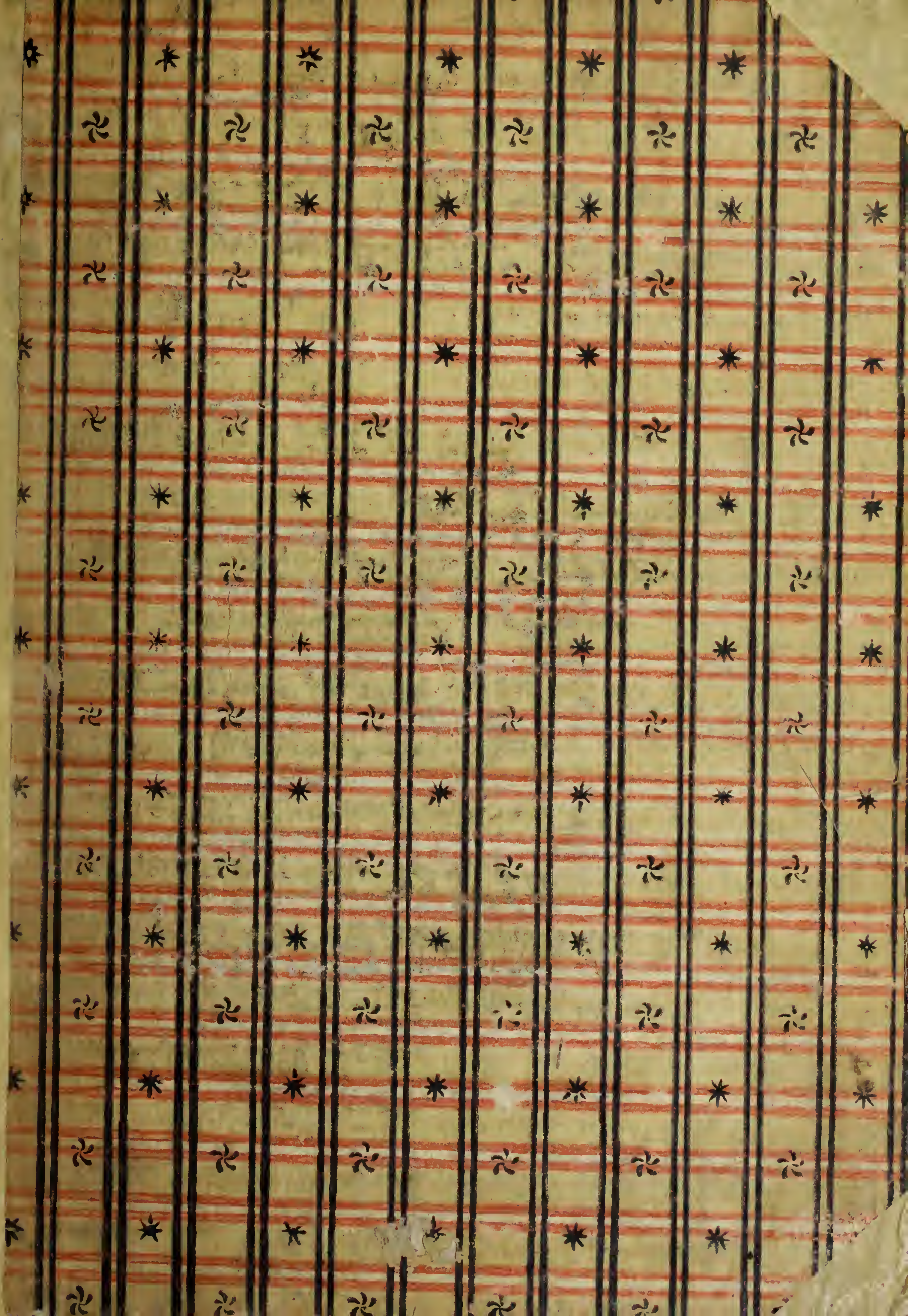

SANCTI GREGORII PAPÆ I. COGNOMENTO MAGNI, OPERA OMNIA,

JAM OLIM

AD MANUSCRIPTOS CODICES ROMANOS, Gallicanos, Anglicanos emendata, aucta, & illustrata notis,

Studio & Labore MONACHORUM Ordinis Sancti Benedicti, e Congregatione Sancti Mauri:

Nunc autem a JOHANNE BAPTISTA GALLICCIOLLI Sacerdote Veneto, ad Codices præsertim MARCIANOS, iterum exacta, atque novis accessionibus locupletata.

TOMUS SEPTIMUS,

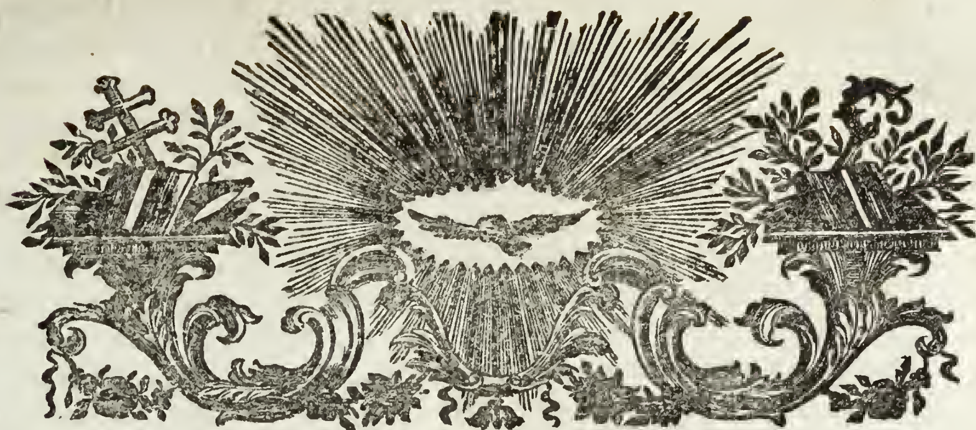
Complectens EPISTOLARUM libros septem priores.

VENETIIS, MDCCLXX.

SUMPTIBUS CAROBOLI, ET POMPEATI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

PRÆFATIO
PP. MAURINORUM
IN EPISTOLAS
S. GREGORII PAPÆ I.

Ovam omni ex parte Gregorianarum Epistolarum editionem tibi jam oblaturi, pie ac studiose Lector, de ea præfari cogimur; ut consilii nostri rationem tibi æquissimo judici approbandam subjiciamus.

I. De operis præstantia & dignitate satis notis, non est quod præloqui satagamus. Enimvero sanctorum Patrum Epistolas reliquis eorum scriptis anteponendas norunt eruditi omnes, quod in ipsis Auctoris ingenium, animi dotes, & mores magis eluceant. Id vero maxime de sancti Gregorii Epistolis liquet: in quibus singularis ejus prudentia, solicitudo Pastoralis, effusa in pauperes liberalitas, animi simul robur & demissio, cæteræque virtutes adumbrantur, unde perfecta ejusdem sanctissimi Papæ exprimatur effigies. In commendandis hac ex parte Gregorianis Epistolis, multus est Petrus Gussanvillæus, cujus præfationis sectionem ad id spectantem attexendam infra judicavimus. *Epistolarum S. Gregorii præstantia.*

II. In alia ejusdem eruditi viri præfatiuncula quam Epistolis a se publicatis præmisit, quid in sua editione præstiterit, his verbis exponit: *Quid in earum editione pollicitus sit P. Gussanvillæus.*

„ Cum videremus præ cæteris tanti viri operibus hunc
„ maxime fœtum, Theologorum approbatione celebrem,

 „ Ca-

„ Canoniſtarum uſu tritum , ſtabiliendis fidei dogmatibus „ idoneum, illuſtrandæ retinendæque Eccleſiaſticæ diſcipli- „ næ percommodum, prælatorum , privatorumque compo- „ nendis moribus apprime utilem ; nobis præcipuo quodam „ ſtudio laborandum eſſe duximus, ut quam emendatiſſime „ ederetur, eaque forma quæ doctis placere , rudiores ju- „ vare poſſet. Itaque primo textum , qui in omnibus ſu- „ perioribus editionibus, neſcio quo fato miſere depravatus „ fuerat , reſtituimus, collatis triginta quinque , ut mini- „ mum, exemplaribus manuſcriptis , quorum alia noſipſi „ propriis oculis uſurpavimus, propriis manibus excuſſimus: „ alia Doctorum virorum fide in excerptis quæ ad nos ab „ ipſis officioſe tranſmiſſa pervenerunt, exploravimus. His „ adjuti ſubſidiis, corruptelas ſummovimus , variaſque le- „ ctiones, quæ alicujus viſæ ſunt momenti , aut ad mar- „ ginem tranſtulimus , aut gratia uberioris explicationis , „ notis inſeruimus.

Quid præſtiterit.

III. *S*ane nonnullos priorum editionum nævos a Guſſanvillæo ſublatos ultro concedimus: at (quod inviti dicimus) paucos, ut noſtras notas legenti ſtatim conſtabit . Hinc novo labore ac ſtudio accerſendi undecumque fuerunt, & accurate perlegendi manu exarati codices , iidem fere quos Guſſanvillæus commemorat; in quibus tamen ſæpe legimus ſecus ac ipſe . Exemplo ſit quod modo nobis occurrit in ep. 6. libri v. olim libri iv. quarta; ubi editi habent : *Poſt lapſum cellæ ipſius pene generalem*. Ad hunc locum monet vir doctus, in Tellerianis , Lyrenſi , & Pratellenſi deeſſe vocem *cellæ*. De Tellerianis hic ſilemus , quos olim quidem conſuluimus, at nunc revolvere minime licet . De duobus aliis vero quos ob oculos nunc poſitos ſedulo inſpicimus , conſtanter aſſeveramus, *cellæ* vocem in illis nequaquam deſiderari. Itaque alienis oculis non omnino credentes , novam Epiſtolarum S. Gregorii collationem ad varios MSS. codices infra commemorandos aggreſſi ſumus , ut accuratiſſima prodiret editio quam meditabamur , & jam dudum moliebamur. Quo vero fructu id laboris a nobis ſuſceptum ſit, noſtras notas conſulenti ſtatim obvium erit . Nulla enim fere eſt Epiſtola, in qua vel corruptum locum non reſtituerimus, vel novam aliquam lectionem minime ſpernendam ſaltem non aſſignaverimus . In locorum a nobis ſanatorum & reſtitutorum ſpecimen paucula hæc ſeligere ſufficiat ex libro priori tantum : reliquos enim percurrere , immenſi pene laboris foret.

Quot quantique cor-

IV. In hujuſce libri Ep. 6. prius legebatur : *Quaſi deſtitu-*

tæ

tæ viduæ vocibus cum Propheta dico: pro, *quasi destructæ Judææ vocibus*. Paulo post in editis: *Tu ergo qui easdem bestias necdum mactaveras, cur jam manducare per obedientiam nolebas?* Legendum esse *volebas*, docuerunt MSS. omnes; hancque lectionem postulabat sensus integritas. Adducto videlicet Scripturæ sacræ testimonio, *macta & manduca*, monet S. Greg. prius mactandum, quam manducare liceat. Unde ita urget amicum: *Tu ergo*, inquit, *qui easdem bestias necdum mactaveras, cur jam manducare per obedientiam volebas?* Scribendo vero, *nolebas*, sensus penitus evertitur. ruptelis adhuc scateat ejus editio: quas a nostra summovimus.

Ibidem legitur in prius vulgatis: *Aut nescis quia easdem quas scripsisti bestias, oris tui gladius occidere recusavit?* At inconsultis quidem MSS. in quibus una eademque est hæc lectio: *Aut nescis quia ea de qua scripsisti bestia, oris tui gladio occidi recusavit?*

In Epistola 20. olim decima lectum antea: *Sin vero ita discordia inter vos partes suas armaverit, ut in timore scandali voluntas vestra partes armaverit*. Ubi MSS. exhibent: *ut in tumore scandali*; nec aliter legi potest citra sensus detrimentum & grave incommodum: agitur enim hic de tumore superbiæ, unde scandala in Ecclesia Salonitana, contentionesque generabantur.

In Epistola 25. olim 24. S. Gregorius juxta superiora edita, scribit: *Et tamen in illa invisibilium contemplatione suspensus* (Paulus) *ad cubile carnalium mentis aciem revocat;* cum in veteribus libris manu exaratis constantissime legatur: *Et tamen illa invisibilium contemplatione suspensa* (Paulus) *ad cubile*, &c.

In ejusdem Epistolæ serie aliæ editiones legendum exhibent: *In his velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura consurgit, & cujuslibet vitæ atque actionis norma consistit. Quisquis eorum* &c. Sane non ad mentem sancti Doctoris, qui hoc loco quatuor Concilia œcumenica, tamquam certam fidei regulam proponit: de vita vero moribus & actibus nihil attingit. In hac tamen lectione ab editoribus gratis conflata eadem Concilia dicuntur, *cujuslibet vitæ atque actionis norma*. Sed lege ut in MSS. *Quia in his . . . . . sanctæ fidei structura consurgit: ac cujuslibet vitæ atque actionis exsistat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet*.

Epist. 34. alias 33. in excusis exemplaribus hæc occurrunt: *Si autem fortasse in causa Dei minus credor*. At si serio attenteque libros MSS. consuluissent editores, legissent: *Si autem esse fortasse in causa Dei nimius credor, & pro zeli ardore suspectus sum*. Quæ ultima verba MSS. lectionem mire confirmant.

Ne-

Negleximus observare in inscriptione primæ epistolæ legendum esse ex unanimi MSS. consensu: *Gregorius servus servorum Dei*; quod tamen omissum in vulgatis.

Hæc modo sufficiant, ut studiosus Lector intelligat non inanem fuisse laborem, quem in recensendis denuo S. Gregorii Epistolis, per annos plures assidue impendimus.

Ubi religio fuit quominus a recepta lectione recederemus, quod plerumque MSS. auctoritate niteretur; satis nobis visum est diversas lectiones occurrentes annotare, etiamsi pro optimis ac genuinis haberi potuissent. Sic in ep. 72. olim 70. cum obscurum sit quod legitur: *Quia tantum hic parva nativitas fuit, ut nisi auxiliante Deo frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat*; & longe præstantiorem censeremus eam lectionem quam suppeditat codex MS. Vitæ S. Gregorii, auctore Johanne Diacono in Bibliotheca Bigotiana Rotomagi asservatus, scilicet lib. 2. cap. 59. *Quia tantum hic parva sativitas*, & ubi superscriptum legitur, vel *sartio*: retinuimus tamen, *parva nativitas*, in qua lectione conveniunt tam editi quam manuscripti codices, & singularem exemplaris Bigotiani lectionem notis inseruimus.

V. Sanato ac restituto Epistolarum textu, de ordine tum librorum, tum ipsarum Epistolarum jam cogitandum fuit. Ad libros quod attinet, eorum ordo ac numerus ab indictionibus, seu annis Pontificatus S. Gregorii repeti debent. In Registro enim nullæ continentur Epistolæ, nisi quæ a Gregorio jam ad regendam Ecclesiam assumto scriptæ sunt. (*a*) Itaque cum per tredecim annos & sex menses, paucis diebus additis, vir sanctissimus Pontificis officio defunctus sit, singuli, pro singulis annis, Epistolarum libri fuerunt assignandi. Hac etiam ratione eosdem numeravit Johannes Diaconus lib. 4. vitæ cap. 71. Postquam enim c. 68. dixit, Gregorium *sedem Catholicæ & Apostolicæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ annis tredecim, mensibus sex, & diebus decem* obtinuisse ac illustrasse, subdit cap. 71. *quarum* (videlicet Epistola-

(*a*) Hæc ita intellige, ut nequaquam omnes epistolas ab ipso S. Gregorio scriptas existimes: quarumdam enim consiliariis vel amanuensibus seu scribis verba, sin minus sensa, deberi videntur. Etenim præter epistolas plures quæ iisdem fere verbis constant, & quasi formulæ quædam Romanæ sedis jam tunc usitatæ censeri possunt; id suadet & stili discrepantia quæ in pluribus occurrit. Quinimmo ipsius Gregorii testimonio istud evinci potest. Epistola enim 29. lib. 5. ad Vincomalum ita loquitur: *Hanc autem epistolam Paterio notario Ecclesiæ nostræ scribendam dictavimus*. Accedit morbus triennalis & amplius, ob quem ita ep. 36. lib. 10. ad Maximum scribit: *Ad Romanam veniens urbem communis filius presbyter Veteranus, ita me podagræ doloribus debilem reperit, ut Fraternitatis tuæ epistolis per me respondere nullatenus valuissem*. Plurimæ igitur quæ toto hoc fere quadriennio scriptæ sunt ita amanuensibus tribui possunt, ut illi vel dictantem Gregorium vel argumenta suggerentem habuerint. Quibus proinde σφάλματα quædam, si qua sunt, & stili diversitas adscribi debent. E. V.

larum) *tot libros in scrinio reliquit*, *quot annos vixit* (in Pontificatu.) *Unde quartum decimum Epistolarum librum septimæ Indictionis imperfectum reliquit*.

Non dissimulandum tamen in editis, immo in plerisque MSS. codd. legi : *unde tertium decimum*, &c. At error gravis est, qui ex narrationis contextu facile emendatur. Si enim tot sunt libri Epist. Gregorii, quot anni ejus in Pontificatu juxta Johan. Diac. cum ex eodem scriptore & aliunde constet indubitatis testimoniis Gregorium tredecim annis cum dimidio in Pontificatu vixisse, ultimus Epistolarum liber imperfectus non potest esse decimus tertius, sed decimusquartus. Deinde liber imperfectus Epistolarum septimæ Indictioni respondet ex Johanne : at huic Indictioni minime convenire potest liber 13. ut liquet.

Præterea veram lectionem in codice Uticensi seu Monasterii S. Ebrulfi optimæ notæ ac 600. annorum tandem deteximus. Ne quis vero putet hæc Johanni alia cogitanti & parum attendenti excidisse, accedat ejusdem testimonium in Præfatione ad Johannem Papam: *Si cui tamen*, inquit, *ut assolet*, *visum fuerit aliter*, *ad plenitudinem scrinii vestri recurrens*, *tot charticios libros Epistolarum ejusdem Patris*, *quot annos probatur vixisse*, *revolvat*.

Ita legerat haud dubie apud Johannem Diaconum Sigebertus Gemblacensis monachus, qui undecimo seculo florebat ; hic enim in libro de scriptoribus Ecclesiasticis ait : *Epistolarum tot libros posteris reliquit* S. Gregorius, *quot annos in Pontificatu vixit ; id est tredecim & semis*.

Opponi potest Ildefonsi Toletani Episcopi testimonium lib. de viris illustribus cap. I. ubi de Gregorianis Epistolis: *Has*, inquit, *uno volumine arctans*, *in libris duodecim distinxit*, *Registrum nominandum esse decrevit*. Hinc fortasse data editoribus occasio laudatas Epistolas in duodecim libros saltem specietenus distribuendi, cum tamen reipsa libros quatuordecim exhibeant omnes excusi codices. Nam liber secundus bis numeratur, scilicet Indict. x. & Indict. xi. Liber item septimus bis computatur, scilicet in Indictionibus prima & secunda.

Ad testimonium vero S. Ildefonsi, respondemus ipsum in lectione Operum S. Gregorii prorsus fuisse peregrinum: unde post commemoratas Epistolas addit: *Fertur & alia opuscula edidisse egregia*, *sed ad manus nostras nondum pervenerunt*. Ne quidem Epistolas ad ejus notitiam pervenisse pene certum nobis videtur. Hinc Johanni Diacono, Sigeberto, & omnibus fere MSS. qui Gregorianas Epistolas quatuordecim libris

bris comprehendunt, fides magis adhibenda. Etſi enim nonnulli ſint MSS. codices, in quibus abſque ulla librorum diſtinctione laudatæ repræſentantur Epiſtolæ, nulli tamen occurrerunt nobis, qui eas in libros dividendo, in pauciores quam quatuordecim partiantur.

Pro duodenario librorum Epiſtolarum numero pugnare videtur hæc noſtri Joh. Mabillonii nota ad Præfationem Johannis Diaconi: *Selectiores Epiſtolas in Decretalium libros* XII. *redegiſſe dicitur Hadrianus Papa primus*, *infra lib.* 4. *cap.* 17. Sed lapſus eſt calami, præter doctiſſimi Scriptoris mentem aberrantis, aut in typographos mendum hoc regerendum: nam in loco Gregorianæ vitæ aſſignato, laudatus Johann. Diac. non duodecim ſed duos tantum Decretalium libros, ab Hadriano Papa collectos commemorat. Præterea non hic de ſelectis Gregorii Epiſtolis Decretalibus quæritur, ſed de integra quarumlibet Epiſtolarum ipſius complexione & collectione: neque curamus quot in libros Hadrianus Papa prædictas Epiſtolas partitus ſit, ſed de diviſione ab ipſomet Gregorio inſtituta ſolum eſt controverſia.

Epiſtolarum ordo reſtitutus.

VI. In reſtituendo Epiſtolarum ordine magis laborandum fuit. Ex earum quippe toties iterata lectione facile compertum nobis fuit, multas loco ſuo motas fuiſſe, & alio tranſpoſitas. Vetus eſſe malum probant plurimi antiqui codices, a 700. circiter annis ſcripti, in quorum calce maxime Normannorum multæ colliguntur Epiſtolæ, cum hac inſcriptione: *Epiſtolæ quæ de ſuperioribus indictionibus prætermiſſæ ſunt*. In pleriſque MSS. exſtant 31. Plures exhibet Pauli Diaconi collectio ad ſanctum Adalardum Abbatem Corbejenſem miſſa, quam exiſtimamus eſſe Regiſtri Gregoriani ſupplementum: nam ex 54. Epiſtolis in illa contentis plurimas pleriſque in MSS. deſiderari obſervavimus. Neque ſane poteſt ulla ratio excogitari cur paucas illas Epiſtolas, quæ ut plurimum nihil ſcitu dignum nos docent, præ cæteris deſcribi curaſſet vir doctiſſimus & ſapientiſſimus. Cum itaque multas Epiſtolas extra Regiſtri ordinem vagantes & ſparſas inveniſſent amanuenſes, & qui ipſis ſucceſſerunt typographi, eas intra varios libros cogere, ſed vix ullo prius adhibito criterio, cœperunt. Inde mali labes, & Epiſtolarum præpoſtera diſpoſitio, quæ ex rerum in Epiſtolis commemoratarum ſerie, & hiſtoriæ illius temporis vel mediocri notitia facile deprehendetur.

Hoc vitium non latuit Petrum Guſſanvillæum, cujus hæc verba ſunt, in Præfat. ad Epiſtolas: „ Porro ordinem cu„ juſque Epiſtolæ abſit ut ſtatuam aut propugnem. Immo

„ plu-

„ plurimas alieno loco poſitas ſponte agnoſco . Docebunt „ paſſim notæ . Nec tamen receptam ſeriem interturbare „ placuit, ne, quod in aliis quibuſdam libris temere fa- „ ctum eſt, tenebras lectoribus offunderemus ; quibus ci- „ tationes Epiſtolarum S. Gregorii per omne librorum ge- „ nus ſparſæ, forent inutiles, aut certe laborioſæ. “

Optima ſane ratio, qua tantum laborem a ſe deprecari conabatur vir alias diligentiſſimus. Ergo cognito malo nunquam mederi licebit? Abſit autem, ut ex reſtituto legitimo Epiſtolarum ordine, tenebras offundi ſuſpicemur. Immo tenebræ potius, ubi nullus eſt ordo, ſunt metuendæ. At ex ordinata rerum diſpoſitione lux affulget maxima. Ut ad rem ipſam veniamus, quanta dubitatione æſtuare neceſſe eſt Lectorem, cum intellecta ex prioribus Epiſtolarum libris cujuſdam noti Epiſcopi morte, & alterius in demortui locum ordinatione, poſtea in librorum poſteriorum ſerie legit Epiſtolam ad ipſummet Epiſcopum, quem jam e vivis ſublatum novit, quaſi redivivum ſcriptam? Non diſſimilis confuſionis exempla plurima in medium adducere arduum non foret; quod præſtituri ſumus quando reſtitutum a nobis Epiſtolarum ordinem certis argumentis demonſtrabimus.

Incommodo autem quod cauſatur Guſſanvillæus ob citationes Epiſtolarum, juxta ordinem antiquum, tot libris & ſcriptis inſperſas occurremus, duplicem Epiſt. Indicem exhibendo: primum juxta ordinem reſtitutum, cum prius recepto comparatum, ſecundum juxta ordinem & morem antiquum, vice verſa cum priori collatum, non ſecus ac in edendis Auguſtinianis Epiſtolis, Doctorum virorum nemine improbante, obſervatum eſt. Sic nullo labore citatæ reperientur Epiſtolæ : nam conſulendo Indicem juxta antiquam Epiſtolarum ſeriem, ſtatim docebit quotæ nunc ſint & quo loco habeantur. Duobus præfatis Indicibus, tertium adjiciemus ordine alphabetico, qui ex nominibus eorum ad quos S. Doctor ſcribit, contexetur; & quartum Geographi-
a cum. (*a*)

VII. Ex Epiſtolarum cenſu plurima expunximus prius per-

(*a*) Quid commodi attulerit hic ordinandarum epiſtolarum tantus labor, quo P. Sammarthanus gloriatur, nequaquam expertus ſum : immo maximum incommodum, & jacturam temporis in quærendo inde proficiſci neceſſe eſt fateantur omnes. Præſtitiſſet Guſſanvillæum ſequi, & in notis epiſtolæ cujuſque chronotaxin demonſtrare. Certe in ſuprema Conciliorum editione Manſius veterem epiſtolarum ordinem melius ſequi exiſtimavit. Et ſane quis puta Sammarthanum docuit, a ſe veteri ſede motam epiſtolam, ſemper eo loco vel numero reſtituendam fuiſſe, quo illam poſuit? Quid ſi ſeri nepotes oſtendant quartam v. g. debuiſſe eſſe, quæ quinta vel ſexta poſita eſt? Rem ne univerſam ille acu tetigit? E. V.

Regiſtro Epiſtolarum quid detractum a nobis.

perperam inſerta, qualia ſunt quæ leguntur initio libri II. Indict. x. de Laurentii Archidiaconi depoſitione, & de Litania majore in Baſilica S. Mariæ. Libro XI. Indict. VI. hiſtoria de Phocæ coronatione, & Mauricii filiorumque ejus interfectione, quæ omnibus hujus Indictionis Epiſtolis præmittitur, cum Sermone B. Gregorii tempore mortalitatis: *Oportet, fratres cariſſimi*, &c. Nonnullarum Synodorum Romæ habitarum acta. Denique varia Privilegia a S. Gregorio conceſſa: quæ omnia ad calcem ableganda judicavimus, cum Symbolo cujus meminit Johan. Diac. lib. 2. c. 2. quodque in capite omnium fere MSS. Epiſtolarum legitur.

Quid additum.

E contrario ad Regiſtrum Epiſtolarum revocandæ nobis viſæ ſunt quædam Epiſtolæ, ſive a Gregorio, ſive ad Gregorium ſcriptæ, quæ vel in alienis operibus exſulabant, vel non ita pridem ex tenebris ſunt erutæ. Quorum vero diligentiæ debeantur, ſuo loco commemorare nobis curæ erit. (a)

De Argumentis Epiſtolarum mutatis.

VIII. Sublatis MSS. ope textus ſeu litteræ corruptelis, & reſtituta mille in locis vera lectione; deinde rite diſpoſito tum librorum, tum etiam Epiſtolarum ordine, de ipſarum argumentis & ſummariis, cogitandum fuit. In his quidquid ſingulæ complectuntur Epiſtolæ, ſummatim delineari debet, ac compendioſe repræſentari. Quæ vero huc uſque præmiſſa ſunt Epiſtolis argumenta, plerumque ſaltem (ut ſedulo exploranti patebit) propoſitum Gregorii ſcribentis ſcopum minima ex parte attingunt. Sic ante primam prioris libri Epiſtolam tantum legitur: *Ut ſemel in anno in unum conveniant* (Epiſcopi Siciliæ) *ad provinciale concilium*. At mutilum hoc argumentum quis neſciat, in quo ſcilicet nihil de Petro Subdiacono cui S. Gregorius vices ſuas intra Siciliam, ob perſpectam virtutem & experientiam eadem Epiſtola commendat; nihil de modo celebrandarum Synodorum dicitur? Sequentis Epiſtolæ, ſecundæ videlicet, ſumarium adhuc minus probandum; ſiquidem de frumentis non ex integro tranſmiſſis totum eſt, quæ tamen Epiſtolæ pars eſt minima. In ea enim maxime incumbit ſanctiſſimus Papa, ut Juſtinum Siciliæ Prætorem prius amicis & honorificis verbis delinitum, ad concordiam cum *viris Eccleſiaſticis* a quibus diffidebat compellat, atque ad judicis munus ſumma æquitate obeundum. Similia de reliquis ſunt intelligenda; quæ ulterius proſequi ſuperfluum & ingratum foret. Itaque novis cudendis argumentis danda fuit opera, quæ Epiſtolis præfixa, ad earum intelligentiam lectori veluti facem præferant.

Nec

(a) Multo tamen plura nos addidimus. E. V.

Nec minori diligentia notis difficilia loca, quæ plurima ſane ſunt, explanare & illuſtrare curavimus. Quod ut certius præſtaremus, in ſtatuenda eruendaque ex MSS. vera, quantum licuit, lectione potiſſimum deſudavimus. Quippe dum de vocibus ambigitur, variis conjecturis liberius indulgetur, & ſæpe inani conatu digladiantur & aerem verberant viri docti. Cæterum uberrimam notarum & obſervationum in Greg. Epiſtolas ſegetem nobis obtulerunt præſertim eruditiſſimi viri Antonius Dadinus Alteſerra, Toloſanus anteceſſor, & Petrus Guſſanvillæus. Ille in ſtudioſorum Juris Canonici gratiam, notationes in pleraſque S. Gregorii epiſtolas, quæ reconditam juris utriuſque peritiam in auctore arguunt, ſcripſit, & Clementi IX. Pontifici Max. nuncupavit. Ex quibus paucas mutuati ſumus, & adjecto ad calcem nomine, honoris & gratitudinis ergo, a noſtris diſtinximus. De notis quas P. Guſſanvillæus ſuæ inſeruit editioni, operæ pretium eſt ipſum audire ita præfantem.

IX. De notis adjectis, aut ſi mavis intertextis nonnihil annotandum eſt, quo moroſorum offenſionibus occuramus. „ In hoc opere multa reperire eſt vocabula obſcuriora, abſtruſiora, minus obvia, phraſes non uſiatas, urbium regionumque nomina, pleraque alia antiqui moris; Legum civilium ſcita, Eccleſiaſticæ politiæ Canones, fidei morumque axiomata. Non omnibus autem datum eſt eſſe Grammaticis, Philologis, Antiquariis, Geographis, Hiſtoricis, Juriſperitis, Canoniſtis, Theologis, μηδ', ἡρακλῆς πρὸς δύο, (a) ut ait Græcum adagium. Eapropter Jolai Patrocli advocandi hinc inde fuere, qui in difficilioribus opem, in obſcurioribus lucem, in intricatis induſtriam conferentes, Lectorum ſtudia adjuvarent, promoverent. Scilicet ex variis antiquorum recentiorumque auctorum cellis multa hauſimus: plurima quoque communicarunt nobiſcum aliquot eruditi, qui Reipublicæ litterariæ boniſque moribus conſultum volunt.

Notæ Guſſanvil. editionis expenduntur, & eorum auctores explorantur.

Ex his verbis conſtat notas quas Guſſanvillæus Gregorianis Epiſtolis attexuit, ab ipſo tantum adoptatas fuiſſe, at alios parentes habuiſſe. Hinc in earum approbatione Doctores teſtantur, *legiſſe notas in Dialogos & Epiſtolas S. Gregorii a M. P. Guſſanvillæo Presbytero*. Quoſnam vero Patroclos & adjutores accerſivit vir prudens? ſi publicæ famæ fides, præcipuæ in concinnandis & elucubrandis his notis partes debentur Cl. V. N. Julien, cujus Symbolum, ſcilicet lilium cum hac epigraphe, *en lilium*, ajunt poſt Epiſtolam dedicatoriam videri.

(a) Hoc eſt, Ne Hercules quidem contra duos. Vide Manuccii Adagia. E V.

Verum ſunt qui eaſdem notas & obſervationes potiſſimum adſcribant Cl. V. D. Auget Doctori & Socio Sorbonico, in quorum ſententiam pedibus ire cogimur. Beneficio enim Cl. V. D. Auget Regi a Conſiliis, & Franciæ apud Pariſios Quæſtoris ejuſdem fratris, conſecuti ſumus ſupplementum notarum in S. Gregorii Epiſtolas, auctore eodem Doctore ipſiuſque manu deſcriptum, in quo ſane eumdem ac cæterarum notarum ſtilum deprehendimus, idem dicendi & res explicandi genus. Unde nobis perſuaſum, quod etiam nobis prius aſſeruerat laudatus ejus frater, vir ſpectatæ integritatis, ſapientiſſimo huic Doctori cæteras, maxima ſaltem ex parte, vindicandas.

De his notis judicium ferre noſtrum non eſt. Certe quaſcumque retinere licuit, hac in editione recudi curavimus, adſcripto *Guſſanvill.* nomine. Alias a quibus abſtinere coegerunt ſeverioris criticæ leges, aut aliæ rationes, certe graves, legere poterunt in *Guſſanvill.* editione qui varia & multiplici eruditione delectantur. In his enim omnia ſcientiarum genera, artes omnes delibantur, coacervatis, tum ex ſacris, tum ex profanis, ex Græcis & Latinis Scriptoribus, innumeris fere teſtimoniis; utrum ad rem an præter rem? judicent alii. Notæ vero quas ex Augetiano ſupplemento deſumſimus etſi pauciſſimas, ejus nomine in fine addito deſignabuntur. (*a*)

a Notæ & obſervationes quales a nobis additæ. *Q. Curt.*

X. Quod ſpectat ad notas quas elucubravimus, in his brevitati maxime ſtudendum cenſuimus; memores celeberrimi illius dicti: *Cito lutum contrahit amnis exundans*. Certe nihil magis cavimus, quam locos omnes communes ſive Theologicos, ſive Ethicos &c. percurrere & exhaurire; & ſi nihil omiſerimus eorum quæ ad locorum difficilium enodationem & obſcuriorum illuſtrationem conferre potuerunt. Ubi tamen occurrent quæ accuratiori explicatione indigere videantur, Vita S. Gregorii a nobis elucubrata conſulatur, adhibita Indicum face; & ſibi factum ſatis diligens lector fatebitur.

De titulo, *ſervus ſerv. Dei*, Epiſtolis inſcripto diſſeritur.

XI. De Epiſtolarum inſcriptionibus, unum dumtaxat obſervandum occurrit, *S. Gregorius primus omnium, ſe in principio Epiſtolarum ſuarum ſervum ſervorum Dei ſcribi ſatis humiliter definivit;* inquit Johan. Diac. lib. 2. vitæ cap. 1. ſubditque documentum hoc humilitatis cunctis ſucceſſoribus ab ipſo relictum, hereditario jure in Eccleſia Rom. conſervatum fuiſſe. Quod Johannis teſtimonium multis quæſtionibus occaſionem præbet, quas ſolvere nunc e re videtur. 1. Cur titu-

(*a*) Qui præſtantiam notarum Guſſanv. ex iis quas Maurini retinuerunt, cognoverit, fatebitur ab re hic tantillum vapulaſſe auctorem eximium. Nos item quaſdam addidimus de quibus lectoris judicium eſto. E. V.

tulus hic Gregorio ita gratus, in tam paucis Epistolis compareat? nam si tres excipias, quæ totidem in libris priores sunt, scilicet lib. VIII. IX. & XII. (veterem ordinem sequimur) cæteræ hoc titulo carent. 2. Quo pacto sanctissimus Papa ob assumtum hunc humilitatis titulum cæteris Pontificibus incognitum laudari possit, cum ipso usus sit S. Damasus Papa in Epist. 4. ad Stephanum & alios Africæ Episcopos; quam Epistolam hanc in rem adducit & Petrus Gussanvillæus. 3. Qui potuit ignorare Johan. Diaconus Augustinum & plurimos alios hac eadem inscriptione suas muniisse Epistolas? Legatur S. August. Epist. ad Vitalem 217. *Augustinus Episcopus servus Christi, & per ipsum servus servorum ipsius.* Fulgentius quoque Epistolam 5. ita inscribit: *Domino sancto fratri & compresbytero Eugippio Fulgentius servorum Christi famulus.* Missa facio nonnulla alia a Gussanvillæo prolata testimonia, vel quod ex suspectis auctoribus desumta sint, ut quæ ex Eusebio Emisseno sunt excerpta; vel quod ad rem non faciant, quia Episcoporum ætate Gregorio longe inferiorum exempla continent.

In notis ad 1. epist. lib. VIII.

Ad 1. object. respond. Epistolas omnes a S. Gregorio missas hunc titulum, *servus servorum Dei*, prætulisse; at brevitatis causa omissum fuisse, tum ab antiquariis, tum a typographis. Præmitti tamen debuit primæ saltem (& quidem in mss. & in nova hac edit. legitur) ut ex illa inscriptione cæterarum forma modusque haberetur.

Ad 2. object. respond. Epistolam sub Damasi nomine laudatam, pro dubia, ne dicam spuria & supposititia, a viris eruditis nunc haberi, Isidoroque Mercatori cum aliis multis interpolatis mercibus tribui. Præter alias rationes a doctis qui de illa tulerunt sententiam, maturo & eliquato judicio prolatas, falsitatis argumentum præfert in temporis, quo scripta dicitur, nota, scilicet an. 405. ut ex Consulibus inscriptis liquet, cum jam a 20. annis obiisset Damasus.

3. Resp. Augustinum quidem, & ejus exemplo S. Fulgentium sanctissimi Doctoris discipulum (de aliis sileo) servos servorum Dei in Epistolarum suarum exordio & inscriptione aliquando se dixisse, idque Johannis Diaconi testimonium non evertere. Quando enim asseruit S. Gregorium primum omnium se in principio Epistolarum hoc humilitatis titulo exornasse, subintelligendum est, primum omnium Romanorum Pontificum, ut satis ex verborum serie constat, ubi ait, cunctis Gregorii successoribus relictum hoc hereditario jure humilitatis documentum. Hac etiam quasi pia arte Johannis Constantinopolitani, qui se OEcumenicum jactitabat,

tabat, Thraſonicum faſtum voluit reprimere & coercere ſapientiſſimus pater. Ejus exemplum ſecuti ſunt plerique Romanorum Pontificum, non tamen omnes; nam alii *Præſulis*, alii *Papæ* titulos aſſumſerunt. Quidam nudo ſuo nomine contenti, ut Zacharias, a dignitatis ſuæ mentione nonnunquam abſtinuerunt. Modo in Bullis ſummus Pontifex hunc titulum, *Servus ſervorum Dei*, ſemper; in Brevibus, *Papæ* nomen adhibet. Non alios Epiſcopos modo, ſed & Reges ac Principes, non ſemel eadem hac appellatione *Servus* &c. uſos obſervat eruditiſſimus Cangius in Gloſſario. Conſentiebant illi omnes Auguſtino, qui lib. 19. de civit. Dei cap. 15. *Hominibus*, inquit, *in illo pacis ordine quo alii aliis ſubjecti ſunt, ſicut prodeſt humilitas ſervientibus, ita nocet ſuperbia dominantibus.*

Centuriatorum Magdeburg. in corrumpendo Johan. Diacon. teſtimonio impudentia.

Antequam ab hoc argumento recedamus, vapulare debent Centuriatorès Magdeburgenſes, qui centuria 6. cap. 7. §. de conſociatione, Johannis Diac. teſtimonium ſic adulteraverunt: *Johannes Diac. lib. 2. vitæ cap.* 1. ait: *Gregorius rejecto ſuperſtitioſo Pontificis vocabulo, ſe primus omnium ſervum ſervorum in Epiſtolis ſuis ſcripſit.* Ubinam vero venit in mentem huic vitæ S. Gregorii Scriptori, *Pontificis* nomen ſuperſtitioſum appellare, quod paſſim uſurpat? ut videre eſt in ejus Præfat. & lib. 1. capit. 1. & 25. Pudeat nunc heterodoxos nobis veterum Scriptorum corruptelam exprobrare, cum ipſius criminis cujus nos inſimulare nunquam deſinunt, rei clare arguantur. Verum de hac criminatione qua nos infamare conantur, alias.

Codices mſſ. a nobis adhibiti recenſentur.

XII. Nunc commemorandi ſunt veteres codices mſſ. ad quos Gregorii Regiſtrum recenſuimus & contulimus.

Corbjenſis, qui nunc eſt Bibliothecæ S. Germani a Pratis, codex venerandæ antiquitatis; ut fere ſunt omnes celeberrimi hujus Monaſterii.

Remenſis, nimirum Archimonaſterii S. Remigii, æqualis circiter ætatis.

Quinque mſſ. e locupletiſſima & ſplendida Bibliotheca Colbertina utendos accepimus, beneficio Illuſtriſſimi ac Reverendiſſimi D. Jacobi Nicolai Colbert Archiepiſcopi Rotomagenſis, Normanniæ Primatis; cui quantum litteræ litterarumque cultores omnes debeant, nemo neſcit. Ex his mſſ. duo tantum ſunt integri. Unus antiquior, quem veterem appellaturi ſumus, Epiſtolas in 14. libros diſtinctas continet, ac in plurimis diem quo ſcriptæ ſunt notatum exhibet. Alter Epiſtolas quidem omnes complectitur, & eodem ordine quo ſuperior, ſed minime in libros diviſas.

Duos

Duos codices manu exaratos e Bibliotheca regia nobis ſuppeditavit vir Cl. D. Clement, annuente Illuſtriſſimo Abbate de Louvois ejuſdem Præfecto, qui bonarum artium & litterarum maxime ſacrarum ſtudioſis omnibus Patronum ſe Mœcenatemque præbet.

Ad laudatos Bibliothecæ vere regiæ codices nuper acceſſerunt duo Telleriani, dono Illuſtriſſimi ac Reverendiſſimi viri Caroli Mauricii le Tellier, Remenſis Archiepiſcopi, quorum prius copiam ipſe Archipræſul excellentiſſimus nobis conceſſerat, pro ſua erga omnes qui in ſtadio litterario, & maxime in ſacræ antiquitatis ſtudiis deſudant, ſumma humanitate & benevolentia. In his veteribus exemplaribus, quæ prorſus ſimilia nobis viſa ſunt, ſæpe annotatur quo die, ſaltem quo menſe, quave Indictione datæ ſint Gregorianæ Epiſtolæ.

Unum 700. fere annorum codicem impetravimus ex Biblioth. Eccleſiæ Metropolitanæ S. Gatiani apud Turonos, ex quo multas etiam temporis ſcriptarum Epiſtolarum notas eruimus: hunc nomine *Turon. S. Gat.* deſignaturi ſumus, ut ab alio Turonico, ſcilicet Majoris Monaſterii prope Turonos ſecernatur, quem accurate quoque recenſuimus.

S. Albini nobile Monaſterium apud Andegavos inſignem præterea codicem nobis præbuit, in quo nonnullæ Epiſtolæ notam temporis quo ſcriptæ ſunt præferunt; ſed longe pauciores quam in Colbertinis, Tellerianis, ac Turon. ſupra laudatis codicibus.

At vero nullum nobis præſentius auxilium adfuit, quam a MSS. codd. noſtrorum Monaſteriorum in Normannia, ubi noviſſima hæc editio fuit adornata. Septem omnino exemplaria inde nobis ſubminiſtrata, & quidem optimæ notæ, ſpectandæque integritatis, ætatis autem alia 700. annorum, alia minimum 600. quorum nomina hic accipe. Gemeticenſe, ſeu Monaſterii S. Petri Gemeticenſis. Audoenum, hoc eſt Regalis Monaſterii S. Audoeni apud Rotomagum. Michaelinum, ſcilicet Monaſterii S. Michaelis in Periculo maris. Beccenſe, percelebris Monaſterii Beatæ Mariæ de Becco Herluini. Sagienſe, ſeu Monaſterii S. Martini apud Sagium. Lyrenſe, id eſt B. Mariæ de Lyra, in diœceſi Ebroicenſi. Denique Pratellenſe, ſcilicet Monaſterii de Pratellis, diœceſis Lexovienſis. Verum cum maximus fere ſemper ſit conſenſus inter illos codices, *Normannorum* nomine illos deſignare ſolemus.

De Audoeno illud obſervandum, in primo folio poſt compactum volumen vacuo relicto, deſcriptam recentiori manu

legi

legi Confessionem Berengarii, cui præmittitur: *Anno ab incarnatione sempiterni principii MLXXVIII. mense Febr. Indict.* 11. *Pontificatus vero Domni Gregorii universalis Pontificis septimi anno sexto*, &c. ut legitur in Concilio Rom. VI. Tom. 10. Concil. Labb. ad ann. 1079. paucis verbis immutatis. Exempli gratia in MSS. legitur *sempiterni principii*; & in edit. Labb. *Sempiterni principis*. Confessionem hanc Berengarianam, statim ac emissa est ac publicata, hoc in folio scriptam non dubitamus: uti sane tunc mos erat, quidquid recens elucubratum erat, in quovis obvio codice exarare, modo ad id capiendum satis chartæ puræ superesset. Et ex his conjicimus Audoenum codicem, mediante undecimo seculo saltem, scriptum esse.

Omnibus enumeratis codicibus, si ratio antiquitatis habeatur, præponi debuerat codex Corbejensis, nunc Bibliothecæ S. Germani a Pratis, missus a Paulo Diacono ad S. Adalardum Abbatem Corbejensem: ut patet ex ejusdem Pauli Epistola præmissa collectis hoc in libro S. Gregorii Epistolis; quam noster D. J. Mabillonius Act. SS. Ord. S. Benedicti tomo I. pag. 397. inserendam curavit. Quinquaginta quatuor tantum Epistolas continet hic codex (quæ ratio fuit ut eum omnium postremum enumeraremus) quarum 34. ipsius Pauli manu correctæ sunt & emendatæ. Verum de hac collectione jam supra, de Paulo autem legenda præfatiuncula, Vitæ S. Gregorii ab illo compendiose scriptæ, præfixa.

Hos omnes codices propriis oculis inspeximus, accurateque varias eorum lectiones excerpsimus. Nunc agendum de Vaticanis & Anglicanis, quos nobis videre non licuit.

Quatuor Vaticanorum codicum discrepantes lectiones nobis communicavit V. Cl. Steph. Baluzius, cui multa alia debemus: nam ut cætera taceam, Colbertinos codices ipse nobis indicavit & subministravit. Qui ad laudatos Vaticanæ Bibliothecæ codices, Gregorianas Epistolas recensuit & contulit, (Vir certe acris judicii, summæ diligentiæ, ac indefessi laboris) ita præmonet initio codicis chartacei: Eodem die cœpi conferre „ Epistolas libri primi, cum tribus „ MSS. exemplaribus Vaticanis, quorum unum coopertum corio fulvo, & notatum numero 2534. & littera A. „ non habet primam Epistolam, nec dimidiam partem secundæ. Alterum autem coopertum corio rubro, & notatum num. 2538. & littera B. habet principium (Epistolarum) cum hac inscriptione: *Incipiunt Epistolæ ex Registro Beati Gregorii Papæ, mense Septembri, indictione nona,*

„ *sci-*

„ *ſcilicet anno ſuæ ordinationis primo*. Tertium eſt coopertum co-
„ rio rubro, ſine numero, quod fuit cujuſdam Cartu-
„ ſiani, pagin. 1. & notatur littera C. Quartum exemplar
„ manuſcriptum Epiſtolarum S. Gregorii Magni, domini
„ cuſtodes mihi dederunt 18. Febr. 1600. ſignatum nume-
„ ro 190. & a me littera D. continens Epiſtolas ſeptingen-
„ tas & quindecim, nullo ordine nullaque librorum diſtin-
„ ctione digeſtas, ſed omnes mixtas, cujus ſequuntur di-
„ verſæ ab impreſſo lectiones. In fine legitur: Hujus to-
„ tius regiſtri caſtigationes abſolvi quinta die Decembris
„ 1600.

Si ad quatuor laudatos codices alii poſtea acceſſerint ab eodem viro dicto conſulti & recenſiti, ſuo loco admonere curabimus.

Magna fide collectas & expreſſas diverſas illorum codicum lectiones, nobis omnino perſuadet, tum quod ubique fere cum noſtris conveniant, tum quod eaſdem obſervaverit in præfatis codicibus noſter D. Claudius Eſtiennot. Quippe antequam nobis nota fuiſſet hæc variarum lectionum a centum annis & ultra facta collectio, laudatus vir religioſiſſimus & eruditiſſimus qui tunc Romæ agebat, a nobis rogatus, eoſdem Vaticanos codices diligentiſſime excuſſerat, & in quibus ab editis diſcreparent ſedulo notaverat, in novæ editionis ſubſidium. Quæ ad nos miſſa ubi contulimus, cum variis lectionibus, longe antea excerptis, prorſus conſentire probavimus.

Sex Angliæ codicum diſcrepantes lectiones nobis obtulerunt *Vindiciæ Gregorianæ* Thomæ Jamezii. Hoc opus plurimi fecerunt heterodoxi; at quale eſt, Deus immortalis, ſi cum Vaticana collectione comparetur! Nam plurimas lectiones diverſas ſummi momenti, & ex quibus etiam locis corruptis mederi licuiſſet, diſſimulavit Jamezius. (*a*)

Editiones quibus potiſſimum uſi ſumus præter Guſſanvillæanam, ſunt Pariſienſis ann. 1518. apud Magiſtrum Bertholdum Rembolt. Item Pariſienſis 1571. quæ accurante Johanne Gilotio viro doctiſſimo prodiit, & Vaticana. Per recentiores, quas nonnunquam commemoramus, Vaticanam hanc, & Guſſanvillæanam præſertim intelligimus (*b*).

Nunc

(*a*) Plures ex Regeſto excerptas epiſtolas in Codd. Beſſar. reperi: ſed tam fœde ſcriptæ ſunt ut vix operæ pretium ſit eos commemorare. Quia tamen ſæpe editis favent, & nonnunquam optimam lectionem præſeferunt, ideo quaſdam ex illis variantes decerpſimus, & in notis ſubjecimus. E. V.

(*b*) Ea quæ pro modulo noſtro in hac editione reformanda cenſuimus, in ſubjectis notis noſtris paſſim invenies.

Nunc attexenda ea Præfationis Guſſanvillæanæ pars, quæ ad Epiſtolas ſpectat. De illa autem Præfatione, ac de notis ejuſdem auctoris in noſtra recuſis editione, hoc præmonendum cenſemus: ſicut ea non reprobamus, utpote a tribus doctoribus Sorbonicis approbata & regio diplomate munita, ſic pro ipſis ſpondere minime audemus.

EX TRÆFATIONE GENERALI

PETRI GUSSANVILLÆI.

Epiſtolæ Dialogos excipiunt. Regiſtrum ſive Regeſtum vulgo vocant, id eſt rerum a ſancto Gregorio geſtarum indices, monimenta. Siquidem eruditis ſolemne eſt ſanctorum Patrum quam maxime verſare Epiſtolas, unde eruant cujuſque auctoris ingenii dotes, morum imagines, prudentiæ nervos, diſciplinam Eccleſiæ, hiſtoriam temporum, nodoſarum quæſtionum ſolutionem, officia intercurrentia eorum quibuſcum conſuetudinem habebant. Id omne vero cumulate dant ſancti Gregorii epiſtolæ. Vim, dexteritatemque ingenii quis non deprehendat in iſtis expreſſas tabulis, ſolertiam, robur animi, demiſſionem Chriſtianam, zelum, cæteraſque virtutes? Quantum laborat pro retinenda aſſerendaque diſciplina, quaſi nefas fuerit diſpenſare, canonibuſque ſolvere? Non oſtentat poteſtatem, non laxat habenas voluntati, ut quidquid libet liceat. Infractum animum ſola inclinabat utilitas evidens Eccleſiæ, aut urgens cogebat neceſſitas. Noverat qua data occaſione rigor ille foret remittendus paterna conceſſione, non proculcando regulas, ſed reducendo inflectendoque pauliſper, prudentis oculatæque caritatis arbitrio. Ut jus ſummum ſumma quandoque eſt injuria, ita relaxationes imprudentes diſciplinam evertunt, ſubruunt, peſſumdant. Utrumque aliquot exemplis illuſtremus. Adverſus vocem œcumenici Epiſcopi ſuo ſenſu intellectam, Canones & uſum Eccleſiæ non ceſſat opponere. Epiſcopos neophytos iiſdem tormentis arietat, nec ulli facit gratiam; eadem adverſus illos argumenta proferens, quæ ſanctus Gregorius Nazianz. in Monodia præformaverat, quaſi ex eo totidem verbis deſumſerit. Digamum fortiter repulit, rogante licet Brunechilde Regina, nec aliam cauſam obtendit præter Canones .... *Cætera omitto utpote prolixiora.*

EPISTOLARUM
S. GREGORII MAGNI
ORDO RESTITUTUS
ARGUMENTIS DEMONSTRATUR. (a)

IC primum agemus de Epiſtolis unicuique libro reſtitutis, poſtea de amotis; deinde ſi quæ fuerint tranſpoſitæ intra eumdem librum, ut ad proprium locum revocarentur, indicabimus. Si vero, dum breves eſſe laboramus, obſcuros quandoque fieri contingat, legendæ ſunt ipſæ Epiſtolæ, debito, ut putamus, ordini redditæ.

Liber I. Indictione IX.

Nonæ Indictioni tres Epiſtolas reſtituimus.

I. Ex libro ultimo Indictione vii. decimam octavam Epiſtolam, quæ nunc eſt hujus Libri decima. Cum ſcripta eſt hæc Epiſtola vivebat Petrus Terracinenſis Epiſcopus, cujus meminit. Eum undecimæ Indictionis initio mortuum fuiſſe probant Epiſtolæ decima tertia & decima quarta Indictionis xi. Quod autem ad librum I. pertineat hæc Epiſtola, eruitur ex ejuſdem libri ep. 35. quam ſi cum ipſa conferas, poſterius fuiſſe ſcriptam non dubitabis.

II. Ex Baluzii Miſcellaneorum Tomo quinto, pag. 496. Epiſtolam Petro Subdiacono inſcriptam, quam nondum typis excuſam primus edidit ipſe vir clariſſimus Stephanus Baluzius. Sic incipit hæc Epiſtola, quæ nunc eſt trigeſima ſexta libri primi, *Pergenti tibi*, &c. Ipſius meminit ſanctus Gregorius in Epiſtola olim ſeptuageſima, nunc ſeptuageſima ſecunda Libri primi, dataque eſt xvii. Kalend. Aprilis: igitur præmittenda Epiſtolæ olim quadrageſimæ ſecundæ, nunc quadrageſimæ quartæ, poſt Paſchalem feſtivitatem ſcriptæ.

III. Ex lib. olim x. quinta Indictione epiſtolam quadrageſimam quartam. Commotus Gennadii fama Droculfus, ex hoſtibus ad ipſum confugit. Gennadii victorias bellicamque

(a) Si qua nobis dubia occurrerunt, ſuis locis epiſtolis ſubjecimus. E. V.

que illius gloriam in Epiſtolis indictione nona datis celebrat ſanctus Gregorius: in poſterioribus nunquam; immo poſt Indictionis decimæ quintæ initium nulla Gennadii mentio. Ipſius, Indictione tertia, ſucceſſor Innocentius legitur, Epiſtola olim trigeſima ſeptima & trigeſima octava, nunc vero trigeſima octava & trigeſima nona. Ergo hæc Epiſtola remanere non debuit in Indictione quinta, ſed Indictio nona ipſi magis convenit.

A nona Indictione Epiſtolam nullam amovemus.

In nona Indictione Epiſtolas duas ad proprium locum revocamus.

I. Decimæ nonæ decimam jungimus, quia in utraque eadem prorſus tum Natali Epiſcopo, tum Honorato Archidiacono, ſimul ab illis præſtanda mandantur.

II. Septuageſimam octavam poſtponimus ſeptuageſimæ nonæ, quam a ſeptuageſima ſexta & ſeptuageſima ſeptima in eamdem ac ipſam rem ſcriptis non bene dividebat.

Liber II. Indictione X.

Decimæ Indictioni reddimus Epiſtolas quindecim.

I. Ex lib. ultimo ſeptima Indictione epiſtolam vigeſimam primam, quæ nunc eſt tertia libri hujus. Hac quippe in epiſtola ſanctus Gregorius indicat bellum tunc fuiſſe Romanos inter & Ariulphum, Langobardorum apud Spoletum Ducem. Quod referendum eſſe ad Indictionem decimam fere conſtat ex epiſtola olim trigeſima ſecunda, nunc quadrageſima ſexta ejuſdem Indictionis ſcripta ad Johannem Epiſcopum Ravennatem. Præterea in MS. cod. Colb. veteri, & in Collectione Pauli Diaconi manuſcripta, huic epiſtolæ appoſitum legimus: *v. Kal. Octob. Indict. X.*

II. Ex eodem lib. ſeptima Indictione decimam nonam, quæ nunc eſt hujus Libri quarta: quia nimirum data eſt iii. Nonas Octobr. Indictionis decimæ in Colbert. veteri.

III. Ex hac ſeptima Indictione decimam, quæ nunc eſt hujus Libri quinta; quod in Collectione Pauli legatur data iii. Non. Octobr. Indictione x.

IV. Ex lib. olim quarto decima tertia Indictione, ſeptimam & octavam, quas vigeſimam ſecundam & vigeſimam tertiam hujus Libri invenies. Ut autem hæc mutatio fieret, id in cauſa fuit. Prius haud dubie electus eſt Johannes

nes in Episcopum primæ Justinianæ, quam adversus Hadrianum, Episcopum Ecclesiæ] suæ suffraganeum, sententiam tulerit. Prius ergo scriptæ sunt decimæ tertiæ Indictionis epistolæ olim septima & octava, de unanimi Johannis electione, quam sexta, septima, & trigesima octava undecimæ Indictionis, in quibus de Johannis adversus Hadrianum sententia differitur.

V. Ex libro olim xii. septima Indictione vigesimam, quæ nunc est hujus Libri vigesima octava. In Collectione enim Pauli Diaconi, aliisve manuscriptis, data est xiv. Kal. Junii Ind. x. De Stephano, ad quem scripta est, Siciliæ Chartulario, agitur paulo post in epist. tertia lib. iii. Indict. xi.

VI. Ex eadem septima Indictione vigesimam secundam, Libri hujus vigesimam nonam effecimus: quia in Colb. veteri data est xiv. Kal. Junii Ind. x. Præterea, ut jam advertimus, tunc bellum adversus Romanos Ariulfus agebat. Vide Indictionis decimæ epistolam olim trigesimam secundam, nunc quadragesimam sextam ad Johann. Episcopum Ravennatem.

VII. Ex septima adhuc Indictione vigesimam tertiam & vigesimam quartam nunc trigesimam & trigesimam primam Libri secundi, quia eodem tempore scriptas quo decimæ Indictionis epistola olim vigesima secunda, nunc trigesima quinta, legenti non erit obscurum.

VIII. Ex eadem Indictione trigesimam, quæ nunc est Libri secundi trigesima secunda. Decima Indictione datam eam fuisse ex contextu liquet: *Pensiones*, inquit ad Petrum sanctus Gregorius, *nonæ & decimæ Indictionis, quas exegisti, & rationes omnes pariter deporta. Stude, si Deo placuerit, ut in hanc urbem ante natalem Beati Cypriani transeas*. Præterea legitur in Collectione Pauli Diaconi data iii. Nonas Junii Indictionis decimæ.

IX. Ex septima insuper Indictione vigesimam sextam, nunc trigesimam quartam laudati Libri. Scripta est non multo post trigesimam, de qua mox diximus. In hac enim trigesima Petro Subdiacono dolorem suum de præcipiti Maximiani Episcopi sententia sic aperit: *Ægre tamen tuli quod domnum Eusebium* (Abbatem ad quem postmodum decimæ Indictionis Epistolam olim vigesimam quartam, nunc trigesimam sextam dedit) *excommunicavit .... Unde necesse est ut eidem domno Episcopo secrete dicas, quatenus in proferendis sententiis præceps non sit*.

X. Ex libro olim quarto decima tertia Indictione quadragesimam primam & quadragesimam tertiam, quæ nunc

sunt

ſunt Libri ſecundi quadrageſima ſecunda & quadrageſima prima. Ex quo Leontius Ariminenſis Eccleſiæ adminiſtrationem ſuſcepit, de qua agunt Indictionis undecimæ epiſtola vigeſima quarta & vigeſima quinta, jam non Arimini ſed Romæ degebat Caſtorius. Vide ibidem, & Indictionis decimæ epiſtolam olim vigeſimam ſecundam, nunc trigeſimam quintam. Igitur ſub decimæ Indictionis finem ſcripta eſt quadrageſima tertia hæc epiſtola olim Indictioni xiii. perperam data, ex qua liquet Caſtorium adhuc Ariminenſem Eccleſiam rexiſſe. Eodem tempore in eamdem rem data eſt quadrageſima prima ad Luminoſum Abbatem.

XI. Ex ſeptima Indictione vigeſimam ſeptimam, nunc Libri ſecundi quinquageſimam tertiam ad Honoratum. Honorato ſucceſſit in legatione Conſtantinopolitana Sabinianus, Indictione undecima. Vide epiſtolam olim quinquageſimam primam libri iii. nunc quinquageſimam ſecundam. Hæc igitur quam a ſeptima Indictione avocamus, ad decimam Indictionem revocanda eſt: vix enim ante finitam Indictionem nonam Conſtantinopolim Honoratus advenerat.

XII. Ex MSS. codd. epiſtolam ſancti Liciniani Epiſcopi ad ſanctum Gregorium ſub decima Indictione locamus. *Scripſiſti*, inquit Licinianus, *de trina tinctione* (Leandro Hiſpalenſi, Indictione nona, menſe Majo, epiſtolam olim quadrageſimam primam, nunc quadrageſimam tertiam) *in qua Epiſtola memorans diſplicuiſſe vobis illud opus, ſed hoc ſalubriori conſilio ſtatuiſſe, ut in Librorum ductu eas transponeres . . . Dignetur ergo Beatitudo veſtra opus ipſum de Libro ſancti Job transmittere.* Opus illud ad ſanctum Leandrum Hiſpalenſem miſſum legimus Indictione decima tertia, epiſtola olim quadrageſima ſexta, nunc quadrageſima nona. Ex quibus conjicimus epiſtolam hanc, quæ meminit Gregorianæ epiſtolæ, nona indictione deſinente ſcriptæ, non ante decimam Indictionem fuiſſe datam, & longe ante duodecimam, qua miſſos in Hiſpaniam Libros Moralium pene conſtat.

A decima Indictione nullam amovemus Epiſtolam.

In decima Indictione Epiſtolas quatuor ad propria loca revocamus.

I. Decimam tertiam ad Paulinum legenti, certum erit præponendam illi epiſtolam ad Maximianum, quæ in editis eſt vigeſima ſexta, in manuſcriptis vero trigeſima octava.

II. Vigeſimam ſecundam ad Johannem Ravennatem menſe

se Julio datam, vigesimæ tertiæ ad Justinum Prætorem iii. Nonas Junii datæ postponimus.

III. Trigesima tertia apud Gussanvill. & in manuscriptis data est mense Augusto, Indictione decima: trigesima nona vero apud eosdem data legitur x. Kal. Augusti. Hæc igitur præmittenda fuit alteri.

IV. Trigesima octava ad Johannem Squillacium, vigesimæ septimæ ad Crotonenses fuit præponenda, ut in MSS. codd. Norm. Anglic. &c. In editis sic mendose incipit: *Obitum Paulini Taurian.* &c. legendum ut in Vaticanis manuscriptis, *Obitum Antistitis Crotoniensis*, &c. Ad Paulinum Taurianensem scripsit sanctus Gregorius diu postea, scilicet Indictione secunda, epistolam olim quadragesimam septimam, nunc quadragesimam octavam; ipsoque mortuo, Taurianensis Ecclesiæ visitationem injunxit Venerio Vibonensi Episcopo, epistola olim decima octava Indictionis sextæ, nunc tertiæ decima septima.

Liber III. Indictione XI.

Undecimæ Indictioni epistolas duas reddimus.

I. Ex decima quarta Indictione quadragesimam quartam, seu quæ eadem est, ex libro olim vii. secunda Indictione quadragesimam nonam: estque nunc Libri tertii trigesima septima; tum quod in Colbertino veteri data est mense Majo, Indictione undecima, ut etiam legitur in editis Indictionis secundæ epistola quadragesima nona; tum quod verosimile non est, sanctissimum Pontificem piam testamenti dispositionem Pelagio decessori suo commendatam, non ante quintum Episcopatus sui annum adimpleri curasse.

II. Ex secunda Indictione septuagesimam sextam, quæ nunc est hujus Libri tertii sexagesima quarta. Sane Chrysanthum, Spoletanum Episcopum, Mevaniensis Ecclesiæ Visitatorem eodem fere tempore instituit sanctus Gregorius, quo *res & utilitates* ejusdem Ecclesiæ Honorato commisit procurandas Indictione nona, epistola olim septuagesima octava, nunc quadragesima prima: atqui duobus post annis data est ad Chrysanthum epistola hæc, olim septuagesima sexta Indictionis secundæ, quæ sic incipit: *Ante biennium Fraternitati tuæ Vivaniensis* (lege *Mevaniensis*) *Ecclesiæ deputaveramus officium*. Reddenda igitur fuit undecimæ Indictioni.

Ab

Ab undecima Indictione Epiſtolam ſexageſimam quartam amovemus, eamque Indictioni duodecimæ reddimus. Qua ratione, infra exponetur, ubi de Indictione duodecima.

In undecima Indictione Epiſtolas quatuor ad propria loca revocamus.

I. Quadrageſima ſecunda jungenda omnino quadrageſimæ in eamdem rem ſcriptæ; huic vero præmittenda quadrageſima prima, ut advertit Guſſanvillæus.

II. Quinquageſimæ primæ & quinquageſimæ ſecundæ ſubjungenda ſexageſima ſexta: in hac enim ut in illis Sabinianus, Diaconus, Conſtantinopolim veniens commendatur.

III. Sexageſima prima Fortunato gratulatur Gregorius, quod a Neapolitanis civibus in Epiſcopum ſuſceptus ſit. Igitur præmittenda quinquageſimæ nonæ, quæ ipſum in Epiſcopatu conſtitutum ſupponit: & quidem in manuſcriptis codicibus præcedit.

IV. Sexageſimam quintam ſexageſimæ ſecundæ ſociari expedit quaſi libellum commonitorium: idque prius obſervarat Guſſanvillæus.

Liber IV. Indictione XII.

Duodecimæ Indictioni Epiſtolas tres reddimus.

I. Ex decima tertia Indictione quadrageſimam, quæ nunc eſt hic trigeſima prima, & ex undecima Indictione ſexageſimam quartam, quæ nunc hujus Libri eſt trigeſima ſecunda. Legenti has epiſtolas planum fiet: Primo, trigeſimam primam præmittendam fuiſſe trigeſimæ ſecundæ, in qua ipſius meminit ſanctus Gregorius: Secundo trigeſimam ſecundam, in qua conqueritur de Johanne Conſtantinopolitano, ob Presbyteros Iſauriæ male habitos, fuiſſe revocandam ad Indictionem duodecimam. Etenim decima tertia Indictione ante menſem Januarium Johannes, Conſtantinopolitanus Patriarcha, jam Romano Pontifici in cauſa Presbyterorum Iſauriæ fecerat ſatis: *Scripta Sanctitatis veſtræ*, inquit ſanctus Gregorius epiſtola Indictionis decimæ tertiæ olim trigeſima octava, nunc decima octava, data Kal. Januarii, *dulciſſima atque ſuaviſſima de cauſa Johannis & Athanaſii ſuſcepi*, &c.

II.

II. Ex lib. olim vii. prima Indictione primam, quæ nunc est hic quadragesima septima. Nimirum scripta est ad Sabinianum Constantinopoli commorantem: at jam ab anno superiori Indictione decima quinta, Sabinianus Constantinopoli redierat. Vide hujus Indictionis epistolas olim vigesimam tertiam, vigesimam quartam, vigesimam quintam; nunc vigesimam sextam, vigesimam septimam, vigesimam octavam; ipsique Anatolius successerat, ex epistolis olim vigesima septima & vigesima octava, nunc trigesima & trigesima prima. Ergo etiam ante Indictionem decimam quintam scripta hæc epistola. Porro eam Indictioni duodecimæ ideo tribuimus, quod in ea agatur de epistola sancti Gregorii vigesima ejusdem indictionis ad Maximum Salonitanum, quam ipse Maximus publice scindi paulo ante fecerat.

A duodecima Indictione epistolam nullam amovemus.

In eadem Indictione epistolas quatuor propriis locis restituimus.

I. In epistola ad Januarium Episcopum Caralitanum, olim decima, nunc octava, pium Theodosia Stephani quondam viri sui desiderium dilatione protrahere legitur. In epistola ad eumdem Januarium Ep. Caralit. olim octava, nunc decima quinta desiderium illud compleri optare. Hanc igitur illa præcedere debuit.

II. Ad Indictionem undecimam proxime accedere debet epistola olim decima quinta, si genuina sit appendix de causa Maximi præmissa olim libro vii. Ind. i. nunc ad calcem rejecta num. 8. Illam proinde mense Septembri datam conjicimus, ac undecimæ præmittimus, quæ data est mense Octobri.

III. Epistolæ olim vigesima tertia, vigesima quinta, vigesima sexta in eamdem rem scriptæ sunt, ex relatione Cyriaci & Felicis. Illas disjungebat epistola olim vigesima quarta, quæ de aliis alia occasione negotiis agit, absque ullo temporis indicio. Illis omnibus præmittendam esse quæ erat vigesima septima, qua nempe Felicem Episcopum & Cyriacum Abbatem in paganorum conversione laborantes commendat, patebit legenti.

Liber V. Indictione XIII.

Decimæ tertiæ Indictioni epistolas octo reddimus.

I. Ex libro ultimo, septima Indictione decimam quartam, nunc decimam sextam hujus Libri. Observat Gussanvillæus in aliquibus manuscriptis finem hujus epistolæ talem esse: *Data xx. Kal. Januar. Ind. iii.* At primo nunquam dicitur *xx. Kalendas*. Deinde legendum *Indictione xiii.* sic ostendimus ex ipso epistolæ contextu: *Sabinianus Diaconus vestræ dulcissimæ Sanctitati curanda vulnera nostra aperiet*, &c. Domitianus vel Datianus ad quem hæc epistola, Imperatoris cognatus, Constantinopoli tunc degebat. Jam vero Indictione prima Anatolius, Diaconus, Constantinopoli Sabiniano successerat, qui Indictione decima quinta Romam reversus legitur epistolis olim vicesima tertia, vicesima quarta, vicesima quinta, tricesima prima; nunc vicesima sexta, vicesima septima, vicesima octava, trigesima quarta. Ergo Sabinianus Romam reversus Indict. xv. tribus post annis, nimirum Indict. iii. minime poterat Constantinopoli, Domitiano Gregorii vel potius totius Italiæ vulnera molestiasque aperire. Quod vero barbarorum gladiis afflictus Gregorius, Domitianum ut sibi compatiatur rogat, id decimam tertiam Indictionem aperte innuit. Nam in epistola olim trigesima prima, nunc quadragesima, ad Mauricium Imperatorem data Kal. Januar. Indictione xiii. Gregorius plagas quibus affligebatur enumerans, hæc scribit: *De Romana civitate milites ablati sunt: & quidem alii ab hostibus occisi . . . . . Post hoc plaga gravior fuit adventus Agilulphi*, &c.

II. Ex eadem septima Indictione duodecimam, nunc trigesimam primam ejusdem Libri quinti. In quibusdam enim manuscriptis legitur data die duodecima Martii, Indictione decima tertia. Certa est aliunde hæc temporis nota, tum ex epistolis ad Childebertum, ad Brunichildem, & ad ipsum Candidum decimæ quartæ Indictionis initio datis, tum ex ejusdem decimæ quartæ Indictionis epistola quinquagesima secunda & sequentibus, ubi Candidus de quo, dissimulato ejus nomine, in laudata agitur epistola, jam in Gallias missus, Regibus, Episcopis, & Arigio Massiliensis Provinciæ post Dynamium Præfeto commendatur.

III. Ex tertia Indictione secundam, nunc Libri quinti trigesimam, quia in Collectione Pauli Diaconi, aliisve manuscriptis data legitur mense Martio, Indictione decima tertia.

IV. Ex

IV. Ex ſeptima Indictione decimam tertiam, nunc trigeſimam ſecundam Libri quinti. Aliquanto ſane poſt Maximiani obitum tempore datam patebit legenti. Obiit autem Maximianus anno 594. Ind. xiii. Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, Vvion in Ligno vitæ, Mabilonius ad Lib. I. Johan. Diaconi, de vita S. Gregori §. xxxiii. & in Actis Sanctorum tom. 1. p. 408. Octavius Cajetanus Syracuſanus apud Bollandianos, Maximianum die nona Junii demortuum aſſerunt; *quod ipſum ſanctum eo die colant Syracuſani ejus reliquiis gaudentes*. At illorum ſententiæ repugnare videtur ſanctus Gregorius Indictionis decimæ tertiæ epiſtola olim decima nona, nunc decima ſeptima ad Cyprianum Diaconum, quæ ſic incipit: *Amariſſimas tuæ Dilectionis epiſtolas de domni Maximiani obitu menſe Novembri ſuſcepi*. Quis enim credat Cyprianum de Maximiani ſub Romana Metropoli epiſcopi & Gregorio amiciſſimi obitu, non ante elapſos quinque menſes ipſum S. Gregorium monuiſſe? Fortaſſis ſancti Maximiani reliquiarum translationem die x. Junii factam celebrant Syracuſani.

V. Ex ſecunda Indictione decimam quintam, nunc Libri quinti triceſimam ſeptimam. Siquidem in Collectione Pauli Diaconi, aliiſve manuſcriptis data eſt menſe Junio, Indict. xiii. neque veroſimile eſt Theodoſium jam undecima Indictione ſancti Martini Abbatem (vide hujus Ind. Epiſt. 23.) ad ſex annos Monaſterii a deceſſore ſuo constructi dedicationem diſtuliſſe.

VI. Ex ſecunda Indictione quartam, nunc quadrageſimam quintam hujuſce Libri quinti. Ad Severum Exarchi Ravennæ Scholaſticum ſcripta eſt decimæ tertiæ Indictionis epiſtola olim vigeſima nona, nunc trigeſima ſexta. Nondum finita Indictione decima tertia Severo ſucceſſit Andreas, ad quem decimæ tertiæ Indictionis epiſtola, olim quadrageſima quinta, nunc quadrageſima octava, de Mariniani Epiſcopi ordinatione. Hanc vero qua Caſtorius jam undecima Indictione Ravennæ degens commendatur, in ipſo Andreæ adventu ſcriptam cenſemus.

VII. Ex ſecunda Indictione nonageſimam quartam & nonageſimam quintam, nunc quadrageſimam ſextam & quadrageſimam ſeptimam Libri quinti. Eodem tempore ſcriptæ ſunt; ab his enim verbis incipit nonageſima quinta: *Reſponſalium noſtrorum relatione comperimus, quod pro amore unitatis Eccleſiæ tantus vos divini zeli ardor accenderit*. In nonageſima quarta vero legitur. *Qualiter vos contra Hiſtricorum ſchiſma, pro unitate Eccleſiæ, amoris olim fervor accenderit, & multorum teſtificatione, & noſtrorum modo plene relatione cognovimus*. In hac

olim nonageſima quarta Caſtorius in Hiſtriam miſſus Baſilio commendatur. De Caſtorii reditu, & ad pacem jam inclinato Petri & Providentii Hiſtriæ Epiſcoporum animo in decimæ tertiæ Indictionis epiſtola, olim quadrageſima nona, nunc quinquageſima prima data menſe Auguſto loquitur S. Gregorius. Ergo antecedere debuerunt geminæ illæ epiſtolæ ex Indict. ii. revocatæ. Neque Caſtorium ſecunda Indictione iterum in Hiſtriam perrexiſſe cogites: nam Ravennæ in Maximi Salonitani negotio tunc ipſum occupatum oſtendunt Indictionis ejuſdem ſecundæ, epiſtolæ olim ſexageſima nona, octogeſima, octogeſima prima; nunc ſexageſima ſeptima, ſexageſima nona, octogeſima; donec ſanctum Gregorium adiit, ac de Maximi pleniſſima ſatisfactione teſtatus eſt. Vide Indictionis ſecundæ epiſtolam olim centeſimam trigeſimam, nunc centeſimam quintam ad Maximum Epiſcopum Salonit.

VIII. Ex eadem Indictione ſecunda removendam epiſtolam centeſimam vigeſimam ſecundam, olim centeſimam vigeſimam ſeptimam ad Recharedum, jungendamque epiſtolæ quadrageſimæ nonæ hujuſce Libri quinti, olim quadrageſimæ ſextæ ad Leandrum Hiſpalenſem Epiſcopum, cenſet Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hiſpanica. Nempe duas illas epiſtolas eodem tempore ſcriptas eſſe putat vir doctiſſimus, eo quod in utraque S. Gregorius meminerit Probini Presbyteri. Verum falſa nobis videtur (quod pace tanti viri dixerim) conjectura hæc. Nam in epiſtola ad Leandrum mentio fit Probini miſſi in Hiſpaniam, eoque pergentis: in altera vero Probini jam reducis: *Præterea*, inquit ſanctus Gregorius, *indico quia crevit de veſtro opere in laudibus Dei hoc, quod dilectiſſimo filio meo Probino Presbytero narrante cognovi*. Qui narrabat Gregorio, Romæ ſane aut in vicinia tunc aderat, non in Hiſpania peregrinabatur.

Veriſimilior eſt alia ejuſdem eruditiſſimi Scriptoris conjectura, epiſtolam quadrageſimam ſextam ad Leandrum, nunc quadrageſimam nonam Indictionis decimæ tertiæ citius ſcriptam fuiſſe. In ea enim Leandro ſignificat Libros Moralium ſe ad ipſum per Probinum tranſmittere. At vix credi poteſt Libros illos qui jam Indictione nona abſoluti erant, ut ex epiſtola quadrageſima tertia hujus Indictionis liquet, quoſque jam Leandro deſtinabat S. Gregorius Indictione tantum decima tertia fuiſſe miſſos. Hæc tamen ratio non ſufficit ad hanc epiſtolam, quæ in omnibus manuſcriptis Regiſtri per Indictiones digeſti, Indictioni decimæ ter-

tiæ

tiæ tribuitur, loco ſuo movendam. Potuerunt enim adeſſe cauſæ aliquæ nobis nunc incognitæ tardius mittendi Libros illos.

A decima tertia Indictione epiſtolas ſeptem amovemus.

Sub Indictione decima ſeptimam, octavam, quadrageſimam primam, quadrageſimam tertiam reponimus.

Sub Indictione duodecima, quadrageſimam. Quibus autem ad id rationibus coacti fuerimus jam dictum eſt.

Sub Indictione decima quarta quinquageſimam ſextam & quinquageſimam ſeptimam. Rationes vero mutationis factæ aperiemus cum de epiſtolarum Indictionis XIV. ordine diſſerendum erit.

Præterea Geſta Romanæ Synodi, quæ ſub epiſtolæ nomine quadrageſimo quarto loco erant poſita, ad calcem mittimus.

In decima-tertia Indictione epiſtolas undecim propriis locis reſtituimus.

I. Idem de Saturnino expresbytero, de Jobino Diacono & Abbate, & de tribus Subdiaconis lapſis habent epiſtolæ olim decima ſexta & decima ſeptima: quæ poſterior, ex pleriſque manuſcriptis, data eſt menſe Septembri. Utraque igitur præmittenda epiſtolæ olim quintæ, datæ menſe Octobri, quæ Saturninum gravius puniendum ſtatuit; quod *a Sacerdotii ordine dejectus, ad explendum miniſterium Sacerdotii præſumpſiſſet accedere.*

II. Quæ ad Cyprianum Diaconum ſcripta, olim erat decima nona, nunc decima ſeptima, ad Cyprianum Diaconum, in aliis editis ſequitur epiſtolam ſcriptam menſe Februario; poſt menſem Decembrem tamen ſcripta non videtur: ejuſdem enim Cypriani epiſtolæ Maximiani obitum nuntianti reſpondet, quam menſe Novembri ſuſcepit Gregorius. Vide ipſam epiſt.

III. Epiſtolæ olim trigeſimæ ſecundæ trigeſimam quartam in eamdem rem ſcriptam jungimus: Utrique vero præmittimus trigeſimam octavam, quæ a trigeſima nona disjungi non debet. Hæc trigeſimæ ſecundæ ad Mauricium Imperatorem verba: *Ego autem Dominorum juſſionibus obedientiam præbens, prædicto conſacerdoti meo & dulciter ſcripſi & humiliter, ut ab hac inanis gloriæ appetitione ſeſe emendet admonui, ad epiſtolam, &c.* & hæc, inquam, trigeſimam octavam ſpectant, in qua

ſic

sic ad Johannem Gregorius: *Ante . . . . ut a tali se præsumptione Fraternitas vestra compesceret, non equidem scripto, sed nudo sermone curavi: & quia resecanda vulnera prius leni manu palpanda sunt: rogo, deprecor, & quanta possum dulcedine exposco, &c.* Data est Kal. Januarii hæc trigesima octava, nunc decima octava epistola; aliis proinde multis mensibus Februario, Martio, Aprili, Maio datis, quibus in editis postponitur, est anteponenda.

IV. Quadragesimam septimam ad Nobiles Syracusanos non multo post decimam nonam ad Cyprianum Diaconum datam fere initio Indictionis suadet utriusque lectio. Hanc ideo epistolis mense Februario datis anteponimus.

V. Vigesimam tertiam die decima tertia Februarii datam, decimæ octavæ die decimo octavo Februarii datæ præmittimus. Eulogium & Anastasium Patriarchas rogat Gregorius in epistola trigesima sexta, ut Johannis Constantinopolitani superbiam junctis animis insequantur. Idem a Gregorio Antiocheno non petit; quod nempe jam demortuus, Antiochenam Sedem occupare desiisset. Porro Anastasio prius de sua in Antiochenam Sedem restitutione post illius Gregorii obitum, gratulatus est sanctus Gregorius, quam ipsum adversus Johannis Constantinopolitani superbiam solicitaret. Igitur trigesimam sextam præcedat illa trigesima septima de Anastasii reditu & redintegratione gratulatoria.

VI. Quinquagesimam septimam Johanni Corinthiorum Episcopo datam mense Augusto, quinquagesimæ præmittendam duximus, tum quod in Norm. MSS. præcedat, tum quod hæc quinquagesima ejusdem mensis duodecimo die scripta, a quinquagesima secunda & quinquagesima tertia eodem duodecimo die datis atque in eadem negotia scriptis nullatenus sit separanda.

Liber VI. Indictione XIV.

Decimæ quartæ Indictioni tres Epistolas reddimus.

I. Ex decima tertia Indictione quinquagesimam septimam, nunc hujus Libri quinquagesimam primam. Non enim prius scriptam esse quam cum Augustinus in Galliam ad socios reversurus Roma proficisceretur, patet legenti. Jungenda igitur Indictionis decimæ quartæ Epistolis, quas per Augustinum tum in Gallias, tum in Angliam misit sanctus Gregorius.

II. Ex libro olim IX. quarta Indictione septuagesimam ter-

tertiam, nunc sexagesimam secundam ejusdem Libri sexti. Brundusinæ Ecclesiæ institutus fuerat visitator Petrus, Episcopus Hydruntinus, Indictione decima quarta, epistola vigesima prima. Defuncto quovis Episcopo, ut alius in demortui locum quantocius eligeretur, instare solebat sanctus Gregorius. Non ergo Brundusinam Ecclesiam in Romana Provincia positam, proprio Pastore per quinque annos carere passus est. Data est igitur hæc epistola, non Indict. quarta ut in editis, sed Indict. decima quarta mense Aug.

III. Ex libro olim VII. secunda Indictione septuagesimam septimam, nunc trigesimam quartam Libri sexti. Nam, ut ait Gussanvillæus, antecedere debuit epistolam trigesimam tertiam, nunc sexagesimam primam Indictionis decimæ quartæ, *quæ rei totius est consumatio;* scilicet, disceptationis de diebus solemnibus quibus Pallium gestare consuevisset Episcopus Ravennas. Id sane attentius utramque legenti statim patebit. Fatemur tamen epistolam hanc olim septuagesimam septimam Indictionis secundæ, hoc loco in manuscriptis reperiri; eamque Johannem Diaconum in illa Indictione legisse, ut patet ex lib. IV. Vitæ cap. 7. Sed inverso ordine plurimas epistolas in Registro collectas, maxime a Libro septimo Indict. secunda, nunc autem Libro nono usque ad finem nemini attendenti dubium esse potest.

A decima quarta Indictione epistolam quadragesimam quartam removemus: *eadem est enim cum quadragesima nona secundæ Indictionis quam sub undecima Indictione reponimus.*

In decima quarta Indictione Epistolas duas ad propria loca revocamus.

I. Decima Candido Roma in Gallias proficiscenti data est quasi commonitorium: jungenda ergo quintæ & sextæ, quas detulit idem Candidus.

II. Quadragesimam octavam vigesimæ sextæ subjungimus, tum quod hujus initium & illius media pars iisdem fere verbis exprimantur: tum quod in eamdem rem utraque scripta sit; tum denique quod in manuscriptis codicibus utraque sit data mense Martio, Indictione decima quarta.

Li-

Liber VII. Indictione XV.

Decimæ quintæ Indictioni Epiſtolas quatuor reddimus.

I. Ex ſecunda Indictione quinquageſimam, quinquageſimam primam, quinquageſimam ſecundam. Ex quinquageſima ſecundæ Indictionis Epiſtola Caſtorius Romæ degens, *quadriennio exſpectatus eſt, ut ſi de capitis qua detinebatur moleſtia melioratum ſe ſentiret, ad ſuam reverteretur Eccleſiam.* Atqui jam undecima Indictione Romæ detinebatur (vide epiſtolam vigeſimam quartam ad Leontium Epiſcopum Urbinatem, & vigeſimam quintam ad cives Ariminenſes.) Reſtituenda igitur decimæ quintæ Indictioni epiſtola olim ſecundæ Indictionis quinquageſima, utpote quatuor ab Indict. xi. elapſis annis ſcripta : reſtituendæ etiam quinquageſima prima & quinquageſima ſecunda, datæ menſe Majo, quas in eamdem rem & eodem tempore quo quinquageſima ſcriptas apertum eſt.

II. Ex quarta Indictione ſeptuageſimam ſecundam, nunc quadrageſimam quintam hujus Libri. Non paucis menſibus ante decimam nonam ad Marinianum Ravenn. Epiſcopum, nunc decimam ſextam primæ Indictionis fuiſſe datam ſuadet utriuſque lectio. Ergo non alteri debetur Indictioni quam antecedenti xv.

A decima quinta Indictione nullam removemus epiſtolam. Nullam quoque intra eamdem Indictionem tranſponendam cenſemus.

Liber VIII. Indictione I.

Primæ Indictioni Epiſtolas tres reddimus.

I. Ex libro olim xii. ſeptima Indictione vigeſimam quintam, & ex quinta Indictione vigeſimam, nunc decimam ſeptimam & decimam nonam Libri hujus octavi. Utraque non multo poſt Cypriani Diaconi e Sicilia reditum data eſt : igitur Indictione prima. Reverſo enim Romam Cypriano, miſſus eſt ſub ſecundæ Indictionis initium, ad Syracuſanum patrimonium regendum, Romanus defenſor. Vide Indictionis ſecundæ epiſtolam olim decimam ſeptimam, nunc decimam octavam, & ſequentes quatuor.

II. Ex quarta Indictione decimam quintam, nunc trigeſi-

geſimam ſecundam ejuſdem Libri octavi. Syracuſanum patrimonium regere deſierat Cyprianus circa primæ Indictionis medium, ut jam obſervatum eſt. Alexandrum hunc querelam de mercede a Cypriano non reddita ad quartam Indictionem diſtuliſſene putamus? Hanc proinde epiſtolam ſub Indictionis primæ finem ponimus.

A prima Indictione epiſtolas duas amovemus.

Primam quam Indictioni duodecimæ, & quintam, quam ſecundæ Indictioni reddimus. Cauſam rationemque prioris amovendæ protulimus, de ordinanda Indictione xii. diſſerendo: poſterioris vero exhibebimus, dum agetur de Ind. ii.

Hac in Indictione duas tantum epiſtolas debito ordini reſtituimus.

I. In prima Indictione undecimam olim epiſtolam ad Euſebium & univerſos Epiſcopos Siciliæ ordine præpoſtero diſpoſitam putat Guſſanvillæus. Ita quoque viſum eſt eminentiſs. Card. Baronio ad annum 593. num. 20. 21. 22. atque illuſtriſſimo Petro de Marca *de Concordia Sacerdotii & Imperii*, lib. 2. cap. 11. pag. 90. ſcilicet hanc epiſtolam tunc ſcriptam volunt cum Imperatoris edictum in Provincias omnes miſit S. Gregorius.

At 1. huic epiſtolæ in MSS. iſta, non alia, apponitur temporis indicatio: *menſe Dec. Ind.* 1. cum tamen Imperatoriam legem undecima Indictione datam ſuadeat epiſtola olim ſexageſima ſecunda nunc ſexageſima quinta ejuſdem Indict. ad Mauricium Imperatorem.

2. Epiſtolam ſexageſimam ſecundam nunc ſexageſimam quintam legenti certum erit illam a S. Gregorio, ubi primum per corporis ægritudinem licuit, fuiſſe ſcriptam, ut ſuſcepti edicti (quod tamen jam ad Epiſcopos omnes miſerat) injuſtitiam ſuggereret: *Ego quidem juſſioni ſubjectus*, inquit, *eamdem legem per diverſas terrarum partes tranſmitti feci: & quia lex ipſa omnipotenti Deo minime concordat, ecce per ſuggeſtionis meæ paginam Sereniſſimis Dominis nuntiavi.*

3. Quiſquis undecimam ipſam Indictionis primæ epiſtolam attento animo legerit, illam multo poſt Mauricii Edictum tempore datam fatebitur. Non placuerat Mauricio ſancti Gregorii cenſura, quam in ſexageſima quinta olim ſexageſima ſecunda, undecimæ Indictionis epiſtola habemus. Exacerbatum igitur ſuis monitis Principem leniendum habuit ſapientiſſimus Pontifex. Commotam illius bilem pla-

cavit, curante forſan Theodoro Medico, ad quem epiſt. olim ſexageſima quinta, nunc ſexageſima ſexta: reſque ipſa ſic tandem compoſita eſt, ut, tum milites, tum hi qui ſeculi actionibus erant implicati, in Monaſteriis quidem ſuſciperentur, at nonniſi certis conditionibus. *Si quis publicis adminiſtrationibus ſuerit implicatus*, inquiebat Gregorius epiſtola ad Mauricium Imperatorem olim ſexageſima ſecunda undecimæ Indictionis, nunc ſexageſima quinta, *rationes ejus poſſunt per Menaſterium fieri: & agi poteſt ut ab eo loco in quo ſuſcipitur, ejus quoque debita ſolvantur.* Jam vero in hac olim undecima, nunc quinta primæ Indictionis, ad Epiſcopos hoc modo ſcribit: *Hi qui ſeculi actionibus implicati ſunt .... ſi ..... Monaſterium petunt, ſuſcipiendi nullo modo, niſi prius a rationibus publicis fuerint abſoluti. Si qui vero ex militaribus numeris in Monaſteriis converti feſtinant, non ſunt tamen ſuſcipiendi, niſi eorum vita fuerit ſubtiliter inquiſita; & juxta normam regularem debent in ſuo habitu per triennium probari, & tunc monachicum habitum, Deo auctore ſuſcipere ...... Qua de re etiam sereniſſimus & chriſtianiſſimus Imperator, mihi credite, omnino placatur.*

Hæc vero, de qua mox diſſeruimus, epiſtola olim XI. Indict. I. ſcripta eſt menſe Decembri: præmittenda igitur epiſtolæ olim nonæ, nunc octavæ ad Vitalianum Epiſcopum quam menſe Februario datam legimus: ſubjungenda vero Epiſtolæ olim ſextæ, nunc quartæ ad Venantium, quæ menſe Novembri data eſt.

II. Decima quinta in mſſ. data menſe Julio: decima ſexta vero menſe Martio. Huic igitur illa poſtponi debet, atque cum epiſtolis menſe Julio datis ordinari.

Liber IX. Indictione II.

Secundæ Indictioni Epiſtolas ſeptem reddimus.

I. Ex ſexta Indictione quinquageſimam tertiam, de excommunicandis Januarii Caralitani Epiſcopi conſiliariis, quam hujus ſecundæ Indictionis epiſtolæ primæ idem jubenti ſubjungimus.

II. Ex lib. ultimo ſeptima Indictione undecimam, nunc hujus Libri qnadrageſimam primam. Agit enim de inquiſitione in Maximum Salonitanum, cujus negotium ſecunda Indictione prorſus finitum oſtendit Indictionis ſecundæ epiſtola olim centeſima trigeſima, nunc centeſima vigeſima quinta.

III. Ex

III. Ex prima Indictione quintam, nunc libri hujus noni undecimam, quæ in pleriſque manuſcriptis Indictionem non habet annotatam. In Colbert. veteri quidem & apud Guſſanvillæum legitur: *menſe Octobri*, *Indict.* I. Datam tamen cenſemus Indictione ſecunda: Auguſtinus enim circa epiſtolæ medium Epiſcopus appellatur, quem tamen non ante XVI. Kal. Dec. Indictione prima, anno 597. ordinatum teſtatur auctor Hiſtoriæ Fundationis Monaſterii ſancti Auguſtini Cantuarienſis Thomas Sprottus ejuſdem cœnobii Monachus. Porro ſi hæc epiſtola, quinta ſit primæ Indictionis, ſcripta fuit fere ſtatim poſt incoatam Indict. hoc eſt menſe Septembri, aut Octobri, proindeque antequam Auguſtinus eſſet Epiſcopus. Eſt itaque ad Indict. ſequentem amandanda. Præterea ſcripta eſt reverſo Romam Johanne Regionario, ut ex ipſa intelligitur. Idem habet temporis indicium epiſtola olim centeſima decima ſeptima, nunc centeſima decima Indictionis ſecundæ ad Deſiderium Epiſcopum, quæ meminit etiam reditus Johannis: ex quo iterum ſuadetur non Indictione prima ſed ſecunda, datam hanc ad Brunichildem epiſtolam: ſi enim ſcripta fuit ineunte Ind. I. Johannes jam Indict. XV. redierat Romam, & ad S. Gregorium epiſtolam Deſiderii detulerat. Sed veriſimile non eſt Gregorium Deſiderio Viennenſi Epiſcopo nonniſi poſt duos annos fere elapſos reſpondiſſe ſcilicet Ind. II. Diuturnum certe ſilentium excuſaſſet, ut ſolebat, vel ex infirmitate, vel ex negotiis, urbaniſſimus Pontifex.

IV. Ex ſexta Indictione trigeſimam ſecundam & trigeſimam tertiam, nunc ejuſdem Libri noni quinquageſimam & quinquageſimam primam. Cumanam & Miſenatem Eccleſias unierat ſanctus Gregorius Indictione decima ex epiſtola olim trigeſima prima, nunc quadrageſima quinta. Quod vero Benenatus Cumarum & Miſeni Epiſcopus diem obierit Indictione ſecunda, diſcimus ex epiſtolis olim vigeſima quinta, vigeſima ſexta & quinquageſima tertia, nunc vero ſeptuageſima quinta, ſeptuageſima ſexta, ſeptuageſima ſeptima, datis menſe Julio, Indictione ſecunda. Igitur trigeſima ſecunda ſextæ Indictionis Epiſtola, quæ Benenatum adhuc in vivis poſitum; & trigeſima tertia, quæ ipſum nuper defunctum ſupponit, ſecundæ Indictioni ſunt reſtituendæ.

V. Ex quinta Indictione quadrageſimam ſeptimam, nunc Libri noni ſexageſimam ſecundam, quæ Romanum defenſorem recens in Sicilia degentem innuit, quo ſub ſecundæ Indictionis initium miſſus eſt.

VI. Poſt epiſtolam olim triceſimam nonam, nunc quinquageſimam nonam ſecundæ Indictionis datam menſe Junio, ponenda Recharedi Regis ad ſanctum Gregorium epiſtola, quam hoc ordine diſpoſitam in vetuſtiſſimo codice reperit vir clariſſimus Stephanus Baluzius, atque in publicam lucem dedit. Huic Recharedi epiſtolæ reſpondet S. Gregorius infra epiſtola olim centeſima vigeſima ſeptima, nunc vigeſima ſecunda ſupra centeſimam.

A ſecunda Indictione epiſtolas decem amovemus.

Scilicet quadrageſimam nonam, & ſeptuageſimam ſextam undecimæ Indictioni reddimus.

Quartam, nonageſimam quartam, & nonageſimam quintam Indictioni decimæ tertiæ.

Septuageſimam ſeptimam quartæ Indictioni.

Indictioni decimæ quintæ quinquageſimam primam, quinquageſimam ſecundam.

Tertiæ Indictioni ſextam & quinquageſimam quintam. Porro mutationis factæ aut jam prolatæ rationes, aut infra dabuntur, cum de ſequentibus libri diſſeremus.

In ſecunda Indictione epiſtolas novem propriis locis reſtituimus.

I. Quinquageſimæ tertiæ epiſtolæ ad Vitalem Sardiniæ defenſorem in ſecundum Indictionis hujus locum revocatæ quinquageſimam ſextam ſociamus, quod utramque Redemtus detulerit. Centeſimam ſecundam centeſimæ primæ, utramque quadrageſimæ tertiæ & quadrageſimæ quartæ in eamdem rem ſcriptis anteponendam certum erit legenti. In Colb. veteri centeſimæ primæ ſubjicitur: *menſe Octobr. indict. II.*

II. Decimam ſextam ſequentibus ſex poſtponimus, quod in his de Romani Defenſoris in Syracuſani patrimonii Rectorem inſtitutione agatur: in illa vero ipſe Romanus patrimonium jam regens, de illuſtris feminæ teſtamento jubeatur exquirere. Illis ſeptem præmittenda ſexageſima quarta ad Johannem Epiſcopum Syracuſanum, ſi manuſcripti Telleriani primi habeatur ratio, in quo data legitur menſe Octobri.

III. Sexageſimam quintam ſexageſimæ ſecundæ in eamdem rem ſcriptæ jungimus.

IV. Trigeſimam nonam ex duobus Tellerianis codicibus men-

mense Junio datam, medio circiter loco quinquagesimam primam inter, mense Majo, & septuagesimam sextam mense Julio ponimus.

V. Vigesimam quintam & vigesimam sextam in duobus Tellerianis codicibus mense Julio datas, epistolæ olim quinquagesimæ tertiæ, nunc septuagesimæ septimæ, eodem mense datæ, atque etiam de Misenatis & Cumani Episcopi electione monenti adjungimus.

Liber X. Indictione III.

Tertiæ Indictioni epistolas sex reddimus.

I. Ex sexta Indictione decimam septimam & decimam octavam, nunc decimam sextam & decimam septimam Libri hujus decimi. In manuscriptis quippe duobus Tellerianis data est decima octava, mense Februario, Indictione tertia; & a decima septima in eamdem rem scripta separari non potest: utraque vero sextæ Indictionis epistolas olim decimam nonam & decimam sextam male disjungebat.

II. Ex quinta Indictione nonam, nunc ejusdem Libri decimi trigesimam Castorio notario. Etenim post secundam Indictionem nulla Castorii occurrit mentio præterquam hac in epistola. Jam quarta Indictione ipsi successerat Johannes Subdiaconus. Vide Ind. quartæ epistolam olim vigesimam tertiam, nunc vigesimam sextam.

III. Ex secunda Indictione sextam, nunc Libri hujus quadragesimam secundam. In duobus enim Tellerianis codicibus data est mense Julio, Indictione tertia.

IV. Ex secunda Indictione quinquagesimam quintam; Eodem tempore scriptam eam fuisse quo Indictionis hujus quinquagesima, utramque legenti non erit obscurum. Hæc vero cum a quinquagesima quarta & sequentibus pro Gregorio expræfecto datis longe distare non debeat, quinquagesimam quintam Indictionis secundæ epistolam huc revocamus, & quinquagesimæ præmittimus.

V. Ex quinta Indictione decimam quartam, nunc Libri hujus sexagesimam octavam; quæ si cum decima tertia libri olim x. Indict. v. conferatur, uno aut altero anno anterior videbitur.

Ab Indictione tertia Epistolas tres amovemus.

Scilicet secundam, quadragesimam quintam, & sexagesimam quintam: priorem decimæ tertiæ Indictioni, duas posteriores quartæ restituimus; qua ratione aut jam dictum, aut mox in expendenda Indict. iv. dicendum.

In tertia Indictione epistolas quinque ad debitum ordinem revocamus.

I. Vigesimam quintam & vigesimam sextam mense Julio datas, tum vigesimæ septimæ mense Majo, tum trigesimæ tertiæ mense Junio scriptis postponimus.

II. Trigesimam nonam, quadragesimam, quadragesimam primam mense Augusto datas sub Indictionis finem ponimus.

Liber XI. Indictione IV.

Decimæ Indictioni epistolas septem reddimus.

I. Ex septima Indictione decimam sextam, quæ nunc est prima Libri undecimi. In Colb. veteri & in Vatic. aliisque MSS. data est Kal. Sept. Indict. iv. & quidem in hac ut in quadragesima quinta olim tertiæ Indictionis Epistola Kalendis quoque Septembris data, Simplicius nuper ex Arabia Romam advenisse innuitur.

II. Ex tertia Indictione quadragesimam quintam, nunc hujus Libri secundam. In Collectione Pauli Diaconi data legitur Kal. Sept. Ind. IV. In uno Colb. & in Vatic. mense Sept. Indict. IV.

III. Ex tertia Indictione sexagesimam quintam, & ultimam, nunc hujus Libri undecimi quartam. Data est mortuo Constantio Mediolanensi Episcopo, quem die tertia mensis Septembris, hoc est incipiente Indictione obiisse legimus in Episcoporum Mediolanensium Indice. Vide Musei Italici Tom. I. pag. III. Non debuit itaque rejici ad calcem Indictionis hæc epistola, quæ recentem S. Gregorii de Constantii morte dolorem testatur. Scriptam enim esse elapso a Constantii obitu anno fere integro quis credat? Conjicimus ergo Constantium diem obiisse supremum 3. Septembris Indictionis quartæ, & paulo post Papam ad Cle-

rum

rum & populum Mediolanenſem ſcripſiſſe epiſtolam de cujus ætate inquirimus.

IV. Ex ſeptima Indictione decimam ſeptimam, nunc Libri ejuſdem undecimi decimam quartam. In Colb. vet. data eſt Kal. Nov. Indict. iv. Hæc verba (*Candido renuntiante comperimus)* Candidum e Gallia Romam perrexiſſe innuunt, quem revera Romam quarta hac Indictione adveniſſe teſtatur ſanctus Gregorius, epiſtola quartæ Indictionis olim quadrageſima octava, nunc quinquageſima quarta ad Deſiderium, Viennenſem Epiſcopum: *& quamvis . . . Candidus Presbyter poſtmodum veniens, &c.* Hanc vero ad Deſiderium epiſtolam Indictione quarta fuiſſe datam negari non poteſt; cum in ipſa Monachi ad Auguſtinum in Angliam miſſi commendentur. Sequentes vero epiſtolas octo in eamdem rem quarta Indictione fuiſſe ſcriptas oſtendemus infra.

V. Ex ſexta Indictione trigeſimam quartam, nunc Libri hujus quadrageſimam. Diſtabat nimis a vigeſima octava Indictionis quartæ; ſcriptaque videtur menſe Martio. S. Gregorio Marinianum a vigiliis & jejuniis ob ſanguinis vomitum dehortanti, quadrageſimalis jejunii legem objecerat Marinianus, ſuamque non adeo gravem eſſe infirmitatem aſſeruerat.

A quarta Indictione epiſtolas tres amovemus.

Videlicet ſeptuageſimam tertiam, quam Indictioni decimæ quartæ reſtituimus.

Septuageſimam ſecundam Indictioni decimæ quintæ.

Decimam quintam Indictioni primæ.

Præterea teſtandi facultatem Probo Abbati conceſſam, quæ vigeſimum ſecundum inter Indictionis hujus epiſtolas locum obtinebat, ad epiſtolarum calcem mittimus.

Epiſtolam quadrageſimam octavam aliaſve quatuordecim, nempe quadrageſimam nonam, 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 63. 64. 71. necnon Indictionis vii. decimam quintam & trigeſimam primam, etſi quarta Indictione datas conſentiamus, non tamen diſſimulanda ſunt quæ nos ad aliud ſentiendum & ad expungendas ex Indictione iv. epiſtolas illas movebant argumenta: agitur enim tum de epiſtolarum ſeptemdecim chronologia, tum de variis Bedæ capitibus invicem atque cum Gregorio ipſo conciliandis.

Indictione prima epiſtola trigeſima ad Eulogium Alexandrinum hæc ſcribit S. Gregorius; *In Solemnitate Dominicæ Nativitatis, quæ hac prima Indictione tranſacta eſt, pluſquam decem mil-*

millia Angli ab eodem nuntiati sunt Augustino fratre & coepiscopo nostro baptizati. Jam igitur Indictione prima ante Domini Natalem Episcopus erat Augustinus; ac proinde Laurentium & Petrum nuntios ab Augustino Romam missos jam Indictione prima Gregorius susceperat. Etenim ex Beda lib. I. Historiæ cap. 27. *Augustinus ab Arelatensi Episcopo ordinatus Episcopus, reversusque in Britanniam, misit continuo Romam Laurentium Presbyterum & Petrum Monachum, qui beato Pontifici Gregorio gentem Anglorum fidem Christi suscepisse, ac se Episcopum factum esse referrent: simul & de his quæ necessariæ videbantur quæstionibus ejus consulta flagitans; nec mora, congrua quæsitis responsa recepit.* Igitur Indictionis septimæ epistola olim trigesima prima, qua interroganti Augustino respondet Gregorius, ad primæ Indictionis finem, aut ad initium secundæ videtur revocanda.

Illuc etiam revocandæ essent ex quarta Indictione epistola olim sexagesima tertia ad Virgilium, & sexagesima quarta ad Brunichildem: hanc enim illa supponit, illius vero meminit S. Gregorius in responsione ad septimum Augustini quæsitum.

Deinde ex eodem Beda lib. I. Historiæ cap. 29. *Gregorius Augustino Episcopo (quia suggesserat ei multam quidem ibi esse messem, sed operarios paucos) misit cum præfatis legatariis suis*, (Laurentio Presbytero & Petro Monacho, de quibus cap. 27.) *plures cooperatores ac verbi ministros in quibus præcipui erant Mellitus &c.* Quis credat Gregorius Magnum ad Anglorum conversionem certe promtissimum, postulatos Indictione prima ab Augustino, non ante quartam Indictionem misisse? Igitur Mellitus cum sociis atque Augustini Legatis sub Indictionis primæ finem, aut sub initium secundæ, Roma profectus videtur: ac proinde loco movendæ essent novem Gregorii epistolæ, scilicet quadragesima octava Indictionis quartæ cum sequentibus octo: in his enim Mellitus ad Augustinum pergens, Galliæ Principibus ac Prælatis commendatur. Movenda quoque esset septuagesima prima paucis post Melliti discessum diebus scripta.

Denique ex Beda lib. I. hist. cap. 29. *Misit* (Gregorius) *per præfatos Legatarios & Mellitum, literas in quibus significat se ei* (August.) *pallium direxisse.... Quo in tempore* (cap. 31.) *misit etiam Augustino Epistolam super miraculis quæ per eum facta cognoscebat.* Et cap. 32. *Misit .... Gregorius eodem tempore etiam Regi Edilbertho Epistolam* simul & dona. Igitur ad primam quoque indictionem revocandæ videntur epistolæ illæ quatuor, scilicet, Indictionis septimæ decima quinta ad Augustinum, Indictio-

ctionis quartæ quinquagesima octava ad eumdem, sexagesima ad Edilberthum Regem, & quinquagesima nona ad Bertham Reginam; hanc enim epistolam detulit Mellitus.

Verum nec angustis adeo temporum spatiis coercendam Laurentii legationem, nec ipsum quo utitur Beda narrandi modum ita pressius & ad verbum interpretandum esse alia persuadent argumenta:

Primum. Beda ipse lib. 1. Hist. cap. 29. & 32. quas Gregorius ad Augustinum Episcopum & Edilberthum Regem litteras per Mellitum ad Socios misit, easdem testatur datas x. Kal. Julii Ind. iv.

Secundum. Ex Beda ipso lib. 5. Histor. cap. 25. *Anno* 601. (qui annus cum Indictione iv. currebat) *misit Papa Gregorius Pallium in Britanniam Augustino jam facto Episcopo, & plures verbi ministros.*

Tertium. Ipsas Gregorii Epistolas legenti patet centesimam decimam Indictionis secundæ epistolam ante quartæ Indictionis nonam ad Serenum, necnon ante quadragesimam nonam ad Virgilium scriptam fuisse; atqui in quadragesima nona illa Mellitus cum Sociis in Angliam pergens commendatur. Indictionis item secundæ epistola centesima duodecima ad Arigium, ante quinquagesimam primam Indictionis quartæ ad eumdem scripta est, ut legenti constabit: in hac vero Mellitus cum sociis commendatur. Denique si conferatur epistola quinta Indictionis secundæ ad Theodericum ac Theodebertum Reges cum epistola olim quinquagesima tertia & quinquagesima quarta Indictionis quartæ ad eosdem, has post illam datas fuisse certum erit.

In quarta Indictione epistolas tres ad propria loca revocamus.

I. Vigesimam primam Ind. iv. juxta pristinum ordinem, nunc tertiam Ind. iv. eodem prorsus tempore datam fuisse, ac sexagesimam quintam olim tertiæ Indictionis quæ nunc iv. Indictionis est quarta, patet eas legenti. Quænam autem loco mota fuerit, docebit Mediolanensium Episcoporum Index a Mabillonio editus, Tom. I. Musei Italici pagin. 109. & seqq. modo Indici huic major quoad obitus mensem ac diem possit adhiberi fides, quam in annorum numero, quo quisque Episcopus sedit. Igitur juxta illum Indicem, *Deusdedit, Episcopus, sedit annos xxviii. mens. unum, dies xiv. Obiit iii. Kal. Nov.* Ordinatus ergo fuit xvi. Kal. Octob. Atqui Constantii Decessoris obitum die iii. mens.

Sept. aſſignat ita Catalogus. Menſe ergo Sept. ſcriptam eſſe conjicimus, tum hanc ad Pantaleonem, tum alteram ad Mediolanenſes de Conſtantii ſucceſſore ordinando epiſtolam. Porro non annis xviii. ut habet præfatus Index, ſed annis viii. ſedit Conſtantius, cum ex epiſtolis vigeſima ſexta & vigeſima nona Indictionis undecimæ certiſſimum ſit anno 593. Gregorio Magno jam Pontifice, electum fuiſſe Conſtantium.

II. Synodali judicio, quod ſub epiſtolæ nomine vigeſimum ſecundum locum occupabat, & nunc ad calcem eſt rejectum, appoſuerat Guſſanvillæus: *Dat. m. Nov. Ind. iv.* verum in ipſo contextu notat Paterius, *Dat. 3. Non. Octobr.* Igitur ad ſequentem epiſtolam olim vigeſimam tertiam, nunc vigeſimam ſextam pertinet hæc nota temporis, quæ in Colbert. vet. ipſi præmittitur: atque etiam in duobus Colb. epiſtolæ olim vigeſimæ quartæ præfigitur: *menſ. Dec. Ind. iv.* quod vigeſimæ tertiæ ſubjecit Guſſanvillæus. Igitur vigeſimæ quintæ, nunc trigeſimæ præmittendum erit: *Datum menſe Januarii Indictione iv.* quod vigeſimæ quartæ, nunc vigeſimæ ſeptimæ tribuit idem editor.

III. In ſexageſima ſecunda Candidus Roma ultimo rediens Arigio commendatur, ut ſupra in epiſtola ad Aſclepiodotum, data Kal. Nov. quam ſub ſeptima Indictione olim decimam ſeptimam huic Indictioni reddimus. Ergo epiſtolis menſe Novembri datis jungenda eſt quæ erat ſexageſima ſecunda.

IV. Quinquageſima octava in Collectione Pauli Diaconi data eſt pridie Kal. Januarii. Eodem tempore ſcriptam cenſemus quinquageſimam nonam, quæ Anglorum Regem nondum ad fidem converſum innuit. Ambas vigeſimæ quintæ menſe Januario datæ præmittimus.

Liber XII. Indictione V.

Quintæ Indictioni unam Epiſtolam reddimus.

Ex ſeptima Indictione vigeſimam nonam, quæ nunc eſt Libri hujus duodecimi quadrageſima nona. Romano in Syracuſanis partibus Rectori ſucceſſit Indictione ſexta Hadrianus, antea Panormi Notarius. Vide Ind. vi. epiſtol. olim 23. & 25. nunc 19. & 21. Ergo tardius ſcribi non potuit epiſtola hæc ad Romanum adhuc Syracuſis agentem & patrimonium Eccleſiæ curantem, quam in fine Indict. v.

A

A quinta Indictione epistolas quinque amovemus.

Nimirum quadragesimam quartam quæ ad nonam Indictionem seu librum i. revocatur: vigesimam ad primam Indictionem: quadragesimam septimam ad secundam Indictionem: nonam & decimam quartam ad Indictionem tertiam. Vide locis indicatis rationes cur fuerint loco motæ.

In quinta Indictione epistolas tres propriis locis restituimus.

I. Decimam septimam præmittimus decimæ sextæ, quam decimæ octavæ jungendam suadet, tum idem utriusque portior, tum eadem subjecta materies.

II. Vigesima secunda in duobus Colbert. codicibus mense Januario data legitur. Illam proinde vigesimæ quartæ tribusve sequentibus in eamdem rem mense Decembr. ac Januario datis postponimus.

Liber XIII. Indictione VI.

Sextæ Indictioni nullam reddimus Epistolam. Amovemus tredecim.

I. Prima non est epistola, sed fragmentum quoddam de Phoca coronato ad calcem a nobis rejectum, n. 12.

II. Secundam seu potius Sermonem prius a S. Gregorio habitum quam esset Pontifex, Homiliis accensemus.

III. Trigesimam secundam, trigesimam tertiam, & quinquagesimam tertiam secundæ Indictioni reddimus. Tertiæ Indictioni decimam septimam & decimam octavam; quartæ Indictioni trigesimam quartam ob rationes jam prolatas; septimæ Indictioni quinquagesimam octavam & quatuor sequentes, quia in MSS. Norm. Vaticanis & plerisque pertinent ad Indictionem septimam, ubi priores collocantur.

In sexta Indictione epistolas quatuor ad propria loca revocamus.

I. Decimæ sextæ jungimus decimam nonam, quæ in eamdem omnino rem scripta est. Illis decimam quartam postponimus: qui ordo ex ipsarum epistolarum inspectione satis intelligitur a quovis in Gregorianis non peregrino: defuncto enim episcopo, prima erat S. Gregorio cura destitutam Ecclesiam Visitatori commendare; Secunda, ad Successoris idonei electionem hortari: Tertia, de postulatorum, aut de electi dotibus inquirere ac ferre judicium.

II. Trigeſimam ſextam menſe Aprili datam vigeſimæ octavæ datæ menſe Majo præmittimus.

III. Quinquageſimam ſextam, ſeu potius commonitorium Johanni Defenſori in Hiſpaniam eunti datum, epiſtolæ quinquageſimæ quintæ, ſeu Sententiæ quam idem Johannes in Hiſpaniam tulit, anteponimus, ac priori Capitulari ſeu epiſtolæ quinquageſimæ ſecundæ ſubjungimus.

Liber XIV. Indictione VII.

Septimæ Indictioni epiſtolas reddimus quinque.

I. Ut eam quinque illarum epiſtolarum acceſſione ditaremus, perſuaſerunt MSS. codices plerique ubi huic accenſentur.

A ſeptima Indictione Epiſtolas unam ſupra viginti amovemus.

I. Nonæ Indictioni decimam octavam reſtituimus.

II. Decimæ Indictioni decimam, 19. 20. 21. 22. 23. 24. 26. 27. 30.

III. Decimæ tertiæ Indictioni duodecimam, decimam tertiam, decimam quartam.

IV. Primæ Indictioni vigeſimam quintam.

V. Secundæ Indictioni undecimam.

VI. Quartæ Indictioni decimam ſextam, decimam ſeptimam, decimam quintam, trigeſimam primam.

VII. Quintæ Indictioni vigeſimam nonam. Quibus autem rationibus factæ ſint a nobis hæ mutationes, ex jam dictis repete.

Reſtitutæ debito ordini Epiſtolæ CXVII.

Hunc epiſtolarum reſtitutum ordinem præfationi ſtatim ſubjicere viſum eſt: & ſi quid nobis animadverſione dignum viſum fuit, in notis cujuſque epiſtolæ deſcripſimus, ut jam ſupra monuimus. E. V.

EPI.

SANCTI GREGORII PAPÆ

a [a] REGISTRI EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS.

b Menſe Septembri, [b] Indict. IX. quæ fuit ordinationis ejus prima.

EPISTOLA I.

Ad univerſos Epiſcopos Siciliæ.

Suas intra Siciliam vices Petro Subdiacono commiſſas declarat. Ut provinciæ illius Epiſcopi ſemel per annum conveniant, ſtatuit. Ipſos quid in Concilio cavendum, quid agendum ſit, monet.

Gregorius ſervus ſervorum Dei, univerſis Epiſcopis per Siciliam conſtitutis.

Grat. diſt. 94. cap. 1. Valde neceſſarium.

Valde neceſſarium eſſe perſpeximus, ut ſicut deceſſorum noſtrorum fuit judicium, ita uni eidemque perſonæ omnia committamus; &, ubi nos præſentes eſſe non poſſumus, noſtra per eum, cui præcipimus, repræſentetur auctoritas. Quamobrem Petro Subdiacono ſedis noſtræ, [c] intra provinciam Siciliam vices noſtras, Deo auxiliante, commiſimus. Nec enim de ejus actibus dubitare poſſumus, cui, Deo auxiliante, totum noſtræ Eccleſiæ noſcimur [d] patrimonium commiſiſſe.

c *Conf. ep. 36.*

d

Illud quoque fieri debere perſpeximus, ut ſemel per annum ad [e] Syracuſanam, ſive [f] Catanenſium civitatem, univerſaliter honore, quo dignum eſt, ſicut eidem juſſimus, fraternitas veſtra conveniat, quatenus quæ ad utilitatem ipſius provinciæ Eccleſiarum pertinent, ſive ad neceſſitatem pauperum oppreſſorumque ſublevandam, ſive ad admonitionem omnium atque correctionem eorum, quorum exceſſus contigerit demonſtrari, congrua cum eodem Petro Subdiacono ſedis noſtræ debeatis moderatione diſponere. A quo Concilio procul abſint odia, facinorum nutrimenta, atque invidia interna tabeſcat, & nimis exſecrabilis animorum diſcordia. Sacerdotes ſuos concordia Deo placita, & caritas recognoſcat. Hæc igitur omnia cum ea maturitate ac tranquillitate gerite, ut digniſſime Epiſcopale poſſit Concilium nuncupari.

e f

EPI-

NOTÆ AD EPIST. I.

a Ita editi omnes ac plerique codd. MSS. In duobus tamen, ſcilicet Regio & Andeg. legitur *regeſti* & *regeſtum* (quod purius dici non diffitemur) a verbo *regero*, id eſt, in codicem aut in tabulas refero. Vocabulum hoc *regiſtrum* uſu firmatum eſt, & quidem antiquo. Vide Cangii Gloſſarium: hac tamen cautione adhibita, ut ſcriptoribus Gregorio Magno antiquioribus, apud quos *regiſtrum* legi obſervatur, Gregorium Turonenſem non adjungas: ubi-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

ubique enim uſurpat *regeſtum*, ut lib. 10. hiſt. cap. 19. *Hæc Epiſcopus negare non potuit; ſcripta enim iſta in Regeſto Chilperici Regis, in uno ſcrineorum pariter ſunt reperta*. Et lib. 9. cap. 34. *Et ingreſſa in regeſtum, reſeravit arcam monilibus ornamentiſque pretioſis refertam*. Ubi per *regeſtum* intelligendum videtur *conclave*.

b Seu potius anno Indictionis nono. Indictio, Cyclus eſt ſeu numerus quindecim annorum, qua revolutione peracta, a num. xv. reditur ad unitatem. Hanc a Conſtantino Magno inſtitutam nonnulli volunt. Variæ fuerunt indictiones: Conſtantinopolitana, ſecundum quam numerantur anni Pontificatus S. Gregorii, incipiebat ineunte menſe Septembri. De hac Indictione Ambroſius in Epiſt. ad Epiſcopos Æmiliæ, quæ eſt 23. 1. Claſ. n. 16. *Indictio*, inquit, *menſe Septembri incipit*. Eumdem conſule lib. de Noe & Arca cap. 17. Ante Ambroſium Indictionis meminit S. Athanaſius lib. ſeu Epiſt. de Synodis numer. 15. ubi Antiochenum Concilium Marcellino & Probino Coſſ. Indict. xiv. habitum fuiſſe teſtatur. Hanc quidem eſſe Athanaſii dubitavit Petavius, de doctrina temp. lib. 11. cap. 4. pag. 363. ſed ſcrupulos ea de re omnes tollunt, qui nuper ex noſtris Athanaſii opera edidere. Conſule Tillemontium Hiſtoriæ Auguſtorum Tom. 4. in Conſtantino Magno pag. 144. Conſtantii Imperatoris Conſtitutionibus aliquot adſcriptæ leguntur Indictiones in codice Theodoſ. Indictionis nota Conciliis appoſita non videtur ante Calcedon. ann. 451. neque a ſummis Pontificibus legitur adhibita ante Grogorium M. Indictionis uſum in diplomatibus Francicis ante initium ſeculi noni fere nullum, in rebus Hiſtoricis rarum admodum fuiſſe cum Cointio ſentit Mabillonius: at locum habuiſſe nonnunquam, ſexto etiam ſeculo, in actis Conciliorum, aliiſque monumentis propugnat.

Indictio ab indictis per ſingulos annos tributis & vectigalibus nomen videtur accepiſſe. Hinc tributa ipſa indictiones aliquando dicuntur. De Hunnerico Rege Victor Uticenſis Hiſt. Vandalicæ perſecutionis lib. 2. cap. 1. *Provincias Regni ſui variis calumniis & indictionibus onerabat*. Præter Indictionem Conſtantinopolitanam, quam Gregorius ſuis in Epiſtolis adhibuit, fortaſſe quod ipſa incipiente Pontificatum inierit, ſcilicet die tertia Septembris, duæ aliæ ſunt notiſſimæ, nimirum Cæſarea, quæ ab VIII. Kalend. Oct. & Pontificia ſive Romana, quæ a Kalend. Januarii ſequentibus progreditur. De Indictionibus plura apud Baron. ad annum Chriſti 312. num. 100. & ſeqq. Petav. de doctrina temporum lib. 11. cap. 40. Cangium in Gloſſario, Mabillonium de re diplomatica lib. 2. c. 24. *Maurin.* Notavit hic Sammarthanus Indictionem non fuiſſe a Romanis Pontif. ante Gregorium M. adhibitam: Qui quidem CPolitanam uſurpavit incipiente a Septembri, quod illo ineunte ordinatus fuit. Hæc ejus ſententia conſtare non videtur. Nam exſtat ep. Pelagii Papæ II. ad S. Gregorium Apocriſiarium, *data IV. Non. Octob. Indictione III.* Scilicet ut bene notat Baron. ſub eodem an. n. 14. *Jam impleta Indictione ſecunda, incipiente vero tertia*. Proinde falſum eſt, ante Gregorium M. Pontifices non uſos Indictione. Cæterum inter multa CPolitanam a Septembri incepiſſe probat etiam Inſcriptio apud Fabrettum pag. 734. quæ pertinet ad an. 585.

DIE IIII. ID. SEPTEMB.
IMP. DN. MAURICIO
PP. AUGUSTO ANNO III.
P. C. EJUSDEM
ANN. II. IND. QUARTA.

Quæ Indictio IV. niſi incipiat a Septembri non poteſt convenire in ann. 585. E. V.

c Nullum tunc in Sicilia fuiſſe Metropolitam ſuadet primo lib. 1. Ep. 18. & lib. 2. Ep. 24. qua ordinandos pro Sicilia Epiſcopos Romam tranſmitti jubet Gregorius. Secundo lib. 2. Ep. ſeptima ad Maximianum Syracuſanum Epiſcopum, cui Sedis Apoſtolicæ vices committens, ipſi de minimis in Sicilia cauſis judicare concedit. Tertio Epiſt. quintæ lib. octavi inſcriptio. Quarto quod ad Romanum Concilium aut annis ſingulis, aut triennio quoque, aut tandem quinquennio Epiſcopi Siculi convenire cogebantur. Nonnullis ſcrupulum injicit Epiſtola Conſtantini ad Chreſtum Syracuſanum, qua mandat ut duos ſecum ſecundæ Sedis, ſecundi throni viros adſciſcat comites. At Presbyteros hic intelligi, ſcilicet ſecundi ordinis Sacerdotes, fere conſentiunt eruditi. Vide Sirmondi notas ad Sidonii Ep. 11. & 25. lib. 4. Porro antiqui moris fuit ut Romanus Pontifex in remotis extra Italiam Provinciis, Vicarios inſtitueret ſibi Metropolitas ipſos, & quandoque Epiſcopos. At in Sicilia, quæ non alium a Romano Epiſcopo Metropolitam habuit, etiam Subdiacono ſuas committit vices. Quamquam poſtea Maximianum Syracuſanum Epiſcopum, ſuum

& Se-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

& Sedis Apostolicæ Vicarium in Sicilia Gregorius instituerit, ut infra videbimus. De Vicariis Apostolicæ Sedis per varias orbis Christiani provincias constitutis lege notas & observationes Ant. Dadini Alteserræ in Epistolas S. Greg. Cæterum ante Anastasium Thessalonicensem Episcopum cui Leonem Magnum vices suas per Orientem commisisse docet, commemorandi sunt Acholius & Anysius ejusdem Sedis Episcopi, quos vicarios suos per Illyricum Orientale, hoc est Macedoniam, Achajam, Thessaliam, utramque Epirum, Cretam, utramque Daciam &c. Damasus & Syricius instituerunt. Lege doctiss. Tillemontium in Damaso Tom. 8. commentariorum in hist. Eccl.

d In nonnullis edit. *patrocinium*, reluctantibus MSS. Vaticanis, Gallic. &c. nec non veteribus excusis. Legendum esse *patrimonium*, probant etiam duæ quæ sequuntur epistolæ. Porro diversis in provinciis erant Ecclesiæ Rom. Patrimonia, in Africa, Dalmatia, Galliis &c. ut intelligimus ex variis Gregorii epistolis. lib. I. 75. lib. 3. 22. & 33. &c. De Patrimoniis in Italia, Sicilia, Sardinia, Corsica magis notis tacemus.

e Syracusæ, vulgo *Saragossa* Hispanis; urbs Siciliæ notissima, Episcopalis, sub Archiepiscopo Montis-regalis.

f Catana Plinio, & Melæ Catina, vulgo *Catania*, Siciliæ urbs celebris. In multis MSS. legitur *Catinensium*.

EPISTOLA II.

Ad Justinum Prætorem Siciliæ.

Justinum amice ac serio hortatur, ut paci cum Sacerdotibus, æquitati erga omnes studeat: utque integram frumenti annonam curet transmitti.

Gregorius Justino Prætori Siciliæ.

Quod lingua loquitur, attestatur conscientia: quia dudum vos & nullius dignitatis occupationibus implicatos, multum dilexi, multumque veneratus sum. Ipsa namque incessus vestri modestia, quibusdam conatibus exigebat, ut diligi etiam a nolente debuisset. Et cum vos venisse ad administrandam Præturam Siciliæ audivi, valde gavisus sum. Et quia quadam inter
a vos atque Ecclesiasticos [a] simultationem subrepere comperi, vehementissime contristatus sum. Nunc vero quia & vos administrationis cura, & me studium hujus regiminis
b occupat, [b] in tantum nos recte diligere specialiter possumus, in quantum generalitati minime nocemus. Unde per omnipotentem Dominum rogo, in cujus tremendo judicio nostrorum actuum posituri rationes sumus, ut ejus respectum semper gloria vestra ante oculos habeat, & nunquam quodlibet, ex quo inter nos vel parva dissensio proveniat, admittat. Nulla vos lucra ad injustitiam pertrahant, nullius vel minæ, vel amicitiæ ab itinere rectitudinis deflectant. Quam sit vita brevis aspicite; ad quem quandoque ituri estis judicem, qui judiciariam potestatem geritis, cogitate. Solerter ergo intuendum est, quod cuncta lucra hic relinquimus, & solas dispendiosorum lucrorum causas nobiscum ad judicium deportamus. Illa ergo sunt nobis commoda quærenda, quæ nequaquam mors adimat, sed mansura in perpetuum præsentis vitæ finis ostendat.

De frumentis autem quæ scribitis, longe aliter [c] vir magnificus c
Citonatus asserit: quia solummodo tanta transmissa sunt, quæ pro transactæ Indictionis debito [d] ad re- d
plendum sitonicum redderentur. De qua re curam gerite: quia si quid minus huc transmittitur, [e] e
non unus quilibet homo, sed cunctus

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

ctus simul populus trucidatur.

Ad regendum vero Siciliæ patrimonium, talem, ut æstimo, [f] virum, Deo auctore, transmisi, cum quo vobis, si, ut ego expertus sum, recte diligitis, omnino conveniat. Quod autem me ut vestri memor esse debeam admonetis, verum fateor, si ex antiqui hostis insidiis injustitia nulla subrepat, tantam gloriæ tuæ modestiam didici, ut esse non tuus erubescam.

NOTÆ AD EPIST. II.

a In editis, *simulationem*. Lectioni nostræ patrocinantur MSS. Vaticani, & pene omnes. De hac voce quæ idem sonat ac *simultatem*, jam dictum est, ad lib. 14. Moral. n. 73.

b Sic legendum ex MSS. non *in tantum vos*, ut habent vulgati. Infra quoque non legendum *inter vos*, cum excusis.

c Priores editiones habebant *Ciridanus*, & ad marginem citabantur tres Epistolæ ad Ciridanum scriptæ, nempe Ep. 21. lib. 7. Indict. 2. 38. & 39. lib. 10. ad confirmandum errorem.

Verum evincunt plurimi MSS. codices Vatic. Moiss. Clun. Catalaun. Vallisluc. Bigot. Anglic. & probatiores quique: quibus & favent editiones Veneta 1504. Paris. 1508. & aliæ: quo etiam modo legit Sigonius de regno Italiæ, ubi referens hanc Epistolam, legit *Citonatus*. Est autem nomen Citonatus satis usurpatum antiquis. Nam Citonatus Episcopus subscripsit Conc. Romano II. sub Silvestro ann. 324. Citonatus Episcopus Calaritanus interfuit Conc. Constantinop. III. sub Agathone, ann. 680. Legitur & *Citonatus* Abbas in vita S. Æmiliani, a Braulione Episcopo Cæsaraugustano conscripta. Ex adverso reperitur nomen *Seronatus* apud Sidonium Apollinarem lib. 2. Ep. 1. *Citonatum* vocavere veteres, quem cito ac facile, ac pene sine doloribus sua enixa erat mater; *Seronatum* contra, quem tarde & laboriose, nec nisi post multos & diuturnos nixus genitrix pepererat. *Gussanvll.*

d Est a voce Græca σῖτυ, qua frumentum notatur. Hic capitur pro horreo, ut legenti patet. Pro annona frumentaria capitur ep. 38. lib. 12. Hinc *Siticus* pro mercatore apud Salv. de Prov. l. 4. *Consideremus solas negotiatorum & Siticorum omnium turbas*. E.V.

e Quippe Ecclesiæ horrea subverterat anno superiore Tiberis exundans perierantque nonnulla tritici modiorum millia. *Vide Gregor. Turon. l. 10. cap. 1.*

f Scilicet Petrum Subdiaconum, de quo Epist. prima.

EPISTOLA III.

Ad Paulum Scholasticum.

Paulum, quod de Pontificatu sibi gratuletur, arguit. Maurentium illi & Petrum Subdiaconum commendat.

Gregorius Paulo [a] Scholastico.

Joh. Diac. lib. 1. c. 45.

QUidquid mihi ex honore sacerdotalis officii extranei arrident, non valde penso: de vobis autem mihi hac ex re arridentibus non minime doleo, qui desiderium meum plenissime scitis, & tamen profecisse me creditis. Summus enim mihi profectus fuerat, si potuisset impleri quod volui: si voluntatem meam, quam dudum co[...]betis, perficere optatæ quietis perceptione valuissem? At quia nunc in civitate teneor Romana, honoris hujus vinculis religatus, habeo aliquid quod etiam vestræ gloriæ exsultem. Et quia viro [b] eminentissimo domno Leone [c] ex consule veniente, vos in Sicilia remanere non suspicor: & cum ipse quoque tuo honore religatus, Romæ retineri cœperis, quid mœroris, quid amaritudinis ego patiar agno-

agnosces. Veniente autem viro magnifico [d] domno Maurentio [e] chartulario, ei, quæso, in Romanæ urbis necessitate concurrite: quia hostilibus gladiis foris sine cessatione confodimur. Sed seditione militum, interno periculo gravius urgemur. Petrum vero Subdiaconum nostrum, quem pro regendo Ecclesiæ patrimonio, Deo auctore, transmisimus, vestræ gloriæ per omnia commendamus [f].

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

NOTÆ AD EPIST. III.

a Scholasticus appellatus est quivis eloquens, disertus, oratoriæ facultatis & politioris litteraturæ studiis eruditus. Sic Eulogius apud Palladium, & apud S. Hieron. in Catalogo Scriptor. Eccles. *Serapion ob elegantiam ingenii cognomen Scholastici meruit*. Tributum est etiam id nominis Advocato, Judicis assessori infra ep. 44. epist. 36. lib. 5. l. 9. epist. 58. In Conc. Africano can. 64. petitur ab Impp. *ut dent facultatem constituendi defensores Scholasticos, qui*, &c. In Conc. Milevit. c. 16. idem statuitur. Vide Cod. l. 12. tit. 62. & Synesium Epist. 105. 155. 156. ad Domitianum Scholasticum. *Maur.* Est & superlat. *Scholasticissimus* pro eruditissimo, in Vita S. Dionysii Mar. Cæterum de Scholasticis vide plura apud Baronium in not. ad Mart. 6. Februar. E. V.

b Sequimur MSS. Romanos, Gallic. &c. non vero vulgatos codices, ubi legitur, *excellentissimo*.

c Num Consulatum gesserat, ut diceretur Exconsul? At Consulatu a Justiniano abolitus fuerat an. 541. Quam dignitatem Justinus ejus successor irrito conatu restituere tentavit. Sed quemadmodum fiebant *Consules* & *Consulares* per codicillos, ut patet ex Cassiodoro l. 6. Variar. c. 10. & 20. ita etiam haud dubie creabantur Exconsules; non secus ac apud nos videmus fieri quosdam sacri consistorii comites, per codicillos, Gallice *par breves*. Id confirmatur ex epist. 53. lib. 1. *Chartas Exconsulatus expetiit* &c.

d Pro domino: sic domna, caldus, frigdus, mna; & in pluribus aliis. Et hoc frequens est in antiquis codicibus. Videndus Ausonius Popnia de usu antiquæ lectionis cap. 5. lib. 1. Gregorius Turonensis, *Domna Brunechildis* lib. 9. hist. cap. 20. Græci etiam utuntur hac voce δόμνα, Oppianus Cynegeticon l. 1. Usurpat & hoc verbum Brissonius in Parergis ex lib. 38. §. *Lucius*, De legat. 2. in Digest. Plura Menardus in notis ad Concord. Regular. cap. 70. *Gussanv.* Vide fusiores notas Mabil. in ep. 72. S. Bern.

e Chartularii χαρτοφύλακες vulgo dicuntur qui chartis inserviunt. Varii erant: alii in Ecclesia, alii in Palatio, alii in exercitu. De Chartulariis Eccles. erit alius dicendi locus. Præsertim Chartularii dicuntur, qui tabulas vel chartas fiscalium debitorum tractant, agunt, administrant. Auctor Historiæ Miscellæ lib. 22. *Cum Chartularius esset, & publica tributa facta ratione conferret*. Qui his præerat, magnus Chartularius dicitur *Ducæ cap.* 30. Imperatoris etiam equis præfectus erat Chartularius, ut docemur ex Zonara in Leone Isauro pag. 83. & Niceta in Isaacio Angelo lib. 3. num. 2. Magnum Chartularium eo nomine post Protostratorem in aula meruisse scribit Codinus de officiis aulæ CP. c. 3. n. 6. Illiusque potissimum munus tradit, ut equum peregre aut quovis e Palatio profecturo Imperatori, ad palatii ipsius portam adduceret. Hinc illa dignitate donati præcipui aulæ Proceres. Paulo Diac. l. 2. de gestis Langob. cap. 1. & 3. *Narses Italiæ Præfectus Chartularius Imperialis dicitur*, & hac ipsa epistola Maurentius Chartularius vir magnificus appellatur.

f In MSS. Turon. S. Gatiani scripta legitur hæc epist. mense Octobri Indict. IX.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

EPISTOLA IV.

Ad Johannem Episcopum Constantinopolitanum.

Quod electionem suam ab Imperatore confirmari procurasset, conqueritur. Ejus orationibus se commendat. Synodicam spondet epistolam.

a Gregorius [a] Johanni Episcopo Constantinopolitano.

Johan. Diac. lib. 1. c. 46.

SI caritatis virtus in proximi dilectione consistit; si sic diligere proximos, sicut nos, jubemur, quid est quod beatitudo vestra me non ita sicut se diligit? Quo enim ardore, quo studio, Episcopatus pondera fugere voluerit, scio: & tamen hæc eadem Episcopatus pondera ne mihi deberent imponi, non restitit. Constat ergo quia non me sicut vos diligitis, qui illa me voluistis onera suscipere, quæ vobis imponi noluistis. Sed quia vetustam navim vehementerque confractam indignus ego infirmusque suscepi (undique enim fluctus intrant, & quotidiana ac valida tempestate quassatæ putridæ naufragium tabulæ sonant) per omnipotentem Deum rogo, ut in hoc mihi periculo orationis tuæ manum porrigas: quia & tanto enixius potestis exorare, quanto & a confusione tribulationum, quas in hac terra patimur, longius statis. [b] Synodicam vero Epistolam subsequenti festinatione transmitto: quia latorem præsentium [c] Bacaudam fratrem & coepiscopum nostrum, in ipso meæ ordinationis initio, multis & gravibus pressus occupationibus [d] relaxavi. b c d

NOTÆ AD EPIST. IV.

a Hic est Johannes Jejunator appellatus, Græcis νηστευτής, ita dictus διὰ τὸ καταφιλοσοφῆσαι λίαν τῶν ἡδονῶν, τυραννῆσαί τε τῶν παθῶν, αὐτοκράτορά τε τῆς κοιλίας γενέσθαι inquit Theophylactus Simocatta lib. 7. Histor. Mauric. cap. 6. In locum Eutychii Constantinopolitani Episcopi suffectus est, licet invitus ex præsenti epistola, imperante Tiberio ann. 586. cum esset magnæ Ecclesiæ Diaconus, inquit Theophanes in Chronographia, & Cedrenus in compendio historiarum. Vir magnarum virtutum: unde Sophronius Hierosolymitanus Patriarcha apud Photium in Bibliotheca cod. 231. vocat eum ἄνδρα ἀρετῆς οἰκητήριον.

Sed & quanti fecerit Johannis sanctitatem Gregorius Magnus, indicant epistolæ plures, in quibus eum *sanctissimum* nominat: immo & post ipsius mortem, quando vere laudari possunt homines, *sanctissimum* appellat lib. 6. epist. 66. in cujus fine *sanctum Johannem* eum nuncupat. Sed & Isidorus Hispalensis, Gregorio fere suppar, de eo sic loquitur libri de Scriptoribus Ecclesiasticis cap. 26. *Johannes sanctæ memoriæ Constantinopolitanus Episcopus, natione Cappadox, vir inæstimabilis abstinentiæ, & eleemosynis largissimus*, &c. Idipsum repetit in libro de viris illustribus.

Non solum autem virtutum gloria claruit, sed & doctrina celebris fuit. Testis est liber de Baptismo, quem Leandro Hispalensi Episcopo inscripsit ex Isidoro supra. Testes alii, de quibus videndus Morinus in fine libri de pœnitentia pag. 77. *Guss.* De Johanne tamen postea graviter expostulavit Gregorius ob usurpatum *œcumenici* seu *universalis* nomen; qua de re dicetur infra. Huic epistolæ in cod. Colb. præfigitur: *mense Decembri Ind. 9.*

b Invaluerat consuetudo, ut Patriarchæ singuli statim a consecratione, suæ fidei summam ad alios mitterent Patriarchas, ut esset veluti quædam contesseratio ejusdem fidei & communionis. Hujus moris apud S. Cyprianum aliquot prostant initia, ut Ep. 42. ad Cornelium, Gelasius Ep. 2. ad Laurentium: *Quia mos est sanctæ Romanæ Ecclesiæ Sacerdoti noviter constituto formam fidei suæ ad sanctas Ecclesias præro-*

rogare, &c. Jam epist. 1. ad Euphemium Constantinopolitanum dixerat: *Apostolicam Sedem institutum sibi noviter Sacerdotem praeeuntibus oportuisse litteris indicare, fuit quondam Ecclesiastica vetus hæc regula apud patres nostros*. &c. Et ante ipsum Hilarius epist. 5. & 6. Regibus etiam confessionem suæ fidei a Romanis fuisse Pontificibus missam, cuique obvium est. Exempli causa profero epistolam 16. Pelagii I. ad Childebertum Regem, cujus fragmentum refert Gratianus caus. 25. quæst. 1. cap. 10. *Satagendum*. *Gussanv.*

c De Bacauda vide infra ep. 8.

d Id est *dimisi*. Vide lib. 3. Indict. XI. Ep. 48. lib. 7. ep. 15. lib. 9. Ep. 125. lib. 13. Ep. 13.

AN. CHR. 590. 591.
GREG. I.

EPISTOLA V.

Ad Theoctistam sororem Imperatoris.

E contemplationis quiete ad negotiorum tumultus se raptum gemit. Contemplativam vitam Racheli & Mariæ, activam Liæ & Marthæ comparat.

a Gregorius [a] Theoctistæ sorori Imperatoris.

Joh. Diac. l. 1. cap. 47. Mens mea vestræ venerationi quanta devotione substernitur, explere verbis nequeo, nec tamen me prodere laboro: quia & me tacente in vestro corde legitis, quid de mea devotione sentiatis. Miror autem quod in me collatas dudum [b] continentias vestras ex hac moderna pastoralis officii continentia distraxistis, in qua sub colore Episcopatus, ad seculum sum reductus: in qua tantis terræ curis inservio, quantis me in vita laica nequaquam deservisse reminiscor. Alta enim quietis meæ gaudia perdidi, & intus corruens, ascendisse exterius videor. Unde me a Conditoris mei facie longe expulsum deploro. Conabar namque quotidie extra mundum, extra carnem fieri, cuncta phantasmata corporis ab oculis mentis abigere, & superna gaudia incorporaliter videre; & non solum vocibus, sed medullis cordis ad Dei faciem anhelans,
Psal. 26. 8. dicebam: *Tibi dixit cor meum: Quæsivi vultum tuum: Vultum tuum, Domine requiram*. Nil autem in hoc mundo appetens, nil pertimescens, videbar mihi in quodam rerum vertice stare, itaut in me pene crederem impletum, quod pollicente Domino ex Propheta didicissem: *Sustollam te super altitudines terræ*. Isai. 58. 14.
Super enim altitudines terræ sustollitur, qui & ipsa quæ alta & gloriosa præsentis videntur seculi, per mentis despectum calcat. Sed repente a rerum vertice tentationis hujus turbine impulsus, ad timores pavoresque corrui: quia etsi mihi nil timeo, eis tamen qui mihi commissi sunt, valde formido. Undique causarum fluctibus quatior, ac tempestatibus deprimor, ita ut recte dicam: *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*. Psal. 68. 3.
Redire post causas ad cor desidero, sed vanis ab eo cogitationum tumultibus exclusus, redire non possum. Ex hoc ergo mihi longe factum est, quod intra me est, itaut obedire nequeam propheticæ voci, qua dicitur: *Redite prævaricatores ad cor*. Isai. 46. 8.
Sed stultis pressus cogitationibus, solummodo exclamare compellor: *Cor meum dereliquit me*. Psal. 38. 13.
Contemplativæ vitæ pulchritudinem velut Rachelem dilexi sterilem, sed videntem ac pulchram: quæ etsi per quietem suam minus generat, lucem tamen subtilius videt. Sed quo judicio, nescio, Lia mihi in nocte conjuncta est, activa videlicet vita; fecunda, sed lippa; minus videns, quamvis amplius patiens. Sedere ad pe-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

pedes Domini cum Maria festinavi, verba oris ejus percipere: & ecce cum Martha compellor in exterioribus ministrare, erga multa satagere. Expulsa a me, ut credidi, legione dæmonum, volui oblivisci quos novi, & ad Salvatoris pedes quiescere; & ecce mihi nolenti atque compulso dicitur: *Revertere in domum tuam, & annuntia quanta fecerit tibi Dominus*. Sed quis inter tot terrenas curas valeat Dei miracula prædicare, cum jam mihi difficile sit saltem recolere? [c] Pressum namque in hoc onore tumultu secularium negotiorum, ex eis me esse video, de quibus scriptum est: *Dejecisti eos dum allevarentur*. Neque enim dixit: Dejecisti eos postquam allevati sunt; sed, dum allevarentur: quia pravi quique dum temporali honore suffulti, foris videntur surgere, intus cadunt. Allevatio ergo ipsa ruina est: quia dum gloria falsa subnixi sunt, a gloria vera evacuantur. Hinc iterum dicit: *Deficientes, ut fumus deficient*. Fumus quippe ascendendo deficit, & sese dilatando evanescit. Sic videlicet fit cum peccatoris vitam præsens felicitas comitatur: quia unde ostenditur ut altus sit, inde agitur ut non sit. Hinc rursum scriptum est: *Deus meus pone illos ut rotam*. Rota quippe ex posteriori parte attolitur, & in anterioribus cadit. Posteriora autem nobis sunt bona præsentis mundi, quæ relinquimus: anteriora vero sunt æterna & permanentia, ad quæ vocamur, Paulo attestante, qui ait: *Quæ retro oblitus, in ea quæ sunt priora me extendens*. Peccator ergo cum in præsenti vita profecerit, ut rota ponitur: quia in anterioribus corruens, ex posterioribus elevatur. Nam cum in hac vita gloriam percipit quam relinquit, ab illa cadit, quæ post hanc venit. Et quidem multi sunt, qui sic exteriores provectus regere sciunt, ut per eos nequaquam interius corruant. Unde scriptum est: *Deus potentes non abjicit, cum & ipse sit potens*. Et per Salomonem dicitur: *Et intelligens gubercula possidebit*. Sed mihi hæc difficilia sunt, quia & valde onerosa: & quod mens voluntarie non recepit, congrue non disponit. Ecce serenissimus Dominus Imperator [d] fieri simiam leonem jussit. Et quidem [e] pro jussione illius vocari leo potest, fieri autem leo non potest. Unde necesse est, ut omnes culpas ac negligentias meas non mihi sed suæ pietati deputet, qui virtutis ministerium infirmo commisit.

Marc. 5. 19. Psal. 72. 18. Psal. 36. 20. Psal. 82. 14. Philip. 3. 13. Job 36. 5. Prov. 1. 5.

NOTÆ AD EPIST. V.

a De Theoctista lege infra epistolas 26. libri septimi, & 45. libri undecimi.

b Non unum habet sensum *continentia* in hujus ep. initio. Priore quidem loco pro benevolentia & affectu sumitur: at posteriore, pro conditione Pontificis. Apud Spelmannum in Glossario, *Continentia* seu contenementum, Gallice *contenance*, est æstimatio & conditionis forma, qua quis in republica subsistit. Vide de hac voce amplissimam Alteserræ notam.

c In cod. MS. Biblioth. Vatic. not. 1031. *Pressum . . . hoc onere tumultus*. In tribus aliis Vatic. quorum varias Lectiones penes nos habemus, hæc minime leguntur. Nostri quoque MSS. lectionem hanc non admittunt.

d Alludit fortasse ad illud adagium, *Induitis me leonis exuvias*; quod ex illo Luciani desumtum est: *Tanto tempore non animadverti, cum sub leonis pelle ridiculam quamdam simiam occultare*. Gussanv.

e In eumdem sensum S. Chrysost. hom. 52. in Acta: *Princeps est*, inquit, *non qui vocatus est, sed qui vere est. Sicut enim Rex neque Medicum, neque Rhetorem faciet, ita neque Principem. Non enim litteræ vel nomen Principem faciunt*. In nonnullis editis legitur, *provisione*, non *pro jussione*: sed huic lectioni MSS. minime favent; eam tamen sequitur Alteserra.

EPI-

L. 4. Ep. 32. L. 7. Ep. 30. Joh. Diac. l. 1. c. 48.

EPISTOLA VI.

An. Chr. 590. 591. Greg. 1.

Ad Narsem Patricium.

E contemplationis delectatione se dejectum dolet.

Gregorius [a] Narsæ [b] Patricio.

a b c

[c] DUm contemplationis dulcedinem alte describitis, ruinæ meæ mihi gemitum renovastis, quia audivi quid intus perdidi, dum foris ad culmen regiminis immeritus ascendi. Tanto autem me percussum mœrore agnoscite, ut vix loqui sufficiam: oculos enim mentis meæ doloris tenebræ obsident. Triste est quidquid aspicitur: quidquid delectabile creditur, cordi meo lamentabile apparet. Penso enim, ab alto quietis meæ culmine corruens, [d] ad quam dejectum exterioris provectus culmen ascendi. Et pro culpis meis in occupationis exsilium a facie dominantis missus, [e] quasi destructæ Judææ vocibus cum Propheta dico: *Qui consolabatur me, longe recessit a me.* (Thren. 1. 16.) Quod vero causæ & nominis similitudinem faciendo, per scripta vestra clausulas declamationesque formatis, certe, frater carissime, simiam leonem vocas. Quod eo modo vos agere conspicimus, quo scabiosos sæpe catulos, pardos vel tigrides vocamus. Ego enim, bone vir, quasi filios perdidi: quia per terrenas curas recta opera amisi. *Nolite ergo me vocare Noemi, id est* [f] *pulchram; sed vocate me Mara, quia amaritudine plena sum.* (Ruth. 1. 20.) Quod autem me dicitis scribere non debuisse, ut in agro Dominico [g] cum bubalis arares, quia in ostenso beato Petro linteo, [h] & bubali & omnes feræ oblatæ sunt, scis ipse quia subjunctum est: *Macta & manduca.* (Act. 10. 13.) Tu ergo qui easdem bestias necdum mactaveras, cur jam manducare per obedientiam volebas [i]? Aut nescis quia ea de qua scripsisti bestia oris tui gladio occidi recusavit? Quas ergo per compunctionem occidere potueris, de illis necesse est, ut in tui desiderii fame satieris.

[k] De causa autem fratrum nostrorum, ut scripsisti, ita futurum si Deus adjuvet æstimo, de qua modo serenissimis rerum dominis scribere omnino non debui: quia in ipso initio non est a questibus incoandum. Sed dilectissimo filio meo Honorato Diacono scripsi, ut opportuno tempore eis congrue suggerat, & mihi responsum sub celeritate indicet. Domnum Alexandrum, domnum Theodorum, filium meum Marinum, domnam Esiciam, domnam Eudochiam, & domnam Dominicam, mea peto vice salutari.

NOTÆ AD EPIST. VI.

a Male hunc confundit Baronius ad annum 586. cum altero Narsete, qui sub Justiniano Imperatore Patricius & Præfectus Italiæ, summusque belli Dux fuit. Hic vero ad quem scribit sanctus Gregorius fuit primum stipator, ὑπερασπιστὴς, Comentioli Ducis exercitus sub Mauricio, 30. circiter annis post obitum prioris Narsetis. Fuit tamen alteri bellica laude non inferior, ut videre est apud auctores συγχρόνους. Præcipue autem enituit virtus ipsius adversus Persas, quibus tanto terrori erat, ut Persarum infantes audito solo Narsetis nomine tremerent, ex historiæ Miscellæ lib. 17. De ipsius egregiis facinoribus fuse Simocatta in historia Mauriciana. Tandem spe & blanditiis delinitus, & ad Curiam evocatus a Phoca, igne crematus est. De quo sic Constantinus Manasses in compendio:

Ὡς-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

Φωκᾶς Ναρσῆν; τὸν στρατηγὸν τὸ τῶν Ῥωμαίων θαῦμα,
Πυρὸς τροφὴν πεποίηκε &c. *Gussanv.*

b Patricius primo fuit nomen nobilitatis, postea dignitatis & potestatis. Justinianus lib. 1. Instit. tit. 12. Patriciatum vocat summam dignitatem, & quæ sola morte solvatur: sic & Cassiod. l. 6. form. 2. Constantinus Magnus Patricios instituit, atque ita appellavit, quod suos & futurorum Imperatorum Patres, Confessores, & Consiliaros eos esse vellet, a Consulibus proximos atque perpetuos. Sicut Romulus centum ex senioribus electos & ex auctoritate Patres, ob ætatem Senatores vocatos, instar habuit concilii publici: quæ origo veterum Patriciorum fuit. D. Hieronymus ep. 10. ad Furiam, ejusdem Patris meminit tamquam Consularis & *Patricii*. Cassiodorus in lib. 8. epist. 9. chlamydem calceosque Romanos inter insignia Patriciatus numerat. Rectores quoque Provinciarum *Patricios* non raro dictos reperio: credo quod ex corpore Patriciorum plerumque eligerentur. Certe Fasagnates *Armeniorum Patricius* vocatur in historiæ Miscellæ lib. 19. qui sub Constante Heraclii Augusti nepote regebat Armeniam; & Sabbatius *Patricius Armeniæ*, qui sub Justiniano Rhinotmeto ei provinciæ præfuit. Quin & historici nostri, Fredegarius, aliique, Rectores pagi Trasjurensis & Scutingorum in Burgundia, nunc *Duces*, sæpius *Patricios* nuncupavere. S. Audoenus in Vita sancti Eligii vocat *Burgundiæ Patricios*. Et qui provinciam Arelatensem & Massiliensem ad tempus sub Regibus Francorum regebant, *Patricii Galliarum*, vel *de Galliis* appellantur a Gregorio Magno. Unde ep. 33. lib. 2. nunc 3. scribit *Dynamio Patricio Galliarum*, qui fuit Rector Provinciæ Massiliensis. Hoc nomine apud nos supradictarum provinciarum Rectores appellabantur. Gregorius Turonensis lib. 4. histor. cap. 24. *Guntchramnus Rex, amoto Agricola Patricio, Celsum Patriciatus honore donavit, virum juris lectione peritum*. Et cap. 42. *Ennius cognomento Mummolus a Rege Guntchramno Patriciatum promeruit. Patricii sæpe & Consules dicti*. *Gussanv.* In nonnullis MSS. Vatic. legitur, *Narsæ Patriciæ*. In aliis & in nostris scribitur simpliciter, *Narsæ*. *Maur.* Deest *Patricio* in Codic. Albornotiano apud de Castro. Cæterum de Patriciis vide notam ad epist. xi. hujus libri. E. V.

c Vaticani A. B. C. D. *Dum contemplationis alta describit*. Ita etiam cod. Reg.

d Excusi, *ad quantum dejectus exterioris provectus*, &c. Sequimur codd. Vatic. Regios, Norm.

e Hic excusi, gravi errore habent, *quasi destitutæ viduæ*. Arguuntur ab omnibus MSS.

f Editores maluerunt, *pulchrum ... plenus sum*, quod Gregorio non convenire putarent *pulchra*, &c. Verum contradicunt MSS. aliasque profertur Script. sacræ locus, ubi legitur, *pulchra*.

g Vulgati, reluctantibus MSS. *cum bubalis non arares*.

h Obscuritatem hujus loci minuit correctio mendorum quæ in MSS. nonnullis atque in editis omnibus pullularant. Plenam lucem afferrent prior Gregorii ad Narsem, & Narsis ad Gregorium epist. nisi utraque excidisset. Vide S. Hieron. in cap. 6. Amos.

i In superioribus ed. deficit sensus, mutato *volebas*, quod in omnibus MSS. legitur, in *nolebas*. Sequitur gravior corruptela in his verbis: *Aut nescis quia easdem quas scripsisti bestias, oris tui gladius occidere recusavit*. Locum hunc restituimus ex omnibus Vatic. Colbert. Reg. &c.

k Causa illa non lateret, si epistolam hanc ad Honoratum haberemus.

a

[a] EPISTOLA VII.

Ad Anastasium Episcopum Antiochenum.

Ægre fert se multis occupationibus deprimi, & ab eo laudari.

b Gregorius [b] Anastasio Episcopo [c] Antiocheno.

c

Joh. an. Diac. lib. 1. c. 49.

Epistolas beatitudinis vestræ, ut fessus requiem, salutem æger, fontem sitiens, umbram æstuans accepi. Neque enim illa verba per linguam carnis videbantur expressa: sed sic spiritalem amorem suum quem gestabat, aperuit, ac si mens per semetipsam loqueretur. Sed durum

An. Chr. 590. 591. Greg. I. [illegible]

rum valde fuit quod secutum est: quia amor vester terrena portare onera præcepit; & quem prius spiritaliter diligebatis, postea, ut existimo, temporaliter amantes, usque ad terram me superposito onere depressistis, ita ut mentis rectitudinem funditus perdens, contemplationisque aciem amittens, non per prophetiæ spiritum, sed
Ps. 118. 107. per experimentum dicam: *Incurvatus sum, & humiliatus sum usquequaque*. [d] Multis enim causarum fluctibus quatior, & tumultuosæ vitæ tempestatibus affligor, ita ut
Psal. 68. 3. recte dicam: *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*. Periclitanti igitur mihi orationis vestræ manum tendite, vos qui in virtutum littore statis. Quod vero me os Domini, quod lucernam dicitis, quod multis prodesse perhibetis, hoc quoque mihi ad iniquitatum mearum cumulum accidit: ut, cum vindicari in me iniquitas debuit, laudes pro vindicta recipiam. Quibus autem hoc in loco terrenarum rerum tumultibus premor, explere verbis nequeo: quod tamen colligere ex brevitate epistolæ potestis, in qua ei minus loquor, quem plus omnibus diligo. Præterea indico quia a serenissimis dominis quantis valui precibus po- Johan. Diac. l. 4. cap. 25.
stulavi, [e] ut vos honore restituto, ad sancti Petri Apostolorum Principis limina venire, & quousque ita Deo placuerit, hic mecum vivere concedant; quatenus dum vos videre meruero, peregrinationis nostræ tædium de æterna patria invicem loquendo relevemus.

NOTÆ AD EPIST. VII.

a Supplicem ad Imperatores pro Anastasio libellum disposuerat Gregorius, hancque simul epistolam. At neutrum mittere, nisi interrogato prius Anastasii animo, consultius visum est. Lege infra ep. 28. ad Sebastianum Rhiziniensem Episcopum. *Maur.* Vide notam meam ad ep. 28. E. V.

b Huic loco amplissimam observationem attexuit Gussanv. de Anastasio quem putat esse Anastasium Sinaitam, doctrina celeberrimum. Sed Anastasium in monte Sina monachum ab Antiocheno Patriarcha alium esse ostendit Leo Allatius, Diatriba de Simeonum scriptis. Idem adstruunt Bollandiani ad diem Aprilis 21. Anastasii exsilium ac restitutionem narrat Evagrius lib. 4. cap. 23. & seqq. maxime 39. aliique omnes post illum historici. At non modo Sinaitam cum Patriarcha, sed & Anastasium juniorem cum seniore confundit Nicephorus Callisti hist. lib. 17. Anastasio seniori successit junior, ad quem scribit Gregorius ep. lib. noni 49. Anastasium de quo hic, e sua sede ejectum a Justiniano, quod adversus ejus deliria de corporis Christi incorruptibilitate doctrinam orthodoxam strenue propugnaret, omnes consentiunt. De Gregorio in ejus locum subrogato, infra.

c In Corb. Norm. & plerisque MSS. deest, *Antiocheno*.

d In Recent. post, *usquequaque* additur: *Tanta quippe me occupationum onera deprimunt, ut ad superna animus nullatenus erigatur*. Hoc additamentum respuunt MSS. Vaticani, Reg. Corb. Norm. Duas alias ex eadem epistola, sed breviores lacinias infra intextas rejecimus.

e Non ut suam ei sedem restitueret, cum eum apud se Romæ retinere vellet. Vide Concilium Chalcedonense c. 12. ubi distinctio est inter jus & honorem, Nicænum c. 8. Ephesinum in Synodica ad Synodum Pamphyliæ de Eustathio. In Concilii Nicæni epistola de Meletio hæc habentur: *Concilium clementius aliquanto in Meletium animatum decernit, ut in propria ac sua civitate remaneat, nullamque habeat potestatem vel cuiquam manus imponendi, vel administrandi, vel quemquam ad aliquod munus Ecclesiasticum deligendi, vel in aliena regione aut civitate ejus rei gratia comparendi, sed ut solum dignitatis nomen retineat. Illi vero qui ab eo in sacrum ordinem lecti sunt, simulatque sanctiore ordinatione confirmati fuerint, ad communionem post hæc admittantur, & permittatur illis honoribus frui, & sacris muneribus fungi*,

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

gi, &c. Hæc ex Gelasii Cyziceni historia Concilii Nicæni lib. 1. cap. 33. & apud Theodoretum libr. 1. histor. cap. 9. Observa tamen Anastasium jus habuisse, sed impeditum, quandoquidem censetur injuste depositus. Gregorius Turonensis historiæ lib. 8. c. 20. meminit Ursicini Cadurcensis Episcopi, cui jus servatum est, sed mutilum & restrictum. In Concilio Chalcedonensi act. 11. Episcopi depositi habent dignitatem Episcopatus, & necessaria salaria, ἀξίαν τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ παραμυθίας τῆς προσηκούσης. *Gussan.* Quid pro Anastasio postulaverit Gregorius liquet ex ep. 28. sequenti. Per serenissimos autem Dominos intelligit Mauritium Imperatorem, & filium ejus Theodosium jam coronatum, ut ex Theophane aliisque Græcis Scriptoribus constat.

EPISTOLA VIII.

Ad Bacaudam Formiensem Episcopum.

a *[a] Minturnensem Ecclesiam desolatam Formiensi unit.*

b Gregorius [b] Bacaudæ Episcopo [c] Formiensi.

c

Johan. Diac. l. 3. c. 14.

ET temporis necessitas nos perurget, & imminutio personarum exigit, ut destitutis Ecclesiis salubri ac provida debeamus dispositione succurrere. Et ideo quoniam Ecclesiam Minturnensem funditus tam Cleri quam plebis destitutam desolatione cognovimus; tuamque pro ea petitionem, quatenus Formianæ Ecclesiæ in qua corpus beati Erasmi Martyris requiescit, cui fraternitas tua præsidet, [d] adjungi debeat, piam esse ac justissimam providentes; necessarium duximus, consulentes tam desolationi loci illius, quam Ecclesiæ tuæ paupertati, reditus supradictæ Ecclesiæ Minturnensis, vel quidquid ei antiquo modernoque jure vel privilegio potuit potestve qualibet ratione competere, ad tuæ Ecclesiæ jus potestatemque hac præcepti nostri auctoritate transmigrare: ut a præsenti tempore, sicut de propria Ecclesia, debeas cogitare, eique tua competentia disponere; quatenus deinceps, quod perire nunc usque potuit, pauperum Ecclesiæ tuæ utilitatibus [e] Clerique proficiat.

d e

NOTÆ AD EPIST. VIII.

a Minturnæ urbs olim Latii novi, Episcopalis in Campaniæ confinio, paulo supra Liris fluvii ostia, cujus rudera vix apparent hodie. Locus tamen dicitur *la Scaffa*, seu *la Barca del Garigliano*, quia Liris ibi scapha trajicitur. Unita est Ecclesiæ Formiensi ex hac epistola, sed utraque in propinquum locum, nempe Cajetam, una cum corpore sancti Erasmi translata est. Videndus Baronius in Martyrologio ad diem 2. Junii, ubi de sancto Erasmo. *Guss.*

b Bacaudam suæ ordinationis initio relaxavit S. Gregorius supra ep. 4. videlicet ut ad Joh. CPolitanum literas ferret. Fieri ergo nequit, ut tam brevi intervallo ad suam ecclesiam reverti potuerit: nec proinde hic locum habet hæc epistola, quemadmodum neque decima ad eumdem & Agnellum datam. E. V.

c Formiæ urbs fuit Episcopalis in Latio, maritima ad sinum Formianum, & vulgo dictum *Golfo di Gaeta*, ubi nunc pagus elegans & amœnus, vulgo *Mola*. In cod. Reg. & pler. Norm. pro *Formiensi*, legitur *Firmiensi*, aut *Firmianæ*.

d Istiusmodi unionis causa est utilitas, vel necessitas Ecclesiæ. Verbi gratia, 1. si multitudo populi non mediocriter decreverit. 2. si Ecclesiæ sint dirutæ, nec in pristinum statum facile reparari queant. 3. si cum duo Episcopi ex reditibus commode non possint ali, unus pro tempore sufficiat. Vide ex sancto Gregorio caput *Et temporis*.

poris, caput: *Postquam*. 16. q. de Religiosis domibus, c. 2. de ætate & qualitate, &c. c. *Ea de te*. Sic Justinianus Imperator Magistratus plures conjunxit. Novell. 8. 24. 25. 26. 27. 28. 29.

Porro tribus modis uniuntur Ecclesiæ: 1. quando in unum corpus confunduntur & coalescunt; itaut una sit Ecclesia, unum beneficium, ἕνωσιν vocat Justinianus: & beneficium non modo συνημμένον dicitur, sed & ἡνωμένον. 2. quando junguntur, itaut una sit inferior, altera superior: quo casu Vicario opus est. cap. *Exstirpandæ*. §. *Qui vero*, de Præbendis: 3. quando ambabus suum titulum gradumque retinentibus idem minister præficitur. Extra. *Ne sede vacante*, cap. 1. & 26. q. 1. & cap. *Et temporis*. Episcopatuum unio soli Romano Pontifici tandem reservata. Vide extra lib. 1. tit. 7. de translatione Episcopi cap. 1. 2. & 4. & cap. *Quod translatione*, eod. lib. tit. 30. Aliorum beneficiorum unio permittitur Episcopis lib. 5. tit. 3. cap. *Sicut unire*. *Gussanv.*

e Excusi, *plerisque*. Veram lectionem suppeditarunt codd. Vatic. Reg. Norm. &c.

EPISTOLA IX.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ut disceptatio de agrorum finibus quadraginta annorum possessione componatur.

Gregorius Petro Subdiacono.

GRegorius servus Dei, Presbyter & Abbas Monasterii sancti Theodori in Sicilia provincia, in territorio Panormitano constituti, insinuavit nobis homines fundi [a] Fulloniaci, juris sanctæ Ecclesiæ Romanæ, fines fundi Gerdimiæ, collimitantis eidem præfato fundo Ecclesiæ sanctæ Romanæ, quos quieto jure per innumeros annos possederunt, velle pervadere. Et ideo volumus accedentem te ad Panormitanam civitatem, quæstionem ipsam tali ratione discutere, dominio rei apud possessorem, sicuti hactenus possessum est, videlicet permanente, ut si Monasterium præfatum sancti Theodori fines, de quibus [b] causatio mota est, inconcussis [c] quadraginta annis possedisse repereris, nullam deinceps, etiam si quid sanctæ Romanæ Ecclesiæ competere potuit, patiaris sustinere calumniam, sed quietem eorum inconcussam modis omnibus procurare. Sin vero [d] actores sanctæ Ecclesiæ non eos possedisse quadraginta annos inconcusso jure monstraverint, sed aliquam intra hæc tempora motam fuisse aliquando quæstionem eorumdem finium, electis arbitris, tranquille & legaliter sopiatur, Nos enim non solum nunquam mota suscitari volumus, verum etiam quæ prava foris admoventur, sopire modis omnibus festinamus. Ita ergo experientia tua cuncta faciat effectibus mancipari, ne qua posthac hujus rei ad nos quæstio revertatur. Testamentum autem Bacandæ quondam xenodochi in ea, qua conditum est, volumus firmitate persistere.

[e] Mense Novembri, Indictione nona.

Caus. 16. q. 4. c. 2. Volumus.

NOTÆ AD EPIST. IX.

a Excusi, MSS. codicibus repugnantibus, *Saloniaci*.

b Al. *certatio*.

c Ut etiamnum in secularibus rebus sufficit possessio 30. annorum, ita & alias valebat in Ecclesiasticis. 16. q. 3. cap. 2. 4. 8. 9. & in Decretal. lib. 2. tit. 26. cap. 3. & aliis. Videtur autem primum Gregorius eam extendisse ad 40. annos: nam Gelasius epistola 10. de

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

de tricennali loquitur. De possessione 40. annorum agitur tit. de exceptionibus, & tit. de præscriptionibus. Nam præscriptio una est exceptionum, quæ ex lapsu temporis sumitur, sive de re mobili agatur sive de immobili. Notandum vero centenariam præscriptionem concedi Ecclesiis & quibuscumque locis piis, Cod. de sacrosanctis Ecclesiis, Leg. *Ut inter*. Huic subnexa est authentica: *Quas actiones alias decennalis, alias vicennalis, alias tricennalis præscriptio excludit; hæ si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur, usucapione triennii, vel quadriennii præscriptione in suo robore durantibus, sola Romana Ecclesia gaudente centum annorum spatio vel privilegio*. Quæ certe authentica ut jacet, præscriptionem centenariam soli Romanæ Ecclesiæ reservat. At si novellam 131. cap. 3. perlegas, unde authenticam illam fuisse desumtam clamitant, centenariam illam Ecclesiæ Romanæ præscriptionem non invenies, aut mendacibus utor codicibus. Sic enim habet: *Pro temporalibus* 10. *&* 20. *&* 30. *annorum præscriptionibus sacrosanctis Ecclesiis, & aliis universis venerabilibus locis solam* 40. *annorum præscriptionem opponi præcipimus, hoc ipso servando & in exsecutione legatorum & hereditatum, quæ ad pias causas relicta sunt*. Et hanc ob rem fortasse sanctus Gregorius 40. annorum præscriptionem admittit hoc loco. *Gussanv.* Contendit Alteserra Ecclesiam Romanam (& quidem solam) gaudere præscriptione centum annorum ex novella 131. cap. 6. At Gregorium, minus indulgentem suis commodis, hoc loco admittere præscriptionem 40. annorum. Negat hoc Gussanv. Inter dissidentes litem componere non audemus. Liceat tamen observare Gussanvillæum hic secum pugnare: nam autumat, Gregorium primum esse qui præscriptionem ad 40. annos extenderit; & postea tamen laudat novellam ipso antiquiorem, qua id cautum est. Voluit forsitan innuere primum Romanorum Pontificum fuisse, qui de hac præscript. quadrag. aliquid decreverit. De præscriptione ex possessione triginta ann. lege Apollin. Sidonium lib. 8. Ep. 6. *Per ipsum fere tempus*, inquit .... *Lex de præscriptione tricennii fuerat proquiritata; cujus peremtoriis abolita rubricis, lis omnis in sextum tracta quinquennium terminabatur*. Ad quæ verba Sirmondus: *Ea est*, inquit, *novella Valentiniani de* 30. *annorum præscriptione omnibus causis opponenda*.

d In Corb. *auctores*, ut etiam legitur in vet. ed. Remb. & apud Gilot. sed vitiose: hic enim loquitur S. Doctor de rerum Ecclesiæ curatoribus.

e Hæc desunt in plur. MSS. leguntur tamen in Colb. vet. in duobus Teller. Andegav. & Turon. S. Gatiani.

a * al. XVIII. lib. XII.

[a] EPISTOLA * X.

Ad Bacaudam & Agnellum Episcopos.

De synagoga Judæorum transferenda, si Ecclesiæ officia impediat.

Gregorius Bacaudæ & Agnello Episcopo.[b]

b c SUpplicaverunt nobis Hebræi Tarracinæ degentes, ut locum [c] quem Synagogæ hactenus habuerunt, cum illis nostra quoque auctoritate [d] esset habendi licentia. Sed quia pervenit ad nos quod locus ipse sic vicinus esset Ecclesiæ, ut etiam ad eam vox psallentium perveniret: scripsimus fratri & coepiscopo nostro Petro, ut si ita esset ut vox de eodem loco in Ecclesia resonaret, [e] Judæorum celebrationibus privaretur. Itaque fraternitas vestra cum suprascripto fratre & coepiscopo nostro locum ipsum diligenter inspiciat: & si ita est ut aliquid vobis Ecclesiæ visum fuerit obfuisse, alium locum intra ipsum castellum prævidete, ubi præfati Hebræi conveniant, quo possint suas sine impedimento ceremonias celebrare. Talem vero fraternitas vestra locum prævideat, si hoc fuerint loco privati, ut nulla exinde in futuro querela nascatur. Prædictos vero Hebræos gravari, vel affligi contra ordinem rationis prohibemus: sed sicut Romanis vi-

vivere legibus permittuntur annuente justitia, actus suos, ut norunt, nullo impediente disponant: eis tamen Christana mancipia habere non liceat.

NOTÆ AD EPIST. X.

a Hanc epistolam in lib. ultimum, sine ratione rejectam suo loco restituimus. Quæ autem erat x. nunc est xx. *Maur.* Vide notam nostram ad ep. 8. E. V.

b In uno Vatic. & in plerisque MSS. maxime Norm. additur, *de Hebræis*.

c In cod. Vatic. D. *sub Synagogæ nomine*.

d Idem codex, *illis nostra quoque auctoritate, habendi licentiam daremus*.

e Ita MSS. ubi editi habent, *Judæi privarentur*. Plurima alia ex MSS. codd. infra restituimus hac in epistola.

EPISTOLA XI.

Ad Clementinam Patriciam.

Eam de morte Eutherii consolatur.

[a] Gregorius Clementinæ Patriciæ. [b]

a b c EPistolam gloriæ vestræ suscipientes, quæ de transitu [c] Eutherii quondam magnificæ memoriæ loquebatur, indicamus non minus animos nostros quam vestros esse tali mœrore confusos, eo quod opinionis probatæ viros huic paulatim subtrahi mundo conspicimus, cujus ruina in ipsis jam causarum effectibus comprobatur. Sed huic nos solerti decet conversionis cautela subducere, ne sua nos secum pariter ruina circumplicet. Et quidem amicorum nos amissio tanto debet tolerabilius contristare, quanto amissuros nos illos conditio mortalitatis exposcit. Sed tamen amissum carnalis vitæ subsidium potens est ille consolari, qui ut adimeretur, permittendo concessit, & ipse ad locum qui destitutus erat, consolator accedere. [d] Diaconum vero Anatholium, quem ad vos dirigi poposcistis, hoc nos facere non posse, causæ magis modus, quam rigoris austeritas facit. [e] Vicedominum enim eum constituimus, cujus arbitrio episcopium commisimus disponendum.

Grat. dist. 89. cap. 3. Diaconum. d e

NOTÆ AD EPIST. XI.

a Præmittitur in Colb. *mense Novembr. indict. 9.* Consentiunt duo Teller. Clementinam degisse Neapoli conjicimus ex lib. 3. Ep. 1.

b Patricii qui olim fuerint ex nota Gussanvillæi ad epist. 6. satis liquet. Nonnulla tamen addenda videntur. Communiter ex Zosimo eorum institutio ad Constantinum M. refertur: Cantelius tamen *in hist. metrop. urb. P. 1. diss. 2. c. 4. §. 3.* ostendit hoc nomine donatos temporibus Augusti summos Senatores, qui ab Impp. ad secretiora consilia adhibebantur. Attamen sub Constantino eorum dignitas ad summum apicem evecta est. Quinimmo ex *l. 3. c. de Consul.* tanta erat, *ut cæteris omnibus anteponeretur*. Itaque non admodum distabant ab iis, quos *Equites* nunc appellamus. Liquet etiam Patriciatum ex natura sua nullam contulisse potestatem, nisi summum supremumque honorem, quem tamen vel ipsi reges exambiebant, ut Theodoricus, Athalaricus, Vitiges, Aretha, Adalgisus, Sigismundus, Carolus Martellus aliique, quos recenset Dufresnius in glossario. Pone sequutis temporibus ad eos pertinebat Ecclesiarum ac pauperum contra vim alienam tuitio. Quamobrem cum a Leone Isaurico Iconomacho circa annum 722. Italia defecisset, & *Ita Roma Romanorumque ducatus a Græcis ad Romanum Pontificem propter nefandam eorum hæresin pervenisset*, ut ait Sigonius *lib. 3. de reg. Ital.* deinceps circa annum 740. Gregorius III. literas ad Carolum Martellum dedit,

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

dit, ut Romam *tamquam Patricius* defenderet. Vide Pagium ad ann. 740. n. 4. Deinde etiam præfecti provinciarum sive Exarchi Patriciatus honore donabantur insequutis temporibus, ut esset potestas cum honore conjuncta: immo Exarchi κατ' ἐξοχὴν *Patricii* audiebant. Et hoc sensu puto hunc titulum fere intelligendum in epistolis S. Doctoris: itaut Patricius & Exarchus promiscue accipi possint. Videntur eorum uxores filiæve Patriciæ dictæ. Consule Dufresnium & Cantelium locis citatis. E. V.

c Male suspicati sunt Eutherium illum fuisse Episcopum. Quippe hunc titulum honoris *magnificæ memoriæ* nunquam Episcopis tribuit Gregorius. Unde nescio quomodo irrepserat in argumentum hujus Epistolæ, nisi quia in fine ejusdem epistolæ sermo est de episcopio administrando, quod forte vacabat morte Eutherii. Verum non agitur de Eutherii Episcopio, sed de Romano, pro quo regendo Diaconum illum retinuerit Gregorius. *Gussanv.*

d Idem forsan est qui postea fuit Apocrisiarius Constantinopoli, cujus mentio lib. 10. epist. 39. & lib. 12. ep. 24.

e Varia erant munia Vicedomini, de quibus infra in pluribus epistolis S. Gregorii. Hoc loco agitur de eo, cujus est Episcopium disponere. Interdum dicitur OEconomus Ecclesiæ, ut lib. 5. epist. 55. Et apud Frodoardum lib. 2. hist. Remens. c. 13. Vicedominos Romanæ Ecclesiæ habes non semel apud Anastasium in vitis Pontificum. Ad Vicedominum spectabat totius cura familiæ. In processionibus primus post Pontificem equitat, ex ordine Romano. Hodie Major domus appellatur. De Vicedominis vide in Decret. dist. 89. cap. *Diaconum*, & cap. *Quia*. In Decretal. lib. 5. tit. 3. *de Simonia*, c. *Consulere*. Nam qui pro ejusmodi officiis pecunias dabant, simoniæ rei censebantur. Vide & Capitular. libr. 3. cap. 26. & lib. 5. cap. 120. Aliquando distinguebantur ab OEconomis: hi enim ad Clerum, illi ad Episcopum pertinebant. *Gussanv.* Consule Glossarium Cangii. Vicedomini apud Gothos meminit Cassiodorus lib. 5. Variar. ep. 14.

EPISTOLA XII.

Ad Johannem Episcopum de Urbe veteri.

Ne Monasterium vexare pergat, admonet.

a Gregorius Johanni Episcopo [a] de Urbe veteri.

Grat. 16. q. 1. cap. 23.

Agapitus Abbas Monasterii sancti Georgii, insinuavit nobis plurima se a vestra sanctitate [b] gravamina sustinere, & non solum in his, quæ necessitatis tempore aliquod monasterio possint ferre subsidium; verumetiam quod in eodem monasterio Missas prohibeatis celebrari, sepeliri etiam ibidem mortuos interdicatis. Quod si ita est, a tali vos hortamur inhumanitate suspendi: & sepeliri ibidem mortuos, vel celebrari Missas, nulla ulterius habita contradictione permittas; ne denuo querelam de iis, quæ dicta sunt, prædictus vir venerabilis Agapitus deponere compellatur.

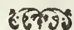
NOTÆ AD EPIST. XII.

a *Orvieto*, urbs Hetruriæ permunita, etiamnum Episcopalis.

b Præcipua exemtionum causa fuit oppressio subditorum, quam sæpe his in epistolis S. Gregorius memorat. Vetus est Ecclesiæ querela, de qua S. Bernardus serm. 23. super Cantica: *Prælati sibi commissis volunt sæpe esse formidini, utilitati raro . . . Discite subditorum matres vos esse debere non dominos: studete magis amari quam metui, &c.* Monachis exemtiones S. Gregorius fere concessit primus, non passim omnibus, nec ubique, sed paucis & restrictas. Indiligens Gratianus caus. 25. quæst. 2. cap. 2. abutitur epistola S. Leonis, ut privilegiorum fingat antiquitatem, repugnante Canone Chalcedonensi, & ipsamet S. Leonis epistola. *Gussanv.* Hanc Gussanvillæi obser-

servationem, licet ultra metas longius feratur, rescindere noluimus, ne de ejus omissione, quod contra nos militaret, conquerendi daretur occasio. Cæterum longe antiquiores Gregorio Monasteriorum exemtiones probare facillimum est. Certe Monasterium cui præerat quidam Petrus Abbas circa ann. 525. liberum erat ab auctoritate Episcopi Byzacenæ provinciæ, in cujus diœcesi situm erat, & a solo primate Carthaginensi pendebat, ut patet ex libello, supplici ejusdem Petri, dato in Concilio Carthaginensi sub Bonifacio civitatis hujus Episcopo. Exstat tom. 4. Concil. Labb. pag. 1628. & seq. In altero libello supplici p. 1646. proferuntur exempla plurima similium exemtionum in Ecclesia Africana. Quæ vero Petrus cum tota sua Congregatione de suis privilegiis protulit, videntur approbari a Bonifacio Carthaginensi Episcopo. *Maur.* Vide Marcam de Conc. lib. 3. c.16. E. V.

An.Chr. 590. 591. Greg. I.

EPISTOLA XIII.

Ad Dominicum Episcopum Centumcellensem.

Commendat Luminosam viduam Zemarchi, ut ei comitiva servetur.

a Gregorius Dominico Episcopo [a] Centumcellensi.

OFficii quidem sacerdotalis est, ut viduis ac maritali regimine desolatis impertiri solatia debeatis: ut unde in hoc mundo humana conditione privantur, sacerdotali tuitione possint remedia reperire. Quoniam ergo Luminosa
b [b] herilis femina relicta clarissimi
c Zemarchi [c] Tribuni, nostræ se post Deum tuitioni commisit, huic vos solatiari in quo sibi necesse fuerit, admonemus, nullusque sit ei de quolibet molestus articulo. Sed quia [d] comitivam illam, quam vir ejus d
agendam susceperat, nunc Theodoro [e] Palatino concedente, ipsi est e
mulieri ut peragere debeat, attributum, vel quem ipsi placuerit, donec præsentis Indictionis celebretur impletio, nullum eamdem quousque expleat inquietare permittas. Ita ergo facite, ut & Deum vobis faciatis pro rebus talibus debitorem, & noster hujuscemodi de impensis a vobis solatiis propensius animus gratuletur.

NOTÆ AD EPIST. XIII.

a Vulgo *Civita-Vecchia*, urbs olim Episcopalis Hetruriæ, a Saracenis quondam excisa, nunc oppidum diœcesis Viterbiensis.

b Ita MSS. Vatic. Corb. Norm. &c. cum in excusis legatur *honesta femina*.

c Varii erant Tribunorum ordines: Tribuni Celerum, Tribuni ærarii, Tribuni plebis, Tribuni militum. Leguntur & Tribuni voluptatum apud Cassiodorum in libris Variar. Tribuni Scholarum. Cod. lib. 12. tit. 11. Tribuni Vigilum ibid. tit. 55. De eorum officio legendi Scriptores. *Gussanv.*

d Comitiva vulgo, *Comitis dignitas*. Hic sumitur pro administratione quadam quæstuosa, quæ aliis committi a Palatino potuerit. Talem fuisse crediderim comitivam commerciorum, comitivam metallorum, comitivam horreorum, comitivam formarum, comitivam riparum & alvei, de quibus Cassiodorus variarum epistolarum l. 2. Multi sunt hac de re tituli Cod. l. 1. 6. & 12. Porro comitivarum aliæ erant primi ordinis, aliæ secundi, aliæ tertii. In Cod. plurimis locis referuntur variæ Comitum species. Comes rerum privatarum, de quo Theod. lib. 3 hist. Eccles. c. 11. Comes sacrarum largitionum, sacri palatii, sacri patrimonii, sacri consistorii, militum, domorum, scholarum, patrimonii Italiæ, commerciorum, siliquatariorum, sacræ vestis, sacri stabuli, domesticorum, archiatrorum, fœderatorum, ærarii, excubitorum, metallorum, auri, formarum, riparum, dispositionum, matronarum, morum, horreorum, thesaurorum, Palatinus, Comitum originem

An.Chr. 590. 591. Greg.I.

nem refert Spartianus ad Hadrianum Imper. qui cum Senatum in aulam suam transtulisset, receptis Senatorum optimatibus in amicorum cohortem, ita domesticum quemdam Senatum habere cœpit, qui *Comitatus* Cæsaris appellatus est, & Senatores ipsi, *Comites*. Eorum autem consiliis atque ope in bello & pace Augusti utebantur: inde frequens ille *Comitum* numerus, de quibus supra, inter quos etiam idem Spartianus in Hadriano numerat Comitem Spathariorum, quem Græci πρωτοσπαθάειον nuncupant, custodum corporis regii Præfectum. *Gussanv.*

e Palatinos hic intelligimus inferioris ordinis Comites, qui a Comitibus primi ordinis in Provincias dirigi solebant. De utrisque titulus est in utroque Codice. De illis Scholiastes Juliani Antecessoris c. 82. *Palatini dicuntur qui pertinent ad Comitem rerum privatarum, vel ad Comitem sacrarum largitionum*. Horum etiam Palatinorum meminit Gregorius M. lib. 10. Ep. 9. 26. 52. & lib. 11. Epist. 26. Sidonius lib. 4. Epist. 24.

EPISTOLA XIV.

Ad Demetrium Episcopum Neapolitanum.

Ut quosdam prius in fide dubios, jam vero Catholicam communionem repetentes excipiat.

a Gregorius [a] Demetrio Episcopo Neapolitano.

b Stephanus[b] præsentium portitor, cum de quibusdam fidei capitulis ejus a via veritatis nutaret intentio, pro hujus rei dubietate a Catholicæ se Ecclesiæ communione suspenderat, donec eum Deus, veritatis judex, ad viam rectitudinis revocaret, quem recepta satisfactione in fide Catholica communicasse cognoscas. Sed quia eum quosdam dubietatis suæ socios ibidem in Neapolitana civitate habere comperimus, hoc nobis de his quoque præfatus Stephanus pollicitus esse dignoscitur; ut si eorum ambiguitatem animæ nostræ interpositionis periculo sanaremus, ipsos etiam ad communionem Catholicam sine mora posse [c] vel replicatione converti. Pro qua re præsentibus epistolis admonemus, [d] nostra fide, nostroque d sicut ipsi videntur poposcisse, periculo, eos in fidem Catholicam communionemque suscipite, quibus potestis modis ad lucem de tenebris revocate. Ne postquam ad nos hujusmodi causa perlata est, si silentio præterimus, de animabus eorum, negligentiæ possimus subire jacturam.

NOTÆ AD EPIST. XIV.

a Hic postea ob gravia crimina depositus est, ex ep. 6. l. 2.

b Ex iis, qui ob tria Capitula schismate desciverant, fuerunt nonnulli Neapoli præsertim, qui scrupulo potius ad id inducti fuerant, verentes, ne si tria Capitula damnarent, facerent aliquid in præjudicium V. Syn. Chalced. Inter hos fuit Stephanus, qui Romam veniens professus est se Catholicam unionem amplexaturum, dummodo Gregorius suæ in se animæ periculum susciperet. Quod cum S. Pontifex facere non esset cunctatus, & Stephanus & alii Neapolitani Schismatici ad unionem reversi sunt. Vide notam meam ad sequentem epistol. 16. F. V.

c In excusis, *reluctatione*.

d Quanta lenitate cum iis sit agendum, qui ad Ecclesiæ redeunt unitatem, docet hoc exemplo S. Gregorius. Vide Conc. Africanum can. 33. & 35. *Gussanv.*

EPI-

An. Chr. 590. 591.
Greg I.
Ann. 1

EPISTOLA XV.

Ad Balbinum Episcopum Rosellanum.

Ut Populonensem Ecclesiam visitet, ac Presbyteros Diaconosque ordinet, præcipit.

a Gregorius Balbino Episcopo [a] Rosellano.

b PErvenit ad nos, quod [b] Populonensis Ecclesia ita sit Sacer-
c dotis officio destituta, [c] ut nec pœnitentia decedentibus ibidem, nec baptisma possit præstari infantibus. Hujus igitur tam piæ rei tamque necessariæ mole permoti, jubemus dilectioni tuæ, ut hujus præceptionis auctoritate communitus, memo-
d ratæ Ecclesiæ [d] visitator accedas,

ut unum [e] cardinalem illic Presby- e
terum, & duos debeas Diacones ordinare. In parochiis vero præfatæ Ecclesiæ tres similiter Presbyteros: quos tamen dignos ad tale officium veneratione vitæ & morum gravitate prævideris, & quibus in nullo obvient constituta Canonicæ disciplinæ, ut sanctæ cum digna cautela provideatur Ecclesiæ.

NOTÆ AD EPIST. XV.

a Rosellæ vel Rusellæ, urbs olim Hetruriæ Episcopalis, eversa pridem, cujus rudera hodie *Roselle* vulgo dicta, duobus circiter milliaribus a Rosetto civitate Episcopali distant, Senas versus. *Gussanv.*

b Populonium & Populonia, urbs olim Episcopalis Hetruriæ, ubi hodie *Populonia destrutta*, in ora maris Tyrrheni contra Ilvam insulam. *Gussanv.*

c Dubitant cur Episcopo absente diu, nec pœnitentia decedentibus dari, nec baptisma præstari possit infantibus: scilicet his qui vetustos mores ex nostris æstimant, obscuriores videntur qui dissonant. Quam pauci tunc essent Sacerdotes, non tam ex defectu quem S. Gregorius culpat, colligo, (potuerant enim intra paucos dies multi decessisse) sed ex ipsamet quam in tanta penuria præscribit, ordinatione confirmo. Quatuor tantummodo præcipit ordinari, atque ita sanctæ cum digna cautela providetur Ecclesiæ, omni fere Sacerdotis officio destitutæ. Ex Justiniani novell. 3. constat in tota Constantinop. Ecclesia, quæ ex pluribus coaluerat Ecclesiis, & in qua erant 525. Clerici, non plures fuisse quam 60. Presbyteros. De re eadem plura dicemus infra. Unum addo: tunc temporis ex can. 6. Conc. Chalced. nulli ordinabantur absolute; nulli qui alicui Ecclesiæ, aut martyrio, aut monasterio specialiter, ἰδικῶς, non addicerentur & incardinarentur; nulli, *qui non per aliquot annos in eadem Ecclesia militassent;* nullus qui non ante prædicaretur, εἰ μὴ ἐπικηρύττοιτο, id est, publice coram clero & populo proponeretur & probaretur. Quid mirum si tot adhibitis cautionibus Presbyterorum numerus decrescebat? Accedit quod nulli tunc essent Episcopi vacantes, qui in aliena diœcesi Ordines conferrent; litterarum dimissoriarum, *Ut a quocumque*, &c. nullus usus. *Gussanv.*

d Episcopo mortuo, aut in crimen vel in amentiam lapso, alius Episcopus visitationis onus suscipiebat, ut videre est in causa Contumeliosi, tempore Johannis II. Papæ, & Agapeti, necnon in pluribus S. Gregorii Epistolis. Post restitutas electiones Hincmarus aliquot in Epistolis Visitatorum meminit, quos ipse tamquam Metropolita, Rege annuente, nominabat & delegabat. Vide Sirmondum ad finem tomi 2. Conciliorum Galliæ, ubi & formulæ designationis prostant. Cave ne hos Visitatores cum aliis confundas, quos Laodicenum Conc. can. 57. vocat περιοδεύτας, qui quidem non erant Episcopi. At de Episcopis loquitur S. Gregorius ut & Johannes Papa II. Epist. 3. & 4. in causa Contumeliosi. *Gussanv.* *Ex Carthaginensi Concilio profectum, ut vacanti Ecclesiæ episcopum interventorem seu intercessorem Metropolitanus præficiat, qui civium animos ad concordiam re-*

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

revocet pro eligendo episcopo saltem intra annum. Apud Gregorium M. vocantur Visitatores, quibus hæc cura imponitur, quorum frequens mentio in ejus epistolis, & ante ipsum in ep. Symmachi papæ ad Cæsarium Arelat. anno 513. Munus autem describitur libr. 2. ep. 25. Hæc de Marca libr. 8. cap. 8. n. 13. E. V.

e Non est quod hic quisquam de Cardinalibus nostræ ætatis somniet, qui nonnisi longo post tempore nati sunt: aut dicendum erit cuique Episcopo jus fuisse Presbyteros & Diaconos constituendi Cardinales, quod his in epistolis obvium. Itaque nomen vetus, nova est dignitas, purpura recentior. Per Sacerdotem Cardinalem intelligo Episcopum proprium, &, ut vocant, titulatum: cardo & titulus idem. Sic Presbyter Cardinalis, Diaconus Cardinalis, qui erant in cardine, id est qui primi erant sui ordinis huic titulo affixi. In Jure reperio Præfectos Cardinales, quos Alciatus ait esse Præfectos Prætorio in Asia & Africa. *Gussanv.* Cardinalis idem est ac præcipuus. Consule Cangium de vocis hujus sensu, & Alteserram in notis ad hanc epist. apud Cassiodorum lib. 7. Var. Ep. 31. occurrit *Princeps Cardinalis*.

[a] EPISTOLA XVI.

Ad Severum Episcopum Aquilejensem.

Præcipit ut Romam veniat cum sequacibus suis in Synodo judicandus.

Gregorius [a] Severo Episcopo [b] Aquilejensi.

Paul. Diac. lib. 3. c. 12. Johan. Diac. lib. 4. c. 38.

SIcut gradientem per avia, carpentem denuo rectum tramitem tota Dominus aviditate complectitur; ita demum de deserente cognitam veritatis viam majore mœrore, quam gaudio quondam de convertente lætatus fuerat, contristatur: quia minoris excessus est veritatem non cognoscere, quam in eadem cognita non manere. Aliudque est quod ab errante committitur, aliud quod per scientiam perpetratur. Et nos si quidem quantum incorporatum te jampridem fuisse in unitate Ecclesiæ gavisi fueramus, abundantius nunc dissociatum a Catholica societate confundimur. Pro qua re imminente latore præsentium, [c] juxta christianissimi & serenissimi rerum Domini jussionem, ad beati Petri Apostoli limina, cum tuis sequacibus venire te volumus, ut auctore Deo aggregata synodo, [d] de ea quæ inter vos vertitur dubietate, [e] judicetur.

NOTÆ AD EPIST. XVI.

a De Severi schismate ob damnationem trium capitulorum vide Paulum Diaconum histor. Langobard. libr. 3. cap. 27. Baronium ad an. 590. n. 35. Bollandum ad v. Februarii, pag. 670. & seqq. De tribus istis capitulis dicemus ad epist. 2. lib. olim 3. nunc quarti, necnon in vita S. Greg. fusissime.

b Aquileja urbs olim Carnorum clarissima, Venetiæ & Histriæ Metropolis; cujus Episcopi, maxime in schismate ob tria capitula, Patriarcharum nomen sibi vindicaverunt, quod, jam exstincto schismate, cum in gratiam Sedis Apostolicæ redissent, studio pacis ipsis concessum relictumque est. Hæc autem varias a Gothis & a Langobardis passa calamitates, nunc tandem jacet a paucis habitata, ob aeris inclementiam; ejusque Sedes Patriarchalis Utinum *Udine*, in Provincia Forojuliensi vulgo *Friuli*, translata est. Hic Severus ad quem scribit S. Gregorius, epistol. olim 40. libr. 11. nunc XXXIII. lib. XIII. Gradensis Episcopus dicitur, quia tunc Episcopi Aquilejenses in insula Gradensi sedem habebant. *Gussanv.*

c Per *rerum Dominum* designat Imperatorem, qui scilicet Romanis præerat: de quibus Maro canit: *Romanos rerum Dominos*. Æneid. lib. 1.

d Hanc Synodum indictam quidem fuisse Severo, nec tamen celebratam, contra quam Pagius & Mansius sentiunt, non improbabiliter conjeci in no-

notis ad præf. Hom. in Evang. ex libello Schismaticorum ad Mauricium, & ex rescripto Imperatoris ad S. Gregorium, quorum utrumque affert Baronius loco citato, & nos ex illo, Deo favente, in appendice daturi sumus. Sunt qui putent conversionem Stephani, de quo supra ep. 14. in hac Synodo contigisse, sed nullo satis certo fundamento. Immo tunc epistola illa 14. postponenda esset 16. E. V.

c In excusis, *quod justum fuerit judicetur*. Glossema est quod in nullis MSS. reperimus; evolvimus tamen quatuor Vatic. Reg. Corb. Remens. Turon. Norm.

EPISTOLA XVII.

Ad Universos Episcopos Italiæ.

Ut filii Langobardorum in hæresi Ariana baptizati, ad fidem Catholicam concilientur.

Gregorius universis Episcopis Italiæ.

Johan. Diac. lib. 2. cap. 50.

a QUoniam nefandissimus [a] Autharit in hac, quæ nuper expleta est, Paschali solemnitate, Langobardorum filios in fide Catholica baptizari prohibuit: pro qua culpa eum divina majestas exstinxit, ut solemnitatem [b] Paschæ alterius non videret; vestram fraternitatem decet cunctos per loca vestra Langobardos admonere, ut quia ubique gravis mortalitas imminet, eosdem filios suos in Ariana hæresi baptizatos ad Catholicam fidem concilient, quatenus super eos iram Domini omnipotentis placent. Quos ergo potestis admonete, quanta virtute valetis eos ad fidem rectam suadendo rapite, æternam eis vitam sine cessatione prædicate; ut cum ad districti veneritis conspectum judicis, possitis ex vestra solicitudine lucrum in vobis ostentare Pastoris.

NOTÆ AD EPIST. XVII.

a Aliis *Antharith*, Paulo Diacono *Flavius Authari*, Gregorio Turonensi lib. 10. hist. cap. 3. *Aptacharius*, Langobardorum Rex Arianus: de cujus morte ita Paulus Diac. lib. 3. cap. 34. *Rex Authari . . . veneno, ut tradunt, accepto moritur, postquam sex regnaverat annos*, scilicet anno 590. De Flavii nomine, quod, ut Romanis gratissimum, sumsit, diximus in vita S. Gregorii l. 2. ubi quoque cætera quæ ad hunc Principem pertinent, prosecuti sumus. *Maur.* In diplomate Agilulfi, qui Autharith excepit, apud Ughellium & in T. V. Bullarii Cassin. cum anno octavo jungitur indictio quinta. Quid judicent videant eruditi. Ut scite advertit Muratorius, S. I. Tom. I. p. 455. 469. ex hac una epistola, si cætera deessent, inferimus, octavo anno Agilulfi, non quintam, sed primam vel secundam Indictionem fuisse in cursu. E. V.

b Sic legendum ex MSS. excusi autem habent, *ut solemnitatem Paschalem ulterius*.

An.Chr. 590. 591. Greg. I.

EPISTOLA XVIII.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ut Marcello ad victum & vestitum necessaria provideat: Pastores in lapsorum locum & vicem curet substitui.

Gregorius Petro Subdiacono.

Johan. Diac. l. 2. c. 55.

a INsinuatum nobis est, Marcellum [a] Barunitanæ Ecclesiæ, ibidem in Panormitana civitate, in monasterio sancti Hadriani in pœnitentiam deputatum, non solum victus necessitatem pati, sed & nuditatis nimiam sustinere molestiam. Pro qua re necesse habemus strenuitati tuæ præsenti jussione præcipere, ut ipsi pro victu & vestimento stratoque [b] ad continentiam,
b pueroque ejus annonam, quantum prospexeris satis esse, constituas: ut inopia nuditasque ejus tali providentia possint habere consultum, ut ea quæ eidem viro deputaveris, tuis postmodum possint rationibus imputari. Ita ergo fac, ut & nostram jussionem impleas, & tu quoque hoc ipsum bene disponendo, hac ipsa possis participari mercede.

Præterea hoc tibi indagandum mandare curavimus, veteri quæ jam inoleverat consuetudine postposita, ut si quæ civitates in provincia Siciliæ pro peccatis per Sacerdotum lapsus a pastorali regimine vacare noscuntur, de Clero Ecclesiarum ipsarum, vel ex monasteriis, si qui digni ad sacerdotalem locum possunt inveniri, perspicias, & ad nos inquisita primitus morum gravitate transmittas, ut grex uniuscujusque loci per Pastoris lapsum inveniri non debeat longo tempore destitutus. Si vero vacantia quidem loca repereris, & nullus tali dignitate ex eadem Ecclesia congruus inveniatur, ad nos similiter inquisitione solerti renuntia, ut Deus quem dignum talibus ordinationibus judicaverit, valeat [c] provideri. Non enim oportet ut unius excessu grex Dominicus [d] per prærupta possit sine Pastore difluere. Ita enim & locorum ordinatio proveniet, & revertendi [e] lapsis ad gradum priorem, quo melius pœniteant, suspicio non manebit. c d e

NOTÆ AD EPIST. XVIII.

a Ita scribitur in plerisque MSS. In uno tamen e Vaticanis legitur, *Barrolitanæ*, in alio *Barulitanæ*. In excusis, *Barbicanæ*, vel *Barubicanæ*.

b Id est, ad ipsum in vita continendum, ne egestate pressus deficiat. Gall. *pour sa subsistance, son entretien*. Hanc vocem eodem sensu usurpat infra Ep. 44. lib. 3. ep. 28. lib. 5. ep. 30. Pastoral. 3. part. cap. 20. adm. 21.

c Vulgati, *ut Deus . . . . . valeat providere*. Certe contra MSS. fidem. Sensus est: *ut valeat provideri is quem Deus dignum judicaverit*. Verum non raro Gregorius præpostero ordine voces disponit & contexit.

d In Norm.Corb.Turon. *per præsumta.*

e Istius vocis non unus est in Ecclesiasticis monumentis significatus. Siquidem alii idololatria, alii hæresi, alii schismate, alii corpore labebantur. His quasi lapsu graviore aut certe fœdiore ruissent, si Clerici essent, nulla spes erat revertendi ad gradum priorem, secundum disciplinam illorum temporum, quam pluribus in epistolis vir sanctus repræsentat. Concinit cum Epaonensi cap. 22. Agathensi cap. 50. *Si Episcopus, aut Diaconus capitale crimen commiserit, aut chartas falsaverit, aut testimonium falsum dixerit, ab officii honore depositus, in monasterio retrudatur, & ibi quamdiu vixerit, laicam tantummodo communionem accipiat*. Inno-

nocentius I. ep. 2. ad Exuperium, rigidus adversus Sacerdotes incontinentes. Neocæsariense cap. 9. & 10. obscurius loquitur, & alias difficultates movet. Quamobrem cur cum libellaticis & sacrificatis, cum hæreticis & schismaticis facilius aliquando dispensatum sit, non liquet. Fortassis extranei alliciendi erant quoquomodo, filii severius castigandi. Monet S. Aug. lib. 2. contra Cresconium c. 16. aliter paganos, aliter hæreticos recipi. Sic Donatistis nihil non concedit, ut ad Ecclesiæ redeant unitatem. De iis qui carne lapsi sunt, legat studiosus S. Augustinum ep. 64. ad Aurelium: ubi locum explicat Rom. 13. quæritque cur hoc vitii genus acerrime præ cæteris ab Ecclesia vindicetur. Ejus tamen indulgentiam in persona incestuosi Corinthii exhibet Theodoretus hæretic. fabul. lib. 5. c. 28. de pœnitentia: *De eo autem qui Corinthi fornicatus est, quid dicent; qui non solum divinis Sacramentis dignus est habitus, sed docendi quoque gratiam assecutus est? Quare cum tamquam de vero, docto, & sapiente se jactarent, qui sub eo erant, divinus Apostolus illos reprehendit, dicens: Et vos inflati estis, & non potius luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc fecit. Sed tamen cum eum, qui doctor erat, & maximum flagitium patrare ausus fuerat, Satanæ tradidisset, rursum illum ex ejus manibus eripuit, & corpori Ecclesiæ tradidit*, &c. Tum concludit: *Hujusmodi habebant commiserationem Ecclesiæ magistri. Erant enim medici spiritales, sanorum quidem valetudinem conservantes, male autem affectorum morbos profligantes. Gussanv.* De irrevocabili lapsorum Clericorum depositione, infra ad ep. 52. lib. 9.

EPISTOLA XIX.

Ad Natalem Episcopum Salonitanum.

Vide lib. 2. Epist. 17.

Honoratum Archidiaconum suo gradui restituat: deinde, si manet controversia, Romæ causam dicant.

Gregorius Natali Episcopo Salonitano.

Grat. dist. 24. cap. 2. Gesta.

GEsta quæ nobis in concilii vestri confecta [a] secretario direxistis, in quibus Archidiaconus Honoratus [b] addicitur, plena esse cognovimus semine jurgiorum, cum uno eodemque tempore una persona nolens ad sacerdotii honorem provehitur, quæ tamquam immerita [c] a Diaconatus officio removetur. Et sicut justum est ut nemo crescere compellatur invitus, ita censendum puto, ne quisquam insons ab ordinis sui ministerio dejiciatur injuste. Verumtamen quia inimica Deo discordia [d] tuas partes excusat, locum & administrationem suam Honorato Archidiacono restituas commonemus, atque concordes divinis ministeriis competentia exhibete servitia. Audientiæ & quæstioni nostræ, si adhuc inter vos causa nutritur scandali, prædictus Archidiaconus occurrat admonitus, atque dilectio tua pro partibus suis dirigat personam instructam, quibus præsentibus solatiante nobis Domino, deposito studio personarum, quæ competunt favori justitiæ, decernere valeamus.

NOTÆ AD EPIST. XIX.

a Vox apud Jurisconsultos obvia, pro loco in quo judices causas audiunt. In Conciliis & Scriptoribus Ecclesiasticis usurpatur pro parte Templi ab aliis secreta, in quam Episcopus, Sacerdotes, & ministri sese recipiebant ante & post Sacrum. Sic apud Severum Sulpicium, dialogo 2. de vita S. Martini c. 1. Conc. Laodicenum can. 21. appellat Secretarium sive Diaconicum. Sidonius Apollin. lib. 5. ep. 17. vocat Receptorium. S. Gregorius ep. 56. l. 5. Salutatorium. Erat autem Secretarium majus, & Secretarium minus. Majus pro-

proprie Salutatorium dicebatur, quod in eo Episcopi sacra facturi, antequam ad altare procederent, fidelium salutationes exciperent, seu illorum se orationibus commendarent. In illo filii Ecclesiæ admittebantur, viduæ profitebantur, & cogebantur quandoque Concilia. Carthagin. Concil. tertium, quartum, sextum, septimum; Milevitanum atque Africanum plenarium habita sunt *in Secretario basilicæ*, ut habet singulorum inscriptio. Cæsaraugustanum quoque & Arelat. secundum. Locum in quo habita est Synodus Chalcedon. Secretarium vocat Liberatus Diac. in breviario cap. 13. Vide lib.3. ep. 56. Ipsum in inferiori parte navis ad Austrum collocabant. Vide Mabillon. Comment. in Ord. Rom. §. 3. In istis porro Salutatoriis erant quandoque mansiones, ut videre est apud Gregorium Turon. lib. 2. histor. cap. 21. & lib. 7. cap. 22. Secretarium minus, in quo Sacerdotes sacra facturi sacras vestes induebant, aut alia quæ ad sacram Liturgiam spectant, exsequebantur. Hæc innuere videtur Sev. Sulpicius loco supra citato. *Partim ex Gussanv.*

b In multis Vaticanis, *accusatur*.

c Archidiaconatum intellige, qui non Presbytero, ut fit, sed solis Diaconis competebat, ut ex hac epistola liquet. Qui multa de Diaconis vulgo incognita scire avet, legat Codinum de offic. aulæ Constant. & Johannem Episcopum Citri in Respons. ad Cabasilam. *Gussanv.* Cur Natalis Honoratum ad Presbyteratum promovendo ab Archidiaconatu vellet dejicere, infra patebit. Sic olim Anatolius CP. Patriarcha Ætium Archidiaconum sibi invisum, ut ab Archidiaconatu amoveret, Presbyterum fecit; *Qui*, inquit S. Leo ep. 84. ad Marcianum, *non inveniens quod argueret in fide, quod improbaret in moribus, dejectionem innocentis per speciem honoris implevit*.

d Editi, *accusat*, cum legatur *excusat*, in omnibus fere MSS. Vatic. Reg. Corb. Norm. &c.

a * Al. x.

EPISTOLA XX.

Ad Honoratum Diaconum Salonitanum.

De contentione ipsius contra Episcopum suum, & de custodia rerum Ecclesiæ.

b c Gregorius Honorato [b] Diacono [c] Salonitano.

Ea, quæ nobis contra vos, tu, & Episcopus tuus contraria direxistis scripta agnoscentes, doluimus, eo quod inter vos nihil caritas recognoscit. Verumtamen te in officio ordinis tui administrare præcipimus: & si illic potest, superante gratia, causa vestri scandali definiri, multum credimus vestræ animæ acquisivisse. Sin vero ita discordia inter vos partes suas armavit, [d] ut in tumore scandali voluntas vestra debeat remanere, tu ad nostram audientiam [e] indifferenter occurre, & Episcopus tuus pro se dirigat, quam elegerit, personam instructam; ut omnia subtili ratione perpensa constituere, quæ visa fuerint partibus, debeamus. Scire vero te volumus, quod a te omnia districte quæsituri sumus; [f] quia vel propriæ Ecclesiæ, vel quæ de diversis Ecclesiis [g] cimelia sunt collecta, sub omni nunc solicitudine & fide servantur. Quod si quid ex eis vel negligentia, vel cujusquam fraude deperierit, tu in hoc reatu constringeris, qui per Archidiaconatus ordinem custodiæ ejusdem Ecclesiæ arctius implicaris.

Extra de officio Arch. cap. 1.

NOTÆ AD EPIST. XX.

a Præmittitur in Colb. *mense Novemb. Indict. 9.* Consentiente Turon. S. Gat. In Alb. seu Andeg. ut in editis legitur, *mense Decembri, &c.*

b In excusis *Archidiacono*; at non ex codd. MSS.

c Salona erat olim Dalmatiæ Metropolis, in ora littorali ad fluvium Salo-

lonem, hodie excisa. Ex ejus ruinis crevit Spalatum urbs, ad quam translatus est Archiepiscopatus, vulgo *Spalatro*.

d Corrupte in vulgatis, *ut in timore*.

e Ita MSS. Vaticani & cæteri. Significat, *absque dilatione*.

f Hanc lectionem in Vatic. Reg. Norm. & al. MSS. repertam prætulimus vulgatæ: *si non ea quæ vel propriæ*, &c. *serventur*.

g Cimelia hic sunt vasa, ornamenta, resque Ecclesiæ, quarum cura penes Archidiaconum erat. In epist. 50. lib. 3. meminit Greg. *cimeliarchii* Ecclesiæ. Consule si vacat amplissimam Gussanv. observationem ad hunc locum. Porro quam pretiosis ornamentis olim Ecclesiæ ditarentur, vel ex hoc intelligitur quod Optatus libr. 1. de schism. Donat. c. 18. scribit de Chartag. Ecclesiæ opibus, sæviente licet persecutione: *Erant enim Ecclesiæ ex auro & argento quamplurima ornamenta, quæ nec defodere, nec secum portare poterat* Mensurius Episcopus Cartag. *quæ quasi fidelibus, senioribus commendavit, commemoratorio facto*.

AN. CHR. 590. 591. GREG. I.

* Al. xx.

EPISTOLA * XXI.

Ad Natalem Episcopum Salonitanum.

De Pontificatu gratulanti animum aperit, atque orationis deposcit subsidium.

Gregorius Natali Episcopo Salonitano.

a SCripta reverentiæ tuæ, quæ [a] processioni nostræ gratias referebant, offerente Stephano Diacono, quem direxistis, accepimus: & nimirum valde credenda sunt gratia & studio caritatis impensa, dum
b [b] Pontificatus vestri congaudere ordinem ratio commonebat. Idcirco nos salutationis tuæ causa redditi lætiores, conscientiam nostram indicamus, ipsius honoris onera me
c ægro animo suscepisse. Sed quia [c] divinis judiciis non poteram [d] re- d
sultare, necessario mentem meam parti lætiori revocavi. Pro qua re reverentiam vestram epistolario sermone deposcimus, ut tam nos, quam Christianus grex curæ nostræ commissus, orationis vestræ solatiis perfruamur; quatenus ea valeamus præsidii firmitate procellas temporum superare. [e] Mense Februario, e
Indictione nona.

NOTÆ AD EPIST. XXI.

a Hoc est, *provectioni* seu *promotioni*, ut etiam legitur in duobus Vat.

b Editores mutarunt *vestri*, in *nostri*, inconsultis MSS. codicibus: nam in omnibus Norm. in 4. Vatic. &c. legitur *vestri*.

c Denotare videtur columnam illam fulgidam, quæ supra Gregorium latitantem apparuit: de qua Johan. Diac. lib. 1. cap. 44. *Gussanv.* Qui Johannis Diaconi testimonium certissimum existimant, columnæ illius indicia detegunt & hic, & in ep. 4. lib. 7. Non ita *de Castro*, cui adversari videtur quod ep. 43. l. 1. ad Leandrum scribit S. Doctor: *Navem, quam regendam occulta Dei dispensatione suscepi*. &c. Mihi ex his locis nihil pro aut contra extundi posse videtur. E. V.

d Id est *resilire*, *resistere*, Vide lib. 7. Moral. *Resultatio* etiam legitur in eodem sensu, lib 8. Moral. n. 59. & l. 9. n. 22. Sic Histor. Tripart. *l. 5. c. 11. De resultatione Judæorum . . . . tentabant resultare Romanis*.

e In Colb. hæc ad epistolam sequentem videntur pertinere. Leguntur in Turon. S. G.

EPI-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

EPISTOLA * XXII. * Al. XXI.

Ad Nonnofum.

Maurentium ad poffeffionem, quam petiit, dicit fe exauditurum.

Gregorius Nonnofo.

OMnipotens Deus cordi veftro indicet quanta devotione ac dilectione vobis conjungor. Etfi hanc per epiftolas implere nequeo, fi quando tamen opportunitatem inveniam, rebus oftendere curabo. Salutationis præterea alloquium folvens, indico quia veniente humili veftro domno Maurentio de poffeffione, quam gloria veftra petiit, per omnia parebimus.

EPISTOLA * XXIII. * Al. XXII.

Ad Gregorium Præpofitum Italiæ.

Mutuam teftatur dilectionem.

a Gregorius Gregorio [a] Præpofito Italiæ.

b BOnitatem [b] excellentiæ veftræ, quam femper cognitam habui, nunc experimento fuperaddito recognovi. Unde omnipotentem Deum deprecor, ut fua vos protectione cuftodiat, vobifque & apud fe gratiam, & apud fereniffimos principes largiatur. Si autem nullæ hominum, qui interfunt, pravitates [c] non dividant, effe me veftrum proprium valde certum tenete. [d] c d
Quod in omnipotente Domino confido: quia hoc vobis etiam per documentum meæ atteftationis oftendo. Salutationis igitur alloquium folvens, peto ut quoties ufus exegerit, veftris me affatibus relevare curetis.

NOTÆ AD EPIST. XXIII.

a Hujus Gregorii dignitatem noffe difficillimum eft ex hujus ep. infcriptione. Nam in duobus Vat. legitur, *Epifcopo Italiæ*, ut etiam exftat in Colb. vet. In uno Vatic. *Præfecto Italiæ*. In Remenfi, *Italiæ Præpofito*, confentiente altero Colb. Pratell. Michael. & aliis. Plurimi tamen ex Normannis habent fimpliciter, *Præpofito*. Epifcopum non fuiffe Gregorium vel ex titulo excellentiæ liquet.

b Titulus honoris quo Gregorius utitur erga reges, reginas, exarchos, & alios fummæ dignitatis & auctoritatis viros; ut infra fæpe videbimus.

c Vulgati, *vos dividant*, contra MSS. fidem.

d Additur in excufis, *& vobis dilectione conjunctum*, quæ cum abfint a quatuor Vatic. a Reg. Corb. Norm. &c. in nullo enim codice veteri reperta fint, refecanda duximus.

EPI-

* Al. XXIII.

EPISTOLA * XXIV.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Ut quibusdam ancillis Dei, Paulino Presbytero, & duobus Monachis certam solidorum summam eroget.

a Gregorius [a] Anthemio Subdiacono.

Johan. Diac. lib. 2. c. 55.

INsinuatum nobis est, ancillas Dei quasdam [b] Nolanæ civitatis in [c] Aboritana domo commorantes, nimiam victus vestitusque penuriam sustinere. Quibus ex præcepto Dei subvenire nos convenit, & inopiam earum, in quantum possumus, donante Domino, sublevare. Propterea experientiæ tuæ præsenti jussione mandamus, ut de hac præsenti nona Indictione, quadraginta in auro eis solidos dare debeas, & deinceps succedentibus Indictionibus annuos viginti solidos ministrare, qui tuis possint rationibus imputari. Præterea Paulino Presbytero Monasterii sancti Erasmi, quod in latere [d] montis Soractis situm est: sed & duobus monachis in oratorio sancti Archangeli servientibus, quod in [e] Lucullano castro juxta sancti Petri Basilicam esse dignoscitur, binos te in præsenti tantummodo solidos dare præcipimus, qui & ipsi tuis rationibus imputentur. Ita ergo fac, ut impensæ mercedis tu quoque participium sortiaris.

NOTÆ AD EPIST. XXIV.

a Ex plurimis ad eum scriptis Epistolis, ut index docebit, notissimus est Anthemius.

b Nola urbs etiamnum Episcopalis Campaniæ, sub Archiepiscopo Neapolitano, sede sancti Paulini notissima. *Gussanv.*

c Varie legitur hæc vox in mss. *Horridana, Aboritana, Aboridana,* in pluribus.

d Mons est in Hetruria hodie *monte di San Oreste*, ab oppido ei adjacente. *Gussanv.*

e Parva est Campaniæ insula ante Neapolim, cui ponte jungitur. Nunc dicitur: *Castello dell' Ovo*, a forma illius Insulæ.

EPISTOLA * XXV.

* Al. XXIV.

Ad Johannem Episcopum Constantinopolitanum, & cæteros Patriarchas.

Pastoris onus, dotes, officia late prosequitur, ac demum fidem ad Conciliorum normam profitetur.

[a] Gregorius Johanni Constantinopolitano, [b] Eulogio Alexandrino, [c] Gregorio Antiocheno, Johanni Jerosolymitano, & [d] Anastasio Expatriarchæ Antiocheno, [e] a paribus.

Johan. Diac. lib. 2. cap. 3. Pastorale onus quam formidandum.

COnsideranti mihi quod impar meritis, ac toto animo renitens, pastoralis curæ pondera portare compulsus sum, caligo mœroris occurrit, & triste cor nihil aliud, nisi eas, quæ videri nil sinunt, tenebras, videt. Nam quid Antistes a Domino, nisi pro delictis populi intercessor eligitur? Qua itaque fiducia ad eum pro peccatis alienis intercessor venio, apud quem de propriis securus non sum? Si fortasse quispiam apud potentem virum, qui & sibi iratus & mihi

esset

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

esset incognitus, intercessorem suum me fieri quæreret, protinus responderem: Ad intercedendum venire nequeo, quia ejus notitiam ex sedula familiaritate non habeo. Si igitur recte homo apud hominem, de quo minime præsumsissem, fieri intercessor erubescerem: quantæ hoc audaciæ est, quod apud Deum pro populo locum intercessoris obtineo; cui familiarem me esse per vitæ meritum non agnosco? Qua in re est mihi adhuc aliud gravius formidandum: quia sicut cuncti liquido novimus, cum is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati ad deteriora animus provocatur. Et valde pertimesco, ne commissa mihi plebs fidelium, reatus mei additamento depereat, cujus nunc usque delicta Dominus æquanimiter tolerabat. Cum vero utcumque hunc timorem supprimo, & consolatam mentem ad Pontificalis operis studia accingo, considerata ipsa rei immensitate deterreor.

Optimi Pastoris effigies.

Perpendo quippe, quod omni cura vigilandum est, ut Rector cogitatione sit mundus, operatione præcipuus, discretus in silentio, utilis in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus. Quæ videlicet cuncta dum subtili studeo inquisitione perscrutari, ipsa me in singulis latitudo considerationis angustat. Nam sicut prædixi, curandum summopere est ut Rector cogitatione sit mundus, quatenus nulla hunc immunditia polluat, qui hoc suscepit officii, ut in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat. Quia necesse est ut esse munda studeat manus, quæ diluere sordes curat, ne tacta quæque deterius inquinet, si sordida ipsa insequens lutum tenet. Scriptum namque est: *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Domini etenim vasa ferunt; qui proximorum animas ad interna sacraria perducendas in conversationis suæ exemplo suscipiunt. Apud semetipsum ergo quantum debeat mundari conspiciat, qui ad æternitatis templum vasa viventia in sinu propriæ convesationis portat. Hinc divina voce præcipitur ut in Aaron pectore rationale judicii vittis ligantibus imprimatur, quatenus sacerdotale cor nequaquam cogitationes fluxæ possideant, sed ratio sola constrigat. Nec indiscretum quid vel inutile cogitet, qui ad exemplum vitæ aliis constitutus, ex gravitate semper debet ostendere quam in pectore rationem portet.

Cogitatione sit mundus.

Caus. I. cap. Necesse est.

Isai. 52. 11.

Exempla Sanctorum sequatur.

In quo etiam rationali vigilanter adjungitur, ut duodecim Patriarcharum nomina describantur. Adscriptos enim Patres in pectore ferre, est antiquorum vitam sine intermissione cogitare. Nam tunc Sacerdos irreprehensibiliter graditur, cum exempla Patrum præcedentium indesinenter intuetur: cum Sanctorum vestigia sine cessatione considerat, & cogitationes illicitas deprimit, ne extra ordinis sui limitem pedem operis tendat. Rursum cum me ad consideranda debita Pastoris opera confero, perpendo quanta intentione curandum est, ut sit operatione præcipuus, quatenus vitæ viam subditis vivendo denuntiet, & grex, qui Pastoris vocem moresquæ sequitur, per exempla melius quam per verba gradiatur. Qui enim loci sui necessitate cogitur summa dicere, hac eadem necessitate compellitur summa monstrare. Illa namque vox libentius auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat: quia quod loquendo præcipit, ostendendo adjuvat ut fiat. Hinc enim per Prophetam dicitur: *Super montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion.* Ut videlicet qui cœlesti prædicatione utitur, ima

Ad virtutum fastigium contendat.

Isai. 40. 9.

jam

jam terrenorum operum deserens, in rerum culmine stare videatur, tantoque subditos facilius ad meliora pertrahat, quanto per vitæ meritum de supernis clamat. Hinc divina lege armum Sacerdos in sacrificium & dextrum accipit & separatum, ut non solum sit ejus operatio utilis, sed etiam singularis: nec inter malos tantummodo quæ recta sunt faciat, sed bene quoque operantes subditos, sicut honore ordinis superat, ita etiam morum virtute transcendat. Cui in esu quoque pectusculum cum armo tribuitur, ut quod de sacrificio præcipitur sumere, hoc de semetipso discat Conditori suo immolare. Et non solum pectore quæ recta sunt cogitet, sed spectatores suos ad sublima armo operis invitet. Nulla præsentis vitæ appetat, nulla pertimescat: blandimenta mundi, respecto intimo terrore despiciat; terrores autem considerato internæ dulcedinis blandimento contemnat. Unde supernæ quoque vocis imperio, in utroque humero Sacerdos velamine superhumeralis adstringitur, ut contra adversa & prospera virtutum semper ornamento muniatur: quatenus juxta Pauli vocem, *Per arma justitiæ a dextris sinistrisque* gradiens, cum ad sola, quæ anteriora sunt, nititur, in nullo delectationis infimæ latere flectatur. Non hunc prospera elevent, non adversa perturbent, non blanda usque ad voluptatem demulceant, non aspera ad desperationem premant: ut dum nullis passionibus intentionem humiliat, quanta in utroque humero superhumeralis pulchritudine tegatur, ostendat.

Pater. in Lev. cap. 8. Reg. Past. 2. par. c. 3.

Pater. in Exod. c. 46.

2. Cor. 6. 7.

Quibus præsertim fulgere debeat.

Quod recte etiam superhumerale ex auro, hyacintho, purpura, bis tinto cocco, & torta fieri bysso præcipitur; ut quanta Sacerdos clarescere virtutum diversitate debeat, demonstretur. In Sacerdotis quippe habitu ante omnia aurum fulget, ut in eo intellectus sapientiæ principaliter emicet. Cui hyacinthus qui aereo colore resplendet, adjungitur; ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad favores infimos, sed ad amorem cœlestium surgat: ne dum suis incautus laudibus capitur, ipso etiam veritatis intellectu vacuetur. Auro quoque ac hyacintho purpura permiscetur, ut videlicet sacerdotale cor, cum summa quæque prædicat, etiam in semetipso suggestiones vitiorum reprimat, eisque velut ex regia potestate contradicat, quatenus nobilitatem semper intimæ regenerationis aspiciat, & cœlestis regni habitum moribus defendat. De hac etiam nobilitate spiritus per Petrum dicitur: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*. De hac etiam potestate, qua vitia subigimus, Johannis voce roboramur, qui ait: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Auro autem, ac hyacintho, & purpuræ bis tinctus coccus adjungitur, ut ante interni judicis oculos omnia virtutum opera ex caritate decorentur, & cuncta, quæ coram hominibus rutilant, hæc in conspectu occulti arbitri flamma intimi amoris accendat. Quæ scilicet caritas, quia Deum simul & proximum diligit, quasi coccus ex duplici tinctura fulgescit. Qui igitur sic ad auctoris speciem anhelat, ut proximorum curam negligat, vel sic proximorum curam exsequitur, ut a divino [f] amore torpescat, quia unum horum quodlibet negligit, in superhumeralis ornamento habere coccum bis tinctum nescit. Sed cum mens ad præcepta caritatis tenditur, restat proculdubio ut per abstinentiam caro maceretur. Unde & bis tincto cocco torta byssus adjungitur: de terra enim byssus nitenti specie oritur. Et quid per byssum, nisi [g] candens decore munditiæ corporalis castitas designatur? Quæ videlicet torta pulchritudini

1. Petr. 2. 9.

Johan. 1. 12.

f

g

AN.CHR. 590. 591. GREG. I.

dini superhumeralis innectitur: quia tunc castimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur, cum per abstinentiam caro fatigatur. Cumque inter virtutes cæteras etiam afflictæ carnis meritum proficit, quasi in diversa superhumeralis specie byssus torta candescit.

Ita sit in silentio discretus, ut sit utilis in verbo.

Rursum cum me ad considerandum debitum Pastoris verbum ac silentium confero, paventi cura perpendo, quod valde necesse est ut & discretus sit in silentio, & utilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiscretum silentium hos qui erudiri poterant, errore derelinquit. Sæpe namque Rectores improvidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui recta libere pertimescunt: & juxta Veritatis vocem nequaquam jam gregis custodiæ, Pastorum studio, sed mercenariorum vice deserviunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc namque eos Dominus per Prophetam increpat, dicens: [h] *Canes muti non valentes latrare*. Hinc rursum queritur, dicens: *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini*. Ex adverso quippe ascendere, est pro defensione commissi gregis voce libera hujus mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est pravis decertantibus ex justitiæ amore resistere. Pastori etenim recta timuisse dicere, quid est aliud, quam terga tacendo præbuisse? Qui nimirum si pro grege se objicit, murum pro domo Israel hostibus opponit. Hinc rursus delinquenti populo dicitur: *Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent*. Prophetæ quippe nonnunquam in sacro eloquio doctores vocantur, qui dum fugitiva esse præsentia indicant, quæ sunt ventura manifestant. Quos divinus sermo falsa videre redarguit: quia dum corripere culpas metuunt, incassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur. Qui iniquitatem peccantium nequaquam aperiunt, quia ab increpationis voce conticescunt. Clavis quippe apertionis, sermo est correptionis: quia increpando culpam detegit, quam sæpe nescit ipse etiam qui perpetravit. Hinc Paulus ait: *Ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, redarguere*. Hinc per Malachiam dicitur: *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est*. Hinc per Isaiam Dominus admonet, dicens: *Clama, ne cesses, sicut tuba exalta vocem tuam*. Præconis quippe officium suscepit, quisquis [i] ad sacerdotium accedit, ut ante adventum judicis, qui terribiliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos vero si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est præco mutus? Hinc est enim quod super Pastores primos in linguarum specie Spiritus Sanctus insedit: quia nimirum quos repleverit, de se protinus loquentes facit. Hinc Moysi præcipitur ut tabernaculum Sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur: ut videlicet voces prædicationis habeat, ne superni speculatoris judicium ex silentio offendat. Scriptum quippe est: *Audiatur sonitus quando ingreditur vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur*. Sacerdos namque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur, quia iram contra se occulti judicis exigit, si sine sonitu prædicationis incedit. Apte autem tintinnabula vestimentis ejus describuntur inserta. Vestimenta etenim Sacerdotis quid aliud quam recta

Marginal notes: Pater. in Ezech. c. 16. — Isai. 56. 10. h — Ezech. 13. 5. — Tren. 2. 14. — Ad Tit. 1. 9. — Malac. 2. 7. — Isai. 58. 1. i — Exod. 28. 35. — Iram Dei, si taceat, meretur.

recta opera debemus accipere, Propheta attestante, qui ait: *Sacerdotes tui induantur justitiam?* Vestimentis itaque illius tintinnabula inhærent, ut vitæ viam cum linguæ sonitu ipsa quoque opera Sacerdotis clament.

Psal. 131. 16.

Ejus sermones quo sale condiendi. Pater. in Exod. c. 49.

Sed considerandum quoque est ut Rector cum se ad loquendum præparat, sub quantæ cautelæ studio loquatur attendat; ne si inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere audientium corda feriantur: & cum fortasse sapiens videri desiderat unitatis compagem insipienter abscindat. Hinc namque Veritas dicit: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos.* Per sal quippe verbi sapientia designatur. Qui igitur loqui sapienter nititur, magnopere metuat ne ejus eloquio audientium unitas confundantur. Hinc Paulus ait: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Hinc in Sacerdotis veste juxta divinam vocem, tintinnabulis mala punica conjunguntur. Quid enim per mala punica, nisi fidei unitas designatur? Nam sicut in malo punico [k] una exterius cortice multa interius grana muniuntur; sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos unitas fidei contegit, quos intus diversitas meritorum tenet. Tunc ergo tintinnabulis mala punica jungimus, cum per omne quod dicimus, unitatem fidei custodimus.

Marc. 9. 49.

Rom. 12. 3.

k

Sit singulis compassione proximus, & præ cunctis contemplatione suspensus.

Rursum, cum me ad considerandum confero qualis Rector in compassione, qualisque esse debeat in contemplatione, perpendo ut & singulis compassione sit proximus, & præ cunctis contemplatione suspensus; quatenus & per pietatis viscera in se infirmitatem cæterorum transferat, & per speculationis altitudinem semetipsum quoque invisibilia appetendo transcendat, ne aut alta petens, proximorum [l] infima despiciat, aut infimis proximorum congruens, appetere alta desistat. Hinc est namque quod Paulus in paradisum ducitur, cœlique tertii secreta rimatur: [m] & tamen illa invisibilium contemplatione suspensa, ad cubile carnalium mentis aciem revocat; & cum sanctum conjugium creandorum sit causa liberorum, aliquid etiam eis, & de voluptate largitur, dicens: *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat. Uxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro.* Ecce jam cœlestibus secretis inseritur, & tamen per condescensionis viscera, carnalium cubile perscrutatur: & quem sublevatus ad invisibilia erigit, hunc mentis oculum ad secreta conjugum inflectit. Cœlum contemplatione transcendit, nec tamen stratum carnalium solicitudine deserit: quia compage varitatis summis simul & infimis junctus, & in semetipso virtute spiritus ad alta valenter rapitur, & pietate in aliis æquanimiter ad ima revocatur. Pro hac suæ compassione caritatis, iterum dicit: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* Hinc rursus ait: *Factus sum Judæis tamquam Judæus.* Quod videlicet exhibebat non amittendo fidem, sed extendendo pietatem, & in se personam infidelium transfigurans: ut ex semetipso disceret qualiter aliis misereri debuisset, quatenus hoc illis impenderet, quod sibi ipse, si ita esset, impendi recte voluisset. Hinc iterum dicit: *Sive mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis:* quia & semetipsum noverat contemplando transcendere, & eumdem se auditoribus condescendendo attemperare. Hinc Jacob Domino [n] desuper innitente, & uncto deorsum lapide, ascendentes & descendentes Angelos vidit: quia scilicet prædicatores recti non so-

l

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

m

1. Cor. 7. 2.

2. Cor. 11. 29.

1. Cor. 9. 20.

2. Cor. 5. 13.

n

Pater. in Genes. c. 62.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

Reg. Pastor. par. 2. cap. 5.

solum sursum sanctum caput Ecclesiæ, videlicet Dominum, contemplando appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserando descendunt. Hinc Moyses crebro tabernaculum intrat & exit, & qui intus in contemplatione rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur. Intus Dei arcana considerat: foris onera carnalium portat. Qui de rebus quoque dubiis semper ad tabernaculum recurrit, coram testamenti arca Dominum consulit: exemplum proculdubio Rectoribus præbens, ut cum foris ambigunt quid disponant, ad mentem semper quasi ad tabernaculum redeant, & velut coram testamenti arca Dominum consulant, si de his, in quibus dubitant, apud semetipsos intus sacri eloquii paginas requirant. Hinc ipsa Veritas per susceptionem nobis nostræ humanitatis ostensa, in monte orationi inhæret, miracula in urbibus exercet: imitationis videlicet viam bonis Rectoribus sternens, ut etsi jam summa contemplando appetunt, necessitatibus tamen infirmantium compatiendo misceantur: quia tunc ad alta caritas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit; & quo benigne descendit ad infima, eo valenter recurrit ad summa.

Pastori occulta piacula tentationesque aperiantur.

In qua videlicet compassione necesse est ut talem se, qui præest, exhibeat, cui subjecti quippe occulta quoque sua prodere non erubescant: ut, cum tentationum suarum fluctus parvuli tolerant, ad Pastoris mentem, quasi ad matris sinum recurrant; & hoc, quod se inquinari pulsantis culpæ sordibus prævident, exhortationis ejus solatio lacrymis orationis lavent. Unde & ante fores templi ad abluendas ingredientium manus mare æneum, id est luterem, duodecim boves portant, qui quidem facie exterius eminent, sed ex posterioribus latent. Quid namque duodecim bobus, nisi universus Pastorum ordo signatur? De quibus lex, Paulo disserente, dicit: *Non obturabis os bovi trituranti*. Quorum quidem nos aperta opera cernimus; sed apud districtum judicem, quæ illos posterius maneant in occulta retributione, nescimus. Qui tamen cum condescensionis suæ patientiam abluendis proximorum confessionibus præparant, velut ante fores templi luterem portant; ut quisquis intrare æternitatis januam nititur, tentationes suas menti Pastoris indicet, & quasi in boum lutere cogitationis vel operis manus lavet. Et fit plerumque ut dum Rectoris animus aliena tentamenta condescendendo recognoscit, auditis tentationibus & ipse pulsetur: quia & hæc eadem per quam populi multitudo diluitur, aqua proculdubio luteris inquinatur. Nam dum sordes diluentium suscipit, quasi suæ munditiæ serenitatem perdit. Sed hæc nequaquam Pastori timenda sunt: quia Deo subtiliter cuncta pensante, tanto facilius a sua eripitur, quanto misericordius ex aliena tentatione fatigatur.

1. Cor. 9. 9.

Ita bene agentibus fit per humilitatem socius, ut contra vitia delinquentium erigatur.

Rursus cum me ad considerandum confero, qualis in humilitate, qualisque esse Rector debeat in districtione, perpendo, quoniam necesse est, ut & bene agentibus sit per humilitatem socius, & contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus, quatenus & ° bonis in nullo se præferat, & cum pravorum culpa exigit, prioratus sui potestatem agnoscat; ut & honore suppresso, æqualem se subditis bene viventibus deputet, & contra perversorum culpas ex zelo justitiæ excrescat. Hinc est namque quod Petrus auctore Deo sanctæ Ecclesiæ principatum tenens, a bene agente Cornelio, & sese ei humiliter prosternen-

o

nen-

nente, immoderatius venerari recusavit, seque illi similem recognovit, dicens: *Surge, ne feceris, & ego homo sum*. Sed cum Ananiæ & Sapphiræ culpam reperit, mox quanta potentia super cæteros excrevisset, ostendit. Verbo namque eorum vitam perculit, quam spiritu perscrutante deprehendit; & summum se intra Ecclesiam contra peccata recoluit, quod, honore sibi vehementer impenso, coram bene agentibus fratribus non agnovit. Hic communionem æqualitatis meruit sanctitas actionis, illic zelus ultionis p jus aperuit potestatis. Hinc est quod Paulus bene agentibus fratribus prælatum se esse nesciebat, cum diceret: *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri*. Ad quæ ideo adjunxit: *Fide enim statis*. Ac si id quod protulerat, aperiret, dicens: Ideo non dominamur fidei vestræ, quia fide statis. Æquales enim vobis sumus, in quo vos stare cognoscimus. Quasi prælatum se esse fratribus nesciebat, cum diceret; *Facti sumus parvuli in medio vestrum*. Et rursus: *Nos autem servos vestros per Christum*. Sed cum culpam, quæ corrigi debuisset, invenit, illico se magistrum esse recoluit, dicens: *Quid vultis, in virga veniam ad vos*? Summus itaque locus tunc bene regitur, cum is qui præest, vitiis potius quam fratribus dominatur. Bene acceptam potestatem regit, qui & tenere illam novit & impugnare. Bene hanc regit, qui scit per illam super culpas erigi, scit cum illa cæteris in æqualitate componi.

[Margin: Act. 10. 26. — P — 2. Cor. 1. 23. — 1. Thess. 2. 7. — 2. Cor. 4. 5. — 1. Cor. 4. 21.]

[Margin: Zelo pastorali humilitas non officiat, aut vice versa.]

Sic autem servanda est virtus humilitatis, ut non solvantur jura regiminis: ne dum Prælatus quisque plus se quam decet dejicit, subditorum vitam restringere sub disciplinæ vinculo non possit: & sic servanda est disciplinæ severitas, ne dum plus quam necesse est zelus accenditur, mansuetudo funditus amittatur. Sæpe namque vitia virtutes se esse mentiuntur, ut tenacia parsimonia, effusio largitas, crudelitas zelus justitiæ, remissio pietas velit videri. Disciplina ergo vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur. Sed magna discretionis arte servanda est, & juste consulens misericordia, & pie feriens disciplina. Hinc namque est quod docente Veritate per Samaritani studium semivivus in stabulum ducitur, & vinum atque oleum vulneribus ejus adhibetur: ut per vinum scilicet mordeantur vulnera, & per oleum foveantur. Necesse quippe est, ut is qui sanandis vulneribus præest in vino morsum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: quatenus q per vinum mundentur putrida, per oleum sananda foveantur. Sit ergo amor, sed non emolliens: sit vigor, sed non exasperans. Quod bene illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul & manna est: quia cum Scripturæ Sacræ scientia in boni Rectoris pectore, si est virga districtionis, sit & manna dulcedinis.

[Margin: An. Chr. 590. 591. Greg. I. — Grat. dist. 41. cap. 6. Virtutes vitia sæpe mentiuntur. — q]

Suscepto itaque pastoralis curæ onere, cum cuncta hæc atque alia hujusmodi multa considero, videor quod esse non possum: maxime, quia hoc in loco quisquis Pastor dicitur, curis exterioribus graviter occupatur; itaut sæpe incertum fiat utrum Pastoris officium, r an terreni proceris agat. Et quidem quisquis regendis fratribus præest, vacare funditus a curis exterioribus non potest: sed tamen curandum magnopere est ne ab his immoderate deprimatur. Unde recte ad Ezechielem dicitur: *Sacerdotes caput suum non radant, neque comam nutriant; sed tondentes attondeant capita sua*. Quid enim signant capilli in capite, nisi exteriores cogitationes in mente? Qui dum super cerebrum in-

[Margin: Qua cautione temporalibus vacare debeat. — r — Pater. in Ezech. c. 39. Ezech. 44. 20.]

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

inſenſibiliter oriuntur, curas vitæ præſentis exprimunt; quæ ex negligenti ac torpenti ſenſu, quia importunæ prodeunt, quaſi nobis non ſentientibus procedunt. Quia ergo cuncti qui præſunt, habere quidem ſolicitudines exteriores debent, nec tamen eis vehementer incumbere, Sacerdotes recte & caput prohibentur radere, & comam nutrire: ut cogitationes carnis de vita ſubditorum nec a ſe funditus amputent, nec rurſum ad creſcendum nimis relaxent. Unde bene dicitur: *Tondentes attondeant capita ſua*; ut videlicet curæ temporalis ſolicitudinis, & ad quantum neceſſe eſt prodeant, & tamen recidantur citius, ne immoderatius excreſcant. Dum igitur & per adminiſtratam exteriorem providentiam corporalis ſubditorum vita protegi-
s tur, & rurſus [s] per moderatam alta cordis intentio non impeditur, quaſi capilli in capite Sacerdotis ſervantur, ut cutem cooperiant; & reſecantur, ne oculos claudant. Sed hoc in loco hujus diſcretionis moderamina video ſervari non poſſe; quia tanti quotidie caſus imminent, ut mentem ſimul obruant, cum vi-
t tam corporalem necant. Unde, [t] frater ſanctiſſime, per venturum judicem rogo, per multorum millium Angelorum frequentiam, per Eccleſiam primitivorum qui conſcripti ſunt in cœlis, ſub hoc paſtoralis curæ onere laſſeſcentem orationis tuæ interceſſione adjuva, ne ſuſcepta me pondera ultra vires premant. Memor vero quod ſcriptum
Jac. 5. 16. eſt: *Orate pro invicem ut ſalvemini*; etiam impendo quod peto. Sed recipiam quod impendo. Dum enim nos vobis per orationis opem conjungimur, quaſi ambulantes per lubricum viciſſim nobis manum tenemus, fitque ex magna proviſione
u caritatis, ut eo ſingulorum [u] robuſtius caritas perfigatur, quo in alterum alter innititur.

[x] Præterea quia *corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*, [y] ſicut ſancti Evangelii quatuor libros, ſic [z] quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fateor. Nicænum ſcilicet, in quo perverſum Arii dogma deſtruitur: Conſtantinopolitanum quoque, in quo Eunomii & Macedonii error convincitur: Epheſinum etiam primum, in quo Neſtorii impietas judicatur: Chalcedonenſe vero, in quo Eutychis, Dioſcorique pravitas reprobatur; tota devotione complector, integerrima approbatione cuſtodio: quia in his velut in quadrato lapide, ſanctæ fidei ſtructura conſurgit, & [aa] cujuslibet vitæ atque actionis exſiſtat, quiſquis eorum ſoliditatem non tenet, etiam ſi lapis eſſe cernitur, tamen extra ædificium jacet. Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo & [bb] Epiſtola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur. Theodorus perſonam Mediatoris Dei & hominum in [cc] duabus ſubſiſtentiis ſeparans, ad impietatis perfidiam cecidiſſe convincitur. Scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, auſu dementiæ prolata refutantur. Cunctas vero quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt, reſpuo; quas venerantur, amplector: quia [dd] dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſolvere quos religant, aut ligare quos ſolvunt. Quiſquis ergo aliud ſapit, anathema ſit. Quiſquis vero prædictarum Synodorum fidem tenet, pax ei ſit a Deo Patre per Jeſum Chriſtum Filium ejus, qui cum eo vivit & regnat conſubſtantialiter Deus in unitate Spiritus ſancti, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

x y Grat. d ſt. 15. c. 2. z aa bb cc dd

NO-

NOTÆ AD EPIST. XXV.

a Ita restituimus hunc titulum viginti saltem mss. codicum beneficio, quibus concordant editiones antiquæ, Veneta 1504. Paris. 1508. 1571. & aliæ. Eodem modo legitur apud Johan. Diac. l.2. c.3. & apud Ivonem p. 4. c.117. De hoc Johanne, dicto Jejunatore, vide quæ supra diximus Epist. 4. *Gussanv.* In ed. Vatic. exciderat *Gregorio Antioch.* In aliis excusis legitur, *Anast. Patriarchæ*: scribere, *Expatriarchæ* coacti sumus auctoritate quatuor mss. Vatican. Norm. Anglic. & fere omnium.

b De Eulogio vide infra Epist. 52.

c Hic e monte Sina Monachus in locum Anastasii Magni a Justino Imperatore pulsi ann. 572. subrogatur. Vir sane magnarum virtutum, nisi viventis Episcopi & tanti viri sedem occupasset. De eo mira dicit Evagrius libro quinto, capite 6. & Nicephorus lib.17. cap. 36. Cum autem per annos xxiii. sedem Antiochenam pacifice rexisset, decessori eamdem reliquit moriens an. 594. *Gussanv.* Vid. Pagium ad an. 594. num. 4. E. V.

d De eo supra epist. 7.

e Id est, eodem exemplo; scilicet quia plures Ep. ad singulos exemplis paribus mittebantur. Eodem modo habetur epist. 80. hujus libri, & epist. olim 39. & 111. lib. 7. Indictione 2. nunc 69. & 106. lib. 9. Videtur nonnullis idem esse quod litteræ *pariculæ* vel *pariclæ*, estque conjectura clarissimi viri Hieronymi Bignonii in Notis ad Marculfum. Alia est opinio Claudii Salmasii ex libro de modo usurarum, ubi ait, *pariculam chartam*, Græcis τὸ ἴσον, esse exemplum quod ex authentico exemplari descriptum est; unde *exemplare*, *describere ex authentico*, itaut par sit τῷ πρωτοτύπῳ. Et sic *pariculæ* chartæ diversæ sunt ab authenticis & originalibus, ut Græcis τὸ ἴσον, & τὸ ἰσότυπον diversum est ab ἀρχετύπῳ & πρωτοτύπῳ. *Gussanv.* Consule, si placet, Mabillon. *De re diplomat. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 7. Idem loquendi modus infra Ep. 80. & l. 9. ep. 60. & 106. Lege cod. Theod. tit. de sententiis & pariculo recitatis.

Alio modo quid significet *a paribus* explicatur in MS. Pratell. in nota ad ep. 28. lib. 9. Antonio Subd. *Charta quæ in distractione & emtione possessionis fieri solet*, a paribus *proprie dicitur; pro eo quod exemplar illud tam apud emtorem, quam apud distractorem retinetur atque servatur. Proinde Beatus Greg. interdum hujusmodi ritu usus est, dirigens epistolas suas ad diversas personas: retinebat enim exemplar apud se, ne forte cassaretur vel corrumperetur epistola sua in itinere*. Hæc nota ejusdem est antiquitatis ac ipse codex qui 600. ann. ætatem profert. Juxta conjecturam hanc omnes Gregorii epistolæ *a paribus* dici potuissent. De ordine Patriarcharum, ut hoc loco servatur, diximus in vita S. Gregorii l. 2. cap. 1. & de inscriptione *a paribus* disseruimus. *Maur.* Eodem loco arbitratur cum Baronio Sammarthanus, titulum hujus Synodicæ non esse a Gregorio, sed ab exscriptoribus: quod confirmat quia adscriptum est *a paribus*, & in textu *Frater carissime* non *Fratres carissimi*. Ego vero nihil tale, immo contrarium suspicor. Puto enim *a paribus* ideo occurrere in quibusdam epistolis, quia S.Gregorius unicum exarabat exemplar ad plures destinatum, quorum nomina in fronte ponebat; & ut scirent amanuenses tot esse conficienda apographa, quot erant personæ in titulo scriptæ, illis utebatur vocibus. Quæ mea conjectura ex æquo commode admittit loquutionem singularem vel pluralem in epistolæ contextu. Et revera ep. 106. l. 9. quæ est *a paribus*, habet ter *Fratres Carissimi*. Synod. Theophil. Alexandr. inscribitur, *Epistola uniformis*, pro a paribus. E. V.

f Vulgati, *tepescat*.

g Ita MSS. & vet. edit. At Vatic. & Gussanv. *candens nitore*.

h In tribus Vatic. in Norm. & plerisque: *dicens*, *Non ascendistis*, omisso Isaiæ testimonio. Sic legitur in vet. edit. Paris. & in Gilot.

i In vulgatis, *ad Sacerdotem ascendit*.

k Semper legimus in MSS. *corticem* fem. generis. Vide lib. 23. Moral. n.31. & lib. 25. num. 20.

l In Vat. & aliis, *infirma; infirmis*.

m Ita ex communi MSS. consensu; quod editores sic mutarunt, *in illa invisibilium contemplatione suspensus*.

n Editi, *Domino scalæ desuper*, &c. Abest *scalæ* in omnibus MS. Vatic. & aliis melioris notæ. Sic quoque legitur in lib. Reg. Past. 1. cap. 5.

o Multis hanc sententiam explanat quasi gravissimam, ne prælatio sit ambitionis argumentum, & dominationis fomentum. Legant sanctum Bernardum in Cantica serm. 23. *Discite subditorum matres vos esse debere, non dominos: studete magis amari quam metui: & si interdum severitate opus est*, pa-

An.Chr. 590. 591. Greg. I. Ann. I.

paterna sit, non tyrannica . . . . Quid jugum vestrum aggravatis super eos quorum potius onera portare debetis? Præivit sanctus Paulus ad Rom. 13. disserens de principibus seculi, *qui non sunt timori boni operis, sed mali*. Merentur laudem qui bonum faciunt, nec est quod a potestate timeant. *Gussanv.*

p In excusis, *vix aperuit*. Sequimur codd. Anglic. Norm. Corb. &c.

q Ita quatuor Vatic. Norm. &c. ubi excusi habent, *per vinum mordeantur*. Infra iidem exhibent, *rigor* pro *vigor*.

r In codd. Vatic. 1031. & 160. legitur, *terreni procuratoris*.

s In excusa exemplaria, non tamen vetustissima, irrepsit *per immoderatam*. Reluctatur sensus; contradicunt MSS. codd. Vatic. Gallic. Angl.

t Editores maluerunt, *fratres sanctissimi*, licet in omnibus Vaticanis, Norm. Corb. &c. legatur in singulari, *frater*, &c. Nimirum in singulis exemplaribus hujus epist. ad Patriarchas missis, non omnium Patr. sed illius tantum cui mittebatur nomen inscriptum erat; quod maxime confirmat Baronii conjecturam, de qua in vita S. Greg. l. 2. cap. 1.

u Recent. Ed. *robustius perfigatur*.

x Hæc est epistolæ secunda pars, & quidem præcipua, ratione cujus vocatur a Johann. Diacono lib. 2. cap. 3. *Sydonica*; & quidem ad mentem S. Doctoris, ut patet ex ep. sequenti: *sicuti Patriarchis aliis . . . . synodicam vobis epistolam direxi*. In ea Gregorius, post datum initio Pontificatus fidei symbolum, quod ad calcem epistolarum legi potest, singularem fidei confessionem de synodis œcumenicis, singulos ad Patriarchas misit pro more antiquitus recepto, cujus etiam meminit epist. 52. lib. 9. *Hinc est*, inquit, *ut quoties in quatuor præcipuis sedibus Antistites ordinantur, synodales sibi epistolas vicissim mittant, in quibus se sanctam Chalcedonensem synodum cum aliis generalibus synodis custodire fateantur*.

y Scilicet verbum Dei aliud scriptum, aliud traditum: utrumque fidelibus venerandum. *Concilium Tridentinum*, *sess.* 4. ideoque Christus de Spiritu sancto prædixerat, *Docebit vos omnem veritatem*: quod in sacris Conciliis fieri docet, Act. cap. 15. *Visum est Spiritui Sancto, & nobis*, &c. *Gussanv.*

z Justinianus Imperator adversus Eutychianos edicto cavit, ut sanctorum quatuor Conciliorum fides ubique terrarum subscriberetur ab Episcopis. Vide Cod. de summa Trinitate, Epiphanio & Johanni. Hinc forte mos inolevit, ut Patriarchæ singuli initio Ordinationis formam suæ fidei aliis Patriarchis mitterent: qua de re vide quæ dicta sunt ad ep. 4. *Gussanv.*

aa Ita restituimus ad duos Colbertinos (tertius enim hic est mutilus) ad Vatic. Norm. &c. cum prius legeretur: *cujuslibet vitæ atque actionis norma consistit*. *Quisquis*.

bb Lecta fuerat ista epistola in Concilio Chalcedonensi, act. 10. ac de ea sic censent Legati Summi Pontificis: *Relictis chartis, agnovimus ex sententia reverendissimorum Episcoporum, Ibam reverendissimum innoxium approbari; relecta enim ejus epistola, agnovimus eum esse orthodoxum, & ob hoc decernimus*, &c. *Gussanv.*

cc Incaute edit. *in duabus substantiis*.

dd Refertur hic locus tantillum immutatus dist. 15. cap. *Sicut*. Hinc concludunt Theologi robur actorum synodalium fluere a Sanctorum communione & a catholico consensu, quem S. Leo ep. 61. vocat *unanimitatem*. *Guss.*

* *Al.* XXV.

EPISTOLA * XXVI.

Ad Anastasium Patriarcham Antiochenum.

Conqueritur de onere pastorali.

Gregorius Anastasio Patriarchæ Antiocheno.

a *Sup. Ep.* 7.

[a] SCripta vestræ beatitudinis, uti fessus requiem, salutem æger, fontem sitiens, umbram æstuans inveni. Neque enim illa verba per linguam carnis videbantur expressa: quia sic spiritalem amorem suum quem gestabat, aperuit, ac si mens per semetipsam loqueretur. Sed durum valde fuit quod sequutum est, quia amor vester terrena me portare

Joh. Diac. l. 1. *c.* 25.

re onera præcepit, & quem prius spiritaliter diligebatis, postea, ut æstimo, temporaliter amantes, usque ad terram me superposito onere depressistis; ita ut omnem mentis rectitudinem funditus perdens, contemplationisque aciem amittens, non per prophetiæ spiritum, sed per experimentum dicam: *Incurvatus sum, & humiliatus sum usquequaque*. Tanta me quippe occupationum onera deprimunt, ut ad superna animus nullatenus erigatur. Multis causarum fluctibus quatior, & post illa quietis otia, tumultuosæ vitæ tempestatibus affligor, ita ut recte dicam: *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*. Periclitanti igitur mihi manum orationis vestræ tendite, vos qui in virtutum littore statis. Quod vero me os Domini, quod lucernam dicitis, quod loquendo multis prodesse, multisque posse lucere perhibetis, æstimationem mihi meam, fateor, in dubietatem maximam perduxistis. Considero namque qui sum, & nihil in me ex hujus boni signo deprehendo. Considero autem qui estis, & vos mentiri posse non arbitror. Cum ergo credere volo quod dicitis, contradicit mihi infirmitas mea. Cum disputare volo quod in laude mea dicitur, contradicit mihi sanctitas vestra. Sed quæso, vir sancte, nobis aliquid de hoc certamine nostro conveniat, ut etsi non quod dicitis ita est, sit ita quia dicitis. Præterea, sicuti [b] Patriarchis aliis paribus vestris, synodicam vobis Epistolam direxi: quia apud me semper hoc estis, quod ex omnipotentis Dei munere accepistis esse, non quod ex voluntate hominum putamini non esse. Latori vero præsentium Bonifacio [c] Defensori aliqua injunxi, quæ sanctitati vestræ debeat secretius intimare. Amatoris autem vestri beati Petri Apostoli vobis claves transmisi, quæ super ægros positæ multis solent miraculis coruscare.

Psal. 118. 107. — Psal. 68. 3. — Johan. Diac. l. 4. c. 25. Sup. Ep. 25. — b — c In hoc lib. olim 29. & 30. nunc 30. & 31.

NOTÆ AD EPIST. XXVI.

a Iisdem fere verbis concepta est septima hujusce libri epistola, quam ad Anastasium non fuisse missam ibi annotavimus. In hac multa emendavimus, ex MSS. maxime Vaticanis & Gallicanis, inter quos mirus ubique fere consensus. *Maur.* Supra ad epist. 7. notavit Sammarth. quod hic repetit: scilicet non fuisse missam ad Anastasium epistolam. Quum vero in sequenti 28. dicat S. Doctor tantummodo, se retinuisse suggestionem ad Imperatorem, res videtur sic intelligenda: quod nempe ab exemplari posito n. 7. resecuerit S. Gregorius ea, quæ mentionem de suggestione injiciebant, pro quibus substitutis iis, quæ hic leguntur de Synodica, ita demum epistolam miserit. Hæc si advertisset de Castro, mitius fuisset loquutus in censura Sammarthani ad cap. 1. l. 2. vitæ S. Greg. E. V.

b Ita restituimus ex MSS. omnibus Vatic. & aliis, cum prius legeretur: *Sicuti Patriarchis aliis fratribus a paribus synodicam*.

c Alias Procurator, Syndicus, ἔκδικος dicitur. Istius vocis non eadem semper notio. Defensor Ecclesiæ apud Justinianum Novella 56. ἐκκλησιέκδικος δεφένσωρ apud Codinum, Suidam, Balsamonem. Alii causas criminales, alii civiles, alii pauperum adversus potentiores defendebant. Alii erant judices. Vide Conc. Afric. can. 42. de Defensoribus Ecclesiarum ab Imperatoribus petendis. Sic enim legitur in codice antiquo Ecclesiæ Romanæ. *Gussanv.* Defensorum Romanæ Ecclesiæ munus erat potissimum pauperum atque Ecclesiarum defensioni & commodis invigilare, ipsiusque Romanæ Ecclesiæ patrimonia in diversis Provinciis posita curare. Defensores septem Regionarios instituit Gregorius Magnus lib. 8. ep. 14. Vide Cangianum Glossarium.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

* Al. xxvi.

EPISTOLA * XXVII.

Ad Anastasium Archiepiscopum Corinthi.

Ordinationem suam gemens indicat, & Bonifacium Defensorem commendat.

a

Gregorius Anastasio Archiepiscopo [a] Corinthi.

Johan. Diac. l. 1. c. 54.

JUdicia Dei quanto sunt investigabilia, tanto debent humanis sensibus esse metuenda; ut quia ea ratio mortalis comprehendere non valet, his se necesse est humilis cordis cervice substernat: quatenus quo eam regentis voluntas duxerit, illuc obedientibus mentis gressibus prosequatur. Ego autem considerans infirmitatem meam ad Apostolicæ sedis culmen non posse pertingere, onus hoc malui declinare: ne in pastorali regimine imparis administrationis actione succumberem. Sed quia contraire non est Domini disponentis arbitrio, obedienter secutus sum quod misericors de me regentis manus voluit operari. Nam fraternitati vestræ, etsi præsens non eveniret occasio, necessario fuerat indicandum quod licet indignum me Apostolicæ sedi Dominus præesse dignatus est. Cum ergo fieri hoc & causa posceret, & directi a nobis præsentium latoris, id est [b] Bonifacii Defensoris, evenisset occasio, curavimus, non solum scriptis fraternitati vestræ, caritatis vota persolvere, sed etiam de ordinatione nostra, quod desiderabile vobis fuisse credimus, indicare. Propterea caritas vestra reciprocis litteris nos de unitate Ecclesiæ, & desiderabili nuntio salutis vestræ lætificet: quatenus absentia corporalis, quam nos locorum facit sustinere disjunctio, scriptorum sibi vicissitudine præsentetur. Adhortamur etiam, ut quia memoratum superius præsentium portitorem pro necessariis quibusdam causis ad clementissimi Principis vestigia destinavimus, & mutabilitas temporis multa solet impedimenta itineris generare, quidquid ei sive in terreni itineris provisione, sive etiam in procuratione navigii necessarium fuerit, vestra sacerdotalis impendat affectio, ut destinatum iter celerius, Domino miserante, valeat explicare.

b

NOTÆ AD EPIST. XXVII.

a Corinthus urbs ex Pauli Apostoli Epistolis maxime notissima. Dicitur *bimaris* ab Horatio lib. 1. Ode 7. & Græce διθάλασσος, quod in isthmo sita sit, duo maria ab ortu & occasu arctis faucibus dirimente.

b De quo in superiori epistola.

* Al. xxvii.

EPISTOLA * XXVIII.

Ad Sebastianum Episcopum Rhisiniensem.

Ut Anastasii Patriarchæ a sede sua pulsi, quem secum in honore suo vivere cupiebat, animum exploret.

a

Gregorius Sebastiano Episcopo [a] Rhisiniensi.

QUamvis nulla merui beatitudinis vestræ scripta suscipere, tamen ego etiam obliviscentem me non obliviscor, negligentem pulso, tor-

torpentem amoris stimulis inquieto: ut qui ex semetipso non vult impendere, vel pulsatus sciat reddere quod debet. Præterea indico sugestionem me apud piissimos dominos summis precibus plenam fecisse, ut virum beatissimum domnum Anastasium Patriarcham, [b] concesso usu pallii, ad beati Petri Apostolorum Principis limina mecum celebraturum solemnia Missarum transmittere debuissent: quatenus si ei ad sedem suam minime reverti liceret, saltem in honore suo viveret. Sed quæ causa contigerit, ut eadem scripta retinerem, præsentium lator vobis innotescet. Ejusdem tamen domni Anastasii animum cognoscite, & quidquid ei de hac re placuerit, vestris mihi epistolis indicate.

NOTÆ AD EPIST. XXVIII.

a Rhisinum, vulgo *Risine*, urbs olim episcopalis Dalmatiæ Provinciæ, Illyrici Occidentalis, ad mare Adriaticum, ex Holstenio in annotat. ad Geographiam sacram; quam alii sitam esse volunt in intimo recessu sinus Rhisonici, qui hodie dicitur *Golfo di Cataro*, alii vero in ora maritima, non ita longe ab antiqua Epidauro, inter ipsam ad Boream, & Ascrivium ad Austrum eam a Rezana distinguentes. Successu temporis Sedes Episcopalis Castrum novum translata est, subestque Archiepiscopo Epidaurio sive Ragusino sub dominio Turcarum. *Gussanv.* Operosum est nomen hujus urbis, & epistolæ titulum ex MSS. statuere. In Vatic. D. legitur; *Episcopo Poresmiensi*, quod etiam habent Remens. & Gem. In Vatic. C. *Præposito Resmiensi*. In Vatic. B. *Episcopo Resmiensi*, quod in plerisque codd. legitur, scilicet in Colb. Corb. Norm. nullibi autem leges *Rhisin*. Sed in uno aut altero Vaticano occurrit *Risimiensi*. In Regiis legitur, *Sermiensi*. *Maur.* Vide notam ad ep. 26. E. V.

b An usus pallii a pallio distingui debeat, an concessio utriusque ab Imperatore sit impetranda, rimetur lector. Varia fuit pallii fortuna, quam piget post tot auctores classicos iterare. Illius formam, originem, usum, privilegium, necessitatem qui bene noverit, satis noverit. Titulus Decretalium de auctoritate & usu pallii paucula docet, plura nostræ permittit inquisitioni, multos injicit scrupulos; quemadmodum & epistola Paschalis II. ad Panormitanum Episcopum, de electione & electi potestate cap. 4. Pallium fuisse pretio datum affirmat in Synodo S. Gregorius, negat Zacharias. Non Metropolitis tantum sed & Episcopis concessum, Occidentalibus raro, Orientalibus passim, nullus negaverit qui Concil. CP. VIII. can. 27. Latinis, 14. Græcis legerit; & Lateranensis IV. sub Innoc. IV. can. 5. Seculo Gregorii I. honor pallii nondum erat omnium Metropolitarum. Gregorii VII. ætate nullus Archiepiscopus sine pallio sua finebatur obire munia; quod tamen sine præstito fidelitatis juramento non poterat emereri. De usu & modis usus multoties certatum est, tamquam pro aris & focis. Itaque potestatis per hoc insigne datæ plenitudo non sibi semper & ubique constitit. An ab Imperatoribus sumserit initium, fluctuant docti. Certe apud Liberatum in Breviario cap. 21. Imperatori ab Episcopo redditur. Vigilius Auxanio, & S. Gregorius Syagrio, nonnisi accedente Imperatoris voluntate, concedunt. Nodum istum facile dissolverit, qui primum pallii retexerit auctorem. Forma Latinis & Græcis an eadem? In CP. VIII. can. 14. *ὠμοφόριον*, Latini interpretantur *pallium*. De omophorio vide Codinum in Offic. aulæ CP. Maloxum in vita Patriarcharum: Balsamonem ad Mar. Prat. Alex. resp. 26. Referebat figuram agni, *εἰς τύπον τοῦ ἀμνοῦ*. Germanus in historia Eccles. distinguit inter omophorium Patriarchale, & Episcopale. Huic cruces intertextæ: *ἔχει δὲ καὶ σταυρούς*. Hinc forte *πολυσταύριον* dictum, in quo erant *τριγώνια* sive *γαμμάδια*. Accurrunt & aliæ voces ornamenti haud absimilis, *ῥάβδος*, *σάκκος*, &c. Videat lector Luitprandum legatione ad Nicephorum Phocam: Procopium l. 14. cap. 12. & in Decreto dist. 10. Adderem S. Petrum Damiani lib. 7. Ep. 4. ad Agnetem Imperatricem, si veritatem melius expendisset, & præjudiciorum fuisset vacuus. *Gussanv.* Plurima dubia proponit hic Gussanv. pauca solvit. De hoc argumento dicitur iterum ad ep. 11. l. 9. Interim consule notam 782. Menardi ad Lib. Sacramentorum. *Maur.* Vide & Macri in Hierolexico E. V.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

*Al. xxviii.

EPISTOLA * XXIX.

Ad Ariſtobolum Expræfectum & Antigraphum.

Illum conſolatur, & rogat ut in epiſtolis ſuis e Latino in Græcum convertendis, non verba ſed ſenſum reddat.

a b Gregorius [a] Ariſtobolo Expræfecto & [b] Antigrapho.

AD explendum affectum meum, fateor, lingua non ſufficit: ſed quidquid de vobis ſentio, veſter vobis melius affectus dicit. Quibuſdam vero vos adverſitatibus laborare audivi. Sed non hac de re valde contriſtor, quia plerumque navis, quæ pervenire ad alta pelagi per proſperitatem poterat, in ipſo navigationis initio vento adverſante repellitur, ſed ad portum repulſa revocatur. Præterea ſi [c] prolixam Epiſtolam meam ad interpretandum accipere fortaſſe contigerit: rogo, non verbum ex verbo, ſed ſenſum ex ſenſu transferte; quia plerumque dum proprietas verborum attenditur, ſenſuum virtus amittitur. c

NOTÆ AD EPIST. XXIX.

a Forte is eſt Ariſtobulus, de quo Simocatta l. 3. hiſt. Mauric. c. 3. qui cum eſſet domus regiæ Procurator (Præfectum Palatii vel Curopalatem vocant, τῆς βασιλικῆς οἰκίας προεςῶτα) ab Imperatore Mauricio ad exercitum miſſus, ad ſedandam ſeditionem inter milites exortam, qua verbis, qua muneribus duros & implacabiles animos aliquantulum emollivit. *Guſſ.*

b *Antigraphus* Cancellarium aut Notarium ſignificat. Græcis ἀντιγραφεὺς, dictator, reſcriptor. Budæus Annotation. in Pandectas ex titulo de officio Quæſtoris, ait Contrarotulatores Gall. *Controlleurs*, ἀντιγραφεῖς, a Græcis dictos: eorum autem ſcripta, ἀντίγραφα quaſi contra ſcripta, ἀντιγραφεῖς etiam dicti ſunt Magiſtri ſcriniorum. *Guſſ.* ἀντιγράφειν *recenſere* eſt ac *ſcribere*: dicebatur autem reſcribere opus ſuum, qui emendandi animo illud recognoſcebat. Antigraphorum ingenio formabantur Principis ſanctiones, epiſtolæ, reſponſa & reſcripta: mentem enim tantum, non manum commodabant; poſtquam vero dictaſſent, relegentibus librariis & ſcriniariis dictata recognoſcebant ac corrigebant. Plura videſis apud Hofmannum in Lexico. Functum quoque fuiſſe interpretis officio, declarant hæc verba: *Si prolixam ep. ad interpretandum accipere fortaſſe contigerit,&c. Maur.* Quæ hic Guſſanv. & Sammarth. erudite notant, pro uſu Gregoriano apparent ſatis remota. Qui fuerit antigraphus abunde intelligitur ex verbis illis: *non verbum ex verbo, ſed ſenſum ex ſenſu transferte*. Nempe antigraphus erat qui nobis interpres, traductor, translator, & ſæpius Chaldea voce מתורגמן *Methurgheman* Dragomanus vocatur. E. V.

*Al. xxix.

EPISTOLA * XXX.

Ad Andream Illuſtrem.

De ſua ad Epiſcopatum aſſumtione dolet; clavem a corpore S. Petri traſmittit.

a Gregorius Andreæ [a] Illuſtri.

Johan. Diac. l. 4. cap. 50.

OMnipotens Deus dulciſſimo cordi veſtro indicet, quia & abſens corpore, a caritate veſtra animo non receſſi. Bona enim veſtra, etiam ſi volo, obliviſci non valeo. Hoc autem quod me ad Epiſcopatus ordinem cognoſcitis perveniſſe, ſi me diligitis, plangite: quia hic hujus mun-

mundi tantæ occupationes sunt, ut per Episcopatus ordinem pene ab amore Dei me videam esse separatum. Quod incessanter defleo, atque ut pro me Dominum exoretis rogo. Præterea sacratissimam clavem a sancti Petri Apostoli corpore vobis transmisi, quæ super ægros multis solet miraculis coruscare; nam etiam de ejus catenis interius habetur. [b] Eædem igitur catenæ, quæ illa sancta colla tenuerunt, suspensæ colla vestra sanctificent.

b

NOTÆ AD EPIST. XXX.

a Titulus hic præfectis prætorio, magistris militum, aliisve dignitatibus præcipuis attribuebatur: immo Francorum Reges, donec *Christianissimi* a Romanis Pontificibus dicti sunt, hocce gloriabantur titulo, *Vir Illuster*, ut ex ipsorum diplomatibus constat. Formulam qua *Illustratus* seu *Illustris* titulus conferebatur habes apud Cassiod. lib. 6. Variar. Form. XI. In excusis legitur. *Andreæ ill. de Debiria.* quæ ultima verba absunt ab omnibus mss. quos consuluimus. In Andeg. pro *Illustri*, legitur *Illyrico*.

b *Idem Ep. sequenti Lib.* 3. *Ep.* 33. *Lib.* 6. *Ep.* 6. *Lib.* 11. *Ep.* 14. *Lib.* 12. *Ep.* 7. Pari religione, præsidii & custodiæ causa, moris fuit Evangelia collo suspensa gestare. Iohan. Chrysost. hom. 19. ad Antioch. *Alteserra*.

* *Al.* XXX.

EPISTOLA * XXXI.

Ad Johannem Exconsulem, atque Patricium, & Quæstorem.

Clavem sancti Petri, & de catenis ejus transmittit.

a b Gregorius Johanni [a] Exconsuli, atque [b] Patricio, & Quæstori.

c *Johan. Diac. l. 1. c. 51.*

[c] BOnitatem Excellentiæ vestræ expertus, tanto erga vos amore constringor, ut vestra memoria de meo pectore aboleri nullatenus possit. Sed contra amorem non modice contristor: quia quietem me quærere cognovistis & ad inquietudinem perduxistis. Vobis quidem omnipotens Deus, quia hoc bono animo fecistis, bona æterna retribuat; sed me a tanto loci hujus periculo qualiter voluerit absolvat: quia sicut peccata mea merebantur, non Romanorum, sed Longobardorum Episcopus factus sum, [d] quorum synthiciæ spathæ sunt, & gratia pœna. Ecce ubi me patrocinia vestra perduxerunt. Gemo quotidie occupationibus pressus, & respirare non valeo. Sed vos, qui adhuc valetis, mundi hujus occupationes fugite: quia quantum in eo quisque profecerit, tanto, ut video, ab amore Dei amplius decrescit. Præterea sacratissimam clavem a beati Petri Apostolorum Principis corpore vobis transmisi, quæ super ægros multis solet miraculis coruscare: nam etiam de ejus catenis interius habet. Eædem igitur catenæ, quæ illa sancta colla tenuerunt, suspensæ colla vestra sanctificent.

d

NOTÆ AD EPIST. XXXI.

a De hoc titulo vide notas ad Ep. 3. hujus libri.

b De Patriciatus dignitate Cassiodorus l. 6. Variarum Form. 2. Vide Cassiodori Vitam a nobis gallice scriptam l. 1. c. 5. n. 6.

c Ita in Norm. duobus Teller. & plerisque mss. In editis, *Bona Excell.*

d *Synthiciæ* sunt pacta, conventiones, a Græco συνθήκη. *Spatha*, gladius; unde *Spatharius*; de qua voce vide cap. 14. lib. 2. Dial. Sensus igitur est: Langobardorum pacta, contractus, id est, jura omnia quæ apud Romanos constant ex pactis & contractibus, versantur in vi & ferro.

EPI-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

* Al. xxxi.

EPISTOLA * XXXII.

Ad Philippum, Comitem Excubitorum.

Epiſcopatui cur tandem conſenſerit exponit; Italiæ cauſas commendat.

a

Gregorius Philippo, [a] Comiti Excubitorum.

Johan. Diac. lib. 1. c. 54.

IN quantum homo diſcutere & inveſtigare judicia ſuperna non ſufficit, in tantum ſub eis debet cervicem cordis inflectere: ut quia id quod ſibi tribuitur, quo judicio diſponatur ignorat, nec ad appetendum locum procax inſiſtere, nec ad repellendum contumax debet inveniri. Unde indignus ego ad ſuſcipienda Epiſcopatus onera, juſſioni omnipotentis Dei veſtræque voluntati me ſubdidi; cui me præeſſe largitate magis gratiæ, quam judicii æſtimatione voluiſtis. Potens eſt enim Deus, propter quem me indignum diligitis, hanc vobis in perpetuum recompenſare mercedem, ut gratiam, quam indignis famulis ejus impenditis, apud eum invenire multiplicius valeatis. Cauſas vero Italiæ veſtra, quæſo, excellentia habeat commendatas; ut dum vos petentibus libenter impenditis, omne quod a Deo petitis, quantocius impetretis.

NOTÆ AD EPIST. XXXII.

a Erat hic præfectus militum ſeu ſtipatorum, qui nocte excubabant in palatio principis. Vide Simocat. lib. 3. cap. 11. *Guſſanv.*

* Al. xxxii.

EPISTOLA * XXXIII.

Ad Romanum Patricium & Exarchum Italiæ.

Blandum Epiſcopum, aut in Synodo judicari, aut in Eccleſiam ſuam reverti concedat.

a
b

Gregorius [a] Romano Patricio & [b] Exarcho.

SCribendi ad excellentiam veſtram ſi cauſa omnino nulla ſuppeteret, nos tamen eſſe oportet caritate paterna de veſtræ ſalutis incolumitate ſolicitos; ut quod de vobis audire cupimus, internuntiorum frequentia cognoſcamus. Præterea pervenit ad nos, Blandum Epiſcopum Hortenſis [c] civitatis, longo jam tempore in civitate Ravennate a veſtra excellentia detineri. Et fit ut Eccleſia ſine Rectore, & populus, quaſi ſine paſtore grex, defluat; & ibidem [d] infantes pro peccatis abſque baptiſmate moriantur. Et rurſus quia non credimus quod eum excellentia veſtra, niſi pro aliqua probabilis exceſſus cauſa tenuerit, oportet ut habita ſynodo palam fiat, ſi quod in eum crimen intenditur. Et ſi talis in eo culpa reperitur, quæ uſque ad degradationem ſacerdotii perducatur, aliam neceſſe eſt ordinationem inquiramus, ne Eccleſia Dei in his ſine quibus eam Chriſtiana non patitur eſſe religio, inculta ac deſtituta remaneat. Sin autem excellentia veſtra aliter

c
d

ſe

se habere, quam de eo quod dicitur esse, perspexerit, cum ad Ecclesiam suam reverti concedat, ut officium suum in commissis sibi animabus adimpleat. ^e Mense Martio, Indictione nona.

NOTÆ AD EPIST. XXXIII.

a Tertius fuit Italiæ Exarchus, locum Smaragdi a Mauricio Imper. suffectus. Moritur an. 598. Ravennæ, ubi tunc temporis erat sedes Exarchorum Italiæ. De eo Paulus Diaconus in historia Langob. & Rubeus in historia Ravennat. *Gussanv.*

b Exarchus idem omnino est ac Præfectus, ἔξαρχος, quasi ἐκ τοῦ ἄρχοντος, a principe: quod ab eo ad regendam Italiam mitteretur. Erat autem summus magistratus, scilicet qui Imperatoris vices gerebat, summamque in Provincia auctoritatem habebat, cujusmodi legimus Exarchum Italiæ, Exarchum Africæ, &c. Appellatus est autem Exarchus Ravennæ, quia nempe Exarchus sive Præfectus Italiæ sedem habebat in civitate Ravenna. Primus autem Exarchi nomen habuit Longinus, qui a Justino Imperatore ad tuendam contra Langobardos Italiam missus est. Vide Paulum Diaconum in histor. Langob. & Hieronymum Rubeum in historia Ravennatensi. *Gussanv.* Hoc loco Gussanvillæus videtur Italiæ præfecto & exarcho unum eumdemque summum constituere magistratum; sed perperam, cum Italia suos simul haberet exarchos & præfectos, ut ex Greg. Epistolis planum fit. Supra Ep. 23. inscribitur *Gregorio Italiæ Præposito*, seu Præfecto. Infra in Ep. 37. & 38. Georgius Italiæ præfectus legitur, dum Romanus exarchus est. Lib. 5. Ep. 1. ad Johannem Ravennatem Episcopum. *Sed per excellentissimum Romanum Patricium & per eminentissimum Præfectum, atque per alios Civitatis suæ nobiles viros*, &c. Lib. 5. Ep. 40. legimus Gregorium Præfectum labores vigiliarum & custodiæ civitatis in Romana obsidione pertulisse: scilicet Præfectus erat urbis. De Præfecto urbis Cassiod. Var. l. 6. formula IV. *Ditioni tuæ non solum Roma commissa est, verum etiam intra centesimum potestatem te protendere antiqua jura voluerunt... Tu etiam ex designatis Provinciis ab appellatione cognoscis*. A præfecto annonæ rationes exigebat Urbanus præfectus. Inf. Ep. 37. *Sed quo & gloriosus vir Maurilio Expræfecto rationes suas absque suspicione oppressionis exponat, & prædictus excellentissimus vir Domnus Georgius Præfectus rationes sine laceratione suæ opinionis exsequatur*. Vide Ep. 21. lib. 10. Multa addit Gussanvillæus de Exarchis Ecclesiasticis quæ non sunt hujus loci.

c Hortanum, Orta Paulo Diacono, vulgo *Orta*, urbs olim Hetruriæ ad fluvium Tiberim: nunc oppidum Patrimonii S. Petri, cujus sedes Episcopalis translata est ad civitatem Castellanam, *Città di Castello*. *Gussanv.* In tribus Vatic. legitur *Hortonensis*.

d Quare, absente Episcopo, infantes sine batismo moriebantur? Quia baptismi ordinarius minister est Episcopus, & in illa solum civitatis Ecclesia qua Episcopus sedebat, olim erat baptisterium: hodieque Florentiæ, Pisis, Parmæ, Patavii, Bononiæ &c. in solis Ecclesiæ Cathedralis Baptisteriis infantes sacris aquis intingui solent. Utrumque probat Josephus Vicecomes de antiquis Bapt. rit. ac cerem. l. 1. c. 8. quod etiam observavit Mabillon. Itin. Ital. num. 25. Infantium vero baptismum celebrabat Episcopus ipse, ut videre est in Sacram. Gregorii cap. de *Sabbato sancto*. *Cujus consuetudinis*, inquit laudat Vicecomes lib. 1. cap. 28. *vestigium adhuc* (Mediolani) *durat, ubi infantes hebdomada Paschæ vel Pentecostes proxime antecedente in lucem editi, ad præcipuam urbis Ecclesiam deferri jubentur, ut iis solemni ritu hujus Ecclesiæ Archiepiscopus baptismum ministret: a qua solemnitate quemcumque Presbyterum, tam urbis quam diœcesis abstinere cautum est Conc. prov.* 4. Presbyteros tamen prioribus seculis extra civitates baptizasse, notum est ex Hieron. dialogo adversus Luciferianos: immo in ipsa Episcopali urbe aliquando baptizabant; *non tamen sine Episcopi auctoritate*, inquit Tertull. de Bapt. c. 17. Sane olim baptisma nonnisi ex mandato Episcopi celebratum, testis est Ignatius in ep. ad Smyrnenses, *non licet*, inquit, *absque Episcopo baptizare*. Hic inquirit Gussanv. quam ob rem dicuntur infantes absque baptismo mori, cum quilibet utriusque sexus viator, ipso teste Tertulliano, potuerit eos tinguere? Arguta in speciem quæstio, sed reipsa vana: cum satis superque constet, non ea semper fieri quæ fieri possent; quod exemplis planum fiet. Sine judice potest quivis jus suum cuique

que

An. Chr. 590. 591. Greg. I. — que tribuere, sine duce milites generosi armis instructi possent hostes fugare: quivis Christianus a quovis erudito potest necessaria discere, etiamsi Pastor absit aut dormitet. Fingamus tamen nullum esse ducem, fugabitur exercitus; nullum esse pastorem, error, ignorantia, impietas invalescent. Simili ratione quisque fidelis sine Episcopi cura potest pœnitere, potest bene vivere, potest baptizare in necessitate. At paucos pœnitet, pauci bene vivunt, pauci baptizant, nisi Pastor immineat. Dilatio baptismi per Canones imperabatur: in tanta mora periculum, adde negligentiam ut propriæ sic & alienæ salutis. De Tertulliani mente non disputo, quam fortasse lector non assequetur lib. de Bapt. cap. 17. & 18. Neocæsariensis Concilii & Laodiceni Canones non obtrudo. Unum dico: Laici jus habebant baptizandi in necessitate; usum non habebant, aut spe sanitatis decepti, aut timore deterriti, ne in Canones ausu temerario peccasse viderentur. Vide Conc. Paris. VI. cap. 29. ubi de absentia Sacerdotis, ac de hominibus sine confessione, & de infantibus sine baptismo plerumque mortuis. *Gussanv.* Sed potissimum lege ep. 228. August. ad Honoratum, præsertim num. 8.

e In Colb. hæc ad epistolam sequentem *Venantio &c.* pertinent.

*Al. XXXIII.

EPISTOLA * XXXIV.

Ad Venantium Exmonachum Patricium Syracusanum.

Venantium, quod monasticum habitum dimiserit, increpat; ut quantocius resipiscat, hortatur: quorumnam consilia ipsi audienda sunt, docet.

a — Gregorius [a] Venantio Exmonacho Patricio Syracusano.

Johan. Diac. lib. 3. cap. 48. — b

Multi hominum stulti putaverunt, quod si ad ordinem Episcopatus eveherer, [b] te alloqui & per epistolas frequentare recusarem. Sed non ita est: quia jam loci mei necessitate compellor, ut tacere non debeam. Scriptum quippe est: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.* Et rursum scriptum est: *Speculatorem dedi te domui Israel, audies de ore meo verbum, & annutiabis eis ex me.* Ex qua videlicet annuntiatione vel retenta vel exhibita, quid speculatorem vel auditorem sequatur, protinus intimatur: *Si dicente me ad impium, Morte morieris: non annuntiaveris ei, neque locutus fueris ei, ut avertatur a via sua impia, & vivat: ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit conversus ab iniquitate sua, & a via sua, ipse quidem in iniquitate sua morietur; tu autem animam tuam liberasti.* Hinc etiam Ephesiis Paulus dicit: *Mundæ sunt hodie manus meæ a sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis.* Mundus ergo a sanguine omnium non esset, si eis Dei consilium annutiare noluisset: quia cum increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio tacendo Pastor occidit. Hac igitur consideratione compulsus, velis, nolis, locuturus sum: quia omni virtute aut te cupio salvari, aut de tua morte me eripi. In quo enim habitu fueris recolis, & supernæ districtionis animadversione postposita, ad quid sis delapsus agnoscis. Culpam ergo tuam pensa, dum vacat; districtionem futuri judicis, dum vales, exhorresce; ne tunc illam amaram sentias, cum eam jam nullis fletibus evadas. Pensa quod scriptum est. *Orate ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato.* Ad ambulandum quippe in hieme torpor frigoris obsistit, & jux-

Isai. 58. 1. — Ezech. 3. 17. — Grat. dist. 43. can. 4. Act. 20. v. 26. & 27. — Johan. Diac. lib. 4. cap. 48. — Matth. 24.

AN. CHR. 590. 591. GREG. I.

juxta præceptum legis, ambulare in sabbato non licet. Hieme ergo vel sabbato fugere conatur, qui iram districti judicis tunc appetit fugere, quando ei jam non licet ambulare. Dum vacat ergo, dum licet, animadversionem tanti terroris

Ecc 9. 10. fuge; pensa quod scriptum est: *Omne quod potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, sunt apud inferos, quo tu properas*. Teste Evangelio, scis quia divina severitas de otioso sermone nos arguit, & de verbo inutili rationes subtiliter exquirit. Pensa ergo quid factura est de perverso opere, si quosdam in judicio suo reprobat de sermo-

Caus. 17. q. 1. can. 3. Anania ne. Ananias pecunias Deo voverat, quas post diabolica victus persuasione, subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat, nummos Deo abstulit; considera quanto periculo in divino judicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachico habitu devo-

c veras, subtraxisti. [c] (Considera judicium Dei, quid mereatur, qui semetipsum Deo vovit, continuoque mundi desideriis irretitus, mentitus est quid vovit.) Quapropter

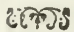
d si correptionis meæ verba [d] secuturus audieris, quam sint blanda & dulcia in fine cognosces. Ecce fateor, mœrens loquor, & facti tui tristitia addictus, edere verba vix valeo: & tamen animus tuus actionis suæ conscius vix sufficit ferre quod audit, erubescit, confunditur, adversatur. Si ergo non valet verba ferre pulveris, quid facturus est ad judicium Conditoris? Fateor tamen, quia supernæ gratiæ esse misericordiam maximam credo, quod te effugere vitam conspicit, & tamen ad vitam adhuc reservat: quod superbientem te videt, & tolerat: quod per indignos famulos suos verba tibi increpationis & admonitionis administrat. Tantum est ut pensare solicite debeas quod Pau-

2. Cor. 6. v. 2. & 2. lus ait: *Exhortamur vos, fratres, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis: ait enim, Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.*

Joh. Diac. l. 3. c. 44. Sed scio quia cum Epistola mea suscipitur, protinus amici conveniunt, littetati clientes vocantur, & de causa vitæ consilium a fautoribus mortis quæritur: qui dum non te, sed res tuas diligunt, nulla tibi, nisi quæ ad tempus placeant, loquuntur. Tales enim fuerunt, sicut ipse reminisceris, dudum consiliarii, qui ad tanti facinus te perduxerunt delicti. Ut

tibi aliquid [e] secularis auctoris loquar, cum amicis omnia tractanda sunt, sed prius de ipsis. Si vero in causa tua hominem consiliarium quæris, consiliarium, rogo, me suscipe. Nullus tibi fidelior esse ad consilium potest, quam qui non tua, sed te diligit. Omnipotens Deus cordi tuo indicet, cor meum quanto te amore, quantaque caritate complectitur: in quantum tamen divina gratia non offendatur. Nam sic culpam tuam insequor, ut personam diligam: sic personam diligo, ut culpæ vitium non amplectar. Si igitur a me amari te credis, Apostolorum liminibus præsentare, meque consiliario utere. [f] Si autem esse fortasse in causa Dei nimius credor, & pro zeli mei ardore suspectus sum, cunctam simul Ecclesiam in consilio hujus disceptationis adhibeo, & quidquid omnibus fieri salubriter placet, ego in nullo contradico, sed quod in commune decernitur, lætus impleo, & subscribo. Implentem quæ monui, gratia te divina custodiat.

An.Chr. 590. 591. Greg.I.

NOTÆ AD EPIST. XXXIV.

a Sic legitur titulus Epistolæ in omnibus Vatic. Regiis, Corb. Anglic. Norm. nisi quod in uno aut altero e Vaticanis deest *Syracusano*. Cæterum de Cancellarii dignitate quam ei gratis conferunt editores, in omnibus MSS. tam epistolarum quam Johann. Diac. in vita S. Greg. altum est silentium: unde resecandam duximus Gussanvillæi notam ad vocem *Cancellario*. Idem Gussanv. in priori nota observat in codicibus Gemeticensi & Audoeno legi *Venantio & Exarcho Italiæ*. Certe codices hos ob oculos habemus, ubi nullum hujus tituli vestigium animadvertimus: immo ubique legitur, quemadmodum in titulo expressimus, nec Pratellensis & Lyranus cum Gemet. & Audoeno pugnant, ut fingit vir doctus. Venantius, abjecto monachali habitu, Italicam duxerat uxorem, ad quam ep. lib. 9. 123. ac duas ex illa filias Barbaram & Antoninam susceperat, ad quas ep. lib. 11. 34. Ex ep. 42. infra intelligimus nonnullos Siciliæ Monachos, *ad tantum nefas prosiliisse, ut uxores publice sortirentur*. Johannem Syracusanum Episcopum ep. l. 11. 35. obtestatur Gregorius, ut hortationibus precibus, minis Venantium morti proximum *ad habitum suum redire, vel in extremis procuret*. Monachos qui uxores duxissent, excommunicat Conc. Chalced. can. 16. Eosdem in monasterium revocari jubet Greg. infra ep. 42. Fuit tamen erga Venantium hunc indulgentior. Inde S. Bernardo (cujus ævo disputatum fuit an validum esset Monachi matrimonium) Gregorium Magn. & Augustini librum de bono viduit. objecere nonnulli quibus ob summam erga SS. Patres reverentiam vix respondet l. de Præcep. & dispensat. c. 17. Vide Horstii not. in ep. ejusdem Bern. 76. & consule nostros de vita S. Gregorii commentarios. Certe Gregorium desperasse de salute Venantii, nisi a conjugio recederet, ac monachum rursus indueret, vel ex hac epistola manifestum est. *Maurin.* In Cod. Albornotiano 700. annorum apud *De Castro*, titulus est: *Gregorius Venantio Cancel. Italico*. Ergo non gratis inventus ab editoribus, quasi hi nullum expresserint MS. codicem. In Albornot. eodem ep. 123. l. 9. & 30. l. 11. ad Venantium non comparent nisi hi tituli: *Gregorius Italicæ Patriciæ & Domno Venantio*. In posteriori: *Gregorius Venantio Episcopo*. Ex MSS. igitur nihil extundi potest. Ratio vero suadeat odiosum titulum *Exmonachi* esse ab alia manu, quam a S. Gregorio. *Patricii* quoque titulus adscititius videtur, cum in epistolis ad Venantium nullibi *Gloriæ* aut *Excellentiæ* tituli occurrant, quibus tamen semper utitur S. Gregorius ad Patricios scribens. Fuisse ex monachis monasterio votoque addictis Venantius non videtur, sed habitu tantum, quemadmodus ipsius S. Gregorii sorores erant, ex quibus Gordiana matrimonium contraxisse liquet ex homil. 38. in Evangel. Hinc patet cur indulgentior in Venantium fuerit S. Pontifex. Cæterum in Albornot. Cod. sic legitur: *Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat nummos Deo abstulit: considera judicium Dei, quid mereatur qui semet ipsum Deo vovit, continuoque mundi desideriis irretitus, mentitus est quod vovit. Si mihi credideris, si correptionis meæ* &c. Non proinde tamquam glossema habeantur. E. V. ex *De Castro*.

b In excusis, *vos alloqui per epistolas frequenter recusarem*: cui lectioni ex MSS. nostris nulli favent. In Rem. sic legitur hoc exord. *Multi hom. studii mei putaverunt, quod* &c.

c Hæc a MSS. absunt & pro glossemate, quod e margine in textum irrepsit, sunt habenda.

d Vitiose in vulgatis, *securus audieritis*. Infra habent, *adstrictus* pro, *addictus*; & *aversatur*, pro *adversatur*; quæ restituimus ex MSS. Vatic. & aliis mire inter se consentientibus.

e Hæc sunt Senecæ ep. 3. *Tu omnia cum amico delibera, sed de ipso prius. Post amicitiam credendum est: ante amicitiam, judicandum*.

f Hunc locum corruperunt editores omnes, qui legerunt: *si autem fortasse in causa Dei minus credor*. Certe lectionem nostram præferunt exemplaria omnia Vaticana, Colbert. Norm. &c. confirmant quæ sequuntur: *& pro zeli mei ardore suspectus sum*.

EPI-

Al. XXXIV.

AN. CHR. 590. 591. GREG. I.

EPISTOLA * XXXV.

Ad Petrum Episcopum Terracinensem.

Concessum prius Judæis locum restituat. A Christiana religione discordes benigne alliciendi.

a Gregorius Petro Episcopo [a] Terracinensi.

Ivo part. 1. cap. 285.

JOseph, præsentium lator, Judæus nobis insinuavit, quod de loco quodam, in quo ad celebrandas festivitates suas [b] Judæi in Terracinensi castro consistentes convenire consueverant, tua eos fraternitas expulerit, & in alium locum pro colendis similiter festivitatibus suis, te quoque noscente & consentiente migraverint; & nunc de eodem loco expulsos se denuo conqueruntur. Sed si ita est, volumus tua fraternitas ab hujusmodi se querela suspendat, & ad locum quem, sicut prædiximus, cum tua conscientia, quo congregentur, adepti sunt, eos, sicut mos fuit, ibidem liceat convenire. Eos enim, qui a religione Christiana discordant, mansuetudine, benignitate, admonendo, suadendo, ad unitatem fidei necesse est congregare: ne quos dulcedo prædicationis, & præventus futuri judicis terror, ad credendum invitare poterat, minis & terroribus repellantur. Oportet ergo ut ad audiendum de vobis verbum Dei benigne conveniant, quam austeritatem, quæ supra modum extenditur, expavescant.

NOTÆ AD EPIST. XXXV.

a Tarracina, quæ & Anxur, hodie *Terracina*, urbs adhuc Episcopalis in Campania Romana, fere media Romam inter & Capuam.

b De Judæis infra ep. 45. lib. 3. ep. 26. lib. 4. epist. 6. In Decretal. lib. 5. tit. 6. can. 9. Clemens Papa III. *Fides suadenda est, non extorquenda*, S. Aug. lib. 2. contra epistolas Petiliani c. 83. *Ad fidem nullus est cogendus invitus*: loquitur de Donatistis, Idem ep. 84. *Non eos persequimur odio nocendi, sed dilectione sanandi*. Ibidem: *Paulus ad veritatem magna Christi cogentis violentia compulsus est*. Jubente S. Gregorio lib. 3. ep. 26. Pagani, qui teste Nicephoro lib. 14. histor. cap. 12. facilius convertuntur, multo gravantur onere, si converti nolunt. Hæc vis indirecta. Judæis lib. 4. ep. 6. diminuitur onus pensionis, ut velint converti: eorumque perfidiam, qua frequenter ad vomitum redeunt, agnoscens, post Agathense Concil. cap. 34. Gregorius subjungit: *Et si ipsi minus fideliter veniunt, hi tamen qui de eis nati fuerint, jam fidelius baptizantur*. Et lib. 1. ep. 45. istam perfidiam inde oriri existimat, quod vi magis ad fontem baptismi, quam prædicatione deducantur. Adderem ego vel spe commodi. Immo si historias consulimus quamplurimi eam ob rem pluries baptismum repetierunt. Quid enim refert an quæstus amore, an pœnæ terrore veniant, qui prava veniunt voluntate? Præclare admodum Gregorius Nazianz. orat. 8. *Non tamen conducibilius est nec tutius, quam ut volentes volentibus præsint, quandoquidem neminem vi duci vult lex nostra, coacteque ac non sponte gubernari. Hoc enim modo ne alia quidem imperia contineri ac conservari possunt (quod ita natura comparatum sit, ut quidquid vi tenetur, arrepta occasione statim se in libertatem asserat) nedum nostrum non dicam imperium, sed magisterium, quod nulla re æque ac voluntatis libertate conservatur*. Verum ἐμφατικώτερα sunt quæ sequuntur: βουλομένων μὲν οὐ τυραννουμένων τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον *Gussanv.* Hac in observatione Gussanvillæus Gregorium, quasi pugnantia scripserit, ipsimet Gregorio videtur opponere, sed immerito. Aliud est enim Judæos mansuetudine, benignitate, præmiis ad fidem allicere; & renuentibus gravia onera, modo non indebita, imponere: aliud vi illata ad baptismum invitos cogere. *Maur.* Ob-

An.Chr. 590. 591. Greg. I.

servat De castro, S. Gregorium loquentem de conversione Paganorum, *qui ceu animalia bruta uti ratione nesciunt*, ut ait Hom. x. in Evang. semper affirmare terroribus atque oneribus esse persequendos: at loquentem de Judæis, *tamquam ratione utentibus* benignitate ac mansuetudine Christianismum esse suadendum monere. Sic merito putat perspicax auctor conciliari posse, quæ in speciem pugnantia ex Registro erui possent. Observat insuper in Cod. albort. pro *Eos enim*, legi *Hos enim*, nempe Judæos. E. V.

a

[a] EPISTOLA XXXVI.

Ad Petrum Subdiaconum.

b

Commonitorium sibi datum assidue relegat. Quædam addit monita summam spirantia æquitatem ac prudentiam.

Gregorius Episcopus [b] servus servorum Dei Petro Subdiacono.

PErgenti tibi ad Siciliam capitulare quod dedi assidue relegendum est, ut cura maxima esse de Episcopis debeat, ne in causis secularibus misceantur, nisi in quantum necessitas defendendorum pauperum cogit. De Monachis vero vel Clericis quæ in eodem capitulari sunt inserta, nequaquam existimo modo esse movenda. Sed experientia tua tanta hæc observatione custodiat, quanta meum desiderium ex hac re valeat adimplere. [c] Præterea pervenit ad me ab Antonini defensoris temporibus nunc usque in hoc decennio multos a Romana Ecclesia quasdam violentias pertulisse, itaut quidam publice conquerantur fines suos violenter invasos, mancipia abstracta, res etiam mobiles, manu, non judicio aliquo ablatas. In quibus omnibus volo ut experientia tua vehementer invigilet, & quidquid per hoc decennium invenerit violenter ablatum, vel sub nomine Ecclesiæ injuste detineri, hoc ei cujus esse cognoverit, ex præsentis præcepti mei auctoritate restituat: ne cogatur qui vim pertulit ad me venire, & tanti itineris laborem assumere; cum utrum vera dicat hic apud me non possit edoceri. Considerata ergo venturi judicis majestate, omnia cum peccato ablata restitue, sciens quod magnum mihi lucrum reportas, si mercedem potius quam divitias congregas. Plerosque vero cognovimus de amissis mancipiis conqueri: dicentes, quia si servus cujuspiam fortasse dominum suum fugiens, juris Ecclesiastici se esse professus est, Rectores Ecclesiæ protinus hunc ut servum Ecclesiastici juris habuerunt, nullo agentes judicio, sed servi vocem manibus defendentes. Quod mihi tantum displicet, quantum a veritatis judicio abhorret. Unde volo ut experientia tua quæcumque ita facta cognoverit, postposita tarditate corrigat, & talia quoque mancipia, si qua nunc in jure Ecclesiastico habentur, sicut sine judicio ablata sunt, restitui ante judicium decet: ut si quid in eis sanctæ Ecclesiæ legitime competit, tunc eorum possessores debeant ordinata actione pulsari. Cuncta hæc irretractabiliter corrige: quia tunc vere beati Petri Apostoli miles eris, si in causis ejus veritatis custodiam etiam sine ejus acceptione tenueris. Si quid vero juste conspicis juri Ecclesiastico posse competere, cave ne unquam hoc manu studeas defensare; maxime quia & decretum sub anathematis interpositione constitui, ne unquam a nostra Ecclesia urbano vel rustico prædio tituli debeantur imponi; sed quidquid ratione pauperibus competit, ratione etiam de-

c

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

debet defendi: ne dum bona res non bene agitur, apud omnipotentem Deum quod juste a nobis quæritur, de injustitia redarguatur. Laici autem nobiles vel vir gloriosus precor pro humilitate te diligant, non pro superbia perhorrescant. Et tamen cum eos fortasse contra quoslibet inopes injustitiam aliquam agere cognoscis, humilitatem protinus in erectionem verte, ut eis semper, & bene agentibus subditus, & male agentibus adversarius exsistas. Sed ita fac ut nec humilitas tua remissa sit, nec auctoritas rigida: quatenus & humilitatem rectitudo condiat, & ipsam tuam rectitudinem humilitas blandam reddat. Præterea sicut moris fuit ut ad natalem Pontificis Episcopi convenirent, ad ordinationis meæ diem venire eos prohibe; quia stulta & vana superfluitas non delectat. Sed si eos convenire necesse est, in beati Petri Apostolorum Principis natalem conveniant, [d] ut ei, ex cujus largitate pastores sunt, gratiarum actiones solvant. Bene valeas. Datum sub die XVII. Kalendarum Aprilium, Imperatoris Mauritii anno nono. d

NOTÆ AD EPIST. XXXVI.

a Hanc epistolam ex cod. Colbert. erutam vir clariss. Steph. Baluzius edidit tom. 5. Miscellaneorum p. 496.

b De hac epistolas inscribendi formula, qua primum usum esse Gregorium asserit Johan. Diac. lib. 2. cap. 1. diximus in Præfatione.

c Quæ sequuntur usque ad finem epistolæ melius intelligentur ex epistola 44. hujusce libri.

d Idem profitentur antistites, dum se suis in epistolis & commonitoriis præsantur Apostolicæ Sedis gratia esse episcopos. Sedem enim Apost. pro sancto Petro usurpari & vice versa, norunt eruditi omnes. Qua ratione multi prædicatores in Reipub. Christianæ exordio leguntur a sancto Petro varias in Provincias missi, hoc est ab Apostolica Sede. Eodem sensu Nicolaus Papa I. ep. 24. *Beatissimo Petro Apostolorum Principi contradicere nullus præsumat*. Consule Quesnelium Tom. 2. in notis & observ. ad S. Leonem p. 857.

Al. XXXV.

EPISTOLA XXXVII.

Ad Johannem Episcopum Ravennatem.

Maurilioni Expræfecto opem ferat.

Gregorius Johanni Episcopo Ravennati.

SI professionem ordinis nostri, & locum cujus ministerium gerimus, attendamus, oportet nos afflictis, in quantum possumus, comitante justitia subvenire. Quoniam ergo gloriosum virum Maurilionem
a [a] Expræfecto [b] in septis Ecclesiasti-
b cis insontem residere cognovimus, vestra ei fraternitas, in quantum possibilitas subest, opem ferre festinet. Non quia, quod absit, de viri excellentissimi domni Georgii Præfecti justitia dubitamus, aut in aliquo putamus eum rationis tramitem declinare, virum quem in hujus tantæ dignitatis administratione,
[c] in bonis omnibus habemus expertum: sed quo & gloriosus vir Maurilio Expræfecto rationes suas absque suspicione oppressionis exponat, c
& prædictus excellentissimus vir domnus Georgius Præfectus rationes sine laceratione suæ opinionis exsequatur.

NO-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

NOTÆ AD EPIST. XXXVII.

a Qui Præfectura abiit; sic Exconsule, Exprætore, & apud Tullium Proquæstore; Græcis ἀπὸ ὑπάτων, ἀπὸ κυαιςόρων, Exconsule, Exquæstore. Alii scribunt Exconsul, Exquæstor. Vide ep. 69. infra: *Viri magnifici Exprætore*, & supra ep. 33. *Gussanv.*

b Erant asylum unde neminem nisi de Prælati consensu extrahi fas erat. Vide lib. 1. Cod. tit. 12. cap. 3. ubi Imperatores Theodosius & Valentinianus plurima de septis Ecclesiasticis statuunt. Caus. 17. quæst. 4. referuntur multæ auctoritates Nicolai, Gelasii, Concilii Tribur. Johannis VIII. Tolet. XII. c. 10. Adde Aurelian. I. IV. V. Matiscon. II. S. Gregorium lib. 8. epist. 38. nunc lib. 10. Vocantur etiam *claustra dominica*, & continent atria & porticus Ecclesiæ, domum Episcopi, 30. vel 40. passus in circuitu, & domos quæ in eis fuerint. Tandem cessavit ista immunitas ob abusus. Male confunduntur ista septa cum Decanicis, de quibus Novell. 79. c. 3. Gall. *le Chapitre*. Quæ quidem Decanica erant appendices Templi, in quibus tamquam in libera custodia Clerici quandoque detinebantur. Nec enim eos ante Bonifacium VIII. in ergastulis & custodiariis macerabant; sed Monasterium erat eis pro carcere, infra ep. 59. nunc 61. *Gussanv.* Hæc verba, *in septis Eccles.* absunt ab omnibus quos videre licuit MSS. quæ tamen, ut notæ Gussanv. parceremus, censuimus relinquenda.

c Vulgati recent. addunt, *sicut nostis*, quæ in vet. exemplaribus non leguntur.

Al. xxxvi.

EPISTOLA XXXVIII.

Ad Malchum Episcopum Dalmatiæ.

Stephanum Episcopum ad judicium compellat, & quod judicatum fuerit exsequatur.

Gregorius [a] Malcho Episcopo [b] Dalmatiæ.

a b JOhannes vir eloquentissimus, consiliarius viri excellentissimi domni Georgii Præfecti per Italiam, insinuavit nobis contra Stephanum Episcopum [c] Scodrensis civitatis, quorumdam se negotiorum habere controversias: & petiit inter eum & se judicium debere consistere. Propterea fraternitatem tuam præsenti præceptione curavimus admonendam, ut prædictum Episcopum ad eligendum compellas venire judicium. Et quidquid inter prædictum Johannem virum magnificum, & sæpe fatum Episcopum electorum fuerit sententia diffinitum, ad effectum perducere non omittas: ut & actor de consecuta justitia gratias referat, & pulsatus cum ad cognitionem deducitur, nihil contra se de illata injustitia conqueratur.

NOTÆ AD EPIST. XXXVIII.

a Patrimonium Sedis Apostolicæ in Dalmatia tunc procurabat Malchus, ut liquet ex ep. 22. lib. 3. Eum a Gregorio indigne habitum, & in custodia occisum, cum solvendo non esset, calumniatus fuerat Maximus qui Salonitanam Ecclesiam invaserat: quam criminationem diluit Greg. lib. 4. ep. 47.

b Dalmatia olim Illyrici proprie dicti pars, ubi Dalmatæ populi: quæ post primum bellum Dalmaticum in provinciam redacta est; processu vero temporis, addita Liburnia, crevit, & a sinu Liburnico seu Flanatico ad Drilonem usque protensa est. Quis fuerit Malchus ille Dalmatiensis ignoratur, nisi nomen habuerit ab ipsa Dalmatiæ provincia, quod probabile est, in

qua

qua erat Episcopus: sed cujus sedis nescio. *Gussanv.*
c Nunc Italis *Scutari*, urbs alias Dalmatiæ Episcopalis, postea Prævalitanæ provinciæ Metropolis, donec Justinianus Imp. patriam suam Acrida, quam Justinianam nominavit, ad eam dignitatem evexit. Concilio Ephesino subscripsit Senecio Episcopus πόλεως Σκοδρινῆς. *Gussanv.* In uno Vatic. & omnibus Norm. legitur *Scodensis*.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

Al. XXXVII.

EPISTOLA * XXXIX.

Ad Anthemium Subdiaconum.

De neglectis pauperibus eum arguit, domnis Pateriæ, Palatinæ & Vivianæ largum & liberale subsidium offerri jubet.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

Johan. Diac. lib. 2. cap. 55.

DIscedenti tibi mandavimus, & postmodum [a] præceptis discurrentibus injunxisse me memini, ut curam pauperum gereres. Et si quos illic egere cognosceres, scriptis recurrentibus indicares: & vix de paucis hæc facere curasti. Volo autem ut domnæ [b] Pateriæ thiæ meæ, mox ut præsentem jussionem susceperis, [c] offeras ad calciarium puerorum solidos quadraginta, & tritici modios quadringentos. Domnæ Palatinæ relictæ Urbici, solidos viginti, & tritici modios trecentos. Domnæ Vivianæ relictæ Felicis, solidos viginti, & tritici modios trecentos. Qui omnes simul octoginta solidi in tuis rationibus imputentur. Summam vero pensionis sub festinatione adducito, & ad Paschalem diem, Domino auxiliante, occurrito.

NOTÆ AD EPIST. XXXIX.

a Hoc est, Epistola quam amissam putamus.

b Corrupte antea legebatur, *Paterichiæ meæ*. Sic autem restituimus ex probatioribus MSS. Sorb. Victor. Reg. Cister. Vatic. num. 618. 2534. 2538. & alio fine numero 620. Rem. Catal. Seguieriano, nempe Illustris. Franciæ Cancellarii 800. annorum & optimæ notæ, in quo supra vocem illam *thiæ* legitur *amitæ* recentiore manu, quasi quis voluerit addere interpretationem vocis *thiæ*, Gr. θείας, quæ Latinis amitam significat. Addo & Carnotensem S. Petri MS. codicem sic habere. *Pateriæ amitæ meæ*, *Gussanv.* Hæc non legerat vir doctus, cum in vita S. Greg. auctore Johan. Diacono, ipse retinuit vitiosam illam lectionem, *Paterichiæ meæ*. Attamen in Johannis Diaconi MSS. si consuluisset, legisset *Pateriæ thiæ meæ*.

c Hoc intelligendum videtur non de certa ad calceos solum emendos, sed & in victus ac vestitus subsidium pensione. Sic Leo III. Epist. 9. *Qui vobis cum collaudant, hoc per munera & calciaria faciunt*. Sane ad puerorum calceos cur tot solidi? & quid quadringenti tritici modii?

Al. XXXVIII.

EPISTOLA XL.

Ad Felicem Episcopum Messanensem.

Ut Paulinus peregrinus Episcopus S. Theodori monasterium regat.

Gregorius Felici Episcopo Messanensi.

ET tibi gratum confidimus, si fratris tui viri venerabilis Episcopi Paulini peregrinationis onera releventur, ut ejus regimine communi mercede beati Theodori monasterium in civitate tua fundatum flu-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

ſtudioſius omnipotenti Deo deſerviat. Quod etiam te voluiſſe facere, jam ejus relatione didicimus. Ideoque Rectori patrimonii noſtri præcepimus, ut monachos monaſterii memorati Epiſcopi perquiſitos ad unum congreget: & in eodem monaſterio cum iis, qui nunc ibi ſunt, collocare non differat: quatenus eo Rectore dignius animarum ſuarum curam exerceant. Quam rem venerationi tuæ innoteſcendam prævidimus, [a] ne te omiſſo aliquid in tua a
contriſteris diœceſi ordinari.

NOTÆ AD EPIST. XL.

a Idem Epiſtola ſequenti. Sic ſuum cuique jus aſſeritur, nec in aliorum poſſeſſiones ullus involat. In Synodo Gangrenſi can. 6. 7. 8. *κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, παρὰ γνώμην, παρεκτὸς τοῦ ἐπισκόπου.* Antiochen. c.9. *ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ παροικίας.* Concil. CP. I. can. 2. *μηδὲ συγχέειν τὰς ἐκκλησίας.* Loquitur de Metropolitis, qui amant dilatare fimbrias ſuas. In Epheſino c. 8. ne ſanctorum Patrum Canones prætereantur, neque ſub ſpecie adminiſtrationis rerum ſacrarum, potentiæ ſecularis typhus irrepat, ſenſimque imprudentes libertatem eam amittamus, quam nobis proprio ſanguine, &c. Notet lector. Porro hunc canonem innuunt & explicant Africani Patres Epiſtolis Synodicis ad Bonifacium & Cœleſtinum. Accurrit Chalced. ſynodus c. 4. ad quod reſpexiſſe videtur hac in Ep. S. Gregorius: ſi quidem mira ejus erat erga ſanctiſſimos canones reverentia, & veteris diſciplinæ tenax ſolicitudo. *Guſ.*

Al. xxxix.

EPISTOLA * XLI.

Ad Petrum Subdiaconum.

Diſperſos per Siciliam monachos in Meſſanenſi ſancti Theodori monaſterio congreget.

a Gregorius [a] Petro Subdiacono.

b [b] VEnerabilis Paulinus Epiſcopus [c] Tauri civitatis, pro-
c vinciæ [d] Brutiorum, nobis aſſeruit
d monachos ſuos occaſione diſperſos barbarica, eoſque nunc per totam vagari Siciliam, & eos, quippe ſine Rectore, nec animarum curam ge-
e rere, nec [e] diſciplinæ ſui habitus indulgere. Qua de re præcipimus eoſdem monachos te omni cura & ſolicitudine perquiſitos ad unum reducere, & cum memorato Epiſcopo, Rectoreque ſuo in monaſterio ſancti Theodori in Meſſanenſi civitate poſito collocare: ut & hi qui nunc ibi ſunt, quos egere Rectore comperimus, & illi quos de congregatione ejus inventos reduxeris, in unum poſſint eo duce omnipotenti Domino deſervire. Quam rem [f] vene- f
rabili Felici ejuſdem civitatis Epi- Sup. Ep. 40.
ſcopo nos ſignificaſſe cognoſce: ne præter ſuam notitiam in diœceſi [g] g
ſibi commiſſa ordinatum quippiam contriſtetur.

NOTÆ AD EPIST. XLI.

a Vitioſe irrepſerat in ed. *Petro Diacono.*

b Hic non conſentiunt exemplaria vet. In Vatic. D. Corb. Turon. Michaelino, Gemet. ac cær. Norm. legitur, *Vir magnificus Paulinus Epiſcopus.* In Rem. deeſt hæc Epiſtola.

c Varie quoque ſcribitur hujus civitatis nomen in MSS. Nam in Vatic. legitur, *Tarrinæ*, al. *Tauranæ*, al. *Taurinæ*. Urbs fuit olim Epiſcopalis Brutiorum, everſa a Sarracenis inter Regium & Hipponium.

d In nonnullis Vatic. & Norm. *Brittio-*

riorum. Paulo post in uno Vaticano, legitur *occisione*, pro *occasione*.

e De monachorum disciplina variis in epistolis agit S. Gregorius. Hic vagos, acephalos, abnormes improbat & coercet. Vagos interpretor, qui in claustris stabiles non degunt, sed statione deserta comisti inter gentes, discunt opera earum, iisdemque serviunt sculptilibus. Acephalos dico, qui licentiæ amantes, Rectoris jugum non ferunt. Abnormes intelligo, qui sui monasterii ordinis, status, regulæ observantias, quas Regulas vocant, vix æstimant teruntii, nec ad eas ulla se religione teneri putant. Non enim video, quid aliud per *disciplinam sui habitus* S. Gregorius designet. *Gussanv.*

f In illis codd. ubi Paulinus *vir magnificus* dicitur, legitur hic: *Quam rem & viro magnifico*.

g Vitiose in vulgatis *sibi concessa*.

Al. xl. a

a EPISTOLA * XLII.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Monachos vagos, peculiaritati studentes, & uxoratos coerceat: e clericatu vero ad monachismum conversos, Ecclesiam in qua militarunt repetere non sinat.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

b JOhannes frater & Coepiscopus noster directo per Justum clericum suum c capitulari, inter alia plura hoc nobis noscitur intimasse, aliquos monachos monasteriorum in d Surrentina diœcesi positorum, de monasterio in monasterium, prout eis libuerit, transmigrare, & a proprii Abbatis regula desiderio rei secularis abscedere: sed, & quod non licere notum est, e peculiaritati eorum singulos studere. Propterea experientiæ tuæ præsenti jussione mandamus, ut neque monacho ulterius de monasterio in monasterium liceat migrare, neque eorum aliquem peculiare quidquam habere permittas. Sed si quilibet hoc præsumserit, in monasterio in quo ab initio conversatus est, & sui Abbatis sub regula de qua fugerat, cum competenti coercitione reddatur, ne si tantam iniquitatem fluxam inemendatamque dimittimus, pereuntium animæ a præpositorum anima requirantur. f Si quos autem (g qualibet occasione) a clericatu in monachicam conversionem venire contigerit, non liceat eis ad eamdem vel aliam Ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuo remeare: nisi talis vitæ monachus fuerit, ut Episcopus, cui ante militaverat, sacerdotio dignum præviderit, ut ab eo debeat eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari. Et quia h aliquos monachorum usque ad tantum nefas prosiliisse cognovimus, ut uxores publice sortiantur, sub omni eos vigilantia requiras, & inventos digna coercitione in monasteriis, quorum monachi fuerunt, retransmittas. Sed & de Clericis ad monachatum venientibus, sicut supra diximus, peragere non omittas. Ita enim Dei placabis oculos, & impletæ mercedis particeps invenieris.

Grat. 16. q. 1 can. 32. & 27. q. 1. can. 39.

NOTÆ AD EPIST. XLII.

a Huic Epistolæ præmittitur in Colb. mense Aprili. In plerisque mss. perturbato & præpostero ordine legitur hæc Epistola: optimo vero in Vatic. D.

b Hic fuit quintus Episcopus Surrentinus, electus anno 580. qui Synodo Romanæ a S. Greg. habitæ subscripsit an. 595. & obiit an. 598. cui successit Amandus; de quo Ep. 18. & 19. lib. 10. *Gussanv.*

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

c Est scriptum capitulis distinctum, κεφάλαιον γράφιον. *Gussanv.*

d Surrentum, vulgo *Sorrento*, urbs olim Episcopalis in Campania, nunc Archiepiscopalis. *Gussan.*

e De peculiaritate monachorum vide lib. 12. Ep. 24. Johanni Subdiacono, & Reg. S. Bened. cap. 33. ubi sanctus Pater *nequissimum hoc vitium* graphice depingit. Cap. 55. ejusdem regulæ dicit frequenter scrutanda monachorum lecta, *propter opus peculiare, ne forte inveniatur*. Qua pœna monachum proprietarium, ut modo dicimus, multaverit S. Gregorius, repete ex Johan. Diac. l. 1. cap. 15.

f Clericis & Sacerdotibus sua patere monasteria concessit S. Bened. Reg. c. 60. Unde probat Lupus Abbas Ferrar. Ep. 29. non *solos criminosos* in monasteriis ad pœnitentiam & conversionem esse recipiendos.

g Duo verba hæc pene in nullis MSS. leguntur, de quorum additione graviter stomachatus Thomas Zemesius in Vindiciis Greg. *Verba hæc*, qualibet occasione, *ad amplificandum monachorum ordinem spectant*, inquit; *adjecta sunt atque assuta textui ab aliquo tenebrione: in membranis non comparent*. Qui effusam pro tantilla re hominis heterodoxi bilem non rideat? Ibidem monet legi in MSS. Anglic. *conversationem*, pro *conversionem*. Certe in MSS. Norm. in Vatic. & in plerisque legimus *conversionem*.

h Ex his Monachis Siculis uxoratis, erat Venantius Syracusanus Patricius, ad quem supra ep. 34. Nec dubitare licet tantæ auctoritatis virum sui similibus patrocinium impendisse. *Maurin.* Vide notam nostram ad epistolam 34. E. V.

a * *Al.* xli.

[a] EPISTOLA * XLIII.

Ad Leandrum Episcopum Hispalensem.

De onere Episcopali gemit. Lætatur de Recharedi Regis conversione. Inductum ab Hispanis ex Arianorum occasione unicæ in baptismo mersionis ritum probat. Nonnullos mittit codices.

b
c

Gregorius [b] Leandro Episcopo [c] Hispalensi.

Johan. Diac. lib. 1. c. 52.

RESpondere epistolis vestris tota intentione voluissem, nisi pastoralis curæ ita me labor attereret, ut mihi magis flere libeat, quam aliquid dicere. Quod vestra quoque reverentia in ipso litterarum mearum textu vigilanter intelligit, quando ei negligenter loquor, quem vehementer diligo. Tantis quippe in hoc loco hujus mundi fluctibus quatior, ut vetustam ac putrescentem navem, quam regendam occulta Dei dispensatione suscepi, ad portum dirigere nullatenus possim. Nunc ex adverso fluctus irruunt, nunc ex latere cumuli spumosi maris intumescunt, nunc a tergo tempestas insequitur. Interque hæc omnia turbatus cogor modo in ipsam clavum adversitatem dirigere; modo, curvato navis latere, minas fluctuum ex obliquo declinare. Ingemisco, quia sentio quod negligente me crescit sentina vitiorum, & tempestate fortiter obviante, jamjamque putridæ naufragium tabulæ sonant. Flens reminiscor quod perdidi meæ placidum littus quietis, & suspirando terram conspicio, quam tamen rerum ventis adversantibus tenere non possum. Si ergo me, frater carissime, diligis, tuæ mihi orationis in his fluctibus manum tende; ut quo laborantem me adjuvas, ex ipsa vice mercedis in tuis quoque laboribus valentior exsistas.

Explere autem loquendo nullatenus valeo gaudium meum, quod communem filium [d] Recharedum gloriosissimum regem ad Catholicam fidem integerrima agnovi devotione d

con-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

conversum. Hujus dum mihi per scripta vestra mores exprimitis, amare me etiam quem nescio fecistis. Sed quia antiqui hostis insidias scitis, quoniam bellum durius contra victores proponit, nunc erga eumdem solertius [c] Sanctitas vestra evigilet, ut bene cœpta perficiat, nec se de perfectis bonis operibus extollat, ut fidem cognitam, vitæ quoque meritis teneat: &quia æterni regni civis sit operibus ostendat; quatenus post multa annorum curricula de regno ad regnum transeat.

[f] De trina vero mersione baptismatis, nil responderi verius potest quam ipsi sensistis: quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, ut dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quod si quis forte etiam pro summæ Trinitatis veneratione æstimet fieri, neque ad hoc aliquid obsistit, baptizandum semel in aquis mergere: quia dum in tribus subsistentiis una substantia est, [g] reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel ter vel semel mergere, quando & in tribus mersionibus personarum trinitas, & in una potest divinitatis singularitas designari. Sed quia nunc usque ab hæreticis infans in baptismate tertio mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo: ne dum mersiones numerant, divinitatem dividant, dumque quod faciebant faciunt, [h] se morem nostrum vicisse glorientur.

Grat. de Consecr. dist. 4. can. 89. De trina.

Dulcissimæ autem mihi fraternitati vestræ codices direxi, quorum notitiam subter inserui. Ea autem quæ in beati Job expositione dicta fuerant, & vobis dirigenda scribitis, quia hæc verbis, [i] sensibusque tepentibus per homilias dixeram, utcumque studui in librorum ductum permutare, quæ nunc adhuc a librariis conscribuntur. Et nisi portitoris præsentium me festinatio coangustasset, cuncta vobis transmittere sine aliqua imminutione voluissem: maxime quia & hoc ipsum opus ad vestram reverentiam scripsi; ut ei quem præ cæteris diligo, in meo videar labore desudasse. Præterea si vobis indulgeri tempora ab Ecclesiastica occupatione cognoscitis, quid sit jam scitis; quamvis etiam absentem corpore, præsentem mihi te semper intueor, quia vultus tui imaginem intra cordis viscera impressam porto. Data [k] mense Maii,

NOTÆ AD EPIST. XLIII.

a Hujus epistolæ meminit S. Isidorus Hispal. lib. de Scriptor. Eccles. *Scripsit*, inquit, *etiam & quasdam epistolas ad prædictum Leandrum, e quibus unam in eisdem libris Job titulo præfationis adnectit. Altera loquitur de mersione baptismatis*, &c. De eadem loquitur Concil. Toletanum IV. cui præfuit S. Isidorus can. 6. Unde patet Alcuinum immerito de hac epistola dubitasse ep. 10. dicens: *Epistolam vero quam a B. Gregorio de simpla mersione dicunt esse conscriptam, in epistolari suo libro qui de Roma nobis allatus est non invenimus ... Ideo dubii sumus an illius sit, an ab aliquo hujus sectæ auctore sub illius nomine conscripta sit*. Hanc etiam epistolam laudat S. Licinianus Episcopus ad S. Gregorium scribens. Vide Indict. x. ep. ultimam. *Maur.* Reccaredus rex Leovigildo patri in regnum successerat an. 586. mense Aprili vel Majo, ut evincit Pagius. Decem ab obitu patris mensibus, teste Biclariensi, Catholicam fidem Reccaredus amplexatus est. Mense Majo anni 589. habuit orationem rex ad patres concilii Toletani tertii, in qua de sua suæque gentis conversione loquitur. Igitur Reccaredi & Gothorum conversio contigit ann. 587. a quo ad hanc epistolam triennium & amplius intercedit. Itaque vix credi potest rem tam insignem ad id usque temporis ignorasse S. Gregorium, qui de illa ut nupera, nec satis adhuc constituta manifeste loquitur. Facile ego crediderim secundam partem hujus epistolæ esse laciniam alicujus alterius episto-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

stolæ S. Leandri ad Pelagium II. quæ Gregorio tribuatur, quia revera Pelagii præcessoris sui epistolas scribere consueverat. Sic Isidori, Licinianique auctoritas cum Alcuini dubitatione constare etiam potest. Vide quæ adnotamus ad epp. 61. 121. 122. l. 9. E. V.

b De S. Leandro lege epistolam præviam ad libros Moral. & nostras, quibus eamdem illustravimus, breves notas.

c Hispalis, hodie *Sevilla*, Hispaniæ urbs amplissima, & emporium celebre ad Fluvium Bætim, vulgo *Guadalquivir*, olim Bæticæ, nunc autem Vandaliæ seu Andalusiæ Metropolis, Archiepiscopali titulo insignita. *Gussanvil.* Non legitur *Hispal.* in Vat. Reg. Corb. Norm. & plerisque MSS. In nonnullis tantum scriptum, *Episcopo de Hispaniis*. In Colb. *Episcopo de Spaniis*. In cod. Rev. PP. Capucin. Rotom. *Ad Leandrum Spalensem Ep.*

d De ejus & Visigothorum conversione vide S. Gregorium lib. 3. Dialog. cap. 31. & fusius Scriptores Hispaniæ & maxime Rodericum Toletanum l. 2. cap. 15. *Gussan.*

e Nunc hoc titulo soli summi Pontifices ornantur. Olim communis erat non solum Episcopis, sed etiam Presbyteris & Diaconis. Lege Ennodium l. 5. Ep. ubi alloquens Hormisdam Diaconum ait, *& quia novit optime Sanctitas vestra*. Immo in serm. 9. appendicis operum S. Ambrosii, ipse, vel Maximus plebem Christianam hoc modo compellat, Apostolum æmulatus qui Romanos & alios Christo adhærentes per fidem sanctos vocat. Non aliis tamen quam Episcopis Gregorius dicere solet, *Sanctitas vestra*.

f Idem confirmatur a Conc. Tolet. IV. can. 6. quod & utitur auctoritate Gregorii; additque utramque immersionem irreprehensibilem haberi: *Propter vitandum autem schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis usum, simplam teneamus mersionem, ne videantur apud nos qui tertio mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem*. Nempe quia Ariani trinam immersionem adhibebant, ad significandum tres esse in tribus personis naturas. Notandum vero ante S. Gregorium Concilia & Patres locutos esse de trina immersione, quasi necessaria & ex Dei institutione: quod quidem explicatur a S. Thoma 3. part. quæst. 66. art. 8. De trina mersione agitur de cons. dist. 4. cap. 78. & seqq. Dionysius Eccles. Hier. cap. 2. Canon. 50. Apost. Tertull. adversus Praxeam c. 27. lib. de bapt. & lib. de corona c. 3. Basilius de Spiritu sancto cap. 27. Augustinus serm. 201. de tempore. Ambros. libr. 2. de Sacram. cap. 7. Hieronymus contra Lucif. Cæterum pro unica mersione non videtur S. Thomas testimonium ullum adferre ante Conc. Toletan. IV. quod Gregorio Magno posterius fuit. *Gussanv.*

g Hæc ipsa verba S. Isidorus Hispalensis refert loco superius laudato, quod omnem fraudis & interpolationis factæ suspicionem amovere debet.

h In uno Vatic. Norm. & nonnullis aliis, *se morem vestrum*. Idem est sensus.

i In nonnullis ed. *sensibusque petentibus*. Nostræ lectioni suffragantur Vatic. Gallic. &c.

k Ita in solo Turon. S. Gat.

Al. xliii.

EPISTOLA * XLIV.

Ad Petrum Subdiaconum Siciliæ.

Plurima contra jus facta emendari jubet. De Subdiaconorum cœlibatu decernit.

Gregorius Petro Subdiacono Siciliæ.

Johan. Diac. lib. 2. c. 39.

a QUod * responsalem tuum tarde dimisimus, Paschalis festivitatis occupationibus implicati, eum relaxare citius minime valuimus. Causas vero, de quibus indicandum curasti, omnes subtiliter perquirentes, qualiter disposuerimus, inferius cognosces.

b Cognovimus [b] rusticos Ecclesiæ vehementer in frumentorum pretiis gravari, itaut instituta summa eis in comparatione, abundantiæ tempore non servetur. Et volumus ut juxta pretia publica omni tempore, sive minus sive amplius frumenta nascantur, in eis comparationis mensura teneatur. [c] Frumenta autem quæ naufragio pereunt, per omnia c

vo-

volumus reputari ; ita tamen ut a
te negligentia ad transmittendum mi-
nime fiat , ne dum transmittendi
tempus negligitur , damnum ex vi-
tio vestro generetur . Valde autem
iniquum & injustum esse prospexi-
d mus , ut a rusticis Ecclesiæ de [d]
sextariaticis aliquid accipiatur , &
ad majorem modium dare compel-
lantur , quam in horrea Ecclesiæ in-
e fertur . Unde [e] præsenti admonitio-
ne præcipimus , ut plus quam de-
cem & octo sextariorum modios
nunquam a rusticis Ecclesiæ frumen-
ta debeant accipi . Nisi forte si quid
est quod nautæ juxta consuetudinem
superaccipiunt , quod minui ipsi in
navibus attestantur .

f Cognovimus etiam [f] in aliquibus
massis Ecclesiæ exactionem injustissi-
g mam fieri , ita ut a [g] septuagintà
terni semis , quod dici nefas est ,
conductores exigantur : & adhuc
neque hoc sufficit , sed insuper ali-
quid ex usu jam multorum anno-
rum exigi dicuntur . Quam rem o-
mnino detestamur , & amputari de
patrimonio funditus voluimus . Sed
tua experientia sive in hoc quod
per libram amplius , sive in aliis
minutis oneribus , & quod ultra ra-
tionis æqualitatem a rusticis accipi-
tur , penset ; & omnia in summam
pensionis redigat , & prout vires ru-
sticorum portant , pensionem inte-
gram & pensantem ad septuagena
h bina persolvant ; & neque [h] siliquas
extra libras ; neque libram majorem ,
neque onera supra libram majora e-
xigere debeant : sed per æstimatio-
nem tuam prout virtus sufficit , in
summam pensionis crescat , & sic
turpis exactio nequaquam fiat . Ne
vero post obitum meum hæc ipsa
onera quæ super pensum illata sub-
traximus , & in capite pensionis fe-
cimus crescere , iterum in quolibet
addantur , & inveniatur summa pen-
sionis augeri , & onera adjectionis
insuper rustici solvere compellantur :
volumus , ut securitatis libellos ita de
pensionibus facias , quatenus impri- An. Chr.
mas , dicens tantam pensionem u- 590. 591.
numquemque debere persolvere , i- Greg. I.
nibi abjectis siliquis , [i] oneribus , i
vel granaticis . Quod autem ex his
minutiis in usum Rectoris accede-
bat , volumus ut hoc ex præsenti
jussione nostra , ex summa pensionis
in usum tuum veniat .

Ante omnia hoc te volumus so-
licite attendere , ne injusta pondera
in exigendis pensionibus ponantur .
Sed si qua talia inveneris , frange ,
& nova & recta constitue : quia &
filius meus Servus Dei Diaconus jam
talia invenit , quæ ipsi displicerent ;
sed licentiam hæc immutare non
habuit . Super justa ergo pondera [k] k
præter excepta , & vilia cibaria ni-
hil aliud volumus a colonis Eccle-
siæ exigi .

Præterea cognovimus , quod pri-
ma illatio [l] burdationis rusticos no- l
stros vehementer angustat , ita ut
priusquam labores suos venundare
valeant , compellantur tributa per-
solvere : qui dum de suo unde dare
debeant , non habent , [m] ab auctio- m
nariis publicis mutuo accipiunt , &
gravia commoda pro eodem benefi-
cio persolvunt : ex qua re fit , ut dis-
pendiis gravibus coangustentur . Unde
præsenti admonitione præcipimus ,
ut omne quod mutuum pro eadem
causa ab extraneis accipere poterant ,
a tua experientia [n] publico detur , n
& a rusticis Ecclesiæ paulatim ut
habuerint accipiatur ; ne dum in tem-
pore coangustantur , quod eis post-
modum sufficere in inferendum po-
terat , prius compulsi , vilius ven-
dant , & hoc eis minime sufficiat .

Pervenit etiam ad nos , quod de
nuptiis rusticorum immoderata com-
moda percipiantur : de quibus præ-
cipimus , ut [o] omnia commoda nu- o
ptiarum unius [p] solidi summam nul- p
latenus excedant . Si qui sunt pau-
peres , etiam minus dare debent : si
qui

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

qui autem divites, præfati solidi summam nullatenus transgrediantur: quod nuptiale commodum nullatenus volumus in nostram rationem redigi, sed utilitati conductorum proficere.

Cognovimus etiam quod nonnullis conductoribus morientibus parentes sui non permittuntur succedere, sed res eorum ad usus Ecclesiæ pertrahuntur: de qua re diffinimus, ut parentes morientium, qui in possessione Ecclesiæ degunt, heredes eis succedere debeant, nec aliquid eis de substantia morientium subtrahatur. Si vero filios parvulos aliquis reliquerit, quousque ad ætatem talem perveniant, ut substantiam suam regere valeant, personæ eligantur cautæ, quibus parentum eorum res tradi debeant ad custodiendum.

Grat. 16. q. 16. can. 5. Cognovimus. Cognovimus etiam, quod si quis ex familia culpam fecerit, non in ipso, sed in ejus substantia vindicatur: de qua re præcipimus, ut quisquis culpam fecerit, in ipso quidem
q ut dignum est vindicetur. [q] A commodo autem ejus omnino abstineatur: nisi forte parum aliquid, quod in usum exsecutoris qui ad eum transmissus fuerit, proficere possit.

Grat. 16. q. 1. can. Cognovimus.

Cognovimus etiam, quia quoties conductor aliquid colono suo injuste abstulerit, hoc quidem a conductore exigitur, sed ei non redditur a quo ablatum est: de qua re præcipimus, ut quidquid violenter cuilibet ex familia ablatum fuerit, ipsi restituatur cui ablatum est, & utilitati nostræ non proficiat, ne nos ipsi auctores violentiæ esse videamur. Præterea volumus ut si quando eos, qui in obsequio sunt experientiæ tuæ, in aliquibus causis quæ fiunt extra patrimonium transmittas, parva quidem commoda ex eis accipiant, sed tamen ita ut in eorum utilita-
r tem proficiant: quia nos [r] sacculum Ecclesiæ ex lucris turpibus nolumus inquinari. Jubemus etiam ut hoc experientia tua summopere custodiat, ut per commodum conductores in massis Ecclesiæ nunquam fiant; ne dum commodum quæritur, conductores frequenter mutentur: ex qua mutatione quid aliud agitur, nisi ut Ecclesiastica prædia nunquam colantur? Sed & ipsa etiam [f] libellatica, f
prout summa pensionis fuerit, moderentur. Per [t] cellas & cellaria non t
plus de massis Ecclesiæ te accipere volumus, nisi quantum consuetudo est: tua autem quæ comparari jussimus, ab extraneis comparentur.

Pervenit autem ad nos, tres libras auri Petro conductori de Subpatriana injuste ablatas: de qua causa Fantinum defensorem subtiliter require: & si manifeste, injuste, & incompetenter ablatæ sunt, sine aliqua tarditate restitue. Cognovimus etiam rusticos, burdationem quam jam ab eis exactam Theodosius minime persolverat, iterum dedisse, ita ut in duplo exacti sint. Quod ideo factum est, quia ejus substantia ad debitum Ecclesiæ non sufficiebat. Sed quoniam per filium nostrum Servum Dei, Diaconum, edocti sumus, quod ex rebus substantiæ ejus possit hoc ipsum damnum sufficienter resarciri, volumus quingentos septem solidos eisdem rusticis sine aliqua imminutione restitui, ne in duplo videantur exacti. Si autem supra damnum rusticorum etiam quadraginta solidi de rebus Theodosii remanent, quos & apud te diceris habere, volumus ut filiæ ejus reddantur, ut res suas, quas in pignore dederat, recipere debeat.
Cui etiam [u] batiolam patris sui re- u
stitui volumus.

Campanianus gloriosus magister militum duodecim solidos annuos Johanni notario suo reliquerat ex massa Varroniana: quos dare te annis singulis sine aliqua dubitatione præcipimus nepti Eupli conductoris, quamvis omne mobile ejusdem Eupli

pli perceperit; exceptis dumtaxat solidis: dare etiam de solidis illius te volumus solidos vigintiquinque. x [x] Suppostorium aliquod argenteum pro uno solido dicitur esse appositum, & calix pro sex solidis dicitur esse appositus. Interrogato Dominico secretario, vel aliis qui scire possunt, debitum recipe, & vascola præfata restitue.

Agimus autem gratias solicitudini tuæ, quia de causa fratris mei præcepi tibi ut argentum illius retransmittere debuisses, & sic oblivioni mandasti ac si tibi aliquid ab extremo mancipio tuo diceretur; quod jam vel modo non experientia sed negligentia tua studeat implere, vel quidquid ejus apud Antoninum fuisse cognoveris, sub omni velocitate retransmitte.

De causa Salpingi Judæi, epistola aliqua est inventa quam tibi fecimus transmitti, ut eam relegens, & subtiliter causam ejus, vel viduæ cujusdam quæ in eodem negotio dicitur implicata, cognoscens, de quinquaginta uno solidis qui reddi [y] debere noscuntur, sicut justum tibi fuerit visum, responsum facias: ita ut res allienæ injuste nullo modo a [z] creditoriis defraudentur.

Antonio medietas legati sui data est, medietas redimetur: quam medietatem ex communi substantia ei volumus adimpleri, & non solum ei, sed etiam defensoribus & peregrinis, quibus legati titulo aliquid dereliquit; & familiæ legatum persolvi volumus, quod tamen ad nos pertinet. Collecta ergo ratione pro nostra parte, id est pro novem [aa] unciis persolve.

De solidis Ecclesiæ Canusinæ volumus, ut aliquid Clericis ejusdem Ecelesiæ largiaris: quatenus & ii qui nunc inopiam patiuntur, sustentationem aliquam habeant; & si illic Deus voluerit ordinari Episcopum, habeat unde subsistat.

De [bb] lapsis Sacerdotibus vel quolibet ex clero, observare te volumus ut in rebus eorum nulla contaminatione miscearis: sed paupertrima regularia monasteria require, quæ secundum Deum vivere sciunt, & in eisdem monasteriis ad pœnitentiam lapsos trade; & res lapsorum in eodem loco proficiant, in quo agere pœnitentiam traduntur: quatenus ipsi ex rebus illorum subsidium habeant, qui de correptione eorum solicitudinem gerunt. Si vero parentes habent, res eorum legitimis parentibus dentur; ita tamen ut eorum stipendium, qui in pœnitentiam dati fuerint, sufficienter debeat procurari. Si qui vero ex familia Ecclesiastica Sacerdotes, vel Levitæ, vel Monachi, vel Clerici, vel quilibet alii lapsi fuerint; dari eos in pœnitentiam volumus, sed res eorum Ecclesiastico juri non subtrahi. Ad usum tamen suum accipiant, unde ad pœnitendum subsistant: ne si nudentur, locis, in quibus dati fuerint, onerosi sint. Si qui parentes in possessione habent, ipsis res eorum tradendæ sunt, ut in ipsis juri Ecclesiæ conserventur.

Ante triennium [cc] Subdiaconi omnium Ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, [dd] ut more Romanæ Ecclesiæ nullatenus suis uxoribus miscerentur. Quod mihi [ee] durum atque incompetens videtur; ut qui usum ejusdem continentiæ non invenit, neque castitatem ante promisit, compellatur a sua uxore separari: atque per hoc, quod absit, deterius cadat. Unde videtur mihi, ut a præsenti die Episcopis omnibus dicatur, ut nullum Subdiaconum facere præsumant, nisi qui se victurum caste promiserit: quatenus & [ff] præterita quæ per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur, & futura caute caveantur. Qui vero post eamdem prohibitionem, quæ ante triennium facta est,

Grat. dist. 31. can. Ante triennium.

Grat. dist. can. Nullum.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

est; continenter cum suis uxoribus vixerunt, laudandi atque remunerandi sunt: & ut in bono suo permaneant, exhortandi. Eos autem qui post prohibitionem factam se a suis uxoribus continere noluerint, nolumus pervenire ad sacrum ordinem: quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

Liberato negotiatori qui se Ecclesiæ commendavit, qui habitat in massa Cinciana, [gg] annuam continentiam a te volumus fieri. Cujus continentiæ summam ipse æstima, qualis esse debeat, ut renuntiata nobis in tuis possit rationibus imputari. De præsenti vero indictione, jam a filio nostro Servo Dei Diacono percepi.

gg

hh Fantinum defensorem [hh] Johannes Monachus quidam moriens in sex uncias heredem dimisit: cui hoc quidem, quod dimissum est, trade: sed contestare eum, ut hoc facere ulterius non præsumat. Sed pro labore suo statue quid accipiat, ut ei vacuus labor suus esse non debeat: & hoc meminerit, ut qui Ecclesiæ stipendiis subsistit, ad lucra propria non anhelet. Si quid vero sine peccato, sine appetitu concupiscentiæ, per eos, qui causas Ecclesiæ agunt, ad Ecclesiam venerit, dignum est ut ex labore suo ipsi vacui esse non debeant: sed nostro servetur judicio, qualiter debeant remunerari.

De argento Rusticiani causam subtiliter require, & quod tibi justum videtur, exsequere. Alexandrum virum magnificum admone, ut causam suam cum sancta Ecclesia decidere debeat. Quod si facere forte neglexerit, eamdem causam cum timore Dei, honestate servata, ut potes, exsequere. In qua re etiam largiri te volumus aliquid, & si potest fieri, quod aliis dandum est, ipsi relaxetur: dummodo causam, quam nobiscum habet, [ii] perexeat.

Donationem ancillæ Dei, quæ lapsa est, & in monasterio data, omni postposita tarditate restitue: quatenus ipse locus, ut superius dixi, rerum ejus stipendia habeat, qui ejus solicitudinis labores portat. Sed & quidquid ab aliis ex ejus substantia tenetur, recollige, & monasterio præfato trade.

Pensiones xenodochii de via nova, quantas mihi indicasti, quia apud te habes, nobis dirige. Actionario autem, quem in eodem patrimonio deputasti, prout tibi videtur, ei aliquid largire.

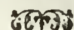
De ancilla Dei quæ cum Theodosio fuit, Extranea nomine, videtur mihi ut ei continentiam facias, si utile conspicis; aut certe donationem, quam fecit, reddas. Domum monasterii, quam Antoninus datis triginta solidis a monasterio tulerat, receptis solidis omni postposita tarditate restitue. [kk] Amulas onychinas, requisita subtiliter veritate, restitue, quas per portitorem præsentium retransmisi. kk

Saturninum, si vacat, & occupatus apud te non est, ad nos dirige. Felix conductor domnæ Campanæ, quem liberum reliquerat, atque esse indiscussum jusserat, dixit sibi a Maximo Subdiacono septuaginta duos solidos ablatos: pro quibus dandis asseruit, quia omnes res suas quas in Sicilia habuit, vel venundedit, vel apposuit. Sed scholastici dixerunt, quod de fraudibus indiscussus esse non potest. Dum tamen ad nos de Campania reverteretur, facta tempestate mortuus est: cujus te volumus uxorem & filios requirere, & quiquid apposuerat, vel vendiderat, apposita absolve, de venditis pretium restitue, & insuper eis aliquod alimentum præbe: quia Maximus eum in Siciliam miserat, & ibi ei quæ asserebat, abstulerat. Cognosce ergo quæ ablata sunt, & uxori filiisque ejus sine aliqua mo-

ra

ra restitue. Hæc omnia solicite relege: omnemque illam familiarem tuam negligentiam postpone. Scripta mea ad rusticos quæ direxi, per omnes massas fac relegi, ut sciant quid sibi contra violentias debeant defendere ex auctoritate nostra; eisque vel authentica vel exemplaria eorum dentur. Vide ut omnia absque imminutione custodias: quia de his quæ tibi pro servanda justitia scribo, ego absolvor, & tu si negligis, obligaris. Terribilem judicem considera venientem, & de adventu illius nunc tua conscientia contremiscat, ne tunc sine causa jam timeat, cum coram illo cœlum & terra tremuerit. Audisti quod volo: vide quid agas.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

NOTÆ AD EPIST. XLIV.

a Non intelligit legatum qui apud Principem Ecclesiæ negotia procuraret; sed nuntium seu cursorem qui, datis quas ferebat epistolis, & responso accepto, quamprimum reverteretur. Aut forte loquitur de aliquo negotia Ecclesiastica jussu Petri Subd. procurante. Sic intellecta vox *Responsalis* in notis ad lib. Moralium, satis explicatur.

b Hi erant agricolæ in Siculo Romanæ Ecclesiæ patrimonio. Certum modiorum frumenti numerum singulis annis ex censoria locatione sic reddere tenebantur, ut tamen nummos pro frumento nonnunquam darent. Ex quo Romani populi Imperio adjuncta fuit Sicilia, aratores Siciliæ decimam frumenti quod colligebant Romanis pensitarunt .... *Cum vero*, inquit Tull. act. v. in Verrem, *arator aut frumentum vendidisset, aut servare vellet, aut in eum locum quo imperabatur portare nollet, petivit beneficii loco & gratiæ, ut sibi pro frumento, quanti frumentum esset dare liceret. Ex hujusmodi principio atque accommodatione Magistratuum, consuetudo æstimationis inducta est .... Non igitur ex æstimatione crimen, sed ex conjunctione annonæ atque æstimationis*. Gravabantur enim coloni, si in annonæ copia, dum viliori pretio venibat frumentum, pecuniam multam ultra publicum pretium solvere cogerentur. Id egerat Verres Siciliæ per triennium Prætor. Unde ipsum accusat Tullius, quod cum in Sicilia sestertiis duobus aut ad summum ternis tritici modius esset, iste pro tritici modiis singulis ternos ab aratoribus denarios seu duodenos sestertios exegisset. Ne quid simile in Siciliæ patrimonio erga aratores ab Ecclesiæ actoribus fieret, cavet sanctissimus Pontifex: immo quia factum fuerat, reprehendit.

c Quorum erat collatio annonæ, eorumdem erat transvectio. L. *Mediterraneæ*, cod. de annon. & tribut. Tull. Verr. 5. Atque eadem lege tenebantur Siculi coloni Ecclesiæ Romanæ, qua olim Siculi omnes. Igitur colonorum Ecclesiæ erat, ut frugum periculum (si forte naufragio perirent) pertineret ad damnum coloni seu possessoris, nisi forte casu contigisset, aut culpa & negligentia defensoris, quod intempestive frumentum transmissum esset; aut tempestatis vi certis testimoniis probata. Vide cod. Theod. tom. 5. pag. 57.

d Sexdecim in modio sextarii. Fannius:

Amphora ter capit modium, Sextarius ipsum
Sexdecies haurit.

Plebiscitum, quo duo Silii Publius & Marcus Tribuni plebis rogarunt anno Urb. cond. 510. *Sexdecim sextarii in modio fient ..... Sextarius æquus libra cum besse fiet*. Habebat igitur modius libras XXIV. Romanas seu unicarum 12. De sextariaticis accipiebatur cum ultra debitam modii mensuram sextarium unum aut plures adjicere ex consuetudine iniqua cogebantur coloni: inde *onus adjectionis* vocatur inferius. Dolens remque ipsam exsecrans queritur Greg. Ep. 34. lib. 13. quod *modium cum quo coloni Ecclesiæ frumenta dare compellebantur, XXV. sextariorum invenerit* Pantaleo Notarius in Syracusana Siciliæ parte. *Maur.* Sextariaticum hic potius sonat iniquum gravamen solvendum a colonis, sive additamentum & mantissam pro quolibet sextario. E.JV.

e In Lyr. & Aud. *præsenti jussione*.

f Quod Gregorius sæpe, Cassiodorus, & plures alii *massam* vocant, idem est quod communius dicitur *mansus* vel *mansum*. Est autem ager certi modi & mensuræ: quod quidem non male convenit cum ea possessione, quam alii appellant domum cultam, coloniam vestitam, Gall. *une Ferme*, *une Metaire*, *une Cense*; ubi servi, pecora, & sup-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

suppellex necessaria, hujusmodi massæ vel mansi partem constituebant. Nec videtur vocem hanc confundendam esse cum casa aut casula, quæ tenuissima erat possessio: nam erat differentia inter casatos & mansuarios. Ad confirmationem hujus rei videndus Gregorius lib. 12. Ep. 9. *Massam cum omnibus fundis suis.* &c. *Gussanv.* Massa quid sit ex ipso Gregorio notum est. Nam ep. 31. libri 5. quæ olim erat libri 12. duodecima, & inscribitur, *conductoribus massarum*, legitur in duobus Teller. *conductoribus massarum seu fundorum per Gall.* Ita etiam est in tribus Colbert. & in collectione Pauli Diaconi. Eodem sensu usurpatur massa apud Senatorem lib. 8. ep. 23. *massæ subter annexas*, &c. *Maur.* Massa, Mansum, vel a metior ut Mansura pro mensura; vel a maneo, dici videtur. Erat autem proprie modus agri non ita magnus Ecclesiæ alicui olim assignatus, quem *Chiesura* vel Clausuram dicere possumus: unde nomen Massarius adhuc restat; & fortasse etiam Mansionarius olim a Massario non semper distinguebatur. De Manso lib. 3. Decr. tit. 39. c. 1. *Sancitum est, ut unicuique Ecclesiæ unus Mansus liber absque ullo servitio tribuatur.* Ubi *Gloss.* Mansum vocari notat agrum pro pane & vino Ecclesiæ manentem sive assignatum, de quo non solvebatur tributum. E. V.

g In vulgatis legitur, *a septuagenis ternis semis*. Ex Colbert. duo habent, *a septuaginta ternis*, vel *terni semis*. Alter, *a septuagenii ternii sermis*; sed in Vatic. Corb. Norm. & plerisque ac potioribus legitur: *a septuaginta terni semis . . . exigantur*; unus scilicet modius ex viginti. Et infra leg.] *ad septuagena bina persolvant*: unum ad 35. Johan. Diac. lib. 2. cap. 69. Ex Tullio act. v. in Verrem, *ab Siculis aratoribus, præter decumam, ternæ quinquagesimæ*, solidi tres ex 50. exigebantur. Observandum tamen hunc locum varie in MSS. legi. In Vaticano D. habes: *septuagenii vina persolvant*. Ita Norm. Andeg. & duo Teller. In aliis Vatic. legitur, *ad septuagena vina persolvant*. Consentit Corb. mutata vocula *ad*, in *&*. In aliis etiam Vat. *ad septuaginta vina*, al. *ad septuaginta vini legenas*. Fortasse *vina* idem est ac *bina*, usurpato *v* pro *b*; quod frequenter fit. Quamvis perspicue definire, quid hæ voces nostris moribus parum accommodatæ olim significarent, expeditum non sit; constat tamen agi de quibusdam census persolvendi modis. Vide Cassiod. lib. 1. Var. ep. 14. lib. 2. ep. 17. lib. 7. ep. 20. & 21. sed præsertim consule Glossar. Cangii ad vocem *tertia*, ubi ex Cassiodoro profert locum de exactione binorum & ternorum.

h De siliquatico Theodoricus Rex apud Cassiodor. Var. lib. 2. epist. lib. 3. epist. 25. lib. 4. epistol. 19. Onus erat rusticis impositum, ut de rebus omnibus nundinandis, frumento, vino, & oleo certam præstarent portionem, quo liceret vendere. Cavet Gregorius ne a rusticis ultra justi ponderis libram siliqua exigatur. *Maur.* Siliqua generatim omnem leguminis folliculum innuit: speciatim genus illud fructus, quem ab ariditate Hebræis חרובים *charubim*, & nobis inde inflexo vocabulo *Carobbe* nuncupatur, in quibus sunt semina illa, quæ mox S. Gregorius *granatica* nuncupat, nos corrupta voce *garattoli* pro granaticis. Ex his genus quodam ponderis leviusculi Latinis siliqua vocatur. Hinc etiam tenuis illa impositio seu *gabella*, quæ solvenda erat pro siliquis, Siliquaticum audit: immo deductum postea nomen fuit ad quodvis tenue additamentum, quod exigebatur. E. V.

i In duobus MSS. Vat. *oleribus*.

k In Norm. duobus Teller. Corb. Turon. & plerisque MSS. vitæ S. Greg. a Joh. Diac. conscriptæ legitur, *& vili cibo*. In Andeg. *& viliciba*.

l *Burdatio*, inquit Alteserra in hunc locum, *est pensio quæ a rusticis præstatur prædii nomine, quod Burdam vocant, nostri Borde*. Infra: *cognovimus etiam rusticos burdationem . . . iterum dedisse*. Gussanvillæus vero vult burdationem esse onus, tributum, pensionem, ita dictam a *burdis* aut *burdonibus*, seu mulis, qui ferendis hujusmodi oneribus inserviebant.

m In Vatic. A. & C. & in duobus aliis legitur *actionariis*, ut etiam in Turon. S. Gat. Corb. Norm. & in nonnullis codd. Johan. Diac. In Vaticano D. tamen & in duobus Teller. habes, *auctionariis* vel *autionariis*. Auctionarii fortasse intelliguntur, qui auctionantur, hoc est publice sub hasta vendunt.

n Excusi, *ex publico*: sequimur MSS. consensum.

o Munus quod coloni aliquatenus servi dominis solvebant ut liceret nubere.

p Solidus genus monetæ, fuit aureus vel argenteus, vario valore pro varietate temporis. Videtur sic fuisse appellatus omnis nummus cusus, maximus, integer, qui scilicet non esset pars alterius cusi ac majoris, & κατ' ἐξοχὴν ille

ille videtur nummus sic dici, qui potissimum usurpabatur in quavis regione. Consule auctores qui de re monetaria scripserunt. In Capit. Sicardi c. 15. legimus: *Det pretium pro Cavallo solidos octo, & pro bove solidos quatuor.* Id obtinebit circa ann. 840. Sed vide notam ad ep. 33. l. 3. E. V.

q Male, *a communione*, & contra seriem contextus, etsi reperiatur in Froben. & apud Gratianum Causa 16. quæstione 6. can. *Cognov.* Gussanv.

r Saccus vox est omnium linguarum. Hinc sacculus, saccellus, sacellarius, saccellarius, saccularius, sacco, saccarius apud Jurisconsultos passim usurpatur pro loculis, ærario, thesauro, repositorio nummorum. Græcis σακέλη, σακέλιον, aut σακκέλη, σακκέλλιον. Male itaque Binius ad ep. 34. lib. 4. sacellarium a saccellario significatu distinguit. Promiscue enim pro eodem usurpari sacculum & sacellum sacellarium & saccellarium legimus. Nisi forte quando sacellum a sacro deducitur: ut apud Aug. lib. 6. de civit. Dei c. 3. ex Varrone verbo *Capellæ:* quarum aliæ cum tecto, aliæ apud paganos sine tecto. Porro sacculorum alii pro custodia & carcere, ut apud Balsamonem de chartophylace & protecdico, ἡ τοὺς κακούργους φυλάττουσα, πατριαρχικὴ σακέλλη: alii eleemosynarum vel Ecclesiæ, vel Imperatoris, vel Monachorum. Sacellarii alii majores, alii minores. Lege Balsamonem, Codinum, & Johannem Episcopum Citri in respons. *Gus.*

s Libellatica a libellis quibus agrorum locationes scribebantur sic dicta, proprie significant locationes ipsas, Gallice *les baus a ferme*. Vide lib. 2. Epist. 1. Apud Cassiodorum lib. 5. Var. Epist. 7. *tua suggestione comperimus ...... patrimonii nostri prædia in Apulia ... Thomari libellario titulo commisisse.* Hoc est contractu vel libello, *un bail.* Aliquando in fraudem fiebant hujusmodi locationes & sub specie libellari seu emphyteutici juris, Ecclesiæ suis bonis spoliabantur. Hinc capitul. Caroli Calvi tit. 47. cap. 10. *ut res Ecclesiasticæ tam mobiles quam & immobiles nemo invadere ..... præsumat, & quæ a Rectoribus Ecclesiæ hactenus ob timorem vel favorem, alicui libellario vel emphyteuticario jure, dolose & cum damni detrimento Ecclesiæ, amissæ videntur, ad pristinum jus revertantur.* Maur. Nobis Livello. E. V.

t Aliquando pro mansionibus, hic pro reconditorio, ἀποθήκη: huic præest Cellarius, Cellaria autem ea sunt quæ in reconditoriis reponuntur. Sic Severus Sulpicius de Concilio Ariminensi loquens: *Quibus* (Episcopis) *annonas & cellaria dari Imperator præcipit.* Aliquando tamen *cellaria* pro *cellis*. Nota apud Tertullianum lib. de resurr. carnis *cellas promas* pro sepulcris. Et apud monachos pro mansione monachi. C. *Privilegium*, de verborum signif. in sexto. Greg. Turon. lib. 9. historiæ c. 6. cameram suam vel cubiculum vocat *cellulam*. Cap. 15. meminit *cellulæ* Athaloci *Episcopi*, id est cubiculi. Vide infra l.4. Ep.4. *Gussanv.* Utrum hæc explicatio ad rem pertineat, judicet prudens lector. Interim aliam subjiciemus. Tullius act. v. in Verrem, frumenti meminit ultra decimam ab aratoribus Siculis prætori ejusve ministris gratis in cellam dati, *pour la depense de la maison*. *Magistratibus*, inquit, *tantundem detur in cellam, quantum semper datum est.* Cavet S. Gregorius ne patrimonii Siculi Rectores in cellas & cellaria, tum sua, tum defensorum atque actorum Ecclesiæ, *plus* de massis accipiant, nisi quantum consuetudo est.

u Vasculum a *batus vel bata*. Glossæ veteres Batiola, ποτήριον. Plautus in Colace, *Batiolam auream octo pondo habebat.* Nonius Marcellas qui & citat Varronem de re Rustica lib. 1. Reperitur apud Græcos βατιάκη & βατιάκιον poculi genus. *Gussanv.* In Turon. S. Gat. habes *baciola*. Sed. in tribus Colb. 2. Teller. Norm. & pl. legitur *baciolam*. Varie autem scribitur, *baciola*, *batiola*, *batiolica*. Vide Spelman. Glossar. arch. p. 77. Apud Plautum in Stich. vers. 4.

Quibus divitiæ domi sunt scaphio
& Cantharis
Batiolis bibunt.

Arnobius lib. 2. adv. Gentes, *polubrum, siliquastrum.... batiolæ, scophæ, scyphus*, &c. *Maur.* Nobis Baccinella. E. V.

x Glossæ Græco Latinæ ἐπίθεμα, suppositorium. Item alibi ὑποπόδιον, scabellum, subsellium, subpositorim. Videtur esse quod vulgo Latinis dicitur repositorium, cujus erant duo genera: alia ampliora, quæ mensis subjiciebantur, τραπεζόφορα. Cicero lib. 7. Epist. famil. *Quod tibi destinaveram trapezophorum, si desideras, habebis.* Alia minora sustinendis orbibus & discis, quæ Galli appellant, *chapelets, coiliers, porte-assiettes.* Athenæus lib. 4. θύβλω, in qua scilicet lanx cum opsonio reponitur. Vide Lazarum Baysium de vasculis. *Gussanv.* In omnibus mss. Vatic. Anglic. Teller. Colb. &c. legitur *suppostorium*, non ut editi habent, *suppositorium*; licet eadem sit utriusque

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

vocis significatio. Hic accipi potest pro vase. Gallice *soucoupe*; idque suadere videtur mentio *calicis* appositi (sic enim habent mss. codices) hoc est oppignerati. Consule Cangianum Glossarium. *Maur.* Nobis etiam *Sottocoppa*, de qua loqui videtur Petrus Abbas Clun. l. 1. c. 5. *Cum vino quod susceperat, frusta omnia comminuti corporis Christi in vas, quod ori ejus suppositum fuerat, refundere coactus est.* E. V.

y In Vat. A. & D. *qui reddi deberi*. In C. & in duobus aliis, *qui redhiberi noscuntur*. De hoc verbo, quo sæpe utuntur Apollinaris Sidon. maxime lib. 9. Ep. 11. & 14. nec non Ennodius lib. 3. Ep. 10. observat Sirmondus, *hoc plerumque esse redhibere, redere quod debeas*.

z Ita in duobus Vatic. in omnibus Norm. Corb. &c. pro *creditoribus*, ut in edit. In Vatic. A. & B. legitur: *ita ut res alienas injuste nulli crediturus sis*.

aa Gallis *pour les trois quarts*. Sic infra, heres in sex uncias, *pour la moitiè*. Gussanv.

bb Hoc decretum referunt Gratianus & Ivo, referunt & sequens: *Si qui vero ex familia Ecclesiastica*, &c. Canonistæ sudant ut utrumque legitimum esse S. Gregorii fœtum defendant: ego vero crederem alterutrum superfluum esse ac subdititium: cum utriusque sit idem fere sensus, verbis paulisper immutatis. Studiosus expendat ac judicet. Fateor tamen posse aliquam distinctionem interponi inter eos Clericos qui servi fuerant Ecclesiæ antequam promoverentur, & ingenuos qui res habebant proprias. Illorum bona ad Ecclesiam videntur omnino pertinuisse; horum res propriis cedebant parentibus, decerptis prius necessariis ad lapsorum victum vestitumque subsidiis. De Monachis autem, cum nihil habere possint proprium, eadem lex quæ de servis observabatur. Consule Canonistas in can. *De lapsis*. caus. 16. quest. 6. & quod infra subdit hac in Ep. S. Gregorius de ancilla Dei lapsa. Jam de lapsis multa diximus ad Epist. 18, *Gussanv.* Prius legebatur *de lapsis Sacerd. vel Levitis*: quæ ultima rejecimus, quippe quæ in nullis mss. melioris notæ reperiantur.

cc Sic sensim Subdiaconis lex fuit imposita cœlibatus: quo factum est ut ad sacros ordines propius accederent, ut illis tandem licuerit in sacrarium ingredi, & sacra vasa contingere, refixis Canonibus antiquioribus Conc. Laodic. cap. 11. Agath. can. 66. *Gussanv.* Varias de Subdiaconorum cœlibatu constitutiones vide apud Thomass. part. 1. lib. 2. cap. 61. 62. 63. Multa de hoc argumento diximus in vita S. Greg. lib. 2.

dd Hic pro particulari sumitur, ut sequenti Epistola. *Gussanv.*

ee Glossa in can. 1. dist. 31. hanc Pelagii Constitutionem vocat iniquam. Ego censuram istam adversus summi Pontificis statutum dico esse durissimam, & novis Canonistarum placitis contrariam. Vide can. *In memoriam*. dist. 19. de jugo vix ferendo, ferendo tamen, & pia devotione tolerando: & caus. 1. quæst. 3. multos Canones pro Prælatis, & adversus impotentes Prælatos. *Gussanv.*

ff In excusis, *præterita mala*; quæ cum frustra quæsierimus in Vat. & aliis mss. ubi solum legimus *præterita*, vocem *mala* superadditam rejecimus.

gg Hoc est annuam pensionem in vitæ subsidium. Vide supra Ep. 18. in notis; & hom. 20. in Evangelia. In ep. 45. sequenti legitur *contineri*, eodem sensu.

hh Olim de rebus suis testari poterant Monachi. Vide cod. Theodos. lib. 5. tit. 3. & not. Gothofred. Postea illis ademta testandi facultas. Justinian. Nov. 5. & 123. cap. 38. Non facile hoc Johannis Monachi factum cum alio Siricæ Abbatissæ conciliari potest, cujus testamentum rescinditur Epist. 7. lib. 9. maxime cum xenodochio pars legati a Sirica tradita fuisset; hic a Johanne, Fantino defensori. Sed hanc fortasse dispensationem idcirco a Gregorio admissam conjicit Mabillonius, quod Fantinus defensor hanc meruisset prærogativam propter auxilium Monasterio impensum. Vide lib. 1. de re diplomat. cap. 2. num. x. Ex facultate testandi concessa Probo Abbati, singulari privilegio, gravibusque de caussis, liquet tunc Monachis testari interdictum. Vide Gregorii rescriptum Probo Abbati in appendice, olim Ep. 22. lib. 9. Ind. 4. & quæ de hoc argumento diximus in vita S. Greg. Certe nihil a S. Doctoris mente magis alienum, quam Monachis aliquid proprii relinquere, ut maxime elucet in Ep. 42. superiori. *Maur.* Hic videatur Monachus accipi latiori quodam sensu, quem hodie *tertiarium* vulgo *pinzochero* appellare consuevimus. Vide notam ad superiorem ep. 34. Vel potius cum Latino Latinio dicendum, *Monachus* esse cognomen hujus Johannis. E. V.

ii Prius legebatur, *exerceat*.

Amu-

kk Amula vas vinarium, inquit Papias. Ordo Romanus usurpat pro urceolis, quibus continetur vinum & aqua ad sacrificium altaris. Apud quosdam auctores appellatur *Ama. Gussanv.* Lege notas Alteserræ ad hunc locum.

* Al. xliii.

EPISTOLA * XLV.

Ad universos Episcopos per Illyricum.

Ut Episcopos ab hostibus expulsos suscipiant, eisque necessaria subministrent.

Gregorius universis Episcopis per Illyricum.

Johan. Diac. lib. 3. cap. 16.

Jobinus excellentissimus vir, filius noster, Præpositus per Illyricum, scriptis suis nobis indicasse dignoscitur, ad se [a] sacris apicibus destinatis jussum fuisse, Episcopos, quos e propriis locis hostilitatis furor expulerat, ad eos Episcopos, qui nunc usque in locis propriis degunt, pro sustentatione & stipendiis præsentis vitæ esse jungendos. Et licet ad hoc fraternitatem vestram jussio Principalis admoneat, habemus tamen majus his præceptum æterni principis, quo ad hæc terribilius peragenda compellimur, ut non dico fratres & coepiscopos nostros, sed ipsos etiam, quos nobis contrarios patimur, cum opportunitas postulat, in conferendis subsidiis necessitatum carnalium diligamus. Oportet ergo vos ad hanc rem & cœlesti primitus principi obedientes exsistere, & imperialibus etiam jussionibus consentire: quatenus fratres coepiscoposque nostros, quos captivitatis diversarumque necessitatum angustiæ comprimunt, debeatis consolandos convivendosque vobiscum in Ecclesiasticis sustentationibus libenter suscipere. Non quidem ut per communionem Episcopalis throni dignitas dividatur, sed ut ab Ecclesia [b] juxta posibilitatem sufficientia debeant alimenta percipere. Sic enim & proximum in Deo, & Deum in proximo diligere comprobamur. Nullam quippe eis nos in vestris Ecclesiis auctoritatem tribuimus: sed tamen eos vestris solatiis contineri summopere hortamur. Mense [c] Junii, indictione nona.

NOTÆ AD EPIST. XLV.

a Sic appellata olim principis Rom. jussa. E. V.

b In vulgatis, *juxta possibilitatem sufficientiæ*.

c In nullis codd. mss. hæc occurrerunt, si Turon. S. Gat. & Colb. vet. excipias; in quo tamen dubium, utrum ad præsentem Epistolam, an ad sequentem 46. ista pertineant.

EPI-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

Al. xliv.

EPISTOLA XLVI.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ut Godiscalchi filio inopi & cæco ad victum necessaria suppeditet, præcipit.

Gregorius Petro Subdiacono.

Johan. Diac. lib. 2. c. 55.

DIvina præcepta nos admonent diligere proximos sicut nosmetipsos: & cum hac eos præcipiamur caritate diligere, quanto magis debemus his in subsidiis necessitatum carnalium subvenire, ut eorum angustias, si non ex omnibus, saltem aliquibus sustentaculis
a sublevemus? Quoniam ergo [a] Godiscalchi viri dignissimi filium non solum amissione visus, sed etiam inopia victus egestatem pati conspeximus: necessarium duximus in quantum possibilitas suppetit, ei præbere consultum. Propterea experientiæ tuæ præsenti jussione præcipimus, ut annis singulis viginti quatuor modios tritici, fabæ quoque modios duodecim, & vini [b] b decimatas viginti pro sustentatione vitæ debeat ministrare: quod tuis postmodum possit rationibus imputari. Ita ergo fac ut præsentium lator nullas de percipiendis Domini donis moras sustineat: & tu bene dispensatæ mercedis possis particeps inveniri.

NOTÆ AD EPIST. XLVI.

a Ita tres Vatic. consentientibus aliis melioris notæ. In Vaticano tamen qui notatur B. legitur, *filium Fliimuth*. In A. & C. filium *Ovadiscalchi*. Hinc fortasse occasio scribendi *Odiscalchi*, ut habemus in Corb. & omnibus Norm.

b Videntur esse dolia, mensura vini, ut infra Epist. 30. lib. 10. nunc 27. lib. 12. Anastasius in Hadriano: *Decimatas duas pensantes per unamquamque decimatam libras* lx. *Gussanv.* In Vatic. B. *& vini decimas ter viginti*. In altero C. *& vini decimationem viginti*. In Regiis, *& vini decima ter viginti debeat ministrari*.

* Al. xlv.

EPISTOLA * XLVII.

Ad Virgilium Arelatensem, & Theodorum Massiliensem Episcopum.

Judæos non esse ad baptismum cogendos; sed ad fidem amplectendam suaviter excitandos.

a
b
c
Gregorius [a] Virgilio [b] Arelatensi, & Theodoro [c] Episcopo Massiliæ Galliarum.

SCribendi ad fraternitatem vestram reddendique debitæ salutationis
d alloquium, licet nulla [d] congrui temporis vel personarum esset occasio; actum est ut uno in tempore, & quæ decebant de dilectione proximitatis fraternæ persolverem, & quorumdam querimoniam, quæ ad nos perlata est, quomodo errantium animæ salvandæ sint, non tacerem. Johan. Diac. l. 4. c. 42. Plurimi si quidem Judaicæ religionis viri in hac provincia commanentes, ac subinde in Massiliæ partes pro diversis negotiis ambulantes, ad nostram perduxere notitiam, multos consistentium in illis

illis partibus Judæorum, vi magis ad fontem baptismatis quam prædicatione perductos. Nam intentionem quidem hujuscemodi & laude dignam censeo, & de Domini nostri dilectione descendere profiteor. Sed hanc eamdem intentionem, nisi competens Scripturæ sacræ comitetur effectus, timeo ne aut mercedis opus exinde non proveniat, aut juxta aliquid, animarum quas eripi volumus, quod absit, dispendia subsequantur. Dum enim quispiam ad baptismatis fontem non prædicationis suavitate, sed [c] necessitate pervenerit, ad pristinam superstitionem remeans, inde deterius moritur, unde renatus esse videbatur. Fraternitas ergo vestra hujusmodi homines frequenti prædicatione provocet: quatenus mutare veterem vitam magis de doctoris suavitate desiderent. Sic enim & intentio nostra recte perficitur; & conversi animus ad priorem denuo vomitum non mutatur. Adhibendus ergo est illis sermo, qui & errorum in ipsis spinas urere debeat, & prædicando quod in his tenebrescit illuminet; ut pro his admonitione frequenti mercedem fraternitas vestra capiat, & eos quantum Deus donaverit, ad novæ regenerationem vitæ perducat.

NOTÆ AD EPIST. XLVII.

a Dissentiunt mss. in hujus Ep. inscriptione. In Vatic. B. & C. legitur *Virg. & Theod. Episcopis Gall.* In D. *Virg. & Theodoro Episcopo Massiliæ*. Ita etiam Corb. Rem. Norm. Andeg. Virgilium inter & Licerium, qui anno 588. obiit. Saxius in Pontif. Arelat. Paschasium locat, quem, quia brevi temporis intervallo sedit, a Gregorio Turon. prætermissum censet; & quidem in veteribus diptychis Arelat. Ecclesiæ a Mabillonio editis tom. 3. Analectorum, Paschasius eodem ordine recensetur. S. Virgilii mortem anno circa 616. accidisse putat Mabillonius. Certe B. Rusticulæ funus, quam anno 632. obiisse probat Carolus le Cointe in Annal. Eccles. ad an. 556. num. 17. & ad an. 631. num. 15. curavit Theodosius Arelat. Vide Mabillonii notas in vitam B. Rusticulæ num. 31. & in vitam S. Virgilii num. 7. Porro Lerinensem chronologum immerito erroris arguit Gussanvillæus, quod dixerit Virgilium fuisse Abbatem Lirin. post S. Honoratum. In Virgilii quidem vita quam ex perantiquo membraneo codice Vincentius Barralis edidit, Honoratus dicitur Virgilii *præcessor*, at non proximus, ex ipso codice. Quippe Hilarium Honorato in Episcopatu successisse circa annum 430. scribit chronologiæ parte 1. pag. 81. Deinde pag. 94. observat ex Arnoldo Vion, & ex Virgilii ipsius vita sub seculi 8. initium scripta creatum fuisse Virgilium Episcopum Arelat. an. 591. An vero cum ad Episcopatum assumtus est, fuerit Lerinen. Abbas, ut habet illius vita; an Augustodunensis, ut apud Greg. Turon. lib 9. histor. cap. 23. legitur, non inquit. Plura de Virgilio apud Franciçæ historiæ parentem frustra quæreres. De illo Bollandiani 5. Martii.

b Arelate, gallice *Arles*, urbs Provinciæ, *Provence*, ad Rhodanum fluvium, Archiepiscopalis. Arelatensem Ecclesiam Viennensi nunquam fuisse subjectam, ut contendit Gussanvill. probat Quesnellius dissertatione 5. apologetica pro S. Hilario Arelatensi cap. 4. & seqq. quem videsis.

c Fuit hic sanctitate conspicuus, qui ab an. 580. ad 590. variis procellis agitatus, Massiliensem rexit Ecclesiam, multa a Rectoribus Massiliæ perpessus, quia Childeberti Regis partibus adhærebat, cum Rectores illi Guntchramno Regi Childeberti patruo faverent. Rem totam fuse narrat testis occulatus Gregorius Turonensis lib. 6. cap. 11. lib. 8. cap. 12. & lib. 9. cap. 22. *Gussanv.*

d A recens ordinatis Episcopis mitti solebant paulo post ordinationem litteræ communicatoriæ: neque id a Romanis etiam præsulibus prætermittebatur. *Fuit quondam Ecclesiastica vetus hæc regula apud patres nostros*, inquit Gelasius I. Epist. 1. ad Euphemium, *Apostolicam sedem institutum sibi noviter sacerdotem præeuntibus litteris indicare*. Vide secundam ejusdem Ep. ad Laurentium, & 12. ad Æonium Arelat. Id dudum præstiterat Hilarus Papa Ep. 5. & 6. Leontio Arelat. & per ipsum universis Galliæ Epi-

An. Chr. 590. 591. Greg. I. Epiſcopis: Id præſtitit Greg. ipſe, nec Patriarchis modo, ſed & præcipuarum ſedium Antiſtitibus. Vide ſup. Ep. 25. & 27. Pelagius I. recens in Pontificem electus Ep. 8. ad Sapaudum Arelat. ſcripſit in hunc modum: *Quæ nobiſcum omnipotentis Dei gratia fuerit operata, ad caritatem tuam credimus fuiſſe perlatum: pro qua re ad nos deſtinari convenerat ut viſitatione communi magno invicem gaudio frueremur. Nos tamen fraternæ memores caritatis præſentium portitorum occaſione reperta, officium fraternæ ſalutationis impendimus.* Huic Pelagii monito obſequentes Virgilius & Theodorus, ad Gregorium, audita illius conſecratione, ſcripſerant. Ad illos reſcribit ipſe tum quod adſit congrui temporis occaſio, tum ut debitæ ſalutationis alloquium reddat.

e A Chilperico Neuſtriæ Rege multos e Judæis ad Baptiſmum adactos ſcribit Greg. Turon. ad an. Chriſti 582. l.6. hiſt. c.17. Idem in Childeberti Regno factum colligitur ex hac ad Epiſcopos Arelat. & Maſſil. Epiſtola, qua morem illum Gregorius Mag. improbat. In Hiſpan. quoque circa an. 613. Judæos ad baptiſmum ſuſcipiendum cogebat Siſebutus Rex, lege data ut *Judæus baptiſmum recuſans, centum flagella declavatus ſuſcipiat, & debita multetur exſilii pœna.* Concil. Tolet. IV. poſt annos circiter 20. habitum can. 57. de Judæis præcipit, nemini deinceps ad credendum vim inferre. Si Fredegario credimus chron. cap. 65. *Heraclius Imperator .... ad Dagobertum Regem Franchorum dirigens, petiit ut omnes Judæos Regni ſui ad fidem Catholicam baptizandos præciperet; quod Dagobertus implevit. Ipſeque Heraclius per omnes provincias Imperii idem facere decrevit.* Id quidem a Dagoberto præſtitum teſtatur Baudemundus ſcriptor coævus in vita S. Amandi Trajectenſis Epiſcopi. At Fredegarium alioſve ex ipſo idem de Heraclio ſcribentes confutat Hadrianus Valeſius rerum Francic. lib. 19. De veteri more baptizandi Judæos atque infideles, plura in utramque partem Launonjus & Nicolai.

A'. VI.

EPISTOLA * XLVIII.

Ad Theodorum Ducem Sardiniæ.

Ut officialem ſuum cum Juliana Abbatiſſa judicium ſubire præcipiat: Pompejanam vero in pia cauſa, ſalvo jure, protegat.

Gregorius Theodoro [a] Duci [b] Sardiniæ.

JUſtitiam, quam mente geritis, oportet coram hominibus luce operum demonſtretis. Juliana ſiquidem Abbatiſſa Monaſteri [c] ſancti Viti, quod Vitula [d] quondam recordandæ memoriæ conſtruxerat, inſinuavit nobis a Donato officiali veſtro poſſeſſionem juris prædicti monaſterii detentari. Qui dum excellentiæ veſtræ patrociniis [e] ſe cingi conſpicit, ad examinandum judicium venire contemnit. Sed nunc [f] gloria veſtra præcipiat eumdem officialem cum prædicta ancilla Dei arbitrale ſubire judicium: quatenus quidquid eorum de tali controverſia arbitrorum judicio fuerit diffinitum, effectui mancipetur; ut id quod ſe amittere ſive retinere perſpexerit, non hoc virtutis opere fieri, ſed legis juſtitiæ debeat reputari.

Præterea & Pompejana religioſa, quæ monaſterium in domo propria conſtruxiſſe dignoſcitur, queſta eſt matrem quondam generi ſui defuncti teſtamentum ejus velle caſſare, quatenus ultimum filii ejus arbitrium ad irritum deducatur. Pro qua caritate paterna gloriam veſtram neceſſarium duximus adhortandam, ut piis ſe cauſis ſalva juſtitia libenter accommodet, & quidquid his juris ratio tribuit, benigne jubeat cuſtodiri. Dominum autem petimus, ut viam vitæ veſtræ propitius dirigat, dignitatemque ſuſceptam adminiſtrationis proſperitate diſponat.

N O-

NOTÆ AD EPIST. XLVIII.

a Præfecto. *δουκᾶτον* Græcis recentioribus præfectura. *ὁ δοὺξ* *Dux*, apud Constantium de admin. Imper. apud Codinum *δοῦκας* &c. *Gussanv.* Theodori mores Ep. seq. describuntur.

b Sardinia vulgo *Sardegna*, Italiæ ingens insula, inter mare Balearicum & Tyrrhenum, sub dominio Hispanorum, cujus caput est Caralis, de qua Epistola sequenti. Ad Diœcesim Africanam tunc pertinebat Sardinia, eratque ejus septima & ultima Provincia.

c In Vatic. C. *sancti Justi*.

d Ita tres Vaticani & plerique. In editis, *vitulana*.

e In editis *erigi*.

f Honorifice alloquendi modus, quo etiam S. Leo utitur Ep. 54. ad Pulcheriam Augustam: *debetur hoc vestræ specialiter gloriæ*.

* Al. xlvii.

EPISTOLA * XLIX.

Ad Honoratum Diaconum.

Quid Imperatoribus pro Sardiniæ incolis suggerendum sit.

a Gregorius [a] Honorato Diacono.

QUia regiminis locum licet immeriti suscepimus, oportet ut fratrum nostrorum necessitatibus in quantum facultas suppetit, concurramus. [b] Januarius ergo metropoleos [c] Caralis frater & Coepiscopus noster, veniens huc in Romanam civitatem, edocuit nos Theodorum gloriosum Magistrum militum, qui ducatum Sardiniæ insulæ suscepisse dignoscitur, multa illic contra piissimorum Dominorum jussa peragere, quibus plurima gravamina possessorum, vel civium imperii sui, competenti clementia vel mansuetudine submoverunt. Pro qua re volumus ut apto tempore piissimis Dominis, juxta id quod provinciales prædictæ insulæ juste & competenter postulant, suggeras; dum & antea ad Edancium gloriosum Magistrum militum, jam per Indictionem septimam tunc Ducem Sardiniæ, [d] sacra imperialia concurrerunt, quibus omnia præceperunt gravia nunc capitula submoveri: quatenus eorum jussa de pietatis largitate procedentia, a ducibus, quos in tempore præesse contigerit, inconcussa serventur, mercesque eorum ab administrantibus non debeat dissipari: ut quietam sub imperio clementi Dominorum vitam transigant, & consultum quod subjectis suis tranquilla mente tribuunt, in adventu æterni judicis multiplicata compensatione recipiant.

NOTÆ AD EPIST. XLIX.

a Videtur illum esse Honoratum, qui in al. editis initio libr. 2. legitur factus Archidiac. Eccles. Rom. in locum Laurentii. Hæc ad appendicem relegavimus. Conjecturæ nostræ favet unus Vatic. codex, ubi legitur, *Honorato Archidiacono*. Tunc in aula versabatur, fortasse Apocrisiarii munere defungens. Non dissimulandum tamen in Vatic. not. D. legi, *Honorato Diacono Salonitano*, sed vitiose. Vide Epist. 53. lib. 2.

b Ex tot ad illum aut de illo scriptis epistolis satis notus.

c Recentioribus *Calaris*, vulgo *Cagliari*, urbs adhuc primaria Sardiniæ insulæ. Olim quoque metropolis fuit tum civilis, tum Ecclesiastica, ut ex hac ipsa epistola patet. Sita est ad mare in ora australi insulæ. Caralitano au-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

autem Metropolitæ Sardiniæ subjectos fuisse sex Episcopos conjicit Holstenius ex epistola 8. lib. 7. nunc lib. 9. Indictione 2. sancti Gregorii. Vide alia quæ in hanc rem affert in annotationibus ad Geographiam sacram pag. 3. *Gussanv.*

d Sacra Imperialia, vel Sacra simpliciter, sunt rescripta seu jussa Imperat. S. August. l. contra Donat. post collationem, c. 31. *Illi* (Donatistæ) *portant multorum Imperatorum sacra, nos sola portamus Evangelia.* Supra ep. 45. *sacri apices*. In actis Chalcedon. Concilii legimus *divinas litteras, divinam sanctionem, litteras divinitatis. Maur.* Sacrum oraculum appellat Justinianus *de adopt.* E. V.

*Al. xlviii.

EPISTOLA * L.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Ne cum monachis habitent mulieres. Ne in quarumdam insularum monasteriis pueri ante 18. ætatis annum suscipiantur.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

Sicut regiminis locum Deo, ut ipsi placuit, disponente suscepimus, ita nos oportet de commissis nobis animabus esse solicitos. Comperimus autem [a] in insula Eumorphiana, in qua situm beati Petri Apostolorum Principis oratorium esse dignoscitur, multos virorum cum mulieribus suis diversorum patrimoniorum illuc pro necessitate feritatis barbaricæ refugisse: [b] quod importunum judicavimus, ut dum alia refugiorum loca vicina sint, cur ibidem cum monachis debeant mulieres habitare? Propterea præsenti jussione præcipimus experientiæ tuæ, ut a præsenti tempore nullam illic ulterius mulierem, sive Ecclesiastici juris sit, sive cujuslibet alterius, habitare commanereve permittat: sed refugium sibi, cum, sicut prædictum est, tot loca vicina sint, ubi maluerint, ipsi provideant, ut omnis exinde mulierum conversatio submoveatur; ne si, quæ in nobis est, curam gerere desistamus, atque inimici laqueis obviare, nos exinde, quod absit, si quid diversi contigerit, culpabiles exsistamus. Præsentium itaque latori Felici Abbati mille quingentas plumbi libras, de quo in eadem insula egere dignoscitur, dare non differas: quod tuis postmodum, cum totius quantitatis ratio noscetur, rationibus imputetur. *Grat. 1. q. 20. can. 5.* Ita ergo fac, ut tu ipse provideas, si in ejusdem insulæ fabrica expendi utiliter valent. Quia autem dura est in insulis congregatio monachorum, etiam pueros in eisdem monasteriis ante decem & octo annorum tempora suscipi prohibemus. Vel si qui nunc sunt, tua eos experientia auferat, & in Romanam urbem transmittat. Hoc & in [c] Palmaria aliisque insulis te per omnia volumus custodire.

NOTÆ AD EPIST. L.

a Sic legitur in omnibus Vatic. Norm. &c. In vet. ed. ex *Eumorphiana* conflatum est *Orphiana*. Tandem in recentioribus legitur *Orphiaria*, quam insulam esse parvam Tyrrheni maris, non longe a Palmaria & Pontia, Gussanvillæus ait. Ex Eumorphianæ situ conjicimus illam ipsam esse insulam, quæ nunc *S. Mariæ* insula dicitur. De monachis eam incolentibus ad Anthemium Campaniæ Rectorem scribitur, quod, uti & Palmaria, Campaniæ littori objaceret.

b Hoc est *inopportunum*, unde in duobus Vatic. legitur, *quod inopportune judicavimus*.

c Insula etiam parva maris Tyrrheni contra Terracinam, ab ea circiter 37. mill. distans. Has insulas a monachis cultas, ut in majori secessu viverent, etiam tempore S. Ambrosii, docet ipse lib. 5. in hexa. c. 5.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

*Al. xlix.

EPISTOLA * LI.

Ad universos Monachos in Christi monte insula constitutos.

Abnormes illos monachos Horosio Abbati obedire jubet.

a Gregorius universis Monachis [a] in Christi monte insula constitutis.

PErvenit ad nos, nulla vos monachicæ regulæ præcepta custodire: pro qua re compulsi sumus præsentis præcepti portitorem Horosium Abbatem ad vos dirigere, ut omnia acta vestra subtiliter exquirens, quæque ei recta fuerint visa, disponat; & nobis quæ ab eo ordinata fuerint, renuntiet. Proinde admonemus, ut omnem ei obedientiam præbeatis: & quidquid disposuerit, veluti a me dispositum, cum debita reverentia custodite.

NOTÆ AD EPIST. LI.

a Nomen hodieque retinet, vulgo *Monte Christo*. Mons excelsus seu scopulus in mari Tyrrheno est, totam fere insulam cognominem complectens. Observandum tamen MSS. codices in hujus epistolæ inscriptione discrepare. In Vaticano 4. legitur, *universis . . . in insula Gorgona constitutis*. Codex B. habet *universis monachis in Christi monte constitutis*. Omittitur etiam *insula* in Colb.

* Al. l.

EPISTOLA * LII.

Ad Symmachum defensorem.

De construendo in Corsica monasterio: de corrigendis monachis in Gorgonia: de Sacerdotum cum mulieribus conversatione.

Gregorius Symmacho defensori.

FIlius meus Bonifacius Diaconus dixit mihi, quod experientia tua scripsisset, monasterium quondam ab [a] Labina religiosa femina constructum paratum exsistere, ut in eo debeant monachi ordinari. Et quidem laudavi solicitudinem tuam; sed volo ut excepto eo loco, qui jam in eamdem rem dimissus est, locus alter debeat provideri: ita tamen, ut pro incertitudine temporis locus super mare requiri debeat, qui aut loci dispositione munitus exsistat, aut certe non magno labore muniri valeat, ut illuc monachos transmittamus: quatenus insula ipsa, quæ monasterium nunc usque non habuit [a], etiam in hujus conversationis via meliorari debeat. Ad quam rem implendam atque providendam Horosium Abbatem, præsentis præcepti portitorem, direximus, cum quo tua experientia littora Corsicæ circumeat: & si cujuslibet personæ privatæ locus talis inveniri dignus potuerit, dignum parati sumus pretium dare, ut possimus aliquid firme constituere. Cui præfato Horosio injunximus, ut in [b] Gorgoniam insulam [c] pergat, cum quo tua experientia pariter eat: & mala omnia, quæ illic cognovimus ad- b

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

admissa, ita vindicate, ut per ultionem vestram præfata insula etiam in posterum maneat correcta. Hujus insulæ monasteria sæpe fatus Abbas Horosius instituat, atque ita ad nos remeare festinet. Ita igitur experientia tua faciat, ut ex utraque re, id est vel providendo in Corsica monasterio, vel corrigendis Monachis in Gorgonia, non nostræ, sed voluntati omnipotentis Dei parere festines.

Præterea volumus, ut Sacerdotes qui in Corsica commorantur, prohiberi debeant, ne cum mulieribus conversentur, excepta dumtaxat matre, sorore, [d] vel uxore, quæ caste regenda est. Tribus vero, de quibus prædicto filio meo Bonifacio Diacono tua experientia scripsit, quia vehementer egent, quidquid eis sufficere æstimas, impende: quod nos in tuis postmodum rationibus imputabimus. [e] Data mense Julio. e

NOTÆ AD EPIST. LII.

a Ita tres MSS. Vatic. Norm. Corb. vel *Labinia*. In vulgatis *Albinia*.

b Vulgo dicitur *la Gorgona*. Insula Tyrrheni maris, media fere inter oram Tusciæ & Corsicam Insulam. *Gussanv.*

c In Vatic. C. & D. Norm. & Corb. *perexeat*. Retinemus tamen *pergat*, quod est aliorum Vatican. & excusorum.

d Dubito an non vox illa irrepserit: siquidem ista conversatio res est plena periculi & suspiciosissima. Vide Concilium Nicænum can. 3. Gregorium Magnum Dialog. l. 4. c. 26. de Presbytero Ursino. Ideoque quod ait l. 7. ep. 39. *Uxores non relinquant*, interpretor, curam earum non deserant, victum eis administrent. In Agath. can. 16. *Non ordinentur conjugati, nisi sequestrato mansionis cubiculo*. Turonense II. can. 12. de Episcopo conjugem habente ait: *Propter Deum zelotem tam longe absint mansionis propinquitate divisi, ut*, &c. Et can. 20. ejusdem Concilii cavetur, ne Presbyteri cum suis conjugibus maneant; sed segregatim solitarii in cella jaceant, orent, dormiant. Quia nulli Clericorum juxta sententiam canonum, cum conjuge sua manere permittitur, &c. Negotium tamen facit Concilium Carthaginense III. can. 17. quem Critici subtiliores expendent. Interea indico Gregorii Turonensis historiæ l. 1. cap. 38. & ejusdem de gloria Confess. c. 76. & 78. *Gussanv.* Sacerdotes, Diaconos & Subd. post conjugium ordinatos, cum uxoribus suis conversari vetant quidem Galliæ Concilia hoc ipso sexto seculo congregata. Agath. can. 16. Turon. II. can. 12. 19. Aurelian. IV. can. 17. Lugdun. III. c. 1. Vide Greg. Turon. l. 1. hist. c. 39. Et de gloria confess. cap. 78. Nondum tamen in Italia id prohibitum fuisse, modo turpis abesset suscipio, innuit S. Greg. tum hic tum ep. 59. l. 9. & l. 4. Dialog. c. 2. Huic consuetudini patrocinabatur can. Apostol. 5. *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus uxorem suam non ejiciat religionis prætextu*.

e Id in nullo alio cod. legimus quam in Turon. S. Gat.

EPISTOLA * LIII.

* Al. 11.

Ad Felicem Episcopum Sipontinum.

Canusinam Ecclesiam visitare, atque in ea duos Parochiales Presbyteros ordinare præcipit.

a Gregorius Felici Episcopo [a] Sipontino.

b PErvenit ad nos quod [b] Canusina Ecclesia ita sit sacerdotii officio destituta, ut nec pœnitentia ibidem decedentibus, nec baptisma præstari possit infantibus. Hujus igitur tam piæ rei tamquam necessariæ mole permoti, jubemus dilectioni tuæ, ut hujus præceptionis au-

auctoritate commonitus, memoratæ Ecclesiæ visitator accedas, & vel duos parochiales Presbyteros debeas ordinare; quos tamen dignos ad tale officium veneratione vitæ & morum gravitate pervideris, & quibus in nullo obvient constituta canonicæ disciplinæ, ut sanctæ condigna cautela provideatur Ecclesiæ.

NOTÆ AD EPIST. LIII.

a Sipontum, vulgo *Siponto*, urbs olim Apuliæ, Episcopalis, in ora maritima ad radices montis Gargani, sed excisa; cui successit Manfredonia, quæ Sipontum novum dici potest. *Gussanv.*

b Canusium, vulgo *Canosa*, urbs Apuliæ. Olim erat Episcopalis; circa annum 844. vel 845. ejus sedes unita est Archiepiscopatui Barensi. *Gussanv.*

* Al. lii.

EPISTOLA * LIV.

Ad Johannem Episcopum Surrentinum.

Ut in S. Stephani monasterio S. Agathæ reliquias solemniter collocet.

Gregorius Johanni Episcopo Surrentino.

Religiosis desideriis facile est præbere consensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Et quoniam Savinus Abbas monasterii sancti Stephani [a] insulæ Capris sugessit nobis, se [b] sanctæ Agathæ Martyris reliquias jam olim apud se habere concessas, & in monasterio suo vult ipsa sanctuaria collocari: ideo ad prædictum monasterium te jubemus accedere, &, [c] si ibidem nullum corpus constat humatum, [d] prædicta sanctuaria solemniter colocabis, ut devotionis suæ potiatur effectu.

NOTÆ AD EPIST. LIV.

a Capreæ sive Caprea, vulgo *Capri*, insula Campaniæ adjacens. *Gussanv.* In uno Vatic. Norm. Corb. & pler. legitur, *Cabris*. In Turon. *Calabris*.

b Antiquissimum esse S. Agathæ cultum probatur, tum quod ejus nomen in canone missæ legatur, tum quod inscriptum sit vet. Kalendario Eccles. Chartaginensis, quod ad calcem Actorum Mart. a nostro Thom. Ruinart est editum.

c *Ibidem*, hoc est in ipsomet loco ubi reliquiæ collocari debent; non autem exigitur ut in hoc monasterio nulla hominum cadavera condita essent. Qui enim fieri potuisset ut nulla hic jacerent corpora; cum alium ad sepeliendos fratres suos locum monachi non haberent? Immo ipsis in ecclesiis seu oratoriis, quæ sine reliquiarum sacris pignoribus non consecrabantur, nihil vetabat, quominus fidelium mortuorum corpora humarentur, ut constat ex lib. 4. Dial. cap. 50. 51. 52. & 53. Cur vero cautionem hanc Sanctissimus Pontifex adhibuerit, quærit Gussanv. Duplex occurrit ratio. Primo humata corpora loco moveri non sinebant leges: *Pergit audacia ad busta defunctorum, & aggeres consecratos*, inquit Julian. August. l. 5. cod. Theod. Et Justinian. de sep. violat. *Cum & lapidem hinc movere, & terram solicitare, & cespitem vellere, proximum sacrilegio majores semper habuerint*. Vide Spond. de cœmeteriis sacris l. 1. part. 1. c. 9. Secundo neque etiam cum profanis ossibus atque impiorum reliquiis miscenda erant Martyrum sanctuaria, sine quibus sub altari ipso conditis ecclesia vel oratorium non consecrabatur.

d Sanctuaria sunt reliquiæ, ut intelligitur tum ex hoc loco, tum ex multis aliis ep. Vide l. 2. ep. 12. & alibi passim.

EPI-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

*Al. liii.

EPISTOLA * LV.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Ut neque pauperes opprimi, neque liberæ mulieris filium ad servitutem cogi patiatur.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

NOn solum frequentibus præceptionibus, sed etiam præsentem te sæpius monuisse me memini, ut illic vice nostra, non tantum pro utilitatibus Ecclesiasticis, quantum pro sublevandis pauperum necessitatibus fungereris, & eos magis a cujuslibet oppressionibus vindicares. Præsentium ergo lator Gaudiosus insinuavit nobis ab actoribus sanctæ Romanæ, cui Deo auctore præsidemus, Ecclesiæ sibi violentiam irrogari: asserens quod filios suos viri prædictæ Ecclesiæ velint vindicare. Oblatis etenim ab eo documentis, agnovimus Siricam uxorem præsentium portitoris, ab Ecia quondam gloriosæ memoriæ, Morenæ cuidam feminæ titulo donationis fuisse largitam, & ab eadem Morena per epistolam [a] manumissam: & ideo indecens esse credimus ut progeniti ex libera muliere filii ad servitium retrahantur. Propterea experientiæ tuæ præsenti auctoritate præcipimus, ut his ipsis documentis, sicut & nos didicimus, exuto a curis animo diligenter intendat; quatenus si documenta nulla sunt ab Ecclesiæ parte, quæ documentis hujus hominis debeant obviare, ab ejus se molestia sine aliqua retractatione suspendat. Durum enim est ut si alii pro mercede sua libertates tribuunt, ab Ecclesia quam tueri has oportuerat, revocentur. Iterum ergo atque iterum experientiam tuam necessario submonemus, ut illic si quæ inter pauperes & Romanam Ecclesiam sanctam quæstiones vertuntur, omni mentis integritate discutiat, sicque patrimoniales utilitates peragat, [b] ut a benignitate justitiæ non recedat.

NOTÆ AD EPIST. LV.

a De servorum manumissione vide doctissimam Alteserræ observationem ad hunc locum.

b Ita restituimus ex MSS. Vatic. & nostris. In vulgatis autem legitur, *ut a benignitate justitia non recedat*.

*Al. liv.

EPISTOLA * LVI.

Ad Petrum Subdiaconum.

Quid ad celebrandam dedicationem dare debeat ad erogandum pauperibus.

Gregorius Petro Subdiacono.

FEstivitatibus Sanctorum desiderabiliter insistentes, præsentis præceptionis nostræ paginam ad experientiam tuam necesse duximus dirigendam: indicantes ei oratorium beatæ Mariæ, quod nuper in cella fratrum ædificatum est, ubi Marinianus Abbas præesse dignoscitur, Augusto mense disposuisse nos, adjuvante Domino, summopere dedicari: quatenus cœpta nostra, operante Domino, debeant consumma-

mari. Sed quia cellæ ipsius tenuitas exigit, debere nos in ipsa diei festivitate concurrere; propterea volumus ut ad celebrandam dedicationem dare debeas ad erogandum pauperibus, in auro solidos decem, vini amphoras triginta, [a] agnos ducentos, olei [b] orcas duas, berbices duodecim, gallinas centum, quæ tuis possint rationibus postmodum imputari. Statim ergo fieri hæc nulla moræ interjectione constitue, ut vota nostra, Deo auctore, celerem sortiantur effectum.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

NOTÆ AD EPIST. LVI.

a Hic dissident mss. Sequimur Vatic. E. omnes Norm. Angl. Corb. Rem. In Vatic. B. legitur, *annonæ trecenta sextaria. . . gallinas trecentas*. In vulgatis, *annonæ modios ducentos, olei* &c. . . . . *verveces*.

b Vox Hispanica est ex Varrone *de re rustica lib. I. c.* 13. Isidoro lib. 20. cap. 6. amphoræ species. Greg. Turon. lib. 4. hist. cap. 44. *Septuaginta vasa, quæ vulgo orcas vocant, olei liquaminisque furati sunt*. Sexaginta Orcæ olei apud Senatorem lib. 3. Ep. 7. Sed & in Orcis conditos cineres apud Romanos discimus ex Salmasio ad Solinum pag. 1204. De epulis in dedicatione Ecclesiarum vide Alteserram in hanc Epistolam.

EPISTOLA * LVII.

* Al. IV.

Ad Severum Episcopum.

De eligendo Ariminensi Episcopo.

Gregorius Severo [a] Episcopo.

FRaternitatis tuæ edocti sumus epistola, in persona Ocleatini de electione Episcopatus aliquos consensisse: quem quoniam nos non concedimus, in ejus non debent immorari persona. Sed habitatoribus ejusdem civitatis edicito, ut, si in eadem Ecclesia dignum ad hoc opus invenerint, in ipsius cuncti electionem declinent. Alioquin præsentium tibi portitor personam, de qua ei diximus, indicabit, in cujus debeat fieri electione decretum. Vos etenim in ejusdem visitationem Ecclesiæ estote solertes atque soliciti, ut & res ejus illibatæ serventur, & utilitates vobis disponentibus more solito peragantur.

NOTÆ AD EPIST. LVII.

a Ficolino eximiæ probitatis & capacitatis viro, atque Ariminensis Ecclesiæ vicino, ejusdem cura ac visitatio injungitur. Demortuo quatuor post annis Johanne Episcopo Raven. Ravennatis Ecclesiæ visitationem eidem Severo delegatam legimus lib. 4. Epist. 25. Ariminensis Ecclesiæ, dum Castorius Episcopus Romæ infirmus detinebatur, commissa fuerat cura Leontio Urbinati. Ind. XI. Epist. 24. deinde Sebastiano, ut discimus ex Epist. 21. Ind. 15.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

* Al. lvi.

a EPISTOLA * LVIII.

Ad Arsicinum ducem, clerum, ordinem, & plebem Ariminensis civitatis.

Ne Ocleatinum in Episcopum eligant.

a b Gregorius [a] Arsicino duci, clero, ordini, & plebi [b] Ariminensis civitatis.

DIlectionis vestræ quam sit in exspectatione Pontificis prona devotio, directæ relationis textus insinuat. Sed quia ordinatorem vehementer in his oportet esse solicitum, nostræ in hoc utique cura deliberationis invigilet. Ideoque caritatem vestram scriptis præsentibus admonemus, ut nullus se debeat pro Ocleatini ad nos fatigare persona: sed si in eadem civitate qui ad hoc sit utilis invenitur, itaut a nobis reprehendi non possit, vestra concurrat electio. Si vero ad hoc dignus inventus non fuerit, nos in quo pariter debeatis præbere consensum, præsentium diximus portitori. Vos autem unanimes orate fideliter, ut quicumque fuerit ordinandus, & vobis utilis possit exsistere, & dignum Deo nostro sacerdotale exhibere servitium.

NOTÆ AD EPIST. LVIII.

a In excusis, *Ursicino*; & infra, *Odeatini*, pro *Ocleatini*.

b Ariminum, vulgo *Rimini*, urbs hodieque Episcopalis in Provincia, quæ olim Æmilia, quæ vulgo *la Romagna* dicitur. Sita est inter Ravennam & Anconam, ad mare Hadriaticum: subditur nunc Archiepiscopo Ravennati, ceu Metropolitano suo; summo Pontifici, ut domino ac principi suo. *Gussanv.*

* Al. lvii.

EPISTOLA * LIX.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Palatinæ annuos triginta solidos pro sustentatione tribuat.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

SI proximorum necessitatibus habita compassione benigna mente
a concurrimus, nostris proculdubio [a] necessitatibus clementem Dominum reperimus. Palatina siquidem femina illustris, continua hostilitate insinuavit se plurimis necessitatibus subjacere. Propterea experientiæ tuæ præsenti auctoritate præcipimus, ut pro sustentatione ejus annuos triginta solidos dare non differas, qui tuis postmodum possint rationibus imputari. Ita ergo fac, ut & tu bene ministrando mercedis commodum percipias, & nostra ad effectum præcepta perducas [b]. b

NOTÆ AD EPIST. LIX.

a In Norm. & nonnullis, etiam Vatic. *petitionibus*.

b In uno Teller. subscribitur, *Mense Augusto Ind. 9*.

EPI-

* Al. lviii.

EPISTOLA * LX.

Ad clerum, ordinem, & plebem consistentem Perusiæ.

Ne Episcopi electionem diutius differant.

a Gregorius clero, ordini, & plebi consistenti [a] Perusiæ.

Miramur, carissimi fratres in Christo, quare Ecclesiam Dei tanto tempore absque Rectore conspicitis, ac de vestro totiusque plebis regimine minime cogitatis. Notum est enim, quod grex, si pastoris cura defuerit, per avia gradiatur, & ob hoc [b] facilius inimici laqueos insidiantis incurrat. Unde necesse est de his, qui Ecclesiæ militant, unum, habito timore Domini, perquirere, qui Pastoris ministerium possit digne suscipere, atque illic protegente Domino, sacramentorum divinorum dispensator insistere: quatenus & pro filiis Ecclesiæ vestræ puræ quotidie mentis holocaustum offerat, & viam gregi, quomodo ad supernam patriam gradiatur, ostendat.

NOTÆ AD EPIST. LX.

a Vulgo *Perugia*, urbs ampla Italiæ in Hetruriæ Umbriæque confinio: nunc etiamnum episcopalis. *Gussanv.*

b In excusis & in nonnullis MSS. *ob hoc familiarius*. Lectionem nostram suppeditarunt præsertim Vatic.

* Al. lix.

EPISTOLA * LXI.

Ad Gennadium Patricium & Exarchum Africæ.

Ut Theodorum Magistrum militum a pauperum & Ecclesiæ vexatione abstinere jubeat.

a Gregorius Gennadio Patricio & [a] Exarcho Africæ.

Dei præ oculis vos indesinenter habere timorem, ac sectari justitiam, submissa hostium colla testantur: sed ut gloriam vestram in eadem prosperitate gratia Christi custodiat, quæcumque perperam committi cognoscitis, celeri, sicut consuevistis, prohibitione compescite; ut armis justitiæ præmuniti,
b hostiles impetus fidei virtute, [b] quod est tutius culmen virtutis,
c superetis. Marinianus siquidem [c] Turritanæ civitatis frater & Coepiscopus noster, nobis lacrymabiliter indicavit, civitatis suæ paupe-
d res omnino vexari, & [d] commodalibus affligi dispendiis. Insuper & [e] religiosos Ecclesiæ suæ homines gravem ab hominibus Theodori [f] magistri militum sustinere molestiam, ac pati corporales injurias: & quod ad hoc usque prorumpitur, ut [g] in carcerem, quod dici nefas est, retrudantur: se quidem etiam in caussis ad Ecclesiam suam pertinentibus a præfato glorioso viro graviter impediri. [h] Quæ quam sint, si tamen vera sint, reipublicæ disciplinæ contraria, vos scitis. Et quia hæc omnia vestram excellentiam convenit emendare, salutans eminentiam vestram exposco, ut ea ulte-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

rius fieri non sinatis: sed ex opere [i] illi jubete diligere, ut ab Ecclesiæ se læsione removeat, & nullus eorum in angariis seu commodis ultra quam sinit ratio, prægravetur; aut si quæ causæ fuerint, non potentatus metu, sed legali ordine finiantur. Ita igitur quæso, aspirante vobis Domino, hæc omnia [k] præceptionis vestræ interminatione corrigite, ut si non rectitudinis contemplatione, saltem formidine vestræ jussionis a talibus se gloriosus Theodorus, vel homines ejus abstineant: quatenus, quod ad laudem vestram proficiat & mercedem, in partibus vobis commissis possit florere cum libertate justitia.

NOTÆ AD EPIST. LXI.

a Seu Præfecto prætorio, quem Carthagine commorari voluit Justinianus, & aliis Provinciarum Præfectis præposuit. Cumque Sardinia una ex septem Africæ Provinciis esset, ea ratione ad hunc Exarchum querelas de Theodoro Sardiniæ Præfecto seu Duce cujus supra mentio in epist. 48. & 49. deferre curat.

b Sic restituimus, ex MSS. præsertim Vatic. & Norm. cum prius legeretur, *quod est totius* &c.

c Urbs est in Sardinia, quæ apud Plinium lib. 3. cap. 7. *Turris Libyssonis* dicitur. Apud Ptolemæum lib. 3. cap. 3. *Turris Byssonis*. Denique *Turribus*, in tabulis Peutingerianis, & apud Anonymum Ravennatem.

d Hoc est, dispendiis commodorum, seu bonorum temporalium. *Maur.* Potius, *angariis* quę in commodum Theodori, non in utilitatem reip. cedunt. E. V.

e Vox *religiosi* tam longe abducta est a primæva significatione, ut necesse fuerit hic notam adjungere, ne de monachis dictum existiment, quod Clericorum fuit, & aliorum fidelium. Vide Lugdun. II. can. 2. ubi de testamentis statuitur. Sidonius Apollinaris l. 4. epist. 28. Vettium illustrem delineans, ait eum esse occulte delicateque religiosum, non sub palliolo, sed sub paludamento. Vide lib. 5. ep. 22. *Gussanv.*

f In Vat. B. *magnifici viri*.

g Infra lib. 11. ep. 56. nunc ep. 45. lib. 13. Clericorum immunitas prolatis Imperatorum legibus asseritur. *Guss.*

h Prius *quæcumque sint, si tamen* &c.

i Ita tres Vatic. In alio notato D. & in Corb. Norm. & plur. tantum legitur, *jubete, ut*, &c. In excusis, *opere illi jubete diligenti, ut*.

k Irrepsit in excusos *nostræ*, pro *vestræ*; quod emendavimus ex MSS. Vatic. Gall. Anglic.

a * *Al.* lx.

[a] EPISTOLA * LXII.

Ad Januarium Archiepiscopum Caralis Sardiniæ.

Ut a quorumdam molestiis Catellam, salva justitia, tueatur.

b Gregorius Januario [b] Archiepiscopo Caralis Sardiniæ.

Si ipse Dominus noster viduarum se maritum, orphanormque patrem Scripturæ sacræ profitetur testimonio, nos quoque membra corporis ejus ad imitandum caput summo debemus mentis affectu intendere, & salva justitia, orphanis & viduis præsto, si necesse sit, esse. Et quia insinuatum est nobis Catellam religiosam feminam habentem filium suum hic in sancta Romana Ecclesia, cui Deo auctore præsidemus, militantem, quorumdam immissionibus vel inquietudinibus molestari; de ea re fraternitatem vestram scriptis præsentibus necesse duximus adhortandam, ut eidem prædictæ feminæ tuitionem ferre, salva justitia, non declinet: sciens quod de hujuscemodi rebus & Dominum sibi debitorem faciat, & nostram circa se caritatem magis

gis adstringat. Causas enim prædictæ feminæ, sive sint, sive fuerint, c vestro [c] volumus judicio terminari, ut foralis illi inquietudo submoveri debeat, & tamen a judicii justitia nullatenus excusetur. Oro autem Dominum, qui viam vestram cursu ad se prospero dirigat, & ad regnum venturæ gloriæ propitiatus ipse perducat.

NOTÆ AD EPIST. LXII.

a Hæc & 64. una videntur epistola, paucis in limine mutatis.
b Ita legitur in Vatic. & aliis MSS. In editis, *Archiepiscopo Caralitano*.
c Sic legendum ex MSS. Vat. & omnibus al. In vulgatis, *nostro*.

EPISTOLA * LXIII.

* Al. lxi.

Ad Januarium Episcopum Caralis Sardiniæ.

Pompejanam, ne contra æquitatem gravetur, commendat.

Gregorius Januario Episcopo Caralis Sardiniæ.

LIcet fraternitas vestra zelo justitiæ se in diversorum tuitionem congruenter impendat; proniorem tamen eam credimus prorsus exsistere in eorum solamina, quos ei nostra commendat epistola. Pompejana igitur religiosa femina per hominem suum suggessit, multa se quorumdam hominum sustinere assidue irrationabiliter gravamina, & ob hoc nobis supplicasse dignoscitur, ut nostris eam vobis commendaremus apicibus. Propterea salutantes fraternitatem tuam, debito caritatis affectu prædictam vobis feminam necessario duximus commendandam, ut comitante justitia, [a] in nullo eam fraternitas tua contra æquitatem gravari permittat, nec aliqua inconsulte pati dispendia. a Sed si quas eam habere causas contigerit, in electorum judicio, [b] altercando ventiletur contentio: b & quæcumque fuerint diffinita, ita tranquille ad effectum vobis solatiantibus perducantur, ut & vobis pro tali opere merces inhæreat, & nostris apicibus commendata, gaudeat se invenisse justitiam.

NOTÆ AD EPIST. LXIII.

a Vatic. B. *nullum eam fraternitas tua . . . . gravare permittat*. Excusi, *in nulla . . . causa gravari* &c. Sequimur duos Vatic. & alios potioris notæ.
b Hanc lectionem amplecti nos cogit vet. MSS. & edit. consensus. In recent. legitur, *altercantium*.

EPISTOLA * LXIV.

* Al. lxii.

Ad Januarium Archiepiscopum Caralitanum.

Catellam religiosam feminam commendat.

Gregorius Januario Archiepiscopo Caralis Sardiniæ.

PAstoralis regiminis necessitate compellimur, ut orphanorum, viduarumque causis solertius, quam a curis cæteris insistamus. [a] Insinuatum vero nobis est, Catellam religiosam feminam, habentem filium hic in sancta Romana Ecclesia, cui Deo auctore præsidemus, militantem,

AN. CHR. 590. 591. GREG. I.

tem, quorumdam immissionibus vel inquietudinibus molestari. De ea re fraternitatem vestram scriptis præsentibus necesse duximus adhortandam, ut eidem prædictæ feminæ tuitionem, ferre salva justitia, non declinet; sciens quod de hujusmodi rebus & sibi Dominum faciat debitorem, & nostram circa se caritatem magis adstringat. Causas enim prædictæ feminæ sive sint, sive fuerint, vestro volumus judicio terminari, ut foralis illi inquietudo submoveri debeat, & tamen a judicii justitia nullatenus excusetur. Oro autem Dominum qui viam vestram cursu ad se prospero dirigat, & ad regnum venturæ gloriæ propitiatus ipse perducat.

NOTÆ AD EPIST. LXIV.

a In editis, *Et quia insinuatum nobis est.*

* Al. lxiii.

EPISTOLA * LXV.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Injuste titulatam Petronii domum, Theodoræ illius viduæ restituendam.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

SIcut res ad jus Ecclesiæ pertinentes amittere non debemus, ita alienas appetere incivile esse nihilominus judicamus. Et quoniam
a edocti sumus, domum Petronii [a] notarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, a Constantio tunc defensore irrationabiliter
b [b] titulatam: experientiæ tuæ præsentis præcepti pagina demandamus, in omni excusatione vel dilatione omissa, deposito titulo eamdem domum præsentium latrici Theodoræ relictæ antedicti Petronii sine mora restituas: ne, quod absit, viduis inde præjudicium oriatur, unde consolationis debent invenire solatium.

NOTÆ AD EPIST. LXV.

a Scribæ a notis ita dicti: scribebant ipsi vel in Palatio, vel in militia, vel in Ecclesia; atque adeo diversi erant eorum ordines, diversa munia, quæ persequi non est animus. *Gussanv.*

b Valentin. lib. 3. Cod. de bonis vacantibus: *Tituli quorum adjectione prædia nostris sunt conservanda substantiis, non nisi publica testificatione proponuntur.* Dicunt tabulas fuisse ligneas, σανίδας, ex Novell. 30. de Protect. Cappadociæ cap. 8. Gall. *ecriteaux*, *pannonceaux*, *affiches*. Ad hunc morem alludit S. August. expos. in epist. S. Johan. tract. 7. *Recedite prædones, recedite invasores possessionis Christi. In possessionibus vestris ubi dominari vultis, titulos omnipotentis ausi estis infringere: cognoscit ille titulos suos: vindicat sibi possessionem suam: non delet titulos, sed intrat & possidet. Sic ad Catholicam venienti non deletur baptismus, ne titulus Imperatoris deleatur*, &c. Contra titulorum effractores statuitur in Novella prædicta. *Gussanv.* Lege ep. 41. lib. 5. & Gesta Synodi ad calcem epistolarum, quæ olim erant ep. 44. l. 4. *Consuetudo nova in Ecclesia hac valde reprehensibilis erupit, ut cum Rectores ejus patrimonii, urbana vel rustica prædia juri illius competere posse suspicantur, fiscali more titulos imprimant.* &c. De titulis in possessionis signum apponi solitis vide Cassiod. l. 4. Var. Ep. 14. *Casa ejus, appositis titulis, fisci nostri juribus vendicabis.* Lege etiam ep. 7. lib. 5.

EPI-

* Al. lxiv.

EPISTOLA * LXVI.

Ad Felicem Episcopum Messanensem.

Quæ servandæ sint consuetudines, quæ abrogandæ. Ne munera sibi mittat; aut Romam veniat, amice monet.

Gregorius Felici Episcopo Messanensi.

Johan. Diac. lib. 3. cap. 24.

a CONsuetudines, [a] quæ Ecclesiis gravamen noscuntur inducere, nostra nos decet consideratione remittere: ne illuc aliqua cogantur inferre, unde sibi inferenda debent potius exspectare. Clericorum siquidem vel aliorum consuetudinem te oportet illibatam servare, eisque annis singulis quæ sunt consueta, transmittere. Nobis autem de cætero, ne quid transmittere debeas, inhibemus. Et quoniam non delectamur

b xeniis, [b] Palmatianas, quas tua direxit fraternias, cum gratiarum actione suscepimus; sed eas, ne quod exinde potuisses sentire dispendium, digno fecimus pretio venundari, & id fraternitati tuæ transmisimus * singillatim. Sed quia caritatem tuam ad nos venire velle cognovimus, scriptis præsentibus admonemus, ut ad veniendum non debeas laborem assumere; sed ora pro nobis, ut quanto nos itineris intervalla dissociant, tanto animis nostris adinvicem Christo adjuvante simus in caritate conjuncti: quatenus nos alterna obsecratione juvantes, susceptum officium venturo integrum judici resignemus.

* al. sigillatum.

NOTÆ AD EPIST. LXVI.

a Est debitum jure aut injuria lapsu temporis introductum. Sic multa in Ecclesiam invecta sunt, quæ sancti Gregorii exemplo sublata esse pridem oportuit, quæque nunc exigi vetat justitia, vetat prudentia, vetant Canones. Vide Conc. Cabilon. II. can. 16. & 17. *Gussanv.*

b Vestes palmatas intelligo, quasi palmis intertextis, opere, ut vocant, Phrygio sive plumario concinnatas. Palmatam vestem olim in pretio habitam apud Romanos notissimum est. Erat autem Imperatorum & virorum insignium. *Gussanv.* Eadem fere est nostri Mabillonii sententia de Palmatianis, in Vita S. Greg. quam tom. I. Actorum SS. Ord. S. Benedicti inseruit. Dictorum virorum sententiæ libenter subscribimus, nec placet Card. Baronii conjectura, *uvas Palmatianas seu vinum Palmatianum* intelligentis. Præcipua dona quibus amicos Reges Senatus Romanus excolebat, togæ pictæ & tunicæ palmatæ fuerunt, teste Livio lib. 2. cap. 8. In missa ab Illyrico edita fit mentio vestis sacræ, quæ Palmatica appallatur, ut observat Hugo Menardus ad lib. Sacram. nota 940. *Maur.* Quid si palmæ fructus seu dactylos simpliciter intelligamus esse missos? E. V.

* Al. lxv.

EPISTOLA * LXVII.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ut Pastori oculis infirmo annuum præstet alimentum.

a Gregorius [a] Petro Subdiacono.

Johan. Diac. lib. 2. c. 55.

SI proximorum necessitatibus habita compassione benigna mente concurrimus, nostris proculdubio petitionibus Dominum clementem reperimus. [b] Pastorem siquidem, qui nimia visus imbecillitate laborat, ha- b

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

habentem conjugem, duoque mancipia, qui & cum Jonatha quondam gloriosa fuerat, plurimis cognovimus necessitatibus subjacere. Propterea experientiam tuam per præsentis præcepti paginam admonemus, uti pro sustentatione ejus annuos tritici [c] modios trecentos, necnon & fabæ modios totidem dare non differas, quæ postmodum possint tuis rationibus imputari. Ita ergo fac, ut & tu bene ministrans mercedis commodum percipias, & nostra ad effectum præcepta perducas. [d] Mense Augusto.

NOTÆ AD EPIST. LXVII.

a In Norm. Colbert. Corb. Germ. & pl. legitur simpliciter *Petro*. At in 4. Vatic. additur *Subd.* Consentit codex And. Prius legebatur in excusis *Anthemio Subd.*

b Nomen viri proprium, quale apud Ausonium. *Gussanv.*

c Ita restituimus ex uno Vatic. Corb. Norm. In aliis legitur, *centum modios*.

d In solo Turon. S. Gatiani hoc legitur & in Colbertino, in quo tamen ad ep. seq. pertinere videtur.

EPISTOLA * LXVIII.

* Al. lxvi.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Sacram supellectilem Venafranæ Ecclesiæ, quam Clerici Judæo vendiderant, restitui curet, ac reos ad pœnitentiam compellat.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

FUscus Archiater, ardore fidei provocatus, preces effudit, dicens Opilionem Diaconum [a] servum Dei, & Crescentium, Clericos [b] Venafranæ Ecclesiæ, oblitos timorem futuri judicii, [c] ministeria antefatæ Ecclesiæ Hebræo cuidam, quod dici nefas est, vendidisse: id est, in argento calices duos, [d] coronas cum delphinis duas, & de aliis coronis [e] lilios, [f] pallia majora sex, & minora septem. Et ideo mox ut præsentem jussionem experientia tua susceperit, memoratos Ecclesiasticos ad se faciat indifferenter occurrere; & requisita veritate, si ita, ut suggestum est, constiterit, memoratum Hebræum, qui oblitus vigorem legum, præsumsit [g] sacra cimelia comparare, per judicem provinciæ faciat conveniri; & sine aliqua mora antefata ministeria reddere compellatur; ut ex eis sæpe fatæ Ecclesiæ nihil possit imminui. Suprascriptos autem Diaconum vel Clericos, qui tantum nefas commiserunt, in pœnitentia [h] religare non differas, ut tale tantumque delictum suis lacrymis possint diluere.

NOTÆ AD EPIST. LXVIII.

a Sic restituimus ex MSS. Vatican. Norm. &c. cum prius legeretur, *Diaconum; sed & servum Dei Crescentium.*

b Venafrum vulgo *Venafri*, urbs Campaniæ non procul a Vulturno fluvio, nunc adhuc Episcopalis sub Archiep. Capuano. In MSS. varie scribitur. In Vatic. B. *Venafanæ*. In C. *Benafanæ*. In D. *Benafranæ*. Norm. Corb. & vet. ed. sequuntur Vaticanum C.

c Hic vasa, ornamenta, supellex sacra: *Gussanv.* Contra Clericorum illorum scelus placet hæc verba Optati intorquere: *Hoc tamen immane facinus a vobis geminatum est, dum fregistis calices Christi sanguinis portatores . . . avari dum venditis, sacrilegi dum inconsiderate vendidistis . . . . . Emerunt forsitan in usus suos sordidæ mulieres; emerunt pagani, facturi vasa in quibus in-*

incenderent idolis suis. Optat. l. 6. de Schis. Donat. c. 2. Vide etiam c. 5.

d Corona est candelabrum in modum coronæ ac circuli variis lucernis instructum. Delphini sunt ejusmodi candelabrorum non ornamenta modo, sed & fulcra. Anastas. in Silvestro: *Coronas quatuor dedit Constantinus cum Delphinis viginti ex auro purissimo*; & infra: *Coronam auream ante corpus B. Petri cum Delphinis quinque*. Idem in Sergio: *Cantharos & coronas, quæ ante sacrum altare, & confessionem B. Petri Apostoli, ex antiquo pendebant, deponi fecit*.

e Anastasius in Leone 3. *Hic sacer Antistes super ipsas columnas lilios poni fecit*. In Vatic. C. legitur *lilia*.

f Hic variant codices, etiam Vaticani: A. habet, *pallium majus unum, minora sex*: B. *pallia majora & minora septem*: C. *pallia maj. & minora sex*; D. *pallia majora minora sex*. Consentiunt Norm. & Corb. In sacra supellectili sæpe pallia commemorantur. Greg. Turon. l. 7. Hist. c. 22. *Cumque jam altarium cum oblationibus pallio serico coopertum esset*. Et l. 1 de mirac. S. Mart. c. 13. *Et aut ex velo januæ, aut palliolis quæ pendent de parietibus*. Per pallia possunt etiam intelligi vestes sacerdotales & sacræ, quæ etiam in monasteriis erant pretiosæ. Theodorus Studita in suo testamento art. 19. *Non uteris vestimento elaborato & pretioso, præterquam sacerdotali*.

g Corrupte in excus. *sacra civiliter*. De cimeliis jam dictum in ep. 20.

h Sic MSS. fere omnes, ubi ed. habent *relegare*.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

* Al. lxvii.

EPISTOLA * LXIX.

Ad Petrum Subdiaconum Siciliæ.

Monasterii lites ac negotia omnia perito e laicis viro committenda.

Gegorius Petro Subdiacono Siciliæ.

SIcut studii nostri esse condecet, a litigiis foralibus monachos submovere, ut divinis ministeriis pie ac solerter invigilent: ita necesse est nostram provisionem, quemadmodum negotia eorum disponi debeant ordinare, ne distenta mens per varias causarum curas defluat, & ad celebrandum opus consuetum enervata torpescat. Præsentium itaque lator Abbas Johannes plurima se [a] monasterii sui asserit habere negotia. Pro qua re experientiam tuam per præsentis scripti paginam admonemus, quatenus cum Fausto, [b] qui Romani viri magnifici ex prætore [c] cancellarius fuerat, loqui debeat. Cujus si pronam ad hanc rem compereris voluntatem, ei monasterii ipsius generaliter debeas constituto salario commendare negotia. Expedit enim parvo incommodo a strepitu causarum servos Dei quietos exsistere; ut & utilitates cellæ per negligentiam non pereant, & servorum Dei mentes ad opus Dominicum liberiores exsistant.

NOTÆ AD EPIST. LXIX.

a Scilicet S. Luciæ Syrac. ut liquet ex ep. 39. lib. 7.

b In Vatic. A. *qui Romani, viri memorandi, ex tempore cancellarius fuerat*: B. *qui Romanæ urbis ex prætore cancellarius fuerat*. In Corb. *ex prætore cancellii*, consentientibus Lyr. & Aud. In Turon. corrupta est lectio. In Becc. *qui ex prætoris cancellis*.

c Idem erat ac scriba seu notarius. Ita dictus est quod intra cancellos staret, ut tutiora essent ejus scrinia. Cancellarii officium militiam cancellorum vocat Cassiodor. lib. 11. Va. 6. Vide Agathiam lib. 1. de ministris Narsetis.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

* Al. lxviii.

EPISTOLA * LXX.

Ad universos Episcopos per Siciliam.

A fictorum defensorum angariis quomodo sibi caveant.

Gregorius universis Episcopis per Siciliam.

FRaternitatis vestræ diu jam probata devotio tanto nos compellit pro vobis caute providere, quanto vos adstrui audito nostræ Ecclesiæ damno, studiose concurrere. Cognovimus quosdam in Sicilia insula simulantes se Sedis Apostolicæ defensores, [a] de frumento vos in angariis, aliisque rebus affligere; necessarioque duximus eorum fallaciæ scriptis præsentibus obviare. Ideoque fraternitatem vestram caritate debita salutantes, magnopere commonemus, ut nullo modo talibus deinceps apud vos locus surripiendi remaneat: sed quisquis ille est, si revera sedis nostræ fuerit notarius vel defensor, nisi nostra ad vos specialiter, vel rectoris nostri patrimonii scripta detulerit, nullis per nomen Ecclesiæ nostræ potiatur angariis: nec aliqua vobis ab eo gravamina imponi permittatis, sed suis utilitatibus iter suum propriis, ut novit, disponat expensis. Nec quemquam ab eo in locis istis patiamini molestari. Hæc etenim quæ nostris apicibus pro vestra vestrorumque quiete inhibuisse cognoscimur, sic constantius conservate, ut hoc exuti gravamine, divinis obsequiis devoti ac paratiores inveniri valeatis.

NOTÆ AD EPIST. LXX.

a In multis deest, *de frumento*.

* Al. lxix.

EPISTOLA * LXXI.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ut Cyriacum & Johannam conjugem ejus ex Judæa Christianam tueatur.

Gregorius Petro Subdiacono.

EGentibus nostræ commendationis auxilio, oportet nos, in quantum ratio patitur, benigna mente præbere subsidium. Proinde experientiæ tuæ Cyriacum & Johannam conjugem ejus, præsentium portitores nostra præceptione duximus commendandos, quatenus a nullo eos contra justitiam opprimi vel gravari permittas. Sed ubi necesse fuerit, tuis, annuente justitia, solatiis perfruantur; ut salva æquitate, nostram sibi in omnibus commendationem, te concurrente, prodesse lætentur. Quia vero præfata femina, pro eo quod post acceptas sponsalitias arrhas, ex Judæa ad Christianam religionem conversa est, dicitur sustinere molestiam: & eamdem causam jam dictam asseruit, & finitam: experientia tua diligenter exquirat; & si causam judicatam cognoverit, nullam exinde querelam adversus suprascriptam feminam ulterius quolibet modo reserpere permittat. Sed quæ judicata sunt, modis omnibus con-

conserventur ; ne ob id quod meliorem partem elegisse dignoscitur, malorum hominum controversiis quatiatur.

* Al. lxx.

EPISTOLA * LXXII.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ne ante hiemem Siculi Episcopi omnes Romam veniant. Frumenti copiam ultra solitum comparet Petrus, ac congruo tempore in urbem transmittat.

Gregorius Petro Subdiacono.

QUia fratres & Coepiscopos nostros in Sicilia insula commorantes, ad beati Petri Apostoli natalitium diem convenisse voluimus, scriptis [a] præcedentibus agnovisti. Sed quia ea causa, [b] quæ cum viro magnifico Justino Expraetore [c] dicitur, eorum iter interim præpedivit, & quia jam tempus veniendi & redeundi non sinit, eos nolumus ante hiemem fatigari. Gregorium vero [d] Agrigentinum, & Leonem Catanensem, & Victorem [e] Panormitanum per omnia nos volumus ad [f] nos ante hiemem proficisci. Quinquaginta vero auri libris, nova frumenta ab extraneis compara, & in Sicilia in locis, in quibus non pereant, repone: ut mense Februario illuc naves quantas possumus dirigamus, & eadem ad nos frumenta deferantur. Sed etsi nos transmittere cessamus, ipse naves provide, & ad nos, auxiliante Domino, Februario mense transmitte hæc eadem frumenta, exceptis dumtaxat frumentis, quæ nunc mense Septembri, vel Octobri, juxta consuetudinem transmitti præstolamur. Ita ergo experientia tua faciat, ut sine alicujus vexatione coloni Ecclesiastici, frumenta congregentur: quia tantum hic [g] parva nativitas fuit, ut, nisi auxiliante Deo frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat. Naves vero, quæ commendatæ Ecclesiæ sanctæ semper fuerunt, in omnibus tuere, ad quod tibi etiam directæ gloriosi viri Leonis [h] Exconsulis epistolæ concurrunt. Multi vero huc veniunt, qui terras aliquas, vel insulas in jure Ecclesiæ nostræ, in emphyteosim sibi postulant dari: & aliquibus quidem negamus, aliquibus vero jam concessimus. Sed tua experientia sanctæ Ecclesiæ utilitatem conspiciat, memor, quod ante sacratissimum beati Petri Apostoli corpus, potestatem patrimonii ejus acceperit. Et licet hinc scripta decurrant, quod utilitatem patrimonii impedit, fieri nullo modo permittat: quia nec nos sine ratione aliquid dedisse reminiscimur, vel dare disponimus.

Johan. Diac. lib. 2. c. 59.

NOTÆ AD EPIST. LXXII.

a Supr. Epist. 36. quam primus edidit Baluzius.

b De Justini cum Siciliæ Episcopis dissidio, sup. Ep. 2.

c Videtur legendum, *Prætore*, etsi aliter habeant MSS. nam Justinus in Sicilia præturam gerebat adhuc Indict. x. Vide ep. 33. hujus Ind. ipsi successit Libertinus Ind. xi. Vide ep. 38.

d Agrigentum, vulgo *Gergenti*, urbs Siciliæ maritima, adhuc Episcopalis sub Archiepiscopo Panormitano. *Gussanv.*

e Panormus, vulgo *Palermo*, urbs maritima, hodie Archiepiscopalis, & Siciliæ caput. *Gussanv.*

f In vulgatis & in plurimis MSS. *ad te*, sed legendum *ad nos* probant ep. 33. lib. 2. & 12. libri undecimi:

An. Chr. 590. 591. Greg. 2.

ex quibus patet illos Episcopos, saltem Gregorium & Victorem, Romam ut se purgarent, venire jussos.

g Dicerent alii, paucæ segetes Gall. *petite recolte*. *Gussanv.* Observandum in MS. Bigotiano vitæ S. Greg. auctor. Johanne Diacono, pro, *nativitas*, legi *sativitas*, vel *satio*, lib. 2. cap. 60. ubi hæc ep. refertur.

h Scilicet per codicillos & litteras, ut jam supra monuimus.

* Al. lxxi.

EPISTOLA * LXXIII.

Ad Petrum Subdiaconum.

De restituendis Taurominitanæ Ecclesiæ possessionibus atque pecuniis.

Gregorius Petro Subdiacono.

QUanto Apostolicæ Sedi ab Ecclesiis reverentia cæteris exhibetur, tanto eam in earum decet esse tuitione solicitam. Et quia domus vel fines atque possessiones [a] Taurominitanæ juri Ecclesiæ pertinentes, ab actionariis dicuntur nostræ Ecclesiæ contra rationis ordinem occupatæ, experientiæ tuæ præsentis hujus præcepti pagina deputamus, quatenus cognita veritate, si ita est, cuncta quæ occupata didiceris, in ante fatæ Ecclesiæ pristina jura restituas. Quia vero pervenit ad nos, vivente adhuc Victorino Episcopo, ejusdem Ecclesiæ periisse pecunias, ad earum requisitionem te Secundino fratri, & coepiscopo nostro volumus præbere [b] solatia, & utilitatibus ejusdem Ecclesiæ in quo necessarium fuerit, salva æquitate concurrere. Ita enim cuncta, quæ in hujus præcepti pagina continentur, effectui mancipare festina, ut de æquitate servata præfati Episcopi relationibus ipse lauderis.

NOTÆ AD EPIST. LXXIII.

a Taurominium, vulgo *Taormina*, urbs olim Episcopalis Siciliæ maritima in ora Orientali vallis Demonæ, inter Messanam ad Boream, & Catanam ad Austrum. *Gussanv.*

b Hoc est, auxilium, adjutorium: Reg. S. Bened. cap. 31. de cellerario, *solatia ei dentur*. Supra ep. 63. *vobis solatiantibus*, hoc est juvantibus. Infra sæpe vox ista eodem sensu usurpatur.

* Al. lxxii.

EPISTOLA * LXXIV.

Ad Gennadium Patricium, & Exarchum Africæ.

Illum ad comprimendos hæreticorum adversus Ecclesiam conatus incitat. Ne Primas ex ordine loci eligatur. Ne extra civitatem resideat. Ne qui Romam venire voluerint Numidæ Episcopi impediantur.

Gregorius Gennadio Patricio, [a] & Exarcho Africæ.

Grat. 23. q. 4. can. 42.

SIcut excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet eam inimicis Ecclesiæ ejus omni vivacitate mentis & corporis obviare; quatenus ejus ex utroque triumpho magis ac magis enitescat opinio: cum & forensibus bellis adversariis Catholicæ Ecclesiæ pro Christiano populo vehementer obsistitis, & Ecclesiastica prælia sicut bellatores Domini fortiter dimicatis. Notum

tum est enim hæreticæ religionis viros, si eis, quod absit, suppetit nocendi licentia, contra Catholicam fidem vehementer insurgere, quatenus hæreseos suæ venena ad tabefacienda, si valuerint, Christiani corporis membra transfundant. Cognovimus enim eos contra Ecclesiam Catholicam, Domino eis adversante, colla subrigere, & fidem velle Christiani nominis inclinare. Sed Eminentia vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum cervices jugo rectitudinis premat. Concilium vero Catholicorum Episcoporum admoneri præcipite, ut [b] Primatem non ex ordine loci, postpositis vitæ meritis, faciat: quoniam apud Deum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. Ipse vero Primas non passim, sicut moris est, per villas, sed in una juxta eorum electionem civitate resideat, quatenus adeptæ dignitatis meliori genio resistendi Donatistis possibilitas disponatur. Ex concilio vero [c] Numidiæ, si qui desiderarint ad Apostolicam Sedem venire, permittite: & quilibet eorum viæ contradicere voluerit, obviate. [d] Magno profectu Excellentiæ vestræ apud Creatorem gloria proficit, si per eam dispersarum Ecclesiarum potuerit societas restaurari. Cum enim largita munera ad nominis sui gloriam conspicit revocari, tanto largiora tribuit, quanto per ea religionis suæ dignitatem viderit ampliari. Persolventes præterea paternæ caritatis affectum, Dominum petimus, [e] qui brachium vestrum ad comprimendos hostes forte efficiat, & mentem vestram zelo fidei velut mucronem gladii vibrantis exacuat.

NOTÆ AD EPIST. LXXIV.

a De Exarchis jam dictum est supra ad ep. 33. Inter Episcopos, nonnulli olim dicti sunt Exarchi, qui tamquam primates pluribus Provinciis præerant, ut observavit Gussanv. ad ep. 33. Monachi etiam suos Exarchos habuerunt, ut nos docet Theodoretus, in ep. ad S. Leon. inter ejus epistolas edit. Quesnell. pag. 531. c. 7. *Et Alypium monachorum, qui apud nos sunt, Exarchum.*

b Primatis seu Metropolitani dignitas & jura in omnibus Africæ provinciis non civili Metropoli, (si Carthaginem excipias, Africæ in Ecclesiasticis & in civilibus rebus caput;) sed Episcopatus antiquitati annexa fuere. Vide *Du Pin* dissert. Histor. 1. §. 9. sive Geographiam sacram Africæ pag. 53. & 54. quam postremæ Optati operum editioni præmisit. Vide & Tilmontium Vitæ S. August. art. 70. 136. 146. Inde ad minus idoneos Metropolitæ dignitas nonnunquam perveniebat. Propterea hunc morem, alias singularem, abolere tentavit sapientissimus Pontifex: sed obstitit Episcoporum Africæ pars numerosior, quos a Primatu excludebat Gregorii consilium. Antiquam opposuere consuetudinem, quam infra ep. 77. immotam permanere concedit: *De primatibus constituendis .... exceptis*, inquit, *his qui ex Donatistis ad Episcopatum perveniunt, quos provehi ad primatus dignitatem, etiam cum ordo Clericorum eos ad locum eumdem deferat, modis omnibus prohibemus.* An vero in Africa præter Metropolitanos seu Primates, Episcopus aliquis appellaretur *senex?* negat Card. Noris de hæres. Pelag. lib. 2. cap. 8. Asserit vero Tilmontius in Vita S. Aug. art. 136. quos videsis. De hac quæstione & de Donatistis fuse dictum in vita S. Gregorii.

c Numidia olim erat una ex Africæ provinciis, inter Africam propriam ad Ortum, Mauritaniam Sitifensem ad Occasum, & mare Mediterraneum ad Boream. *Gussanv.*

d Sic legitur in Vatic. D. in. Corb. Norm. Rem. ubi excusi habent: *magna profecto Excellentiæ vestræ .... gloria proficit.*

e Excusi, *quo brachium.*

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

EPISTOLA * LXXV.

Ad Gaudiosum Magistrum militum Africæ.

* Al. lxxiii.

Gennadium impense laudat, quod non terreno consilio, sed ut Christiana Religio propagetur, Gentes expugnet. De datis Romanæ Ecclesiæ patrimonio incolis gratias agit. Hilarium ejusdem patrimonii Rectorem commendat.

Gregorius Gennadio Patricio, & Exarcho per Africam.

Grat. 23. q. 4. can. Si non ex fidei.

SI non ex fidei merito, & Christianæ religionis gratia, tanta Excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eveniret, non summopere [a] miranda fuerant; cum sciamus etiam hæc antiquis bellorum ducibus fuisse concessa. Sed cum futuras, Deo largiente, victorias, non carnali providentia, sed magis orationibus prævenitis, fit ut hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra non terreno consilio, sed Deo desuper largiente, descendat. Ubi enim meritorum vestrorum loquax non discurrit opinio? Quæ & bella vos frequenter appetere, non desiderio fundendi sanguinis, sed dilatandæ causa Reipublicæ, in qua Deum coli conspicimus, loquitur: quatenus Christi nomen per subditas gentes, fidei prædicatione circumquaque discurrat. Sicut enim exteriora vos virtutum opera eminentes in hac vita constituunt, ita & interna morum ornamenta ex corde mundo procedentia, [b] in futura cœlestium gaudiorum participatione glorificant. Plurima enim pro pascendis ovibus beati Petri Apostolorum principis utilitatibus Excellentiam vestram præstitisse didicimus: itaut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus, largitis [c] Datitiorum habitatoribus restaurasset. Quæcumque igitur illi Christiana mente confertis, horum retributionem per spem in futuro judicio sustinetis. Quamobrem præsentium quoque latorem Hilarum Eminentiæ judicavimus commendandum vestræ, ut in his quæ sibi necessaria, justitia tamen præeunte, suggesserit, solitum ei impendatis affectum. Persolventes autem paternæ caritatis alloquium, petimus Dominum Salvatoremque nostrum, qui Eminentiam vestram pro solatio sanctæ Reipublicæ misericorditer protegat, & ad dilatandum per finitimas gentes nomen ejus magis magisque brachii sui firmitate confortet.

NOTÆ AD EPIST. LXXV.

a In excusis *miranda fuerat*, scilicet prosperitas. Sed in omnibus Vatic. & Gallic. legitur *fuerant*, quod revocandum ad sequentia: *hæc antiquis bellorum ducibus fuisse concessa*.

b Vulgati, *in futuram vitam cœlestium gaudiorum participatione*. Sequimur Vatic. Reg. Norm. &c.

c Becc. *Datitiis habitatoribus*. Apud Gratianum loco assignato, *Dacorum*. Legendum forte *Daratitiis* scilicet populis proximæ regionis *Dara*, quæ, ut observat Cluverius, tenuibus atque egenis incolis habitatur.

* Al. lxxiv. An. Chr. 590. 591. Greg. I.

EPISTOLA * LXXVI.

Ad Gaudiosum Magistrum militum Africæ.

Post officiosa verba, commendat Hilarium.

Gregorius Gaudioso [a] Magistro militum Africæ.

SIcut lucernæ lumen per collimitantia quæque quo lucet loca diffunditur, ita cujuslibet personæ [b] bonorum actuum probitas non solum quo degit, sed per diversas provincias, fama loquente cognoscitur: ut quoniam præsentiæ nulla potest esse notitia, hoc discursus opinionis efficiat, quod rei veritas per præsentiam poterat exhibere. Didicimus enim diversos judices, qui ad ministrandam Africanam provinciam diriguntur, summa gloriam vestram familiaritate diligere. Quod non procederet, nisi apud eosdem judices mentis ejus sinceritas appareret, ut adeptam administrationem consilii vestri participatione disponerent. Et quidem maximas Deo gratias referimus; cum tales habere proprios provincias habitatores agnoscimus: qui ingenita nobilitate polleant, & potentibus viris adhæreant, provincialibusque suis ad remedium, adepta temporum opportunitate, consistant. Persolventes itaque paternæ caritatis affectum [c] præsentium latorem, quem illuc ad ordinandas res pauperum dereximus, vestræ gloriæ commendamus: quatenus ei, in quo necesse fuerit, salva justitia, tribuatis. Oro autem Dominum, qui vitam vestram in omni bono custodiat, actusque vestros misericordiæ suæ dono disponat.

NOTÆ AD EPIST. LXXVI.

a In duobus Vatic. *Gaudioso manenti Africæ*. In aliis & in nostris. *Magistro militum Africæ*.

b In recent. ed. *bonorum affectuum*, contradicentibus MSS. Vatic. Rem. Corb. &c.

c Scilicet Hilarium vel Hilarum, de quo ep. super. Ex Johanne Diacono Vit. S. Greg. lib. 2. cap. 35. *Viros industrios Rectores patrimoniorum ascivit . . . Hilarium Notarium Germaniciani*. Non longe ab Hippone sitam fuisse Germaniciam docet August. Hipponensis Episcopus: *Ipsi*, inquit ep. 251. *Germanicienses pertinent ad curam humilitatis nostræ*.

* Al. lxxv.

EPISTOLA * LXXVII.

Ad universos Episcopos Numidiæ.

Quod prius nolebat, jam ex antiqui moris reverentia concedit, seniorem Episcopum eo ipso in Primatem eligi. Donatistam excipit. Numidas Antistites hortatur ad pacem, ad Ecclesiæ defensionem, ad solicitudinem de proximorum animabus.

Gregorius universis Episcopis Numidiæ.

SI quando, carissimi in Christo fratres, inter virentes segetes zizaniorum quædam se infert importuna commixtio, hanc radicitus ne-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

necesse est cultoris manus adimat, ne futurus fecundæ segetis fructus possit intercipi. Et nos ergo, qui licet indigni, Dominici agri culturam suscepimus, ab omni zizaniorum scandalo ingenuam reddere segetem festinemus, quatenus ager Domini reditu abundantiori fructificet. Petistis etenim per Hilarum [a] chartularium nostrum a beatæ memoriæ decessore nostro, ut omnes vobis retro temporum [b] consuetudines servarentur, quas a beati Petri Apostolorum Principis ordinationum initiis hactenus vetustas longa servavit. Et nos quidem juxta seriem relationis vestræ, consuetudinem, quæ tamen contra fidem Catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus, sive de Primatibus constituendis, cæterisque capitulis; exceptis his qui ex Donatistis ad Episcopatum perveniunt, quos provehi ad Primatus dignitatem, etiam cum ordo [c] Clericorum eos ad locum eumdem deferat, modis omnibus prohibemus. Sufficiat autem illis commissæ sibi plebis tantummodo curam gerere: non autem etiam illos Antistites, quos Catholica fides in Ecclesiæ sinu & edocuit & genuit, ad obtinendi culmen Primatus anteire. Vos ergo, fratres carissimi, admonitiones nostras zelo caritatis Dominicæ prævenite, scientes quod districtus judex ad examinandum deducturus est cuncta quæ gerimus, & unumquemque nostrum non ex prærogativa sublimioris gradus, sed ex operum meritis approbabit. Quæso ergo, vosmetipsos invicem alterna pace diligite in Christo, & hæreticis vel inimicis Ecclesiæ uno cordis intuitu obviate. De proximorum animabus estote soliciti; ad fidem quos valetis prædicatione caritatis, prætenso etiam terrore futuri judicii, suadete: quoniam Pastores constituti estis, & Dominus gregum ab iis, quibus commisit, Pastoribus, fructum multiplicati gregis exspectat. Qui si proprii gregis augmentum, adhibito studio diligentiori, prospexerit, multiplicibus profecto vos cœlestis regni muneribus decorabit. Persolvens præterea fraternæ dilectionis alloquium, oro Dominum, qui vos animarum Pastores: quos elegit, ante se dignos efficiat, & hic actus nostros, quos in futura vita digne suscipiat, ipse disponat.

a

b

Grat. dist. 12. can. 8.

c

NOTÆ AD EPIST. LXXVII.

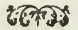
a S. Gregorius *Hilarium* hic atque in aliis epist. septem, *Chartularium*: in aliis vero decem, alternis quasi vicibus, *Notarium* appellat. Idem fuit in Romana Ecclesia Chartularii & Notarii officium.

b Romani Pontifices omnium Ecclesiarum privilegia illibata servare profitentur. Sic Leo M. ep. 54. ad Marcianum: *Privilegia Ecclesiarum, sanctorum Patrum Canonibus instituta & venerabilis Synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli .... In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exsequendo necesse est me perseverantem habere famulatum.*

c Abest *Clericorum* a MSS. Norm. Corb. & plerisque Vatic. Ad hoc verbum correctores Rom. in Decreto Gratiani; *auctor Glossæ*, inquiunt, *non videtur habuisse verbum* Clericorum; *quemadmodum neque Ivo neque pleraque Gratiani MSS. exemplaria.*

EPI-

*Al. lxxvi. AN. CHR. 590. 591. GREG. I.

EPISTOLA * LXXVIII.

Ad Leonem Episcopum in Corsica.

Visitationem injungit Saonensis Ecclesiæ.

Gregorius Leoni Episcopo in [a] Corsica.

PAstoralis nos cura constringit, Ecclesiæ Sacerdotis moderamine destitutæ solicita consideratione [b] concurrere. Et quoniam [c] Ecclesiam Saonensem ante annos plurimos, obeunte ejus Pontifice, omnino destitutam agnovimus, fraternitati tuæ visitationis ejus operam duximus injungendam, quatenus tuis dispositionibus ejus possit utilitas [d] profligari. In qua etiam Ecclesia vel ejus parochiis, Diaconos atque Presbyteros tibi concedimus ordinandi licentiam. De quibus tamen tui sit studii diligentius perscrutari, ut eorum personæ a sacris nullo modo canonibus respuantur. Sed quos fraternitas tua tanto dignos ministerio perspexerit, eorumque mores & actus huic ordinationi concordare cognoverit, auctoritatis nostræ permissione ad prædictum promoveat licenter officium. Cunctis igitur rebus superscriptæ Ecclesiæ ut proprium te volumus uti Pontificem, usque ad secundam nostram Epistolam. Ita ergo in omnibus his diligens esto ac solicitus, ut tua dispositione utilitates Ecclesiasticæ salubriter modis omnibus Deo valeant auctore disponi.

NOTÆ AD EPIST. LXXVIII.

a Insula maris Tyrrheni notissima, Græce *Cyrnus* dicta, inter Liguriam ad Aquilonem & Sardiniam ad Austrum, a qua freto 6000. passuum disjungitur. Subest nunc dominio Reipublicæ Genuensis. *Gussanv.*

b Ita consueverat Romanus Episcopus in provinciis sibi ut Metropolitano subditis, ex quibus Corsica. Sed & nonnunquam exterarum nationum Ecclesiis delegabat Visitatorem. Johannes II. Ecclesiæ Regensi in Gallia Visitatorem dari præcepit ep. 4. 5. 6. Ut defuncto Episcopo Ecclesiæ illius curam gerat vicinus Episcopus, statuunt Conc. Regense an. 439. & Aurelian. II. an. 553. can. 6. In capitul. Caroli Calvi tit. 52. cap. 8. *Si aliquis Episcopus interim obierit, Archiepiscopus ipsi sedi Visitatorem secundum sacros Canones deputet, qui una cum comite ipsam Ecclesiam ne prædetur custodiat, usque dum ipsius Episcopi obitus ad vestram* (Principi respondent Patres Carisiaci) *notitiam perveniat.* Dixerant prius: *Si Archiepiscopus defunctus fuerit, vicinus Episcopus ipsius diœceseos ipsam sedem provideat, usque dum* &c. Restitutis post Carolum M. electionibus, Visitatores a Rege fuisse designatos, qui electionibus interessent, patet ex epistolis Hincmari Remensis. Vide supra notam ad ep. 15.

c Ita MSS. Anglic. Norm. Regii, Colbert. Corb. Andeg. & duo Vaticani. In Vatic. tamen A. B. C. D. legitur *Harnensem*. In Turon. *Sajonensem*. In vet. ed. *Sagonensem*. Fuit Saona vel Sagona medio ævo nota civitas Corsicæ, inter Calviam ad Boream, & Adjacium ad Meridiem: hodie destructa.

d Hanc lectionem amplecti cogit MSS. omnium Vatic. Reg. Norm. Corb. &c. consensus. Editores mutarunt *profligari* in *propagari*: quod idem est ac disponi, ut constat ex verbis sequentibus: *ut tua dispositione utilitates Ecclesiasticæ .... valeant ... disponi.* Eamdem vocem usurpat eodem fere sensu Concil. Tolet. 5. can. 6. & Tolet. 9. can. 16.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

Al. lxxvii.

Johan. Diac. lib. 3. cap. 15.

EPISTOLA * LXXIX.

Ad Martinum Episcopum in Corsica.

A Tainatensi Ecclesia ad Saonensem transire concedit.

Gregorius Martino Episcopo in Corsica.

JUsta poscentibus aurem nos oportet benevolam commodare, quatenus & petentes remedia sperata reperiant, & Ecclesiæ non desit solicitudo Pastoris. Et quoniam Ecclesia [a] Tanatem, in qua dudum fuerat honore sacerdorali tua fraternitas decorata, ita est delictis facientibus hostili feritate occupata atque diruta, ut illuc ulterius spes remeandi nulla remanserit: in Ecclesia Saonensi, quæ jam diu Pontificis auxilio destituta est, [b] Cardinalem te secundum petitionis tuæ modum, hac auctoritate constituimus sine dubio [c] Sacerdotem. Ita ergo studio vigilanti cum Dei amore secundum canonem præcepta, cuncta dispone vel ordina, ut & fraternitas tua suis desideriis se gaudeat fuisse potitam, & Ecclesia Dei alterno gaudio repleatur Cardinalem te suscepisse Pontificem.

NOTÆ AD EPIST. LXXIX.

a Ita MSS. Corb. Norm. & pl. In Vatic. scribitur Vel *Taitanis*, vel *Tainates*, vel *Tainatissam*, nullibi autem occurrit *Tamitana*.

b De hoc Cardinalis titulo dictum est supra ad ep. 15. Censet Alteserra hic, id genus Cardinalium Sacerdotum, non fuisse in perpetuum, sed ad tempus. Erant enim Episcopi suis sedibus pulsi ob barbaricam feritatem, qui vacantibus Ecclesiis a Rom. Pontifice solatii & alimoniæ causa dabantur. Si ergo civitas eorum postliminio reciperetur ab hostibus, ad eam redibant. Hæc fere Alteserra; verum doctissimi Antecessoris sententia minime nobis arridet. Cardinalis ergo sacerdos, est sacerdos incardinatus, & titulo annexus:, nec ulli tunc vacantibus Ecclesiis, ex Episcopis sede sua pulsis dabantur, nisi cum spes omnis abesset pristinas sedes recipiendi. Quod si contra spem aliquæ ex barbarorum manibus eriperentur, & meliorem in statum restituerentur, aut illarum Ecclesiarum Episcopi in aliis incardinati, ad priores sponsas redibant, aut novi restitutis Ecclesiis Pastores ordinabantur. *Maur.* Satis liquet *sacerdotem Cardinalem* hic intelligi episcopum sua sede extorrem, & alteri sedi suo item episcopo viduatæ assignatum, quo illam interim commendatam sibi vicaria solicitudine regeret atque administraret. Hic proinde quia nec amittebat sui episcopatus titulum, nec proprie creabatur novæ sedis episcopus, ideo dictus fuisse videtur Presbyter cardinalis, h. e. principaliter incardinatus. Vide epistolam sequentem. E. V.

c Sacerdotes alios fuisse primi ordinis & gradus, alios secundi ordinis, notius est quam ut nota egeat. S. Gregor. homil. 22. in Ezech. eos dicit *majoris ordinis vel minoris*; ita etiam Greg. Turonensis lib. 5. histor. c. 49. Origenes homil. 6. in Levit. tractat. de differentia minorum sacerdotiorum ad majora. Optatus Afer Milevitanus lib. 1. *Quid Diaconos in tertio, quid Presbyteros in secundo sacerdotio constitutos?* Id quidem minus notum. Accurrit Sidonius Apoll. lib. 4. ep. 25. qui Johannem Archidiaconum nondum Presbyterii dignitate auctum vocat *secundi ordinis Sacerdotem*. Immo ejusdem lib. 4. ep. 11. lego *Antistitem secundi ordinis*. Et lib. 7. ep. 6. summis Sacerdotibus civitatum subjungit *Episcopos*, Presbyteros interpretor seu Chorepiscopos, per quos minorum Ordinum ministeria subrogabantur. Vide lib. 12. epist. 30. Gustanvillæus fallitur in Johan. Archidiacono, quem cum 2. ordinis Sacerdotem vocat Sidonius, Presbyterum supponit.

EPI-

Al. lxxviii. EPISTOLA * LXXX. An. Chr. 590. 591. Greg. 1.

Ad Clerum, & nobiles Corsicæ.

Quod Episcopi electionem nimium distulissent, instituit ipse Martinum: Interea dum hic adveniet, Leoni curam visitationis injungit.

a Gregorius Clero, & nobilibus Corsicæ [a] a paribus.

Sup. ep. 79. Etsi vos multo jam tempore sine Pontifice esse Dei Ecclesiam non doletis, nos tamen de ejus regimine cogitare, & suscepti cura compellit officii, & vestræ quamplurimum caritas dilectionis adstringit; scientes quod in ejus gubernationibus animarum vestrarum simul consistat utilitas. Nam [b] si gregi pastoris cura defuerit, facile laqueos insidiatoris incurrit. Ea de re quoniam Ecclesia Saonensis Sacerdotis diu est auxilio destituta, necessarium duximus [c] Martinum fratrem & coepiscopum nostrum ibidem Cardinalem constituere Sacerdotem: Leoni vero fratri & coepiscopo nostro operam ejus visitationis injungere. Cui etiam in ea parochiisque ipsius Presbyteros atque Diacones concessimus ordinandi licentiam, eumque rebus ejus, quousque illic fuerit, ut proprium Pontificem uti permisimus. Ideoque scriptis præsentibus admonemus, uti præfatum visitatorem caritas vestra cum omni devotione suscipiat, eique obedientiam in iis, quæ rationi conveniunt, sicut Ecclesiæ decet filios, exhibete; quatenus omnia, quæ ad utilitatem suprascriptæ pertinere cognoscuntur Ecclesiæ, vestra valeat suffultus devotione implere.

NOTÆ AD EPIST. LXXX.

a De inscriptione, *a paribus*, jam disseruimus supra ad ep. 25.

b Non minus vere quam eleganter Sidonius lib. 7. epist. 6. *Si benedictione succidua non accipiat* (Ecclesia viduata) *dignitatis heredem, in illa sacerdotium moritur non Sacerdos: atque ita quid spei restare pronunties, ubi facit terminus hominis finem religionis?* Alibi vocat talis Ecclesiæ statum titubantem, nutantem, fluctuantemque regulam. In Cabilonensi II. an. 813. c. 51. *Gubernatio adhibenda, ne in quotidianis vitæ commeatibus Prælatorum adminiculo destituti homines fatiscant.* Quæ verba an ex Burchardo emendari debeant lector dijudicet. De necessitate Episcopi supra Ep. 32. Legant etiam controversiam de residentia Pastorum Tridenti explicatam per fratrem Barth. Carranzam de Miranda an. 1547. *Gussan.*

c Cum Martinus Episcopus Cardinalis Ecclesiæ Aleriensi constituatur, simulque Leoni cura visitationis ejusdem Ecclesiæ injungatur, etiam licentia ordinandi Presbyteros & diaconos quasi esset proprius Pontifex; eruunt nonnulli aut mendum hic irrepsisse, aut aliam Ecclesiam Leoni commissam. *Gussanv.* Frustra hic torquetur Gussanvillæi animus. Nam Leoni jus ordinandi &c. conceditur tantum usque ad Martini adventum: & præcipitur ut Ecclesiæ utilitates, temporales maxime, viduitate diutina neglectas plurimum atque imminutas, reparet ac disponat. Neque enim advenienti proprio Pontifici congruebat odiosum illud negotium quo Episcopatum a litibus auspicari cogeretur. Hinc ne defuncti Episcopi res successori servandæ diripiantur, Canonibus antiquis sancitum. Chalcedon. can. 21. Aurelian. II. can. 6. Vormat. II. Alioquin quantum abhorreret a S. Gregorii mente auctoritatem Episcopalem in duos partiri, satis ostendit Ep. 45. supra.

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

Al. lxxxix.

EPISTOLA * LXXXI.

Ad Clerum, ordinem, & plebem Mevaniensem.

Ut tandem in Episcopi electione consentiant hortatur. Interea Ecclesiæ curam Honorato Presbytero committit.

a Gregorius Clero, ordini, & plebi consistentibus [a] Mevaniensi Ecclesiæ.

Lib. 3 ep. 64. b [b] QUoties res aliqua pluribus agenda committitur, dum quisquis dissentit ab altero, dispendiis potius quam utilitatibus aditus reseratur. Quod nos providentes, ne hoc vestræ contingere possit Ecclesiæ, ejus curam utilitatesque Honorato Presbytero ad præsens committendas elegimus: quatenus res utilitatesque Ecclesiæ per eum & procurari valeant, & modis omnibus custodiri. Ideoque dilectionem vestram scriptis præsentibus adhortamur, quatenus, ut vobis possit ordinari Sacerdos, invicem vestræ voluntatis in unius digna electione concordet assensus, nec amplius Dei Ecclesiam officio patiamini vacare Pontificis. Quousque vero Ecclesiæ ipsi Sacerdos fuerit ordinandus, [c] omnem supradicto Presbytero sicut diximus, solicitudinis ejus curam commisimus. Ita ergo se vestra dilectio in his omnibus exhibere festinet, ut amorem vos Ecclesiæ habere, pronæ devotio mentis ostendat. c

NOTÆ AD EPIST. LXXXI.

a In vulgatis mendose, *Vivaniensis Ecclesiæ*, vel *Vivanensis*. Verum urbis hujus nomen reperimus in mss. Vatic. Norm. &c. Gussanvillæus qui veterem errorem retinuit, fatetur nullam apud Geographos Vivaniensis urbis esse mentionem. Mevania autem, vulgo Bevagna, urbs erat olim Episcopalis Umbriæ, ad fluvium Clitumnum. In Colb. habetur, *Eutinæsi Ecclesia*.

b Antonius Augustinus videns Haloandrum & Portium ludere in vocibus *decies* & *deciens*, *centies* & *centiens*, quasi significatu differrent, non eorum modo opinionem refellere, sed & in causam talis scriptionis inquirere voluit. Et ut erat naris emunctæ, odoratus est litteram *n*, istis insertam vocibus solius pronuntiationis, & quidem mollioris ergo. Lipsius addit male insertam a librariis: siquidem, ait ipse, veteres aliter vocales longas pingere soliti, aliter contractas. Nam has solitarias ponebant ad exemplum hodiernum, illas geminabant. Secuta ætas ut compendifaceret, apicem usurpavit pro geminatione: apicem appello lineam transversam, quam superjicere vocalibus longis soliti ā ē ō ū. In quam sententiam citat Quintilianum, Isidorum & alios. Tum addit, in priscis etiam libris hunc apicem occasionem erroneæ isti scripturæ posuisse *quotiens*, *totiens*, *vicensimus*, *aquonsus*, *formonsus*, cum scilicet invenissent *quotiēs*, *vicēsimus*, *formōsus*. &c. Vide Ant. Aug. lib. 2. de Emend. cap. 6. & Lipsium in libello de recta Latinæ linguæ pronuntiatione cap. 5. *Gussanv.*

c Imago magnorum, ut vocant, Vicariorum, qui vacante sede aut Episcopo aliud agente, Episcopatus onera sustentant. Hos Epistola præcedente diximus vocatos fuisse Sacerdotes & Episcopos secundi ordinis, ex Sidonio Apoll. Talis ferre erat Claudianus, de quo Sidon. in carm. Ep. 11. & Justus Arvernensis, de quo ibid. Savaro. *Gussanv.*

EPI-

* Al. lxxx.

EPISTOLA * LXXXII.

Ad Laurentium Episcopum Mediolanensem.

Ut aliquem, cum quo de postulata pecunia lis orta dirimatur, instituat.

a Gregorius Laurentio Episcopo [a] Mediolanensi.

SCripta fraternitatis vestræ suscipiens, gratias omnipotenti Deo retuli, qui desiderabili me sospitatis ejus nuntio relevavit. Quod autem perhibetis ab exactione patrimonii Siciliæ provinciæ, juri sanctæ cui Deo auctore præsidetis Ecclesiæ certam redhiberi pecuniæ quantitatem, pro eo quod ab Actoribus sanctæ Romanæ Ecclesiæ illo in tempore patrimonii Ecclesiæ vestræ celebrabatur exactio; necessarium fuit juxta tenorem scriptorum a vobis directorum, acceptarum illatarumque pecuniarum summam inspicere, & totius ratiocinii meritum subtiliter indagare; quibus perspectis, nihil a sancta Romana Ecclesia Ecclesiæ vestræ allegatum est [b] redhiberi. Sed quia dum Constantius Diaconus vester ad ea quæ objecta a nostris fuerant, aliud allegavit; examen negotii venit in dubium, quod subtilius poterat ventilari, si qua persona exsisteret cum qua definiri aliquid stabiliter potuisset. Proinde necesse est, ut Sanctitas vestra hac de re personam instituat, cum qua Romana Ecclesia aliquid debeat solide definire, ut sive nihil debet, ex judicio pateat; seu aliquid debuit & restituit, persona quam instituitis, securitatem solemniter emittat. b

NOTÆ AD EPIST. LXXXII.

a Exstat Childeberti Regis ad eum Eipstola in Appendice operum S. Greg. Turon. col. 1347. ubi appellatur Patriarcha.

b De hoc verbo ejusque significatione jam dictum est in notis ad Epist. 44. Quamvis autem proprie *redhibere* idem sit ac reddere quod debeas, ut observavimus ex doctiss. Simondo; interdum tamen absolute sumitur pro reddere, ut etiam admonuit Sirmondus ad Ep. 10. l. 3. Enodii.

* Al. lxxxi.

EPISTOLA * LXXXIII.

Ad Januarium Archiepiscopum Cara litanum.

Comprimendum Liberati Diaconi ambitum, neque illum absque solemni Episcopi sui cessione ullatenus incardinandum.

Gregorius Januario Arch. Caralis Sardiniæ.

Johan. Diac. lib. 3. cap. 21. SCriptis tuis cor nostrum lætificasse dignosceris, quod te mandatorum nostrorum memorem fuisse testatus es. Et quia memoriter retinemus ea, quæ nos fraternitati tuæ mandasse commemoras, quemadmodum disponendum sit ubi voluntatis nostræ exspectatur autoritas, scriptis præsentibus breviter respondemus. Liberatus igitur, de quo nobis tua fraternitas indicavit, qui diaconii fungi perhibetur officio, si a decessore tuo non factus est Cardinalis, [a] ordinatis a te Diaconibus nulla debet ratione præponi; ne eos, quos consecrando probasse cognosce- a

An. Chr. 590 591. Greg. I.

sceris, reprobare supponendo quodam modo videaris. Prædictum itaque Liberatum, quem reprimendus ambitionis inflat spiritus, omni instantia ab intentus sui pravitate compesce, & ultimum inter Diaconos stare constitue; ne dum se illicite præferri contendit, immeritus loco in quo nunc situs est, judicetur. Cujus tamen si obedientia fueris invitatus, & eum post hæc Cardinalem facere volueris, nisi Pontificis sui b cessionem solemni more meruerit, abstinendum ab omni incardinatione memineris: quoniam æquitati convenire non ambigis, ut aliis servare non differas, quod ipse quoque tibi servari desideras. b

NOTÆ AD EPIST. LXXXIII.

a De hac re ita Johan. Diaconus lib. 3. cap. 21. *Antiquissimum Ecclesiasticæ consuetudinis ordinem Gregorius ab Apostolis traditum, & ad sua usque tempora solemniter conservatum adeo studiosissime retinebat, ut nullum quantalibet sanctitate, sapientia nobilitatisve polleret, anterioribus Clericis in conventu, consessu, statione, sive subscriptione præponeret.* In hanc mentem Concil. Agath. can. 3. *Episcopus posteriorem* (Clericum) *priori nullum præponat.* Idem de Episcopis in Concil. Africano can. 53. Vide Leonem Papam epist. 5. Doro Benevent. Episcope. S. Paulinus natal. 5. S. Felicis.

Prior ille gradum socii meruisset honoris
Presbyter, hæc septem distabat summa diebus.

Inter acta Conc. Chalcedon. vide libellum querulosum Ibæ: *Neque minores majoribus præferret . . . omnibus conservaret justitiam in honoribus & consuetudinibus & gradibus.* Gelasius epist. 9. *Nec cujuslibet utilitatis causa seu Presbyterum seu Diaconum his præferret, qui ante ipsos fuerint ordinati.* Gussanv.

b Prius legebatur *concessionem*. Per *cessionem* intelligit litteras dimissorias, Græcis ἀπολυτικὰς γραφάς. Quænam eæ sint describit Balsamo ad Concil. IV. can. 11. & ad Concil. VI. can. 17. ubi etiam notat privilegium Constantinopolitani Episcopi & Carthaginensis, qui quoslibet Clericos alieni juris admittebant (in Afric. can. 22. idem de Carthaginensi Episcopo privilegium asseritur) sine dimissorias, παρὰ γνώμην τῶν χειροτονησάντων αὐτούς. Observare libet ex usu hodierno requiri dimissorias Episcopi soli natalis: at ex veterum Canonum, ut videtur, præscripto, licebat quoslibet de laicis in Clerum adscribere, solis Clericis vetitum versuram facere mutatione Prælati, & Episcopo Clericos alienos adoptare. Vide Sard. Conc. can. 18. & 19. African. can. 21. Decretum Innocentii Papæ tit. 14. in Decret. Leon Papæ, n. 39. Gelas. Decret. c. 23. post Nic. Concil. can. 15. Illustre est exemplum S. Paulini qui a Delphino baptizatus Burdegalæ, a Lampio Barcilonæ sacratus fuit, ut docet ejus epistola ad Augustinum 35. Innumera prostant eorum exempla, qui sine dimissoriis Episcopo soli natalis, tonsurati sunt a non suis, immo a non Episcopis. Vide in 6. de tempore ordinat. c. 1. 3. 4. & Conc. Trid. sess. 23. can. 9. & 10. de reform. In quibus locis advertet lector Episcopum soli natalis, vel Episcopum domicilii, vel Episcopum beneficii, vel quosdam alios potuisse aut majores ordines aliquando, aut minores conferre, nedum tonsuram. *Gussanv.*

EPISTOLA * LXXXIV.

* Al. LXXXII.

Ad Hilarum Monachum Africæ.

Ut coacto quamprimum Concilio, in Argentium Lamigensem Episcopum inquiratur.

a Gregorius [a] Hilaro Monacho Africæ.

b Felicissimus atque Vincentius Diacones Ecclesiæ [b] Lamigensis, oblata petitione, quæ tenetur in subditis, suggesserunt, ab Argentio ejusdem civitatis Episcopo gravem se injustitiam pertulisse, & accepto præmio Donatistas in Ecclesiis suisse præpositos, eumque inter alia non leve

ve aliud facinus, quod dici nefas est, commisisse commemorant. Propterea experientiæ tuæ præsentis præcepti pagina duximus injungendum, quatenus præfatum Episcopum idoneæ satisfactioni committere non omittas, tuaque instantia in locis illis [c] fiat ex more Concilium, & omnia secundum oblatæ petitionis textum canonice coram positis partibus subtili indagatione perquirantur. Et quæcumque eorum judicio fuerint terminata, te exsequente modis omnibus compleantur. Ita ergo cum omni te vivacitate huic causæ volumus præbere instantiam, ut ad examinanda quæ jussimus, nulla possit subnecti dilatio; sciturus non in levem te offensam incurrere, si nostra quacumque excusatione lentata fuerit præceptio.

NOTÆ AD EPIST. LXXXIV.

a Suspectus mihi valde est iste titulus, licet in omnibus MSS. codd. ita legatur, sicut & in editis. Videtur legendum *Chartulario*, pro *Monacho*, quia idem ipse est Hilarius, de quo loquitur S. Greg. ep. 73. & 75. præcedentibus, & 33. libri sequentis. *Guss.* Quid obstat eum simul monachum fuisse & chartularium? Certe nullis in MSS. variat hic titulus, honorem legationis Sedis Apostolicæ Hilaro Monacho collatum, censet Alteserra. Virum doctissimum audiamus, ad hanc ep. *Hilario Monacho vices suas mandat, ut eo instante concilium celebretur. . . . multis post seculis frater Petrus de Castro novo & Radulphus Monachi, Cistercienfis Ordinis, legationem suscepere adversus Albigenses hæreticos*, &c.

b Quænam urbs in Africa fuerit haud scio, nisi sit Lamigia Numidiæ civitas ex Holstenio de Patriarchatu Romano, pag. 68. *Gussanv.* In notitia Numidiæ quam edidit Sirmondus, tom. 1. n. 436. edit. novæ duo recensentur Episcopatus hujus fere nominis, scilicet Lammiggizensis, & Lamiggigensis. Consule notam 101. nostri Theod. Ruinart in histor. Vandal. persecut.

c Episcopi in Synodo judicandi. Vide Sardic. can. 3. Carthag. can. 12. Antioch. can. 12. 14. 35. & ult. Eadem fuit praxis S. Gregorii, ut in sequentibus patebit, lib. 2. Ind. 11. ep. 8. Vide praxim Ecclesiæ Gallicanæ apud Greg. Turon. histor. lib. 5. c. 18. 20. 27. 49. lib. 7. cap. 16. lib. 8. cap. 20. libr. 10. cap. 18. &c. De praxi Romana audiendus ipse Gelasius ep. 4. seu commonitorio ad Faustum, & ep. 13. ad Dardanos. *Gussanv.*

Al. lxxxiii.

EPISTOLA * LXXXV.

Ad Gennadium Patricium Africæ.

Droculfum de hostibus reversum commendat.

Gregorius Gennadio Patricio Africæ.

Droculfus præsentium portitor [a] de hostibus ad rempublicam veniens, opinionis vestræ, quæ longe lateque diffusa est, bono succensus, ad Excellentiæ vestræ obsequia summo desiderio festinavit occurrere. Et quoniam nostra se apud vos poscit epistola commendari, paterna dulcedine salutantes, petimus ut eum sicut Deus vobis in cor miserit ac utile fuerit, Excellentia vestra ordinare dignetur: quatenus bona quæ de vobis etiam positus adhuc inter hostes audivit, in se valeat experiri, & Excellentiæ vestræ ejus quoque ante omnipotentis Dei oculos inter cæteras merces accrescat.

NO-

An. Chr. 590. 591. Greg. I.

NOTÆ AD EPIST. LXXXV.

a Quid hic per *hoſtes* intelligendum ſit, inquirunt Alteſerra & Guſſanvillæus. *Hoſtis*, inquit Alteſerra, *idem ſonat quod exercitus*. Neque cenſet Droculfum in Romanorum exercitu militaſſe, & ab exercitu reverſum, Gennadium Patricium adiiſſe. Non aſſentitur Guſſanv. in his maxime verbis hærens: *de hoſtibus ad Rempub. venit*; & in iſtis: *poſitus adhuc inter hoſtes*. Certe, *hoſtis* Exercitum ſæpe ſignificat, ut ex prolatis ab utroque teſtimoniis liquet. At *hoſtes* idem ſonare, non ita nobis conſtat. Quod ad hunc locum ſpectat, ultro in Guſſanvillæi ſententiam imus. *Droculfus*, vel *Droctulfus*, quod habetur in Vatic. A. Langobardus erat, non Romanus; ut ex nomine ſatis intelligitur. At a Langobardis deficiens ad Romanorum partes, a S. Gregorio litteras commendatitias ad Gennadium petierat. Gregorio, *ad Rempublicam venire*, idem eſt ac Reipublicæ partes ſectari, ut lib. v. ep. 40. ad Mauricium Aug. *Quia toto corde venire ad Rempublicam paratus fuit*. Si in Romanorum exercitu militaſſet Droculfus, quid magnum foret ipſum multa de Gennadio bona inaudiſſe? At vero Gennadii famam vel inter hoſtes percrebuiſſe maximum erat. Hoc ſignificat S. Gregorius, cum ait: *bona quæ de vobis etiam poſitus adhuc inter hoſtes* & exteros *audivit*. Hæc epiſtola deſideratur in MSS. Anglic. Norm. & plerique. Eſt in Vatic. A. & in Rem.

SAN-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

SANCTI GREGORII PAPÆ REGISTRI EPISTOLARUM

LIBER SECUNDUS

Mense Septembri Indictione X.

a [a] EPISTOLA I.

Ad Petrum Notarium.

Tropæanis Monachis, si religiose vivant, modis omnibus subveniendum.

Gregorius Petro Notario.

Johan. Diac. lib. 2. c. 55. b MOnasterium sancti Archangeli, quod [b] Tropæis est constitutum, indicante præsentium portiore, victus habere necessitatem didicimus. Ideoque experientia tua diligenter invigilet: & si ejusdem loci monachos bene se tractare noveris, in quibus eos necessitatem habere manifesta veritate patuerit, eis subvenire hac auctoritate suffultus, modis omnibus festinabis, sciturus tuis esse rationibus quidquid nostra præceptione præbueris, imputandum. Sed & terrulam Ecclesiæ nostræ vicinam sibi, quam [c] solidum unum & [d] tremisses duos pensitare asserunt, si ita est, [e] libellario nomine ad summam tremissis unius habere concede. Studii ergo tui sit hæc omnia ita complere: si, sicut diximus, ejus loci monachi in Dei servitio, sicut decet, solerter persititerint. c d e

NOTÆ AD EPIST. I.

a Ante hanc ep. præmittitur in ed. & in plur. MSS. scilicet Vatic. Colb. Reg. *Temporibus Papæ Greg.* &c. Acta depositionis Laurentii Archidiaconi Romani, & subrogationis Honorati in ejus locum. Subjungitur, *charta de Litania maj.* Hæc cum minime pertineant ad epistolas, ad calcem amandavimus: aliunde quoque hæc desiderantur in Angl. Norm. Corb.

b Tropæa vulgo *Tropea*, urbs Brutiorum maritima ad Vaticanum promontorium, ubi sinus Hipponiates terminatur; nunc Calabriæ ulterioris, adhuc Episcopalis sub Arch. Regiensi. 12. mill. ab Hipponio, vulgo *Monteleone*, in occasum. Act. 4. Concil. Constantinopolitani sexti subscripsit Theodorus Episcopus τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Τροπέιας. Legitur & in septima synodo. Act. 1. *Gussanv.*

c Quid sit solidus, disce ex Cangiano Glossario. De solido aureo cujus hic mentionem fieri putamus olim diximus in vita Cassiodori lib. 2. c. 4. n. 6. Qualis autem fuerit aut cujus pretii, non ex legibus Salicis, Alemannicis &c. quas laudat infra Gussanv. repeti debet. Sed de his alibi adhuc uberius, maxime l. 3. Ind. XI. Ep. 33. ad Dynamium.

d Tremissis est tertia pars solidi. Libra conflatur ex 72. solidis. Solidum 40. denarios continuisse ex legibus Salicis, Alemannicis, Bajoariis, Ripuariisque colligitur. *Gussanv.*

e Id explicatum supra in notis ad ep. 44. olim 42.

EPI-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

EPISTOLA II.

Ad Præjectum Episcopum Narniensem.

Ex mortiferæ luis occasione, cives ad pœnitentiam & fidem hortandos.

Gregorius [a] Præjecto Episcopo [b] Narniensi.

Johan. Diac. lib. 2. c. 50.

PErvenit ad nos, peccatis imminentibus, in civitate vestra Narniensi mortalitatem omnino grassari: quæ res nos nimis [c] addixit. Quamobrem salutantes fraternitatem tuam modis omnibus suademus, ut a Langobardorum sive Romanorum qui in eodem loco degunt, admonitione sive exhortatione [d] nulla ratione cessetis, & maxime a gentilium & hæreticorum, ut ad veram rectamque fidem Catholicam convertantur. Sic enim aut divina misericordia pro sua eis forsitan conversione, & in hac vita subveniet; aut si eos migrare contigerit, a suis, quod & magis optandum est, transient facinoribus absoluti.

NOTÆ AD EPIST. II.

a In Italia sacra tom. 3. dicitur Projectitius Episcopus Narniensis & Interamnæ excisæ, creatus ann. 565. obiit autem 595. Dicitur Interamna desolata, quia eam Totila, occiso Episcopo Proculo, exscindi jusserat circa ann. 547. unde curam ejus gesserunt Episcopi Narnienses usque ad ann. 606. quo restaurata Interamna Anastasius acclamatus est Episcopus Interamnensis. *Gussanv.* In MSS. nomen hujus Episcopi varie scribitur, *Præjectio*, *Projectio*; sed maxime *Præjecto*; ut habent Vatic. plurimi, Norm. Corb. Regii, Andeg. In excusis consentiente Colbert. *Præjectitio.*

b Narnia, vulgo *Narni*, urbs Umbriæ, adhuc Episcopalis ad Narem fluvium posita, inter Ocriculos & Interamnam.

c Vulgati, *afflixit*; reluctantibus 4. Vaticanis, Norm. &c. De verbi, *addico*, significatione jam dictum lib. 2. Moral. n. 15. Vide etiam lib. 9. num. 32. lib. 22. n. 22. *Si enim de prosperitate addicitur, & de calamitate se odientis lætatur.* Paulo antea, *Cum nec de profectu addicimur.*

d De zelo Episcopi supra epist. 17 lib. 1. & infra lib. 5. ep. 41.

* Al. xxi. Indict. vii.

EPISTOLA * III.

Ad Velocem Magistrum militum.

Ut Ariulphum Langorbardorum ducem, si ad Romanas vel ad Ravennates partes excurrat, a tergo insequatur.

Gregorius Veloci Magistro militum.

ET pridem expressimus gloriæ vestræ, quia milites illuc erant parati venire: sed quoniam inimicos congregatos & huc discurrere Epistola vestra significaverat, hæc eos hic causa retinuit. Nunc vero utile est visum, ut aliquanti illuc milites transmittantur, quos gloria tua admonere & hortari, ut parati sint ad laborem, studeat. Et occasione inventa, cum gloriosis filiis nostris Maurilio & Vitaliano loquere, & quæcumque vobis Deo adjutore pro utilitate Reipublicæ statuerint, facite. Et si huc vel ad Ravennates partes, nec dicendum Ariulphum cognoveritis excurrere, vos a dorso ejus ita sicut viros decet fortes, la-

laboratc: quatenus opinio vestra ex laboris vestri qualitate amplius in Republica, Deo auxiliante, proficiat. Illud tamen præ omnibus admonemus, ut familiam Maloin, & Adobin, Vigilvi, atque Gruffingi, qui cum glorioso Maurilio magistro militum esse noscuntur, sine aliqua mora vel excusatione relaxes: quatenus venientes illuc homines prædicti viri, cum eis sine aliquo impedimento debeant ambulare. [a]

NOTÆ AD EPIST. III.

a In Colbert. in collectione Pauli Diaconi legitur, *Die 5. Kalend. Oct. Ind. x.*

Al. xix. l. 12. Indict. VII.

EPISTOLA * IV.

Ad Sabinum Subdiaconum.

Hortum Feliciani Monasterio ancillarum Dei tradendum.

Gregorius Sabino Subdiacono.

OFficio pietatis impellimur monasteriis provida consideratione ferre consultum, ne hi qui in servitio Dei deputati esse noscuntur, necessitatem aliquam, quod avertat Dominus, possint sustinere. Ideoque experientiæ tuæ hac auctoritate præcipimus, ut hortum quondam Feliciani Presbyteri positum in regione prima, ante gradus sanctæ Sabinæ, excusatione postposita, Monasterio Euprepiæ, in quo ancillarum Dei congregatio esse dignoscitur, jure proprietario possidendum tradere sine ambiguitate festinet: quatenus nostræ beneficio largitatis in Dei servitio, ipso quoque suffragante, securis mentibus perseverent [a]. a

NOTÆ AD EPIST. IV.

a Vide Infra ep. 12. In Colbert. sic clauditur epist. *Die tertia Nonas Octob. Ind. x.*

Al. x. lib. 12. Indict. VII.

EPISTOLA * V.

Ad Felicem Episcopum Messanensem.

Basilicam, percepta prius legitima & secura dote, consecrandam.

Gregorius Felici Episcopo Messanensi.

JAnuarius Subdiaconus Ecclesiæ Messanensis petitoria nobis insinuatione, suggessit, quæ habetur in subditis, in civitate Messanensi basilicam se pro sua devotione fundasse, quam in honorem sancti Stephani & Pancratii, atque Eupli desiderat consecrari. Et ideo, frater carissime, si in tuæ diœcesis civitatis jure consistit, & [a] nullum cor- a pus ibidem constat humatum, percepta primitus donatione legitima, id est a præsentis anni tributis liberos fiscalibus solidos decem, & reliqua, de substantia sua sibi tantummodo usumfructum retineat. Quæ omnia diligenter inquire; & si eorum, quæ offeruntur redituum quantitas, vel quæ tempore mortis reliquerint, sartis tectis, & lumina-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

naribus, nec non alimoniis servientium annua possunt præstatione sufficere, reipsa munificentia sit gestis municipalibus alligata. Quod si hæc quæ diximus, per solicitudinem tuam impleta non fuerint, de propria substantia quanti intersuerit, utilitati Ecclesiæ te vel heredes tuos satisfacturum esse non dubites. His igitur procuratis, benedictio optata proveniat. Nec ante dedicationis munus impertias, quam superius comprehensus fuerit ordo donationis impletus, enuntiaturus ex more nihil illic conditoris juri ulterius jam deberi, nisi processionis gratia, quæ Christianis omnibus in commune debetur. Sanctuaria vero suscepta, sui cum reverentia collocabis. [b]

NOTÆ AD EPIST. V.

a De hac conditione jam dictum est supra lib. 1. ep. 54. Scilicet periculum erat ne cultus sanctis Martyribus debitus, corporibus jam pridem hoc in loco sepultis reddi putaretur.

b In collect. Pauli Diac. additur: *Data die Non. Octob. Indict. 10.*

Al. III.

EPISTOLA * VI.

Ad Neapolitanos.

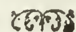
In Demetrii ob nefanda crimina depositi locum, absque mora & discordia Episcopum eligant.

a Gregorius [a] Clero, Nobilibus, Ordini, & plebi consistentibus Neapoli.

Infra ep. 9. 10. & l. 10. epist. 62.

QUamvis spiritualium sincera devotio filiorum [b] pro matre Ecclesia nullius adhortationis indigeat: verumtamen ne se neglectam existimet, epistolari debet alloquio provocari. Propter quod dilectionem vestram commonitione paternæ caritatis aggredior, ut profusis lacrymis Redemtori nostro unanimiter [c] gratias referamus, qui sub tam perverso doctore vos [d] per avia gradi non pertulit, sed indigni Pastoris crimina publicavit. Demetrius siquidem, qui nec ante Episcopus dici meruerat, tantis ac talibus [e] negotiis inventus est involutus, ut si secundum suorum qualitatem facinorum judicium sine misericordia recepisset, divinis mundanisque legibus durissima proculdubio fuerit morte plectendus. Sed quia pœnitentiæ reservatus, sacerdotii honore privatus est, Ecclesiam Dei sine [f] doctore diu vacare non patimur: quia & canonicis regulis est constitutum, ut defuncto vel sublato Pastore, diu sacerdotio privari Ecclesia non debeat. Ideoque caritatem vestram scriptis præsentibus duxi necessario commonendam, ut ad eligendum Pontificem nec mora, nec discordia, quæ consuevit scandala generare, proveniat. Sed talem vobis cum omni solicitudine personam exquirite, in qua & [g] omnium adunata possit gaudere concordia, & sacris nullo modo [h] canonibus respuatur; quatenus officium quod nefandissimus hominum male gerendo polluerat, quisquis ille cum Christi gratia fuerit ordinatus, ipso quoque suffragante, digna valeat administratione complere [i].

NO-

NOTÆ AD EPIST. VI.

a Plurimæ S. Gregorii Epistolæ sic inscribuntur: *Clero, ordini, & plebi*. Ita fere Leonis I. Ep. 45. & 46. al. 22. & 23. *Clero, honoratis, & plebi consistenti Constantinopoli*. Hic vero per ordinem a Nobilibus distinctum, honoratiores cives aut Magistratus intellige, quod in deferendis Magistratibus ordinem servarent Romani ab inferiore ad ampliorem progrediendo. Eodem sensu Ordo apud August. in Brevic. Collat. 3. cap. 13. 15. 17. Observandum tamen in Norman. Corb. & plur. MSS. omitti, *ordini*.

b Dicitur etiam matrix, senior, cathedralis: cujus filiæ sunt baptismales in linea, ut ita dicam, recta; aliæ basilicæ & oratoria sunt in transversa; atque ideo in illis nec Missæ publicæ permittebantur, nec processiones. In capitulis Hincmari lego *matrices ecclesiæ*, pro *baptismalibus* sive *Parochialibus*. Reperiuntur alibi ecclesiæ adjutrices. Gall. *des secours*, *eglises succursales*. Gussanv. Parcimus huic Gussanvillæi notæ in gratiam ecclesiarum Parochialium. Neque tamen omnino probamus quod ait, eas fuisse baptismales. Cum enim baptismi solemnis minister esset solus olim Episcopus, ut optime probat noster Edm. Martene de antiquis eccl. ritibus lib. 1. cap. 1. ar. 3. in solis Ecclesiis cathedral. aut finitimis locis erant baptisteria; quod jam supra ostensum. Præterea nullas in basilicis olim publicas missas aut processiones factas perperam dicitur, ut luculenter invictissimis exemplis probavimus in Præf. ad Homil. in Evang. *Maur.* Optime Sammarthanus etiam ex iis, quæ legimus supra l. 1. epist. 33. Hinc Sidonius Apollin. l. 2. ep. 2. affirmat Basilicæ appendicem olim fuisse piscinam, sive Baptisterium ad orientem positum. Legimus tamen sub Clodoveo Francorum rege illud intra Ecclesiam ad lævam constitui cœpisse: Consule sis Gregor. Turon. l. 2. c. 21. & l. 5. c. 11. Durand. l. 1. c. 19. E. V.

c Excusi, *referatis*, contra MSS. fidem.

d Sic restituimus ex unanimi MSS. Vatic. Reg. Norm. Corb. &c. consensu. Prius legebatur: *per avia gradientes, ad iter rectum perduxit, & tam indigni Past.*

e Ita MSS. Vatic. Norm. Corb. Rem. Turon. & vet. ed. Pro, *negotiis*, recentiores legere maluerunt *nequitiis*.

f Sic legendum, & non *ductore*, quod prætulerunt recentiores, persuadent MSS. Vatic. Norm. Turon. Rem. &c. consentiuntque priora ed.

g Non esse invitis præficiendum Pastorem canones passim edicunt, suadet ratio. Cœlestinus ad Episcopos Galliæ: *Nullus invitis detur Episcopus; Cleri, plebis, & Ordinis consensus ac desiderium requiratur.* Leo I. Epist. 84. n. 5. *Nullus invitis & non petentibus ordinetur, ne civitas Episcopum non optatum aut contemnat aut oderit, & fiat minus religiosa quam convenit, cui non licuerit habere quem voluit*, &c. Addi potest quod scribit sanctus Cyprianus Epist. 68. *Ordinationes sacerdotales nonnisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere; ut plebe præsente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur; & sit ordinatio legitima & justa, quæ omnium suffragio & judicio fuerit examinata.* Quod confirmat ex Actis Apostol. Vide Epist. 29. lib. olim 2. nunc 3. Indict. 11. circa medium, ubi quid sit in electionibus Pastorum subtiliter pensandum veraci Christiano zelo describit. *Gussanv.*

h In Norm. Corb. & nonnullis, *repellatur*. Qui ex canonibus respuendi sic a Gussanv. enumerantur: Respuuntur laici ante anni conversionem, respuuntur 30. annos nondum adepti, respuuntur Curiales, & qui secularem gesserunt potestatem, respuuntur criminosi, neophyti, inviti, digami, qui corpore vitiati, qui imperiti, ignorantes Canones, Psalmos, & ex Turonensi III. & Cabillon. II. librum pastoralem sancti Gregorii, illegitimi, schismatici, &c. Vide in Pontificali inhibitionem, ubi de ordine sacros Ordines conferendi.

i In Turon. S. Gat. annotatur *Mense Octobri Indict. 10.*

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

* Al. IV.

EPISTOLA * VII.

Ad Maximianum Epiſcopum Syracuſanum.

Vices ſuas in Sicilia gerat; reſervatis tamen majoribus cauſis.

a Gregorius [a] Maximiano Epiſ. Syracuſano.

Johan. Diac. lib. 3. cap. 25.

Mandata cœleſtia efficacius gerimus, ſi noſtra cum fratribus onera partiamur. Proinde
b ſuper cunctas Siciliæ Eccleſias [b] reverendiſſimum te virum Maximianum fratrem & coëpiſcopum noſtrum vice Sedis apoſtolicæ miniſtrare decernimus: ut quiſquis illic religionis habitu cenſetur, fraternitati tuæ ex noſtra auctoritate ſubjaceat: quatenus eis non ſit neceſſarium poſt hæc pro parvulis ad nos cauſis tanta maris ſpatia tranſmeando pervenire. Sed ſi qua fortaſſe difficilia exſiſtunt, quæ fraternitatis tuæ judicio nequaquam dirimi poſſint, hæc ſolummodo noſtrum judicium flagitent; ut ſublevati de minimis, [c] in cauſis majoribus efficacius occupemur. c
Quas videlicet vices [d] non loco, ſed perſonæ tribuimus: quia ex tranſacta in te vita didicimus, quid etiam de ſubſequenti tua converſatione præſumamus. [e] Menſe Decembri, Indictione decima. d e

NOTÆ AD EPIST. VII.

a Johan. Diac. vitæ S. Greg. l. 2. c. 11. & 12. *Gregorius Magnus in Pontificem electus . . . . Monachorum ſanctiſſimos ſibi familiares elegit: inter quos Maximianum monaſterii ſui Abbatem, quem poſtea Syracuſis Epiſcopum fecit* (anno 591. ut ad diem Junii nonam probant Bollandiani) *eique per Siciliam vices ſuas commiſit*. De illo S. Greg. lib. 3. dialog. c. 36. & hom. 34. in Evang. Ipſum anno 594. obiiſſe liquet ex ep. lib. 5. 17. & 22. *Maur.* Vide quæ diximus in notis ad præfat. in Hom. Ev. E. V.

b Hic & alibi ſemper in MSS. codd. legitur, *reverentiſſimus*: ſic in prioribus editionibus. Invaluit tamen nunc ut ſcribatur *reverendiſſimus*. *Guſſanv.*

c De cauſis iſtis non omnes concordant. Vulgo vocant *majores*, quæ ad univerſalis Eccleſiæ ſtatum pertinent, ut ſunt quæſtiones de fide, canonizatio Sanctorum, &c. Innocentius III. extra. l. 1. *De tranſlatione Epiſcopi*, c. 1. reponit tranſlationem illam inter cauſas majores, quæ ſecundum inſtituta canonica ad Summum Pontificem ſunt perferendæ. Hic ſanctus Gregorius per cauſas majores eas intelligit quæ licet privatæ, alicujus tamen ſunt momenti, nec ſatis Maximiano perviæ. Videat lector hiſtoriam ſexti Chartaginenſis Concilii, & litteras ſynodicas ad Bonifacium & Cœleſtinum. De cauſis majoribus apud Judæos Joſephus lib. 4. Antiq. Judaic. cap. 8. ἂν δὲ οἱ δικασταὶ μὴ νοῶσι περὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς προστεταγμένων ἀποφήνασθαι, συμβαίνει δὲ πολλὰ τοιαῦτα τοῖς ἀνθρώποις, ἀναπεμπέτωσαν τὴν δίκην εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν. καὶ συνελθόντες ὅ, τε ἀρχιερεὺς καὶ ὁ προφήτης καὶ ἡ γερουσία, καὶ τὸ δοκοῦν ἀποφαινέσθωσαν. id eſt: Quod ſi judices neſciant de negotio ad ſe delato pronuntiare, ſicut interdum accidit, in ſanctam urbem cauſam integram relegent; tum vero Pontifex & Propheta una cum Senatu quod viſum fuerit, decernant. *Guſſ.*

d Gregorius Petro Subdiacono vices ſuas in Sicilia prius commiſerat lib. 1. ep. 1. Eaſdem hic Maximiano demandat. Et quia dum Petrus hoc munere fungeretur, hoc perſonæ, non ulli loco alligatum erat; eadem etiam conditione Maximianum Vicarium ſuum inſtituit, ne ejus in ſede Syracuſana ſucceſſores hunc honorem Cathedræ datum præſumerent, eamdemque ſibi auctoritatem vindicarent.

e Sic legitur in Colb. & Turon. S. Gat. In Vatic. *Menſe Octobri*.

* Al. v.

EPISTOLA * VIII.

Ad Candidum Episcopum.

Ne ægrotanti Clerico consueta negentur stipendia.

Gregorius Candido Episcopo de Urbe veteri.

Supra l. 1. epist. 12. Grat. q. 1. can. 2. Cum perc.

a Johan. Diac. lib. 4. c. 33.

CUm percussio corporalis, [a] utrum pro purgatione, an pro vindicta contingat, Dei in hoc judicium ignoratur, non debet a nobis addi flagellatis afflictio: ne nos culpæ, quod absit, offensa respiciat. Et quia præsentium lator Calumniosus pro hac percussione quam sustinet, consueta sibi commoda ab Ecclesia vestra asserit negari: idcirco fraternitatem tuam præsentibus hortamur epistolis, quatenus nil eum ad percipienda quæ consueta sunt,
b hæc ægritudo [b] debeat impedire; quia diversis in Ecclesia militantibus, varia, sicut nosti, sæpe contingit infirmitas. Et si hoc fuerint exemplo deterriti, nullus de cætero qui Ecclesiæ militet, poterit inveniri: sed secundum loci ejus ordinem quæque ei, si sanus esset, poterant ministrari, de ipsa exiguitate, quæ Ecclesiæ potest accedere, fraternitas tua divini contemplatione judicii ægrotanti præbere non desinat: quatenus in hujus rei administratione ad eleemosynam potius videaris, quæ sunt consueta exsolvendo, convertere.

NOTÆ AD EPIST. VIII.

a Recentiores edit. addiderunt, *imminet*, & paulo post, *& ideo*.

b Legitur hic textus extra lib. 3. *De Clerico ægrotante* cap. 1. aliquot verbis immutatis. In digestis *de statu-liberis*, l. 40. *Servire nobis intelliguntur etiam hi quos curamus ægros, qui cupientes servire, propter adversam valetudinem impediuntur*. Est quod lector notet ista verba, *cupientes servire*, & in nostra Epistola, *in Ecclesia militantibus*. Siquidem Ecclesiæ commoda non nisi militantibus debentur, aut certe ita cupientibus, ut per eos non stet. Unde Justinianus libr. 1. Cod. tit. 3. §. 10. *Sancimus ut omnes Clerici per singulas Ecclesias constituti, per seipsos psallant nocturna, & matutina, & vespertina, ne ex sola Ecclesiasticarum rerum consumtione Clerici appareant, nomen quidem habentes Clericorum. &c. Gussanv.* Quæ fuerit S. Gregorii mens de Presbyteris infirmis adhuc aperit infra, maxime l. 4. ep. 13. Clementio, ubi de Adeodato infirmitate laborante agitur.

* Al. vi.

EPISTOLA * IX.

Ad Neapolitanos.

Paulum experiantur diutius: humili caritate ipsi jungantur; quem tandem, si fructum animarum fecerit, atque ita Deus inspiret, Episcopum obtinebunt.

Sup. ep. 6.

Gregorius Ordini & plebi consistenti Neapoli.

Infra ep. 10.

a QUale [a] de Paulo fratre & coepiscopo nostro habeat caritas vestra judicium, directa a vobis relatio patefecit. Quem quoniam ita estis in paucis diebus experti, ut eum Cardinalem habere desideretis Episcopum, gratulamur. Sed quia summis in rebus citum non oportet

tet

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

tet eſſe conſilium; & nos quid fiendum ſit, matura ſubinde, Chriſto adjuvante, deliberatione diſponimus, & vobis melius tractu temporis qualem ſe exhibeat innoteſcit. Ideoque, filii dilectiſſimi, prædicto viro, ſi eum vere diligitis, obedite, devotiſque ad eum mentibus occurſione pacifica convenite; quatenus ita vos ad alterutrum dilectio mutuæ caritatis adſtringat, ut inimicus ſæviendo circumvolans in nullo veſtrum viam nanciſcatur ad diſſociandam unanimitatem qua ſubrepat. Præfatum quoque Epiſcopum dum fructum animarum, quem deſideramus Deo noſtro, ipſo quoque ſuffragante facere ſenſerimus, quidquid poſt hæc de ejus perſona veſtroque deſiderio cordi noſtro inſpiratio divina miniſtraverit, faciemus.

NOTÆ AD EPIST. IX.

a a Paulus hic videtur fuiſſe Epiſcopus Nepeſinus ex ep. 26. hujus lib. a'. epiſt. 15. *Feſtinat ad ſuam Eccleſiam reverti.* Indict. XI. ep. 1. gravem injuriam paſſus eſt Neapoli. epiſt. 2. eum conſolatur ſanctus Gregorius. ep. 35. conceditur illi ut ad propriam remigret Eccleſiam, ſcilicet poſt Demetrii depoſitionem, de quo ep. 6. libri hujus. Paulus illuc miſſus fuerat, qui viſitatoris ſeu interventoris munus exerceret: hunc Neapolitani deſiderabant habere Cardinalem; abnuit ſanctus Gregorius, & quidem ſecundum canones cauſ. 7. q. 1. cap. *Conſtitutum*, ex Carthag. in hæc verba: *Nulli interceſſori ſive interventori ſit licitum Cathedram, cui interceſſor datus eſt, quibuslibet populorum ſtudiis & ſeditionibus retinere, ſed dare operam, ut intra annum eiſdem provideat Epiſcopum: quod ſi neglexerit*, &c. Gloſſa addit: *Prohibetur eligi, ne poſſit alienari*. Sic tutor prohibetur ducere pupillam. *Guſſanv.* Non ſatis advertit Guſſ. Gregorium minime abnuere, ſed tantum moram poſtulare, ut longiori & maturiori experientia exploret, utrum e re Neapolitanorum ſit Paulum ipſis Epiſcopum ordinari.

* Al. VIII.

EPISTOLA * X.

Ad Paulum Epiſcopum Neapolit.

Sic interea fungatur Epiſcopalibus muniis, ut Neapolitanorum teſtimonia & vota firmentur.

a Gregorius Paulo Epiſcopo [a] Neapolitano.

Inf. ep. 15. SI ſacerdotale, quod ſuſcepimus, ſecure miniſtramus officium, & divinum adjutorium, & dilectio nobis ſpiritalium aderit ſine dubio filiorum. Propterea ita ſe fraternitas tua in cunctis ſtudeat exhibere, quetenus teſtimonium quod de ea Neapolitanæ civitatis clerus, nobilitas, ſimul habet & populus, bonitatis tuæ roboretur augmento. Sic ergo te in præfati populi adhortatione aſſidua debes occupatione conſtringere, ut verbi tui fructum, quem ex eis fueris operatus, in ſuis horreis divinus condat agricola. Quouſque vero de iis, quæ a nobis prædicti filii noſtri fienda depoſtulant, revelante Domino deliberare poſſimus, [b] Clericos ex laicis ordinari, necnon & [c] manumiſſiones apud te in eadem Eccleſia ſolemniter celebrari concedimus. Conſuetudines autem cleri ſupraſcriptæ Eccleſiæ, & Presbyterorum te volumus ſine cunctatione perſolvere. In cujus etiam inſtructione ita diligenter invigila, quatenus ab incongruis vel illicitis omni-

mnibus abstinentes, in Dei nostri servitio digno obsecundationis ministerio, te quoque hortante, consistant. [d] Mense Januario, Indictione decima. d

NOTÆ AD EPIST. X.

a Ita legitur in omnibus exemplaribus tam MSS. quam editis. Paulus tamen iste erat tantum Visitator Ecclesiæ Neapolitanæ, ut infra legere est epist. 15. & 26. Ex hoc autem exemplo facile refellitur Alteserræ sententia de Cardinalibus Episcopis, quos censet ad tempus tantum datos, & visitationis gratia solum concessos: nam eumdem Paulum Nepesinum Episcopum S. Gregorius & visitatorem Ecclesiæ Neapolitanæ concedit, & tamen statim fieri Episcopum Cardinalem abnuit.

b Ad hæc verba Gussanvillæus de tonsura clericali fusissime disserit; sed cum parerga esse quæ congessit & colligit, ipsemet non diffiteatur, ea resecanda duximus: quorum vice legenda nota 660. nostri Hugonis Menardi in librum Sacramentorum. Porro tonsura clericalis distingui debet a ritu tondendæ solemniter capillaturæ, de quo in libro Sacramentorum col. 234. ubi legitur *Oratio ad capillaturam*, scilicet tondendam, ad quem consule notam 901. & seq. Noster Mabillonius in Præf. ad tertium seculum Benedictinum §. 59. non adsentitur Morino, qui Exercitat. 15. *de sacris ordinationibus*, cap. 3. existimat tonsuram clericalem, nonnisi cum Ordine Lectoratus aut Ostiariatus conferri solitam, nec seorsim dari cœptam esse ante seculum septimum: quam sententiam amplecti videtur Gussanv.

c Manumissiones ut in Ecclesia fierent indulsit Constantinus Magn. Cod. l. 1. tit. 13. *Jam dudum placuit ut in Ecclesia Catholica libertatem domini suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis, assistentibus Christianorum Antistitibus, id faciant; ut propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiscumque scriptura, in qua ipsi vice testium signent.* S. Aug. serm. 21. *Servum tuum manumittendum manuducis in Ecclesiam. Fit silentium, recitatur libellus, aut fit desiderii tui prosecutio. Dicis te servum tuum manumittere, quod tibi in omnibus servaverit fidem.* Extat inter Ennodii opuscula petitorium, quo Gerontius servus a domino suo apud Episcopum absolvitur.

d Ita Colbert. vet. & Turon. S. Gat.

* Al. VIII.

EPISTOLA * XI.

Ad Nepesinos.

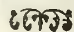
De Leontio illuc transmisso, ut ei obediant.

Gregorius Clero, ordini, & plebi consistenti [a] Nepæ. a

Leontio viro clarissimo præsentium portitori curam solicitudinemque civitatis injunximus, ut in cunctis invigilans, quæ ad utilitatem vestram, vel Reipublicæ pertinere dignoscet, ipse disponat. Ideoque dilectionem vestram scriptis præsentibus admonemus, quatenus ei exhibere obedientiam in omnibus debeatis, nec quisquam vestrum eum pro vestra utilitate tractantem existimet contemnendum: quia [b] quisquis incongrue ordinationi ejus restiterit, nostræ resultare dispositioni cognoscetur. Quicumque vero eum in iis, quæ supra retulimus, audierit, nos audiet. Si quis autem, quod non credimus, eum post hanc admonitionem nostram contemnendum putaverit, ad suum proculdubio sciat pertinere periculum. b

NO-

An.Chr. 591. 592. Greg. 2.

NOTÆ AD EPIST. XI.

a Nepa, melius Nepet, vulgo *Nepi*, urbs Hetruriæ olim Episcopalis Romam inter & Viterbium sita. Ejus Sedes Episcopalis Sutrio juncta est.

b Excusi, *quisquis congruæ ordinationi*. De verbo *resultare*, quod sequitur, lege notas ad Ep. 21. lib. 1.

EPISTOLA * XII.

* Al. ix.

Ad Castorium Episcopum Ariminensem.

De oratorio sanctæ crucis consecrando.

Gregorius Castorio Episcopo de Arimino.

Timothea illustris femina petitoria nobis insinuatione suggessit, quod habetur in subditis, intra civitatem Ariminensem in loco juris sui oratorium se pro sua devotione fundasse, quod in honorem sanctæ crucis desiderat consecrari. Et ideo, frater carissime, si in tuæ civitatis jure memorata constructio consistit, [a] nullum corpus ibidem constat humatum esse, percepta primitus donatione legitima, idest totius facultatis ejus, excepta familia, [b] mobilium vel immobilium seque moventium [c] unciis octo, retento sibi usufructuario diebus vitæ suæ, [d] gestisque municipalibus alligata, prædictum [e] oratorium absque Missis publicis solemniter consecrabis, itaut in eodem loco nec futuris temporibus baptisterium construatur, nec Presbyterum constituas Cardinalem. Et si Missas forte maluerit [f] fieri ibi, a dilectione tua Presbyterum noverit postulandum, quatenus nihil aliud a quolibet alio Sacerdote ullatenus præsumatur. [g] Sanctuaria vero suscepta sui cum reverentia collocabis.

NOTÆ AD EPIST. XII.

a Ubi Gregorius Magn. de oratoriis dedicandis agit, conditiones quinque postulare solet: nempe, ut nullum corpus in eo loco sit humatum, ut dos sufficiens assignetur, ut nullum ibi constituatur baptisterium, nullus etiam Presbyter Cardinalis; ac proinde nullæ ibidem Missæ publicæ celebrentur, quas celebrare solis licebat Presbyteris Cardinalibus, id est titulo perseveranter affixis.

b Supra de cimeliis epist. 20. lib. 1. *Gussanv.*

c Duæ tertiæ, *les deux tiers*. Hæc epistola fere tota legitur cap. 15. ep. 7. Zachariæ Papæ ad Pippinum & episcopos Galliæ. *Gussanv.*

d Actis judicii, *un acte en bonne forme*. Aliqui distinguunt inter *gesta* & *facta*, ut Accursius; negat Alciatus in comment. de verbor. signific. leg. 19. Consentit Bartolus, ex communi loquendi usu nihil hæc differre. Singulis porro municipiis oppidisve olim suus erat tabellio, vel notarius publicus, qui donationes & testamenta privatorum, ac cæteras municipum dispositiones scribebat, excipiebatve, & in acta referebat, quæ ob eam causam gesta municipalia vocabantur. *Gussanv.* Eadem cautione usus est Gregorius infra l. 9. ep. 78. & 83. & lib. 12. ep. 11. In uno Vatic. & in Norm. Corb. Regiis &c. pro *municipalibus*, legitur *mancipalibus*.

e De oratoriis eorumque consecratione lege de consecr. dist. primam. Cuique fas domi oratorium habere; Missas ibi celebrare non licet, ne aliorum impediatur justitia, cap. *Patentibus*, extra, de privilegiis. Possunt Episcopo permittente Missæ in oratoriis quandoque celebrari, non tamen in præcipuis festivitatibus, Agath. can. 21. Arvernense can. 15. Hic prohibet sanctus Gregorius ne Presbyter in oratorio

torio constituatur Cardinalis. Intelligo Parochum, qui parœciam, sive ut loquitur Aurelianense IV. can. 33. diœcesim habeat regendam. Ideoque & vetitum construi baptisterium. *Gussanv.* Vide lib. 9. ep. 70. & 84.

f In vulgatis, *fieri sibi*; & infra, *nihil alias*; pro *nihil aliud*. Sequimur codd. Vatic. Norm. Corb. &c.

g Hic reliquias intelligo & sacra lipsana, sine quibus tunc temporis vix ullum consecrabatur altare, ut de consec. dist. 1. videre est. Eadem est clausula epist. 5. supra.

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

* Al. x.

EPISTOLA * XIII.

Ad Importunum Episcopum Attellanum.

Suffraganeum Episcopum monet de Presbytero a se, ut in quadam diœcesis illius Ecclesia præsit, deputato.

a Gregorius [a] Importuno Episcopo Attellano.

EA quæ provide disponuntur, fraternitatem tuam credimus libenter amplecti. Et quia Ecclesiam sanctæ Mariæ [b] Campisonis in tua [c] Parochia positam, Presbytero vacare cognovimus, præsentium portitorem Dominicum Presbyterum in eadem Ecclesia ut preæsse debeat, [d] nos certum est deputasse. Ideoque fraternitas tua ei emolumenta ejusdem Ecclesiæ faciat sine cunctatione præstari, & [e] decimæ fructus indictionis, qui jam percepti sunt, prædicto viro fac sine mora restitui: quatenus ejusdem Ecclesiæ utilitates, cujus emolumenta consequitur, Deo adjutore, solicite valeat procurare.

NOTÆ AD EPIST. XIII.

a Is esse videtur Importunus Attellanæ civitatis Episcopus, de quo ep. 77. lib. 9. Indict. 2.

b Irrepserat in excusos, *quondam* ante *Campisonis*; quod cogentibus MSS. expunximus.

c Ita legitur in MSS. & editis omnibus, melius tamen *Parœcia*, quam pro diœcesi, & vicissim diœcesim pro parœcia passim usurpari sciunt quotquot veterum monumenta legerunt. Multis id testimoniis probat Johan. Filesacus initio libri de Parœciarum origine, ubi meminit canonis 21. ex Tolet. III. *Multorum querela hanc Constitutionem exegit, quia agnovimus Episcopos per parochias suas non sacerdotaliter, sed crudeliter desævire.* Lego apud Greg. Turon. hist. lib. 5. cap. 5. quemdam Episcopum habuisse sub se 15. diœceses. Et Adhelmus de laudibus Virginitatis vocat Ecclesiam Catholicam, Ecclesiæ parochiam. Itaque non pugnandum de nomine. *Gussanv.* Jam vero unde parœciæ nomen habuerit diœcesis Episcopi, aut Curionis districtus, disserit Cangius in Glossario.

d Prius lectum, *nos scito deputasse.* Ex eo loco concludit Binius ad marginem epistolæ, Papam in aliena diœcesi conferre beneficia: quæ beneficia, quo diplomate, quo jure, an invito Episcopo, quibus in locis, non explicat. Et vero constat jure canonico antiquo, Clericos cujusque diœcesis a suo Episcopo cum cleri & plebis assensu ordinatos esse, atque adeo illis beneficia qualia tunc erant decreta, sive jus stipendiorum Ecclesiasticorum concessum. Laudo Conc. Antioch. c. 9. & 22. & Carthag. IV. can. 22. Ordinationes a Metropolitanis in episcoporum subditorum diœcesibus aliquoties tentatas & factas legimus; sed ista seu tentamenta seu facta secundum Canones expendimus, ut non sint in destructionem, sed in ædificationem. Crediderim sanctiss. Pontificem, juris ut erat communis vindex acerrimus, justa quadam & peculiari ratione motum, illi Ecclesiæ fortasse diutius quam par erat vacanti & neglectæ, Presbyterum destinasse, deputasse, & quidem, ut ait, *provide*, cum certus esset Episcopum non repugnaturum, populum non reclamaturum, Clericos non iri offensum. *Gussanv.* Videsis Thomassinum part. 2. lib. 1. c. 41. & Altefer-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

ram in hunc locum, ubi cenſet ea ætate a Pontifice extra ordinem collata minora beneficia; utiturque teſtimonio Johannis Sarisber. ep. 230. qui tamen multis ſeculis Gregorio noſtro junior fuit. Addit: *Collationi beneficiorum injecta eſt manus a Rom. Pontif. ex quo pronuntiatus eſt Ordinarius Ordinariorum in Concil. Gener. Lateran. cap. 5.*

e Idem eſt ac ſi diceret, fructus anni labentis jam percepti. *Alteſ.*

* Al. xi.

EPISTOLA * XIV.

Ad Johannem Epiſcopum Velitranum.

Epiſcopi ſedes in tutiorem locum tranſfertur.

Gregorius Johanni Epiſcopo [a] Velitrano.

a Johan. Diac. lib. 3. c. 17. Grat. 7. q. 1. c. 44. Temporis. b

TEmporis qualitas admonet [b] Epiſcoporum ſedes antiquitus certis civitatibus conſtitutas, ad alia, quæ ſecuriora putamus, ejuſdem diœceſeos loca transponere, quo & habitatores nunc degere, & barbaricum poſſint periculum facilius declinare. Propterea te Johannem fratrem coepiſcopumque noſtrum Velitrenſis civitatis, ſedemque tuam in locum qui Harenata dicitur ad ſanctum Andream Apoſtolum præcipimus exinde transmigrare: quatenus & ab hoſtilitatis incurſu liberior exſiſtere valeas, & illic [c] conſuetudinum ſolemnium feſta diſponas. [d] Menſe Februario Indict. x. c d

NOTÆ AD EPIST. XIV.

a Velitræ, vulgo *Veletri*, urbs Campaniæ in via Appia, Roma diſtans viginti millibus, nunc adhuc Epiſcopalis, cujus ſedes juncta eſt Oſtienſi.

b Translatio Epiſcopalium ſedium non poteſt fieri ſine auctoritate Summi Pontif. quia eſt de majoribus cauſis. Sic Cenetenſis Eccleſia quia poſita erat loco intuto & infeſto incurſionibus Tarviſinorum, in tutiorem locum translata, auctoritate Innocentii III. Teſtis ipſe Innocentius lib. 2. epiſt. 8. Translatio etiam ſedium Epiſcop. non fit ſine conſenſu Principis . . . Sic Eccleſia Magalonenſis e Magalonæ inſula Montempeſſulanum translata eſt ann. 1536. conſenſu S. Pont. & Franciſci I. Regis. *Alteſerra.*

c Sic in omnibus MSS. & editis S. Gregorii epiſtolis. Apud Ivonem: *conſuetudinem feſtorum ſolemnium diſponas.* Sic etiam apud Burchardum. Johannes Diaconus ita, *conſuetudine ſolemnium feſta diſponas.* (In decreto Grat. *conſuetudinem ſolemnium feſtive diſponas.*) Ut ut ſcribatur, ſententia eſt eadem, quam ſic exprimo: In feſtis præcipuis & ſolemnioribus ad Eccleſiam matricem ex tota diœceſi confluebant Clerici & laici, quod pluribus Conciliorum canonibus cautum eſt. Profero Agath. can. 21. Arvern. can. 15. Aurel. I. can. 25. Aurel. IV. can. 3. &c. Itaque mutato ſedis loco non jam in priori civitate feſta diſponebantur, ſed ad S. Andream in Harenata publicus omnium fidelium conventus indici debuit, ut feſtivitates præcipuas cum ſuo celebrarent Epiſcopo. *Guſſanv.*

d Sic legitur in Turon. S. Gat.

* Al. xii.

EPISTOLA * XV.

Ad Paulum Epiſcopum.

Paulum, cui Neapolitanam Eccleſiam commiſerat, de reditu citius cogitantem, ut ibi perſeveret, hortatur. De Petro Diacono reſpondet, nihil illi timendum, nullumque apud ſe fore locum ſubreptioni.

Gregorius Paulo Epiſcopo.

AD hoc fraternitatem tuam Neapolitanæ Eccleſiæ ad præſens præeſſe conſtitui, ut quoſque potuiſſes, ſuaſoria ad Deum prædicatio-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

tione converteres. Et dum tota te oporteat hoc intentione peragere, priusquam hunc Domino fructum opereris, reverti festinas, petisque a me, ut celeriter eamdem debeam Ecclesiam ordinare, dum meus non sit animus in hac re otiosus. Sed quia utilitates ejus summa cupio firmitate vallare, diuturna de hoc necesse habeo deliberatione tractare, ut eam digna possim ordinatione, Christo revelante, disponere. Interea ergo fraternitas tua ita invigilare animarum lucris studeat, ut judicium quod de te habeo, operationis tuæ roboretur effectu. De persona vero Petri Diaconi quæ scripsisti, omnia mihi Theodorus vir consularis nunc indicavit. Et ideo postquam tibi adhærere, & ecclesiasticis cum utilitatibus tua testificatione studere cognovi, nullius debet adversitatem vel inimicitias formidare; sed quanto sibi alios invidere perpendit, tanto vigilantius, ut ei nihil nocere valeant, in utilitatibus Ecclesiæ, & Dei servitio perseveret. Fraternitas autem tua pro ejus persona post hoc non debet esse suspecta: quia apud me nulla subreptio locum inveniet.

* Al. xxvi.

EPISTOLA * XVI.

Ad Maximianum Episcopum Syracusanum.

Paulinum Taurianensem Episcopum Ecclesiæ Liparitanæ præficit.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

a Locis [a] munitis Ecclesia constituta, Pastoris vacare non debet officio. Quia igitur Ecclesia Liparitana Sacerdote privata dignoscitur: ideo Paulinum Taurianensis Ecclesiæ Episcopum in prædicta Ecclesia Liparitana fraternitas tua sine mora preæsse constituat, ut officii sui administrationem in eadem Ecclesia vigilanter exhibeat, & quæque ejus utilitatibus convenire didicerit, ordinare non desinat. Cunctumque clerum ut in omnibus canonice ei obedire debeat admoneas: quatenus præfatæ Ecclesiæ in cunctis utilitas, prædicto fratre & coepiscopo nostro disponente, Christo adjuvante procurari valeat [b]. b

NOTÆ AD EPIST. XVI.

a Excusi, *locis inimicis*. Sed legendum ut in MSS. *locis munitis*. Aliis autem in locis, quæ scilicet hostium incursibus aperta erant, dispersis ovibus, ipsi ad fugam cogebantur Pastores. Vide ep. libri hujus 17. & 50. In nonnullis tamen MSS. maxime in Vatic. legitur *locis minutis*.

b In Turon. S. Gat. *Data pridie Kalend. Martiis Indict. x.*

* Al. xiii.

EPISTOLA * XVII.

Ad Paulinum Episcopum.

In Liparitana Ecclesia resideat, Taurianensem vero opportuno tempore visitet.

Gregorius [a] Paulino Episcopo.

Scire te volumus, quia Maximiano fratri & coepiscopo nostro scripsimus, ut fraternitatem tuam Ecclesiæ [b] Liparitanæ ex nostra aucto-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

ctoritate præesse constituat. Cui te modis omnibus obedire necesse est ejusque te Ecclesiæ utilitatibus præcipimus decenter insistere, & quæque ejus commoditatibus agnoveris oportere, te volumus sine cunctatione peragere. Ecclesiam vero Taurianensem, quoties opportunum tempus credideris, visitabis. Ita ergo fraternitas tua hæc omnia implere festinet, ut & sui præsentia Liparitanam salubriter disponat Ecclesiam; & visitationis studio Taurianensem Ecclesiam congregare & fovere non desinat. [c] Data mense Martio, Indictione decima. c

NOTÆ AD EPIST. XVII.

a Paulinus appellatur Episcopus Tauri lib. 1. ep. 41. ubi Taurianenses monachos *occasione dispersos Barbarica* legimus. Ep. vero 40. Paulinum ipsum Episcopum in Sicilia peregrinum, quod forte Tauriani, cujus Ecclesiam dispersam supponit Gregorius, commorari non liceret. Inde Taurianensem Ecclesiam *congregare & fovere visitationis studio*, Paulinus jubetur: Liparitanam vero, in qua *securius resideret*, *sui præsentia disponere*.

b Lipara hodie etiam sic dicta, insula Æoliarum præcipua, cum urbe Episcopali cognomine sub Archiepiscopo Messanensi, 30. mill. pass. ab ora Siciliæ in Boream. *Gussanv*.

c Ita duo Teller. & Colbert.

* Al. xiv.

EPISTOLA * XVIII.

Ad Natalem Episcopum Salonitanum.

Increpatio de assiduis conviviis Natali, ut Honoratum Archidiaconum suo loco restituat, jubet.

Gregorius Natali Episcopo Salonitano.

Johan. Diac. lib. 3. c. 34. Grat. dist. 44. c. 5.

Multis ab urbe tua venientibus, frater carissime, didici, pastorali cura derelicta, solis te [a] conviviis occupatum. Quæ audita non crederem, nisi hæc actionum tuarum experimentis approbarem. Nam quia nequaquam lectioni studeas, nequaquam exhortationi invigiles, sed ipsum quoque usum Ecclesiastici ordinis ignores, hoc est in testimonium quod eis sub quibus es positus, reverentiam servare nescis. Cum enim sanctæ memoriæ decessoris mei fueris scriptis prohibitus, ne contra Honoratum Archidiaconum tuum dolorem tam longæ ingratitudinis in corde retineres: [b] cumque & a me hæc tibi summopere fuerint interdicta; & mandata Dei negligens, & scripta nostra contemnens, præfatum Honoratum Archidiaconum tuum, quasi [c] ad fortiorem honorem provehens, conatus es callida arte degradare. Unde actum est ut eo Archidiaconatus loco summoto alium accerseres, qui tuis moribus obtemperare potuisset, cum præfatus vir pro nulla tibi re, ut arbitror, displicuit, nisi quod [d] vasa sacra & velamina tuis te parentibus dare prohibebat. Quam causam subtili voluimus & nunc ego, & tunc sanctæ memoriæ decessor meus, indagatione discutere: sed tu, tuorum tibi actuum conscius, personam ad judicium instructam transmittere distulisti. Proinde fraternitas tua, vel post frequentatam toties admonitionem a culpæ suæ errore resipiscat, & præfatum Honoratum in suum, mox ut mea scripta susceperit, locum suscipiat. Quod si forte distuleris, usum tibi pallii, qui ab hac sede con-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

concessus est noveris esse sublatum. Si vero, etiam amisso pallio, in eadem pertinacia adhuc persistis, Dominici corporis ac sanguinis te scias participatione esse privatum. Post quæ jam necesse est ut causas tuas subtilius indagantes, an in Episcopatu ipso persistere debeas, summa cura atque inquisitione debeamus tractare. Eum vero qui contra justitiæ regulam, [e] ad locum alterius se provehi consensit, ab ejusdem Archidiaconatus honore deponimus. Qui si ulterius in loco eodem ministrare præsumserit, se [f] participatione communionis sacræ noverit esse privatum. Tu igitur, frater carissime, nequaquam nos amplius provoces, ne duros valde in asperitate sentias, quos erga te positos in caritate contemnis. Restituto igitur loco suo Honorato Archidiacono, instructam personam sub festinatione transmitte, qui mihi hoc debere ex ratione fieri suis possit allegationibus demonstrare. Eumdem namque Archidiaconum ad nos venire decrevimus, ut quidquid justum, quidquid omnipotenti Deo placitum fuerit, cognitis assertionibus partium decernamus. Nos enim nullum pro personali amore defendimus, sed auctore Deo, normam justitiæ, postposita cujuslibet personæ acceptione, custodimus.

NOTÆ AD EPIST. XVIII.

a Vide Espensæum lib. 2. Digressionum in 1. Tim. c. 14. ubi de Episcopo vinolento disputat. Et Conc. Trid. sess. 25. de ref. c. 1. & Mediol. 1. de mensa Episcopi. *Guss.* De Natali vide ep. 19. & 20. l. 1. & duas quæ hanc sequuntur. De epulis se excusavit Natalis, cui respondit S. Greg. ep. 52. olim 37. S. Martinus, teste Sulp. dial. 1. n. 17. nunquam consentit Vincentium Præfectum omni virtutum genere præstantissimum convivio excipere: e contrario S. Ambrosius Consules & Præfectos pascere ferebatur, ut ex eodem Sulpitii testimonio liquet.

b Ita legitur in MSS. Vatic. Norm. &c. etsi excusi habeant: *cumque a me sæpe correptus fueris, & hæc tibi summopere &c.*

c Archidiaconatus munia implere tunc non licebat Presbytero. Hinc promotus ad Presbyterium Honoratus Archidiaconi gradu excidisset, amplissimaque fuisset spoliatus potestate. Ea ratione Sidonius de Johanne Cabillonensi Episcopo scribit Epist. 25. lib. 4. *Post laborum temporumque processu, Archidiaconus, in quo seu gradu seu ministerio multum retentus propter industriam, diu dignitate* (Presbyterali) *non potuit augeri, ne potestate* (Archidiaconi) *posset absolvi.*

d Supra monuimus Diaconorum & maxime Archidiaconi curæ mandatam fuisse rerum sacrarum custodiam, & Ecclesiasticorum bonorum administrationem, quod tamen in Orientalibus Ecclesiis non viguisse S. Joh. Chrysostomi temporibus probatur ex hom. 14. ejusdem sancti Doctoris in Acta Apostolorum, ubi clare docet hoc munus fuisse Presbyterorum.

e In excusis, *in Archidiaconatum alterius.*

f Ut hic & apud S. Cyprianum, non omnibus abstentis *os, orare, vale, communio, mensa, negabatur.* Hinc concludunt, plebanis seu parochis competere facultatem aliquam excommunicandi: quam quæstionem pluribus tractat Filesacus de sacra Episcoporum auctoritate cap. 3. S. Benedictum usum fuisse aliqua potestate excommunicandi, refert S. Gregorius libr. 2. dialog. c. 23. Certe si Presbyteris jus est pœnitentes arcere a communione, de verbis lis est. Legatur Theophili Alexandrini ad Menam responsio. *Gussanv.*

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

* Al. XV.

EPISTOLA * XIX.

Ad universos Dalmatiæ Episcopos.

Quid in causa Natalis & Honorati actum sit explicat.

Gregorius universis Episcopis per Dalmatiam constitutis.

FRaternitatem vestram licet desideremus scriptis discurrentibus frequenter visitare, tamen præterea cum res exigit, utraque cupimus negotia [a] unius occasione persolvere; ut & fraternos de visitatione relevemus animos; & quæ superveniunt, ne mentem possint ignorata confundere, subtilius [b] explicare. Frater itaque noster [c] Natalis Salonitanæ civitatis Episcopus, cum Honoratum Archidiaconum sedis suæ ad ordinem Presbyteratus vellet provehere, ac deinceps ille [d] ad sublimiorem gradum crescere declinaret, a sanctæ memoriæ decessore meo missa supplicatione poposcerat, ne ad hunc ordinem invitus accederet. Hoc enim fieri sibi non provehendi gratia, sed causa [e] ingratitudinis perhibebat. Pro qua re tunc jam sanctæ memoriæ decessor noster scripta Natali fratri coepiscopoque nostro direxerat, interdicens ne prædictum Honoratum Archidiaconum invitum proveheret, neve dolorem conceptæ ingratitudinis in corde retineret. Cumque & a [f] nobis & hæc eidem summopere fuerint interdicta, non solum mandata Dei negligens, sed & scripta nostra contemnens, præfatum Archidiaconum, ut dicitur, contra morem, quasi ad fortiorem honorem provehens, conatus est callide degradare. Unde actum est ut eo de Archidiaconatus loco submoto, [g] alium arcesseret, qui in loco depositi Archidiaconi ministraret. Quem scilicet Honoratum arbitramur Antistiti suo propterea displicere potuisse, [h] quod eum vasa sacra suis dare parentibus prohibebat. Quam causam, & tunc sanctæ memoriæ decessor meus, & nunc ego subtili voluimus indagatione discutere: sed is ipse sibi conscius, personam ad judicium postposuit destinare, ne actuum ejus discussa potuisset veritas apparere. Nos itaque tot jam scriptis admonitum, & hactenus pertinaciter obstinatum, scriptis iterum directis per præsentium latorem curavimus admonendum, quatenus Honoratum Archidiaconum, [i] conjungente statim præsentium latore, in priore loco susciperet. Qui jam obdurato adhuc corde contumaciter ad eumdem revocare gradum si forte postponeret, usu eum pallii, qui ab hac Sede concessus est, pro contumacia tot vicibus admissa privari præcipimus. Si vero etiam amisso pallio adhuc in eadem pertinacia perseveraverit, a Dominici quoque corporis ac sanguinis participatione submoveri. Æquum enim est, ut asperos de justitia sentiat, quos erga se positos in caritate contemnit. Nos itaque ne nunc quidem a justitiæ, quam præfatus Antistes despexit, semita deviamus: sed restituto in locum suum eo, cujus nobis culpa minime patuit, præcipimus Natalem Episcopum instructam ad nos debere dirigere personam, quæ rectam ejus esse intentionem suis possit nobis allegationibus demonstrare. Nam & eumdem Archidiaconum venire fecimus, ut quidquid justum, quidquid omnipotenti Deo placitum fuerit,

rit, cognitis assertionibus partium decernamus. nullum namque pro personali amore defendimus, sed auctore Deo, normam justitiæ, postposita cujuslibet acceptione personæ, custodimus.

NOTÆ AD EPIST. XIX.

a Sic MSS. ubi editi habent, *negotii unius*.
b In recentioribus *explicemus*. Sequimur MSS. Vatic. Norm. &c. necnon vet. ed.
c In multis codd. deest *Natalis*.
d Archidiaconus, juxta illorum temporum disciplinam, Presbytero quovis minor erat ordine, gradu, dignitate, licet ministerii privilegiis & lucris, in rerum externarum administratione Presbytero præpolleret. Hinc fortasse fuga presbyteratus; quo semel accepto, ab administratione feriandum erat.
e Hoc est, quod gratus non foret.
f Editi invitis MSS. *a nobis sæpe correptus fuerit, & hæc eidem* &c.
g In vulgatis, *adcisceret*.
h Aperit causam cur minime gratus esset, curve callide eum *degradare* voluerit Episcopus: hoc est, creando Presbyterum, Archidiaconi potestate, quæ presbyterali præpollebat, spoliare. Hic *parentes* late sumuntur pro cognatis, non simpliciter pro his qui genuerunt. In hac lata significatione sæpe usurpatur ista vox ab hujus ævi scriptoribus, ut a Greg. Turon. lib. 2. histor. cap. 4. & lib. 9. cap. 19. & 33. Porro hanc bonorum Ecclesiasticorum dilapidationem, in consanguineorum gratiam, præviderat Antioch. synodus ann. 341. cavitque can. 25. quo tanti sceleris reus Episcopus Synodo provinciæ pœnas persolvere jubetur.
i Hoc est *accedente*. Act. 8. 29. *accede, & adjunge te ad currum*.

Al. XVI.

EPISTOLA XX.

Ad Antoninum Subdiaconum.

Exposita iterum eadem causa, Antonino præcipit, ut ad Honoratum loco suo restituendum, Natalem hortetur: hunc, ni pareat, primum usu pallii, deinde communione privet. Restituto tandem Honorato, personam mittat Episcopus: ipse vero Archidiaconus Romam veniat; uterque causam dicturi. Advocatur etiam pro Malcho Episcopo fidejussor.

Gregorius Antonino Subdiacono.

Grat. dist. 47. can. 8. Johan. Diac. lib. 3. c. 9.

Honoratus Archidiaconus Ecclesiæ Salonitanæ, a sanctæ memoriæ decessore meo missa supplicatione poposcerat, ut ab Antistite suo invitus provehi ad fortioris gradus ordinem contra morem nullatenus cogeretur. Hoc enim fieri sibi non provehendi gratia, sed causa ingratitudinis perhibebat. Pro qua re tunc jam sanctæ memoriæ decessor noster scriptis suis Natali fratri coepiscopoque nostro interdixerat, ne prædictum Honoratum Archidiaconum invictum proveheret, neve dolorem conceptæ ingratitudinis diutius in corde retineret. Cumque & a me hæc eidem summopere fuerint interdicta, non solum mandata Dei negligens, sed scripta nostra contemnens, præfatum Archidiaconum quasi ad fortiorem honorem provehens, conatus est arte callida degradare. Unde actum est, ut eo de Archidiaconatus loco summoto, alium arcesseret qui ejus obtemperare moribus potuisset. Quem Honoratum Archidiaconum arbitramur Antistiti suo aliunde displicere non potuisse, nisi quod eum vasa sacra suis dare parentibus prohibebat. Quam causam subtili volumus, & tunc sanctæ me-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

memoriæ decessor meus, & nunc ego, indagatione discutere; sed is ipse suorum sibi actuum conscius personam ad judicium postposuit destinare. Proinde experientiam tuam præsentis præcepti auctoritate duximus, fulciendam, quatenus conveniens in Salonam, Natalem fratrem coepiscopumque nostrum saltem tot scriptis admonitum studeat ad hortari, ut supra memoratum Archidiaconum in suo statim loco suscipiat. Quod si facere hoc contumaciter, ut consuevit, forte distulerit: usum ei pallii, qui ab hac Sede concessus est, ex auctoritate Sedis Apostolicæ contradicito. Quem si etiam amisso pallio adhuc in eadem pertinacia perseverare perspexeris, Dominici quoque corporis ac sanguinis eumdem Antistitem participatione privabis. Eum vero qui contra justitiæ regulam, ad locum alterius se provehi consensit, ab ejusdem Archidiaconatus honore deponi præcipimus. Quem, si ulterius in loco eodem ministrare præsumserit, communionis sacræ participatione privamus. Æquum enim est ut asperos de justitia sentiat, quos erga se positos in caritate contemnit. Restituto ergo loco suo Honorato Archidiacono, instructam personam supradictus Antistes, te compellente, dirigat, quæ intentionem ejus esse vel fuisse justam, suis mihi allegationibus possit demostrare. Sed & eumdem Archidiaconum ad nos venire præcipimus, ut quidquid justum, quidquid omnipotenti Deo placitum fuerit, cognitis assertionibus partium decernamus. Nos enim nullum pro personali amore defendimus: sed auctore Deo normam justitiæ, postposita cujuslibet acceptione personæ, servamus. [a] Malchum vero fratrem coepiscopumque nostrum curabis fidejussori committere, ut ad nos quantocius veniat: quatenus omni mora ac dilatione postposita, actionum suarum expositis ratiociniis, ad propria cum securitate valeat remeare.

Grat. 7. q. 1. c. 40.

NOTÆ AD EPIST. XX.

a Rexerat patrimonium aliquod Ecclesiæ Romanæ, ut apparet ex epistola 46. hujus Indict. & 22. Indict. 11. Eumdem Romæ subito mortuum, qua die causam dixerat & addictus fuerat, docet ep. 47. lib. 4. Indict. 13.

EPISTOLA * XXI.

* Al. XVII.

Ad Jobinum Illyrici Præfectum.

Vastatam a Barbaris Provinciam ejus regimine recreari gaudet. Patrimonii rectorem commendat. Natali Episcopo ne opem contra justitiam ferat hortatur.

Gregorius [a] Jobino Præfecto Illyrici.

Licet ad reddenda paternæ caritatis officia, hostilitate itineribus occupatis, raritas portitorum impediat: quoties tamen occasio inciderit, Excellentiam vestram non desistimus scriptis discurrentibus visitare, quatenus quorum aspectum præsentium videre non possumus, eos aliquatenus scriptis valeamus alternantibus intueri. Gaudemus itaque quod Eminentiæ vestræ regimine, afflictæ Dominus voluit provinciæ consulere, ut quam ex una parte flagello barbaricæ vastationis ul-

ulcerat, hanc ex alia per Eminentiam vestram, quasi per superductam salutem curet. Largitam ergo vobis dignitatem ex solo munere donantis attendite, & ex ipsa concessi regiminis administratione Conditorem vestrum erga vos placabiliorem facite: quatenus cum ipse quod largitus est meritis bonorum operum, ad suam viderit gloriam revocari, & in hac vos vita clariores efficiat, & præmia vobis regni cœlestis concedat. Præsentium igitur latorem, quem illuc pro ipsa exigui patrimonioli administratione direximus, vestræ Excellentiæ commendamus. Nos enim caritatis vestræ connexi vinculo Dominum petimus, quo sic actus vestros in hac vita dirigat, ut ipsorum merito ad æterna vos regna perducat. Natali autem fratri & coepiscopo nostro in nullo Gloria vestra opem contra justitiam ferat: [b] quia tanto necesse est, ut canonicæ ultionis vindictam sentiat, quanto & ipsam regulam canonicam ignorat. b

NOTÆ AD EPIST. XXI.

a In omnibus fere editionibus & in quibusdam MSS. codicibus legebatur *Jobino Episcopo Illyrici*. Sed ope quorumdam MSS. codd. emendavimus hanc lectionem, quam vitiosam esse demonstrat contextus epistolæ, qui præcipuam quamdam dignitatem laicam præ se fert; nec non ep. 43. nunc 45. libri 1. quæ sic incipit; *Jobinus, excellentissimus vir filius noster, Præpositus per Illyricum*. Gussanv. In Vatic. legitur *Præposito, Expræfecto Illyr.* In duobus Teller. & Remens. *Episcopo Illyr.* In Norm. Anglic. Corb. &c. quos sequimur, *Præfecto Illyr.*

b Ergo ignorantia ista, secundum Greg. magis auget peccatum, quam elevet: accusat, non excusat.

* Al. vii. Indict. xiii.

EPISTOLA XXII.

Ad universos Episcopos Illyrici.

Johannis Episcopi ordinationem confirmat.

Gregorius universis Episcopis per Illyricum.

Sup. lib. 1. ep. 45. Indict. 9.

Et nobis confert de solicitudine vestra lætitiam, & fraternitatem vestram de sua reddit ordinatione securam, si antiquæ consuetudinis ordo servatur. Quia ergo ex epistolis, quas ad nos per Maximianum Presbyterum & Andream Diaconum direxistis, in persona Johannis fratris & coepiscopi nostri consensum omnium vestrum, & serenissimi principis convenisse cognovimus voluntatem: magna nos exsultatio habuit talem, Deo auctore, ad sacerdotii officium fuisse provectum, qui dignus cunctorum est electionis judicio comprobatus. Proinde juxta postulationis vestræ desiderium, prædictum fratrem & coepiscopum nostrum, in eo in quo est sacerdotii ordine constitutus, nostri assensus auctoritate firmamus: ratamque nos ejus consecrationem habere, dirigentes pallium, indicamus. Cui quoniam juxta morem nostras vices commisimus peragendas, ideo fraternitatem vestram necessario prævidimus adhortandam: quatenus ei in his quæ ad ordinem Ecclesiasticum, rectitudinemque pertinent disciplinæ, sive in aliis quibus canonum decreta non obstant, parere nullo modo differatis, ut caritatem vestram sincero eum judicio elegisse, exhibita valeat obedientia declarare.

Inf. Ep. 23.

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

EPISTOLA * XXIII.

Ad Johannem Epiſcopum.

* Al. VIII. Indict. XIII. *Gratulatur quod unanimi omnium conſenſu electus ſit. Ipſum ex more pallio donat, & Vicariatu Apoſtolicæ Sedis. Ad paſtorale munus ſumma prudentia & caritate implendum hortatur.*

a Gregorius Johanni Epiſcopo [a] primæ Juſtinianæ Illyrici.

Grat. diſt. 63.c.9. Quia

MAnifeſtum bonitatis eſſe liquet indicium, in unius electione cunctorum convenire conſenſum. Quia igitur ſuſcepta fratrum & coepiſcoporum noſtrorum relatio, ad locum vos ſacerdotii totius concilii unito conſenſu, & sereniſſimi Principis voluntate declarat accerſiri: gratias omnipotenti Deo creatori noſtro magna cum exſultatione retulimus; qui vitam actuſque veſtros ita de præteritis fecit eſſe probabiles, ut omnium vos, quod eſt valde laudabile, faceret placere judicio. Quibus nos quoque in perſonam fraternitatis tuæ per omnia conſentimus. Atque omnipotentem Dominum deprecamur, ut caritatem veſtram ſicut ſua gratia elegit, ita in omnibus ſua protectione cuſtodiat. [b] Pallium vero ex more tranſmiſimus, & vices vos Apoſtolicæ Sedis agere iterata innovatione decernimus, admonentes ut ita vos circa ſubjectos debeatis exhibere placabiles, ut rectitudinem veſtram [c] diligere provocentur potius quam timere. Quorum ſi culpa forte popoſcerit, ita exceſſus emendare curabitis, ut paternum affectum de animo nullo modo relinquatis. Eſtote in cuſtodia commiſſi gregis vigilantes atque ſoliciti, & diſciplinæ zelo diſtricti, ut lupus inſidians, nec ovile turbare Dominicum, nec nocere ovibus aliqua fraudis occaſione prævaleat. Animarum lucrum Deo noſtro tota mentis intentione facere feſtinate: nomen nos Paſtoris non ad quietem, ſed ad laborem ſuſcepiſſe cognoſcite. Exhibeamus ergo in opere, quod ſignamur in nomine. Sacerdotii prærogativam ſi recta conſideratione penſemus, ſolicitis & bene gerentibus in honore, negligentibus autem profecto erit in onere. Sicut igitur laborantes, & circa animarum ſalutem ſolicitos hoc nomen ante Deum æternam ducit ad gloriam: ita deſides ac torpentes [d] vergit ad pœnam. In lingua noſtra vitam eſſe aliam plebs commiſſa agnoſcat. Sit illis fraternitatis veſtræ doctrina, gratus coercitionis ſtimulus; & vita, imitationis exemplum. Quid enim diligere, & quid timere debeant, caritatis veſtræ ſermo prædicationis aperiat, fructum efficacia veſtra æternæ hujuſmodi attributionis acquirat.

Sup. ep. 22. — Diſt. 100.c. 10. Pallium. — b — c — d

Inter hæc vero & iſta vos principaliter deliberationis cura conſtringat, ne unquam ordinationes facere tentetis illicitas; ſed ſi quos ad clericatus ordinem vel potiorem forte gradum promoveri contigerit, non præmiis aut precibus, ſed meritis ordinentur. In nulla ordinatione fraternitati veſtræ commoda quolibet modo ſurripiant, ne laqueis [e] ſimoniacæ, quod abſit, hæreſeos illigetur. *Quid enim prodeſt homini*, ſicut Veritas docet, *ſi totum mundum acquirat, & ſuæ faciat animæ detrimentum?* Unde neceſſe eſt, ut Deum in omni quod ge-

e Matth. 8. 36.

Joh.Diac. l. 3. c. 24.

gerimus attendamus, peritura & temporalia contemnamus, atque ad æternitatis bona cordis desiderium dirigamus. f Xenia autem vestræ sanctitatis suscipere omnino nolueram: quia valde esset incongruum, ut a prædatis atque afflictis fratribus munera percepisse videremur. Sed Responsales vestri alio me argumento vicerunt, g ad eum illa deferentes, a quo non possent oblationes vestræ fraternitatis repelli. Illud enim vobis præ omnibus studendum est, ut venturo judici animarum, sicut prædiximus, non petitura munera procuretis; quatenus & vos de vestra mercedis operatione, & nos pariter de nostra adhortatione respiciat.

NOTÆ AD EPIST. XXIII.

a Justiniana prima, alias Achridus, nunc vero Locrida in Albania, urbs olim Macedoniæ ad Lichnidum lacum: nunc adhuc ampla, in excelso colle, ubi natus Justinianus Imperator, qui eam non modo instauravit, verum etiam multis ornavit privilegiis, & jure præsertim Metropolitico Prævalitanæ Provinciæ; immo & primatiali dignitate & vicaria Romanæ sedis, quod obtinuit a Vigilio Papa, prout habetur Novella 131. Prima autem dicta est ad differentiam Ulpiani Mœsiæ superioris, quæ Justiniana secunda dicta est, & aliarum urbium ejusdem nominis ab eodem Imperatore instauratarum. Jacet inter Dyrrachium & Thessalonicam sub dominio Turcarum. *Gussanv.*

b Ex hac & 57. ep. lib. 5. apparet quibusdam Episcopis Græcis datum fuisse a S. Greg. pallium: non tamen omnibus, non ipsis Patriarchis, ut docet ep. 15. lib. 5. Ergo Patriarchæ non aliunde pallium petebant, immo videntur illud suis subditis concessisse, non repugnante Roma. Consonant Constantinopolitanum viii. Conc. in fragmentis c. 17. & 27. Johan. VIII. ep. 190. & 199. An eadem fuerit materia, forma eadem Occidentalis quæ Orientalis pallii, nova rixa illius similis quam vocant *de lana caprina*. Magna si fuisset aut gravis differentia, exprobasse nt eam alii aliis; nec Latini nono seculo, ut somniavit quispiam, lino deposito, lanam Græcorum facile induissent, de qua Isidorus Pelusiota multis ante seculis. *Aug.*

c Infra lib. 3. Indict. 11. ep. 53. S. Hieronymus ep. 62. ad Theophilum: *Ut Pontifices Christi . . . . . non Dominorum metu, sed Patrum honore veneremur . . . . . Sed contenti sint honore suo, Patres se sciant esse, non Dominos.* Gussanv. Legerat hoc in Reg. S. Benedicti Gregorius ejus alumnus. Scilicet cap. 64. præcipit sanctus Pater, ut Abbas *studeat magis amari quam timeri.*

d Ita MSS. quod verbum editores mutarunt in *urget*.

e Praxim simoniacam auctores Ecclesiastici vulgo hæresim appellant, quo magis ostendant exsecrabilem. Idem de jure investiturarum aliquot post seculis factitatum est. *Gussanv.*

f In MSS. pler. *exenia*.

g Proculdubio ad S. Petrum.

EPISTOLA * XXIV.

* Al. xviii.

Ad Maximianum Episcopum Syracusanum.

Ut laudatum a Felice Presbyterum diligenter examinet, eumque Romam, si Episcopatu dignum perspexerit, mittat.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

Johan. Diac. lib. 3. c. 12.

FElix vir consularis, præsentium lator, edocuit nos, esse quemdam in illis partibus Presbyterum, qui ad Episcopatus ordinem provehi vitæ merito dignus appareat. Hunc ergo fraternitas tua coram se deduci faciat, eumque, sicut certus sum, propter animæ periculum diligenter examinet. Quem si ad hunc gradum provehi dignum

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

esse perspexerit, ad nos studeat destinare, ut eum disponente Deo, loco cui præviderimus, possimus [a] ordinare Pastorem. Præsentium vero latorem Felicem [b] virum consularem Chartularium, salva fraternitati tuæ justitia, commendamus; quatenus in iis, quæ juste poposcerit, fraternum invenire possit affectum.

NOTÆ AD EPIST. XXIV.

a Ea ætate Episcopi Italiæ, Siciliæ, & aliarum vicinarum Provinciarum, non consecrabantur, nisi a Rom. Pont. tamquam Patriarcha Occidentis, vel de ejus licentia &c. *Alteserra*.

b In Vatic. B. & C. *Felicem vestræ caritati*. In A. *Felicem vicaria caritate*. Sequimur Norm. Corb. Vatic. D. &c. De Chartularii dignitate vide Altes. hoc loco.

* Al. XIX.

EPISTOLA * XXV.

Ad Benenatum Episcopum.

Cumanæ Ecclesiæ visitationem delegat, ut tum Ecclesiam illam tueatur, tum ex ipsius clero idoneum Sacerdotem eligi procuret.

Gregorius [a] Benenato Episcopo.

QUoniam [b] Cumanæ Ecclesiæ Liberius quondam Antistes de hac luce migrasse cognoscitur; propterea visitationis destitutæ Ecclesiæ fraternitati tuæ operam solemniter delegamus, quam ita te convenit exhibere, ut nihil [c] de provectionibus Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque, vel quidquid illud est, a quoquam præsumatur Ecclesiæ. Et ideo caritas tua ad prædictam Ecclesiam ire properabit, & assiduis adhortationibus clerum plebemque ejusdem Ecclesiæ admonere te volumus; ut remoto [d] studio, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expetant Sacerdotem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & a venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti, omnium subscriptionibus roborati, & dilectionis tuæ testimonio litterarum, ad nos sacrandus occurrat. Commonemus etiam fraternitatem tuam, ut [e] nullum de altera eligi permittas Ecclesia, nisi forte inter Clericos ipsius civitatis, in qua visitationis impendis officium, nullus ad Episcopatum dignus (quod evenire non credimus) potuerit inveniri. Provisurus ante omnia, [f] ne ad hoc cujuslibet conversationis vel meriti [g] laicæ personæ aspirare præsumant, & tu periculum ordinis tui (quod absit) incurras.

NOTÆ AD EPIST. XXV.

a Erat hic Episcopus Misenas, ut liquet ex ep. 45. ubi Cumanam Ecclesiam, cujus eum visitatorem in hac epistola fecerat, Misenati suæ adjungit. De eo etiam fit mentio ep. 34. lib. 5. & 4. ac 50. lib. noni. Prius legebatur, *Episcopo visitatori Cumanæ Eccles.* quæ absunt a Corb. Norm. Rem. & tribus Vaticanis.

b Cumæ, vulgo *Cuma*, urbs olim Campaniæ, Episcopalis, in ora littorali juxta Misenum promontorium, nunc prorsus excisa, cujus Sedes Episcopalis Aversam translata est. Eversam fuisse a Teutonibus an. 1207. legimus apud Bolland. ad 16. Feb. In MSS. sæpe legitur, *Cumensis Eccl.* pro *Comensis*. Vide Mabil. Musei Ital. p. 219. ubi exhibet chartam Lotarii Imp. datam rogante Amalrico Cumensi, id est

est Comensi Epistol. in Liguria.

c Promotiones intellige, quibus vetitum erat visitatori se immiscere, nisi speciali mandato delegaretur, ut supra ep. 10. Paulo Neapolit. Ecclesiam administranti delegatum legimus. Vide lib. 1. ep. 18. ac 81. & infra ep. 45. Provectiones Cler. intelligit Alteserra, eorum stipendia, quæ minui vetat sanctissimus Pontifex.

d In vulgatis, *studio diversarum partium*, quæ duo verba omittere suaserunt codd. Vatic. Norm. Corb. &c.

e Hæc regula a Conciliis & sanctis Patribus sancita, repetita, inculcata, In decretis Cœlestini Papæ cap. 18. sic habetur. *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius Clericis, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus potuerit inveniri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Clericis merito præferantur. Habeat unusquisque suæ fructum militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transegit ætatem: in aliena stipendia minime alter obrepat, nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem. Sit facultas Clericis renitendi, si se viderint prægravari; & quos sibi ingeri ex transverso cognoverint, non timeant refutare*, &c. Videat lector Ep. Nicolai Papæ ad Carolum Calvum circa ann. 865. ubi contrarium usum in Gallia familiarius grassantem vocat *violationem canonum temerariam*, pro qua amputanda necesse est specialius impendere diligentiam, & eam decreti ligone (ut ipse loquitur) radicitus exstirpare. Cæterum quod de Episcopis ajunt, cæteris quoque dignitatibus, officiis, sacerdotiis, pari ratione prudens quisque accommodabit. Vid. Cod. lib. 1. tit. 6. de Episcopis & Clericis, leg. 11. *In Ecclesiis, quæ in possessionibus, ut fieri solet, diversorum vicis etiam vel quibuslibet locis sunt constitutæ, Clerici non ex alia poessessione, vel vico, sed ex eo ubi Ecclesiam esse constiterit, ordinentur*, &c. Gussanv.

f In Vatic. A. & B. *ne ad Episcopatum cujuslibet coversationis vel meriti personæ*. In vulgatis, *ne ad cujuslibet conversationis meritum*. Sequimur Vatic. D. Rem. Norm. Regios, &c.

g De laicis ad sacros ordines non statim promovendis, plurimis canonibus cautum est: quos videsis apud Thomassin. lib. 1. parte secunda c. 85.

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

Al. XX.

EPISTOLA XXVI.

Ad Johannem Episcopum.

Ecclesiæ Nepesinæ visitationem injungit.

Gregorius [a] Johanni Episcopo.

Sup. ep. 11.

Quoniam Paulo fratri & coepiscopo nostro Neapolitanæ Ecclesiæ visitationis operam injunximus, idcirco fraternitas tua visitationem Ecclesiæ Nepesinæ non desistat assumere, quatenus exigente Paschali festivitate, quidquid sacrorum solemnitas poscit, te operante, modis omnibus impleatur. Donec igitur quid de persona prædicti fratris & coepiscopi nostri agendum sit, deliberare possimus, ita in cunctis se fraternitas tua solertem vigilantemque studeat exhibere, ut prædictus vir absens nullo modo sentiatur. [b] Mense Aprili, Indictione decima.

NOTÆ AD EPIST. XXVI.

a In vulgatis, *Ep. visitatori Nepesinæ Ecclesiæ*. In Vaticanis *Episcopo Nepesino*. Sequimur Norm. Corb. Rem. &c.

b Ita Colbert. vet. & Turon. S. Gat.

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

EPISTOLA * XXVII.

* Al. xxi.

Ad Rusticianam Patriciam.

Bonum quod dono Conditoris in corde concipitur, celeri ac firma devotione complendum. Si quis contra nos calumnias molitur, ad Deum tota spes mentis inflectenda.

a Gregorius [a] Rusticianæ Patriciæ.

b EPistolam Excellentiæ vestræ suscipiens, [b] votivo sum incolumitatis ejus nuntio relevatus, optans ut vitam actusque vestros sua Dominus misericordia protegat & disponat. Valde autem miratus sum cur deliberatæ viæ eundi ad loca sancta intentionem, & votum boni operis deflexistis, dum si quando bonum aliquod dono Conditoris in corde concipitur, celeri necesse est devotione compleri: ne dum callidus insidiator animum irretire nititur, subinde impedimenta suggerat, quibus ad effectum minime desideria sua mens occupationibus debilitata perducat. Unde necesse est Excellentiam vestram omnibus impedimentis piis causis obviantibus anteire, & ad fructum boni operis totis cordis nisibus inhiare; ut & in præsenti seculo tranquille vivere, & in futuro cœleste regnum valeat possidere. Illud autem quod scripsistis, Passivum contra vos aliquas molitum fuisse calumnias, piissimos vero Imperatores non solum libenter non audisse, sed etiam aspere suscepisse; cujus hoc fuerit donum, perpendite; & ad eum qui omnibus in hoc seculo ne quantum appetunt nocere valeant, potenter obviat, totam spem mentis inflectite: quatenus pravas hominum voluntates brachii sui oppositione reverberet, conatusque eorum, ut consuevit, misericorditer ipse confringat. Gloriosum domnum Appionem & domnam Eusebiam, domnum Eudoxium & domnam Gregoriam, mea per vos deprecor vice salutari.

NOTÆ AD EPIST. XXVII.

a Ex urbe Roma migraverat Constantinopolim, ut colligitur ex ep. 22. Indict. 1. & 22. Indict. 6.

b Id est *expetito*, *optabili*. Sic apud Apulejum *votivus conspectus*. Sæpius pro eo quod voto fit aut promittitur: *ludi votivi*, *tabella votiva*, *thus votivum*.

EPISTOLA * XXVIII.

* Al. xx. Indict. vii.

Ad Stephanum Chartularium.

Monachos duos sui status desertores jubeat retrudi: Monasterio consuetudines novas imponi non sinat.

a Gregorius Stephano [a] Chartulario.

SCientes magnitudinem caritatis vestræ toto Dominum corde di-
b ligere, ob hoc ea quæ in massis [b] de jure quondam Patriciæ recordationis Julii contra præcepta Dominica contraque canonum regulam commissa esse didicimus, ad ejus necesse duximus referre notitiam: qua-

quatenus & quæ perpetrata sunt corrigi debeant, & alii deinceps tentare non præsumant. Insinuatum igitur nobis est, in massa quæ nuncupatur [c] Marato, Abbate Monasterii sancti Georgii quod in eadem situm est, duos monachos refugisse; & unum quidem ex eis jam conjugem accepisse, alium autem laicum effectum seculariter vivere; cum nec ex familia massæ homines ipsi esse liberi asserantur: & vel si secundum conditionem debuissent agere, contra Deum erat ut post adeptum divini officii cultum, ad secularem vitam atque habitum remearent. Unde hortor ut habita judicis æterni consideratione, monachos ipsos retrudi sine dilatione faciatis, ne eorum exemplo, cum vestro, quod absit, peccato, cæterorum monasteriorum districtio dissipetur: sed magis ut magnitudinis vestræ solatio aliis monachis spes gerendi talia submoveatur. Asserit autem prædictus Abbas Presbyterum prædictæ massæ, novas monasterio ipsi velle imponere consuetudines, quæ ex tempore conditi monasterii per triennale tempus hactenus non fuerunt: siquidem si quid Deo illic munificentiæ gratia a fidelibus viris oblatum fuerit, portionem se asserat debere percipere. Quod Magnitudo vestra studeat diligenter agnoscere: & si hoc ab initio non fuit, etiam labentibus temporibus aliud noviter imponi non concedat: maxime cum exiguæ substantiæ, & monasterium pauperum esse didicimus, & Abbatem ipsum hospitalem omnino esse multorum attestatione didicimus [d].

NOTÆ AD EPIST. XXVIII.

a In collectione Pauli Diac. ep. 45. consentientibus duobus Tell. & MSS. Norm. necnon Vatic. D. legitur, *Chartulario*, vel *Chartario Siciliæ*. Additur in Vatic. & Teller. *de monachis restituendis*. De hoc Stephano lege ep. 3. Indict. 11. Ad Johannem S. Luciæ Syracus. Abbatem.

b Sic restituimus ex MSS. cum vulgati habeant, *de jure quondam Patricii viri piæ recordationis*. In duobus Teller. pro *in massis*, legitur, *in marsis*.

c Norm. *Marathodis*; duo Teller. *Mirathodis*, vel *Marathodis*. Corb. duo & antiq. Colb. *Maratodis*. In vulgatis legitur *de Abbate . . . . refugisse*.

d In Collect. Pauli additur: *data die* XIV. *Kaled. Junii Indict.* X.

EPISTOLA * XXIX.

* *Al.* XXII. *Indict.* VII.

Ad Maurilium & Vitalianum.

Ariulphum, si Romam pergat, a tergo insequantur.

Gregorius Maurilio & Vitaliano [a] magistris militum.

GLoriæ vestræ suscipientes epistolas Deo gratias egimus, quia de salute vestra cognovimus, & de solicitudine vestra multum gavisi sumus, & mox ea, quæ scripsistis, parata fuerunt. Sed Aldio [b] vir magnificus post adventum hominum vestrorum nobis scripsit, quia in proximo jam Ariulphus esset, & timuimus ne milites, qui ad vos diriguntur, in manus ejus inciderent. Tamen & hic, in quantum Deus adjuverit, contra eum filius noster gloriosus Magister militum se paravit. Sed & Gloria vestra, si huc [c] perexierit ipse hostis, quomodo consuevistis, cum auxilio Dei a dorso ejus quod potestis perficite. Speramus enim in omnipotentis Dei virtute, & in ipsius beati

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

beati Petri Apostolorum Principis, in cujus ille natali sanguinem effundere desiderat, quia ipsum sibi contrarium sine mora inveniet.

NOTÆ AD EPIST. XXIX.

a Prius legebatur, *Mauricio*.
b In excusis, *vir memorandus*.
c Sic legitur in MSS. pro *perexerit*, quod habent excusi. Supra ep. 52. libri 1. occurrit *perexeat*, eodem sensu.

* Al. XXIII. Indict. VII.

EPISTOLA * XXX.

Ad Maurilium & Vitalianum.

De dubia Suanensium fide, ac de parato Ariulphi exercitu monet.

Gregorius Maurilio & Vitaliano magistris militum.

Suppliciter Gloriæ vestræ per filium nostrum Vitalianum, cum quo ut tractaretis, & verbo & scripto mandavimus. Undecimo autem
a die mensis [a] Januarii Ariulphus hanc epistolam quam vobis direximus, transmisit. Et ideo relegentes eam,
b videte si in fide sua [b] Suanenses quam Reipublicæ promisere perstiterunt. Obsidesque dignos de quibus possitis confidere, ab eis percipite; & insuper eos denuo Sacramentis obstringite, reddentes eis quod loco pignoris sustulistis, & sermonibus vestris eos sanantes. Si autem manifestissime cognoveritis eos cum Ariulpho de sua subditione locutos fuisse, vel certe obsides ei dedisse, sicut nos Ariulphi epistola quam vobis direximus, dubios reddidit: salubri consilio pertractantes ne in aliquo anima vestra vel nostra de sacramentis gravetur, quidquid utile Reipublicæ judicaveritis, peragite. Sed ita faciat Gloria vestra, ut neque sit aliquid unde possimus ab adversariis reprehendi, neque in quo utilitas Reipublicæ exigit, quod avertat Dominus, negligatur. Præterea, gloriosi filii, estote soliciti: quia quantum comperi,
[c] hostem collectum habet, & [d] Narina dicitur residere; & si huc cursum Deo sibi irato mittere voluerit, vos loca ipsius, quantum vos Dominus juverit, [e] deprædamini, e
aut certe [f] sculcas quos mittitis, f
solicite requirant, ne dolens factum ad nos discurrat [g]. g

NOTÆ AD EPIST. XXX.

a In collect. Pauli Diac. *Junii*. Abest autem hæc ep. a plerisque MSS.
b Suana, vulgo *Soana*, urbs Etruriæ, adhuc Episcopalis sub Archiep. Senensi.
c Id est, exercitum collectum habet. *Hostis* tum eo loci, tum passim apud scriptores mediæ ac postremæ ætatis, id omnino significat quod exercitus. Vide Cangii Glossarium, ubi locus hic Gregorianus, multis aliunde quæsitis testimoniis, illustratur.
d Paul. Diac. *Nardias*.
e Idem *deprædate*.
f Sic MSS. Vall. Corb. qui sic legunt, *sculcas quas mittetis*. Similiter apud Simocattam qui lib. 6. cap. 9. ait Romanos post victoriam ad delicias & compotationem conversos oblitos esse custodiæ, ἣν σκοῦλκαν σύνηθες τῇ πατρίῳ φωνῇ Ῥωμαίοις ἀποκαλεῖν. Eadem vox σκοῦλκαι habetur apud Leonem constit. 17. σκουλκάτορες σκουλκεύειν, & apud Constantinum de administ. Imp. ἐξκουλκάτωρες, excubitores, & ἐξκουλκεύειν, explorare. Vide Glossar. Meursii, Rigaltii, & Lindeburgii ad leges antiquas, *Guss.* In lege Langobard. lib. 1. tit. 14. §. 6. *Si quis in exercitu ambulare contemserit aut in sculcam*. Ibi *exercitus* & *scul-*

sculca pro militari servitio ad quod tenebantur vassalli. *Scultas* tamen legunt nonnulli, quos confutat Cangius in utroque Glossar.

g In Colbert. vet. additur, *Die* 14. *Kalend. Junii*, *Indict.* x.

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

a ᵃEPISTOLA * XXXI.

* *Al.* xxiv. *Indict.* vii.

Ad cunctos milites Neapolitanos.

De obedientia Constantio Tribuno exhibenda.

Gregorius universis militibus Neapolianis.

SUmma militiæ inter alia bona merita hæc est, obedientiam sanctæ Reipublicæ [b] utilitatibus exhibere, quodque sibi utiliter imperatum fuerit, obtemperare: sicut & nunc devotionem vestram fecisse didicimus, quæ epistolis nostris, quibus magnificum virum Constantium Tribunum custodiæ civitatis deputavimus præesse, paruit, & congruam militaris devotionis obedientiam demonstravit. Unde scriptis vos præsentibus curavimus admonendos, uti prædicto viro magnifico Tribuno, sicut & fecistis, omnem debeatis pro serenissimorum dominorum utilitate, vel conservanda civitate obedientiam exhibere: quatenus quidquid a vobis hactenus bene gestum agnoscitur, per præsentis temporis vigilantiam ac solicitudinem augmentetis.

NOTÆ AD EPIST. XXXI.

a Hæc epistola omittitur in plerisque MSS. præcipue Norm. & Anglic. ut observat. Thom. Jamezius. Est in collect. Pauli Diac. & laudatur Causa 23. q. 1. can. 7.

b Hanc vocem infra quoque usurpat, & alibi frequentissime, eodem sensu quo in Regula S. Benedicti sumitur etiam sæpe, ut cap. 35. *Si qui majoribus utilitatibus occup.* cap. 65. *ordinetur, ut antea disposuimus, omnis utilitas monasterii.*

a ᵃEPISTOLA * XXXII.

* *Al.* xxx. *Indict.* vii.

Ad Petrum Subdiaconum Siciliæ.

De patrimonii regimine plurima præcipit, in quibus elucent justitia, religio, prudentia, & liberalis erga egenos animus: familiaris quoque in Petrum dilectio facile advertitur.

Gregorius Petro Subdiacono Siciliæ.

INdicante mihi Romano defensore, cognovi quia monasterium ancillarum Dei, quod est in fundo [b] Monotheo, ab Ecclesia nostra de Villa nova, de fundo juris sui violentiam pertulit, qui eidem monasterio dicitur dimissus. Quod si ita est, experientia tua eis & fundum restituat, & ejusdem fundi de duabus, [c] quas exegisti, indictionibus pensiones restituat. Quia autem [d] multi Judæorum in massis Ecclesiæ commanent, volo ut si qui ex eis Christiani voluerint fieri, aliquantum eis pensi relaxetur: quatenus isto beneficio provocati, tali desiderio & [e] alii assurgant.

Vaccæ autem quæ jam sunt ætate steriles, vel boves masculi qui omnino inutiles esse videntur, vendi de-

An.Chr. 591. 592. Greg. 2.

debent : ut ſaltem eorum pretium ad aliquam utilitatem creſcat. Greges vero equarum quas valde inutiliter habemus, omnes volo diſtrahi, & tantummodo quadraginta juniores ſervari ad fetum, ex quibus quadringentis ſingulis conductoribus ſingulæ [f] condonari debent : quatenus ex ipſis annis ſingulis aliquid reddant; quia durum eſt valde ut ſexaginta ſolidos paſtoribus expendamus, & ſexaginta denarios ex eiſdem gregibus non habeamus. Ita ergo experientia tua faciat, ut alia per conductores omnes, ſicut diximus, partiantur: alia diſtrahe, & in nummum redige. Paſtores vero ipſos per poſſeſſiones ordina, ut ex cultura terræ ferre aliquid utilitatis poſſint. Æramenta vero omnia quæ vel in Syracuſis, vel in Panormo, juris Eccleſiaſtici eſſe poſſunt, diſtrahenda ſunt priuſquam ipſa vetuſtate funditus pereant.

Veniente autem fratre Cyriaco ſervo Dei Romam, de illo ſubtiliter requiſivi, ſi cum tua conſcientia fuerit de accipiendo præmio in cauſa mulieris cujuſdam locutus. Quod idem frater ita ſe dicit, te referente, cognoviſſe : quia ex te immiſſus eſt, ut quis eſſet ad conferendum præmium immiſſor probaret. Quod ego credidi, moxque eum in gratiam familiariter recepi, coram populo & clero eum perduxi, [g] Presbyterium ei auxi, in loco ſuperiori inter defenſores poſui, collaudans coram omnibus fidem ejus: quia ita ſe in obſequio tuo fideliter geſſerit, quem idcirco ad te celeriter retranſmiſi. Quia vero multum feſtinas, & ego quamvis ægrotus videre te deſidero : quem ipſe in omnibus probatum habes, loco tuo [h] in Syracuſana parte derelinque, & ipſe ad me venire feſtina; ut ſi omnipotenti Deo placuerit, communi conſilio pertractemus utrum ipſe illuc reverti, an alter in loco tuo illic debeat ordinari. Benenatum vero notarium pariter tranſmiſi, ut in Panormitana parte locum tuum in patrimonio, quoaduſque omnipotens Deus ordinet quod ei placuerit, ipſe conſervet.

Romanum de levitate ſua vehementer increpavi: quia ſicut nunc reperi, in xenodochio quod tenuit, magis ſuis utilitatibus quam mercedibus occupatus fuit. Et ideo ſi fortaſſe tibi viſum fuerit, loco tuo ipſum relinque. Vide quemadmodum eum terrendo & admonendo præmunias, ut ſciat ſe circa ruſticos pie & ſolicite agere, & circa extraneos & urbanos ſe in omnibus mutatum & ſtrenuum exhibere. Ego tamen hæc loquens, nullam perſonam eligo, ſed tuo hoc judicio derelinquo. In Panormitana autem parte loci [i] ſervatorem tui me ſufficit elegiſſe. Et videre volo quod ipſe in Syracuſana parte provideris. Veniens autem, pecunias & ornamenta de Antonini parte vel ſubſtantia tecum defer. Penſiones quoque nonæ & decimæ Indictionis, quas exegiſti, & rationes omnes pariter deporta. Stude, ſi Deo placuerit, ut in hanc urbem [k] ante natalem beati Cypriani tranſeas : ne ex ſigno quod diebus iſtis mari ſemper imminet, quod abſit, aliquod periculum poſſit evenire.

Præterea cognoſcas, quia pro eo quod Pretioſum Dei ſervum non pro gravi culpa graviter adverſatus ſum, eumque a me triſtem amaricatumque repuli, [l] non leviter in mea cogitatione mordear. Et ſcripſi domno Epiſcopo ut eum tranſmittere debuiſſet, ſi vellet, ſed omnino noluit. Quem contriſtare ego nec debeo nec poſſum : quia in cauſis Dei occupatus, conſolatione fulciri debet, non amaritudine deprimi. Idem vero Pretioſus, ſicut audio, omnino contriſtatur quod ad me non re-

revertitur. Ego vero domnum Epiſcopum, ut dixi, contriſtare non poſſum, qui eum non vult dimittere, & inter utroſque anceps maneo. Tu ergo, ſi quidem in parvo corpuſculo majorem ſapientiam habes, eamdem cauſam ita diſpone, ut & mea voluntas fiat, & domnus Vide Ep. 34. Epiſcopus non contriſtetur. Quem tamen ſi leviter contriſtari videris, omnino exinde nihil loquaris. Ægre tamen tuli quod domnum Euſebium excommunicavit, virum tantæ ætatis, & tantæ ægritudinis. Unde neceſſe eſt ut eidem domno Epiſcopo ſecrete dicas, quatenus in proferendis ſententiis præceps non ſit: quia cauſæ quæ per ſententiam decidendæ ſunt, neceſſe eſt ut prius ſtudioſa & frequentiſſima conſideratione menſurentur.

Venientibus [m] ſcribonibus, qui
m ſicut audio jam illic tirones colligunt, loci tui ſervatori deputa, ut parum aliquid xenii offerat: quatenus ſibi eos placabiles reddat. Sed & officio Prætoris, prius quam venias, aliquid ſecundum antiquam conſuetudinem tribue, per manus tamen illius quem dimittis, ut ei gratiam eorum concilies. Ne & nos omnino eis inhumani eſſe videamur, ea quæ danda per præceptum ſingulis quibuſque perſonis vel monaſteriis tuæ experientiæ injunxi, loci ſervatoribus tuis præcipe, ut per omnia impleant. [n] Hæc vero auxi-
n liante Domino cum veneris, qualiter diſponenda ſunt, pertractabimus. Trecentos vero ſolidos quos per te pauperibus direxi, eorum arbitrio non arbitror committendos. Illa ergo de ſingulis locis & perſonis impleant.

Ante vero hoc tempus jam ſcri-
o pſiſſe memini, ut legata quæ [o] ex
p tenore Antonini defenſoris [p] a nobis debentur, monaſteriis vel aliis, prout ſtatutum fuit, ſolverentur. Et quare neſcio tua experientia hoc implere tardaverit. Proinde volumus ut pro portione noſtra ex pecuniis Eccleſiæ eadem legata impleas, ut cum ad me veneris, illic contra te gemitum pauperum non relinquas, [q] cautiones vero quæ in ejuſdem q Antonini ſubſtantia ſunt inventæ, pariter defer.

Cognovi autem Romano referente, quia moriens uxor Redemti unam concham argenteam nudis verbis dixerit venundari, & libertis ſuis dari. Scutellam quoque argenteam [r] monaſterio cuidam reliquerit: r in quibus utriſque voluntatem ejus per omnia volumus impleri, ne ex rebus minimis peccata majora capiamus.

Fratre autem Mariniano Abbate indicante cognovi, quia fabrica [ſ] in ſ Prætoriano monaſterio nec ad medietatem quidem adhuc perducta eſt. Ex qua re quid aliud [t] quam fer- t vorem tuæ experientiæ collaudemus? Sed vel nunc admonitus excitare, & quantum potes, in ejuſdem monaſterii conſtructione te exhibe. Ego nihil dari eis in expenſis dixi, non autem monaſterium de eis fabricare prohibui. Sed ita fac ut ei quem loco tuo Panormi dimiſeris, modis omnibus injungas: quatenus expenſis & annona Eccleſiaſtica hoc idem monaſterium conſtruat, & ad me Privati Abbatis querela non redeat.

Præterea cognovi quod quaſdam res vel plures fundorum alieni juris eſſe cognoſcis, ſed pro quorumdam obteſtatione vel metu, hominibus ſuis reſtituere formides. Qui ſi veraciter Chriſtianus eſſes, plus Dei judicium, quam voces hominum formidares. Attende quia ego te quoque hac de re indeſinenter admoneo. Quod ſi implere neglexeris, etiam meas voces contra te in teſtimonium habebis.

Si vero [u] de laicis Deum timen- u tibus inveneris ut tonſurari debeant, & actionarii ſub rectore fieri, omni-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

no libenter fero. Quibus neceſſe eſt ut etiam epiſtolæ tranſmittantur.

De [x] cauſa vero filii Commiſſi ſcholaſtici conſuluiſti, & non ſunt legibus juſta quæ repetit: utilitatem pauperum gravare nolumus, ſed pro eo quod ſe hic fatigavit, quinquaginta ſolidos ei dare te volumus, quos tuis certum eſt rationibus imputari. In cauſa vero [y] Prochiſi quas expenſas de rebus Eccleſiæ feciſti, aut illic de penſione redituum ejus tibi ſatisfacito; aut ſi certe ipſi reditus minime ad recompenſandum ſufficiant, hic neceſſe eſt ut a Diacono hoc recipiatur. De Gelaſio autem Subdiacono loqui aliquid non præſumas: quia ſcelus illius [z] uſque ad finem vitæ graviſſima pœnitentia indiget.

Præterea unum nobis caballum miſerum, & quinque bonos aſinos tranſmiſiſti. Caballum illum ſedere non poſſum, quia miſer eſt: illos autem bonos ſedere non poſſum, quia aſini ſunt. Sed petimus ut ſi [aa] nos continere diſponitis, [bb] aliquid nobis condignum deferatis. Euſebio autem Abbati dare te volumus auri ſolidos centum, quos tuis certum eſt rationibus imputari. Cognovimus autem Siſinnium qui judex Samnii fuit, gravi inopia in Sicilia laborare, cui volumus [cc] xx. decimatos vini, & quatuor ſolidos annuos debeas miniſtrare. Anaſtaſius autem religioſus juxta Panormitanam civitatem dicitur habitare in oratorio S. Agnæ, cui dari volumus auri ſolidos ſex. Matri autem Urbici Præpoſiti dari volumus ſolidos ſex, qui tuis rationibus imputabuntur. De Honoratæ vero ancillæ Dei cauſa hoc mihi videtur ut omnem ſubſtantiam quæ conſtat, quia ante tempus Epiſcopatus Johannis Epiſcopi [dd] Laurinenſis fuit, veniens tecum deferas. Eadem vero ancilla Dei cum filio ſuo veniat, ut nos cum ea loqui, & quod Deo placitum fuerit facere debeamus. Codicem autem Heptatici [ee] de ſubſtantia Antonini dari volumus in monaſterio Prætoriano, reliquos tecum deferri.

NOTÆ AD EPIST. XXXII.

a In plur. MSS. deſideratur. In collect. Pauli Diac. eſt 51.

b Paulus Diac. *Monoſtheo*. Vatic. D. *Monaſtheo*. Vatic. A. *Monaſterio*, vel *Monotheo*.

c Idem *quas egiſti*. Conſentiunt Vatic. D. & Regii.

d De Judæis, quibus, ſi fiant Chriſtiani, aliquid relaxandum, vide infra lib. 5. ep. 8.

e Ita MSS. at excuſi, *urgeantur*.

f Vatic. D. *commendari*. Pauli lectio eſt corrupta.

g Id eſt, novum munus clericale contuli, novam rerum Eccleſiæ adminiſtrationem credidi. Πρεσβυτέειον ſæpe pro Clericorum cœtu, quem Eccleſiæ Senatum vocant ἱερατεῖον, in Antioch. c. 3. uſurpatur: aliquando pro dignitate Presbyteri. Utramque notionem exhibet Ancyran. Concil. c. 18. S. Ignatius nunc vocat σύνϛημα ἱερὸν, nunc ἅγιον Πρεσβυτέειον. Cornelius apud Cyprianum ep. 46. dicit contrahi Presbyterium, quando Synodus cogitur. Tertiam notionem ſecundæ affinem profert S. Gregorius, Presbyterium non de cœtu, non de Presbyteratu ſtricte intelligens, ſed de parte quadam regiminis, de honore, de officio, de cura ſeu de gubernatione Eccleſiæ, ut loquitur S. Paulus 1. Cor. 12. v. 28. Canon. 2. Chalced. concedit defenſoribus χειροτονίαν καὶ ἀξίαν, atque adeo dignitatem in Presbyterio. Lege Sidonii Apoll. ep. ultimam lib. 4. ubi de Diacono 2. ordinis Sacerdote, quem auxerant dignitate. Iſtius autem regiminis ratio noſtris temporibus ſubobſcurior eſt, novo jure introducto. Eſſet notior, ſi canonem viii. Epheſ. retinuiſſemus, & unaquæque provincia ſervaſſet jus vetus purum, & nullam vim paſſum ſecundum conſuetudinem veterem, &c. Vide ep. 77. lib. 1. *Guſſanv.* Per *Presbyterium* infra lib. 5. ep. 33. conſuetum Clericorum ſtipendium Presbyterii nomine deſignat. Vide tom. 2. Muſei Italici Ordinem Rom. XII. cujus ſecunda pars tota fere eſt de Presbyteris per annum erogari ſolitis. Significabant quoque Presbyterii nomine

do-

donativum : scilicet Pontifex recens consecratus singulis e Senatu & clero pecuniam erogabat; idque jam Gregorii Mag. ævo. Vide Anastasium in Deusdedit, Bonifacio V. & Severino. Erogationem illam pecuniæ, quæ certis etiam per annum solemnitatibus fiebat, *Presbyterium* vulgari nomine appellabant. Vide ubi supra Ordin. Rom. xi. §. 22. 23. 56. Observandum legi in Regiis MSS. & Paulo Diac. *Coram populo & clero polypticum deduxi, Presbyt.* &c. Polypticum est commentarius, in quem acta referunt. Vide lib. 2. vitæ cap. 24. & ep. 40. lib. 9.

h Duæ erant stationes Patrimonii Eccl. Rom. in Sicilia, una Panormi, altera Syracusis, lib. 10. ep. 49. *Alteserra*.

i Sic dicti olim Vicarii seu locum tenentes, gallice *Lieutenants*. Apud Græcos dicitur eodem sensu τοποτηρητής. Exstat epistola Theodori Studitæ Νικήτα τοποτηρητῇ, estque 120. lib. 2.

k Tunc solemni more festum S. Cypriani peragebatur. *Cypriana* vocitant historici, eodemque vocabulo nautæ signabant tempestatem horridam, quæ fere per hæc tempora usu veniebat, quamque hodierni naucleri nominant *Ouragan*, Euro fortassis agente excitatam. Evagrius lib. 4. hist. Eccl. c. 16. hæc recitat ex Procopio: *Cyprianum virum sanctum universi Carthaginenses colunt, illique templum quoddam dignum, de quo multa memorantur, ante urbem circa littus maris constituerunt, & reliqua religiose perficientes annuum illius festum, quod* Cyprianica *vocant, peragunt. Nautæ etiam, cujus rei antea memini, hiemem ei festo cognominem appellare ac promulgare solent, quod illa circa id temporis imminere consuevit, quo festum hoc Libyes in perpetuum celebrari debere statuerunt*. Ita vertit Musculus. Græca paulo aliter se habent, ut observabunt curiosi. Per hiemem intellige procellam maris sævam, χειμῶνα. *Gussanv.*

l Summus Pontifex pro culpa non gravi graviter adversatus fuerat, servumque Dei a se repulerat tristem: hinc conscientiæ morsus gravis, qui fuit hac epistola consignandus. Grave utique documentum Prælatis, si qui sunt, qui cum austeritate imperant & cum potentia, suosque subditos quasi pilas habent. Illis forte loquitur S. Ambrosius in apologia David. cap. 9. *Audiant ergo vulnusque sentiant peccati: nam immedicabilis ægritudinis est vulneris acerbitatem non sentire*. S. Gregorium virum prudentia, scientia, veritate spectatissimum hoc in negotio fuisse superstitiosum, sive, ut vulgo vocant, scrupulosum, vel, ut Latini, pro nimia religione anxium, timidum, hæsitabundum, vix cordatus ullus in animum suum induxerit. Certe credibilius minus fore religiosos, ejus qui exemplum sequi defugerint. *Gussanv.*

m Scribonum munus erat, in provinciis tirones legere & probare. Tironum collatio erat onus Provinciarum propter possessiones & prædia. lib. 7. cod. Theod.

n In Vatic. & apud Paulum periodorum ordo invertitur; sicque legitur: *impleant trecentos . . . committendos. Illa ergo . . . . impleant; hæc vero auxiliante Domino . . . pertractemus. Ante hoc vero tempus*.

o Seu Regesto, in quo singillatim descripserat Antoninus quæcumque ex Gregorii mandato, monasteriis, & pauperibus distribuere tenebatur. *Tenorem* hic Alteserra explicat de *tenumento*, seu *possessione* certis oneribus obnoxia; Gussanv. de *testamento*. Utram malueris sententiam elige. In Vatic. D. legitur, *ex morte Antonini*. Certe eum mortuum probat epistolæ series.

p In Vatic. D. *nobis debentur*.

q Scilicet obligatoriæ debitorum, chirographa seu instrumenta debiti. Lucæ 16. 6. *Accipe cautionem tuam*. Vide Greg. Tur. l. 9. hist. c. 18.

r Vatic. A. *monasterio cujusdam*, & infra *implere* pro *impleri*.

s Vatic. D. in *prætoritano*; favent Reg.

t Sic legendum videtur ex S. Pontificis scopo qui ironice fervorem laudans, segnitiem Petri carpit. Attamen in Vatic. A. & apud Paulum legitur, *favorem*.

u Quis sit hoc in loco S. Gregorii de Tonsura sensus obscurum est. De Laicis res est, qui Deum timeant, quique tonderi debeant ut fiant actionarii sub rectore. Rector apud Jureconsultos sumitur pro eo qui Provinciam regit, sive Præfecti prætorio titulo, sive Comitis, sive Proconsulis, sive Legati, sive Correctoris nomine. Actionarium sive actorem intelligunt syndicum, qui res aliorum apud judicem procurat. Eos autem qui Ecclesiæ causas agerent, forsan tonderi oportebat, ut quasi Clerici viderentur, non quidem proprie, sed adscititii, quales fuerant Fossarii, Psalmistæ, Diaconæ, Ascetriæ, &c. quales etiamnum exstant apud Patres Oratorii, Doctrinæ Christianæ, Missionis, plerique famuli puri laici, detonsi tamen & habitu clericatum præ se fe-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

ferentes. Alium sensum exhibeo. Quosdam fuisse patrimonii Romanæ Ecclesiæ Rectores planum est. Sub illis erant actores, sive actionarii quasi præcipui administri, quibus negotiorum pondus incumbebat; quod quidem apud auctores classicos & Jureconsultos notissimum. Servi autem erant ut plurimum, quamquam servis aliis præficerentur. Hac ergo in epistola videtur S. Gregorius velle ut tales actionarii e laicis assumti capillos ponant quasi in libertatem vendicandi, & ad Clericorum sortem utcumque transferendi, quo majori supra cæteros auctoritate pollerent. Conjecturam confirmat subjecta necessitas transmittendarum epistolarum; quibus nempe de eorum libertate cavetur. Tuum est, Lector, censere. *Gussanv.* Hac in nota Gussanvillæus, antequam de tonsuratis loquatur, pro suo more de tonsuratoribus seu tonsoribus & tonstricibus disserit quæ resecanda judicavimus, servatis aliis in quibus a scopo non ita aberrat. Censemus autem laicos hic tonsurari jussos vere Clericos effectos esse. Nimirum, ut docet Johan. Diac. lib. 2. vitæ c. 15. *nemo laicorum quodlibet palatii ministerium, vel Ecclesiasticum patrimonium procurabat, sed omnia ecclesiastici juris munia, ecclesiastici viri subibant; nimirum laicis ad armorum solam militiam . . . deputatis.* *Maur.* In re dubia non inutile fuerit & novam afferre conjecturam. Qui essent tonsuratores in Sicilia liquet ex epist. 62. l. 9. Nimirum ibi sic appellabantur, qui acceptis literis Papæ, agendis Ecclesiasticis negotiis vacabant. Ex voce autem *actionariorum* quæ hic occurrit, videntur fuisse exactores ex eo genere, quos *agentes* & *factores* appellamus. Sic certe appellantur hujusmodi villici in Bullar. Casin. const. 3. 17. 20. &c. Aliquando etiam *Actores* dicti sunt. Quæ autem fuerit causa appellationis si quæras, Tonsuram sive capillorum succisionem respondebo: quænam vero, incertum. Fortasse quia erant coma horrida & inculta more civili & Romano tondebantur ii, quibus utcumque consuetudo esse debebat cum Romanis politioribus. Quo spectat quod legimus apud Anast. Biblioth. in Adriano: *Spoletani & Reatini ad B. Petrum confugium facientes, prædicto B. Adriano Papæ se tradiderunt, & in fide ipsius principis Apostolorum jurantes, more Romanorum tonsurati sunt*. Quis hic credat Reatinos & Spoletanos omnes clericali tonsura fuisse insignitos? E. V.

x In Vatic. A. *De causa suprascripti filii nisi scholasticos consuluisti*. In D. *nisi cum scholasticos consuluisti*. In Reg. *de causa autem filii ssci* quod fortasse significat, *suprascripti*.

y Reg. *Prochiti*.

z Reg. & duo Vatic. *usque ad gravissimum finem vitæ pœnitentia indiget*.

aa Id est, nos contentos facere.

bb Vatic. A. *aliquid vobiscum digne deferatis*. D. *aliquid vobiscum dignum deferatis*.

cc Regii *xx. decimatos vinum*. Vatic. D. *quatuordecim batos vini*.

dd Ita legitur in Vatic. Reg. Teller. Thuan. Editi autem habent *Larinensis*. Holstenius Annot. in Geograph. sacram p. 22. censet legi debere *Carinensis*. Objicit Guss. unitam fuisse Carinensem Ecclesiam Regiensi, ut patet ex ep. 9. lib. 5. nunc epist. 10. lib. 6. proindeque tunc non habuisse Episcopum. At unio illa facta est tantum an. 6. Pontificatus S. Gregorii, defuncto Carinensi antistite.

ee Pro *heptateuchi*, scilicet codicis, septem priores sacræ Scripturæ libros continentis. *Maur.* Sic intelligit & Notkerus cap. 1. sed *eptaticum* vocat. E. V.

EPI-

AN. CHR. 591. 592. GREG. 2.

EPISTOLA * XXXIII.

*Al. XXIII. Sup. lib. 1. Ep. 2.

Ad Justinum Prætorem.

Ut deposita omni suspicione, Leoni Episcopo a falsis criminationibus plenissime purgato, caritatem omnem & congruam reverentiam exhibeat.

Gregorius [a] Justino Prætori. a

HAbet hoc proprium antiqui hostis invidia, ut quos in pravorum actuum perpetrationem, Deo sibi resistente, decipere non valet, opiniones eorum falsa ad præsens simulando dilaceret. Quoniam igitur quædam contra sacerdotale propositum de [b] Leone fratre & coepiscopo nostro sinister rumor asperserat, utrum vera essent districta diutius fecimus inquisitione perquiri, & nullam in eo de iis, quæ dicta fuerant, culpam invenimus. Sed ne quid videretur omissum, aut nostro potuisset dubium cordi remanere, ad beati Petri sacratissimum corpus [c] districta eum ex abundanti fecimus sacramenta præbere. Quibus præstitis, magna sumus exsultatione gavisi, quod hujuscemodi experimento innocentia ejus evidenter enituit. Pro qua re Gloria vestra prædictum virum cum omni caritate suscipiat, & reverentiam ei, qualem Sacerdoti decet, exhibeat: nec quædam cordibus remaneat de iis quæ sunt jam purgata dubietas. Sed ita suprascripto vos Episcopo devotissime oportet in omnibus adhærere, ut congrue decenterque Deum in ejus persona, cujus minister est, videamini honorare. [d]

NOTÆ AD EPIST. XXXIII.

a Non *Presbytero*, ut antea legebatur, sed *Prætori*, ut docet contextus epistolæ, & epistola 2. lib. 1. Et ita reposui ex 16. saltem MSS. codd. Justinus ille idem est ad quem jam scripsit ep. 2. lib. 1. & de quo ep. 37. nunc 38. Ind. 11. apud Libertinum ejus successorem conqueritur quod a correctione Judæi cujusdam ex avaritia abstinuerit. *Gussanv.* In MSS. Angl. Norm. Vatic. &c. legitur *Prætori*. In Vatic. D. tamen habes tantum, *ad Justinianum*, *de Leone suscipiendo*. Legitur etiam *Justinianum*, in duobus Teller. Colb. & in collect. Pauli.

b Hic Leo videtur esse Catanensis Episcopus, ad quem plures Gregorius Epistolas direxit, nempe 34. lib. 3. 32. lib. 5. 8. lib. 7. &c. quia Catana erat urbs Siciliæ, cujus præfecturam gerebat Justinus. *Gussanv.*

c Quamvis secundum regulas Juris, in omnibus causis dubiis certa non possit esse scientia, & actore non probante absolvi debeat reus; jure tamen canonico introducta fuerat præstatio sacramenti super Evangelia aut Reliquias; aut quid simile: ne scilicet, ut ait Hincmarus, caus. 2. q. 5. c. *si mala fama*, relatus, infirmorum corda de mala Presbyteri fama percutiantur, ne vituperetur ministerium nostrum, &c. Immo irrepserat in Ecclesiam vulgaris, ut vocant, purgatio per tactum ferri candentis, per aquam ferventem aut frigidam, per monomachiam etiam campo vel cruce contendebant, Ansegisus l. 3. c. 46. & per alias istiusmodi vanas & malas observationes, quas tandem falce canonum oportuit resecare. S. Gregorius ad S. Petri corpus volebat sacramenta præstari. Sic Ambrosii tempore Mediolani ad Sanctorum corpora jurabant. Sic Aug. ad S. Felicem Nolanum mittebat. Gregorius VII. sacra ad eam purgationem Eucharistia utebatur. Conc. Meldense can. 38. vetat Episcopum super sacra jurare. Videat lector extra lib. 5. tit. 34. & 35. & caus. 2. q. 5. Porro initium hujus epistolæ videtur desum-

An.Chr. 591. 592. Greg.2.

sumtum ex ep. 78. S. August. ubi de Presbytero Bonifacio. *Gussanv.* De variis judiciis seu probationibus, ad detegenda occulta aut dubia crimina, uberrime nost. Ed. Martene De antiq. Eccl. Ritibus lib. 3. cap. 7.

d In collect. Pauli, *Data die 3. non. Junii, Indict. 10.*

Al. XXVI. Indict. VII.

EPISTOLA * XXXIV.

Ad Maximianum Episcopum Syracusanum.

Eusebium Abbatem, quem imprudenter afflixerat, consoletur.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

FRequenter me admonuisse vos recolo, ut in proferenda sententia esse præcipites nullatenus deberetis. Et nunc ecce cognovi, quia reverendissimum virum Abbatem [a] Eusebium commota furore vestra fraternitas excommunicavit. Quod ego valde miratus sum, ut non antiqua ejus conversatio, non ætas longa, non ægritudo diuturna ab ira vestrum animum flecteret. Quilibet enim in eo fuerit excessus, ipsa ægritudinis afflictio ei debuit pro flagello sufficere. Quem enim divina disciplina conterit, ei humana flagella addi superfluum fuit. Sed fortasse ideo excedere in tali persona permissus es, ut cautior in vilioribus fias, & diu trutines, cum aliquem per sententiam ferire disponis. Eumdem tamen præfatum virum quanto furore exasperasti, tanta nunc dulcedine consolare: quia valde injustum est, ut qui te plus amaverunt, ipsi te sine causa atrociorem contra se sentiant.

NOTÆ AD EPIST. XXXIV.

a De Eusebio jam ep. 32. sup. Cæterum ex brevi hac epistola, quam ad eximiæ sanctitatis episcopum, & quidem amicissimum scribit, docemur non palpare amicos & adulationibus excæcare, sed libere admonere, immo quandoque increpare. Discamus quoque viris etiam sanctioribus cavendam iram, nec quidquam præcipiti judicio decernendum.

Al. XXII.

EPISTOLA XXXV.

Ad Johannem Episcopum Ravennatem.

Gratulatur ob exhibita Castorio Episcopo infirmo caritatis officia. Hunc ad se per Siciliam transmitti petit. Suffraganeorum Antistitum, quos a Roma dividebant hostes interpositi, Ravennati curam committit.

Gregorius Johanni Episcopo Ravennati.

Johan. Diac. lib. 4. c. 52. Sup. ep. 12. Infra ep. 41. 42. Indict. 11. Ep. 24. 25. Ind. 13. Ep. 44. Indict. 15.

DOminicis mandatis præcipimur proximos sicut nosmetipsos diligere, eorumque languoribus tamquam propriis infirmitatibus condolere. Quorum memor fraternitas vestra competenti sibi more [a] Castorium fratrem coepiscopum nostrum, & prius compassione habita studuit visitare, & eum postmodum pro excrescenti molestia corporis in Ravennati urbe suscipere. Unde non solum nos impensæ caritatis, sed & Deum vobis fecistis proculdubio debitorem, qui in fratris infir-

firmitate condoluisse probamini, ipsumque ægrum in sui membri molestia non solum visitasse, sed etiam suscepisse. Quem quidem ipse pro sua simplicitate illic ordinare omnimode renuebam: sed [b] petentium importunitas fecit, ut contradicere nullatenus potuissem. Si autem fieri potest, multum mihi & ipsi consuletis, si eum [c] ad me vel per Siciliam transmittatis; si tamen ei grave non esse perpenditis. De Episcopis vero ad nos pertinentibus, qui tamen huc pro interpositione hostium venire non possunt, curam vestra fraternitas gerat. Ita tamen ut pro causis suis ad Ravennatem urbem nullatenus revocentur, ne eos hoc tempore vexare aut fatigare in aliquo videamur: Sed si qua sunt, quæ in eis videantur juste reprehendi, debent semper per fraternitatis vestræ epistolas admoneri. Sin vero, quod absit, aliqua graviora contigerint, hæc ad nos subtiliter referre vos volumus, ut inquisitionis vestræ testimonio roborati, quæ legibus canonibusque conveniunt, [d] salubri, juvante Domino, consilio disponamus. [e] Mense Julii, Indictione decima.

NOTÆ AD EPIST. XXXV.

a Is erat Episcopus Ariminensis, ut patet ex ep. 12. supra & nonnullis aliis, maxime ex 44. libri 5. ex quo discimus, Castorio, vel propter corporis infirmitatem, vel ob nimiam & fatuam simplicitatem quam in eo arguit hic S. Greg. ab Ariminensis Ecclesiæ administratione amoto, retenta tamen modica pensione, Leontium huic Ecclesiæ visitatorem datum & administratorem.

b Rem. *sed potentium*.

c Fortasse quod propter Langobardorum exercitus qui omnia itinera obsidebant, Romam terra proficisci non esset tutum, ac mari liberior esset transitus & securior.

d Vel *salubri juvante Domini consilio*, ut legitur in Vatic. C.

e Ita Turon. S. Gat. & Colb. vet.

EPISTOLA * XXXVI.

* Al. XXIV.

Ad Eusebium Abbatem.

Ipsum de superbia arguit, quod redditam a Maximiano Episcopo gratiam & communionem respueret. Eidem erogat solidos centum.

Gregorius Eusebio Abbati.

Supra ep. 34. Johan. Diac. l. 2. c. 55.

CRedat mihi caritas tua, quia valde contristatus sum de tristitia tua, ac si in te injuriam ipse pertulissem. Sed cum postmodum agnovi, quia etiam reddente reverendissimo viro fratre & coepiscopo nostro Maximiano gratiam atque communionem, tua dilectio ab eo [a] communicari nolebat, cognovi & illud prius justum fuisse quod factum est. Servorum Dei humilitas in afflictionis tempore debet apparere. Qui vero se contra præpositos suos erigunt, profecto ostenditur quia servi Dei esse contemnunt. Et quidem ab illo hoc quod factum est, minime fieri debuit, a te tamen cum omni debuit humilitate suscipi: & rursum cum gratiam reddebat, ad eum cum gratiarum actione debuit occurri. Quod quia ita a te factum non est, [b] ad hoc cognosco quia nobis omnino lacrymarum opus est. Non enim grande est iis nos esse humiles, a quibus honoramur: quia & hoc seculares quilibet faciunt, sed illis ma-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

maxime humiles esse debemus, a quibus aliqua patimur. Nam Psalmista dicit: *Vide humilitatem meam de inimicis meis*. Nos cujus vitæ sumus, qui humiles esse etiam patribus nolumus? Proinde, dilectissime fili, rogo ut omnis amaritudo de corde tuo transeat, ne fortasse finis vicinus sit, & antiquus hostis per iniquitatem discordiæ, viam regni cœlestis intercludat. Præterea centum solidos per Petrum Subdiaconum dilectioni tuæ, dari fecimus, quos peto, ut [c] absque injuria sui suscipiat.

Psal. 9. 14.

c

NOTÆ AD EPIST. XXXVI.

a In excusis, reluctante MSS. consensu, *communicare*.

b Vulgati, *adhuc*.

c In omne me latus verti, ut quæ fuerit S. Gregorii mens expiscarem, necdum occurrit. Quis enim credat quemquam expostulaturum & injuriæ deputaturum, quod centum aurei nummi sibi dono dentur? *Gussanv.* Similem loquendi modum usurpabat S. Gregorius, cum personis in aliquo honoris gradu positis impendebat eleemosynam. Vide Indict. 6. ep. 19. Scilicet verebatur humillimus Pontifex, ne ex vani honoris sensu, eleemosynis sustentari erubescerent, illasve quasi suæ dignitati injuriosas dedignarentur.

Al. xxv.

EPISTOLA * XXXVII.

Ad Johannem Episcopum Squillacinum.

Johannem ea lege Squillacinum Episcopum instituit, ut ad Lissitanam Ecclesiam revertatur, si illam ab hostibus liberam effici contigerit: abstineat ab illicitis ordinationibus, susceptumque Pastoris officium digne gerat.

a

Gregorius Johanni Episcopo [a] Squillacino.

Johan. Diac. l. 3. cap. 15. Grat. 7. q. 1. c. 42.

PAstoralis officii cura nos admonet destitutis Ecclesiis proprios constituere Sacerdotes, qui gregem Dominicum debeant pastorali solicitudine gubernare. Propterea te Johannem ab hostibus captivatæ [b] Lissitanæ civitatis Episcopum in Squillacina Ecclesia Cardinalem necesse duximus constituere Sacerdotem, ut susceptam semel animarum curam intuitu futuræ retributionis impleas. Et licet a tua Ecclesia sis hoste imminente depulsus, aliam, quæ a Pastore vacat, Ecclesiam debes gubernare: ita tamen ut si civitatem illam ab hostibus liberam effici, & Domino protegente, ad priorem statum contigerit revocari, ad eam in qua [c] prius ordinatus es, Ecclesiam revertaris. Sin autem prædicta civitas continua captivitatis calamitate premitur: in hac in qua a nobis incardinatus es, debeas Ecclesia permanere. Præcipimus autem ne unquam illicitas ordinationes facias. Nec bigamum, aut qui virginem non est sortitus uxorem, aut ignorantem litteras, vel in qualibet parte coproris vitiatum, vel pœnitentem, [d] vel cuilibet conditioni obnoxium, ad sacros ordines permittas accedere. Sed si quos hujusmodi repereris, non audeas promovere. Afros passim, vel incognitos peregrinos, ad Ecclesiasticos ordines tendentes, nulla ratione suscipias: quia Afri quidam Manichæi, aliqui [e] rebapizati, peregrini vero plurimi etiam in minoribus ordinibus constituti, [f] ad sortiorem de se prætendisse honorem sæpe probati sunt. Admonemus etiam fraternitatem

b

c

Grat. dist. 34. c. 10.

d

Grat. dist. 98. c. 3.

e

f

tuam,

tuam, ut in commissis sibi animabus solerter invigilet, & animarum magis lucris quam commodis vitæ præsentis intendat. In continendis aut disponendis rebus Ecclesiæ diligens exsistat, ut omni ex parte susceptum, digne te gessisse Pastoris officium venturus judex, cum ad judicandum venerit, debeat approbare.

NOTÆ AD EPIST. XXXVII.

a Scyllaceum quod Gregorius *Squillacium* appellavit, vulgo *Squillace*, urbs olim Brutiorum, nunc adhuc Episcopalis sub Archiepiscopo Regiensi, sita est in ora maris Jonii, in Calabria ulteriore & Regno Neapol. Locros inter & Consentiam, gaudetque titulo principatus. Eam olim ob iteratam Episcoporum cædem, Episcopali sede privatam legimus apud Gratianum caus. 25. q. 2. c. *Ita nos*. Gussanv. De hac urbe legendus Cassiod. l. 12. Ep. 15. ubi dicitur prima Brutiorum, ejusdem origo &c. situs describuntur.

b Ita MSS. codd. melioris notæ non Lusitanæ, ut antea. Est autem Lissus Hierocl. & Ptolemæo, urbs in ora Provinciæ Prævalitanæ in Illyrico, ad mare Adriaticum hodie *Alessio*. Quidam existimant cum Dionysio lib. 1. antiq. Rom. intelligendum esse de urbe Lista, non de Lisso. At contendit Holstenius Listam nunquam habuisse Episcopum. Vide ejus annotationes in Geographiam sacram pag. 3. 16. & 124. & in Ortelium pag. 106.

c Excusi, *prius incardinatus es*. Lectionem MSS. quam sequitur Gratianus, prætulimus.

d Additur in vulgatis, *vel curiæ, vel cuilibet*. Duas priores voces ignorant MSS. Vatic. Norm. Regii &c.

e Hinc colligo quosdam tunc admissos promotos sine litteris dimissoriis proprii Episcopi; nam per eas de fide & moribus abunde constitisset. *Gussanv.*

f Tres Vatic. *fortiori de se prætendisse honori*. Gratian. *fortiores de se prætendisse honori*.

* Al. xxvi.

EPISTOLA * XXXVIII.

Ad Johannem Episcopum.

Crotoniensis Ecclesiæ, post Antistitis obitum, visitationem & curam mandat.

Gregorius Johanni Episcopo Squillacino.

Joh. Diac. lib. 3. c. 22.

a Obitum [a] illius antistitis directa relatio patefecit. Quapropter visitationis destitutæ Ecclesiæ fraternitati tuæ operam solemniter delegamus: quam ita te convenit exhibere, ut nihil de provectionibus Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque, vel quidquid istud est, in patrimonio ejusdem a quoquam præsumatur Ecclesiæ. Et ideo fraternitas tua ad prædictam Ecclesiam ire properabit; & assiduis adhortationibus clerum plebemque ejusdem

b Ecclesiæ admonere [b] festinet, ut remoto studio, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expetant Sacerdotem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & a venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, & dilectionis tuæ testimonio litterarum [c] ad nos veniat consecrandus. [d] Commonemus fraternitatem tuam, ut nul- c d
lum de altera eligi permittas Ecclesia, nisi forte inter Clericos ipsius civitatis in qua visitationi impendis officium, nullus ad Episcopatum dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri. Provisurus ante omnia, ne ad hoc cujuslibet conversationis vel meriti laicæ personæ aspirare præsumant, & tu periculum Ordinis tui, quod absit, incurras. [e] Monasteria autem, si qua e

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

sunt in ipsius Parochia constituta, sub tua cura dispositioneque, quousque illic proprius fuerit Episcopus ordinatus, esse concedimus; ut sollicitudinis tuæ vigilantia proposito suo congrua, Deo juvante, actione respondeat.

NOTÆ AD EPIST. XXXVIII.

a Mendose in edit. *Obitum Paulini Taurinensis Ecclesiæ, sed & illius Turritanæ Ecclesiæ Antistitum*. In tribus Vatic. ubi est contractior hæc Epistola, & in nonnullis aliis MSS. *Antistitis Crotoniensis*. In Vatic. D. in Turon. S. Gat. Norman. Corb. &c. & in MSS. Johannis Diaconi l. 3. vitæ S. Gregorii c. 22. legitur simpliciter, *illius Antistitis*. Est formula quædam, qua vacantibus Ecclesiis Episcopus visitator providebatur. Epistola tamen subsequens docet hic agi de Ecclesia Crotoniensi.

b Al. *te volumus*.

c Al. *sacrandus occurrat*.

d Hæc usque ad, *provisurus*, &c. non sunt in Vatic. nec in MSS. Johan. Diaconi.

e Hic desinit epistola in edit. Baluz. in MSS. autem Vatic. D. & Johann. Diaconi additur quod de monasteriis hic legitur. Consentiunt excusi. In tribus aliis Vatic. A. B. C. absolvitur ad verbum, *ministeriisque*, addito &c.

Al. XXVII.

EPISTOLA * XXXIX.

a

Ad Clerum, Ordinem, & plebem Crotonæ.

Ut Johanni Episcopo visitatori obediant, atque idoneum sibi postulent Sacerdotem.

a b

Gregorius [a] Clero, Ordini, & plebi consistenti [b] Crotonæ.

Joh. Diac. l. 3. c. 22.

VEstri Antistis obitum cognoscentes, curæ nobis fuit destitutæ Ecclesiæ visitationem fratri & coepiscopo nostro [c] Johanni solemniter delegare. Cui dedimus in mandatis, ut nihil de provectionibus Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque a quoquam usurpari patiatur. Cujus vos assiduis adhortationibus obedire convenit, [d] quatenus in Ecclesiastico officio Sacerdos exquiratur, qui & a venerandis canonibus nulla discrepet [e] ratione. [f] Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, & visitatoris pagina prosequente, ad nos veniat ordinandus: provisuri ante omnia, ne cujuslibet vitæ vel meriti laicam personam præsumatis eligere. Nam non solum talem ad Episcopatus apicem nulla ratione provehendum, verum etiam [g] vos nullis intercessionibus veniam promereri posse cognoscite: sed omnes quos ex vobis de laica persona aspirasse constiterit, ab officio & a communione alienos faciendos proculdubio noveritis.

c d e f g

NOTÆ AD EPIST. XXXIX.

a Irrepsit in ed. *Johanni, Clero, &c.* De Johanne nulla mentio in Colb. Teller. Norm. Vatic. Reg. &c. nec ad Johannem scripta credi potest hæc epistola, in qua de ipso in tertia persona loquitur S. Gregorius.

b Croto, & Croton, recentioribus Crotona, vulgo *Crotone*, urbs alias Brutiorum in magna Græcia, ad mare Ionium, ex qua Crotoniates ille Milo athleta fortissimus; nunc Calabriæ ulterioris in regno Neapol. Adhuc est Episcopalis sub Archiepisc. Regiensi. *Gussanv.* In plur. legimus *Cotronæ*. In Reg. 3800. *Ortoriæ*.

c Scilicet Johan. Squillaceno Episc. ad quem superior epist.

d In excusis, *convenit*; *& remoto strepitu, uno eodemque consensu, talem vobis præficiendum expetite sacerdotem*. Sequimur Vatic. D. Norm. Rem. In 3. Vatic. A. B. C. in Regiis, in Andeg. & in

AN. CHR. 591. 592. GREG. 2.

& in plerisque MSS. hæc verba, *a quoquam usurpari patiantur*, addito *&c.* epistolam claudunt. Unde ex ipsis explorari non potest quæ sit vera lectio. *Maur.* Vid. ep. 41. l. 4. & 26. l. v. Eadem formula. E. V.

e Intexitur in excusis *& tanto ministerio dignus valeat reperiri;* quæ in nostris exemplaribus desiderantur.

f De distinctione inter postulationem & electionem vide extra lib. 1. tit. 5. & 6. Honorius III. voces explicat c. finali de postulat. Prælat. *Etsi*, inquit, *unanimiter vota concurrerint ad Sutriensem Episcopum in Ecclesiæ vestræ Archiepiscopum eligendum, cum suæ alligatus Ecclesiæ liberum non habeat sine nostra permissione volatum, electionem de ipso factam tamquam contra canones minus licite attentatam, de fratrum nostrorum consilio duximus irritandam: cum eligi nullo jure potuerit, sed potius postulari.* Quæstio de nomine, priscis ignota Patribus. *Gussanv.*

g His verbis docet S. Gregorius quantum velit obsistere ne quis laicus nullo prævio in militia clericali tirocinio, nullo aliquot annorum experimento, ad Episcopatus apicem temere contendat: immo contestatur se nulli ad eam dignitatem ambitiose anhelanti veniam daturum, sed potius cum illo summo jure juxta canones experturum, acturum. *Gussanv.*

*Al. xlvii.

EPISTOLA * XL.

Ad Johannem Episcopum.

Ut de causa Viulandi contra Gravinianum, amota dilatione, judicet.

Gregorius Johanni Episcopo Ravennæ.

JUrgantium controversias celeri sententia terminare, & æquitati proculdubio convenit & vigori. Quia ergo Viulandus præsentium lator, fraternitatis tuæ cognitionem implorat, Diaconem Gravinianum, contra quem se habere causam commemorat, fraternitas tua ad suum faciat accersire judicium; & amota dilatione, causæ veritatem subtili inquisitione discutiat, & quæcumque justitiæ ordo dictaverit, ac tua fuerint sententia definita, & observare, & implere partes modis omnibus compellantur.

*Al. xliii. Indict. xiii.

EPISTOLA * XLI.

Ad Castorium Episcopum.

Ne Castorius Episcopus ejusve successores, mortuo Ariminensi Abbate, res Monasterii describant aut administrent: ne alium ab eo quem Congregatio poposcerit, Abbatem ordinent: ne in Monasterio missas publicas faciant.

Gregorius Castorio Episcopo Arimini.

Sup. Ep. 12. LUminosus Abbas Monasterii sanctorum Andreæ & Thomæ, in Ariminensi civitate constituti, quas nobis lacrymabiliter preces effuderit, inditæ textus petitionis informat. Pro qua re fraternitatem tuam hortamur, ut obeunte Abbate Monasterii ipsius, Ecclesia tua in describendis providendisque acquisitis acquirendisve ejusdem monasterii rebus, nulla se occasione permisceat. Abbatem vero eidem monasterio non alium, sed quem dignum moribus [a] atque aptum monasticæ disciplinæ communi consensu congregatio tota poposcerit, te volumus ordinare. Missas

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

Missas autem illic publicas per Episcopum fieri omni modo prohibemus, ne in servorum Dei recessibus, popularibus occasio præbeatur ulla conventibus, & simpliciores ex hoc animas plerumque, quod absit, [b] in scandalum trahat frequentior quoque muliebris introitus. Hanc autem scriptorum nostrorum paginam omni in futuro tempore a te vel post te Episcopis ordinandis, firmam statuimus illibatamque servari; ut & tua Ecclesia, juvante Domino, suo tantummodo sit jure contenta, & monasterium illud [c] nullius alterius alii quam generali canonicæve jurisdictioni deserviens, remotis vexationibus ac cunctis gravaminibus, divinum opus cum summa animi devotine perficiat [d].

Gregorius Castorio Episcopo de Arimino.

Luminosus Abbas Monasterii SS. Andreæ & Thomæ in Ariminensi civitate constituti, quas nobis lacrymabiliter preces effuderit, inditæ texus petitionis informat. Namque eodem referente, plurimis in monasteriis multa a Præsulibus præjudicia atque gravamina monachos pertulisse comperimus. Oportet ergo ut turæ fraternitatis provisio de futura quiete eorum salubri disponat ordinatione, quatenus conversantes in illis, in Dei servitio, gratia illius suffragante, mente libera perseverent. Sed ne ex ea quæ magis emendanda est consuetudine, quisquam monachis quidquam molestiæ inferre præsumat: necesse est ut hæc quæ inferius enumeranda curavimus, ita studio fraternitatis Episcoporum debeant custodiri, ut ex eis non possit ulterius inferendæ inquietudinis occasio reperiri.

[e] *De Privilegio Monasteriorum.*

Interdicimus igitur in nomine Domini nostri Jesu Christi, & ex auctoritate B. Petri Apostolorum Principis prohibemus, cujus vice huic Romanæ Ecclesiæ præsidemus, ut nullus Episcoporum aut secularium ultra præsumat de reditibus, rebus, vel chartis monasteriorum, vel de cellis, vel villis, quæ ad ea pertinent, quocumque modo occasiones movere, vel dolos vel immissiones aliquas facere: sed si qua causa forte inter terram venientem ad partem suarum Ecclesiarum & monasteriorum evenerit, & pacifice non potuerit ordinari, apud electos Abbates & alios Patres timentes Deum, sine voluntaria dilatione mediis sacrosanctis Evangeliis finiatur. Defuncto vero Abbate cujusquam Congregationis, non extraneus nisi de eadem Congregatione, quem sibi propria voluntate concors fratrum societas elegerit, & qui electus fuerit sine dolo vel venalitate aliqua, ordinetur. Quod si aptam inter se personam invenire nequeunt, solerter sibi de aliis monasteriis similiter eligent ordinandum. Neque constituto Abbate, quæcumque persona qualibet occasione præponatur, nisi forte extantibus criminibus, quod absit, quæ sacri canones punire monstrantur. Pariter autem custodiendum est, ut invito Abbate ad ordinanda alia Monasteria aut ordines sacros vel clericatus officium tolli exinde Monachi non debeant. * Descriptiones quoque rerum aut Monasterii ab Episcopis Ecclesiasticas fieri omnino negamus. Sed si quando res exigit, Abbas loci cum aliis Abbatibus causas rerum inventarum faciat, & eorum consilio sive judicio finiatur. Obeunte quoque Abbate Episcopus in describendis providendisque rebus Monasterii acquisitis, vel datis, acquirendisve nulla se

* *Eadem pene leguntur Ep. 5. lib. 1. 8. olim 18. libri 7. Indict. 1. usque ad asteriscum.*

se occasione permisceat. [f] Missas quoque publicas ab eo in cœnobio fieri omnimodo prohibemus, ne in servorum Dei recessibus, & eorum receptaculis ulla popularis præbeatur occasio conventus, vel mulierum fiat novus introitus, quod omnino non expedit animabus eorum. Nec audeat ibi cathedram collocare vel quamlibet potestatem habere imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi, nisi ab Abbate loci fuerit rogatus, quatenus monachi semper maneant in Abbatum suorum potestate; nullusque Monachum sine testimonio vel concessione ab his in Ecclesia aliqua teneat, vel ad aliquem promoveat honorem. Hanc ergo scriptorum nostrorum paginam omni in futuro tempore ab omnibus Episcopis firmam statuimus, illibatamque servare, ut & suæ Ecclesiæ, juvante Domino, tantummodo sint jure contenti, & Monasteria Ecclesiasticis conditionibus seu angariis vel quibuslibet obsequiis secularibus nullomodo subjaceant, nullis Canonicis * juris deserviant, sed remotis vexationibus ac cunctis gravaminibus divinum opus cum summa animi devotione perficiant.

* *Quæ sequuntur, corrupta sunt.*

NOTÆ AD EPIST. XLI.

a Ita MSS. Vatic. Norm. & alii. At vulgati, *atque actibus monasticæ disciplinæ*.

b Excusi, *trahat*: *frequentior quoque muliebris*, vel *mulierum introitus arceatur*.

c Ita restituimus ex iisdem MSS. cum in excusis sit lectio paulo diversa.

d In collect. Pauli Diac. legitur, *Data die 6. mensis Junii Ind.* XIV. In Colb. vet. *Data in die ... Indict.* XIII. In vulgatis: *Mense Julio Indict.* XIII. Quas temporis notas falsas suspicamur; qua ratione vero, jam alibi dictum. Quia autem hæc Epistola in Turon. S. Gat. & in cod. Regio 3800. longe alio modo refertur quam in vulgatis, eique attexitur charta de privilegiis Monasteriorum, utrumque vetus monumentum edendum curavimus. Legitur apud Baron. sub nomine constituti de exemtione vel exceptione monachorum.

e Per modum tituli habetur majori charactere. *De privilegiis*, &c.

f Idem vetat lib. 8. ep. 4. & lib. 10. ep. 3. Prohibitionem firmat ex consuetudine lib. 6. ep. 46. hic vero rationem aperit genuinam, *ne in servorum Dei recessibus* &c. Ut Missæ in monasterio a Presbyteris cum Episcopi licentia celebrentur concedit lubens: at ne Episcopus Missas ibi publicas faciat, cavet summopere; ob causam duplicem in ipso epistolæ contextu aperte expressam. Vide lib. 3. epist. 63. lib. 5. ep. 38. lib. 6. ep. 46.

EPISTOLA * XLII.

Ad Luminosum Abbatem.

Scribit omnia gravamina a Monasterio illius ablata, ut ibi divinum opus summa tranquillitate ac devotione peragatur.

Gregorius Luminoso Abbati Monasterii sancti [a] Thomæ de Arimino.

PEtitionem tuam congregationisque tuæ libenter suscepimus, secundum statuta Patrum jurisque formam tuis precibus accommodantes effectum. Castorio siquidem fratri & coepiscopo nostro, nostra præceptione transmissa ei epistola successoribusque ejus, & a te monasterioque tuo cunctam læsionis funditus abstulimus facultatem; ut nec ultra in vestro versetur gravamine, nec monasterii res describantur, nec publica illic debeat esse processio: illa videlicet ei jurisdictione re-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

relicta, ut in defuncti Abbatis locum alium quem dignum communis consensus congregationis elegerit, debeat ordinare. His autem ita perfectis, in Dei opere estote soliciti, & assidue operam orationi date, ne non videatur magis vobis quæsita mentis in oratione securitas, sed male quod absit, degentibus Episcopalis evitata districtio.

NOTÆ AD EPIST. XLII.

a In 1. Teller. *S. Andreæ. Maurin. Deest in 7. MSS. qui hic in Anglia reperiuntur, quorum unus ipsius Gregorii ætati fere suppar est*, ait Cave: nec verba, *secundum statuta Patrum, jurisque formam* hanc & superiorem Epist. genuinam demonstrant. E. V.

*Al. xxix.

EPISTOLA * XLIII.

Ad Felicem Episcopum.

Trium vacantium Ecclesiarum visitationem injungit.

a b Gregorius [a] Felici Episcopo [b] de Acropoli.

Grat. 12. q. 1. cap. 14.

c d e QUoniam [c] Velina, [d] Buxentina, & [e] Blandana Ecclesiæ, quæ tibi in vicino sunt constitutæ, Sacerdotis noscuntur vacare regimine: propterea fraternitati tuæ earum solemniter operam visitationis injungimus, illud præ omnibus commonentes, ut ubi præfatarum Ecclesiarum sive diœceseos earum, vel Diaconi, sive religiosæ personæ inventæ fuerint, districte canoniceque ut vivant, [f] modis omnibus studebis. Nec passim eis in qualibet re sit excedendi licentia; sed tuo moderamine atque provisione inculpabiliter in qua sunt conversatione vel habitu perseverent: sciturus, si quid secus accesserit, tuo neglectui modis omnibus imputari. [g] Presbyteros quoque vel Diacones, si in aliquibus Ecclesiis [h] prævideris ordinandos, si tales personæ fuerint, quæ a canonicis regulis morum vel vitæ qualitate nullo modo reprobentur, habebis per omnia ordinandi licentiam. Ministeria vero earumdem Ecclesiarum ubi sint recondita, solicita indagatione perquire: quibus repertis, ad nostram notionem perducere festinato; ut cognoscentes quid fiendum sit, adjutore Domino, disponamus.

NOTÆ AD EPIST. XLIII.

a In Vatic. A. & B. *Felici Episcopo de Acropoli visitatori Provinciæ Lucaniæ*. In Corb. *Presbytero visitatori* &c.

b Olim urbs Episcopalis in Lucania, nunc obscuri nominis oppidum, vulgo *Agropoli* dictum, in sinu Salernitano situm. Vide Holstenii annot. in Italiam antiq. pag. 286. *Gussanv.*

c Velia urbs olim Lucaniæ Episcopalis in ora litorali maris Tyrrheni, Pæstum inter & Buxentum, ubi nunc *Castel' a mare della Bruca*. *Gussanv.*

d Buxentum vel Buxentium, nunc *Policastro*, urbs Italiæ, hodieque Episcopalis, sub Archiepiscopo Salernitano in Lucania, quæ dicitur nunc principatus citerior in Regno Neapol. *Gussanv.*

e Blanda urbs olim Lucaniæ. Id probat Cluverius Italiæ antiquæ lib. IV. pag. 1263. cui suffragatur Holstenius pag. 22. aitque eam appellari hodie *Porto di Sapri*. *Gussanv.*

f In Recent. vulgatis, *modis omnibus admonere studebis*. Additum est *admonere* invitis MSS. Vatic. &c.

g Huic visitatori dat Presbyteros & Ministros ordinandi licentiam: denegat Leontio ep. 24. lib. 3. Indict. 11. *Gussanv.*

h Al. *provideris*, ut habent Norm. codd. & alii.

EPI-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2. [illegible] * Al. xxi.

EPISTOLA * XLIV.

Ad Lucillum Episcopum.

Ut Clericos suos terrarum Africanæ Ecclesiæ quas tenebant, pensionem absque mora cogat persolvere.

Gregorius [a] Lucillo Episcopo [b] de Melita.

a
b
OFficii nostri decet valde propositum subjectis magnopere suadere, ut rebus debeant servare fidem
c
[c] in placitis: ne dum inconsiderate lucrandi rapiuntur studio, pacificam vertant conventionem in jurgium. Pervenit itaque ad nos fra-
d
ternitatis tuæ [d] Clericos, terras A-
e
fricanæ tenentes Ecclesiæ, quod [e] pensionem earumdem possessionum dare contemnant. Quod si verum est, & ad fraternitatis tuæ hæc sunt perlata notitiam, tua in hoc desidia eorum culpa nutrita est. Ob quam rem scriptis te præsentibus admonemus: quatenus ad persolvendam pensionem nulla mora nullaque excusatione eosdem Clericos uti permittas. Sed si fidem, honestatis contemplatione servare postponunt, tua districtione compulsi, quæ rationi conveniunt cogantur implere. Nam si hujus rei ad nos denuo querela recurrerit, & de te aliam æstimationem habere incipiemus, & in illos, ut dignum est, vindicabimus.

NOTÆ AD EPIST. XLIV.

a Hic postea ob crimina depositus est ex ep. 63. lib. 9. Indict. 2. eique suffectus Trajanus ex ep. 1. lib. 10. Rocchus Pirrus in notitia Melitensi pag. 592. putat eum esse qui in titulo epistolæ 18. lib. 13. appellatur Lucidus: quod supradictis quomodo convenire possit non video, cum jamdiu depositus fuisset. Adde quod in omnibus exemplaribus tam MSS. quam editis legatur *Lucido*, in nullo autem *Lucillo*. Denique in eodem titulo recensetur Trajanus ipse qui ei successerat. *Gussanv.*

b Italice *Malta*, insula maris mediterranei, Africam inter & Siciliam a promontorio Pachyno 60. mill. distans, sub dominio equitum S. Johannis Hierosolymitani, ubi adhuc Sedes est Episcopalis sub Archiepiscopo Panormitano. *Gussanv.*

c Placitum, vox juris & fori qua nunc conventio, nunc Principis constitutio, aut sententia judicum, nunc procerum conventus significatur. In dig. de transact. leg. 33. placere dicuntur quæ inter aliquos convenere. Occurrit sæpe in Gallicanis Conciliis vox ista. Aquisgran. II. an. 836. *Placita & nuptiæ prohibentur celebrari diebus Dominicis*. Auget.

d Chalced. Conc. can. 3. vetitum est Clericis esse conductoribus alienarum possessionum. In Carthag. c. 16. in Arel. II. c. 14. in Vernensi c. 16. Præclare S. Hieronymus epist. 2. ad Nepotianum: *Procuratores & dispensatores domorum publicarum atque villarum quomodo possunt esse Clerici, qui propria jubentur contemnere?* Hic justas ob causas videtur fuisse cum illis dispensatum. Non, ut volunt quidam, Innoc. III. c. *Vestra*, de locat. probavit decimas Ecclesiæ dari ad firmam solis Clericis; immo concessit quibuslibet locari posse, contra quam Episcopi decreverant. Narrat S. Paulinus in Natali 6. S. Felicis, hunc martyrem tria macri jugera ruris conduxisse, nec proprio sub jure tenuisse, quæ propria manu sine ministro coleret. Peccare videbatur in verba, non in sensum canonum. *Guss.*

e Id quod pro alicujus rei usu datur: magis proprie pro mercede inhabitationis ædium alienarum, ἐνοίκιον: sæpe pro reditu quocumque annuo. *Gussanvil.*

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

EPISTOLA XLV.

*Al. xxxi.

Ad Benenatum Episcopum.

Cumanam & Misenatem Ecclesias unit, ac utriusque Pontificem constituit Benenatum.

Sup. ep. 25.

Gregorius Benenato Episcopo.

Johan. Diac. lib. 3. cap. 14. Grat. 16. q. 1. c. 48.

Et temporis qualitas, & vicinitas nos locorum invitat, ut Cumanam atque [a] Misenatem unire debeamus Ecclesias: quoniam eæ non longo a se itineris spatio sejunctæ sunt, nec peccatis facientibus, tanta populi multitudo est, ut singulos, sicut olim fuit, habere debeant Sacerdotes. Quia igitur Cumani castri Sacerdos cursum vitæ hujus explevit, utramque nos Ecclesiam præsentis auctoritatis pagina unisse, tibique commisisse cognosce, propriumque utrarumque Ecclesiarum scito te esse Pontificem. Et quæque tibi de earum patrimonio, vel cleri ordinatione sive promotione, juxta canonum statuta visa fuerint ordinare atque disponere, habebis ut proprius revera Sacerdos liberam ex nostræ auctoritatis consensu atque permissione licentiam. Ubi vero commodius atque utilius esse perspexeris, habitato; ita sane, ut alteram [b] Ecclesiam, a qua corporaliter ad præsens absens es, solicita providentique cura disponas: quatenus divina illic [c] mysteria solemniter, auxiliante Domino, peragantur. [d] Fraternitas ergo tua tanto in adhortatione, lucrandisque animabus soliciotiori cura semper invigilet, quanto se unitarum Ecclesiarum gubernationis onera suscepisse cognoscit.

NOTÆ AD EPIST. XLV.

a Misenum, urbs olim Episcopalis Campaniæ in Italia. Ejus ruinæ, quæ in Miseno monte visuntur, sicut promontorium Prochytæ adjacens insulæ, adhuc *Miseno* vulgo dicuntur, non longe ab Ischia insula, quæ olim Oenaria. Desiit nunc Episcopatus. Cumana vero Aversanæ unita est.

b Recent. ed. sic mutarunt: *Ecclesiam, cui corporaliter præsens non es.* Sequimur unanimem MSS. consensum.

c In Vatic. A. Norm. & nonnullis, *ministeria.*

d Interest plerumque Ecclesiasticæ politiæ, ut parœciæ nova ordinatione aut amplientur, aut circumcidantur, aut in plures dividantur, aut plures in unam coalescant. Hanc dispensationem sibi primum sumsere synodi, dehinc summi Pontifices, tum singuli Episcopi in sua quisque diœcesi. Quarum mutationum causam unam dico, salutem populi. Simile quidpiam contigit in Episcopis, qui priori sede derelicta ad aliam convolant de quibus videat lector Sardicensis Conc. can. 1. 2. Antioch. c. 3. 21. Chalcedon. c. 5. & multos canones relatos 7. q. 1. *Gussanv.* Cæterum Ecclesiarum Misenatis & Cumanæ unionem haud diu durasse observat non semel Ughellus in Italia Sacra. De unione beneficiorum supra lib. 1. Ep. 8.

EPI-

Al. xxxii. ANN. CHR. 591. 592. GREG. I.

EPISTOLA * XLVI.

Ad Johannem Episcopum.

Quod ejus epistolis non responderit, morbum causatur. Hortatur ut Romani animum ad pacem cum Ariulpho ineundam inclinet. De schismaticis Histriæ Episcopis ad unitatem compellendis, se ad Impp. scripturum asserit. Ordinatum non esse iterum ordinandum. Monendum de Neapolitanæ urbis periculo Exarchum. Misericordiam prius fidelibus, quam Ecclesiæ hostibus faciendam. Se de Natalis Episcopi correctione consolatum. A Malcho Episcopo dudum patrimonii rectore rationes deposcit.

Gregorius Johanni Episcopo Ravennæ.

QUod multis scriptis vestræ beatitudinis minime respondi, non hoc torpori meo, sed languori deputate: quia peccatis meis facientibus, eo tempore quo [a] Ariulphus ad Romanam urbem veniens alios occidit, alios detruncavit, tanta mœstitia affectus sum, [b] ut in cholicam molestiam caderem. Valde autem mirabar quid esset, quod illa mihi notissima solicitudo vestræ sanctitatis huic urbi meisque necessitatibus minime prodesset: sed scriptis vestris discurrentibus, agnovi vos quidem [c] solicite agere, sed tamen apud quem agere possitis non habere. Peccatis ergo hoc meis deputo: quia iste, cui nunc interest, [d] pugnare contra inimicos nostros dissimulat, & nos facere pacem vetat, quamvis jam modo, etiamsi velit facere, omnino non possumus: quia Ariulphus exercitum [e] Authari & Nordulphi habens, eorum sibi dari [f] precaria desiderat, ut nobiscum aliquid loqui de pace dignetur.

Joh. Diac. l. 3. c. 49. quem vide.

De causa vero [g] Episcoporum Histriæ, omnia quæ mihi vestra fraternitas scripsit, ita esse jam ante deprehendi in iis jussionibus, quæ ad me a piissimis Principibus venerunt: quatenus me interim ab eorum compulsione suspenderem. Ego quidem pro iis quæ scripsistis, zelo atque ardori vestro valde congaudeo, debitoremque me vobis multipliciter factum profiteor. Scitote tamen, quia de eadem re serenissimis dominis cum summo zelo & libertate rescribere non cessabo. Movere autem vos non debet præfati excellentissimi viri Romani Patricii animositas: quia nos quanto eum loco & ordine præimus, tanto si qua sunt ejus levia, tolerare mature & graviter debemus.

Si quando tamen est aliquis cum eo locus obtinendi, agat apud eum fraternitas vestra, ut pacem cum Ariulpho, si ad aliquid parum possumus, faciamus: quia miles de Romana urbe [h] tultus est, sicut ipse novit. [i] Theodosiaci vero, qui hic remanserunt, [k] rogam non accipientes, vix ad murorum quidem custodiam se accommodant: & destituta ab omnibus civitas, si pacem non habet, quomodo subsistet?

Præterea de puella de qua scripsistis nobis, quæ de captivitate redemta est, ut requiri qualiter orta sit, debuissemus: sciat Sanctitas vestra, quia ignota persona non facile investigari potest. Illud autem quod dicitis, ut is qui ordinatus est, iterum ordinetur, valde [l] ridiculum est, & ab ingenii vestri consideratione extraneum: nisi forte quod exemplum ad medium deducitur, de quo & ille judicandus

 est,

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

est, qui tale aliquid fecisse perhibetur. Absit autem a fraternitate vestra sic sapere. Sicut enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet: ita qui consecratus est semel, in eodem iterum ordine non valet consecrari. Sed si quis forsitan cum levi culpa ad sacerdotium venit, pro culpa pœnitentia indici debet, & tamen ordo servari.

Grat. dist. 68. c. 1.

De Neapolitana vero urbe, excellentissimo Exarcho instanter imminente, vobis indicamus: quia m Arigis, ut cognovimus, cum Ariulpho se fecit, & Reipublicæ contra fidem venit, & valde insidiatur eidem civitati, in quam si celeriter dux non mittatur, omino jam inter perditas habetur.

De hoc vero quod dicitis incensæ civitati Severi schismatici eleemosynam esse mittendam, idcirco vestra fraternitas sentit, quia quæ contra nos præmia in palatium mittat, ignorat. Quæ etsi non transmitteret, nobis considerandum fuit quia misericordia prius fidelibus, ac postea Ecclesiæ hostibus est facienda. Juxta quippe est civitas n Phanum, in qua multi captivati sunt, ad quam ego jam transacto anno transmittere volui, sed inter hostes medios non præsumsi. Videtur ergo mihi, ut Claudium Abbatem cum aliquanta pecunia illuc transmittere debeatis: ut liberos quos illic pro pretio in servitio teneri invenerit, vel si qui adhuc sunt captivi, redimat. De summa vero ejusdem pecuniæ transmittenda, vobis certum sit quia quidquid vos decernitis, mihi placet. Sin autem cum excellentissimo viro Romano Patricio agitis ut pacem facere cum Ariulpho debeamus: ego ad vos personam aliam transmittere paratus sum, cum qua o mercedis causæ melius fiant. De fratre autem & coepiscopo nostro Natali valde contristabar, quod de illo quædam superba cognoveram: sed quia mores suos ipse correxit, meam tristitiam simul meipsum vincendo consolatus est. Pro qua re fratrem & coepiscopum nostrum Malchum admone, ut priusquam ad nos veniat, p rationes suas ponat, & tunc demum alibi, si necesse est, proficiscatur. Et si ejus actus bonos cognoscimus, ei fortasse necesse est, ut hoc ipsum patrimonium quod tenuit, restituamus.

NOTÆ AD EPIST. XLVI.

a Dux Beneventanus post Faroaldum. Videndus Paulus Diaconus historiæ Langobardorum lib. 4. cap. 17. Male in plurimis exemplaribus legitur *Arnulphus*, Gussanv. Norm. *Arinulfus*. In Vatic. A. *Agilulfus*.

b Tres Vatic. *in coli molestiam*.

c Hic discrepant mss. *sed tamen . . . non habere*, abest a Norm. In Vatic. legitur *apud quem ageretis*, vel, *apud quem ageret*, aut *ageres*. In Vatic. D. habes *solicite agere*, *culpamque non habere*. *Peccatis ergo* &c. Consetiunt Norm.

d In vulgatis, *repugnare*, invitis mss. Vatic. &c.

e Ita mss. At editi, *Autharis*. Non Flavii Autharis Regis, qui anno præterito e vivis excesserat, ex Ep. 17. lib. 1. hic fit mentio: sed alicujus fortasse ducis Langobardorum cognominis: quamquam dici quoque possit, mortuo rege, ejus exercitum duce Ariulpho sibi debita precaria, seu pecuniæ collationem petiisse.

f Hæc vox varie ab auctoribus usurpatur: secundum etymon rem significat, quæ petenti utenda conceditur quamdiu is qui concessit patitur. Sic dicitur imperium precarium, precaria anima, auxilium precarium, jus precarium, quæstus precarius, &c. Videat lector in digestis lib. 43. tit. 26. ubi multa de precario statuuntur. At in jure canonico censetur esse contractus Precariæ, quando pro re donata Ecclesiæ redditur ab eadem Ecclesia donatori duplum vel triplum in usufructum, & habetur caus. 10. quæst. 2. cap. 4. ex Concil. Meldensi anno 845. can. 22. Quapropter non revocatur pro arbitrio concedentis, sed accipientis morte finitur: nisi forte precaria fuerit irrationabili-

ter

ter facta. Vide etiam Extra lib. 3. tit. 14. ubi de precariis de quinquennio in quinquennium renovandis. In Agatensi & Epaon. pro *precariis* reperimus *precatorias*. Leptinense Concilium can. 1. meminit *precariae*, sed rem obscurat. *Gussanv.* Docte quidem, sed hic precarium idem videtur esse ac militaris roga, de qua mox, necnon lib. 5. Epist. 30. lib. 9. Ep. 124. lib. 12. Ep. 5. nisi pecuniam intelligas exercitibus illis ab Ariulpho promissam.

g Schismaticorum propter tria capitula: qua de re satis dictum est in vita S. Greg. *Maur.* Vide Addita in Appendice. E. V.

h In Aud. & nonnullis aliis mss. *ablatus est*, quos sequuntur ed. Mss. Vatic. adhæremus: de hac autem voce jam dictum l. 3. Moral. nu. 22. Vide quoque lib. 25. num. 3.

i Sic legitur in omnibus pene Mss. at in vulg. *Theodosiani*. Milites erant legionis, quæ nomen a Theodosio Mauricii Augusti filio acceperat.

k Ρόγα donativum, honorarium, stipendium, ῥογάτορες, stipendiarii, ῥογεύειν, stipendia facere. Hinc erogare, erogatores, erogatorii. Ρογάλια, dies, in quibus dabantur. Sic in Landulpho sagaci de Tiberio II. *Duxit Anastasiam uxorem . . . & jactavit rogam multam*; id est, multam pecuniam sparsit. Hæc vox frequenter legitur apud Latinos & Grecos mediæ ætatis scriptores. Xylander in notis ad Cedrenum interpretatur ῥόγαν, stipendia militum, vel Imperatorum dona Kalendis Januarii, & natalibus Principum & urbium regiarum exhibita. *Gussanv.* Roga apud Scriptores sacros sumitur quoque pro donativo, his qui in Ecclesia militant, erogato. Anast. Biblioth. in Agathone: *hic divisit omni clero rogam & ad luminaria*, &c. In Glossar. Isidori a Johan. Georgio Grævio recognito, roga est eleemosyna.

l Ridiculum sane, eo dumtaxat aliquem iterato ordinandum censere, quod *cum levi culpa venerit ad Sacerdotium*, ut infra legitur. At neque Gregorii Magni ætate, neque sexcentis post ipsum annis, ridiculum erat de ordinationibus illis dubitare quæ ab hæreticis & schismaticis, aut ab ipsis Catholicis, sed contra canones datæ vel susceptæ fuissent. In Concilio CP. I. c. 4. Maximi in Constantinopolitanum Episcopum ordinatio declaratur nulla, & ordinationes ab illo factæ censentur irritæ; quod Episcopos ad seipsum ordinandum pecunia pertraxisset. Non aliud in Constantini Papæ ordinatione vitium fuit, nisi quod ex laicis electus, canonica Ordinum interstitia non servasset: ecce tamen in Romano Concilio cui selecti XII. e Gallia Episcopi aderant, deponitur. De Episcopis vero atque Presbyteris & diaconibus, quos ipse Constantinus consecraverat, ita in eodem Concilio promulgatum, est, *ut Episcopi illi, si aliquis eorum Presbyter aut Diaconus fuerit, in pristinum honoris sui gradum reverteretur: & si placabiles fuissent populo civitatis suæ, denuo facto decreto electionis, more solito cum clero & plebe, ad Apostolicam advenirent sedem, & ab eodem SS. Stephano Papa (Constantini successore) benedictionis susciperent consecrationem*. Lucius III. Schismaticos iterata ordinatione recepit. Serio ac diu agitatæ fuerunt celebres controversiæ de iis ordinandis qui ab Ebbone Remensi Antistite, & Formoso Papa fuerant ordinati. *Vide Morin. de sacris ordinat. parte 3. exercitat. 5. Petrum Damniani opuscul. 6. integro, quod inscripsit* Gratissimus. *Petrum Lombard. dist. 25. Gratianum 1. q. 1. Maur.* Non fuisse dubitatum de valore ordinationis, sed disputatum modo de potestate quam Jurisdictionis & exercitii vocant, discet quisquis consuluerit Tournely de Sacram. Ordinis. E. V.

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

m *Arigis* dicitur Paulo Diacono. In chronico Ducum Beneventi & Principum Salerni, *Archis*. In chronico Monachi anonymi, Arichis fuit hic secundus Dux Beneventanus, successor Zotonis per annos 50. Porro *se fecit*, id est ivit, abivit. Facio & facesso idem: hinc facesse, hinc abi. Donatus in Phormione ad illud, *hinc hæc facessat*, pro hinc se faciat, id est abeat; ut hinc se faciat, huc accedat, hæc hinc facessat, procedat, alias faciat. Apulejus lib. 5. Milesiarum: *Invitata Psyche talium locorum oblatione, propius accessit, & paulo fidentior intra limen sese facit.* Hæc ex Salmasio in Tertulliani pallium cap. 3. ad illum locum, *Qua ad illum ex Libya Ammon facit ovium dives*; quem locum sic emendavit Rigaltius: *Qua ad Nilum ex Libya Ammon pascit ovium dives. Guss. Cum Ariulpho se fecit*, mihi est, *societatem iniit*; quod suadent verba, *& Reip. contra fidem venit*. E. V.

n Tot sunt in Italia urbes hujus nominis, ut difficile sit statuere, de qua agatur. Præcipua est *Fanum fortunæ*, Fanum simpliciter dicta in Umbria, Episcopalis.

o Tutius & utilius transigatur de pretio dando, de pecuniæ quantitate his aut illis conditionibus solvenda. *Guss.*

p Gallice *qu'il rende ses comptes*. Hac etiam voce utitur Ep. 22. Indict. XI. *Guss.*

EPI-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

Al. XXXIX.

a EPISTOLA * XLVII.

Ad Dominicum Episcopum.

Gratulatoriæ de ordinatione sua epistolæ dilationem, eximia caritate compensari. Virtutum hanc matrem, quam variis effert laudibus inconcussa stabilitate tenendam. Ut Romanæ Ecclesiæ privilegia defendit, sic singulis quibusque Ecclesiis sua jura servat.

Gregorius Dominico Episcopo [a] Carthaginensi.

a

PErlatas ad nos serius per Donatum atque Quodvultdeum reverendissimos fratres & coepiscopos nostros, necnon & Victorem Diaconum, vel Agilegium notarium vestræ fraternitatis epistolas, summa cum gratulatione suscepimus. In quarum etsi nos sustinuisse dispendium tarditate putavimus: tamen de uberiori reperimus caritate compendium, ut hac dilatione temporis non interrupta videatur, sed nutrita dilectio: quam miserante Domino, contemplatione sacerdotii, lectionis usu, ætatisque in vobis cognoscimus jam maturitate fundatam. Non enim tam large de te flueret, si in tuis plurimas atque uberrimas venas mentibus non haberet. Hanc ergo matrem custodemque virtutum, sanctissime frater, inconcussa stabilitate teneamus. Nullæ in nobis eam subdolorum linguæ imminuant, nullæ antiqui hostis insidiæ corrumpant. Hæc namque divisa jungit, & conjuncta custodit. Hæc humilia sine tumore subrigit. Hæc erecta sine dejectione submittit. Per hanc universalis Ecclesiæ unitas, quæ est compago corporis Christi, exæquatione mentis gaudet in singulis, cum sit ei disparilitas in diversitate membrorum. Per hanc eadem membra & alieno gaudio in suis afflicta exsiliunt,& alienis mœroribus etiam in suis læta contabescunt. Teste enim magistro gentium, dum siquid patitur unum membrum, compatiuntur cætera membra: & si gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra: vos non ambigo de nostra [b] perturbatione ingemiscere, cum nos omnino certum sit de vestra pace gaudere. b

Quod vero ordinationi nostræ fraternitas vestra congaudet, affectum mihi integerrimæ caritatis exhibet. Sed ex consideratione hujus ordinis mentem meam, fateor, transverberat vis doloris. Grave namque est pondus sacerdotii: prius quippe est Sacerdoti necesse, ut cæteris ad exemplum vivat, ac deinde servandum, ut mentem per ostensa exempla non elevet. De prædicationis semper ministerio cogitet: intentissimo timore considerans, quod recessurus ad percipiendum regnum, Dominus, & talenta servis tribuens dicat: *Negotiamini dum venio*. Quod Luc. 19. 13. profecto negotium tunc vere nos agimus, si vivendo, & loquendo proximorum animas lucramur, si infirmos quosque cœlestis regni gaudia prædicando, in superno amore roboramus, si protervos ac tumidos, gehennæ supplicia terribiliter insonando flectimus, si nulli contra veritatem parcimus, si supernis amicitiis dediti, humanas inimicitias non timemus. Quod nimirum exhibens, quasi quoddam se sacrificium obtulisse Deo Psalmista noverat, cum dicebat: *Nonne qui oderant te, Deus,* Ps. 138. 21. *oderam illos, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi*. Sed ad hoc ego pondus meæ infirmitatis expavesco, & quod accepto re-

regno, paterfamilias redeat rationem nobiscum positurus, aspicio. Sed qua eum mente sustineo, cui de suscepto negotio animarum lucrum aut nullum, aut pene nullum reporto? Tua ergo me oratione, frater carissime, adjuva, & quæ de me formidare me conspicis, in temetipso quotidie timore providæ solicitudinis pensa. Per caritatis quippe compagem, & tua sunt quæ de me loquor, & mea quæ te agere concupisco.

c De Ecclesiasticis vero [c] privilegiis, quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat: quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua jura sarvamus. Nec cuilibet, favente gratia, ultra quam meretur impertior, nec ulli hoc quod sui juris est, ambitu stimulante derogo; sed fratres meos per omnia honorare cupio, sicque studeo honore singulos subvehi, dummodo non sit quod alteri jure ab altero possit opponi. Responsalium vero vestrorum motibus valde congaudeo: in quibus mihi ostensum est quantum me diligitis, qui ad me electos fratres & filios transmisistis. [d] Data decimo Kalend. Augusti, Indictione decima. d

Grat. 25. q. 2. can. 8. Joh. Diac. lib. 4. c. 1.

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

NOTÆ AD EPIST. XLVII.

a Carthago urbs Africæ quondam clarissima: primaria fuit provinciæ proconsularis, ejusque Episcopi totius Africæ primates exstitere: cum nulli alteri urbi primatus aliarum provinciarum annexus esset, seniori seu antiquiori Episcopo provinciæ concessus.

b Vatic. C. *persecutione*.

c Privilegia nec abominatur universe, nec vero passim concedit S. Gregorius: medio tutius incedit. Iniqua sunt, quæ jus divinum, jus canonicum, utilitatem publicam perturbant: æqua sunt, quæ legem non tam solvunt quam supplent adjuvantque, salva justitia, æquitate suadente ac impellente; ita ut non tam ipsis privilegiariis provideatur, quam Ecclesiæ populique fidelis salus ex æquo procuretur & bono. His si tibicinibus fulciantur privilegia, per me stabunt, nec illis obstabunt Calcedonenses canones 4. & 8. *Gussanv.*

d In Turon. S. Gat. *Data XII. Kalend. Aug. Ind. X.* vitiose in nonnullis exemplaribus *Pridie Kalendarum Martii.*

EPISTOLA * XLVIII.

Al. XXXIII.

Ad Columbum Episcopum.

Maximianum Pudentianæ Ecclesiæ Antistitem, adunato Concilio, deponendum, si, pecunia corruptus, Donatistam Episcopum in civitate sua fieri permisit. Alia quædam privata negotia privatim definienda. Donatistarum hæresim dilatari gemit, ac ne ad illam Catholici deficere permittantur, succendit pastoralem zelum.

a Gregorius Columbo Episcopo. [a]

NOtum est, carissime in Christo frater, quod antiquus hostis, qui primum hominem [b] de paradisi deliciis in hanc ærumnosam vitam callida persuasione deposuit, & in eo jam tunc humano generi pœnam mortalitatis inflixit, eadem nunc calliditate ovium Dominicarum Pastores, quo facilius gregem capiat, transfusis conetur venenis inficere, & jure jam potestati propriæ vindicare. Sed nos qui, licet immeriti, Sedem Apostolicam vice Petri Apostolorum principis suscepimus gubernandam, ipso Ponificatus officio cogimur generali hosti quibus va-

b

An.Chr. 591. 592. Greg.2.

valemus nisibus obviare. Porrecta igitur petitione insinuaverunt nobis præsentium latores Constantius, & Mustellus, & asserunt [c] Ecclesiæ Pudentianæ Diacones in Numidia provincia constitutæ, Maximianum ejusdem Ecclesiæ Antistitem in loco, quo degit, corruptum præmio Donatistarum, Episcopum [d] nova licentia fieri permisisse; cum etsi hoc anterior usus permitteret, manere atque persistere fides catholica prohiberet. Ob hoc ergo fraternitatem tuam scriptis præsentibus necessario duximus adhortandam, ut veniente ad te [e] Hilaro Chartulario nostro, adunato [f] Episcoporum universali Concilio, habito præ oculis terrore venturi judicii, causa eadem subtili ac solerti debeat indagatione perquiri. Et si capitulum hoc a præsentium latoribus prædicto Episcopo documentis idoneis fuerit approbatum, a dignitate officioque quo fungitur, modis omnibus [g] degradetur: ut & ille ad pœnitentiæ lucra per agnitionem delicti redeat, & cæteri tentare talia non præsumant. Æquum enim est ut qui Jesum Christum Dominum nostrum hæretico accepta pecunia venundedit, ut fertur, ab ejus videlicet sacrosancti corporis ac sanguinis tractandis mysteriis submoveatur. Si qua autem inter eos extra crimen hoc damnorum quorumdam vel privatorum negotiorum, sicuti petitio Diaconorum ipsorum continet, versatur intentio: hanc tua fraternitas cum prædicto Chartulario nostro [h] probata cognitione perquirat, & inter utramque partem justitia [i] procedente definiat.

Porro autem præsentium latorum insinuatione didicimus, Donatistarum hæresim pro peccatis quotidie dilatari, & valde plures data per venalitatem licentia, post catholicum baptisma a Donatistis denuo baptizari. Quod quam grave sit, frater, oportet nos tota mentis intentione perpendere. Ecce lupus Dominicum gregem non jam in nocte latenter, sed in aperta luce dilaniat, & nos eum grassari in ovium nece cernimus; & nulla ei solicitudine, nullis verborum jaculis obviamus. Quos ergo fructus Domino multiplicati gregis ostendemus, si & ipsum, quem pascendum suscepimus, otiosa mente cernimus a bestia devorari? Studeamus igitur cor nostrum terrenorum Pastorum imitatione succendere, qui hiemales noctes, imbribus geluque constricti, ducunt sæpe pervigiles, ne vel una ovis, & non forte utilis pereat. Quam si insidiator ore voraci momorderit, quomodo satagunt, quibus cordis anhelant æstibus, in quas voces ut eruant captum pecus angustia stimluante prosiliunt, ne a gregis domino quidquid per incuriam perdiderint, exigatur? Vigilemus ergo ne quid pereat; & si captum forte quid fuerit, vocibus divinorum eloquiorum ad gregem Dominicum reducamus; ut ille qui Pastor Pastorum est, vigilasse nos circa ovile suum suo misericors dignetur judicio comprobare. Hoc quoque vos necesse est solerter attendere, ut si qua contra latores præsentium ejusdem Episcopi recta fuerit petitio, subtili debeat indagatione perquiri: & si fortasse ipsi quoque pro sua culpa jure feriendi sunt, eis pro eo quod ad nos fatigati sunt, [k] nequaquam censemus esse parcendum. [l] Mense Augusti, Indictione decima.

NO-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

N O T Æ A D E P I S T. XLVIII.

a In vulgatis, *Numidiæ*, quod abest a 4. Vaticanis Norm. Corb. &c.

b Vatic. B. *de paradiso deliciarum*.

c Pudentiana, urbs Numidiæ, de qua nihil apud antiquos Geographos. In Collat. Carthag. cap. 201. memoratur *Cresconius Episcopus Pudentianensis* ex parte Donati, ubi & Memmianus Catholicus. In Kalendario Carthag. ex veteribus membranis Monasteri Cluniac. eruto, legitur: *III. Kalend. Maii Martyris Pudentis*. Ecclesiæ in hujus Martyris honorem constructæ meminisse videtur Gregorius.

d Vatic. A. *non bona licentia*.

e Vide lib. 1. ep. 84. In excusis legitur *Hilario*.

f Provinciale intelligit, scilicet Numidiæ totius. *Gussanv.*

g Depositionem innuit, non ut puto, ceremonialem degradationem, cujus formam præscribit Pontificale Romanum. De degradatione, vide Canonistas tit. *de pœnis*, & Gersonem *de Auferibilitate Papæ*, considerat. 15.

h In excusis, *privata cognitione*, quod in MSS. codd. optimæ notæ non invenimus.

i In vet. ed. *præcedente justitia*. MSS. non favent.

k Ita in 4. Vatic. Norm. Turon. Corb. Reg. &c. quos sequuntur vet. ed. In Recent. omittitur, *pro eo quod ad nos fatigati sunt*.

l Ita Turon. S. Gat. In codicibus quibus usi sunt Collatores Romani, hæc temporis nota pertinet ad Ep. sequentem, *Januario*.

Al. xxxiv.

E P I S T O L A * XLIX.

Ad Januarium Archiepiscopum.

Auditis de Januario Episcopo querelis, Johannem notarium mittit qui partes ad judicium compellat, & quæ judicata fuerint exsequatur. Januarium ob id maxime increpat, quod nulla, nisi propriæ injuriæ causa, Isidorum excommunicaverit.

a Gregorius Januario [a] Archiepiscopo Caralitano.

SI sacerdotale, quod administramus, officium mentis integritate pensemus, sic nos cum filiis nostris individuæ caritatis debet unire concordia, ut sicut patres in nomine, ita affectu probemur in opere. Dum ergo tales nos esse, quales præfati sumus, oporteat, miramur cur adversus fraternitatem tuam tanta querimoniarum moles exorta sit. Quod quidem nos adhuc credere dubitamus. Sed ut veritatem valeamus agnoscere, Johannem Sedis nostræ notarium nostra illic præceptione suffultum direximus, qui partes in electorum compellat adesse judicio, & sua ad effectum exsecutione, quæ fuerint judicata, perducat. Quocirca fraternitatem tuam scriptis præsentibus adhortamur, ut causarum apud se ante debeat merita pertractare. Et si qua se injuste tulisse vel habere cognoscit: ante judicium, sacerdotii contemplatione restituat. (*Joh. Diac. lib. 3. c. 31.*) Inter querelas autem multiplices, [b] Isidorus vir clarissimus a fraternitate tua frustra se excommunicatum anathematizatumque conquestus est. b Quod quam ob rem factum fuerit, dum a Clerico tuo, qui præsens erat, voluissemus addiscere, pro nulla alia causa nisi [c] pro eo, quod te injuriaverat, factum innotuit. (*Grat. 23. q. 4. c. 27.*) c Quæ res nos vehementer affligit; quia si ita est, nihil te ostendis de cœlestibus cogitare, sed terrenam te conversationem habere significas: dum pro vindicta propriæ injuriæ, quod sacris regulis prohibetur, maledictionem anathematis invexisti. Unde de cætero omnino esto circumspectus atque solicitus, & talia cuiquam pro de-

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

fensione injuriæ tuæ inferre denuo non præsumas. Nam si tale aliquid feceris, in te scias postea vindicandum.

NOTÆ AD EPIST. XLIX.

a Ita mss. Anglic. Norm. & nonnulli Vat. In aliis *Johan. Episcopo*. Sic maxime in Vatic. A. & B. ubi additur pro argumento Ep. *Hic præcipit ut Episcopus excommunicare Clericum pro injuriis suis nullatenus audeat*.

b In Vatic. B. *Isidorus veniens a fraternitate*, omisso *vir clarissimus*.

c Censuris Ecclesiæ proprias ulcisci injurias non licet. Lege sanctum Augustinum Epistola 7. Auxilio. *Iracundia viri justitiam Dei non operatur: nec arbitreris ideo non posse nobis subrepere injustam commotionem, quia Episcopi sumus*, &c. Legatur Gregorius Turonensis historiæ lib. 8. cap. 39. & 40. Porro quid intersit inter excommunicationem & anathema, canones docent causa 11. quæst. 3. cap. *Debent*, & cap. *Cum aliquis*. Vide etiam Concilium Meldense can. 56. ubi non modo causa certa & manifesta requiritur ad excommunicandum, sed & ad anathema consensus Archiepiscopi aut Coepiscoporum necessarius est, quod pauci advertunt. Vide infra lib. 12. Epist. 26. *Gussanv.* Lege caus. 24. quæst. 3. can. 6. & 9. &c.

Al. xxxv.

EPISTOLA * L.

Ad Johannem Episcopum.

Desolatam ab hostibus trium Tabernarum Ecclesiam unit Velitranæ.

a Gregorius Johanni [a] Episcopo Velitrano.

Grat. 16. q. 1. can. 49. Joh. Diac. l. 3. c. 15. Lib. 3. ep. 20.

Postquam hostilis impietas diversarum civitatum ita peccatis facientibus desolavit Ecclesias, ut reparandi eas spes nulla populo deficiente remanserit: majori valde cura constringimur, ne defunctis earum
b [b] Sacerdotibus, reliquiæ plebis nullo Pastoris moderamine gubernatæ per invia fidei, hostis callidi rapiantur, quod absit, insidiis. Hujus
c ergo rei solicitudine sæpe [c] commoniti, hoc nostro sedit cordi consilium, ut vicinis eas mandaremus Pontificibus gubernandas. Ideoque fraternitati tuæ curam gubernatio-
d nemque trium [d] Tabernarum Ecclesiæ providimus committendam, quam tuæ Ecclesiæ aggregari unirique necesse est: quatenus utrarumque Ecclesiarum Saderdos recte, Christo adjutore, possis exsistere; quæque tibi de ejus patrimonio, vel cleri ordinatione, seu promotione, vigilanti ac canonica visa fuerint cura disponere: quippe ut Pontifex proprius, liberam habeas ex nostra præsenti permissione licentiam. Quapropter, frater carissime, dominicorum reminiscens salubriter mandatorum, ita in commissæ plebis regimine lucrandisque animabus invigila, ut ante tribunal æterni judicis constitutus, fructum bonæ operationis, quod ad mercedem tuam pertineat, eidem Redemtori nostro, in quo lætari possit, exhibeas.

NOTÆ AD EPIST. L.

a In Norm. Corb. & Vatic. B. & C. legitur tantum, *Episcopo*, In Vatic. A *Episcopo Squellaccino*. In Remensi. *Episc. Veliterno*.

b Per Sacerdotes intelligendi fere semper Episcopi. *Sacerdos* tamen aliquando dicitur simplex Presbyter apud Gregorium, ut Dial. lib. 1. c. 12. ubi Severus Presbyter bis Sacerdos appellatur.

e Excusi invitis MSS. *commoti*.

d Tres Tabernæ urbs olim Latii Episcopalis, cujus vestigia conspiciuntur in via Appia, haud procul a Cisterna, teste

teste Luca Holstenio, in Annotation. p. 10. & 219. Distabat ab urbe Roma circiter 21000. passibus. *Gussanv.* Omnes fere MSS. *trium Tabernensium*: Urbs est in peregrinationibus Pauli celebris. Vide Act. ult. 15.

Al. xxxvi.

EPISTOLA * LI.

Ad universos Episcopos.

Frustra de persecutione gloriari schismaticos. Damnatis tribus capitulis, nihil in fide immutatum. Ex Italiæ flagellis, quod ipsa erraverit, non recte inferri. Pelagii librum mittit, quem si puro corde perlegant, illos ad Ecclesiam filios suos invitantem reversuros confidit.

a Gregorius [a] universis de trium Capitulorum causa Episcopis.

Joh. Diac. l. 3. c. 1.

Scripta vestra summa cum gratulatione suscepi: sed erit in me uberior valde lætitia, si mihi de vestra contigerit reversione gaudere. Prima itaque epistolæ vestræ frons gravem vos pati persecutionem innotuit. Quæ quidem persecutio dum non rationabiliter sustinetur, nequaquam proficit ad salutem. Nam nulli fas est retributionem præmiorum exspectare pro culpa. Debetis enim scire, sicut beatus Cyprianus ait, quia [b] *Martyrem non facit pœna, sed causa*. Dum igitur ita sit; incongruum nimis est de ea vos, quam dicitis, persecutione gloriari, per quam vos constat ad æterna præmia minime provehi. Reducat ergo caritatem vestram tandem integritas fidei ad matrem quæ vos generavit Ecclesiam; nulla vos animorum intentio a concordiæ unitate dissociet, nulla persuasio [c] repetendo vos a recto itinere defatiget. Nam in synodo, in qua [d] de tribus capitulis actum est, aperte liquet, nihil de fide convulsum esse, vel aliquatenus immutatum, sed sicut scitis, de quibusdam illic solummodo personis est actitatum: [e] quarum una, cujus scripta evidenter a rectitudine catholicæ fidei deviabant, non injuste damnata est.

Quod autem scribitis quia ex illo tempore inter alias provincias maxime flagelletur Italia, non hoc ad ejus debetis intorquere opprobrium, quoniam scriptum est: *Quem diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium quem recipit*. Hebr. 12. 6 Si igitur ita est ut dicitis, ex eo tempore magis dilecta est apud Deum, & modis omnibus approbata, ex quo Domini sui meruit sustinere flagella. Quia vero non ita sit quemadmodum vos in ejus insultationem affirmare conamini, rationem attendite.

Postquam recordandæ memoriæ Vigilius Papa in urbe regia constitutus, [f] contra Theodoram tunc Augustam, vel [g] Acephalos damnationis promulgavit sententiam: tunc Romana urbs ab hostibus [h] adita & captivata est. Ergo bonam causam habuerunt Acephali, & injuste damnati, sunt post quorum damnationem talia contigerunt? Absit. Hoc enim nec vestrum quempiam, nec alios, qui catholicæ fidei mysteriis instituti sunt, dicere, vel aliquo modo confiteri convenit. His denique cognitis, ab hac quandoque jam deliberatione recedite. Ut igitur de tribus capitulis animis vestris ablata dubietate possit satisfactio abundanter infundi, [i] librum quem ex hac re sanctæ memoriæ decessor meus Pelagius Papa scripserat, vobis utile judicavi transmittere. Quem si deposito voluntariæ defensionis studio,

A N. CHR 591. 592. GREG. 2.

puro vigilantique corde sæpius volueritis relegere, eum vos per omnia secuturos, & ad unitatem nostram nihilominus reversuros esse confido. Porro autem si post hujus libri lectionem in ea qua estis, volueritis deliberatione persistere, sine dubio non rationi operam, sed obstinationi vos dare monstratis. Unde iterum [k] habita compassione caritatem vestram admoneo; ut quoniam Deo suffragante fidei nostræ integritas in causa trium capitulorum inviolata permansit, mentis tumore deposito, tanto citius ad matrem vestram, quæ filios suos exspectat & invitat, Ecclesiam redeatis, quanto vos ab ea quotidie pro vobis exspectari cognoscitis.

NOTÆ AD EPIST. LI.

a In MSS. & excusis non unus est hujus Ep. titulus. In Vat. C. *Gregorius universalis, de trium Capitulorum causa*. Sed *universalis* errore scriptum est, pro *universis*, quod legitur in Vatic. A. B. D. ubi etiam additur, *de trium* &c. Ita habent omnes Normanni, duo Teller. Colbert. & pene omnes. In Turon. inscribitur hæc Ep. *universis defensoribus trium Capitulorum*. Ergo gravis est error edit. ubi legitur, *universis Episcopis per Hiberniam*. Pro *Hiberniam* legendum *Istriam* vel *Hiberiam* conjecerunt viri docti: verum nulli conjecturam hanc MSS. juvant: utcumque tamen admitti posset, si Iberia seu Hispania, ob trium Capitulorum causam fuisset schismate divisa: at hujus rei nullum apud *Greg. Mag.* aut apud historicos vestigium reperimus. Hispanias quidem adiisse S. Donatum Abbatem, Facundi Hermianensis Episcopi (qui de tribus Capitulis ad Justinianum scripsit) discipulum, observat Mabillonius Prefat. ad Acta SS. Ord. S. Benedict. tom. 1. §. 6. Hispaniarum vero Antistites ab illo in schismaticorum partes abductos, hacque de causa *gravem*, ut hic vocatur, *persecutionem* passos, nullibi legimus. Quod autem habet hæc Gregorii Epistola, id Histriæ Episcopis omnino congruit, scilicet illos in schismate pertinaces, ad Ecclesiæ unitatem vehementer urgebat Exarchus, necnon Gulfar Magister militum, aliive proceres, quibus gratulatur Gregor. lib. 5. Ep. 46. 47. lib. 9. Ep. 93. *Maur.* Ex Epistola S. Columbani ad Bonifacium IV. quam affert, colligit Pagius ad an. 592. & 614. Schisma trium Capitulorum re vera etiam Hibernos invasisse. Ei adstipulantur Baronius, Usserius, Bollandus, quibus persuasum est de titulo *per Hiberniam*: Pagio tamen contradicit Mansius ad citatos annos. Si quæratur utrum schisma Hiberniam quoque invaserit: videant viri eruditi quanto se quisque fundamento tueatur. Ad rem enim nostram hoc non spectat. Quod vero ad titulum Gregorianæ hujus epistolæ pertinet; certi de illo nihil inde infertur. Potuit enim Hibernia quosdam fovere Schismaticos, quin tamen ad illos nominatim scripserit S. Doctor. Quamobrem consultissime Sammarthanus egit, dum in dissidio MSS. eum titulum prætulit, qui utrique sententiæ ex æquo commode cedit; qui tamen nimis libere invehitur in Excusos habentes *per Hiberniam*: tum quia aliquid valet auctoritas Baronii cum suis, tum etiam quia certe aliquem MS. Codicem nobis repræsentant. Vide Johan. Diac. l. 3. c. 1. E. V.

b Habetur hæc sententia apud Cyprianum, non quidem secundum verba, sed secundum sensum, nempe in libro de unitate Ecclesiæ circa medium: *Esse Martyr non potest qui in unitate non est, occidi potest, coronari non potest*. Sic Epistola 52. ad Antonianum post medium. Est vero sancti Augustini pluribus in locis lib. 3. contra Cresconium cap. 47. *Christi martyrem non facit pœna, sed causa*. Idem in Psalm. 34. & 68. Veritatem hujus sententiæ demonstrat Theodoretus de curandis Græcis affectibus, serm. 8. de Martyribus. *Gussanv.*

c Ita 4. Vaticani, Rem. Corb. Turon. & plerique Norm. In aliis ut in editis *rependo*.

d Quæ sint illa tria capitula, quidquid aliqui somnient, apparet ex his verbis Concilii generalis V. collat. 8. *Prædicta tria capitula anathematizamus, id est Theodorum Mopsuestenum cum nefandis ejus scriptis, & quæ impie Theodoritus conscripsit, & impiam Epistolam, quæ dicitur Ibæ, & defensores eorum*, &c. Tam famosæ contentioni causam dederat Chalcedonensis synodus, quæ Theodoretum & Ibam benigne excipiens, impia Theodori scripta non satis

tis damnaverat. Synodum impugnabant Eutychiani, fautores Dioscori, Nestoriani, Acephali, Corruptibiles, aliaque id genus monstra suis quique commentis & fabricis, varia, ut fit, fortuna. Justinianus de sarcienda unitate sollicitus obvias quasque occasiones arripit; insinuant nonnulli dissidium omne facili negotio sopitum iri, & universos in synodi Chalcedonensis verba fidemque juraturos, si tria damnarentur capitula. Attendit Justinianus, urget, imminet. Vigilius quasi animi penderet, nunc annuit, modo renuit. Episcopi Catholici in partes secedunt; alii timent ne synodo Chalcedonensi fraus fiat: alii hac eam arte putant se posse stabilire. Interim turbas fovent schismatici: tandem venitur ad Concilium, in quo, si pene historicos fides est damnatis tribus capitulis videtur dilatata fuisse scissura, disruptum rete, ac novo superinducto schismate, Catholici inter sese commissi sunt. Vide Epistolas Pelagii I. & Pelagii II. &c. *Gussanv.*

e Theodorum Mopsuestenum indicat. Nam de Theodoreti & Ibæ scriptis potius actum quam de personis quas synodus Chalcedonensis probaverat. Vide supra Ep. 25. ad Patriarchas prope finem. Quibus vero artibus Episcopi, ante centum annos mortui, discussi & damnati fuerint, aperit Liberatus in Breviario cap. 23. & 24. ac demum sic concludit: *Illud liquere omnibus credo, per Pelagium Diaconum, & Theodorum Cæsareæ Cappadociæ Episcopum; hoc scandalum fuisse in Ecclesiam ingressum. Quod etiam ipse Theodorus clamavit, se & Pelagium vivos incendendos, per quos hoc scandalum introivit in mundum.*

f Damnatum a Vigilio Theodorum Cæsariensem Episcopum legimus in epistola ejusdem Vigilii 15. cujus etiam damnationis fragmentum exstat post decimam sextam Vigilii Epistolam, tomo v. Conc. pag. 334. At nulla sententiæ adversus Theodoram Augustam latæ occurrit mentio. Damnata proculdubio dicitur, damnatis Acephalis quorum partibus erat addicta.

g *Illi*, inquit Facundus Hermian. lib. 1. c. 5. *qui licet recedentes in quibusdam ab ipsius Eutychis auctoris & capitis sui sententia, sequi tamen dedignantur Ecclesiæ Catholicæ doctrinam, cujus caput est Christus, tamquam sine capite remanentes, Acephali vocantur a Græcis, quos significantius nos Semi-Eutychianos possumus appellare.* Alias alii nominis hujus causas afferunt, Leontius lib. de sectis capit. 5. Ado Vienn. in Chronico, Niceph. lib. 18. c. 45. Acephali tandem dicti sunt Monophysitæ omnes, qui Chalcedon. synodum uno animo impetebant, licet in varia sectarum abirent divortia.

h Vatic. B. *addicta*.

i Per hunc librum intelligenda est Epistola septima Pelagii, tertia ad Heliam & Episcopos Histriæ, quæ incipit: *Virtutum mater Caritas est.* Eam a S. Gregorio scriptam fuisse nomine Pelagii Papæ testatur Paulus warnefrid. lib. 3. de gestis Langob. cap. 20. *Maur.* Hanc & alias duas ejusdem argumenti vide in appendice. E. V.

k Ita Vatic. Norm. Corb. Rem. non, *habita locutione*, ut exstat in excusis.

Al. XXXVII.

EPISTOLA * LII.

Ad Natalem Episcopum.

Profana quibus indulgebat convivia, & sacræ lectionis negligentiam non bene ab ipso excusari. De exhortationis studio gratulatur. Se laudatum dolet. Non modo ad Ecclesiam hæreticos; sed & illos qui intra Ecclesiam sunt, ad vitæ rectitudinem revocandos. De spreta sua & decessoris sententia queritur; parcit tamen ad ordinem reverso, summamque in judicanda illius causa spondet æquitatem.

Gregorius Natali Episcopo Salonitano.

Lib. 3. Indict. 11. ep. 22.

QUasi oblita præcedentium scriptorum serie, sola vestræ Beatitudini quæ ad dulcedinem pertinerent loqui decreveram: sed dum vestra Epistola ad priora scripta ratiocinando revocat: iterum forsitan quædam quæ minus libeant, narrare compellor.

In

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

Joh. Diac lib. 3. c. 35.

In conviviorum etenim defensionem vestra Fraternitas Abrahæ convivium memorat, in quo, teste sacro eloquio, tres Angelos suscepisse perhibetur. Sed hoc exemplo neque nos Beatitudinem vestram de convivio reprehendimus, si hanc suscipere Angelos in hospitalitate cognoscimus. Rursum narrat Isaac satiatum, benedictionem filio dedisse. Quæ utraque veteris Testamenti, quia ita sunt gesta per historiam, ut tamen signarent aliquid per allegoriam, utinam valeamus sic res gestas legendo percurrere, ut possimus etiam gerendas providendo sentire. Ille quippe in tribus Angelis unum salutans, Trinitatis subsistentias unius substantiæ esse declaravit. Iste vero satiatus benedixit filium: quia qui divinis epulis repletur, illus sensus in prophetiæ virtutem tenditur. Divinæ autem epulæ sacri eloquii verba sunt. Si igitur assidue legitis, si exemplum ab exterioribus trahentes interna penetratis, quasi de agri venatione satiati mentis ventrem repletis, ut ante posito filio, suscepto videlicet populo, possitis ventura nuntiare. Sed jam in hoc seculo caligat, qui de Deo aliquid prophetat, quia profecto dignum est ut hic jam per concupiscentiam minus

a videat, cujus sensus [a] per intelligentiam intus coruscat. Hæc ergo ad vosmetipsos trahite, & si vos

b tales cognoscitis, nihil est quod [b] de nostra æstimatione dubitetis. Gaudere quoque Beatitudinem vestram invenio, si voracis nomen cum rerum auctore sustineat. Quod ego breviter expono: quia si de vobis falsum dicitur, nomen hoc veraciter cum rerum auctore sustinetis. Si vero de vobis verum est, hoc de illo falsum fuisse quis dubitet? Absolvere vos non valet par nomen, quorum dispar est causa. Nam cum eo crucem etiam periturus latro suscepit: sed quem reatus proprius tenuit, par crucifixio non absolvit. Ego autem quantis valeo precibus deposco, ut sanctissimam Fraternitatem vestram auctori nostro non solum nomen, [c] sed etiam causa conjungat. Grat. dist. 44. c. 6. c

Convivia [d] autem, quæ ex intentione impendendæ caritatis fiunt, recte Sanctitas vestra in suis epistolis laudat. Sed tamen sciendum est, quia tunc ex caritate veraciter prodeunt, cum in eis nulla absentium vita mordetur, nullus ex irrisione reprehenditur, & nec inanes in eis secularium negotiorum fabulæ, sed verba sacræ lectionis audiuntur: cum non plus, quam necesse est, servitur corpori, sed sola ejus infirmitas reficitur, ut ad usum exercendæ virtutis habeatur. Hæc itaque si vos in vestris conviviis agitis, abstinentium fateor magistri estis. d

Quod ergo Pauli Apostoli testimonium ad me posuistis, quo ait: *Qui non manducat, manducantem non judicet*; omnino existimo incongruum fuisse: quia neque ego non comedo, neque ad hoc a Paulo dictum est, ut membra Christi, quæ in ejus corpore, id est in Ecclesia invicem sibi caritatis compage connexa sunt, nullam de se ullo modo curam gerant. Sed si neque ego ad te, neque tu aliquid pertineres ad me, [e] jure tacere compellerer, ut eum non reprehenderem, qui emendari non posset. Hæc ergo sententia solummodo propter eos dicta est, qui illos judicare student, quorum sibi cura commissa non est. At postquam nos, auctore Deo, unum sumus, si ea quæ nobis corrigenda sunt tacemus, valde delinquimus. Ecce Fraternitas tua ægre tulit se de conviviis a me esse reprehensam, cum ego qui etsi hanc non vita, tamen loco transgredior, ab omnibus corripi, ab omnibus emendari paratus sim. Et hunc solum mihi ami- Rom. 14. 3. e

amicum æstimo, per cujus linguam ante apparitionem districti judicis, meæ maculas mentis tergo.

Illud autem, frater dulcissime, quod tribulationibus pressum te legere posse abnegas, minus ad excusationem idoneum puto, cum
Rom. 15. 4. Paulus dicat: *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus.* Si igitur ad consolationem nostram sacra Scriptura præparata est, tanto magis debemus legere, quanto magis nos conspicimus sub tribulationum fasce lassari. Si vero in ea solummodo sententia est fidendum, quam in epistola vestra posuistis,
Matt. 10. 22. qua Dominus dicit: *Cum tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Sacra ergo ad nos eloquia frustra mandata sunt, qui repleti spiritu, verbis exterioribus non egemus. Sed aliud est, frater carissime, quod angustati persecutionis tempore absque dubitatione confidere, aliud quod in tranquillitate Ecclesiæ agere debemus. Oportet enim nos, per hunc spiritum modo legendo percipere quæ possimus, si contigerit causa in nobis, etiam patiendo demonstrare.

Valde vero in Epistola vestra gavisus sum, quod vos exhortationi studium dare fatemini. In hoc etenim scio, quia curam vestri ordinis solerter agitis, si ad auctorem vestrum, & alios trahere curatis. Quod autem in eodem loco dicitis vos mei similes non esse, post obortam lætitiam me illico contristatis: quia laudes meas per irrisionem dici existimo, quas per veritatem minime recognosco. Ago autem omnipotenti Deo gratias: quia per vos quidem hæretici ad sanctam Ecclesiam revocantur. Sed curæ vobis esse necesse est [f] ut ipsi quoque, qui intra sanctæ Ecclesiæ gremium continentur, ita vivant, quatenus ejus adversarii pravis moribus non exsistant. Nam si non divino desiderio, sed terrenis cupiditatibus voluptatibusque deserviunt, intra ejus gremium filii alieni nutriuntur.

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

f

Quod autem vos fatemini Ecclesiasticos ordines ignorare non posse, ego quoque hoc de vobis per omnia scio, atque idcirco valde contristor: quia cum rerum ordinem scitis, in me, quod pejus est, sciendo deliquistis. Postquam enim ad Beatitudinem vestram, & decessoris mei & mea, in causa Honorati Archidiaconi scripta directa sunt, tunc contemta utriusque sententia, præfatus Honoratus proprio gradu privatus est. Quod si quilibet ex quatuor Patriarchis fecisset, [g] sine gravissimo scandalo tanta contumacia transire nullo modo potuisset. Tamen postquam Fraternitas vestra ad suum ordinem rediit, nec ego meæ, nec decessoris mei injuriæ memor sum.

Lib. 1. Ep. 10. & 20. ac hujus l. 17. 19. 20.

g

Grat. 25. q. 2. c. 19.

Quod vero dicitis [h] nostris temporibus debere servari, quæ a meis quoque prædecessoribus tradita atque custodita sunt, absit hoc a me ut statuta majorum consacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam: quia [i] mihi injuriam facio, si fratrum meorum jura perturbo. Sed cum responsales vestri advenerint, quæ inter vos & præfatum Honoratum Archidiaconum [k] sint justa cognoscam: & ipso meo examine perpendetis, quia si pars vestra per justitiam fulta est, nihil adversum a me perferetis, sicut nec ante pertulistis. Sin vero sæpe fato Honorato Archidiacono in assertione sua justitia suffragatur, ex ejus absolutione monstrabo, quia personas etiam quas novi, in judicio non agnosco. De excommunicationis vero articulo, [l] quæ

h

i

k

Grat. 24. q. 3. cap. 15.

An. Chr. 591. 592. Greg. 2.

l quæ tamen interposita conditione secundo vel tertio jam, ut ita dicam, ex necessitate subjuncta est, Beatitudo vestra immerito queritur, cum Paulus Apostolus dicat: *In promtu habentes ulcisci omnem inobedientiam*. Sed ista jam transeant, ad nostra redeamus. Si enim recte agit, ego domno Natali non possum conjunctus non esse, cujus me affectui valde esse debitorem novi.

2. Cor. 10. 6.

NOTÆ AD EPIST. LII.

a Excusi, *per allegoriam*.

b In vulgatis, *de vestra æstimatione*.

c Ita Norm. Rem. & alii, quibus inconsultis excusi habent, *ut sanctissimam fraternitatem vestram .... non solum nomen, sed etiam causam conjungat*. Ubi sensus desideratur.

d In recent. ed. *convivia autem communia*, quam ult. vocem nullis in MSS. invenimus.

e Grave documentum vulgo non satis animadversum. Recta ratio dictat eum non esse reprehendendum quem emendare non possumus. At ejus si cura nobis commissa fuit, nihilominus reprehendamus: quia non caritatis modo, sed & justitiæ reprehendere compellit officium. Leg. Ep. 8. Johan. Climaci ad Pastorem n. 23. & 24.

f In Vatic. D. & in Norm. *ut ipsi quoque intra sanctæ Ecclesiæ gremium contineantur, & ita vivant*. Consentiunt Rem. & Corb.

g Quia Romanus Pontifex S. Petri successor, ab illis 4. Patriarchis audiendus & honorandus est; cum sit illis jure divino præpositus, solicitudinemque speciali privilegio gerat omnium Ecclesiarum.

h Al. *vestris* ut legitur in tribus Vatic. & in plur. Norm.

i Idem sentit Leo Magnus ep. 10. ad Episcopos Provinciæ Viennensis, Gregorius VII. lib. 1. ep. 24. Honorius II. in ep. ad Burchardum Meldensem Episcopum: *Ex injuncto nobis officio fratres nostros Episcopos debemus diligere, & Ecclesiis sibi a Deo commissis suam debemus justitiam conservare*. Innocentius II. epistola ad Manassem Meldensem Episcopum: *Suscepti regiminis cura nos admonet, ita disponente Domino, erga singulos attentam solicitudinem atque vigilantiam adhibere, ut in Ecclesiasticis dispositionibus nulla confusio inducatur, sed potius unicuique suum jus & propria dignitas conservetur*. Eadem habet Innocentius III. lib. 1. ep. ad Episcopum Trecensem, & epist. 39. *Gussanv.* Audiendus præ cæteris noster Greg. lib. 11. ep. 37. olim 32. lib. 9. *nam si sua unicuique Episcopo jurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos Ecclesiasticus custodiri debuit ordo, confundatur?*

k Ita melius MSS. Vatic. Norm. Corb. &c. quam excusi recent. *quæ sint gesta*.

l In recens vulgatis, *quæ tamen interposita conditione gradus secundo*. Superfluit *gradus*, nec legitur in Rem. Corb. Norm. ac plerisque MSS. aut in vet. excusis. In tribus vetustissimis exemplaribus deesse jam annotarunt correctores Romani in edendo Gratiano.

a Al. x. l. 12. Indict. VII.

[a] EPISTOLA * LIII.

Ad Honoratum Diaconum.

Ut Venantio chartas Exconsulatus, oblatis xxx. auri libris, postulanti, apud Impp. faveat.

b Gregorius [b] Honorato Diacono.

Filius meus dominus Venantius nepos quondam Opilionis Patricii ad beatum Petrum Apostolum venit, hoc a me summopere petiturus; ut causam ejus tuæ dilectioni commendare debuissem. Honores enim non habet; & chartas exconsulatus [c] petiit, pro quibus triginta auri libras transmisit, ut ei debeant comparari. In qua re volo ut dilectio c

ctio

ctio tua se summopere impendat: quia talis vir est, cui etiam honor sine pretio debeatur. Et quia easdem chartas emere paratus est, ut dixi, non valde necesse est, ut ex me aliquid serenissimis Prncipibus dicatur, sed magis ex se agat Dilectio tua: quatenus oblatis in [d] sacello consuetudinibus, honores mereatur accipere. Si quid tamen potueris de eo mitius agere, maximam mercedem habebis. Sed ita fac ut labor ejus quo hic ad nos fatigatus est, vacuus non sit. Si vero in eadem causa difficile aliquid esse perspexeris, etiam quia per me hoc postulet, indicare debes, & cujus bonitatis, cujus modestiæ sit atque sapientiæ serenissimis Dominis intimare.

NOTÆ AD EPIST. LIII.

a A plurimis MSS. abest hæc epistola. Eam exhibent Vatic. D. Colbert. & collectio Pauli Diaconi, ubi est quadragesima nona.

b Idem est ad quem exstat epist. 49. lib. 1. ad quam vide notas. Tunc Constantinopoli versabatur, Apocrisiarii provincia defungens.

c Vatic. D. *exconsultus*, Colb. *exconsultus*, proculdubio per compendium, pro *exconsulatus*. Jam observavimus longe ante Gregorii Mag. Pontificatum, a Justiniano Aug. an. scilicet 541. sublatum fuisse consulatum. Cogitavit quidem qui ipsi successit Justinus de Consulibus utcumque restituendis, rem gratam populo Romano se facturum putans: verum semel exstincta summa illa dignitas, ad pristinum statum revocari nunquam potuit, quod Imperatoribus invidiam crearet. Itaque exconsulatus, tempore Gregorii, erat nudum honoris nomen. Ut enim nunc fiunt quidam sacri consistorii Comites, per codicillos seu litteras, Gallice *par brevet*, ita tunc concedebantur honoris causa exconsulatus chartæ, vel potius vendebantur. Eo enim tunc redactus erat Reipublicæ status, ut vel fumum vendere cogerentur imperatores, quo laboranti Reipublicæ subvenirent, exhaustumque ærarium implerent.

d Id est, consueto pretio. *Sacella* a sacco & sacculo: significant hic *fiscum* seu ærarium publicum. Hinc dictus *sacellarius*, qui sacculos ad eleemosynas gerit, vulgo, *aumonier*.

[a] EPISTOLA LIV.

Incipit epistola sancti Liciniani Episcopi de libro Regularum, ad sanctum Gregorium Papam urbis Romæ directa.

Librum Regulæ pastoralis laudat: objicit tamen non fore qui sacra mysteria celebrent, nisi ordinentur nonnunquam minus periti. Libros in Job aliosve morales a Gregorio conscriptos postulat.

Domino beatissimo Papæ Gregorio [b] Licinianus Episcopus.

Librum regularum a Sanctitate tua editum, & ad nos divina gratia opitulante perlatum, tanto libentius legimus, quanto in eo spiritales regulas inesse cognoscimus. Quis non libentius legat, ubi jugi meditatione medicinam animæ suæ inveniat: ubi contemtis hujus seculi rebus caducis in sua mutabilitate variantibus, ad æternæ vitæ stationem oculos mentis aperiat? Liber hic tuus omnium est aula virtutum. Illic prudentia inter bonum & malum discretionem limitis figit; justitia unicuique sua tribuit, dum Deo animam, corpusque animæ subdit. Illic fortitudo etiam in adversis & in prosperis reperitur semper æqualis, quæ nec in contrariis frangitur, nec in prosperis exaltatur. Illic temperantia furorem libidinis frangit, discreteque voluptatibus modum imponit. Illic, cun-

An. Chr. 591. 592. Greg. 1.

cuncta quæ ad vitæ æternæ participium pertinent comprehendis: & non solum Pastoribus regulam vivendi describis, sed etiam his qui regiminis officium nullum habent, vivendi regulam tribuis. Habent enim Pastores in quadripartita tua distributione quales ad hoc officium veniant; qualem vitam gerant cum venerint; qualiter vel qualia doceant; & ne in tanto sacerdotali culmine extollantur, quid agant. Attestantur huic eximiæ doctrinæ tuæ sancti antiqui Patres, Doctores, defensoresque Ecclesiæ, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Nazianzenus; hi omnes, testimonium tibi præbent, sicut Apostolis præbuerunt Prophetæ. Hilarius sanctus dicit exponens verba Apostoli doctoris Gentium. [c] ,, Ita etenim quæ propriæ disciplinæ ,, & morum sunt, ad sacerdotii meritum utilia esse significat, si etiam ,, hæc quæ ad docendæ ac tuendæ fidei ,, scientiam necessaria sunt, inter ,, reliqua non deerunt; quia non ,, statim boni atque utilis Sacerdotis est, aut tantummodo scienter agere, aut tantummodo scienter prædicare; cum & innocens ,, tantum sui sufficiat si doctus sit, ,, & doctus nisi doctrina vivendo. Adtestatur huic libro tuo sanctus Ambrosius in illis libris quos fecit de Officiis. Adtestatur sanctus Augustinus, dicens: [d] ,, In actione non amandus est honor in hac ,, vita, * sine potentia, quoniam ,, omnia vana sub sole: sed opus ,, ipsum quod per eumdem honorem vel potentiam fit, si recte ,, atque utiliter fit, id est ut valeat ad eam salutem subditorum, ,, quæ secundum Deum est .... ,, Propter quod ait Apostolus: Qui ,, Episcopatum desiderat, opus bonum desiderat. Exponere voluit ,, quid sit * Episcopus, quia nomen est operis, non honoris. ,, Græcum est enim, & inde dictum vocabulum, quod ille qui ,, præficitur, eis quibus præficitur ,, superintendit, curam scilicet eorum gerens, * Episcopus quippe ,, intentio est. Ergo Episcopum, si ,, velimus, latine superintendere ,, possumus dicere. Ut intelligat ,, non se esse Episcopum qui præesse * dixerit, non prodesse. Ita ,, enim ab studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur quod ad ,, laudabile pertinet otium: locus ,, vero superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita teneatur atque administretur ut decet, ,, tamen indecenter appetitur. Quamobrem otium sanctum quærit caritas; percipiendæ ac tuendæ ,, vacandum est veritati. Si autem ,, imponitur, suscipienda est propter caritatis necessitatem. Sed ,, nec sic commodo veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimatur ista necessitas. "

c Lib. 8. de Trinitate num. 1.

d

* Lege, sive.

* Forte, Episcopatus.

* Forte, Episcopatus.

* Lege, dilexerit.

Adtestatur Gregorius sanctus, cujus stilum sequeris, cujus exemplo delitescere cupiebas, ut pondus sacerdotii declinares, quod quale sit in toto libro tuo liquide declaratur; tamen portas quod metuebas. Pondus enim tuum sursum fertur, non deorsum: non quod te ad ima premat; sed quod ad astra sustollat: dum per Dei gratiam, & obedientiæ meritum, operisque boni efficientiam, fit suave quod per imbecillitatem humanam videbatur habere gravedinem. Dicis enim ea quæ consonant Apostolis, & apostolicis viris. Pulcher enim pulchra dixisti, & in his pulchrum te esse ostendisti. Nolo ergo te similare indecoro pictori pulchra pingenti, quia spiritalis doctrina a spiritali mente proficiscitur. Plus plerisque æstimatur pictor homo, quam inanimata pictura. Sed hoc non adsentationi, aut adulationi reputes, sed veritati; quia nec me decet mentiri,

Ann. Chr. 591. 592. Greg. 2.

stri, nec te decet falsum laudare. Ergo plane licet fidus, & te & omnia tua pulchra conspexi, & memet in comparationem tui satis indecorum vidi. Unde precor per gratiam Dei quæ in te exuberat, ut non respuas deprecantem: sed libenter doceas quæ me fateor ignorare. Compellimur enim necessitate facere quod doceas.

Peritus enim dum non reperitur qui ad officium sacerdotale veniat, quid fiendum est, nisi ut imperitus ut ego sum, ordinetur? Jubes ut non ordinetur imperitus. Sed pertractet prudentia tua, ne forte ad peritiam sufficiat ei scire Jesum Christum, & hunc crucifixum; si autem non sufficit, nemo erit in hoc libro qui peritus esse dicatur: nemo erit utique sacerdos, si nisi peritus esse non debet. Bigamis enim aperta fronte resistimus, ne sacramentum utique corrumpatur. Quid si unius uxoris vir, ante uxorem, mulierem tetigerit? Quid si uxorem non habuerit, & tamen sine mulieris tactu non fuerit? Consolare nos stilo tuo, non puniamur nec nostro nec alieno peccato. Valde enim metuimus ne per necessitatem ea faciamus, quæ non debemus. Ecce obediendum est præceptis tuis, ut talis fiat, qualis apostolica decet authoritas; & non reperitur, qualis quæritur. Cessabit ergo fides, quæ constat ex auditu: cessabit Baptismus, si non fuerit qui baptizet: cessabunt illa sacrosancta mysteria, quæ per Sacerdotes fiunt & ministros. In utroque periculum manet; aut talis ordinetur qui non debet, aut non sit qui sacra mysteria celebret vel ministret.

Ante paucos annos Leander Episcopus Spalensis remeans de urbe regia, vidit nos præteriens, qui dixit nobis habere homilias a vestra Beatitudine editas de libro sancti Job. Et quia festinans pertransiit, minime eas petentibus nobis ostendit. Postea vero scripsisti ei de trina tinctione: in qua Epistola memorant displicuisse vobis illud opus; sed hoc salubriori consilio statuisse, ut in librorum ductu eas transponeres. Habemus sane [e] libellos sex sancti Hilarii Episcopi Pictaviensis, quos de Græco Origenis in Latinum vertit; sed non omnia secundum ordinem libri sancti Job exposuit. Et satis miror hominem doctissimum & sanctum, ut de stellis nænias Origenis transferret. Mihi, sanctissime Pater, nullo pacto suaderi potest ut credam astra cœli spiritus rationales, quæ neque cum Angelis neque cum hominibus facta esse Scriptura sancta declarat. Dignetur ergo Beatitudo vestra opus ipsum de libro sancti Job; sed [f] & alios libros morales, quos fecisse te memoras in hoc libro Regularum, exiguitati * transmittere. Tui enim sumus, tua legere delectamur. Optabile namque est mihi * præclarum, sicut tuus Gregorius ait, usque ad ultimam discere senectutem. Incolumem [g] Coronam vestram ad erudiendam Ecclesiam suam sancta Trinitas Deus conservare dignetur, sicut optamus, beatissime Pater.

Lib. 1. Ep. 43.

e

f

*Forte, meæ.

* Forte, &

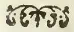
g

NOTÆ AD EPIST. LIV.

a Eam primus eruit ex duobus codicibus Biblioth. Floriacensis, noster D. Lucas Dacherius, & secundo Spicilegii tomo inseruit.

b De eo Isidorus lib. de Illustribus Ecclesiæ scriptoribus cap. 29. *Licinianus Carthaginis Spartariæ* (vulgo dicitur Carthagena in Hispania) *Episcopus, in Scripturis doctus, cujus quidem nonnullas Epistolas legimus. De Sacramento denique Baptismatis unam, & ad Eutropium Abbatem postea Valentiæ Episcopum plurimas: reliqua vero industriæ & laboris ejus ad nostram notitiam minime*

AN. CHR. 591. 592. GREG. 2.

nime pervenerunt . Claruit temporibus Mauricii Augusti : occubuit Constantinopoli veneno , ut ferunt , exstinctus ab æmulis . Sed ut scriptum est ; justus quacumque morte præoccupatus fuerit , anima ejus in refrigerio erit.

c Alia & sanior est lectio nov. edit. operum S. Hilarii : „ Ita enim quæ „ propria disciplinæ ac morum sunt , „ ad Sacerdotii meritum utilia esse significat , si etiam hæc , quæ ad docendæ ac tuendæ fidei scientiam nenecessaria sunt , inter reliqua non „ deerunt : quia non statim boni atque utilis Sacerdotis est , aut tantummodo innocenter agere , aut tantummodo scienter prædicare : Cum „ & innocens sibi tantum proficiat , „ nisi doctus sit ; & doctus sine doctrinæ sit auctoritate, nisi innocens sit.

d Apud Aug. lib. 19. de Civitate Dei c. 19. sic habetur : „ In actione non amandus est honor in hac vita , sive „ potentia . . . . . . Exponere voluit „ quid sit Episcopatus ; quia nomen „ est operis, non honoris. Græcum est „ enim , atque inde ductum vocabulum , „ quod ille qui præficitur , eis quibus „ præficitur superintendit , curam eorum scilicet gerens ; ἐπὶ quippe , super , σκοπὸς vero, intentio est : ergo „ ἐπισκοπεῖν , si velimus , Latine *superintendere* possumus dicere ; ut intelligat non se esse Episcopum , qui præesse dilexerit, non prodesse . Itaque „ a studio cognoscendæ veritatis nemo „ prohibetur , quod ad laudabile pertinet otium : locus vero superior , sine „ quo regi populus non potest , etsi ita „ teneatur atque administretur ut decet , tamen indecenter appetitur . „ Quamobrem otium sanctum quærit „ caritas veritatis : negotium justum „ suscipit necessitas caritatis . Quam sarcinam si nullus imponit , percipiendæ atque intuendæ vacandum est „ veritati : si autem imponitur , suscipienda est propter caritatis necessitatem : sed nec sic omni modo veritatis delectatio deserenda est , ne subtrahatur illa suavitas , & opprimat „ ista necessitas . *Aug.*

e Deceptum falsa inscriptione fuisse Licinianum autumant , qui nuper S. Hilarii opera ediderunt ex nostris : *siquidem* , inquiunt, *Hieronymus nusquam Hilarii in Job libellos commemorat ; sed libro de Scriptoribus Ecclesiast. Tractatus in Job : Apologia autem adversus Rufinum , ep.* 101. *ad Pammachium , & alibi , homilias in Job* . Verum fortasse libelli de Job Tractatus, Homiliæque , idem prorsus Hilarii opus significant . Fuse satis de hoc argumento disserunt nostri in sua Præf. in nov. edit. operum S. Hilarii n. 25. & 29.

f Vide quæ adnotavimus ad hanc epistolam ante Pastoralem . E. V.

g Hoc insigni honoris titulo compellabantur olim summi Pontifices & Episcopi, ut passim occurrit apud August. Hieronymum &c. Unum profero Ennodium lib. 4. ep. 22. ad Symmachum Papam : *Erigat parvulos implorata Coronæ vestræ miseratio* .

SAN-

SANCTI GREGORII PAPÆ REGISTRI EPISTOLARUM

LIBER * TERTIUS

* *Al. Liber Indict. XI.*

Menſe Septembri Indictione XI.

EPISTOLA I.

Ad Petrum Subdiaconum.

Epiphanium Subdiaconum mittit, qui de ſeditione in Paulum Epiſcopum commota inquirat. Ut illum in reos agentem adjuvet, abſque ulla dilatione aut perſonarum acceptione, præcipit inſtantius. Ad civitatis Eccleſias revocanda mancipia.

Sup. Ind. 10. Ep. 9. 10. 15.

Gregorius Petro Subdiacono Campaniæ.

a QUale [a] in caſtello Lucullano ſit
ſcelus in Paulum fratrem &
coepiſcopum noſtrum commiſſum,
directa nobis fecit relatio manifeſtum. *Vide infra Ep. 15.*
Et quia his diebus Scholaſticus vir
magnificus, Campaniæ judex, hic
præſens inventus eſt, ſpecialiter ei
injunximus ut tantæ perverſitatis inſaniam
diſtricta debuiſſet emendatione
corrigere. Sed quia nunc
b prædictæ relationis portior [b] nos
ut perſonam dirigeremus, admonuit:
ideo Epiphanium Subdiaconum
illuc direximus, qui una
c cum [c] præfato judice, a quibus
excitata ſit vel commiſſa ſeditio, inveſtigare
ac cognoſcere poſſit, &
digna ultione vindicare. Experientia
ergo tua ita tota virtute in hac cauſa
ſolatiari feſtinet, quatenus & cognoſci
veritas, & in delinquentes valeat
vindicta procedere. Quoniam
igitur mancipia glorioſæ Clementinæ
in eodem ſcelere interfuiſſe, & voces,
quæ ſeditionem commoverent,
jactitaſſe dicuntur: ſi ita eſt, diſtri-
d cte [d] ea imminenti ultioni ſubſterne,
nec pro perſona illius ſit veſtra
ſeveritas remiſſior: quia tanto
amplius ferienda ſunt, quanto, utpote
nobilis feminæ pueri, ex ſola
ſuperbia deliquerunt. Sed & illud
ſubtili vos oportet indagatione
perquirere, utrumne prædicta femina
in tanta habuerit ſceleris immanitate
conſilium, aut ſi cum ejus
eſt ſcientia perpetratum: ut quam
ſit periculoſum non ſolum manibus,
ſed etiam in Sacerdotem verbis
excedere, ex noſtra cuncti poſſint
defenſione cognoſcere. Si quid
enim in hac cauſa lentatum fuerit
vel omiſſum, ad tuam culpam ac
tuum potius cognoſcas pertinere periculum;
nec aliquem apud nos excuſationis
locum invenies. Nam
quanto te apud nos res iſta, ſi diſtrictiſſime
fuerit perſcrutata & emendata,
commendat: tanto [e] ſi e
levigata fuerit, noſtram contra te
ſcito indignationem exacui.

Mancipia autem ſi qua de cætero in Monaſterium [f] ſancti Severini, vel in alia Eccleſia ejuſdem caſtelli de civitate refugerint: mox ut ad notitiam tuam pervenerit, nul-

An.Chr. 592. 593. Greg. 3.

nullo modo illic ea immorari permittas, sed intra civitatem in Ecclesiam revocentur; & si [g] justam contra dominos suos querelam habuerint, cum congrua ordinatione de Ecclesiis exire necesse est. Si vero venialem culpam commiserint, dominis suis accepto de venia sacramento, sine mora reddantur.

NOTÆ AD EPIST. I.

a De Castro Lucullano jam dictum ad ep. 24. lib. 1.

b Norm. *nobis ... imminuit*. Corb. *nobis .... innuit*.

c Non est recentioris instituti judices Ecclesiasticos & laicos de eodem simul negotio cognoscere, & ultione digna vindicare. Vide Conc. Aurel. IV. tempore Vigilii an. 545. c. 20. Matiscon. I. c. 7. & Gregorium Turon. Episcopum in libri 5. hist. cap. 5. & 48. *Gussanv.*

d Corrupte in ed. Gussanv. *eam imminenti*, &c. quasi Clementina vindictæ ac pœnæ subjicienda esset, non ejus mancipia. Scrupulum omnem tollunt quæ sequuntur verba: *tanto amplius ferienda sunt*, scilicet mancipia.

e Sic legere, non *si lentata*, ut habent editi, cogit MSS. Vatic. Norm. Corb. &c. consensus.

f Noricorum Apostoli cujus corpus in Castrum Lucullanum translatum est, ubi in ejus honorem celebre ædificatum est monasterium. Consule Bollandum ad diem 8. Januarii.

g Possunt itaque servi juste adversus dominos suos conqueri, & ea de causa ad Ecclesiam confugere. Vide Aurelian. I. c. 3. Epaon. c. 34. & 39. Aurel. IV. c. 24. In cod. de *Judiciis* lege *Servus*, & leg. *Cum debitori*. Multis autem de causis servi ad libertatem proclamabant invitis dominis, ut tradunt Jureconsulti; vel certe ut aliis venderentur, excussa durioris domini potestate. Vide textum in Cod. luculentum; unde pudefiant Christiani, qui famulos ægrotantes domo pellunt, nec de necessariis provident, quasi ad eos nihil pertinuerint. Habetur lib. 7. tit. 6. lege unica, §. *Sed scimus*. Istiusmodi servi derelicti libertate gaudebant invitis dominis. *Auget*.

EPISTOLA II.

Ad Paulum Episcopum.

Illum de accepta injuria consolatur.

Gregorius [a] Paulo Episcopo.

Licet non mediocriter nos contristaverit cognita, quam es perpessus, injuria; habemus aliquam tamen consolationis materiam, quod laudem tuam huic rei inesse cognovimus: ob id quod pro æquitatis rectitudine hoc, quantum directa nobis patefecit relatio, pertulisti. Ut ergo ad majorem Fraternitatis tuæ gloriam applicetur, hæc res constantiam tuam nec frangere, nec a via debet veritatis avertere. Nam major in Sacerdotibus merces est, in veritatis tramite etiam post injurias permanere. Ac ne tantæ impietatis insania inulta remaneat, & in pejus indisciplinatio perniciosa prorumpat, Scholastico [b] viro magnifico Campaniæ judici, quia hic præsens inventus est, ut hæc digna coercitione vindicare debuisset, injunximus. Sed quia homines tui a nobis, ut personam [c] dirigere debuissemus, petiverunt: propterea Epiphanium Subdiaconum illuc nos transmisisse cognosce, qui una cum suprascripto judice investigare valeat, ac cognoscere veritatem: quatenus in eos a quibus tantum facinus immissum constiterit; vel perpetratum, sua instantia dignam faciat exerceri vindictam.

NO-

NOTÆ AD EPIST. II.

a Hic erat Episcopus Nepesinus, cui vacantis Ecclesiæ Neapolitanæ visitationis curam commiserat Gregorius. Vide quæ de eo dicta sunt ep. 9. Indict. 10. *Gussanv.*

b In editis, *viro memorabili.*

c In vulgatis, *dirigeremus*. Sequimur unanimem MSS. consensum.

EPISTOLA III.

Ad Johannem Abbatem.

Bonifacii in Præpositum ordinationem probat. S. Johannis tunicam petit. In causa cum Floriano vult aliquid cedi, ut ad compositionem perducatur. Abbatem arguit quod tum ipse, tum fratres sacram lectionem & orationem negligant. Illum hortatur ad solicitiorem de fratrum animabus, de hospitibus, ac de pauperibus curam.

a Gregorius [a] Johanni Abbati.

PEtiit Dilectio, tua ut frater Bonifacius in monasterio tuo a b te debeat ordinari [b] Præpositus; quod ego valde miratus sum, quare ante factum non est. Nam ex quo illum tibi dari feci, jam eum ordinare debuisti.

c De [c] tunica vero sancti Johannis omnino grate suscepi, quia solicitus fuisti mihi indicare. Sed studeat Dilectio tua mihi ipsam tunicam, aut quod melius est, eumdem Episcopum, qui eam habet, cum Clericis suis, & cum ipsa ad me trasmittere: quatenus & benedictione tunicæ perfruamur, & de d eodem Episcopo vel Clericis [d] mercedem habere valeamus. Causam vero, quæ cum Floriano vertitur, incidere volui, & jam ei vel octoginta solidos mutuos dedi. Quos ille, credo, disponit sibi pro monasterii debito recompensari, & omnino volo eamdem causam decie di: quia Stephanus [e] chartularius dicitur imminere, ut eam prædictus Florianus in publicum transferat, & grave nobis est cum publico litigare. Unde necesse est nobis aliquid cedere, ut possimus eamdem causam ad compositionem perducere. Quod dum factum fuerit, Dilectioni tuæ, Deo auxiliante, nuntiabimus.

De fratrum vero animabus omnino esto solicitus. Sufficiat jam quod opinio monasterii per vestram negligentiam inquinata est. Non frequenter foras egrediaris. In causis istis procuratorem institue, & tu ad lectionem atque orationem vaca.

De hospitalitate esto solicitus, & quantum potes pauperibus largire; ita tamen ut serves, quod Floriano restitui debeat.

In ipsis autem fratribus monasterii tui quos video, non invenio eos ad lectionem vacare. Unde considerare necesse est quantum peccatum est, ut ex aliena oblatione Deus vobis alimoniam transmiserit, & vos mandata Dei discere negligatis.

De sex vero unciis domus, si authenticam chartulam non videmus aut exemplaria, nil possumus facere, sed Florentino [f] Dei famulo f præceptum transmisi, ut si ei veritas constiterit, easdem sex uncias vobis restituat. Quibus restitutis, reliquas sex uncias aut in emphyteosim damus, [g] aut reditus commu- g tamus.

NO-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

NOTÆ AD EPIST. III.

a Scilicet S. Luciæ Syracus. Vide ep. 39. lib. 7.

b Ex Regulæ S. Benedicti c. 65. *de Præposito monasterii*, melius addisces quo munere fungeretur, quam ex nota Gussanv. qui asserit ejus officium fuisse *servare pecuniam*, *& negotia procurare*.

c Eam fuisse S. Johannis Evangelistæ, & positam Romæ in basilica Constantiniana, & pluribus coruscasse miraculis, narrat in vita S. Gregorii Johannes Diaconus lib. 3. c. 59. *Gussanv.*

d Merces quandoque opponitur damno. Cicero ad Lentulum lib. 1. ep. 9. *Non ita magna mercede, quam ego maximo dolore*. Infra ep. 31. *merces* ponitur pro *beneficio*. Gall. *un bon office*. Gussanv.

e De illo vide ep. 28. lib. 2. & 41. libri 5.

f Vatic. B. *Florentino defensori*. Vatic. A. & C. *Florentino* simpliciter.

g Ita quatuor Vaticani Norm. Andeg. Editi vero, *aut in reditus commutamus*.

EPISTOLA IV.

Ad Bonifacium Episcopum.

Vitandum in operibus bonis humanæ laudis desiderium

a Gregorius Benenato Episcopo [a] Regiensi.

QUibusdam venientibus agnovi Fraternitatem tuam misericordiæ operibus vehementer insistere; atque omnipontenti Deo gratias retuli; quia juxta egregii prædicatoris vocem, tunc vivimus, si vos statis in Domino. Sed illud, fateor, non leviter mentem meam momordit, quod eadem opera multis vosipsi nuntiatis: ex qua re collegi, quod mens vestra non studeat Dei oculis, sed humano judicio placere. Unde necesse est, Frater carissime, ut cum bona exterius agis, hæc interius cum magna cautela custodias: ne appetitus placendi hominibus subrepat, & omnis labor boni operis incassum fiat. Nos enim qui sumus, quibus placeri ab hominibus quæritur? Quid namque aliud quam pulvis & cinis sumus? Sed illi tua Fraternitas placere desideret, qui & non longe est, ut appareat; & omne quod retribuerit, finem nullo modo habebit. [b] Mense Octobri, Indictione undecima. b

NOTÆ AD EPIST. IV.

a Norm. Corb. & Vatic. D. *Regitano*. Vatic. B. & Colb. *Regio* vel *Rhegio*. Vatic. A *Rhegino*: B. *Presbytero Rhegio*. Rhegium urbs olim Brutiorum, nunc Calabriæ ulterioris caput, titulo gaudens Archiepiscopali, sedet in ora freti Siculi ex adverso Messanæ. Nominis etymon affert Cassiod. Variar. lib. 12. ep. 14. *Rhegienses cives ultimi Brutiorum, quos a Siciliæ corpore violenti quondam maris impetus segregavit, unde civitas eorum nomen accepit. Divisio enim, ῥήγιον Græca lingua vocitatur*.

b Ita in Colb. & in Turon. S. Gat.

EPISTOLA V.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ut viduam in omnibus causis ab iniquorum violentia tueatur.

Gregorius Petro Subdiacono Campaniæ.

a SIcut in judiciis laicorum [a] privilegia turbare non cupimus, ita eis præjudicantibus, moderata te volumus auctoritate resistere. Violentos

tos namque laicos coercere, non contra leges est agere, sed legi ferre subsidium. Quia igitur Deusdedit gener Felicis de Orticello præsentium latrici violentiam dicitur irrogasse, præfatamque rem illicite detinere: itaut viduitatis ejus dejectio non misericordiam provocare, sed ejus inveniatur roborare malitiam: præcipimus experientiæ tuæ, ut tam contra præfatum virum, quam in cæteris causis, inquibus se asserit præfata femina præjudicium sustinere, tuæ ei solatium tuitionis impendas: nec a quolibet eam prægravari permittas; ne vel ea quæ tibi, salva tamen æquitate, mandantur, in aliqua inveniaris parte negligere: vel viduis aliisque pauperibus, dum illic auxilium non inveniunt, ex hujus itineris profligentur longinquitate dispendia.

NOTÆ AD EPIST. V.

a Refertur extra *de privilegiis c.* 2. addito *nobis* post *præjudicantibus*, laicorum & Clericorum distinctæ cum sint jurisdictiones, suis quæque finibus debent contineri. Concessum est autem nostris Episcopis ab Imperatoribus & Regibus, pauperum, viduarumque oppressarum causas tueri. Sic in cod. *de Episcopis audiendis*, leg. 1. 10. 12. de Episcopis & Clericis leg. 28. 46. 49. Sed evidentius Concil. Matiscon. II. jussu Guntramni Regis, c. 12. & 14. Turon. II. c. 26. S. Greg. lib. 1. ep. 13. 59. Conc. Chalced. can. 5. *Auget.*

EPISTOLA VI.

Ad Johannem Episcopum.

Sacra eum communione privat, ob damnatum injuste Hadrianum Episcopum, quem in locum & ordinem suum restitui jubet.

Gregorius Johanni [a] Episcopo primæ Justinianæ.

a *Infr. Ep. 7. & 38.* b *Joh. Diac. l. 4. c. 26.* c

POst longas tribulationes, quas Hadrianus [b] Thebanæ civitatis Episcopus a consacerdotibus suis, velut ab hostibus pertulit, in Romanam civitatem confugit. Et licet adversus Johannem [c] Larissæum Episcopum ejus fuisset prima suggestio, non ab eo in causis pecuniariis reservatis legibus judicatum; tamen post hæc magis contra personam Fraternitatis tuæ, a qua non juste se a sacerdotii gradu flagitabat esse dejectum, gravissime querebatur. Sed nos, indiscussis petitionibus non credentes, eadem quæ apud Johannem fratrem & coepiscopum nostrum, vel quæ apud Fraternitatem tuam sunt acta, relegimus. Et quidem de memorati Johannis Episcopi Larissæ judicio, quod fuerat appellatione suspensum, satis & piissimi rerum domini, ad [d] Corinthi Episcopum missis jussionibus, decreverunt. d Et nos quoque, per præsentium latores epistolis nostris ad præfatum Johannem Larissæum directis, Christo auxiliante decrevimus. [e] e Cum vero diversi disceptationem judicii cujus examen tibi imperialia jussa tradiderant, & inspectam gestorum apud Johannem Episcopum de criminalibus habitorum seriem ventilavimus, reperimus prope nil te quod ad nominatas indictasque tibi causas attinuit, exquisisse: sed machinationibus quibusdam testes adversus Demetrium Diaconum in damnationem ejusdem Episcopi produxisse; qui eum de illo, quod nec audiri fas est, testimonium dicentem se audivisse perhiberent. Quod dum præsens Demetrius contradiceret se di-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

xisse, adversus sacerdotalem morem disciplinamque canonicam, dejectum honore suo Diaconum Proconsuli provinciæ [f] tradidisse. Qui cum multis laniatus verberibus, adversus Episcopum suum forsan aliqua potuisset tormentorum necessitate mentiri; usque ad finem negotii nihil eum de quibus interrogabatur penitus invenimus fuisse confessum. Sed nec alia in gestis ipsis, sive per depositionem testium, sive per Hadriani professionem, quod ei potuisset obesse reperimus. Sed tantum Fraternitas tua nescio quo mentis motu, divino humanoque jure contemto, abruptam protulit in ejus damnatione sententiam: quæ licet non esset appellatione suspensa, contra leges tamen canonesque prolata, ipsa non poterat jure subsistere. Postquam autem ex abundanti appellationem tibi constat esse porrectam, mirati sumus cur nec homines tuos secundum [g] cautionem Honorato Diacono nostro per responsales tuæ Ecclesiæ expositam, qui tui judicii rationem potuissent reddere, transmisisti. Quod factum te vel de contumacia vel de conscientiæ trepidatione redarguit. Si igitur hæc quæ nobis [h] oblata sunt, veritate vallantur: quoniam occasione vicium nostrarum consideramus [i] vos injusta præsumere: de his alias secundum id quod a nobis deliberatum fuerit, Christo auxiliante decernemus.

Quod vero ad præsens attinet, cassatis prius atque ad nihilum redactis prædictæ sententiæ tuæ decretis, ex beati Petri Principis Apostolorum auctoritate decernimus, triginta dierum spatio te sacra communione privatum, ab omnipotenti Deo nostro tanti excessus veniam cum summa pœnitentia ac lacrymis exorare. Quod si hanc sententiam nostram te cognoverimus implesse remissius, non jam tantum injustitiam, sed & contumaciam Fraternitatis tuæ cognoscas, adjuvante Domino, severius puniendam. Præfatum vero Hadrianum fratrem & coepiscopum nostrum ex tua sententia, ut diximus, nequaquam canonibus neque legibus exsistentem damnatum, in suum locum atque ordinem reverti Christo comitante disponimus, ut nec illi Fraternitatis tuæ noceat contra justitiæ tramitem prolata sententia: nec caritas tua pro placanda futuri indignatione judicis, incorrecta remaneat.

NOTÆ AD EPIST. VI.

a Justiniana prima nunc Locrida, urbs Archiepiscopalis in Macedonia, Justiniani patria, a quo nomen accepit, Vide not. Gussanv. ad ep. 23. lib. 2.

b Thebæ Phthioticæ, vulgo, *Ziton*, urbs Thessaliæ in Græcia, Episcopalis, olim in Phthiotide regione ad sinum Pelasgicum, vulgo *Golfo dell' Armiro*, e regione Demetriadis. Suberat Metropolitæ Larissæo, sed post Archiepiscopalis facta est. *Gussanv.*

c Larissa, vulgo adhuc *Larezza*, urbs Mediterranea, Thessaliæ olim Metropolis, ad Penæum fluvium in Pelasgiotide regiuncula, inter Pierium montem ad Boream, & Pelasgicum sinum ad Austrum: adhuc urbs ampla est sub dominio Turcarum. De hac autem intelligendus est S. Gregorius, non de alia Larissa Thessaliæ quidem, sed Phthiotidis regionis maritima, inter sinus Maliacum & Pelasgicum, quæ non erat Episcopalis. *Gussanv.*

d Vide not. ad ep. 26. lib. 1.

e Sic restituimus ope MSS. Norm. Rem. Vatic. Certe vulgatorum lectio sensu caret: *decrevimus*, *cum diversi disceptatione judicii*, *cujus examinationem tibi imperialia jussa tradiderant; & inspecta gestorum . . . . habitorum scite ventilatis*, *reperimus* &c.

f Tres Vaticani *tradidisti*, vel *tradidistis*. Cæterum vide in digest. titul. *de quæstionibus*. In Codic. libr. 9. tit. 41. excipiuntur jure scripto a tortura illustres, milites, doctores, clerici, nisi sint infames; seniores, minores &c. In Gallia pauci excipiuntur, si gra-

si gravant indicia, etiam in foro Ecclesiastico, modo crimen sit atrox. *Auget:*
g Promissionem aut scripto datam, aut verbo.
h Vulgati, *aperta*. In Norm. legimus *sic igitur hæc . . . veritate vallantur*. *Quoniam* &c.
i In Norm. *nos injusta præsumere*. Vitiose, nec saniori sensu in tribus Vatic. *nos injusta non præsumere*.

AN. CHR. 592. 593
GREG. 3.

EPISTOLA VII.

Ad Johannem Episcopum.

Iniquam Hadriani damnationem Johannis Metropolitani machinationibus procuratam fuisse ostendit, ex judicii ordine. Hunc exinde ab omni in illum jurisdictione abstinere statuit, & sacræ communionis, nisi pareat, privationem minatur.

Gregorius Johanni Episcopo Larissæo.

Sup. Ep. 6. Grat. caus. 16. q. 1. c. 52.

FRater noster Hadrianus, Thebanæ civitatis Episcopus, ad Romanam urbem veniens, lacrymabiliter est conquestus de quisbusdam capitulis se a Fraternitate tua, necnon a Johanne primæ Justinianæ Episcopo, non legitime neque canonice condemnatum. Cumque per diuturnum tempus nullam diversæ partis videremus huc advenire personam, quæ ejus debuisset objectionibus respondere, necessario cognoscendæ veritatis intuitu, ea quæ penes vos acta sunt, relegenda tradidimus. Ex quibus cognovimus Johannem atque Cosmam Diaconos, unum pro lubrico corporis, alterum pro fraudibus Ecclesiasticarum rerum proprio depulsos officio, de pecuniariis [a] criminalibusque capitulis adversus eum piissimis nostris Imperatoribus suggessisse. Qui per jussiones suas te voluerunt, servata videlicet juris canonumque districtione, cognoscere: itaut de pecuniariis quidem ferres firmam jure sententiam: de criminalibus vero, eorum clementiæ habita subtilius examinatione suggereres. Quod si tam rectas jussiones tua Fraternitas rectis quoque mentibus accepisset, nunquam viros pro suis excessibus proprio amotos officio, atque [b] jam inimicantis animi, ad accusationem passim sui suscepisset Episcopi: maxime cum ex suggestione piissimis dominis oblata, eorum sit detecta fallacia; quia cum consensu omnium clericorum hæc contra suum Pontificem se suggessisse professi sunt.

Post hæc tamen, ut breviter quædam strictimque quæ apud te sunt acta percurram, primum capitulum penes Fraternitatem tuam motum est Stephani Thebani Diaconi: cujus vitam quasi sciens turpissimam Hadrianus Episcopus, non eum sui ordinis honore privaverat. Quod capitulum nullus deductorum testium ad Hadriani Episcopi dicit pervenisse notitiam: nisi quod solus Stephanus turpis vitæ suaque professione damnabilis, dicitur esse confessus. Secundum capitulum adversus eum videtur esse propositum, de infantibus ejus jussu a sacri baptismatis susceptione prohibitis, atque ita inabluta sorde peccati defunctis in tenebris. Sed nullus adversus eum deductorum testium professus est nosse se tale aliquid ad Hadriani Episcopi pervenisse notitiam: sed a matribus infantum, quarum viri remoti pro culpis, ut dicitur, ab Ecclesia fuerant, se cognovisse dixerunt. Sed nec [c] inbaptizatos eos mortis tempus professi sunt occupasse, sicut accusatorum continebat invidiosa suggestio: cum [d] in Demetriade civitate baptizatos eos esse constiterit. Et

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

hæc quidem de criminalibus causis.

De pecuniariis vero qualiter a te fuerit judicatum, inquisitio deputatorum a Principe virorum piissima jussione serenissimis Principibus attestatur. Nam cum tuam sæpe fatus Hadrianus suspendisset appellatione sententiam, quantum ex quatuor testium depositionibus apud Johannem primæ Justinianæ Episcopum prolatis agnovimus, arctissima detrusus custodia, libellum in quo objecta sibi confiteretur capitula, tua coactus est Fraternitate porrigere. Qui quidem in porrecto a se libello de pecuniariis invenitur tuæ consensisse sententiæ. Criminalia vero medio quodam dubioque verborum calle transcurrit, ut & tua quibusdam subjectis nebulis frustraretur intentio, & ipse porro nimis a confessione, [e] perplexæ locutionis obscuritate refugeret. Cumque porrecta appellatio per homines ejus, cæteraque quæ penes te gesta sunt, piissimis fuissent deportata Principibus, deputatis, ut diximus, Honorato Diacono Sedis nostræ, & Sebastiano glorioso [f] antigrapho, cunctisque examinatis subtiliter, a serenissimis est dominis ab omnibus jussionibus absolutus. Sed nescio quibus machinationibus exquisitis, alia rursus est Principalis jussio elicita: ut de cunctis ante fatis capitulis Johannes primæ Justinianæ Episcopus requirens subtiliter judicaret. In cujus judicio omnes Clerici Hadriani Episcopi, & Demetrius Diaconus inter tormenta professus est, omnem hanc contra Hadrianum Episcopum calumniam, fraternitatis tuæ machinatione confectam. Nec aliqua de capitulis ipsis, quæ in tua audientia criminaliter objecta fuerant, Hadriano Episcopo sunt probata. Sed provenit alia contra canones ac leges in Demetrium Diaconum ejus aliasque personas crudelis atque dolosa discussio, in qua [g] nihil pene repertum est, ex quo sæpe memoratus Hadrianus damnari legitime debuisset, sed magis ex quo potuisset absolvi. Sed de Johanne primæ Justinianæ urbis Antistite, ac de nequissimo ejus damnandoque judicio alias sumus juvante Domino tractaturi. Hadrianum vero Episcopum reperimus, & tuo contra sacerdotales mores odio laborasse, & nullo jure pecuniariis in causis eum Fraternitatis tuæ condemnatum fuisse sententia.

Joh. Diac. l. 4. c. 26. Grat. 26. c. 16. q. 1 c. 52.

Quia igitur & ab ante fato Johanne primæ Justinianæ Episcopo contra jus canonesque depositus, honoris sui gradu carere non potuit, in sua eum reformari Ecclesia, atque in propriæ dignitatis ordinem decrevimus revocari. Et cum oportuisset te ex eo Dominici corporis communione privari, quod admonitione sanctæ memoriæ decessoris mei contemta, per quam eum Ecclesiamque ejus de tuæ jurisdictione potestatis exemit, rursus in eis aliquid tibi jurisdictionis servare præsumseris: tamen nos humanius decernentes, communionisque tibi sacramentum interim conservantes, decernimus ut Fraternitas tua ab eo Ecclesiaque ejus, omnem ante habitæ suæ potestatem jurisdictionis abstineat, sed secundum scripta decessoris nostri, si qua causa vel fidei, vel criminis, vel pecuniaria adversus præfatum Hadrianum consacerdotem nostrum potuerit evenire, vel per eos qui nostri sunt vel fuerint in urbe regia Responsales, si mediocris est quæstio, cognoscatur: vel huc ad apostolicam Sedem, si ardua est, deducatur: quatenus nostræ audientiæ sententia decidatur. Quod si contra hæc quæ statuimus, quolibet tempore, qualibet occasione, vel surreptione venire tentaveris, sacra scias te communione privatum: nec eam te, excepto ultimo vitæ tuæ tem-

h tempore, [h] nisi concessa Romani Pontificis decernimus jussione percipere. Hæc enim consona sanctis Patribus definitione sancimus; ut qui sacris nescit obedire canonibus, [i] nec sacris administrare, vel communionem capere sit dignus altaribus. Res autem sacras sive alias mobiles immobilesque ejus Ecclesiæ, quas hactenus [k] dicitur retinere, quarum notitiam nobis oblatam præsentibus annectimus litteris, sine aliqua ei dilatione Fraternitas tua restituat. De quibus si qua inter vos quæstio vertitur, volumus ut apud Responsalem nostrum in urbe regia ventiletur.

Grat. 25. q. 1. c. 13.

NOTÆ AD EPIST. VII.

a Vide Nov. 83. *de pecuniariis, & criminalibus Clericorum causis.*

b Pro hac voce quæ in omnibus Vatic. Norm. &c. legitur, editi habent, *immutabilis animi.*

c Quatuor Vaticani, *inablutos.*

d Demetrias, vulgo *Dimitriada*, urbs Thessaliæ in sinu Pelasgico, & in Magnesia regione, olim Episcopalis, sub Larissæ Metropol.

e Sic emendandum judicavimus, prælucente Vatic. A. Certe *imperplexæ*, quod habent vulgati, non convenit cum his quæ præcesserunt: *medio quodam dubioque verborum calle transcurrit.*

f In Vatic. A. C. *antigrapheo*. Suffragantur Normanni. De hac dignitate vide lib. 1. ep. 29. Consule quoque Glossaria Cangii tum Latinum tum Græcum.

g Melius fortasse in Norm. & Reg. *nihil penitus.*

h Vatic. A. & C. *nisi cum concessa*. Norm. *nisi concessam* &c.

i Gussanvil. putat sic legendum; *nec communionem capere, nec sacris administrare dignus sit altaribus*. Clara est nostra lectio, quam ex MSS. Vatic. Norm. &c. eruimus.

k Vulgati, *diceris*. Optime legitur in MSS. *dicitur*, scilicet, *fraternitas tua.*

EPISTOLA VIII.

Ad Natalem Archiepiscopum.

Florentium Episcopum, absque concilii judicio depositum, ab exsilio revocandum; causamque illius, convocatis Episcopis, retractandam.

Gregorius Natali Archiepiscopo Salonitano.

Joh. Diac. lib. 4. c. 28.

DUm cuncta negotia indagandæ solicitudine veritatis indigeant, tum quæ ad dejectionem sacerdotalium graduum pertinent, districtius sunt trutinanda: in quibus non tam
a [a] de humilibus constitutis, quam divinæ quodammodo benedictionis refragatione tractaur. Quæ res quo-
Infr. Ep. 9.
b que nos in Florentii [b] Epidauritanæ civitatis Episcopi persona ad exhortationem vestræ Fraternitatis admonuit. Nuntiatum siquidem nobis est, a quibusdam fuisse eum in causis criminalibus accusatum: & nullis canonicis probationibus exquisitis, nec sacerdotalis concilii [c] proveniente judicio, cum ab honoris c
officio [d] non jure, sed auctoritate d
depositum. Quia ergo non potest quemquam Episcopatus gradu, nisi justis ex causis, concors Sacerdotum summovere sententia: hortamur Fraternitatem vestram, ut præfatum virum ex eodem, in quo detrusus est, ejici faciatis exsilio, causamque ejus Episcopali disceptatione perquiri. Et si in his in quibus accusatus est, canonica fuerit probatione convictus, canonica proculdubio est ultione plectendus. Quod si alias,

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

lias, quam de eo æstimatum est, [e] synodali fuerit inquisitione compertum, necesse est ut & criminatores justi districtionem juris exhorreant, [f] & in criminato innocentiæ suæ serventur illibata suffragia. Exsecutionem vero ante fati negotii Antonino Subdiacono nostro ex nostra præceptione mandavimus: quatenus ejus instantia & quæ sunt legibus canonibusque placita decernantur; & decreta, juvante Domino, mancipentur effectui.

N O T Æ A D E P I S T. VIII.

a In excusis, *de bumanis*, Sequimur Corb. Norm. &c.

b Epidaurus, Gall. *Raguze*, urbs Dalmatiæ maritima, nunc sui juris & Reipublicæ caput, Turcis tamen tributaria. Ibi emporium celebre cum arce valida S. Laurentii. Olim tantum Episcopalis erat sub Sirmiensi occidentalis Illyrici Metropolitano, hodie vero Archiepiscopalis. Horrendo terræ motu valde est desolata an. 1667. Huic Reip. parent urbes nonnullæ cum insulis aliquot adjacentibus. *Gussanv.*

c Excusi, *præveniente judicio*.

d Quia nempe eum ab Episcopali gradu non justis ex causis concors Sacerdotum in Synodo sententia summoverat. Opus enim est synodali inquisitione, Episcopali disceptatione, probatione canonica. Idipsum epistola sequente repetit verbis apertissimus. *Guss.*

e Episcopos a Synodis judicari, canonibus cautum est aut certe a 12. Episcopis, ut Leo IV. agnoscit ep. ad Episcopos Britanniæ. Idque juxta canonem 12. Concil. Carthag. *Gussanv.*

f Non Junium modo, sed & Apulejum & Ciceronem voce *criminor* passive usos fuisse docent Grammatici.

E P I S T O L A IX.

Ad Antoninum Subdiaconum.

Ut Florentio, si a convocatis Episcopis absolvatur, res suas omnino restitui curet.

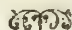
Gregorius Antonino Subdiacono.

PErvenit ad nos Florentium Epidauritanæ civitatis Episcopum, præreptis prius rebus ejus, pro quibusdam non approbatis criminibus, sine sacerdotali concilio fuisse damnatum. Et quia non debet is pœnam sustinere canonicam, in cujus damnatione non est canonica prolata sententia: præcipimus Experientiæ tuæ, ut Natali fratri & coepiscopo nostro debeas imminere, quatenus supradictum virum de eodem ejici faciat, quo nunc dicitur detrusus exsilio. [a] Convocatoque Episcoporum concilio, si hæc in quibus accusatus est, canonice fuerint approbata, præfati Natalis fratris & coepiscopi nostri volumus in eum proprium robur obtinere sententiam. Sin autem generali fuerit judicio absolutus, nec eum deinceps cujuslibet præjudicio subjacere permittas, & præfatæ res districta tuæ solicitudinis restituantur instantia. Necesse est ergo ut quanto graviora talium negotiorum perpendis pondera, tanto ea maturiori vigilantiorique studeas exsecutione complere.

Grat. 11. q. 1. c. 64.

N O T Æ A D E P I S T. IX.

a Nondum in Sedem restitutus erat Florentius mense Februario Ind. 1. Vide lib. 8. ep. 10.

EPISTOLA X.

Ad Savinum Subdiaconum.

Ut Evangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipit ac veneratur Gregorius. Chalcedonensis fidem in quinta Synodo violatam non fuisse declarat. Savino proinde ad Ecclesiæ unitatem remeandum.

Gregorius Savino Subdiacono.

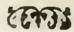
Joh. Diac. lib. 4. c. 59. EXeuntes maligni homines turbaverunt animos vestros, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, adstruentes quod aliquid de sancta Chalce- *Lib. 4. Ep. 4.* donensi synodo piæ memoriæ Justiniani temporibus sit imminutum, quam omni fide omnique devotione a veneramur. Et sic [a] quatuor synodos sanctæ universalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros sancti Evangelii b recipimus. [b] De personis vero de quibus post terminum synodi aliquid actum fuerat, ejusdem piæ memoriæ Justiniani temporibus est ventilatum: ita tamen, ut nec fides in aliquo violaretur, nec de eisdem personis aliquid aliud ageretur, quam apud eamdem sanctam Chalcedonensem synodum fuerat constitutum. Anathematizamus autem si quis ex diffinitione fidei, quæ in eadem synodo prolata est, aliquid imminuere præsumit, vel quasi corrigendo ejus sensum mutare: sed sicut illic prolata est, per omnia custodimus. Te ergo, fili carissime, decet ad unitatem sanctæ Ecclesiæ remeare, ut finem tuum valeas in pace concludere: ne malignus spiritus, qui contra te per alia opera prævalere non potest, ex hac causa inveniat unde tibi in die exitus tui in aditum regni cœlestis obsistat.

NOTÆ AD EPIST. X.

a Vide ep. 25. lib. 1.

b Quid de illis actum sit, diximus ad ep. 51. lib. 2. Porro vide quam sit ingeniosa caritas, quantum unionis studium, & schismatis odium; quandoquidem veritatem quasi obscurat superinducto malagmate, ut istius Subdiaconi mentem emolliens Ecclesiæ consociet. Lege ep. 39. lib. 4. ad Constantium, ubi ait de his modo personis actum, de quibus nihil in Chalcedonensi Concilio continetur. *Gussanv.* Quod hic docet Gregorius, iisdem pene verbis legitur lib. 4. ep. 39. Sensus S. Doctoris est, ad Concilium Chalcedonense non pertinere quidquid extra aut ultra fidei definitionem statutum est de personis aut aliis negotiis. Eadem est Pelagii II. doctrina, maxime ep. 3. ad Eliam & ad alios Istriæ Episcopos, quam a Gregorio scriptam diximus supra. Porro præcipua non recipiendi pro Chalced. Concilio quædam in ultimis actionibus sancita, ratio fuit, quod vel absentibus, vel repugnantibus Legatis apostolicis, nec approbante S. Leone, fuerint constituta.

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

EPISTOLA XI.

Ad Ordinem & plebem Albanensem.

Ordinatum ipsis Episcopum.

Gregorius Ordini, & plebi consistentibus in [a] Albano.

PRobabilibus [b] desideriis nihil attulimus tarditatis; fratrem namque & coepiscopum nostrum Hominembonum vobis ordinavimus Sacerdotem. [c] Mense Novembri, Indictione XI.

NOTÆ AD EPIST. XI.

a Albanum, vulgo *Albano*, civitas Latii, quæ crevit ex Albæ longæ ruderibus, distatque ab urbe Roma 14. mill. pass. unus est e sex Episcopatibus Cardinalibus antiquioribus tribui soliti s. *Gussanv.*

b Id est probatis, bonis, laudabilibus. Vincent. Lirin. Commonit. 1. c. 4. & Commonit. 2. c. 1. Christianum Catholicum in quæstionibus vult interrogare sententias eorum *qui Magistri probabiles exstiterunt.*

c Ita Turon. S. Gat. & Colb. vet.

EPISTOLA XII.

Ad Maximianum Episcopum.

Agrigentini Episcopi accusatores & ad ejus causam spectantia documenta Romam mittat.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

PRidem quidem Fraternitati vestræ scripseram, ut eos qui adversus Gregorium Episcopum Agrigentinæ civitatis aliqua dixerant, ad Romanam civitatem transmittere deberetis. [a] Quod & nunc ut instantius fieri debeat, præsentibus adhortamur epistolis. Unde personas ipsas, cæteraque documenta, id est gesta & petitiones, quæ data sunt, festinate cum celeritate transmittere. Nec moram aliquam excusationemque perquiri penitus permittimus: quatenus eis in Romanam, sicut diximus, civitatem sub celeritate transmissis, sciamus quid auxiliante Domino, de persona salubrius ejus disponere debeamus.

NOTÆ AD EPIST. XII.

a Gregorium Agrigentinum & Leonem Catanensem Episc. Romam venire jusserat Gregorius Mag. Indict. IX. lib. I. ep. 72. Catanam omnino purgatus redit Leo. Indict. X. lib. 2. ep. 33. Romæ accusatores suos exspectat Gregorius Agrigentinus.

EPI-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

EPISTOLA XIII.

Ad Agnellum Episcopum.

Agnellum Terracinensi Ecclesiæ ita præficit, ut Fundensis Ecclesiæ jura potestatemve illi non subtrahat.

Inf. Ep. 14. Gregorius Agnello Episcopo [a] de Fundis, [b] qui nunc in civitate incardinatus est Terracinensi.

a b

Grat. 21. q. 1. c. 5. RElatio cleri simul & populi Terracinæ degentis nos valde lætificat, ob hoc quod de tua Fraternitate bona testatur. Et quia defuncto Petro Pontifice suo te sibi Cardinalem postulant constitui Sacerdotem, eorum vota necessario complenda esse prævidimus: quatenus & illi se gaudeant impetrasse quod postulant, & nos concessisse Joh. Diac. l. 3. c. 15. quod expedit, videamur. Quia igitur ob cladem hostilitatis nec in civitate nec in Ecclesia tua est cuiquam habitandi licentia: ideo te auctoritate nostra Terracinensi Ecclesiæ Cardinalem constituimus Sacerdotem; admonentes, ut ita de animabus populorum illic consistentium, Deo protegente, debeas esse solicitus: quatenus callidi perversique hostis insidiæ commisso tibi gregi qualibet arte nocere non valeant; sed solicitudinis tuæ grex circumseptus custodia, digni se pastoris gaudeat meruisse tutamina. In tuis actibus plebi exempla bene vivendi exsistant, avaritia in te vires non habeat. Tua prædicatione qui litteras nesciunt, quid divinitus præcipiatur agnoscant. In Dei timore populum, quemadmodum vivere possit, tui mores instituant. Operibus exerce quod subjectos doces, & prædicas. Actus tui in aliorum correptionem proficiant, in adjutorium sibi vitæ tuæ imitationem assumant. Sicque te in cunctis operibus exhibere festina, ut scripturam [c] constructionemque in te habeat, quicumque aut negligit, aut non potest lectione formari. Tota igitur mentis intentione ita lucrum animarum Domino nostro facere festinato, ut digna te merces ante ejus conspectum in die retributionis inveniat. Quidquid vero de prædictæ rebus Ecclesiæ, vel ejus patrimonio, seu cleri ordinatione promotioneve, & omnibus generaliter ad eam pertinentibus, solerter atque canonice ordinare facereque provideris, liberam habebis, quippe ut Sacerdos proprius, modis omnibus facultatem.

Illud quoque Fraternitatem tuam scire necesse est, quoniam sic te prædictæ Terracinensis Ecclesiæ [d] Cardinalem esse constituimus Sacerdotem, ut & Fundensis Ecclesiæ Pontifex esse non desinas, nec curam gubernationemque ejus prætereas, quia ita Fraternitatem tuam sæpe dictæ Terracinensi Ecclesiæ, sicut præfati sumus, præesse præcipimus, ut ante dictæ Fundensis Ecclesiæ tibi jura potestatemve nullo modo subtrahamus. Grat. Ibid. c. 6.

c d

NOTÆ AD EPIST. XIII.

a Vulgo *Fondi*, urbs adhuc Episcopalis in Latio.

b Hæc & quæ sequuntur ad inscriptionem pertinentia desunt in MSS. Norm. in Rem. & duobus Teller. Exstant in tribus Vatic.

c Vatic. A. *conscriptionemque*. Alia lectio est Norm. Turon. &c.

d Prioribus seculis, si vocem spectes, iidem dicebantur Episcopi qui Presbyteri, apud Græcos & Latinos auctores, ne exceptis quidem sacris codicibus. Vide

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

Vide Hieron. ep. 85. ad Evagrium, Theodoret. initio epiſt. ad Philip. & in cap. 3. primæ ad Timoth. Act. 20. verſ. 17. Vix apud S. Gregorium nomine presbyteri Epiſcopus deſignatur; ſæpius nomine Sacerdotis. Porro Cardinalis Sacerdos idem ac proprius, quaſi titulo perſeveranter affixus. S. Gregorio & aliis paſſim, *incardinare* eſt proprium Epiſcopum, Abbatem, Presbyterum, Diaconum in aliqua Eccleſia inſtituere. Vide l. 1. ep. 15. l. 9. ep. 9. 10. 86. l. 10. ep. 3. l. 12. Ep. 11. l. 13. ep. 36.

EPISTOLA XIV.

Ad Terracinenſes.

Hortatur ut Agnello Epiſcopo ſuo in omnibus obediant.

Sup. Ep. 13. Gregorius Clero, Ordini, & plebi conſiſtenti in Terracina.

Dilectionis veſtræ deſideria inſinuata nobis, quam obtuliſtis, petitio reſeravit, electionemque veſtram valde laudavimus: quia Agnellum fratrem & coepiſcopum noſtrum probatum jam meritis, Cardinalem vobis conſtitui deprecamini Sacerdotem. Et quoniam gratæ laudandæque petitioni nec effectum negari, nec moram oportebat innecti, ſecundum deſideria poſtulationemque veſtram ſupra dictum Agnellum, directa præceptione, Eccleſiæ veſtræ Cardinalem eſſe ſtatuimus Sacerdotem. Pro qua re Dilectionem veſtram paterna adhortatione commoneo, ut ei obedientiam præbere in omnibus debeatis: quatenus caritatis veſtræ ſolatio roboratus, curam gubernationemque Eccleſiæ quam vobis probatur petentibus ſuſcepiſſe, adjuvante Domino ſalubriter valeat adimplere. [a] Menſe Decembri, Indictione XI. a

NOTÆ AD EPIST. XIV.

a Ita legitur in Turon. S. Gat.

EPISTOLA XV.

Ad Scholaſticum Judicem.

Cum Florentius Subdiaconus a Neapolitanis electus Epiſcopatum fuga declinarit, de alio eligendo cogitandum.

a Gregorius Scholaſtico [a] Judici Campaniæ.

Supra ep. 1. Joh. Diac. l. 3. c. 8. Dum de Neapolitanæ civitatis cura deſtitutæ Sacerdotis ſolatio vehementius angeremur, ſupervenientes præſentium latores cum decreto in Florentium Subdiaconum noſtrum confecto, aliquid nobis in tanto cogitationum pondere relevationis [b] invenerant. Sed dum præfatus ſubdiaconus noſter refugiens civitatem ipſam, ordinationem ſuam lacrymabiliter [c] evitaſſet, quaſi ex majori [d] quadam diſpenſatione noſtram cognoſcite creviſſe mœſtitiam. Atque ideo ſalutantes hortamur Magnitudinem veſtram, ut convocantes priores vel populum civitatis, de electione alterius cogitetis, qui dignus poſſit cum Chriſti ſolatio ad ſacerdotium promoveri. In quo decreto ſolemniter facto, atque ad hanc urbem tranſmiſſo ordinatio illic tandem, Chriſto auxiliante, proveniat. Sin autem aptam non invenitis, in quam poſſitis conſentire per-

personam: saltem tres viros rectos ac sapientes eligite, quos ad hanc urbem generalitatis vice mittatis, quorum & judicio plebs tota consentiat. Forsitan huc venientes, præstante Dei misericordia, talem reperient, qui vobis Antistes irreprehensibiliter ordinetur: quatenus destitutæ civitati vestræ nec intrinsecus actuum suorum desit inspector, nec extrinsecus adhibita solicitudine Sacerdotis, hostilibus aditus præstetur insidiis.

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

NOTÆ AD EPIST. XV.

a In nonnullis ed. *Duci Campaniæ*.
b Vatic. C. *innuerant*. Consentiunt excusi.
c Alias, *evasisset*, ut ferunt editi. Nostra lectio est quatuor Vatic. omnium Norm. Reg. &c.
d In excusis, *desperatione*, quibus favent nonnulli MSS.

EPISTOLA XVI.

Ad Petrum Episcopum.

Valerianum Presbyterum pro redemtione captivorum advenientem commendat.

Gregorius Petro Episcopo [a] de Baricis. a

Licet Fraternitatem tuam piis se caussis non dubitemus sponte impendere; verum tamen proniorem eam nostra fieri arbitramur epistola; idcirco præsentibus tibi indicamus apicibus, horum latorem Valerianum Presbyterum pro redemtione captivorum in illas partes advenisse: cui tanto enixius in omnibus debetis ferre solatium, quanto eum [b] mercedis intentione longinqui itineris laborem assumsisse cognoscitis. Sic enim & hic quod intendit, te adjuvante, perficiat; & Fraternitas tua pro impenso solamine magnam apud Deum, sicut desiderat, retributionem inveniet. [c] Mense Januario, Indictione XI. b c

NOTÆ AD EPIST. XVI.

a In MSS. & in editis discrepat hujus ep. inscriptio. In Norm. Rem. & cæt. antiq. legitur tantum: *Petro Episcopo*. In Vatic. A. *ep. Bauricis*, In B. & C. *ep. Bancis*, consentientibus Colb. In Andegav. *ep. de Bancis*. In ed. Rom. *ep. de Vibicis*. Lege seq. notam Gussanv. *De Baricis*. Sic lego ex codicibus MSS. Moissiac. Cluniac. Cisterc. Sorbon. Victorino & aliis, ex quibus aliqui legunt *de Barcis*. Concordant editiones antiquæ Veneta 1504. Parisienses 1508. 1518. 1586. Lugdunensis 1539. & aliæ. In posterioribus editionibus legebatur *de Vibicis*, quod unde irrepserit non video. *Baricis* autem corrupte dicitur pro *Barce*, a qua Barcæi populi, quos corrupto sermone Afri *Baricianos* vocant, inquit S. Hieronymus epist. 129. ad Dardanum, licet in vulgaribus editionibus S. Hieronymi habeatur *Barcianos*. Verum ex emendatione Erasmi legendum *Baricianos*, sicut & ex editionibus S. Hieronymi Romana 1470. Veneta 1488. Lugdunensi 1508. & 1513. Sic etiam habetur in codd. S. Victoris Paris. S. Theodorici Remensis, & duobus viri clarissimi Claudii Joly Cantoris Parisiensis. Fuit autem *Barce* olim civitas Africæ, metropolis Libyæ, Ptolemais etiam appellata, a Scipione Africano post devictam Africam populo Romano tributaria facta. Sidonius Apoll. carmine 7.

Quæ captiva dedit quondam stipendia Barce.

Hodie dicitur *Barca*, estque regionis cognominis caput, quæ quidem regio inter Ægyptum & Syrtim magnam, juxta mare Mediterraneum jacet. *Gussanv.*

An.Chr. 592. 593. Greg. 3.

sanv. Captivi, inquit Alteserra, commercii causa deportabantur in Africam, ut venundarentur pro servis; & maxime venum exponebantur apud Baricis urbem. Ideo Gregorius misit Valerianum Presb. in Africam pro redimendis captivis, quem Baricensi Episcopo commendavit.

b Conjecit Gussanv. legendum, *sine mercedis intentione*, aut, *æternæ mercedis intentione*. Verum sumitur merces hic pro misericordia, Gallice *mercy*. Eodem sensu lib. 4. ep. 31. & apud auctores alios passim. Hincmarus Laudun. Episcopus ad Carolum Regem: *Precor vestram mercedem, ut vester animus mihi sit placatus*. Qui redimendis captivis operam dant Religiosi, dicuntur *de mercede*. & Gallice *De la Mercy*.

c Ita Colb. vet. & Turon. S. Gat.

EPISTOLA XVII.

Ad Gratiosum Subdiaconum.

Floræ Abbatissæ domum cum hortis & hospitiis ad construendum Monasterium tradat.

Gregorius Gratioso Subdiacono.

Grat. 22. q. 2. c. 7.

Religiosam vitam eligentibus congrua nos oportet consideratione prospicere, ne cujusdam necessitatis occasio aut desides faciat, aut robur, quod absit, conversationis infringat. Idcirco præsenti tibi auctoritate præcipimus, quatenus domum positam in hac urbe, regione quarta, juxta
a locum qui appellatur, [a] Gallinas albas, vel hortum juris sanctæ Rom. Eccl. cui, Deo auctore, præsidemus,
b in qua Campana [b] quondam Patritia mansisse dignoscitur, simul & hortum atque hospitia, quæ intra eamdem domum janua concludit, Floræ Abbatissæ debeas tradere, proprietatis jure proculdubio possidendam. In qua domo monasterium, ubi cum congregatione sua habitare possit, Christo queat adjuvante construere: ut tam ipsa, quam etiam, quæ in ejus loco honoreque successerit, prædictam domum & hortum cum omnibus ad se pertinentibus, sicut diximus, quieto inconcussoque jure, a nobis pietatis consideratione concessa, valeat possidere.

NOTÆ AD EPIST. XVII.

a Addiderunt ed. recentiores *ad*, ut juxta grammaticæ præcepta legeretur, *ad gallinas albas*. Nesciunt hanc præpositionem MSS. Vatic. Norm. &c. necnon vet. excusi.

b Sic habent Vatic. B. & D. Rem. & vet. ed. Sic legendum ex vetusto cod. Vatic. jam monuerunt correctores Romani ad hunc locum a Gratiano relatum.

EPISTOLA XVIII.

Ad Theodorum Consiliarium.

Acosimi pueri donationem, jam Theodoro factam, scripto firmat.

Gregorius Theodoro Consiliario.

Grat. 22. q. 2. c. 67.

Ecclesiasticis utilitatibus desudantes Ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere, ut qui se voluntariis obsequiorum necessitatibus sponte subjiciunt, digne nostris provisionibus consolentur [a]. Quia a
igitur te Theodorum virum eloquentissimum consiliarium nostrum man-

mancipiorum cognovimus ministerio destitutum, ideo puerum nomine Acosimum, natione Siculum, juri dominioque tuo [b] dari tradique præcipimus. Quem quoniam traditum ex nostra voluntate jam possides, hujus te necesse fuit scripti pro futuri temporis testimonio ac robore largitatis, auctoritate fulciri: quatenus, Domino protegente, secure eum semper & sine ullius retractationis suspicione, quippe ut dominus, valeas possidere. Neque enim quemquam fore credimus, qui tam parvam largitatem pro tua tibi devotione concessam desideret, vel tentet ullo modo revocare: cum uno eodemque tempore, & verecundum sit, a decessoribus bene gesta resolvere, [c] & verecundum sit docere cæteros in sua quandoque resolutoriam proferre largitate sententiam.

NOTÆ AD EPIST. XVIII.

a Ita, *consolari*, passive apud Gellium & Priscianum.

b Dare est *dominium transferre*, quod nonnisi in consentientem transferri potest, ideoque acceptantis facto consummatur. Acceptans traditionem nullum jus acquirit. Ex Cujacio, *traditio est datio possessionis*. Itaque hic per dationem acquiritur proprietas; per traditionem sola possessio. *Auget*.

c Duo Vatic. *& verendum sit*.

EPISTOLA XIX.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ut sancti Severini reliquias ad Ecclesiæ consecrationem mittat.

Gregorius Petro Subdiacono Campaniæ.

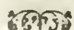
COr nostrum pia divinitatis inspiratione compungitur, loca quondam exsecrandis erroribus deputata, in catholicæ religionis reverentiam dedicare [a]. Quia igitur Ecclesiam positam juxta domum Merulanam regione tertia, quam superstitio diu Ariana detinuit, in honorem sancti [b] Severini cupimus consecrare, Experientia tua reliquias beati Severini summopere debita cum veneratione transmittat: quatenus quæ nostris animis perficienda decrevimus, implere, omnipotentis gratia suffragante, possimus.

NOTÆ AD EPIST. XIX.

a De consecr. dist. 1. legere est c. 20. 21. 22. de istis dedicationibus & purgationibus Ecclesiarum. Porro Ecclesias Catholicorum ab Arianis aut aliis hæreticis occupatas & Catholicis postmodum redditas, novo semper fuisse ritu dedicatas vix ausim affirmare. *Gussanv.* Quidquid sit de seculis quæ præcesserunt, certe Gregorius rituum Ecclesiasticorum peritissimus, basilicas ab hæreticis pollutas denuo consecravit. Vide l. 3. dial. c. 30.

b Illius forte, qui Noricorum dicitur Apostolus, & Neapolim post obitum translatus, de quo Paul. Diac. de gestis Langob. l. 1. c. 19. & Eugippus Abbas in vita S. Severini. De ejusdem reliquiis infra lib. 9. ep. 83. lib. 11. ep. 31.

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

EPISTOLA XX.

Ad Gratiosum Episcopum.

Sancti Anthemii Ecclesiam unit Numentanæ.

a Gregorius Gratioso Episcopo [a] Numentano.

Johan. Diac. lib. 3. cap. 15. Vide ep. 50. l. 2.

POstquam hostilis impietas diversarum civitatum ita peccatis facientibus desolavit Ecclesias, ut reparandi eas spes nulla populo deficiente remanserit, majori valde cura constringimur, ne defunctis earum Sacerdotibus, reliquiæ plebis, nullo Pastoris moderamine gubernante, per invia fidei, hostis callidi, quod absit, rapiantur insidiis. Hujus
b ergo rei solicitudine [b] sæpe commoniti, hoc nostro sedit cordi consilium, ut vicinis eas mandaremus Pontificibus gubernandas. Ideoque Fraternitati tuæ curam gubernatio-
c nemque [c] sancti Anthemii Ecclesiæ, in Curium Sabinorum territorio constitutæ, prævidimus committendam, quam tuæ Ecclesiæ aggregari unirique necesse est: quatenus utrarumque Ecclesiarum Sacerdos recte, Christo adjuvante, possis exsistere, & quæque tibi de ejus patrimonio vel de cleri ordinatione seu promotione vigilanti ac canonica visa fuerint, cura disponere; quippe ut Pontifex proprius, liberam habebis ex præsenti nostra permissione licentiam. Quapropter, frater carissime, Dominicorum reminiscens mandatorum, salubriter ita in commmissæ plebis regimine lucrandisque animabus invigila, ut ante tribunal æterni judicis constitutus, fructum bonæ operationis, qui ad mercedem tuam pertineat, eidem Redemtori nostro, in quo lætari possis, exhibeas. [d] d
Mense Februario, Indictione XI.

NOTÆ AD EPIST. XX.

a *Nomentum* vel *Numentum*; urbs olim Episcopalis Valeriæ, cui successit Castrum, vulgo *Lamentana* dictum in territorio Sabin. *Gussanv.*

b Ed. recentiores *commoti*.

c Putant eamdem esse cum Episcopatu Curium Sabinorum. *Cures* autem urbs fuit primaria Sabinorum, nunc pagus *Torre* vel *Turres*, ad fluvium Himelam, teste Leandro. Aliis est pagus *Curese* in eadem regione ad Farfense cœnobium, Sabinorum autem regio olim longius quam nunc Sabinia extendebatur. Porro Dulcitius Episcopus S. Anthimi subscripsit Synodo Romanæ III. sub Symmacho an. 499. & Syn. Rom. VI. sub eodem Symm. an. 504. absolute tamen vocatur Episcopus Sabinensis in Syn. Romana I. sub eodem Symmacho an. 501. *Gussanv.* Juvat viri docti conjecturam, quod in Normannis legatur *S. Anthemi*, non *S. Anthemii*.

d Ita Turon. S. Gat. & Colb. vet. Non capio quonam consilio Gussanv. observet hanc ep. scribi datam mense Febr. Indict. XI. cum ep. 9. sit mensis Novem. Optime sane conveniunt hæ chronologicæ notæ: cum enim indictio inciperet mense Septembri, epistola data mense Novembri, antecedere debuit datam mense Febr.

EPI-

EPISTOLA XXI.

Ad Paschalem, Demetianum, & Castorium.

Orphanis patris substantiam Ecclesiæ obligatam reddit, debitasque ab illo pecunias omnino condonat.

Gregorius Paschali, Demetiano, atque Castorio, filiis Urbici defen-
a soris [a] de Tiburtina.

OFficii nostri est orbatis ita parentibus ferre consultum, quatenus aliquid de his, [b] quæ juste debentur Ecclesiæ relaxantes, eorum possimus subvenire miseriis. Quia igitur facta subtilius ratione, patrem vestrum Urbicum, quondam defensorem, de patrimonio Sabinensi atque [c] Carsiolano, quod ejus fuerat curæ commissum, constat in non modicam summam debitorem fuisse defunctum: & quamvis tota ejus substantia pro hoc sit Ecclesiæ obligata, nec tamen ad satisfactionem eorum, quæ consumserat, possit sufficere; nos tamen pietatis intuitu, ejusdem patris vestri substantiam vos habere ac possidere permittimus atque concedimus, vestris proculdubio utilitatibus profuturam; securi quod nullus vos denuo de iis, quæ vobis relaxantes concessimus, aliqua ratione concutiat. [d] Mense Martio, Indictione undecima.

NOTÆ AD EPIST. XXI.

a Abest *de Tiburtina* a plerisque MSS. *Tibur*, vulgo *Tivoli*, urbs Campaniæ Romanæ, adhuc Episcopalis.

b Scilicet summum jus, summa injuria. Cum Ecclesiæ bona sint pauperum, & Ecclesia aurum habeat ut eroget, non ut luxum & cupiditatem foveat. Mirum sane colonos seu villicos Ecclesiarum sæpissime ab Ecclesiæ Præpositis pietatis, ut putant, zelo tam dure & inhumane tractari, ut ad extremam cum uxoribus ac liberis redigantur inopiam. Non ea fuit mens canonum, non is sanctorum Patrum usus, non doctrina. *Gussanv.* Vide dist. 86. & lib. 1. ep. 13. necnon Chrysost. hom. 86. in Matth.

c Sic emendavi ex 16. MSS. codd. cum antea legeretur *Cardolano*. Cartiolanum legit Holstenius in MSS. Vatic. Contendit autem debere legi *Carseolano*. Carseoli in trifinio territorii Tiburtini, Reatini, & Marsicani siti erant. Sunt autem nunc in Marsis ab adverso montis latere, dicunturque vulgo *le celle Carsoli*. Gussanv. In Vatic. A. legitur, *Cardiolano*. In And. *Harciolano*.

d Sic legitur in Turon. S. Gat. & in Colb. vet.

EPISTOLA XXII.

Ad Antoninum Subdiaconum.

Salonæ Episcopum curet eligi, qui Romæ ordinetur. In electione solum vitæ ac morum decus attendendum moneat. Descriptas Ecclesiæ res selectis viris custodiendas committat. Ab illis abstineat Malchus Episcopus, Romamque administrati patrimonii rationes tandem expleturus venire festinet.

Gregorius Antonino Subdiacono, Rectori patrimonii in Dalmatia.

NAtalem Salonitanæ Ecclesiæ fratrem & coepiscopum nostrum obiisse, discurrens in partibus istis fama vulgavit. Quod si verum est, Ex-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

Experientia tua omni instantia omnique solicitudine clerum & populum ejusdem civitatis admonere festinet: quatenus uno consensu ordinandum sibi debeant eligere Sacerdotem; factoque in personam, quæ fuerit electa, decreto, ad nos transmittere studebis, ut cum nostro consensu, sicut priscis fuit temporibus, ordinetur. Illud quidem præ omnibus tibi curæ sit, ut in hac electione nec datio quibuscumque modis interveniat præmiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia convalescant. Nam si quorumdam patrocinio fuerit quisquam electus, voluntatibus eorum cum fuerit ordinatus, obedire reverentia exigente compellitur: sicque fit ut & res illius minuantur Ecclesiæ, & ordo Ecclesiasticus non servetur. Talem ergo,
a [a] te imminente personam debent sibi eligere, quæ nullius incongruæ voluntati deserviat, sed vita ac moribus decorata, tanto ordine digna valeat inveniri. De rebus vero vel ornamento ejusdem Ecclesiæ, fideliter rerum inventarium facito, te præsente, conscribi. Et ne rebus ipsis possit aliquid deperire, Respectum Diaconum atque Stephanum
b [b] Primicerium notariorum, ut ipsarum rerum omnino gerant custodiam admoneto: interminans eis de propria eos satisfacturos esse substantia, si quidquam exinde eorum negligentia fuerit imminutum.

Grat. S. q. 2. c. 2.

Malchum autem fratrem & coepiscopum nostrum contestari te volumus, ut se penitus in hac causa non misceat. Nam si per eum aliquid contra voluntatem nostram factum vel tentatum potuerimus addiscere, non modicam ad se culpam & periculum pertinere cognoscat. Sed & hoc eum admonere curato, ut ad ponendas explendasque rationes patrimonii nostri quod gessit, debeat esse solicitus; pro quibus etiam faciendis, ex Siciliæ partibus ad nos, postposita excusatione, venire festinet. In rebus igitur Salonitanæ Ecclesiæ nullo modo se miscere præsumat, ne amplius ei aut obnoxius, aut possit esse culpabilis. Nam multa habere de rebus prædictæ Ecclesiæ fertur, eumque opinio pene auctorem exstitisse in venditione rerum ejus, vel aliis illicitis asseverat. Quod si ita esse, sicut dicitur, manifesta veritate patuerit, certus sit inultum hoc nullatenus remanere. [c] Expensa vero, quæ c
necessaria fuerit, [d] per œconomum, d
qui tempore mortis prædicti Episcopi inventus est, erogetur; quatenus rationes suas futuro Episcopo ipse, ut novit, exponat. Cuncta siquidem quæ tibi agenda mandavimus, cum consilio magnifici atque eloquentissimi [e] Marcelli filii nostri te agere e
profecto necesse est; quatenus ita omnia quæ hujus præcepti pagina continet, solicite strenueque possis implere, ut nulla te neglectus culpa respiciat.

NOTÆ AD EPIST. XXII.

a Ita Vaticani, Norm. &c. Hoc verbo sæpe utitur S. Gregorius ut significet *instare*, *urgere*; inter varios autem verbi hujus intellectus, hic est optimus. Recentiores habent, *te admonente*.

b Hæc vox tam late patet, vix ut definiri queat. Dicerem esse cujusvis ordinis primum in cera, hoc est in cerata tabula notatum, seu catalogo inscriptum. In omnibus Norm. & in Vatic. D. legitur. *primicerium notarium*. Vatic. A. habet, *primicerium in præsentia notariorum*. Notarii describuntur inter minores ordines Ecclesiasticos, una cum defensor bus, inquit Alteserra in hanc Epistolam.

c Electionem Episcopi sumtibus Ecclesiæ fieri jubet æquissimus Pontifex, quia ejus interest maxime ut quamprimum Pastor sibi ordinetur.

d Prisca ætas officium œconomi tam censuit necessarium, tot vallavit canonibus, ut sit quod miremur non suppressum modo fuisse, sed & ejus pene abo-

abolitam memoriam & damnatam. Damnatam dico; quis enim ausit exsuscitare? Nunc Clericorum bona non jam sunt Ecclesiæ, non pauperum, non fidelium dispensatorum, sed fiunt propria dominorum. Hac data porta, mala & scandala omne genus in Ecclesiam irruunt, optimo quoque gemente. Nec vero alia meliori via crediderim instaurari posse tam desideratam, totque seminariis frustra tentatam cleri disciplinam, quam si extricentur a temporalium rerum administratione Pastores. Sic enim avaritia, superbia, lites refrenarentur, canones de vita & honestate Clericorum exsecutioni mandarentur, residentia stabiliretur, litterarum studium excitaretur, uni Deo vacaretur. Expendat lector Conc. Paris. VI. c. 29. & S. Gregorium ibi citatum ex Pastorali lib. 2. c. 7. *Gussanv.* e Proconsulis Dalmatiæ. Vide l. 9. Ep. 5.

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

EPISTOLA XXIII.

Ad Petrum Subdiaconum.

Deponendum ob crimina Secundinum Abbatem, postulatumque a congregatione ordinandum Theodosium.

Gregorius Petro Subdiacono Campaniæ.

QUamvis horrenda exsecrandaque nimis Secundinum ad aures nostras pervenerit crimina commisisse, hoc tamen solum ad ejus damnationem potest sufficere, quod etiam ipse de se dicitur fuisse confessus. Cognovimus autem ab eo dictum, quod dum tertius a loco esset Abbatis, a statu habitus sui [a] in lapsum corporis ceciderit: & licet ad Abbatis ordinem tanto coinquinatus facinore nulla debuerit ratione proficere; tamen quia temerario post ausu ac tanta pollutione detentus, hoc indignus arripuit, Experientiæ tuæ hujus auctoritatis tenore præcipimus, ut suprascripto Secundino remoto ab Abbatis officio, Theodosium, quem congregatio ipsa [b] sibi petiit ordinari, in monasterio sancti Martini Abbatem solemniter per eum, cujus provisio interest, facias ordinari; quatenus in cura congregationis subjectæ, adjuvante Deo, cauta possit solicitudine vigilare. Possessiones vero vel hortos ejusdem monasterii Ecclesiastica, in quantum ratio patitur, tuitione defende.

NOTÆ AD EPIST. XXIII.

a Hoc est contra castæ vitæ propositum, incontinentiæ frena laxaverit. Hujusmodi flagitium in majoribus Clericis olim dicebatur proprie *casus*, Græce πτῶμα, tum quod in illius pœnam a suis gradibus exciderent, tum quod a proposito Ordinis, cui annexum est votum continentiæ, laberentur. Infra lib. 12. ep. 30. & 31. legemus Episcopum Diocleæ hac de causa dejectum; aliumque in ejus Sedem ordinatum.

b In Norm. quibus hic & fere semper consentit Vaticanus D. omittitur *ordinari*. Et infra ubi legimus, *cujus provisio interest*, legitur tantum *cujus intrest*. Ita quoque in Corb.

EPISTOLA XXIV.

Ad Leontium Episcopum.

Ut infirmo & absente Castorio Episcopo, Ariminensem Ecclesiam regat.

Gregorius Leontio Episcopo Urbinati.

Johan. Diac. l. 4. c. 52. Sup. Ep. 9. Infr. Ep. 25. lib. 5. Ep. 34.

CAstorium fratrem & coepiscopum nostrum hic pro corporis sui molestia retinemus. Et quia nunc ad suam Ecclesiam non valet re-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

remeare, propterea, eo absente, Ecclesiæ ipsius Fraternitati tuæ operam providimus visitationis delegandam; admonentes Caritatem tuam, ut ita efficaciter omnes utilitates ejus exerceat, quatenus tui præsentia proprium se absentem habere non sentiat Sacerdotem. Quidquid autem tibi visum fuerit pro utilitatibus ejusdem Ecclesiæ ordinare, habebis modis omnibus ex nostra permissione licentiam. Reditus vero vel ornamenta, ministeriaque ipsius, [b] solicitudinis tuæ intuitus & cura conservet. Et [c] præter ordinationes Clericorum, cætera omnia in prædicta Ecclesia tamquam [d] Cardinalem & proprium te volumus agere Sacerdotem.

NOTÆ AD EPIST. XXIV.

a In omnibus Norm. Colbert. & in tribus Vatic. abest *Urbinati*. Urbinum vulgo *Urbino*, urbs Umbriæ olim Episcopalis, nunc autem Archiepiscopalis.

b Vaticani A. & C. *solicitudinis tuæ in tuto cura*. Vatic. D. consentientibus Norm. *solicitudinis tuæ intuitus cura*. Reg. *solicitudinis tuæ cura in tutum conservet*.

c Vide supra ep. 43. Indict. x.

d Idem supra lib. 2. Indict. x. ep. 45. & alibi.

EPISTOLA XXV.

Ad Ariminenses Cives.

Illos de Episcopi sui infirmitate accusat: ut Leontio in omnibus obediant jubet.

Gregorius universis habitatoribus Arimini.

Joh. Diac. lib. 4. c. 52.

SI culpam vestram, filii dilectissimi, intentius velitis attendere, assidua vos apud Deum debetis oratione purgare, quod Episcopum vestrum non devota mente nec ut filii suscepistis: quem inquietudo & tribulatio a vobis illata ad hoc usque perduxit, ut molestiam corporalem incurrerit: quamvis in eo nihil de his quæ nobis sunt scripta cognovimus, sed solam inesse debilitatem vidimus, pro qua eum hic retinere curavimus. Et quia illuc modo ad præsens non valet remeare, Ecclesiæ vestræ necessario [a] providimus Leontium fratrem & coepiscopum nostrum visitatorem per omnia deputare, cui etiam nostris scriptis injunximus, ut omnia quæ ad curam utilitatemque Ecclesiæ pertinent, tamquam proprius Episcopus debeat ordinare. Vos ergo ita ei in omnibus obedite, quatenus operam sibi visitationis injunctam [b], vestra jutus salubriter in omnibus devotione, possit complere.

NOTÆ AD EPIST. XXV.

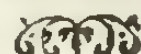
a Quomodo sit providendum Ecclesiæ, cujus Episcopus infirmatur, vide infra lib. 13. ep. 5. & 6. & Concilium Meldense c. 47. necnon Arausican. I. c. 30.

b Sic restituere coegerunt MSS. omnes Vatic. Norm. Corb. Rem. cum prius legeretur, *vestra virtute salubriter in omnibus*. Negotium facessit editoribus verbum *jutus*, Gregorio tamen nostro familiare, nec aliis scriptoribus, aut coævis aut etiam antiquioribus insolens. Ennodius l. 4. ep. 14. *ut jutus magnitudine vestra*. Et in Epithalamio dicto maximo:

Nunc me Pierio favore jutum.

Ubi *jutus* & *jutum* significant *adjutus*, *adjutum*, a verbo *juvo*.

EPI-

EPISTOLA XXVI.

Ad Magnum Presbyterum.

Quem Laurentius quondam Episcopus immerito excommunicaverat, absolvit. Ipsum hortatur ut Ecclesiæ suæ pure ac diligenter ministret, clerumque ac populum de idoneo Episcopo absque dissensionibus eligendo admoneat.

Gregorius Magno Presbytero Ecclesiæ Mediolanensis.

Joh. Diac. lib. 4. c. 35. Grat. 24. q. 3. c. 2.

SIcut exigente culpa quis a sacramento communionis [a] digne abigitur, ita insontibus nullo modo talis debet irrogari vindicta. Comperimus siquidem quod Laurentius, [b] quondam frater & coepiscopus noster, [c] nullis te culpis exstantibus communione privaverit: ideoque hujus præcepti nostri auctoritate munitus, officium tuum securus perage, & communionem sine aliqua sume formidine.

Illud præterea necessario te duximus adhortandum, ut ita te in cunctis utilitatibus Ecclesiæ tuæ pure ac diligenter exhibeas, quatenus nec offensa te aliqua de neglectu respiciat; & culpam, si qua in te, propter quam Dominici corporis & sanguinis communione fueras privatus, vel latens inventa est, tuæ fidei puritate detergas. Admone igitur clerum & populum, ut ad eligendum nullatenus dissentiant Sacerdotem (Infr. Ep. 29.): sed uno consensu talem sibi eligant consecrandum Episcopum, cujus & actus laudabiles, & grata Deo & hominibus possit esse persona; ne si aliter actum fuerit, in diversis, quod absit, studiis, damnum Ecclesiasticis rebus eveniat. [d] Mense Aprili, Indictione XI.

NOTÆ AD EPIST. XXVI.

a Editi, *suspenditur*. Sequimur quatuor Vatic. Norm. &c.

b Laurentius obiit anno 592. 21. Augusti, cum sedisset an. 19. m. 7. igitur his demtis, incides in Januarium an. 573. quo S. Gregorius prætor Urbanus subscripsit juramento Laurentii, ut ait ipse in ep. 2. l. 4. E. V.

c Ita etiam MSS. unanimiter & vet. ed. Recentioribus autem placuit mutare *exstantibus*, in *exsistentibus*.

d Hanc temporis notam confirmant duo Teller. Colb. ac Turon. S. Gat.

EPISTOLA XXVII.

Ad Marinianum & Benenatum.

Ut in Bonifacium inquirant; qui, si inventus fuerit reus, sacra privetur communione, atque in Monasterium retrudatur.

Gregorius Mariniano Abbati de Panormo, & Benenato notario Rectori patrimonii Panormi.

SI ea de quibus vehementer Deus offenditur, insequi vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientiam provocamus. Multa etenim ad nos mala de quibusdam in Panormitana civitate degentibus pervenerunt, quæ quoniam majorem coercitionem exspectant, nec temere credenda, nec desidiose quærenda sunt. Pro qua re Victori fra-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

fratri & coepiscopo nostro injunximus; ut, si vera essent, & ea insequi debuisset & ulcisci. Nunc itaque huc veniens [a] Bonifacius, vir clarissimus, præsentium lator, frustra se & communione privatum, & alia se gravia a prædicto Episcopo queritur fuisse perpessum. Quia ergo nullus sine cognitione damnandus est, eidem fratri & coepiscopo nostro scripsimus, ut si persona, quæ de ipso quædam dicere possit, inventa fuerit, eam ad vestram debeat cognitionem dirigere. Ideoque hujus præcepti vos pagina necessario duximus adhortandos, quatenus nullius personam attendentes, sed Dei timorem habentes præ oculis, ibi cum omni æquitate, si qua vobis de eo dicta fuerint, memores futuri judicii, subtili debeatis indagatione perquirere. Et si in vestra cognitione cujusquam cum facinorosi criminis reum esse patuerit, tunc ex nostra auctoritate non solum Dominici corporis & sanguinis communione privatus sit, verum etiam in monasterium, ubi pœnitentiam agere debeat, [b] retrudatur: ut criminis sui maculas convenienti valeat apud æternum judicem lamentatione purgare. Si vero aut nihil adversus, eum in cognitione vestra dictum fuerit; aut si quid dici contigerit, & verum non esse constiterit, nec aliquibus illum indiciis in hoc, quod dicitur, incidisse, potueritis agnoscere, modis omnibus renuntiare nobis curabitis. Prædictum enim Bonifacium nullam a quolibet volumus molestiam sustinere: quoniam sicut justum est ut in delinquentes digna debeat vindicta procedere, ita iniquum est quibusdam afflictionibus quemquam irrationabiliter subjacere.

NOTÆ AD EPIST. XXVII.

a In Norm. & Corb. *Bonifacius victor*, omittendo *vir clarissimus*.

b Cum viris honoratis publica pœnitentia persuaderi vix posset, illos Clericorum more tractandos, in Monasteria scilicet relegandos judicarunt Ecclesiæ Antistites. Temperamenti hujus vestigium occurrit in Concil. Narbon. an. 589. can. 6. *Secundum concilia priscorum orthodoxorum decrevit Fraternitas, ut quicumque fuerit culpabilis inventus Clericus*, aut honoratus de civitate, *& ad monasterium fuerit deputatus, sic Abbas qui est Præfectus, cum illo qui dirigitur agat, sicut ab Episcopo manifesta correctione fuerit ordinatum. Aliter si Abbas facere elegerit, pro correctione tempus aliquod suspendatur, quia ob hanc causam dirigitur ut emendetur, non ut passim ferculis diversis saturetur*. Vide Baron. ad an. 589. nu. 31. & 32.

EPISTOLA XXVIII.

Ad Romanum Patricium.

Ut Armenio orphano egenti ac nobili, locum vel operam provideat, unde quotidianis stipendiis sustentetur.

Gregorius [a] Romano Patricio per Italiam.

Quidquid misericorditer, ac respectu pietatis impenditur, & hic auctorem suum adjuvat, & optatum ei præmium in die retributionis apportat. Quod cum ita sit, quia Excellentiam vestram valde diligo, mercedis vobis causas insinuo. Armenius itaque magnificus, filius quondam Antonii illustrissimi viri, sua me egestate compulit, ut pro eo vobis debuissem scribere. Qui quoniam, sicut no-

nostis utroque parente orbatus est,
b Eminentiæ vestræ tuitionem & [b]
c continentiam præstolatur. Unde [c]
Christianitas vestra piæ consideratio-
nis, ut consuevit, intuitu, in quan-
d tum utile perspicit, ei locum [d] vel

actionem provideat, ex qua quotidianis stipendiis valeat contineri: quoniam hæc maxima laus & merces est, si illa orphanis impendantur quæ eorum pro suis obsequiis poterant genitoribus exhiberi.

NOTÆ AD EPIST. XXVIII.

a Ita legunt quidam probati MSS. codices, quibus consonant quatuor Anglicani. In aliis sic habetur: *Romano Patricio, ac populo per Italiam*, Antea in editis ita legebatur. *Universis Episcopis per Italiam*. Sed tria faciunt ut titulum hunc respuam. 1. *Eminentiam vestram diligo*. Non sic affari solet Episcopos. 2. *Sicut nostis, utroque parente orbatus est*. Quis credat id universis notum Episcopis? 3. *Pietas vestra ei locum vel actionem provideat*. Non id universi præstarent Episcopi. Itaque manifestum est hanc Epistolam illustri cuidam laico missam, qui magnifico Armenio locum vel actionem potuerit providere, Gall. *une charge, un employ. Gussanv.* Ex Norm. Michael. Gemet. Becc. consentiunt Anglic. in inscriptione, *Romano Patricio per Italiam*. Alii, scilicet Audoenus, Lyr. Pratel. exhibent, *Populo per Italiam*. Consentiunt Vatic. A. & D. Rem. Corb. & Andegav. In Vatic. B. legitur *Universis per Italiam*. In Colbert. *Episcopis per Italiam*.

b Sumitur hoc loco pro subsidio, Gall. *subsistance*. Ita Pelagius I. ep. 15. ad Sapaudum Arelat. Episcopum. *Contineri* supra lib. 1. ep. 5. *Gussanv.*

c In Norm. & plerisque *pietas vestra*. Sequimur præsertim Vaticanos tres.

d Actio hic est actus, administratio: inde Actionarius, actui vel administrationi Præpositus, sup. l. 1. ep. 44 inf. lib. 5. ep. 44.

EPISTOLA XXIX.

Ad Presbyteros, & clerum Mediolanensem.

Ad Constantii, quamvis sibi notissimi & amici, electionem non solicitat. Qualis esse debeat Pastor, quis eligentium affectus egregie depingit. Ex terrarum plagis mundi finem ac judicium proximum suadet.

Gregorius Presbyteris, Diaconibus, & clero Mediolanensis Ecclesiæ.

Supr. Ep. 26. Infr. Ep. 30.

Epistolam Dilectionis vestræ suscepimus, cui tamen nullius erat inserta subscriptio, sed fidem Magni Presbyteri & Hippolyti Clerici portitiorum personæ faciebant. Qua relecta, comperimus omnium vestrum in Constantio filio nostro, Ecclesiæ vestræ Diacono, convenire consensum, qui dudum mihi bene cognitus fuit. Et cum in urbe regia responsa Sedis apostolicæ facerem, longo mihi tempore adhæsit, sed nihil unquam in illo quod repre-
a hendi [a] passim potuisset, inveni.
Verumtamen quia antiquæ meæ deliberationis intentio est, ad suscipienda pastoralis curæ onera, pro nullius unquam misceri persona, orationibus prosequor electionem vestram, ut omnipotens Deus, qui futurorum actuum nostrorum semper est præscius, talem vobis Pastorem præbeat, in cujus lingua & moribus exhortationis divinæ pascua valeatis invenire: in cujus mente & humilitas cum rectitudine fulgeat, & severitas cum pietate; qui vobis
viam vitæ [b] non solum loquendo, b
sed etiam vivendo possit ostendere; quatenus exemplo illius discat vestra Di-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

Grat. 8. q. 2. c. 2.

Dilectio ad æternæ patriæ desiderium suspirare. Itaque vos, filii carissimi, officii nostri censura commoniti suademus, ut in hac suscipiendi Antistitis causa nullus vestrum neglecta utilitate communi suo lucro prospiciat: ne si quisquam propria commoda appetit, frivola æstimatione fallatur; quia nec libero judicio præferendam sibi personam examinat mens, quam cupiditas ligat. Pensantes igitur quæ cunctis expediunt, ei quem vobis divina gratia prætulerit, integerrimam semper in omnibus obedientiam præbete. Judicari namque a vobis ultra non debet semel prælatus, sed tanto nunc subtiliter judicandus est, quanto postmodum judicandus non est. Consecrato autem vobis, Deo auctore, Pastori tota vos mente committite, atque in illo omnipotenti Domino, qui vobis hunc prætulit, deservite.

c [c] Sed quia juxta meritum plebium solent superno judicio personæ provideri Pastorum, vos spiritalia quærite, cœlestia amate, temporalia & fugitiva despicite: & certissimum tenete, quia placentem Deo Pastorem habebitis, si vos in vestris actibus Deo placetis. Ecce jam mundi hujus omnia perdita conspicimus, quæ in sacris paginis audiebamus peritura. Eversæ urbes, castra eruta, Ecclesiæ destructæ; nullus terram nostram cultor inhabitat. In nobisipsis paucissimis, qui ad modicum derelicti sumus; cum supernæ percussionis cladibus humanus gladius incessanter sævit. Mundi igitur mala, quæ dudum ventura audiebamus, aspicimus: quasi paginæ nobis codicum factæ sunt ipsæ jam plagæ terrarum. In interitu ergo rerum omnium pensare debemus nil fuisse quod amavimus. Appropinquantem itaque æterni judicis diem solicita mente conspicite, & terrorem ipsius pœnitendo prævenite. Delictorum omnium maculas fletibus lavate. Iram quæ æterna imminet, temporali lamento compescite. Pius enim Conditor noster, cum ad judicium venerit, tanto nos majore gratia consolabitur, quanto nunc conspicit quod a nobis nostra delicta puniuntur.

Latorem vero presentium Johannem Subdiaconum nostrum ad hoc Deo favente, transmisimus, ut electum vestrum [d] sua imminentia d
cum Dei omnipotentis solatio secundum morem decessoris ejus faciat Episcopum consecrari. [e] Nam e
sicut ab aliis nostra exigimus, ita singulis sua jura servamus.

NOTÆ AD EPIST. XXIX.

a Abest, *passim* a 4. Vatic. est in Norm. & in al. multis.

b In Vulgatis, *non solum legendo vel loquendo*.

c Vide lib. 25. Moral. nu. 40. & seq.

d Hoc est, imminendo, instando, satagendo. Jam ostendimus *imminere* significare aliquando idem ac *urgere*, *instare*.

e Hæc Epistola tota est aurea; & ex ea apparet quanti intersit nullum invitis præfici Pastorem. Idipsum epist. 30. confirmat. Vide & anteced. 22. & lib. 2. Indict. 10. ep. 60. *Gussanv.*

EPI-

EPISTOLA XXX.

Ad Johannem Subdiaconum.

Ut Mediolanensium apud Genuam scrutetur vota; quæ si in Constantium consentiant, hunc a propriis Episcopis faciat consecrari.

Gregorius Johanni Subdiacono.

Joh. Diac. l. 4. c. 24. Grat. dist. 63. c. 10. QUanto apostolica Sedes, Deo auctore, cunctis prælata constat Ecclesiis, tanto inter multiplices curas, & illas nos valde solicitat, ubi ad consecrandum Antistitem nostrum exspectatur arbitrium [a]. Defuncto igitur Laurentio Ecclesiæ Mediolanensis Episcopo, sua nobis relatione clerus innotuit in electione (Sup. Ep. 29.) se filii nostri Constantii, Diaconi sui, unanimiter consensisse. Sed quoniam eadem non fuit subscripta relatio, ne quid, quod ad cautelam pertinet, omittamus, hujus idcirco præcepti auctoritate suffultum [b] Genuam te proficisci necesse est. Et quia multi illic Mediolanensium coacti barbarica feritate consistunt, eorum te voluntates oportet, eis convocatis, in commune perscrutari. Et si nulla eos diversitas ab electionis unitate disterminat, siquidem in prædicto filio nostro Constantio omnium voluntates atque consensum perdurare cognoscis; tunc eum a propriis Episcopis, sicut antiquitatis mos exigit, cum nostræ auctoritatis assensu, solatiante Domino, facias consecrari: quatenus hujusmodi servata consuetudine, & apostolica Sedes proprium vigorem retineat, & a se concessa aliis sua jura non minuat.

NOTÆ AD EPIST. XXX.

a Hac ex epistola, & ex anteced. manifestum est ordinationem & consecrationem Episc. Mediol. ex Romani Pontificis arbitrio consensuque olim factam. Mortuo Constantio S. Greg. Pantaleonem Notar. misit, ut Deusdedit ejus successorem de more consecrari curaret.

b Genua & Janua, vulgo *Genova*, Gall. *Gennes*, urbs Liguriæ clarissima, nunc Archiepiscopalis, & cognominis Reipublicæ primaria, omnibus satis nota. *Gussanv.*

EPISTOLA XXXI.

Ad Romanum Patricium.

Constantium sibi amicissimum commendat.

Gregorius Romano Patricio & Exarcho Italiæ.

Sup. Ep. 29. 30. OBitum Laurentii Ecclesiæ Mediolanensis Episcopi Excellentiam vestram jam credimus cognovisse. Et quia quantum ex cleri relatione didicimus, in Constantio filio nostro, Diacono ejusdem Ecclesiæ, omnium consistit electio, necesse fuit pro servanda consuetudine, [a] militem Ecclesiæ nostræ dirigere, qui eum in quo omnium voluntates atque consensum concorditer convenire cognoverit, [b] suis Episcopis, sicut vetus mos exigit, cum nostro tamen assensu faciat con-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

consecrari. Proinde paterna dilectione persolventes debitum salutationis officium, quæsumus ut prædicto Constantio, seu fuerit consecratus Episcopus necne, Excellentia vestra, ubi necesse fuerit, suum dignetur impendere justitia favente [c] solatium: quatenus hæc vos merces & hic apud inimicos vestros exaltet, & in futura vos vita apud Deum prævenienter commendet. Meus est enim proprius, olimque mihi magna fuit familiaritate conjunctus. Et vos quos nostros cognoscitis, habere ut vestros, & peculiariter diligere debetis.

NOTÆ AD EPIST. XXXI.

a Scilicet Johan. Subdiac. qui in Eccl. Romanæ clero militabat.

b Ex hac & superiori Epistola constat Episcopum Mediol. metropolitanum fuisse, ac Episcopos habuisse suffraganeos.

c Solatium, *mercedem* hoc loco significare contendit Gussavil. At melius *auxilium*, ut jam ostendimus, sonat; & hoc sensu sæpe in S. Bened. Regula usurpatur.

EPISTOLA XXXII.

Ad Honoratum Archidiaconum.

Ejus absolutionem firmat. Ea vero de quibus erat conquestus, Antonino discutienda committit.

Gregorius Honorato Archidiac. Salonitano.

Lib. 1. Ep. 19. & 20. l. 2. Ep. 17. & 52. Johan. Diac. l. 3. c. c. 10.

DUdum quidem decessoris nostri nostraque præceptio ad Dilectionem tuam cucurrerat, in qua & de objectis tibi calumniose capitulis fueras absolutus, & in tui gradus ordine sine aliqua te instituimus altercatione restitui. Sed quia rursus ante non multum temporis spatium, ad Romanam civitatem veniens, de aliquibus illic actis incongrue, de sacrorum es conquestus alienatione vasorum; atque dum pro hac re, quæ tuis objectionibus respondere potuissent sustineremus in hac civitate personas, Natalis Episcopus tuus de hac luce migravit: necessarim judicavimus easdem præceptiones tam decessoris nostri, quam nostras, quas dudum, ut dictum est, pro tua absolutione transmisimus, præsentibus deinceps apicibus confirmare. Quamobrem a cunctis tibi objectis capitulis te plenius absolventes, in tui te ordinis gradu sine aliqua volumus altercatione permanere; ut nihil tibi penitus mota a prefato viro quæstio qualibet occasione præjudicet. De his autem capitulis de quibus conquestus es, Antonino Subdiacono, & rectori illic patrimonii sanctæ cui, Deo auctore, præsidemus Ecclesiæ, instanter injunximus, ut si quidem in his Ecclesiasticas invenerit immixtas esse personas, cum summa causas ipsas districtione atque auctoritate definiat. Sin autem cum talibus res agitur, in quos Ecclesiasticæ vigor non possit jurisdictionis extendi, de singulis quibusque capitulis probationes inter publica gesta depositas, ad nos absque ulla dilatione transmittat; ut instructi subtiliter sciamus quid de his debeamus, Christo auxiliante, disponere.

EPI-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

EPISTOLA XXXIII.

Ad Dynamium Patricium.

Quadringentos solidos de reditibus Eccl. Roman. se accepisse significat. Mittit crucem sacris reliquiis refertam.

Gregorius [a] Dynamio [b] Patricio Galliarum &c.

MOnstrat quam bene dispenset propria, qui fideliter administrat aliena. Quod vestra nobis Gloria ostendit, quæ perenni muneri intenta, beato Petro Apostolorum Principi suorum redituum fructus intulit. Cui dum sua fideliter impenditis, hæc apud eum vestra munera fecistis. Sic quippe ager hujus terræ gloriosos de æterna gloria cogitantes decet, ut in eo quod temporaliter prævalent, mercedem sibi non temporalem parent. Proinde debitum salutationis alloquium persolventes, omnipotentem Dominum deprecamur ut vitam vestram & bonis præsentibus repleat, & ad sublimia gaudia æternitatis extendat. Suscepimus namque per * Hilarum filium nostrum de præfatis Ecclesiæ nostræ reditibus [c] Gallicanos solidos quadringentos. Transmisimus autem beati Petri Apostoli [d] benedictionem, crucem parvulam, cui de catenis ejus beneficia sunt inserta. Quæ illius quidem ad tempus ligaverunt, sed vestra colla in perpetuum a peccatis solvant. Per quatuor vero in circuitu partes, de beati Laurentii craticula, in qua perustus est, beneficia continentur: ut hoc, ubi corpus illius pro veritate crematum est, vestram mentem ad amorem Domini accendat.

* *Al.* Hilarium.

NOTÆ AD EPIST. XXXIII.

a Vix dubitare licet eum fuisse Dynamium, de quo Gregorius Turon. lib. 6. hist. c. 7. & 11. Idem scripsit nonnullorum Sanctorum Vitas. Ejus laudes celebrat Fortunatus lib. 6. carm. 11. & 12. Gallicanum Eccl. Romanæ patrimonium tunc curare non dedignabatur. At duobus post annis curare desiit. Vide ep. 6. l. 6. *Sed quoniam Dynamius modo non potest* &c. Dissimulare tamen non debemus in Vatic. A. legi *Damiano Patricio Galliarum*. In Vatic. B. *Dinomio*. In Colb. *Damio*. Verum in Vatic. D. in Corb. &c. non obscure legitur, *Dynamio Patricio Galliarum*.

b Patricii Galliarum titulus illorum tunc Procerum fuit, quibus aut Burgundiæ Reges Arelatensem Provinciam, aut Francorum Austrasiorum Reges Massiliensem regendam commisissent; atque etiam aliorum forte qui & alicujus Provinciæ Præfecti essent, & supremi in bello duces. Vide Hadr. Vales. lib. 6. rerum Francic. & Bignon. in Marculfi formulas num. 35. Cum igitur Dynamius de quo Greg. Turon. fuerit Massil. Provinciæ Rector, neque inter Massil. aut Arelatensis Provinciæ Rectores alius hac ætate ejusdem nominis occurrat, pene decretorium inde argumentum eruitur nostrum Dynamium ab illo non distinguendum qui apud Greg. Turon. & Fortunatum. Porro nullum Massiliæ intrusit Episcopum Dynamius, ut fingit Gussanv. sed Ucetiæ duos. Vide Greg. Turon. lib. 6. c. 7. Dynamium hunc, amissa uxore cum Aureliano fratre suo religiose vixisse perperam ex S. Gregorio l. 7. ep. 12. probare nititur Gussanvillæus, Hadrianum Valesium Rerum Francicarum libro XI. pag. 137. secutus. Consule laudatam ep. 12. & confer cum 36. l. 6. necnon cum 74. l. XI.

c Gallicani solidi a Romano discrimen cum non omnibus sit notum, ac de solidis illorumve partibus frequens apud Gregorium Magnum recurrat mentio: id paulo fusius exponere operæ pretium erit. Aureus nummus Con-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

stantino Mag. imperante solidi nomen obtinuit. Exinde voces *solidus* & *aureus* eumdem in Romano Imperio expressere nummum. Vide S. Gregorium lib. 1. dial. cap. 9. Solidi pondus circa tempus imminutum fuit. Plinii tempore aurei 42. ex libra signabantur. Sub Constantino Mag. aureos seu solidos 84. in libra fuisse contendunt multi ex lib. 12. Cod. Theodos. leg. 119. quos refellit Gronovius lib. 4. cap. 13. atque auri libram per 72. solidos etiam tunc fuisse divisam probat. Idem erat sub Valentiniano solidorum pondus, ut manifeste colligitur ex lege an. 367. lata Cod. Theodos. lib. 12. tit. 6. lege 13. de susceptoribus præpos. & arcariis. *In 72. solidos libra feratur accepta*. Erant igitur sex in uncia solidi in solido quatuor scrupuli, siliquæ 24. Idem vivente Greg. Mag. fuisse solidorum pondus ostendit ep. Indict. secundæ 38. ubi cum Maurus merces in 400. solidis a Felice suscipiens, sex siliquas per solidum lucri causa promittit, quingentorum solidorum debitor efficitur. Varia quoque fuit variis temporibus auri ad argentum proportio. Colligitur ex Plinio lib. 19. cap 1. illius ætate auri ad argentum proportionem fuisse duodecuplam. Sub Constantino Mag. ejusve successoribus servata est eadem proportio ad an. 396. Hocce anno jubent Arcadius & Honorius, ut pro 20. libris æris unus auri solidus a possessore reddatur. Cod. lib. 10. tit. 70. de collatione æris. Tunc erant pro argenti libra sex aurei solidi. Anno 398. Imperatores pro singulis argenti libris quinos solidos jubent inferri quæ jam proportio auri ad argentum est 1. ad 14. $\frac{2}{5}$ atque pro 25. libris æris seu denariis 6000. fuit solidus. Id testatur Cassiodorus variarum lib. 1. ep. 10. *sex millia denariorum*, inquit *solidum esse voluerunt*. Tunc apud Romanos pro 50. denariis argenteis erat solidus. Verum apud Francos auri ad argentum Proportio duodecupla sexto seculo perseverabat. Id manifeste colligitur ex insigni loco Hincmari Archiep. Rem. in vita S. Remigii. *In testamento*, inquit, *a B. Remigio condito lector attendat quia solidorum quantitas, nu. 40. denariorum computatur, sicut tunc solidi habebantur. Et in Francorum lege Salica continetur, & generaliter usque ad tempora Caroli perseveravit, ut in ejus capitulis continetur*. Denarii 40. duas argenti uncias: solidi sex unciam auri unam faciebant. At præcipuum Gallicani solidi a Romano discrimen in eo positum fuit, quod Gallicum aurum esset Romano longe deterius. Id patebit magis ad ep. 7. lib. 6. *Maur.* Vide notam nostram ad ep. 44. l. 1. E. V.

d Græci, εὐλογίαν *munusculum*. Vide infra ep. 48. lib. 5. ep. 47. lib. 8. ep. 35. lib. 9. &c. l. 2. Dial. c. 8. Gregorii Turon. lib. 8. c. 7. In ipsa Sacra Scriptura benedictio pro munere sumitur, Genes. 33. 11.

EPISTOLA XXXIV.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ut Festum Episcopum civibus suis conciliet.

Gregorius Petro Subdiacono Campaniæ.

a b Queritur [a] Festus frater & coepiscopus noster [b] a suis se Clericis ac civibus despici atque contemni. Pro qua re Experientiæ tuæ præcipimus, ut tranquilla eos adhortatione convenias, quatenus sedatis, si quæ forte odiorum causæ sunt, mutua eos & Deo placita caritate concilies: ut & ille quod filiis decet impendat, & illi quod patri oportet exhibeant. Si quæ vero aliæ causæ sunt, prædicto Episcopo te impendere præcipimus, salva tamen justitia & æquitate, solatium. [c] Mense Majo, Indictione XI. c

NOTÆ AD EPIST. XXXIV.

a Male a quibusdam *Sixtus*. Fuisse autem Capuanæ civitatis Episcopum liquet ex Epistola 12. lib. 5.

b Causam contemtus, de quo Festus conquerebatur, fuisse ipsius avaritiam colligi potest ex ep. 33. lib. 5.

c Hæc leguntur in Norm. Vat. duobus Tel. & Turon. S. Gatiani.

EPI-

EPISTOLA XXXV.

Ad Petrum Subdiaconum.

Ex clero Neapolitano mittendos Romam duos vel tres, qui vice omnium Episcopum eligant. Futuro Episcopo deferenda necessaria. Paulo secedenti dandos pro labore solidos centum cum mancipio uno.

Gregorius Petro Subdiacono Campaniæ.

Indict. 10. Ep. 15. a SÆpius a nobis [a] Paulus frater & coepiscopus noster expetiit, ut eum ad propriam reverti faceremus Ecclesiam. Quod quia rationabile esse perspeximus, ejus petitionem necessario duximus adimplere. Proinde Experientia tua clerum Ecclesiæ Neapolitanæ conveniat: quatenus duos vel tres de suis eligere, & huc ad eligendum Episcopum transmittere non omittant. Sed & sua nobis relatione insinuent, quoniam ii quos transmiserint, omnium in hac electione vice fungantur, ut Ecclesiæ illi, Deo auctore, suus Antistes valeat ordinari. Nam amplius eam sine proprio non patimur esse Rectore. Qui si fortasse admonitionem tuam quolibet modo differre tentaverint, Ecclesiasticum in eos vigorem exerce. Nam pravitatis de se dabit indicium, quisquis in hoc non sponte consenserit. Prædicto autem Paulo fratri & coepiscopo nostro centum solidos, & unum puerulum orphanum, quem ipse elegerit, pro labore suo de eadem Ecclesia facias dari. Illos autem qui cunctorum vice huc venerint ad eligendum Episcopum, admone, [b] ut vestiarium omne Episcopi sui sciant deferendum, & quantum prævíderint secum argentum adducant, quod in usu suo habere possit, qui fuerit Episcopus ordinatus. Hæc vero omnia vivaciter districteque implere festina, & sub omni huc celeritate electos, sicut diximus, de clero transmitte: ut quia diversi hic nobiles civitatis Neapolitanæ præsentes sunt, una cum eis de Episcopali ordinatione & tractare, & adjutore Domino deliberare possimus. b

NOTÆ AD EPIST. XXXV.

a De hoc Episcopo diximus ad Ep. 9. lib. 2. Ex 1. & 2. Epistola hujus libri, quam indigne in Castro Lucullano prope Neapolim sit habitus, notum. Hinc fortasse propriæ Ecclesiæ revisendæ desiderium.

b Vatic. B. & nonnulli, *ut vestiarium omne Episcopii*. Hinc apparet rem vestiariam Episcopi non fuisse cujusque propriam, sed Ecclesiæ, & de manu in manum tradi consuevisse, sicut & pecuniam. Nunc autem designati Episcopi de suo solvunt Annatas, vestes comparant, sumtus faciunt. Porro vestiarium usurpatur aut pro vestium armario & reconditorio, aut pro re ipsa vestiaria cuique pro sua conditione necessaria: ut in digestis lib. 34. tit. 2. leg. 21. Græce scribunt βεστιάριον, res vestiaria: βεστιάριον, τὸ ἐντὸς, armarium, βεστιάριος, qui curam gerit vestiarii. Hinc παιδόπουλλος τοῦ βεστιαρίου, qui secundus a vestiario: πρωτοβεστιάριος, supremus Præfectus. Vide Codinum. Apud Nicetam dicitur ἀρχιζούπανος, & simpliciter ζούπανος, vestiarii principis Præfectus. *Partim ex Gussanv.*

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

EPISTOLA XXXVI.

Ad Sabinum defensorem.

Ut Januarium Episcopum & Epiphanium Presbyterum criminis accusatos Romam perducant. Pompejanam vero, Theodosiam, & Isidorum adjuvet Romam venire cupientes.

a Gregorius Sabino defensori [a] Sardiniæ.

Quædam ad aures nostras gravia pervenerunt, quæ quoniam canonicam emendationem exspectant, idcirco Experientiæ tuæ præcipimus, quatenus una cum Johanne notario, omni excusatione postposita, Januarium fratrem & coepiscopum nostrum summa huc exhibere instantia non omittas: ut eo coram posito, ea quæ ad nos perlata sunt, subtili valeant indagatione perquiri. Pompejana vero atque Theodosia religiosæ feminæ, juxta postulationem suam, si huc venire voluerint, vestra eis in omnibus præbete solatia, ut desideria sua vobis queant [b] succurrentibus adimplere: præcipue autem Isidorum eloquentissimum, sicut petiit, studii vestri sit per omnia vobiscum adducere, ut causæ ejus qualitas, quam contra Ecclesiam Caralitanam habere dignoscitur, interius trutinata, legalem valeat finem accipere.

Præterea quoniam aliqua nobis de persona Epiphanii Presbyteri facinora nuntiata sunt, necesse est ut diligentius cuncta perscruteris, & seu [c] mulieres, cum quibus periisse dicitur, seu alios quos de causa eadem scire aliquid senseris, huc pariter festines adducere; quatenus Ecclesiasticæ districtioni liquide possint aperiri quæ vera sunt. Hæc vero omnia ita efficaciter utrique curabitis adimplere, ut nulla vos de neglectu culpa respiciat, scientes ad vestrum omnino pertinere periculum, si hæc nostra quoquo modo fuerit lentata præceptio.

NOTÆ AD EPIST. XXXVI.

a In vulgatis additur, *& Antemio Subdiac.* contra MSS. Vat. Nor. Corb. Rem. Colb. fidem: immo contra totius epistolæ seriem, ubi in singulari legitur: *experientiæ tuæ*, & infra, *perscruteris*.

b Duo Vat. Norm. & pler. *concurrentibus*.

c Refertur extr. *de testibus & attestat.* c. 3. ubi Glossa notat. 1. Mulieres produci testes adversus Clericos: 2. socios criminum admitti ad testimonium: 3. in criminalibus mulierum testimonium non recipi. Quamvis autem semper rejectæ sint feminæ a postulationibus, testimoniis, accusationibus, judiciis, varias ob causas; nihilominus non raro fuisse admissas, multorum legibus aut moribus constat. In Dig. *de testibus*, leg. 18. *qui testam. fac.* leg. 20. §. *mulier*. In jure Canonico extr. *de testibus* c. 3. & 33. Et apud Grat. causa 15. q. 3. referuntur plures textus ex Jure Civili. Jure Gallico mulieres admitti, necnon in foro ecclesiastico, praxis hodierna testatur. De sociis criminum, quod testificari non possint, ait Alex. 3. extr. *de testibus* cap. 20. *quia simili morbo laborant*. Et Clement. extr. *de Confess.* c. 1. secundum juris utriusque statuta, de se confessi super aliorum conscientiis interrogari non debent. *Auget.*

* Al. 44. Ind. XIV. & 49. Ind. XII.

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

EPISTOLA * XXXVII.

Ad Bonam Abbatissam.

Monasterium construi præcipit, & omnia a Johanne Presbytero ipsi legata confirmat.

a Gregorius [a] Bonæ Abbatissæ.

Ecclesiastica damnum non sentit utilitas, si res aliis competentes, cognita veritate, restituat. Cognovimus itaque Johannem quondam Presbyterum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore deservimus, in domo juris sui posita in hac urbe Roma, juxta thermas Agrippianas, oratorium construxisse: ibique quosdam reditus legati titulo per testamenti sui seriem reliquisse; in quo etiam oratorio servorum Dei congregationem esse constituit; & hæc omnia ut debuissent impleri, testamenti sui pagina sanctæ memoriæ decessori nostro Pelagio noscitur deputasse. Sed quia morte occupatus, hoc non occurrit implere, & domus ipsa cum horto suo ab actoribus nostræ Ecclesiæ detinetur, & idcirco hactenus necdum voluntas defuncti [b] completa
b est; justitiæ ratio nos vehementer incitat, hujusmodi piæ dispositionis arbitrium vestra solicitudine, & hoc quod decessori nostro injunctum est, adimplere. Sed quoniam illic pro difficultate temporis, nova servorum Dei congregatio adhiberi non potuit, feminarum saltem congregationem constituendam esse decernimus, atque ideo & locum ipsum solemniter dedicare. Et quia monasterium ubi tu prius fuisti, in ruinæ erat periculo constitutum, te illic cum congregatione tua consistere [c] per omnia [d] debere, Deo
c
d annuente, perspeximus: quatenus in suprascriptæ domus monasterio, juxta voluntatem defuncti, Domino Redemtori nostro serviens esse congregatio potuisset, & imminens posses periculum evitare. Unde necesse est ut & nunc & in futuris temporibus, Dei illic laudes per eam quæ modo est vel successura est, congregationem, modis omnibus celebrentur. Considerantes igitur antedicti Presbyteri voluntatem; perpetuo illic tempore monasterium esse, atque ad id eamdem domum in integro cum horto suo & rebus inferius designatis, quæ a testatore relictæ sunt; proprietatis jure constituimus pertinere; id est, massam Magulianensem cum appendicibus suis via Numentana milliario plus minus undecimo, tabernam in hac urbe, quæ est posita [e] juxta Palacenis, & [f] Salgamum positum ante domum suprascipti monasterii. [g] Oportet ergo ut ita Dilectio tua diligenter invigilet, ut & Dei illic, sicuti præfati sumus, laudes salubri studio devote, ut moris est, celebrentur, & suprascriptæ res ad jus ipsius pertinentes, nulla, te negligente, occasione depereant. Hanc enim solicitudinem [h] non solum te, sed etiam eas quæ tuo loco successerint in prædicto monasterio & rebus superius designatis, constituimus nihilominus exhibere [i].

e f g h i

NOTÆ AD EPIST. XXXVII.

a In edit. vet. *Bono abbati*. Confirmat hanc lectionem quod in fine epistolæ

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

stolæ legitur juxta MSS. Norm. tres Romanos, & alios nonnullos: *non solum a te, sed etiam a tuis successoribus*; ideoque viris, non feminis.

b In Norm. & tribus Vatic. *completa est nostra solicitudine, piæ dispositionis voluntas, & hoc quod decessori nostro injunctum est, prævidimus esse complendum; ideoque necessarium esse perspeximus, ut dedicari oratorium ipsum protegente Domino debuisset. Et quia.*

c In Bess. *constituere*; : & desunt *per omnia debere*.

d Becc. & Pratell. *debere, quatenus & in suprascriptæ domus monasterio congregatio esse potuisset imminens rei periculum evitaret. Unde.*

e Locus est in urbe Roma, ubi fuit monasterium S. Laurentii Martyris, de quo Anast. Bibliothec. in Greg. IV. *Guss.*

f Salgami nomine a sale fortasse deducto intelliguntur quæcumque sale vel aliis salis vim habentibus condita, ad cibum in vasis servabantur, ut mala, fici, uvæ, cucumeres &c. Vide Lexicon Martinii. In Cod. Justin. lib. 12. tit. 42. est, *de salgamo hospitibus non præstando*. Ubi cavetur: *ne quis comitum vel tribunorum, aut præpositorum, aut militum nomine, salgami gratia, culcitras, lignum, oleum a suis extorqueat hospitibus*. Hic tamen per *salgamum* intelligitur cella salgamaria, seu officina in qua salgamum asservabatur, & venumdabatur a salgamariis. Conqueritur Concil. Chalcedon. act. XI. salgamarios, fuisse ordinatos Episcopos; unde pravissimum in Ecclesia damnum. Bess. *Salmagum*.

g Bess. *His igitur ita concessis & dispositis, dilectio sua.*

h In tribus Vatic. & in Norm. *non solum a te, sed etiam a tuis successoribus, in prædicto oratorio.*

i In Colbert. vet. legitur ad calcem ep. *Mense Majo, Indict. XI.*

Al. XXXVII.

EPISTOLA * XXXVIII.

Ad Libertinum Præfectum.

Ut Nasam Judæum seductorem puniat, necnon Christiana mancipia ab illo comparata liberet.

a Gregorius [a] Libertino Præfecto Siciliæ.

Joh. Diac. l. 4. c. 43.

AB ipso administrationis exordio, Deus vos in causæ suæ voluit vindictam procedere, & hanc vobis mercedem propitius cum laude servavit. Fertur siquidem quod Nasas quidam sceleratissimus Judæorum, [b] sub nomine beati Eliæ altare punienda temeritate construxerit, multosque illic Christianorum ad adorandum sacrilega seductione deceperit; sed & Christiana, ut dicitur, mancipia comparavit, & suis ea obsequiis ac utilitatibus deputavit. Dum igitur severissime in eum pro tantis facinoribus debuisset ulcisci, gloriosus Justinus medicamento avaritiæ, ut nobis scriptum est, delinitus, Dei distulit injuriam vindicare. Gloria autem vestra hæc omnia districta examinatione perquirat: & si hujusmodi manifestum esse reperit, ita districtissime ac corporaliter in eumdem sceleratum festinet vindicare Judæum; quatenus hac ex causa & gratiam sibi Dei nostri conciliet, & his se posteris pro sua mercede imitandum monstret exemplis. Mancipia autem Christiana, quæcumque eum comparasse patuerit, ad libertatem, [c] juxta legum præcepta, sine ambiguitate perducite; ne, quod absit, Christiana religio Judæis subdita polluatur. Ita ergo omnia districtissime sub omni festinatione corrigite, ut non solum pro hac vobis disciplina gratias referamus, sed & testimonium de bonitate vestra, ubi necesse fuerit præbeamus.

Grat. dist. 54. c. 13. Mancipia.

NO-

NOTÆ AD EPIST. XXXVIII.

a In Corb. Pratell. & Michaelino legitur, *Libertino Prætori*. In Rem. & Vatic. *D. Exprætori*. Si ex alterutra lectione una eligenda nobis foret, priorem censeremus anteponendam. Nimirum conqueritur infra S. Greg. de Justino qui Siciliæ Prætor fuerat, ex ep. 2. l. 1. ad eum scripta; & Libertinum, qui fortasse successor ei datus fuerat, admonet hic ut ea quibus mederi neglexit Justinus, emendet. Retinemus tamen *Præfecto*, quia legitur in tribus Vatic. in Norm. quinque & in plerisque: aliundeque non minus ad Præfectum spectabat ea e medio tollere de quibus expostulat sanctus Pontifex, quam ad Prætorem.

b Vide in Cod. lib. 1. tit. 9. *de Judæis & cœlicolis*, legem *Judæos quosdam:* ubi prohibentur Christianos ritus simulare, crucem suis immiscere, &c. *Gussanv.* Cultum & honorem Eliæ exhiberi non improbat sanctus Doctor, sed malas sceleratissimi Judæi artes. Alioquin legimus S. Eliæ prophetæ templum in Petrio a Zenone imperatore constructum, post reditum ex Persica expeditione. In ædem Eliæ quam dominicum nuncupabant, habes epigrama S. Gregorii Nazianz. in edit. Leunclavii. Constat tamen in Ecclesia Latina, saltem usque ad S. Bernardi tempora S. Eliæ nullum diem festum decretum fuisse: Bernardus enim in ep. 98. novæ ed. respondet ad quæstionem, cur ex justis antiquæ Legis Ecclesia solis Machabæis diem festum assignavit.

c In Cod. lib. 1. tit. 10. *Judæus servum Christianum nec comparare debebit, nec largitatis aut alio quocumque titulo consequetur. Quod si aliquis Judæorum... non solum mancipii damno multetur, verum etiam capitali sententia puniatur*, &c. Et Lege sequente: *Græcus, seu Paganus, & Judæus, & Samaritanus, & alius hæreticus, id est, non exsistens orthodoxus, non potest Christianum mancipium habere*, &c. Lege distinct. 54. & extra leg. 5. tit. 5. de Judæis cap. 2. Infra passim de Judæis, necnon in Conciliis Galliæ, ubi plura videbantur Judæis permissa; quæ prosequi nostri non est instituti. *Gussanv.* Vide infra lib. 4. ep. 21. & Eusebium lib. 4. de vita Constantini c. 27. ubi refert pium Imperatorem legem tulisse, ne Christianus ullus serviret Judæis; & si quis Christianæ religionis servus penes Judæum deprehenderetur; illum quidem libertate donandum, Judæum vero pecunia multandum.

EPISTOLA * XXXIX. Al. xxxviii.

Ad Episcopos Corinthios.

Diaconum mittit, qui de audita Hadrianum inter & Episcopos ejus accusatores reconciliatione inquirat.

Gregorius universis Episcopis Corinthiis.

Joh. Diac. l. 4. c. 32. DEsiderii nostri est ad concordiam [a] redire discordes, & unitos esse in gratia eos, quos divisos ab alterutra dilectione voluntatis facit esse diversitas. Scripta igitur Fraternitatis vestræ relegentes, agnovimus quod hi, qui contra [b] Hadrianum fratrem & coepiscopum nostrum aliqua dixerant, modo cum eodem Episcopo in amicitiam convenissent, & magna nobis ad præsens facta est de eorum unitate lætitia. Sed quoniam ea quæ dicta sunt, indiscussa remanere non patimur, Sedis nostræ Diaconum ad ea investiganda dirigimus: quia nuntiati nos facinoris qualitas vehementer impellit, ut ea quæ audivimus, dissimulare nullatenus debeamus; præsertim cum accusatores & accusatum inter se fecisse gratiam indicastis, hoc nobis necesse est subtilius perscrutari: ne fortasse eorum sit comparata concordia; quæ si, quod absit, non ex caritate, sed ex præmio facta constiterit, majori hoc emendatione plectendum est. Nam nos qui canonice, revelante Deo,

mala,

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

mala, si quidem vera sunt, resecare præcedentia festinamus, commissam postmodum culpam sine vindicta nulla ratione dimittimus [c]. c

NOTÆ AD EPIST. XXXIX.

a Recent. ed. *redigere*, inconsultis sane MSS. saltem antiq. & potioribus.

b Forte is est quem injuste ab Episcopis quibusdam condemnatum absolvit Gregorius epist. 6. & 7. hujus Indictionis. *Gussanv.*

c Turon. cod. S. Gatiani, cui concinit edit. Paris. 1518. addit: *Mense Junio Indict. XI.*

Al. XXXIX.

EPISTOLA * XL.

Ad Petrum Subdiaconum.

Numerium Diaconum, si Episcopatu dignum judicet, Romam mittat consecrandum. Catellam servam, si animo sincero Monasticum habitum petit, a Felice redimat.

Gregorius Petro Subdiacono Campaniæ.

ANte aliquot dies tibi scripsimus, ut Numerium Diaconum
a [a] Nucerinæ Ecclesiæ interrogare [b]
b subtiliter debuisses: & si nihil esset quod ei ad sacerdotii gradum potuisset obsistere, huc eum consecrandum Deo auctore transmitteres. Et ideo si facta interrogatione, quam diximus, suprascriptum ad nos Diaconum transmissurus es, clerum & populum civitatis ipsius admonere curabis, ut cum eo quanticumque potuerint, venire non differant, quatenus eis præsentibus, si Deo placuerit, & ordinandus fuerit, consecretur.

Præterea quia Felix defensor puellam nomine Catellam habere dicitur, quæ cum magnis lacrymis & vehementi desiderio habitum conversationis appetit, sed eam præfatus dominus suus converti [c] minime permittit: proinde volumus c
ut Experientia tua præfatum [d] Felicem adeat, atque puellæ ejus- d
dem animum solicite requirat; & si ita esse cognoverit, pretium ejusdem puellæ suo domino præbeat, & huc eam in monasterio dandam cum personis gravibus, Domino auxiliante, transmittat. Ita vero hæc age, ut non per lentam actionem tuam præfatæ puellæ anima detrimentum aliquod in desiderio suo sustineat.

NOTÆ AD EPIST. XL.

a Nuceria urbs olim Campaniæ in Picentinis, nunc Principatus citerioris in Regno Neapolit. adhuc Episcopalis sub Archiep. Salernitano.

b Id est, curiosius, diligentius; quo sensu sæpe a nostro Greg. usurpatur. In epist. seq. *cum omni subtilitate veritatem curabis addiscere*; hoc est summo studio, omnique solicitudine. Ita in epist. 42. *curet subtiliter singulos quosque describere*.

c *Converti*, habitu conversionis indui, Sanctimonialem aut ancillam Dei fieri idem est. De servis sine domini consensu ad habitum conversionis non admittendis, lex ipsa naturæ præcipit, Evangelium confirmat, canones agnoscunt, statuunt Imperatores & Reges. Jus cuique suum servari, juris est naturalis. Paulus I. Timoth. 6. *Quicumque sub jugo sunt servi*, &c. Et additur: *Si quis aliter docet*, &c. quem textum explicant Patres, Ambrosius, Primasius, Hieronymus, Chrysostomus, & alii veteres: concordant novi commentatores. De canonibus legere est Ca-

An.Chr. 592. 593. Greg. 3.

Canonem Apost. 81. Chalcedonensis Concilii c. 4. Gangrensis can. 3. Capitularis Aquisgranensis c. 23. Gelasius Papa pœnam depositionis & excommunicationis decernit adversus eos, qui contrarium fecerint. Refertur dist. 54. cum pluribus aliis auctoritatibus. Adde extra, lib. 1. tit. 18. De servorum monachismo, ignorante aut invito domino. Videat lector Leonis Imperatoris constitutiones 9. 10. 11. quas legisse non erit injucundum. Imperatores tamen severius adversus dominos infideles edixerunt, præcipue Judæos, ut supra ep. 38. observavimus. Vide in Authent. Novell. 5. c. 2. Nov. 123. c. 4. Hinc canones posteriores in servorum gratiam multa statuerunt, ut extr. de Judæis c. 1. & 2. lib. 5. *Fidelibus dominis non eripiuntur servi, sed dato pretio liberantur.* Hesselius in Paulum in cap. 6. 1. Timoth. de istis tractat fusius, quem consule. De eadem materia sæpe fit in sequentibus Epistolis mentio. *Gussanv.*

d Tres Vatic. F*elicem videat.*

Al. xl.

EPISTOLA * XLI.

Ad Pantaleonem Notarium.

Stuprator virginis aut eam ducat, aut corporaliter castigatus in monasterium detrudatur. Diaconus captivus Ecclesiæ sumtibus redimatur.

Gregorius Pantaleoni Notario.

QUestus est nobis Evangelus Sipontinæ Ecclesiæ Diaconus, filiam suam [a] a Felice fuisse, quod dici nefas est, stupratam. Pro qua re hujus præcepti auctoritate suffultum ad Sipontinam civitatem te proficisci necesse est, & adhibitis tibi sapientibus illic viris, cum omni subtilitate veritatem curabis addiscere: & si ita repereris, eam quam [b] stupravit, aut uxorem factis nuptialibus instrumentis accipiat, aut corporaliter castigatum in monasterium eum privatum communione, ubi pœnitentiam peragat, tradere festinabis; itaut nulla exinde ei sit quoquomodo egrediendi licentia, nisi hoc nostra permiserit fortasse præceptio.

Præterea quia supradictus Diaconus de hostibus se redemtum, ac propterea debitum habere commemorat: ideo si talem ejus substantiam non esse cognoveris, quæ ad reddendum debitum ipsum possit sufficere, Felici fratri & coepiscopo nostro te imminere præcipimus, ut ejus pretium de Ecclesia dare non differat: quatenus suprascriptus Evangelus Diaconus sine tarditate aliqua a debiti possit necessitate, cui est suppositus, liberari.

NOTÆ AD EPIST. XLI.

a Fuisse nepotem Felicis Episcopi Sipontini docet ep. 43.

b Ea de re multas leges videre est in Dig. ad legem Juliani, *de vi publica.* Aliquot etiam canones extr. *de adulterio & stupro.* Deponebantur Clerici in hoc crimine deprehensi, & monasterio includebantur pœnitentiam acturi, dist. 81. cap. Si quis Clericus. *Auget.* Supponit vir eruditus, stupratorem Clericum fuisse; quod ex pœna ipsi inflicta facile possumus conjicere.

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

Al. xli.

EPISTOLA * XLII.

Ad Felicem Episcopum.

Ecclesiarum ministeria, pecuniæ &c. Ecclesiæ Sipontinæ describantur, quorum index Romam mittatur.

Gregorius Felici Episcopo Sipontino.

PRopositi nostri solicitudo nos vehementer adstringit, ut ita rerum Ecclesiasticarum, Deo auxiliante, debeamus providere cautelam, quatenus in eis nulla possit ex neglectu evenire jactura. Proinde Fraternitas tua una cum Bonifacio, necnon & Pantaleone latore præsentium, Sedis nostræ notariis, res Ecclesiarum, quæ apud Sipontinam noscuntur esse Ecclesiam, curet subtiliter singulas quasque describere: ut tam ministeria Ecclesiarum, quam etiam usuale argentum, vel quidquid aliud est, idem [a] brevis a vobis conscriptus, veraciter rerum facta inspectione, contineat. Nec quamdam ad hoc moram vel excusationem Fraternitas tua tentet adducere: sed omni excusatione cessante, hæc quæ a nobis injuncta sunt, modis omnibus implere festina, eumdemque nobis brevem manu tua subscriptum per ante dictum Pantaleonem transmitte: quatenus quid de hoc fieri salubriter debeat, divina possimus gratia suffragante disponere. a

NOTÆ AD EPIST. XLII.

a *Brevis* dicitur inventarium, rotulus, Gall. *roolle*, nempe chartula summarium quarumcumque rerum continens. Græcis πιττάκιον, pittacium. Utuntur passim hac notione S. Hieronym. ep. 6. ad Florentium, S. Benedictus c. 32. & 41. Regulæ, Lupus Ferrar. ep. 80. & alii. Hinc imbreviare, in breves redigere apud Hincmarum, Hovedenum, & alios. *Gussanv.* Vide supra ep. 5. l. 2. Cæterum fallitur Gussanv. dum hic laudat Reg. S. Benedicti c. 41.

Al. xlii.

EPISTOLA * XLIII.

Ad Felicem Episcopum.

Episcopum de illato a nepote stupro arguit: ipsique imponit latæ in reum sententiæ exsecutionem.

Gregorius Felici Episcopo Sipontino.

EXspectabamus Fraternitatem tuam sua aliquos ad Deum prædicatione convertere, & male agentes ad rectitudinem revocare. Qua de re nimis contristamur, quia e diverso in nepotis tui Felicis pravitate, tua evidenter, qui talem nutristi, culpa monstrata est. Pervenit [a] itaque ad nos, quod suprascriptus Felix Evangeli tui Diaconi filiam, quod nefas est dici, stupro deceperit. Quod si verum est, quamvis [b] gravi esset de lege pœna plectendus, nos tamen aliquatenus legis duritiam mollientes hujuscemodi disponendo præcipimus, ut aut quam stupravit uxorem habeat, aut certe si renuendum putaverit, districtius ac corpo-

Sup. Ep. 41. — a — b — Johan. Diac. lib. 4. cap. 40.

poraliter castigatus excommunicatusque, in monasterium, ubi pœnitentiam peragat, retrudatur: de quo ei nulla sit egrediendi sine nostra præceptione licentia. Ita ergo Fraternitas tua, ut hæc compleantur studeat, quatenus nihil de his aliquo modo possit omitti. Nam si quid, quod non credimus, lentatum fuerit, & illi grave postea periculum imminebit, & te non levis incipiet culpa respicere.

NOTÆ AD EPIST. XLIII.

a Refertur extr. *de adult.* c. 2. Vide Conc. Meld. an. 845. c. 64. 65. 66.

b Quam intelligat pœnam inquiro: an deportationem, aquæ & ignis interdictionem, depositionem, pœnam corporalem? Mortem videtur intelligere. Vide caus. 36. q. 2. & in Cod. l. 9. tit. 12. & 13. & Novell. 143. *Gussanv.*

Al. xliii.

EPISTOLA * XLIV.

Ad Bonifacium Episcopum.

Stephaniæ res a decessoris sui actoribus occupatas restituat.

Gregorius Bonifacio Episcopo Regitano.

Grat. 12. q. 2. c. 49. Sicut. Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore invadere alienas non oportet. Stephania siquidem latrix præsentium, quasdam res suas temporibus decessoris tui Lucii quondam Episcopi ab actoribus ejus vi queritur occupatas. Et quia sibi eas petiit, justitia favente, debere restitui, proptera Fraternitas tua cum Dei timore hæc quæ asserit subtiliter curet addiscere. Et si ita, quemadmodum suprascripta femina ait, esse repererit, quæcumque male ablata sunt, faciat sine aliquo damno vel dilatione restitui. Nam valde durum est res alienas contra rationem Ecclesiam detinere. Ita ergo querimoniam præfatæ mulieris salubriter finire festina, ut nec nos exinde denuo molestiam patiamur, nec te avarum vel desidiosum hæc causa demonstret.

Al. xliv.

EPISTOLA * XLV.

Ad Andream Episcopum.

Ut sacerdotium ipse deponat, si peccati cum concubina sit conscius, hortatur. Quod mulierem fustibus cædi jusserit, a missarum celebratione per duos menses abstinere jubet.

a Gregorius Andreæ Episcopo [a] Tarantino.

Joh. Diac. lib. 3. c. 43. Grat. dist. 33. cap. 7. Habuisse. Tribunal judicis æterni securus aspiciet, quisquis reatus sui conscius, digna eum modo pœnitentia placare contendit. Habuisse te siquidem concubinam [b] manifesta veritate comprimus, de [c] qua etiam contraria est quibusdam nata suspicio. Sed quia in rebus ambiguis absolutum non debet esse judicium, hoc tuæ conscientiæ elegimus committendum. Qua de re si in sacro ordine constitutus, ejus te permix-

b

c

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

tione esse recolis maculatum, sacerdotii honore deposito ad administrandum nullo modo præsumas accedere: sciturus in animæ tuæ periculo te ministrare, & Deo nostro sine dubio te reddere rationem, si hujus sceleris conscius, in eo quo es ordine, celans veritatem, permanere volueris. Unde te iterum adhortamur, ut si te deceptum antiqui hostis calliditate cognoscis, competenti eum, dum licet, pœnitentia superare festines: ne cum eo particeps, quod non optamus, in die judicii deputeris. Si vero hujus reatus tibi conscius non es, in eo te necesse est quo es ordine permanere.

Præterea quoniam [d] mulierem de Matriculis contra ordinem sacerdotii cædi crudeliter [e] fustibus deputasti: quam licet post octo menses exinde minime arbitramur fuisse defunctam; tamen quia ordinis tui habere noluisti respectum, propterea duobus te mensibus ab administratione missarum statuimus abstinere. In quibus ab officio tuo suspensum, flere te convenit quod fecisti. Nam valde dignum est, ut postquam te ad vitæ istius tranquillam rectitudinem laudabilium Sacerdotum exempla non provocant, saltem correptionis medicina compellat.

d
e

NOTÆ AD EPIST. XLV.

a Tarentum vulgo *Taranto*, urbs olim Salentinorum, in magna Græcia, in sinu cognomine hodie Regni Neap. in Provincia Hydruntina, ubi validum Hispanorum præsidium: titulo principatus gaudet; olim Episcopalis, nunc autem Archiepiscopali sede donata. *Gussanv.*

b Et statim addit: *In rebus ambiguis . . . hoc tuæ conscientiæ elegimus committendum*. Sic utrumque intelligerem. Habuerat Andreas ante ordinationem concubinam, id manifestum S. Gregorio. Eidem concubinæ fuisse post ordinationem permixtum, quibusdam erat nata suspicio. Ejus conscientiam convenit S. Gregorius. Id patet ex verbis seqq. *Et te illius criminis participationem habere: de qua etiam contraria est quibusdam nata suspicio. Gussanv.* Frustra in explicanda S. Gregorii mente laboravit Gussanvillæus, cum ex ep. sequenti clare pateat.

c Hic in recentioribus ed. attexitur, *& te illius criminis participationem habere*; quæ nullis in MSS. reperimus. Deesse in undecim codicibus MSS. fatetur Gussanv. qui tamen ea retinenda censuit. Certe non sunt in 7. Norm. in 4. Romanis, in Corb. in Rem. in Turon. in Andeg. &c. Redundare videntur correctoribus Decreti dist. 33. & priores editiones illa nesciunt.

d *Matricula* dicebatur canon seu liber, in quo descripti erant qui Ecclesiæ sumtibus alebantur. Inde Matricularii dicti. Erant autem pauperes, orphani, viduæ quæ Matriculariæ appellabantur. *Gussanv.* Mulierem quæ fustibus cæsa est, fuisse unam e matricula Ecclesiæ argumento est, quod id factum est jussu Episcopi, ad quem pertinebat cura & potestas in matriculis Ecclesiæ. *Alteserra*.

e De Episcopo percussore dist. 45. late Espensæus digress. in Timoth. l. 2. c. 3. *Gussanv.*

EPI-

Al. xlv. EPISTOLA * XLVI.

Ad Johannem Episcopum.

Andream Episcopum, si concubinam in sacro ordine constitutus contigerit, a ministerio prohibendum. Suspendendum eumdem a Missarum celebratione ob cæsam fustibus mulierem. Expendendas quoque Clericorum de illo querelas.

a Gregorius Johanni Episcopo [a] Calliopolitano.

Sup. Ep. 45. EX gestis, quæ ad nos Fraternitas tua direxit, inventum est Andream fratrem & coepiscopum nostrum habuisse sine dubio concubinam. Sed quia incertum est si eam in sacro ordine constitutus contigerit: necesse est ut eum solicita adhortatione commoneas, ut si positus in sacro ordine, cum ea se novit immixtum, ab eo quo est officio quiescat, & nullatenus administrare præsumat. Quod si forte conscius sibi hujus rei, peccatum suum supprimens administrare præsumserit, animæ suæ periculum divino judicio imminere cognoscat.

b Joh. Diac. l. 4. c. 27. [b] Matriculam vero quam fecit fustibus castigari, quamvis exinde post octo menses obiisse non credimus; quia tamen eam contra propositi sui ordinem hujusmodi fecit affligi, duobus hunc mensibus a Missarum solemnitate suspende, ut vel hæc eum verecundia qualem se de cætero possit exhibere, instituat.

Præterea oblata nobis petitione, quæ tenetur in subditis, Clerici prædicti Episcopi multa se mala ab eo sustinere commemorant. Ob quam rem Fraternitas tua subtiliter cuncta curet addiscere, & ita ea rationabili modo emendare atque disponere, ut nulla eis pro hac re huc remeandi de cætero necessitas imponatur, [c] Mense Julio, Indictione XI. c

NOTÆ AD EPIST. XLVI.

a In Vatic. D. Colbert. Pratell. ac nonnullis legitur, *Galliopolitano*. Est vero Callipolis vulgo *Gallipoli*, urbs Calabriæ Episcopalis, sub Archiepiscopo Hydruntino.

b Id est *Matriculariam*, seu mulierem quæ matriculæ Ecclesiæ cujus sumtibus alebatur, inscripta erat.

c Sic habent Turon. S. Gat. Colbert. vetus, & Corb.

Al. xlvi. EPISTOLA * LXVII.

Ad Clerum Ecclesiæ Salonitanæ.

Honorati electionem in Episcopum approbat.

Gregorius Clero Ecclesiæ Salonitanæ.

DIlectionis vestræ scripta relegentes, electionem vos [a] in Honoratum Archidiaconum vestrum fecisse didicimus: & omnino nobis gratum fuisse cognoscite, quod olim expertum virum & gravem moribus ad Episcopatus ordinem elegistis. Cujus etiam & nos personam, quia dudum est nobis bene cognita, comprobamus: eumque vobis juxta desiderium vestrum & nos ordinari voluimus Sacerdotem. Pro qua re hortamur vos

in

An. Chr. 592. 593. Greg. 3. in ejus electione sine aliqua ambiguitate persistere. Nec quædam vos res ab ejus debet persona deflectere: quia sicut ista laudabilis nunc probatur electio, ita si, quod absit, Dilectionem vestram ab eo quisquam deviare seduxerit, & animæ vestræ gravamen, & opinioni maculam infidelitatis imponet. Eos vero, qui ab electionis vestræ unitate desideratæ [b] discordant, ut vobiscum sentire possint, [c] ab Antonino Subdiacono nostro fecimus admoneri. Cui etiam de persona Malchi fratris & coepiscopi nostri quid oporteat fieri, jam pridem injunximus. Sed quoniam & ipsi scripsimus, credimus eum ab inquietudine vestra sine mora quiescere. Qui si fortasse obedire quocumque modo neglexerit, contumacia ejus modis omnibus canonicæ ultionis districtione mulctabitur.

NOTÆ AD EPIST. XLVII.

a De Honorato, ejusque cum Natali Salonitano Episcopo dissidiis jam dictum ep. xx. libri primi. Electio ipsius in Salonitanum Episcopum irrita fuit, & a provincialibus Episcopis Maximus cui Mauricius Augustus favebat in Salonitanam sedem est intrusus. Qua de re atque de varia Honorati fortuna, vide nostros de S. Gregorii vita commentarios lib. 2.

b Editi, *inconsiderate discordant*. Rem. *unitate desiderata discordant*. Sequimur Norm. Turon. Andeg. Vatic. &c. Vulgatorum vero lectioni nullus e nostris MSS. favet.

c Reg. *ab Anthimo*.

EPISTOLA * XLVIII.

Al. xlvii.

Ad Columbum Episcopum.

Præmisso singularis benevolentiæ testimonio, illum ne pueros ordinari, neve ordines ex favore aut ex venalitate conferri sinat, atque ut sibi Concilii statum indicet, hortatur. De catenis B. Petri aliquid clavibus inclusum mittit.

Gregorius Columbo [a] Episcopo.

ET antequam Fraternitatis tuæ scripta susciperem, bonum te Dei famulum esse, nuntiante veridica opinione, cognovi. Et postquam suscepi, certum fuisse hoc quod fama dudum asperserat, plenius intellexi: meritisque tuis valde congaudeo, quod testes vitæ laudabilis mores tuos & actus ostendis. Hæc ergo quoniam superna tibi sentio majestate collata, gratulor: & Deum Creatorem nostrum utique benedico, qui servis humilibus misericordiæ suæ dona non denegat. Qua de re verum fateor, quia sic me Fraternitas tua ad amorem suum flamma caritatis accendit: sicque tibi unitus est meus spiritus, ut & videre te cupiam, & tamen absentem corde semper attendam. Hæc igitur ita esse ex te bene consideras. Nam profecto plus in caritate animorum unitas, quam corporalis [b] potest unire præsentia. Præterea tota te mente, toto corde, totaque anima apostolicæ Sedi inhærere ac esse devotum & nunc scio, & priusquam Epistola tua hoc testimonium perhiberet, manifeste cognovi. Præmisso itaque debita ex caritate salutationis alloquio adhortor, ut eorum quæ beato Petro Apostolorum Principi promisisti, memor esse non desinas.

Itaque erga Primatem synodi tuæ esto solicitus, ut [c] pueri ad sacros ordines nullatenus admittantur; ne tan- *Grat. 2. q. 2. c. 120. Pueri.*

tanto periculosius cadant, quanto citius conscendere ad altiora festinant. Nulla sit in ordinatione venalitas; potentia vel supplicatio personarum nihil adversus hæc quæ prohibemus, obtineat. Nam proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquam non ex merito, sed ex favore, quod absit, aut ex venalitate provehitur. Hæc autem si fieri cognoscis, non taceas; sed instanter obsiste: quoniam si hæc aut investigare fortasse neglexeris, aut intellecta celaveris, non solum illos qui hæc agunt, peccati vinculum illigabit: sed & te hujus rei non levis ante Deum culpa respiciet. Oportet ergo canonica ultione si quid tale committitur, coerceri: ne tantum facinus [d] cum aliorum peccato vires ex dissimulatione percipiat.

d

Præsentium igitur portitorem Victorinum Fraternitatis tuæ Diaconum, quem tuum reor imitatorem exsistere, & cum caritate suscepi, & ad remeandum citius relaxavi: per quem etiam claves beati Petri, in quibus de catenis ipsius inclusum est, tibimet pro benedictione transmisi.

Præterea de unitate ac pace Concilii, quod Deo auctore congregare disponitis, Caritas tua animos nostros subtiliter omnia indicando lætificet.

NOTÆ AD EPIST. XLVIII.

a Excusi, *Episcopo Numidiæ*, nec vitiose, licet *Numidiæ* absit a MSS. Norm. Vatic. Corb. denique ab omnibus quos consulere licuit.

b Sic emendavimus ex quinque MSS. Anglic. quibus consentiunt Beccensis, Michaelinus, & Sagiensis. Communis tamen MSS. lectio est: *plus in caritate animos unitas, quam corporalis potest venerari præsentia*. Eadem est editorum, mutato tantum *animos*, in *animorum*.

c Non hic de titulis Episcopatuum & Abbatiarum loquitur, quos pueris quinquennibus concessos olim luxit Ecclesia: de ordinibus ipsis agit nulli conferendis, cujus non sit ætas legitima. Disputant in Scholis Theologi, an pueri ante rationis usum possint valide in Diaconos, Presbyteros, Episcopos consecrari. Canonistæ dist. 77. & 78. cuique ordini designant certum annorum numerum quo recipiatur, certa intervalla quibus administretur, certam in quoque gradu moram, ne sit adscensus præceps & in lapsum nimia festinatione pronus. Patres sanctissimi neophytos excludebant multis de causis; inscitiam, imperitiam, superbiam, favorem, venalitatem, quæ ut plurimum in eorum promotionibus occurrunt, adversantes. Ad idem facit epistola sequens, relata caus. 1. q. 1. quam sæpe in seminariis legi, & per singulos canones explicari foret utile, causam totam dico & epistolam. *Gussanv.*

d Sic legitur in tribus Vatic. Corb. Aud. &c. In excusis autem: *ne tantum facinus, cum aliorum peccato parcitur, vires ex dissimulatione percipiat*.

Al. xlviii.

EPISTOLA * XLIX.

Ad Adeodatum Episcopum.

Post amicam salutationem, eum hortatur ad explendum officium: imprimis ne ullos nisi provectiores ætate, & mundos opere ordinet; ne sit in ordinatione venalitas. Maximiani Episcopi utatur consilio. Tandem peracta synodo, se de ejus concordia certiorem faciat.

a

Gregorius Adeodato Episcopo [a] Primati Provinciæ Numidiæ.

QUaliter erga nos Fraternitatem vestram caritas dilectionis adstrinxerit, scriptorum vestrorum series evidenter innotuit: magnumque fomitem nobis contulere lætitiæ, quod ea & benigna pietate composita, & Deo placi-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

placita dilectione fervere didicimus. Ut igitur breviter diximus, ita mentem vestram Epistola, quam direxistis, exposuit, ut auctor ejus abesse minime crederetur. Nec enim absentes judicandi sunt, quorum animus ab alterutra caritate non discrepat. Quamvis autem nec virtus, nec ætas vos, sicut scribitis, ad nos venire permittat, ut de Fraternitatis vestræ corporali possimus gratulari præsentia: tamen, quia animus noster vobis, vesterque nobis unitus est, vicissim nobis per omnia præsentes sumus, dum nos unita per amorem mente conspicimus. Salutantes præterea Fraternitatem vestram, congruo caritatis affectu hortamur, ut officium primatus, quod Deo habetis auctore, tota intentione sic studeatis sagaciter exhibere, quatenus ad hunc vos ordinem pervenisse & animæ vestræ proficiat, & aliis in futuro exemplum bonæ imitationis exsistat. Estote ergo præcipue in ordinatione soliciti; & ad sacros ordines aspirare, nisi provectiores ætate, & mundos opere, nullatenus admittatis; ne forte semper esse desinant, quod immature esse festinant. Eorum enim qui in sacro sunt ordine collocandi, prius vitam moresque discutite: & ut dignos huic officio adhibere possitis, non vobis potentia, aut supplicatio quarumlibet surripiat personarum. Ante omnia autem cautos vos esse oportet, ut nulla proveniat in ordinatione venalitas: ne, quod absit, & ordinatis & ordinantibus periculum majus immineat. Si quando igitur de his tractari necesse est, graves expertosque viros [b] consiliis vestris adhibete participes, & cum eis communi de hoc deliberatione pensate. Præ omnibus autem Columbum fratrem & coepiscopum nostrum in cunctis adhibere vos convenit. Credimus enim quia si illa quæ agenda sunt, cum ejus consilio feceritis, nullus in vobis quod quibusque modis redarguere possit, inveniet: nobisque ita gratum esse tamquam si cum nostro consilio agatur, cognoscite; quoniam vita moresque illius ita nobis sunt in omnibus approbati, ut cunctis liquido constet quia quod cum ejus consensu agitur, nullius culpæ macula fuscatur. Præsentium vero lator Victorinus, suprascripti coepiscopi nostri Diaconus, vestrorum præco ita exstitit meritorum, [c] ut animos nostros de vestra vehementer actione reficeret. Et oramus omnipotentem Dominum, ut bona quæ de vobis retulit, placita sibi plenius faciat operatione clarescere. Concilium itaque quod congregare disponitis, dum Deo fuerit solatiante peractum, de ejus nos unitate atque concordia lætificate, ac reddite per omnia certiores.

Grat. 1. q. 1. c. 119. Estote.

NOTÆ AD EPIST. XLIX.

a Quales essent in Africana Ecclesia Primates, jam docuimus, & uberius in commentariis de S. Gregorii vita ostenditur.

b Ita legit hunc locum Gratianus, & retulit loco indicato. Sic etiam legitur in MSS. Norm. in Vatic. C. &c. necnon in vet. excusis. Duo Vaticani non diverso sensu habent, *consilii vestri adhibete participes*. Recentiores vero vulgati, *concilii vestri*.

c Vatic. B. *ut amicos nostros*.

EPI-

Al. xlix. **E P I S T O L A * L.** An. Chr. 592. 593. Greg. 13.

Ad Theodorum Episcopum.

Ipsum laudat quod Sacerdotum vitam solicite perscrutetur ac renuntiet: Paulum Episcopum in Monasterio ad pœnitentiam permanere præcipit. Hujus describendas res ac servandas. De Bonifacio accusato inquirendum.

a Gregorius Theodoro Episcopo [a] Lilibætano.

FRaternitatis tuæ grata nobis omnino solicitudo est: quia ea quæ de Sacerdotum vita cognoscit, & perscrutari curat, & investigata renuntiat. [b] Ut ergo in hac solicitudine quam in te laudamus, possis sine diminutione persistere, studiosus esto ac vigilans: & si quos illic a quibuslibet, quod absit, excessus perpetrari cognoveris, siquidem tales sunt qui emendari ibidem possint, rationabiliter emendentur; alioquin fratri nostro Maximiano Episcopo scriptis renuntiare festina, ut quid fiendum sit a vobis informatus agnoscat. Nulla igitur res ab investigatione pravorum actuum, vel insinuatione te revocet. Nam quanto vigilantiam tuam modo laudamus, tanto culpabilior invenieris, si hujusmodi actus qualibet dissimulatione celaveris.

Paulum præterea quondam Episcopum, in monasterio in quo est, in pœnitentia volumus permanere. Res autem quæ apud eum inventæ sunt, in [c] cimiliarchio Ecclesiæ tuæ servare modis omnibus studebis. De quibus etiam secundum [d] rerum inventarum paginam [e] desusceptum te facere volumus, & in [f] scrinium Ecclesiæ tuæ transmittere. Sed & Clericis ejus, si tamen illic aliqui præsentes sint, [g] a pari aliud facere desusceptum te convenit, in quo tua Fraternitas fateatur, quia desusceptum de eisdem rebus in scrinio nostro emiserit: quatenus dum necesse fuerit, competenti personæ res omnes possint sine detrimento restitui.

De Bonifacio vero quædam gravis ad nos accusatio pervenit, cujus scelera volumus utrum vera sint, ut Fraternitas tua cum [h] loci servatore Prætoris examinet.

N O T Æ A D E P I S T. L.

a Diversimode scribitur. In Normannis, Vaticanis tribus consentientibus, *Lillibitano*, vel *Lillibetano*. In Vatic. B. *Libuitano*. In Colb. *Liuvitano*. In Andeg. *Tillibitano*. Lilibæum urbs erat Siciliæ olim celeberrima, cui successit quæ vulgo nunc *Marsalla* dicitur, in valle Mazaræ, vulgo *Val di Mazara*. Lilibæum in Conciliis maxime notum ex Paschasino hujus urbis Episcopo, qui in Concilio Chalced. S. Leonis Papæ legatus fuit.

b Vatic. C. *ut ergo hæc solicitudo*... *possit sine diminutione subs.*

c De cimiliarchio jam dictum ad ep. 20. lib. 1. *Honorato*.

d Norm. *rerum inventarii paginam*.

e Hoc est, *descriptum*, *exemplum*, *apographum*.

f Scrinia sunt capsæ, loculi, armaria, in quibus acta asservantur: Gallis *le thesor*. Hinc scriniarius, chartophylax, aut, ut melius Suidas, chartularius. Legitur etiam Grece σκρίνιον & σκρινιάριος. Vide in Cod. lib. 12. tit. 19. Varia erant scrinia, libellorum, memoriæ, dispositionum, epistolarum: item sacrarum largitionum, tabulariorum, numerariorum, &c. Apud Budæum scriniorum alia erant stataria, alia viatoria, &c. *Gussanv.* Vide apud Cassiod. lib. XI. Var. cap. 20. 21. 22. 24.

g Sive *a paribus*. Vide quæ de hac voce diximus ad ep. 25. lib. 1.

h Non recipienda vulgatorum lectio, *loci servatore prætore*, loci prætoris servator erat ejus Vicarius. Vide supra lib. 2. ep. XXXII.

Al. I.

EPÍSTOLA * LI.

Ad Maximianum Episcopum.

De miraculis Patrum in Italia factis scribere cogitans, Maximianum rogat ut ea quorum meminit, indicet.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

Joan. Diac. l. 4. c. 75. FRatres mei, qui mecum familiariter vivunt, omni modo me compellunt aliqua de miraculis Patrum, quæ in Italia facta audivimus, sub brevitate scribere. Ad quam rem solatio [a] vestræ caritatis vehementer indigeo, ut ea quæ vobis in memoriam redeunt, quæque cognovisse vos contigit, mihi breviter indicetis. [b] De domno enim Nonnoso Abbate, qui juxta domnum Anastasium de Pentomis fuit, aliqua retulisse te memini, quæ oblivioni mandavi. Et hoc igitur & si qua sunt alia, tuis peto epistolis imprimi, & mihi sub celeritate transmitti, si tamen ad me ipse non properas.

NOTÆ AD EPIST. LI.

a In Vatic. A. & B. *vestræ veritatis*.

b Is Monasterii in monte Soracte positi fuit Præpositus, *sub Patre asperrimo*, inquit Greg. dialog. lib. 1. c. 7. Postea vero Abbas ejusdem forte Monasterii. *Domnum* illum appellat S. Greg. & quidem ex Regulæ S. Benedicti decreto cap. 63. *Abbas autem, quia vices Christi agere creditur, dominus & Abbas vocetur.*

Al. II.

EPISTOLA * LII.

Ad Priscum Patricium.

Ex prosperitatis & adversitatis vicissitudine humilitatem suadet. Gratulatur de recuperata Impp. gratia. Sabinianum & Castum commendat.

Gregorius [a] Prisco Patricio Orientis.

SI vitæ istius cursum veraciter attendamus, nihil in eo firmum, nihil invenimus stabile: sed quemadmodum viator modo per plana, modo per aspera graditur; sic nobis utique in hac vita manentibus nunc prosperitas, nunc occurrit adversitas: denique alternis sibi succedunt temporibus, & mutua se vice confundunt. Dum igitur omnia in hoc mundo [b] mutabilitatis ordo corrumpat, nec elevari prosperis, nec frangi debemus adversis. Tota ergo mente ad illum nos convenit anhelare, ubi quidquid est, firmum permanet, ubi non mutatur adversitate prosperitas. In hac ergo vita miro Dei omnipotentis moderamine idcirco agitur, ut vel prosperitatem adversitas, vel adversitatem prosperitas subsequatur: quatenus & humiliati discamus quidquid deliquimus [c] flere, & iterum exaltati adversitatis memoriam quasi humilitatis ancoram in mente teneamus. Non hoc ergo Creatoris nostri ira est deputan-

tanda, sed gratia; per quam discimus, ut ejus dona tanto servemus verius, quanto humilius tenemus.

Quia igitur perfectam vos Dominorum gratiam auctore omnipotente Deo reparasse cognovimus, magna pro vobis exsultatione gaudemus, optantes ut vitam vestram rerum omnium gubernator & bonis semper præsentibus fulciat, & ad gaudia perpetua extendat. Hæc vobis ideo loquor, quia multum vos diligo, atque me a vobis diligi scio.

Sed hoc quod me diligitis, in latorem præsentium Sabinianum Diaconum demonstrate, ut ubi usus exegerit, vestra patrocinia consequatur. Vir autem gloriosus Castus præco laudum vestrarum, in Romanis partibus exsistit, quem vestræ Excellentiæ paterna dilectione commendo.

NOTÆ AD EPIST. LII.

a Avaricum bellum, composita cum Persis pace, Prisco commissum fuit. *Vere ineunte*, ait Theophylactus libr. 6. cap. 4. nempe anni 593. ad Istrum movit. Deinde trans Istrum hiemare jubetur, *id. c.* 10. Postea Mauricius Prisco exauctorato, Petrum cujus frater germanus erat, ei subrogat. Is debellatur: CPolim redit: Priscus iterum dux bello præficitur. Hoc cum S. Gregorius rescivisset, hanc ei gratulatoriam epistolam dedit. Proinde ea omnino pertinere debet ad annum ut minimum 594. jam adultum, nempe ad indictionem 13. Quod si Theophanem sequamur, qui initium Avarici belli anno serius consignat, multo magis patebit hanc epistolam extra sedem suam vagari. E.V.

b Vulgati, *mutabilitatis ordo confundit*. Secus MSS.

c Abest *flere*, a plerisque MSS. sine sensus jactura.

Al. III.

EPISTOLA * LIII.

Ad Johannem Episcopum.

Responsionem de causa Johannis & Athanasii Presbyterorum simulatam, ineptam, ac Johannis Episcopi sanctitati nullatenus congruentem, scelesto juveni tribuit, ad cujus consilia nimium ille inflectebatur. Ut dicta causa juxta canones finiatur, instat acerrime. Sabinianum apocrisiarium suum commendat.

a Gregorius [a] Johanni Episcopo Constantinopolitano.

Quamvis causæ consideratio me movet, ad scribendum tamen & caritas impellit: quia & semel & bis sanctissimo fratri meo domno Johanni scripsi, sed non ejus epistolas recepi. Alter enim mihi secularis quidam sub ejus nomine loquebatur; quæ si epistolæ ejus fuerunt, ego vigilans non fui, qui longe de eo aliter credidi, quam inveni. De causa enim reverendissimi viri Johannis Presbyteri scripseram, atque de quæstionibus Monachorum Isauriæ, quorum unus & in sacerdotio positus, in Ecclesia vestra fustibus cæsus est: & rescripsit mihi, sicut ex nomine epistolæ agnosco, sanctissima Fraternitas tua, quia nescierit de qua causa scriberem. Ad quod rescriptum vehementer obstupui, mecum tacitus volvens, si verum dicit, quid esse deterius potest, quam ut agantur talia contra servos Dei, & ipse nesciat qui præsto est? Quæ enim potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & pastor nescit? Si autem scivit Sanctitas vestra, & de qua causa scripserim, & quid vel contra Johannem Presbyterum, vel contra Athanasium Isauriæ Monachum atque Presbyterum gestum sit, [b] & mi-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

mihi scripsit: Nescio; contra hoc ego quid respondeam, quando per Scripturam suam Veritas dicit: *Os quod mentitur, occidit animam*? Requiro, frater sanctissime: illa tanta [c] abstinentia ad hoc pervenit, ut fratri suo ea quæ novit gesta, negando velit abscondere? Numquid non melius fuerat illud os carnes ad vescendum ingredi, quam de eo falsum sermonem ad illudendum proximum exire? præcipue cum Veritas dicat: *Non quod intrat in os coinquinat hominem; sed quæ exeunt de corde, illa sunt quæ coinquinat hominem*. Sed [d] absit hoc, ne ego de sanctissimo corde vestro tale aliquid credam. Illæ epistolæ vestro nomine prænotatæ sunt, sed vestras eas fuisse non arbitror. Ego beatissimo viro domno Johanni scripseram: sed credo quod mihi familiaris vester ille juvenculus rescripsit qui adhuc de Deo nihil didicit, qui viscera caritatis nescit, qui [e] in scelestis rebus ab omnibus accusatur; qui insidiari quotidie diversorum mortibus per occulta testamenta, nec Dominum metuit, nec homines erubescit. Mihi crede, frater sanctissime, [f] si zelum veritatis perfecte habes, ipsum prius corrige, ut ex his qui vobis vicini sunt, etiam ii qui vicini non sunt, exemplo melius emendentur. Illius linguam noli recipere: ille ad consilium vestræ Sanctitatis debet dirigi, non autem Sanctitas vestra ad verba illius inflecti. Si enim illum audit, scio quia pacem cum suis fratribus habere non poterit. Ego enim attestante mihi conscientia fateor, quia cum nullo homine habere scandalum volo, & quanta valeo virtute declino. Et quamvis cum omnibus hominibus pacem habere summopere cupiam, vobiscum præcipue, quos vehementer amo, si tamen ipsi quos novi, vos estis. Nam [g] si canones non custoditis, & majorum vultis statuta convellere, non cognosco qui estis. Age ergo, frater sanctissime atque carissime, ut nos invicem recognoscamus, ne si antiquus hostis duos per scandalum moverit, per nequissimam victoriam multos necet. Ego enim ut aperte indicem, quia [h] per elationem nil quæro, si ille juvenculus de quo prælocutus sum, apud Fraternitatem tuam culmen pravæ actionis minime teneret, ipsa etiam quæ mihi de canonibus suppetunt, interim tacere potuissem, & ab ipso initio venientes ad me personas ad eam fiducialiter retransmisissem, sciens quod eas Sanctitas tua cum caritate susciperet. Sed etiam nunc dico, aut easdem personas in suis ordinibus suscipe, eisque quietem præbe: aut si hoc fortasse nolueris, omni mihi altercatione postposita, de eorum causa statuta majorum & canonum terminos custodi. Si vero neutrum feceris, nos quidem rixam inferre nolumus, sed tamen venientem a vobis non devitamus. Quid autem [i] de Episcopis qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene vestra Fraternitas novit. Pastores etenim facti sumus, [k] non persecutores. Et egregius Prædicator dicit: *Argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina*. Nova vero atque inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. Sed de his multa in epistolis loqui non debeo, quia dilectissimum filium meum Sabinianum Diaconum pro responsis Ecclesiasticis faciendis ad Dominorum vestigia transmisi, qui vobiscum cuncta subtilius loquetur. Si nobiscum litigare non vultis, paratum eum ad omnia quæ justa sunt, invenietis. Quem vestræ Beatitudini commendo, ut saltem ipse domnum illum Johannem inveniat, quem ego in urbe Regia scivi.

Sap. 1. 11. — Matt. 15. 11. — Jo. Diac. l. 3. c. 44. — Joh. Diac. l. 3. c. 10. — Grat. dist. 45. c. 1. — 2. Tim. 4. 2.

EPI-

NOTÆ AD EPIST. LIII.

a De Johanne C. P. lege quæ diximus ad epist. 4. lib. 1. De causa vero Johan. Presbyteri & monachorum Isauriæ plura in Vita S. Greg. dicturi sumus lib. 2.

b Corruptum hunc locum sanavimus, juvantibus præsertim MSS. Norm. In vulgatis non una est lectio. In ed.Rom. lego: *& nihil scripsit contra hoc, ego nescio, quid respondeam*. In Gussanv. *& mihi scripsit, contra hoc ego nescio quid respondeam, quando per scrip.*

c Ob quam *Jejunator* cognominatus est.

d Excusi, *absit hoc, ut ego*. Sequimur MSS. Vatic. Norm. Corb. invicem consentientes.

e Edit. ante Gussanv. *in scelestibus rebus*. Reluctantur MSS.

f Ed. recentiores, *si zelus caritatis*, contradicentibus MSS.

g De Canonum observatione ubique solicitus est S. Greg. infra: *statuta majorum, & canonum terminos custodi*.

h Recentioribus magis placuit: *per elationis tumorem*, quod ex codicibus nostris saltem antiquis nullus habet.

i Intelligitur in eamdem sententiam c. 28. Apost. in Græco 26. de Clerico percussore. Supra ep. 45. Espensæus fuit indicatus. Vide Gregorii Turon. Episcopi libri hist. 8. cap. 39. de Baudegisilo Cenomanorum Episcopo. Hic notare libet percussionem causa correctionis olim licuisse, saltem pro gravioribus & mortalibus culpis ex Bracar. III. c. 6. Agath. c. 14. Non debet tamen Episcopus suis manibus verberare, neque per laicum, sed per Clericum. Extra de sent. excomm. c. *Universitatis*. *Gussanv*. Publicæ virgarum percussioni addictum ab Episcopo Clerum canonicum seculo 12. refert auctor vitæ S. Thomæ Cantuar.

k Ita Norm. Corb. Vatic. B. C. D. Reg. &c. In excusis, *non percussores*.

Al. lxvi.

EPISTOLA * LIV.

Ad Theotimum Medicum.

Post amicissimam salutationem, commendat Sabinianum.

Gregorius Theotimo Medico.

FUerunt quidam veteres Philosophorum, qui in duobus corporibus unam esse animam dicerent, [a] non affectu jungentes duos, sed unam in duos animæ substantiam partientes. At contra nos esse in multis unam animam dicimus, non dividendo substantiam, sed corda jungendo. Nam de illis primis fidelibus scriptum est: *Erat in eis cor unum, & anima una*. (Act. 4. 32.) Quod ego sic in Actibus Apostolorum lego, ut in me, & domno Theotimo recognoscam: quia sic unanimis mecum est, ut mihi & præsens corpore, nunquam desuerit: & absens corpore, semper per spiritum præsens fiat. Ago autem omnipotenti Deo gratias, [b] qui caritatis suæ gratia, mentis vestræ viscera infundit; & deprecor ut magis magisque in vobis dona sua augeat, & hic bona nobis præsentia, & in futuro seculo gaudia æterna concedat. Filium meum Sabinianum Diaconum venientem caritati vestræ commendo, petens ut eo amore quo me diligitis, etiam nostros ametis. [c]

NOTÆ AD EPIST. LIV.

a Ita quatuor Vatic. Norm. &c. ubi editi: *non affectus*. Consule Aug. lib. 4. Confess. ubi hanc veterum philosophorum sententiam fusiori stilo explicat.

b Excusi, *qui caritatis suæ gratiam, in mentis vestræ visceribus infundit*.

c In vulgatis additur, *Data indict. XI.*

EPI-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

Al. LIII.

EPISTOLA * LV.

Ad Maximianum Episcopum.

Agathonis Episcopi in quem districte fuit vindicatum sustentationi providet.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

a Postquam in [a] Agathonem quondam Episcopum, juxta qualitatem excessuum districtione est canonica vindicatum, necesse est humanitatis intuitu, quemadmodum sustentari possit, disponere. Propterea Fraternitas tua ad Liparitanam Ecclesiam, in qua supradictus Agatho Sacerdotis gessit officium, festinet dirigere, eique ad præsens exinde quinquaginta solidos, qui in ejus possint proficere victum, transmittat. Nam nimis est impium, si alimoniarum necessitati post vindictam subjaceat.

NOTÆ AD EPIST. LV.

a Agatho vel Agathus Liparensis Episcopus ob crimina depositus est ex hac ep. Ex Epistola autem 16. & 20. Ind. 10. Paulinus Taurianensis Ecclesiæ Episcopus ei suffectus est. Novi Antistitis Liparitani meminit S. Gregorius ep. 22. lib. 7. Cypriano Diacono. *Gussanv.*

Al. liv.

EPISTOLA * LVI.

Ad Johannem Episcopum.

Ne in plateis pallium ulterius ferat, nisi a Romanis Pontificibus id sibi concessum ostenderit. Ne in secretario ipso, cum pallio deinceps sedeat. In quosdam e Clericis suis inquirat: contumacibus interdicat sacro ministerio. Primis dumtaxat Ravennatis Ecclesiæ Diaconibus mappularum usum concedit.

Gregorius Johanni Episcopo Ravennati.

Grat. dist. 100. c. 7. Non multum.

Non multum temporis intervallum est, quod quædam nobis de tua Fraternitate fuerant nuntiata, de quibus vobis, veniente illuc Castorio notario sanctæ, cui Deo auctore præsidemus, Ecclesiæ, subtiliter nos indicasse meminimus. Pervenerat namque ad nos quædam in Ecclesia vestra contra consuetudines atque humilitatis tramitem geri, quæ sola, ut bene nostis, est officii sacerdotalis erectio. Quæ si Sapientia vestra mansuete, vel cum Episcopali suscepisset studio, non de illis accendi debuerat, sed oportuerat te hæc eadem cum gratiarum actione corrigere. Contra morem quippe Ecclesiasticum est, si non patientissime toleratur, quod a nobis absit, etiam injusta correctio. Grat. dist. 100. c. 8. Contra morem.

Mota autem nimis est vestra Fraternitas, atque cum tumore cordis quasi satisfaciens, scripsit nobis pallio te non nisi post dimissos de [a] secretario filios Ecclesiæ, & [b] Missarum tempore, atque in litaniis uti solemnibus: verbis aliquid te usurpasse contra generalis Ecclesiæ consue-

a b.

suetudinem apertissima veritate professus. Quomodo enim fieri potest, ut illud cineris atque cilicii tempore per plateas inter populorum strepitus agas licite, quod te agere [c] in conventu pauperum, nobilium, & in secretario Ecclesiæ velut illicitum excusasti? Illud tamen, Frater carissime, tibi non putamus ignotum, quod pene de nullo Metropolita in quibuslibet mundi partibus sit auditum, extra Missarum tempus usum sibi pallii vendicasse. Et quod bene hanc consuetudinem generalis Ecclesiæ noveritis, vestris nobis manifestissime significastis epistolis, quibus præceptum beatæ memoriæ decessoris nostri Johannis Papæ nobis in subditis transmisistis annexum, continens omnes consuetudines ex privilegio prædecessorum nostrorum concessas vobis, Ecclesiæque vestræ, debere servari. Confitemini igitur aliam esse generalis Ecclesiæ consuetudinem, postquam ea quæ vos geritis, vobis ex privilegio vendicatis. [d] Nulla ergo nobis in hac re, ut arbitramur, poterit remanere dubietas. Aut enim mos omnium Metropolitarum etiam a tua est Fraternitate servandus, aut si tuæ Ecclesiæ aliquid specialiter dicit esse concessum, [e] præceptum a prioribus Romanæ urbis Pontificibus, quo hæc Ravennati Ecclesiæ sunt concessa, a vobis oportet ostendi. Quod si hoc non ostenditur, restat postquam talia agere neque consuetudine generali, neque privilegio vendicas, ut usurpasse te comprobes quod fecisti. Et quid dicturi sumus futuro judici, Frater dilectissime, si illud grave jugum atque vinculum cervicis nostræ, non dico pro Ecclesiastica, sed pro quadam seculari nobis dignitate defendimus; gravari nos judicantes, si tanto pondere vel parvi temporis spatio careamus? Decorari pallio volumus, forsan moribus indecori, dum nihil in Episcopali cervice splendidius fulget quam humilitas.

c Grat. ibid.

Oportet igitur Fraternitatem tuam si honores suos sibi quibuslibet argumentis stabili proposuit mente defendere, [f] aut generalitatis usum ex non scripto sequi, [g] aut ex scripto privilegiis se tueri. Vel si postremo nihil horum est, aliis Metropolitis hujusmodi te præbere nolumus præsumtionis exemplum. Sed ne forte putes, nos hæc vobis scribentes, quæ pro fraterna sunt caritate neglexisse, [h] scitote in nostro scrinio de privilegio Ecclesiæ tuæ subtiliter perquisitum. Et quidem quædam inventa sunt, quæ omnino possint Fraternitatis tuæ intentionibus obviare, nihil autem in quo de hujuscemodi capitulis pars vestræ possit Ecclesiæ roborari. Nam & de ipsa consuetudine tuæ, quam opponis, Ecclesiæ, quæ vobis olim, [i] ut a partibus vestris probaretur, scripsimus, jam satis nos solicitudinem gessisse cognoscite, inquirentes filios nostros Petrum Diaconum, atque Gaudiosum primicerium, necnon & Michaelium defensorem Sedis nostræ, vel alios, qui pro diversis responsis Ravennam a nostris decessoribus sunt transmissi, & hæc te in præsentia sua egisse districtissime negaverunt. Apparet igitur secreto non potuisse geri, nisi quod usurpabatur illicite. Unde quod latenter subintroductum est, nulla debet stabilitate persistere. Quæ ergo superflue a te vel a tuis decessoribus sunt præsumta, cum caritatis intuitu, atque cum fraterna stude benignitate corrigere. Nullatenus, non dico per te, sed per aliorum vel decessorum tuorum normam ab humilitatis tentes regula deviare. Ut enim ea quæ superius dixi breviter colligam, admoneo quatenus nisi decessorum meorum munificentia tibi hæc per privilegium

Joh. Diac. l. 4. c. 2.

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

k gium attributa docueris, [k] uti in plateis pallio ulterius non præsumas; ne non habere & ad Missas incipias, quod audacter & in plateis usurpas. De secretatio autem, quod Fraternitas tua resedisse cum pallio, & filios Ecclesiæ suscepisse & fecit & excusavit, nunc interim nihil querimur; quia synodorum sententiam sequentes, minores culpas quæ negantur, ulcisci recusamus. Hoc tamen quia semel & iterum sit factum cognovimus, sed fieri ulterius prohibemus. Fraternitas autem tua sit omnino solicita, ne hoc quod præsumtioni incoanti adhuc ceditur, in proficiente deterius vindicetur.

Conquesti præterea estis, quod quidam de sacerdotali ordine Ravennatis civitatis, peccatis imminentibus, gravibus sint criminibus involuti. Quorum causam vel illic te

l discutere volumus, vel huc eos, [l] si tamen probationum difficultas pro locorum longinquitate non impedit, ad hæc ipsa discutienda transmittere. Quod si vel ad tuum judicium vel ad nos, majorum fulti patrocinio, quod non credimus; venire despexerint: & in objectis sibi capitulis

m contumaciter [m] respondere nequiverint; volumus ut eis post secundam & tertiam admonitionem tuam, ministerium sacri interdicas officii; atque nobis de contumacia eorum, scriptorum tuorum tenore renunties: ut deliberemus quemadmodum actus eorum debeas subtiliter perscrutari, atque secundum diffinitiones canonicas emendare. Cognoscat igitur Fraternitas tua de causa hac nos plenissime absolutos, ex eo quod vobis [n] causas ipsas n

commisimus subtiliter perquirendas, atque omnia peccata eorum si inulte venerint, omne pondus discussionis hujus in tuæ animæ redundare periculum; scies nullam Dilectionem vestram excusationem apud futurum judicem habituram, si non excessus cleri tui cum summa canonici rigoris severitate correxeris, & hos quibus hæc fuerint approbata, sacros ulterius ordines temerare permiseris.

Illud autem quod pro utendis a clero vestro [o] mappulis scripsistis, a nostris est Clericis fortiter obviatum, dicentibus nulli hoc unquam alii cuilibet Ecclesiæ concessum fuisse; nec Ravennates Clericos vel illic vel in Romana civitate tale aliquid cum sua conscientia præsumsisse, nec si tentatum esset ex furtiva usurpatione sibi præjudicium generari. Sed etiamsi in qualibet Ecclesia hoc præsumtum fuerit, asserunt emendandum, quod non concessione Romani Pontificis, sed sola surreptione præsumitur. Sed nos servantes honorem Fraternitati tuæ, licet contra voluntatem ante dicti cleri nostri, tamen primis Diaconibus vestris quos nobis quidam testificati sunt etiam ante eis usos fuisse, in obsequio dumtaxat tuo mappulis uti permittimus: alio autem tempore vel alias personas hoc agere vehementissime prohibemus.

Grat. dist. 93. c. 22. Illud. o

NOTÆ AD EPIST. LVI.

a Lege ep. 19. lib. 1.

b Pallium non toto tempore Missæ Episcopos gestasse, sed tantum usque ad recitationem Evangelii, patet ex Isidoro Pelusiota lib. 1. ep. 136. Tunc enim assurgere solebant, & deponere pallium, quasi adveniente vero Pastore Christo. Vide Synodum VIII. contra Photium act. 10. can. 27. Græcis 14. Ita etiam refert Simeon Thessalonic. lib. de templo & Missa: *Dum Evangelium legitur, Pontifex pallium deponit, servitutem ac subjectionem suam erga Dominum demonstrans. Quoniam enim ille per Evangelium loqui cognoscitur, & tamquam præsens est, ipse tunc symbolum incarnationis ejus gestare non audet, sed ab humeris sublatum Dia-*

AN. CHR. 592. 593. GREG. 3.

Diacono tradit, qui illud dextra complicatum tenet ipsi Pontifici adstans & sacra dona praecedens. Gussanv.

c Qui sint illi pauperes nobiles quaero. *Gussanv.* Conjecturam nostram accipe. Post Episcopum constabat Ecclesia Clericis & laicis. Clericos dicit Ecclesiae milites lib. 3. ep. 31. atque alibi passim. Laicos hic vocat Ecclesiae filios, e quibus honoratiores appellare solet, ordinem: caeteros, plebem; lib. 1. ep. 11. lib. hujus ep. 14. De Episcopo eligendo inscribit, *Clero, Ordini & Plebi*; quos passim *Ordinis*, hic *nobilium* titulo: quos vero *plebis*, pauperum forsan nomine distinguit.

d Excusi, si veteres excipias, *nulla ergo vobis*; contradicentibus MSS.

e Sic legitur in Vatic. Norm. &c. unde emendanda vulgata lectio: *Aut si . . . concessum praeceptumve a prioribus Romanae urbis Pontificibus, quod* &c. ex quibus sensus alius efficitur.

f Adderem consuetudinem specialem istius loci, licet non scriptam sed testibus probandam. Id enim videtur sufficere. *Gussanv.*

g Ita vet. ed. consentientibus MSS. In Norm. tamen & in duobus Vatic. in Remensi, & Turon. pro *se tueri*, legitur *se uti*.

h Ad hunc locum sic Alteserra: *Privilegium est suspectum, si non inveniatur in camera beati Petri, id est in Archivo Sedis Apostolicae, cap. Ad audientiam, extra, de praesc.* Gussanv.

i Recentiores ed. *a patribus*. Reluctantur vet. exemplaria.

k Ita Norm. Turon. duo Vatic. & alii. In Vatic. A. & in Reg. legitur: *ut in plateis pallium ulterius non praesumas.* Excusi addiderunt *ferre*, scilicet: *pallium ulterius ferre non praesumas.* Caeterum de pallio alibi saepe, maxime in commentariis de S. Greg. vita, quos, indice duce, consulere licet.

l Hoc se telo Patres Africani, adversus Zozimi commonitorium defendebant. *Gussanv.*

m Ita Vatic. C. & D. Audoen. Gemet. Pratell. Lyran. quibus consentiunt vet. excusi. In Vatic. A. *respondere vel noluerint, vel nequiverint.* In quatuor Anglic. Michael. & Sag. *respondere praesumserint.* Recentiores editi, *respondere voluerint.*

n Jure communi Episcopus omnis de Clericorum suorum causis judicat. Non ergo verbis istis delegatur a summo Pontifice Ravennas Episcopus, qui de Clericis suis vice alterius cognoscat: sed illi tantum animus additur, ut causam de qua desperabat, fidenter aggrediatur, certus Romanum Pontificem allaboraturum, ut quae iuxta canones forent definita, exsecutioni mandarentur. *Auget.*

o Duravit mappulae sive sudarii linei usus, donec in ejus locum Manipulus, jam non ad sordes tergendas, sed ad ornatum suffectus est circa seculum decimum. Mappularum meminere nono seculo Alcuinus & Amalarius. Vide Card. Bona *de rebus Liturgicis* lib. 1. c. 24. §. 1. & notam 736. nostri Menardi in librum Sacramentorum. Vid. Joh. Diac. l. 2. n. 43.

* *Al.* lv.

a

[a] EPISTOLA * LVII.

Johannis Ravennatis Episcopi ad Gregorium Papam.

Singulis sibi objectis submisse respondet, & Ecclesiae suae privilegia ex consuetudine tuetur; quae ne minuantur postulat.

b

REverendissimus conservus meus Castorius apostolicae Sedis vestrae notarius, reddidit mihi [b] domini mei Epistolam, consortem mellis & vulneris. Quae sic tamen infixit aculeos, ut locum non subtraheret medicinae. Nam qui superbiam, divinum sequens judicium, reprehendit, merito se mitem ac placidum quodammodo profitetur.

Commemorastis igitur, quod ego novitatis ambitione, pallii usum supra quam antecessoribus meis indultum fuerat, usurpassem. Quam rem proprii domini mei conscientia, quae divina regitur dextera, nullo modo credere patiatur, nec opinionis incerto aures sacratissimas aperire. Primum, quia licet peccator, novi tamen quam grave sit terminos nobis a patribus affixos transcendere, & quod omnis elatio nihil aliud habeat quam ruinam. Nam si majores nostri in regibus [c] superbiam non c

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

tulerunt, quanto magis non est in Sacerdotibus sustinenda? Deinde recolo me in sinu atque in gremio sacrosanctæ Ecclesiæ vestræ Romanæ enutritum, & Deo auxiliante provectum. [d] Et quibus ausibus ego sanctissimæ illi Sedi, quæ universali Ecclesiæ jura sua transmittit, præsumserim obviare, propter cujus conservandam auctoritatem, sicut Deo manifestum est, multorum contra me inimicorum invidiam graviter excitavi? Sed beatissimus dominus meus nihil me contra priscam consuetudinem existimet attentasse, quod & a multis & prope [e] ab omnibus civibus hujus urbis attestatur, inter gesta etiamsi acquievisset, & suprascriptus reverendissimus notarius potuerat attestari: quoniam jam de secretario descendentibus filiis Ecclesiæ, & ingredientibus Diaconibus [f] ut mox procedatur, tunc primus Diaconus Episcopo Ravennatis Ecclesiæ pallium consuevit induere; quo & in litaniis solemnibus uti pariter consuevit.

Nullus ergo contra me domino meo conetur surrepere: quia si vult, Deo custode, non potest probare quod a me aliqua novitas fuisset introducta. Qualiter enim jussionibus vel utilitatibus vestris, ubi causa exegerit, paruerim, omnipotens Deus cordi vestro purissimo faciat manifestum: & hoc peccatis meis imputo, quod post tot labores atque angustias, quas intus forisque sustineo, talem vicissitudinem merear invenire. Sed iterum me illa res inter alia consolatur, quod interdum sanctissimi patres ob hoc tantummodo [g] castigant filios suos ut eos faciant potiores; & post hanc devotionem ac satisfactionem sanctæ Ravennati Ecclesiæ, quæ peculiariter vestra est, non solum vetera privilegia conservetis, sed & majora vestris temporibus conferatis.

Nam quod de mappulis a Presbyteris & Diaconibus meis præsumtum Apostolatus vester scribit, vere fateor, tædet me aliquid exinde commemorare, cum per se veritas, quæ apud dominum meum sola prævalet, ipsa sufficiat. Nam cum hoc minoribus circa urbem constitutis Ecclesiis licitum sit, poterit etiam Apostolatus domini mei, si venerabilem clerum primæ apostolicæ Sedis suæ requirere dignatur, modis omnibus invenire: quia quoties ad ordinationem Episcopatus seu responsi Sacerdotes vel Levitæ Ravennatis Ecclesiæ Romam venerunt, omnes in oculis sanctissimorum decessorum vestrorum cum mappulis sine reprehensione aliqua procedebant. Quare etiam eo tempore quo istic a prædecessore vestro peccator ordinatus sum, cuncti Presbyteri & Diaconi mei in obsequium domni Papæ mecum procedentes usi sunt. Et quia prævidens Deus noster omnia in manu vestra & in conscientia purissima collocavit, adjuro vos per ipsam Sedem apostolicam, quam antea moribus, nunc etiam honore debito gubernatis, ut in nullo Ravennati Ecclesiæ, quæ familiariter vestra est, pro meo merito privilegia quibus hucusque usa est, minuatis; sed & secundum vocem propheticam, in me, & in domo patris mei secundum suum meritum transferatur. Quia ergo universa privilegia quæ sanctæ Ravennati Ecclesiæ a prædecessoribus vestris indulta sunt, pro majori satisfactione subjeci ea in scriniis venerabilibus secundum consecrationis decessorum meorum tempora, fidem nihilominus reperientes, nunc vero in Dei & in vestra est potestate quidquid veritate cognita fieri jusseritis: quoniam ego jussionibus Apostolatus domini mei parere desiderans, quamvis antiqua consuetudo obtinuit, usque ad secundam jussionem abstinere curavi. [h]

NO-

NOTÆ AD EPIST. LVII.

a Hæc Epiſtola deſideratur in MSS. Vatic. Anglic. Norm. Corb. Turon. &c. Exſtat in Remenſi, duobus Colbert. ac duobus Teller.

b In Rem. abeſt, *domini mei*.

c Rem. *ſuperbiam contuderunt*.

d Rem. *quibus exceſſibus illi ſedi, quæ in univerſali Eccleſia jura*. Ad hæc verba Guſſanv. notulam hanc attexuit: *agnoſcit primatum*. Nec mirum ab Epiſcopo Italiæ agnoſci, quem longe poſiti ultro fatentur. Ex infinitis teſtimoniis unum aut alterum profero. Eugenius Carthag. Epiſcopus Eccleſiam Romanam appellavit *caput omnium Eccleſiarum*, ut refert Victor Utic. lib. 2. Vand. perſecut. c. 15. Cypr. ep. 59. novæ edit. Oxon. verſus finem: *Navigare audent, & ad Petri Cathedram, atque ad Eccleſiam principalem unde unitas ſacerdotalis exorta eſt, a ſchiſmaticis & profanis litteras ferre*.

e Rem. & Colb. *civibus hujus, etiam inter geſta, ſi acquieviſſet ſanctus reverendiſſimus notarius potuerat atteſtari*.

f *Procedere* proprie ſignificat, ad ſacra convenire, maximeque dicitur de ſacris perſonis: ſicut *incedere*, de magnatibus & regibus cum dignitate ac majeſtate ambulantibus; immo de diis, ut Juno apud Maronem Æn. 1.

Aſt ego quæ Divum incedo regina.

Ibidem: *Et vera inceſſu patuit Dea*. De hoc verbo ſæpe alibi, maxime in nota 471. ad lib. Sacram.

g Lege in hanc rem multa quæ S. Johan. Climacus refert exempla in 4. Scalæ gradu num. 26. 29. 31. 33. 34. &c. & agnoſces Prælatorum miram prudentiam in puniendo, ſubditorum ſtupendam in patiendo obedientiam; ab illis decreta merito immerentibus ſupplicia, ab his quaſi mererentur æquanimiter fuiſſe tolerata. *Guſſ.*

h Poſt hanc epiſtolam in duobus codd. Teller. & in antiquiori Colb. ſubjicitur privilegium a Johanne S. Pont. Ravennati Eccleſiæ conceſſum his verbis: „ Exemplum præcepti: Dilectiſſimo fratri Petro, Johannes. Convenire novimus rationi, ut eos amictu pallii decoremus, quos in illis civitatibus divina inſpirante miſericordia ſacerdotii honor illuminat, in quibus hoc etiam illis qui præteritis temporibus fuere pontifices ab apoſtolica Sede conſtat eſſe indultum. Ideoque Caritati tuæ uſum pallii, ſicut deceſſores tui habuiſſe noſcuntur, præſenti auctoritate concedimus, atque ea omnia circa honoris tui privilegium volumus permanere, quæ anterioribus temporibus Eccleſiæ tuæ conſtat eſſe ſervata; ut nihil prorſus de privilegiis ejus doleas diminutum. Et, *ſubſcriptio domini Papæ*: Deus te incolumem cuſtodiat. Data x. Kalend. Octobris, imperante Dom. Juſtino Auguſto." Doctiſſimus Baluzius qui ex cod. Colbert. præceptum hoc edidit, Miſcellan. lib. 5. recte cenſet ſcribendum ut in dicto Colb. *Juſtiniano*, pro *Juſtino*.

EPISTOLA * LVIII.

* Al. lvi.

Ad Cyprianum Diaconum.

Si non habet Coſmas unde ſolvat, cum illius creditoribus paciſcatur; atque ejuſdem filios, pactam ſummam perſolvens, liberet.

Gregorius Cypriano Diacono.

De ipſo Ep. 45. Ind. 12. Joh. Diac. lib. 2. c. 55.

COſmas ex variis periculorum neceſſitatibus multis ſe dicit debitis obligatum, itaut pro eis a creditoribus ſuis ſuos dicat filios detineri. Quæ res ſi ita eſt, nos omnino commovit. Quamobrem hortamur Dilectionem tuam, ut quia de rebus pauperum dandis agitur, cauſam ejus cum ſumma ſubtilitate perquiras: & ſi inveneris eum prædictis debitis veraciter involutum, ut non ſit ſubſtantia unde poſſit hæc ipſa perſolvere, prædictos creditores ejus adeas, & propter recolligendos filios ejus, quanta cognoveris quantitate com-

An.Chr. 592. 593. Greg. 3. ponas. Et quia, sicut dictum est, hic non habet unde restituat, de rebus pauperum ex præsenti nostra auctoritate persolve; sciens quidquid illic te providente datum fuerit, patrimonii nostri pensionibus esse reputandum. [a] Mense Augusto, Indictione xi. a

NOTÆ AD EPIST. LVIII.

a Id tantum legimus in Turon. S. Gat. in Colbert. vet. & in Vatic. A.

Al. lvii. EPISTOLA * LIX.

Ad Secundum Episcopum.

Baptisterium de Monasterio auferatur, ut Monachis liceat opus Dei securius celebrare.

a Gregorius Secundino Episcopo [a] Tauromenitano.

Grat. 18. q. 2. c. 7. Pridem. b PRidem præcepimus, ut de monasterio sancti Andreæ, quod est super Mascalas, baptisterium [b] propter Monachorum insolentias debuisset auferri, atque in eodem loco quo fontes sunt altare fundari. Cujus rei perfectio hactenus est protracta. Admonemus igitur Fraternitatem tuam, ut nullam jam moram post susceptas præsentes litteras nostras inserere debeas; sed repleto [c] loco ipsorum fontium, altare ad sacra celebranda mysteria illic sine aliqua dilatione fundetur; quatenus & prædictis Monachis opus Dei securius liceat celebrare, & non de negligentia vestra contra Fraternitatem tuam noster animus excitetur. c

NOTÆ AD EPIST. LIX.

a Id omittitur in omnibus Vatic. Norm. Colbert. Corb. &c. Secundinum tamen fuisse Tauromenitanum Episcopum constat multis ad eum scriptis epistolis.

b Quod nempe Monachis id molestum esset atque insolitum. Eadem ratione Baptisterium in Monasteriis prohibetur, qua ibidem prohibentur Missæ publicæ: *ne in servorum Dei recessibus popularis conventus detur occasio.* Vide sup. lib. 2. ep. 41. Gratianus hunc locum referens pro, *insolentias*, habet *molestias*.

c Defossi erant intra terram Baptisterii fontes; non, ut nostri, supra pavimentum eminebant.

Al. lviii. EPISTOLA * LX.

Ad Italicam Patriciam.

In ipsis pauperum causis ne litigiis immisceatur, silentium eligit. Cypriano potestatem facit, ut cum Italica, si id ipsa velit, salvo pauperum jure, causam absque lite finiat.

a Gregorius [a] Italicæ Patriciæ.

SUscepimus plenas dulcedine litteras vestras, atque incolumitatis Excellentiæ vestræ nos lætificavit auditus. Circa quas tanta est nostræ mentis sinceritas, ut nihil in earum tranquillitate simultatis re-

reconditum, paternus nos ſuſpicari permittat affectus. Sed omnipotens Deus faciat, ut ſicut de vobis nos bona ſentimus, ita mens veſtra nobis bona reſpondeat, & dulcedinem, quam verbis impenditis, exhibeatis operibus. Nihil enim prodeſt glorioſiſſima ſanitas & pulchritudo in ſuperficie corporis, ſi vulnus latet intrinſecus. Atque illa magis cavenda eſt diſcordia, cui
b ſatellitium pax præbet [b] exterior. Illud vero quod in epiſtolis prædictis revocare in memoriam noſtram Excellentia veſtra ſtudioſe contendit, ſciat, ſcriptum vobis, nihil cum ſcandalo, nihil cum forali ſtrepitu vobiſcum nos velle de cauſis pauperum definire. Hoc nos & ſcripſiſſe meminimus; & ſcimus noſmetipſos, juvante Domino, a cauſarum litigiis Eccleſiaſtica moderatione compeſcere, atque ſecundum apoſtolicum illum ſenſum, rapinam bonorum noſtrorum cum gaudio ſuſtinere. Sed illud ſcire vos credimus, taciturnitatem atque patientiam noſtram futuris poſt me Pontificibus in rebus pauperum præjudicium non facturam. Unde & nos explentes ſupra memoratam promiſſionem noſtram, jam de cauſis ipſis prævidimus reticendum; nec in his in quibus minus agi benigne ſentimus, deſideramus nos per noſmetipſos immiſcere negotiis. Sed ne forte ex his conjiciatis, Glorioſa Filia, ea quæ ad concordiam pertinent, adhuc nos omnino renuere; filio noſtro Cypriano Diacono venienti ad Siciliæ partes indiximus, ut ſi quid de his ſalubriter & ſine peccato animæ veſtræ ordinare diſponitis, ex noſtra auctoritate vobiſcum definiat, & nos non amplius illis vexemur negotiis, quorum cum manſuetudine [c] eſt diſpenſatus effectus. Deus autem omnipotens, qui ea quæ omnino impoſſibilia ſunt, ad poſſibilitatem bene novit inflectere, ille vobis aſpiret, & cauſas veſtras cum pacis intentione diſponere, & pro mercede animæ veſtræ, de rebus eis competentibus hujus Eccleſiæ conſulere pauperibus. c

NOTÆ AD EPIST. LX.

a Italicam Venantii de quo ep. 34. lib. 1. uxorem fuiſſe conjicimus ex ep. CXXIII. lib. IX. ad utrumque ſcripta, ubi meminit Barbaræ & Antoninæ, quas Venantii filias fuiſſe conſtat.

b Vatic. D. *interior*.

c In excuſis, *eſt diſpenſandus effectus*. Aliam lectionem amplecti cogit MSS. Vatic. Norm. Reg. &c. conſenſus.

EPISTOLA LXI.

Ad Fortunatum Epiſcopum.

Quomodo in Eccleſia ſua converſari debeat.

Gregorius Fortunato Epiſcopo Neapolitano.

Scripta tuæ Caritatis accepimus, quibus nobis indicaſti, Deo propitio, te bene a filiis tuis Neapolitanis civibus eſſe ſuſceptum. De quibus omnipotenti Deo gratias retulimus. Oportet ergo affectui eorum te tuis moribus compenſare; malos coercere, bonis te diſcrete atque benigniſſime relaxare, ad ſequendas eos meliores partes frequentius admonere: quatenus & illi paternos in te mores inveniſſe ſe gaudeant:

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

deant: & tu creditam tibi regiminis causam, cooperante Domino, studiosius exsequaris.

Al. lx.

EPISTOLA * LXII.

Ad Eutychium Episcopum.

Ut in convertendis idolorum cultoribus perseveret, hortatur. Ipsi Prætoris postulat patrocinium.

a Gregorius Eutychio Episcopo [a] Tyndaritano.

SCripta Fraternitatis tuæ, Benenato Ecclesiæ tuæ Clerico deferente, suscepi; gratiasque omnipotenti Deo retuli, quod in causis animæ & iis quæ ad Deum pertinent, te occupatum esse cognovimus. Scripsisti siquidem nobis quosdam idolorum cultores, [b] atque Angelliorum dogmatis in iis in quibus constitutus es partibus inveniri, de quibus plures asseruisti esse conversos, aliquos autem potentum nomine atque locorum se qualitate defendere. Auxiliantes igitur bonis tuæ Caritatis operibus, viro glorioso Prætori Siciliæ nostra scripta transmisimus; quatenus, juvante Domino, qua potest tibi virtute concurrat, ut quod laudabiliter cœptum est, valeat salubriter adimpleri. Oportet ergo Fraternitatem tuam, maximam in hoc solicitudinem gerere. Vere enim Episcopalem vitam sequeris, si per zelum linguamque tuam, hos qui a fidei veritate dissentiunt, in Ecclesiæ unitatem reduxeris.

NOTÆ AD EPIST. LXII.

a Tyndaris, vulgo adhuc *sancta Maria di Tindaro*, urbs olim Siciliæ Episcopalis inter Mylas & Pactas, nunc excisa, in ora littorali quæ Liparæas insulas respicit. *Gussanv.* In quatuor Vatic. Norm. Rem. Reg. & plerisque legitur *Tindarino* vel *Tundarino*. In duobus Teller. *Londario*.

b Ita quatuor Vaticani, quinque Anglic. septem Norm. Rem. &c. Angellii forte ii sunt de quibus Niceph. lib. 18. hist. c. 49. *Tertii*, inquit, *præterea Serveritæ sunt .... alium esse dicunt Patrem, alium Filium, & alium Paracletum, Spiritum videlicet sanctum: non esse autem horum quemque per seipsum naturam, sed habere communem Deum sive Deitatem in ipsis exsistentem: atque de ea Deitate indivisibili modo participantes, quemlibet esse Deum. Unam autem subsistentiam opinantur esse, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum: communem vero ipsum Deum, substantiam & naturam. Cæterum Angelitæ isti ab adversariis ita appellati sunt, a quodam Alexandriæ loco, Angelii nomen habente: in quo scilicet, qui primas apud eos ferunt, conventus cogebant. Hos iidem adversarii Sabellianistas .... nominarunt.* Pro, *Angelliorum*, editi legerunt *Anglorum*.

Al. lix.

EPISTOLA * LXIII.

Ad Fortunatum Episcopum.

De monasterio Gratiosæ Abbatissæ consecrando.

a Gregorius [a] Fortunato Episcopo Neapolitano.

REligiosis desideriis sine difficultate præstari decet effectum. Atque ideo Gratiosa Abbatissa una cum congregatione sua, oblata petitio-

b titione, [b] quæ tenetur in subditis, postulavit quod Patriciæ recordationis Rustica per ultimum voluntatis suæ arbitrium in civitate Neapolitana, in domo propria, in regione Herculensi, [c] in vico qui appellatur Lampadi, monasterium construi voluerit ancillarum Dei, in quo præfatam Gratiosam Abbatissam præesse disposuit; simulque & oratorium exstruxisse dignoscitur, cui & pro voto suo [d] quatuor uncias totius substantiæ suæ dimisisse suggessit, quodque in honorem beatæ Mariæ semper Virginis, genitricisque Dei & Domini nostri Jesu Christi desideravit consecrari. Et ideo, frater carissime, præsenti præceptione Dilectionem tuam duximus adhortandam, ut inspecto primitus testamento, si jure subsistat, & easdem quatuor uncias verissime eidem monasterio collatas esse compereris, ad prædictum locum cum postulaverint, ingravanter accedas, venerandæ solemnia dedicationis impendens, ut [e] quoties necesse fuerit, a Presbyteris Ecclesiæ in suprascripto loco deservientibus, celebrentur sacrificia veneranda Missarum; itaut in eodem monasterio neque Fraternitas tua, neque Presbyteri præter diligentiam disciplinæ, aliquid molestiarum inferant. [f] aut si quid pro diversorum devotine commoditatis accesserit, sibi æstimet vendicandum. Sive aurum, sive argentum, sive prædium, sive vestimentum, omnibus modis constructio præfata possideat; cum ancillis Dei in eodem loco deservientibus debeat proficere, quidquid offerri ibidem contigerit.

NOTÆ AD EPIST. LXIII.

a Post depositionem Demetrii Episcopi Neapolitani, cum Paulus Nepesinus Episcopus, & postea Florentius ejus Subdiaconus electionem de se factam renuissent, consentiente sancto Gregorio electus est Fortunatus ann. 593. qui subscripsit Concilio Romano ann. 595. De Florentio vide supra epistolam 15. *Gussanv.*

b Id est, quæ huic epistolæ subditur & attexitur.

c Ita Vatic. B. & D. Norm. omnes, Corb. & vet. ed. In Vatic. A. & C. legitur: *in vico quondam Lampadi*. In recent. vulgatis: *in vico in quo Lampadius monasterium ancillarum Dei constituit, sepeliretur: in quo*. Hæc unde desumta sint, nos latet: nec minus obscurum est, quis his verbis sensus sit affingendus.

d Seu tertiam bonorum suorum partem.

e In Monasteriis plures olim dies caruisse Liturgia probat ex veterum Monachorum Regulis Card. Bona de rebus liturgicis l. 1. c. 18. num. 3. In præfat. ad. 2. sec. Bened. §. 4. observat Mabillonius, nondum quotidianam Missæ frequentationem ita Sacerdotibus in more positam fuisse seculo septimo, ut singuli in dies ad altare sacra celebraturi accederent. Ex lib. 4. dialog. cap. 56. Cassius Narniensis Episcopus *quotidianum offerre consueverat Deo sacrificium*. Alios nonnullos laudat ibidem Mabillonius, qui per seculum septimum rem sacram quotidie frequentarunt: *id quod*, inquit, *antiquioribus seculis non tam obvium videtur*.

f Obscurus est hic locus in recentioribus edit. maxime vitio interpunctionis, *inferant aut si quid . . . vendicandum, sive aurum, &c.* sic tamen explicandus: *neque fraternitas tua sibi æstimet vindicandum, si quid* &c. In Norm. in tribus Vatic. & in plerisque legitur: *aut si quid pro diversorum devotione commod. accesserit, sive vestimentum candidum, cum ancillis Dei . . . debeat proficere*, &c. In veteribus vulg. consentientibus multis MSS. omittitur. *sibi æstimet vendicandum*.

An.Chr. 592. 593. Greg. 3.

Al. lxxvi. Indict. 2. apud Guss. & in Vatic. lxxvii.

EPISTOLA * LXIV.

Ad Chrysanthum Episcopum.

Mevaniensi Ecclesiæ quærat Episcopum, Presbyteros ordinet, ibique consignet infantes.

Gregorius Chrysantho Episcopo Spoletano.

a b c d Ante hoc biennium Fraternitati tuæ [a] Mevaniensis Ecclesiæ visitationis deputaveramus officium, in quo [b] more scrinii nostri nihil vos de provectionibus facere voluimus Clericorum. Nunc vero venientes huc præsentium portitores prædictæ Ecclesiæ Clerici, dixerunt Sacerdotem [c] se neque in eadem Ecclesia, neque in ejus parochiis habere. [d] Hortamur igitur Fraternitatem tuam, ut si quidem talem potuerit reperire personam, quæ digna ad Episcopalis officii apicem valeat promoveri, huc eam cum solemnitate decreti, vestrarumque testimonio litterarum celerius dirigatis. Sin vero hoc nunc inveniri non potest, cum omni studio, ac vivacitate personas exquirite, quæ illic in Presbyterii ordine valeant consecrari. Quarum vitam actusque subtili prius inquisitione discutite, ut in nullo eis vel sacri canones, vel Ecclesiasticæ regulæ valeant obviare: ut hac provisione populus illic degens communionem, qua se privatos ob sacerdotum necessitatem flebiliter conqueruntur, recepisse se gaudeant, & in Ecclesiis illis sacra Missarum solemnia deesse non debeant. Sed & pro consignandis infantibus Fraternitas tua illuc curet accedere, ut nihil sit quod pastoralis solicitudinis neglecta vos cura remordeat.

NOTÆ AD EPIST. LXIV.

a Vide lib. 1. ep. 81. In Bess. *Rivamensis*.

b Hoc est, juxta formulam a scrinii nostri scribis observari solitam.

c Bess. *sacerdotes*.

d Quærit anxie Gussanvillæus cui tunc esset commissa hujus Ecclesiæ cura, num alicui Diacono, ut olim ex can. 77. Eliberit. num Ostiario, ut ex quodam Concilio Toletano. Si attendisset vir doctus ad ep. 81. lib. 1. olim. 78. intellexisset S. Gregorium curam Eccl. Mevianensis, commisisse Honorato Presbytero. Pro consignandis vero infantibus, & aliis episcopalibus muniis obeundis, vicini haud dubie Episcopi, ut hic Chrysanthus, opem adhibuerunt.

Al. lxiv.

EPISTOLA * LXV.

Ad Mauricium Augustum.

Precatur ut legem temperet vel immutet, qua tum publicis rationibus implicatos, tum milites, in Monasteriis suscipi prohibuerat.

Gregorius [a] Mauricio Augusto.

Omnipotenti Deo reus est, qui serenissimis Dominis in omne quod agit & loquitur, purus non est. Ego autem indignus Pietatis vestræ famulus in hac suggestione neque ut Episcopus, neque ut servus

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

vus jure Reipublicæ, sed jure privato loquor: quia, Serenissime domine, ex illo jam tempore dominus meus fuisti, quando adhuc dominus omnium non eras.

b Longino viro clarissimo [b] stratore veniente, Dominorum legem suscepi; ad quam, fatigatus tunc ægritudine corporis, respondere nil valui. In qua Dominorum pietas sanxit, ut quisquis publicis administrationibus fuerit implicatus, ei ad Ecclesiasticum officium venire non liceat. *Johan. Diac. lib.2.cap.15.* Quod valde laudavi, evidentissime sciens quia qui secularem habitum deserens, ad Ecclesiastica officia venire festinat, mutare vult seculum, non relinquere. Quod vero
c in eadem lege dicitur, ut ei in [c] monasterium converti non liceat, omnino miratus sum: dum & rationes ejus possunt per monasterium fieri, & agi potest, ut ab eo loco
d in quo suscipitur, ejus quoque [d] debita suscipiantur. Nam etsi quisquam devota mente converti voluisset; prius res male ablatas redderet, & de sua anima tanto verius, quanto expeditior cogitaret. In qua lege subjunctum est, ut nulli
e qui [e] in manu signatus est, converti liceat. Quam constitutionem ego, fateor Dominis meis, vehementer expavi: quia per eam cœlorum via multis clauditur, & quod nuncusque licuit, ne liceat prohibetur. Multi enim sunt, qui possunt religiosam vitam etiam cum seculari habitu ducere. Et plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint, salvari apud Deum nullatenus possunt. Ego vero hæc Dominis meis loquens quid sum nisi pulvis & vermis? Sed tamen quia contra auctorem omnium Deum hanc intendere constitutionem sentio, Dominis tacere non possum. Ad hoc enim potestas super omnes homines,
f [f] Dominorum meorum pietati cœlitus data est, ut qui bona appetunt, adjuventur; ut cœlorum via largius pateat; ut terrestre regnum cœlesti regno famuletur. Et ecce aperta voce dicitur, ut ei qui semel in terrena militia signatus fuerit, nisi aut expleta militia, aut pro debilitate corporis repulsus, Domino Jesu Christo militare non liceat.

Ad hæc, ecce per me servum ultimum suum & vestrum respondebit Christus, dicens: Ego te de notario comitem excubitorum, de comite excubitorum Cæsarem, de Cæsare Imperatorem; nec solum hoc, sed etiam patrem Imperatorum feci. Sacerdotes meos tuæ manui commisi, & tu a meo servitio milites tuos subtrahis; Responde rogo, piissime Domine, servo tuo, quid venienti & hæc dicenti responsurus es in judicio Domino tuo?

Sed fortasse creditur, quia nullus eorum puro animo convertatur. Ego indignus famulus vester scio, quanti his diebus meis in monasterio milites conversi miracula fecerunt, signa & virtutes operati sunt. Sed per hanc legem jam ne quisquam talium converti debeat, prohibetur.

Requirat rogo dominus meus, *Joh. Diac. lib. 3. c. 50.*
[g] quis prior Imperator talem legem dederit, & subtilius æstimet si debuit dari. g Et quidem considerandum valde est, quia eo jam tempore prohibentur quique relinquere seculum, quo appropinquavit finis ipse seculorum. Ecce enim mora non erit, & ardente cœlo, ardente terra, coruscantibus elementis, cum Angelis & Archangelis, cum Thronis & Dominationibus, cum Principatibus & Potestatibus tremendus judex apparebit. Si omnia peccata dimiserit; & solum hanc legem contra se dixerit esse prolatam, quæ, rogo, erit excusatio? Unde per eumdem tremendum judicem deprecor, ne illæ tantæ lacrymæ, tantæ orationes, tanta jejunia, tantæque eleemosynæ domini mei, ex qualibet occasione apud omnipotentis Dei oculos fuscen-

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

h scentur; [h] sed aut interpretando Pietas vestra, aut immutando vigorem ejusdem legis inflectat: quia tunc magis Dominorum exercitus contra hostes crescit, quando Dei exercitus ad orationem creverit.

Ego quidem jussioni subjectus, eamdem legem per diversas terrarum partes transmitti feci; & quia lex ipsa omnipotenti Deo minime concordat, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis Dominis nuntiavi. Utrobique ergo quæ debui exsolvi, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo quod sensi minime tacui.

NOTÆ AD EPIST. LXV.

a In Vatic. B. & in nonnullis, *Mauricio Tiberio Augusto*.

b Strator dictus, qui Imperatorem in equum inferret, eique equum sterneret. Codicis titulus est *de Stratoribus* lib. 12. Eorum erat equos, qui a Provincialibus conferebantur, probare. His præerat πρωτοστάτωρ, apud Codinum, Gall. *le grand Ecuyer*. Absente Magno Domestico ensem gestabat Imperatoris, &c. Patricii & suum quisque stratorem habebant: nam & stratorem Prisci Patricii, & aliorum apud Theophanem reperio. *Gussanv.*

c Provehere ad honorem clericatus non licebat, immo nec ad honores, qualescumque debitores rerum publicarum in digestis lib. 50. tit. 4. in monasterio converti licebat, teste sancto Gregorio: nec tamen servi, invitis dominis, monasticam profiteri disciplinam poterant. De iis tamen qui rationibus publicis sunt obnoxii, id correxisse postea sanctum Gregorium liquet ex ep. 11. l. 7. Indict. 1. *Suscipiendi*, inquit, *non sunt, nisi prius a rationibus publicis absoluti*. Gussanv.

d Sic legimus in quatuor Vatic. Norm. &c. ubi vulgati habent, *debita solvantur*. Cum juxta Novel. 5. cap. 4. res quascumque habuerat Monachus, jam dominii essent Monasterii, illius debita ab ipso Monasterio persolvi æquissimum erat.

e Servos antiquitus fuisse signatos & literatos, & punctis in cute victuris notatos sciunt omnes; hinc proverbium: *Samiis nemo litteratior*. *Gussav.*

f Imperatores plurali numero compellat, quod Theodosius puer jam anno 591. in societatem Imperii a Mauricio patre suo fuisset accitus, ut jam observatum a nobis.

g Gussanvillæus S. Gregorium redarguens, *talem*, inquit, *legem ediderat Justinianus Novel. 5. c. 2. quam lector totam expendat velim, quoniam multa continet notabilia de monachis*. Laudatum caput sæpius perlegimus, nec ullum de militibus a monastica professione arcendis verbum nobis occurrit: immo permittit Justinianus servos ipsos invitis dominis ad vitam monasticam recipi, nisi eos aliquid furto abstulisse, aut alicujus sceleris reos esse probetur. Julianus quidem cognomento apostata, similem legem tulerat, ut docet sequens epistola; sed Imperatoris refugæ exemplum ad se trahere non poterat pius Imperator.

h Excusi, *sed aut temperando*: quod legitur in Gemet. Becc. ac nonnullis. At Vaticani quatuor, Aud. Lyr. Pratell. Reg. ac plerique, *interpretando*.

Al. lxv.

EPISTOLA * LXVI.

Ad Theodorum Medicum.

Ostensa lata legis iniquitate, Theodorum hortatur ut epistolam suam Imperatori offerens, ipsi de revocanda lege suadeat.

a b Gregorius [a] Theodoro Medico [b].

Quanta bona omnipotentis Dei & serenissimi domini Imperatoris habeam, lingua mea non sufficit [c] explere. (c) Pro quibus bonis quid est meum retribuere, nisi eorum vestigia pure amare? Peccatis autem meis facientibus, ex quorum suggestione vel consilio nescio, [d] transacto anno talem in Republica sua legem protulit, (Johan. Diac. l. 3. c. 50. d) ut

ut quisquis eum pure amat, flere vehementer debeat. Ad quam legem tunc respondere non potui, quia ægrotus fui. Modo autem eidem domino aliqua suggessi. Præcipit enim ut nullus qui actionem publicam egit, [e] nullus qui optio, vel manu signatus, vel inter milites fuit habitus, ei in monasterio converti liceat, nisi forte si militia ejus fuerit expleta. Quam legem primum, sicut ii dicunt qui leges veteres noverunt, Julianus protulit, de quo scimus omnes quantum Deo adversus fuerit. Quod si ideo serenissimus dominus noster fecit, quia forte multi milites convertebantur; & exercitus decrescebat, numquid per virtutem militum [f] subjugavit omnipotens Deus imperium Persarum? Numquid non solæ lacrymæ illius auditæ sunt, & eo ordine quem ipse nescivit, ejus imperio Persarum imperium subdidit? Valde autem mihi durum videtur, ut ab ejus servitio milites suos prohibeat, qui ei & omnia tribuit, & dominari eum non solum militibus, sed etiam Sacerdotibus concessit. Numquid si intentio est servandarum rerum, non poterant ea ipsa monasteria, quæ milites suscepissent, alienas res reddere, atque ad conversionem homines tantummodo habere? Hæc quia mihi valde dolent, eidem domino suggessi. Sed vestra Gloria opportuno tempore secrete suggestionem meam ei offerat. Nolo eam a Responsali meo publice dari, quia vos qui ei familiarius servitis, loqui ei liberius & apertius potestis, quæ pro ejus sunt anima: quoniam in multis est occupatus, & vix animus ejus invenitur a curis majoribus vacuus. Tu quidem, gloriose fili, pro Christo loquere. Si auditus fueris, [g] lucrum est animæ prædicti domini tui, & tuæ. Si vero auditus non fueris, lucrum solummodo tuæ fecisti.

NOTÆ AD EPIST. LXVI.

a Erat hic Mauricii Imperatoris Archiater, vir ingenio sagax, & eloquens, inquit Simocatta lib. 6. c. 11. & ex eo Nicephorus l. 18. c. 29. Illum Oratorem ad Avarum Regem felici exitu misit Priscus Patricius. Dux exercitus Mauricii & Præfectus Orientis. De qua re vide auctores citatos, & historiam Miscell. lib. 17. ad annum 13. Mauricii. *Gussanv.*

b Post *medico*, in excusis legitur *&c.* quod solum in Colbert. offendimus.

c Id est, *explicare*, ut etiam legitur in Vatic. B.

d Vitiose ac contra MSS. fidem additur in editis, *an vestro*.

e Sic legendum ex MSS. Norm. Corb. Turon. Regg. & omnibus quos mihi consulere licuit. Nullus autem dubito quin ita legatur in MSS. Anglic. Vatic. & aliis optimæ notæ. At qui ad illos codd. S. Gregorii epistolas contulerunt, minime intelligentes quid significaret *optio*, vel *obtio*, ut legitur in cod. Reg. hoc pro mendo habuerunt, & legere maluerunt, *nullus qui officio vel manu signatus*. Hujus autem vocis notionem dedimus in notis ad cap. 35. lib. 4. dialog. Hoc in loco adverte constructionem grammaticæ legibus repugnantem, *nullus qui optio ... ei in monasterio converti liceat*. Eadem occurrit in regula S. Bened. c. 58. *Noviter veniens quis ad conversionem, non ei facilis tribuatur ingressus*.

f Meminit victoriæ insignis de Persis reportatæ, capta Martyropoli civitate munitissima: quæ gesta bellica vide apud Theophanem. Præterea Mauricius Chosroem Persarum Regem, e regno pulsum restituit, unde ipsi Regem regnumque subditum fuisse aliquatenus dici potest.

g Excusi, *lucrum operatus es*. Sequimur Vatic. omnes nostris fere semper consentientes, Corb. &c.

An. Chr. 592. 593. Greg. 3.

EPISTOLA * LXVII.

Al. LXIII.

Ad Domitianum Metropolitanum.

Allatam dudum a se raptus Dinæ Genes. 34. juxta spiritalem sensum expositionem propugnat. Domitiano gratulatur, tum quod secularibus causis occupatus Scripturas meditetur, tum quod Persarum Imperatori fidem prædicaverit.

a Gregorius [a] Domitiano Metropolitano.

SCripta dulcissimæ & suavissimæ Beatitudinis vestræ suscipiens, valde gavisus sum: quia multa mihi de sacra Scriptura loquebantur. Et quia dilectas in eis epulas reperi, eas avide comedi. In quibus quædam quoque de causis exterioribus & necessariis sunt permixta. Et quasi menti convivium præparantes egistis, ut oblatæ epulæ ex diversitate melius placerent. Et si quidem exteriores causæ velut inferiores & abjecti cibi minus sapiunt, ita tamen a vobis prudenter dictæ sunt, ut libenter sumantur: quia & cibi contemtibiles, plerumque dulces ex condimento bene coquentis fiunt. Servata autem veritate historiæ, hoc quod dudum de divina significatione dixeram, respui nullo modo debuit. Nam etsi mihi, quoniam ita vultis, significatio ejus non congruit, ex ipsis tamen locis suis circumstantibus, hoc quod ex ea dictum est, incunctanter teneri potest. Nam & corruptor ejus princeps terræ dicitur, per quem aperte diabolus designatur: Quia Redemtor noster ait: (Joan. 12, 31.) *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*. Qui etiam uxorem petit: quia malignus videlicet spiritus festinat, ut licenter possideat animam, quam prius oculta seductione corruperit. Unde Jacob filii vehementer irati, contra omnem Sichem domum ejusque patriam gladios sumunt: quia a cunctis zelum habentibus, ipsi quoque insequendi sunt, qui maligni spiritus adjutores fiunt. Quibus prius circumcisionem præcipiunt, quos in dolore positos postmodum occidunt. Quia plerumque magistri severiores, si zelum suum moderari nesciunt, quamvis per prædicationem vitia corruptionis resecent, cum jam a delinquentibus plangitur quod fuerat perpetratum, adhuc tamen ipsi per asperitatem disciplinæ sæviunt, & duriores exsistunt. Qui enim jam & præputia absciderant, mori minime debebant; quia qui culpam plangunt luxuriæ, & voluptatem carnis in dolorem vertunt, a magistris sentire non debent asperitatem disciplinæ, ne ipse humani generis Redemtor minus ametur, si pro eo anima plus quam debet atteritur. Unde & eisdem filiis Jacob dicit: *Turbastis me, & odiosum fecistis Chananæis*. (Gen. 34. 30.) Quando enim hoc quod jam delinquentes plangunt, adhuc magistri crudeliter insequuntur, infirmæ menti ipse Redemtoris sui amor tepescit: quia ibi se affligi considerant, ubi sibi & ipsa non parcit.

Hæc igitur dixerim, ut intellectum, quem protuli, non esse improbabilem ex locis circumstantibus demonstrarem. Ea vero quæ ex eodem loco a vestra Sanctitate in meam consolationem dicta sunt, libenter accipio: quia in intellectu sacræ Scripturæ, respui non debet quidquid sanæ fidei non resistit. Sicut enim ex uno auro alii murenulas, [b] alii an- b

annulos, alii dextralia ad ornamentum faciunt: ita ex una [c] sacræ Scripturæ intelligentia expositores quique per innumeros intellectus, quasi varia ornamenta componunt, quæ tamen omnia ad decorem cœlestis sponsæ proficiunt. Valde autem gaudeo, quod dulcissima Beatitudo vestra etiam causis secularibus occupata, ad intellectum sacri eloquii vigilanter ingenium reducit. Sic quippe necesse est, ut si illa omnimodo caveri non possint, ista non omnimodo postponantur. Sed per omnipotentem Dominum rogo, mihi in tantis tribulationum fluctibus laboranti tende orationis manum, ut ex vestra intercessione ad summa relever, qui culparum mearum pondere ad profundum premor. Imperatorem vero Persarum etsi non fuisse [d] conversum doleo, vos tamen ei Christianam fidem prædicasse omnimodo exsulto: quia etsi ille ad lucem venire non meruit, vestra tamen Sanctitas prædicationis suæ præmium habebit. Nam & Æthiops in balneum niger intrat, & niger egreditur, sed tamen balneator nummos accipit.

De Mauricio autem bene dicitis, ut in actione ejus ab umbra statuam cognoscam, id est in minimis majora perpendam. In hoc tamen ei credimus: quia ejus nobis animam, sacramenta & obsides ligant.

NOTÆ AD EPIST. LXVII.

a Erat hic Melitinæ Episcopus, Armeniæ Metropolitanus, Mauricii Imperatoris consanguineus, vir prudens & industrius, verbo & opere potentissimus, & ad res maximas gerendas efficacissimus, inquit Evagrius l. 6. c. 16. 17. 18. De eo Theophyl. Simocatta lib. 4. histor. Mauric. capite 14. lib. 8. c. 11. *Melitines Præsul Domitianus genere Mauricium attingens, & cum honore sanctus Sacerdos, tum vitæ instituto sanctior, sermone suavis, actione solers, consilio prudentissimus, auctoritate Imperatoria ad Chosroem contendit*, &c. Quanti autem eum fecerit Mauricius, indicat idem Simocatta l. 8. c. 11. nempe quod ineunte Imperium Heraclio tabellæ involutæ & obsignatæ inventæ sunt, in quibus descriptum erat quidquid post suum ex hac vita discessum fieri vellet Mauricius. Cum enim Imperii sui anno 15. in periculosum morbum esset lapsus, de Imperio constituit, &c. *Filiis suis ætate adhuc immaturis Domitianum cognatum suum, nobilis Ecclesiæ Melitinensis Antistitem, virum in rebus agendis dexterum, consilio dexteriorem, tutorem designavit. Quamobrem Imperator majoris momenti negotia ei expedienda ob eximiam prudentiam committebat*. Plura passim de eo idem Simocatta. De morte autem ipsius sic Theophanes in chronographia: *Indictione v. mense Januario Domitianus Melitines Episcopus Imperatoris consanguineus diem extremum obiit, & a Cyriaco Patriarcha ad sanctos Apostolos sepultus est, Senatu universo funebribus honoribus memoriam ejus prosequente*. Cæterum Melitine, seu Melitene, hodie *Malatia*, teste Nigro, urbs olim regionis Melitenæ caput, post Provinc. Armeniæ secundæ, seu minoris metropolis, ad fluvium Euphratem sita, Cæsaream inter & Samosatam. *Gussanv.*

b Omissa duo verba, *alii annulos*, ex MSS. omnibus Vatic. Norm. Turon. Corb. &c. restituimus.

c Recent. ed. *scripturæ sententia*, quos libenter, si per MSS. codices liceret, sequeremur. At omnes habent, *intelligentia*, vel, *scientia*.

d Fredegarius qui in Chronico falso affirmat Chosroen Christianum factum, id tamen narrat ut ad annum pertinens 589. Quare non videtur rem tam insignem, de qua fama per Italiam adeo percrebuerat, sic sero Domitianum scripsisse ad S. Gregorium. Pertineat probabilius hæc epistola ad an. 591. vel 592. quod & Pagius suspicatur. E. V.

SAN-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

SANCTI GREGORII PAPÆ REGISTRI EPISTOLARUM

LIBER * QUARTUS

*Al. lib. iii.

Mense Septembri Indictione XII.

EPISTOLA I.

Ad Constantium Episcopum.

Quod concordi omnium assensu fuerit electus, gratulatur. Monet respondendum suorum affectibus, necessitatibus succurrendum, corrigenda mature vitia. In bonis profectum precatur. Pallium mittit.

Gregorius Constantio Episcopo Mediolanensi.

SCripta Fraternitatis vestræ suscipiens magnas omnipotenti Deo gratias retuli, quia ordinationis vestræ merui celebratione relevari. Quod vero ex superno munere in electionem vestram concorditer omnium convenit assensus, hoc Fraternitas tua cum summa debet consideratione pensare: quia post Deum valde est debitrix eis, qui sibi vos præferri tam subdita mente voluerunt.

Decet igitur vos sacerdotali benignitate eorum moribus in omnibus respondere, eorumque necessi-
a tatibus pia compassione [a] concurrere. Si quorum fortasse sunt vitia,
b hæc maturis objurgationibus [b] increpato; ut ipsa quoque sacerdotalis indignatio virtuti sit admixta dulcedinis: quatenus & tunc a subjectis amari debeat, etiam cum graviter metuitur. Quæ res personam vestram apud eorum judicium ad magnam quoque reverentiam adducit: quia sicut præceps furor usitatusque despicitur, ita contra culpas discreta indignatio plerumque quo tarda fuerit, eo amplius fit timenda.

Johannes vero Subdiaconus noster multa nobis bona tuæ Fraternitatis rediens nuntiavit. De quibus omnipotentem Deum petimus, ut hæc qui cœpit, ipse perficiat; quatenus te interius exteriusque profecisse, & nunc inter homines, & post inter angelos ostendat.

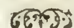
Præterea pallium ad sacra Missarum solemnia utendum ex more transmisimus Sed peto ut dum hoc suscipitis, ejus honorem ac genium ex humilitate vendicetis.

NOTÆ AD EPIST. I.

a Editi prætulerunt *succurrere*, quod non est MSS. codicum.

b Ita Normanni & plerique. In quatuor tamen Vatic. in Reg. in Corb. & in edit. Parif. 1518. legitur *increpare*; referendo ad *Decet*, quod præcessit.

An.Chr. 593. 594. Greg. 4.

EPISTOLA IJ.

Ad Constantium Episcopum.

Theodelindam Reginam & tres Episcopos, ob tria capitula a Constantio divisos, susceptis epistolis suis ad illius communionem reversuros sperat. Pacem cum Langobardis exoptans, petit ut se de Francorum cum Langobardorum Rege gestis faciat certiorem.

Gregorius Constantio Episc. Mediolanensi.

Dilectissimus filius meus Bonifacius Diaconus quiddam mihi [a] ex scripto Fraternitatis tuæ secreto nuntiavit, quod exquisita occasione potius quam inventa, tres se Episcopi a pia Fraternitatis vestræ communione separaverint, dicentes vos [b] in damnationem trium capitulorum consensisse, atque [c] cautionem fecisse. Et quidem si quid de tribus capitulis in quocumque vel verbo vel scripto nominatum est, bene Fraternitas tua reminiscitur: quamvis decessor Fraternitatis tuæ Laurentius districtissimam cautionem Sedi apostolicæ emiserit, in qua viri nobilissimi, & legitimo numero subscripserunt. Inter quos ego quoque tunc [d] urbanam Præturam gerens, pariter subscripsi: quia postquam talis scissura pro nulla re facta est, justum fuit ut Sedes apostolica curam gereret, quatenus unitatem universalis Ecclesiæ in Sacerdotum mentibus per omnia custodiret. Quod autem dicitur, filiam nostram [e] Theodelindam Reginam sese a communione tua hoc audito nuntio suspendisse, constat per omnia, quia etsi pravorum hominum verbis ad paululum seducta est, venientibus tamen Hippolyto Notario & Johanne Abbate, erit modis omnibus vestræ Fraternitatis communionem quæsitura: cui etiam meas Epistolas direxi, quas Fraternitas vestra sine dilatione transmittat. De Episcopis vero qui se suspendere [f] visi sunt, aliam Epistolam feci, quam cum eis ostendi feceris, eos non ambigo de superstitione suæ superbiæ apud Fraternitatem tuam pœnitentiam acturos.

Subtiliter autem mihi & breviter indicastis, vel [g] de Agone Rege, vel de Francorum Regibus quæ gesta sunt. Peto ut Fraternitas vestra quæ adhuc recognoverit, mihi modis omnibus innotescat. Si autem videritis, quia cum Patricio nihil facit Ago Langobardorum Rex, de nobis ei promittite: quia paratus sum in causa ejus impendere, si ipse utiliter aliquid cum Republica voluerit ordinare.

NOTÆ AD EPIST. II.

a Becc. *extra scriptum*.

b Anno Domini 553. in Concil. V damnata fuerant tria capitula. Damnationem secutum est schisma gravissimum, cum persuasum haberent plurimi Episcopi, ea damnatione labefactari fidem, lædique auctoritatem synodi Chalcedonensis: quam quidem opinionem ex eorum animis evellere, non levioris operæ fuit. Vigilius qui tum apostolicæ Sedi præerat, synodi quintæ definitioni consentire, pio fortassis, sed infelici consilio, renuens, schismati occasionem dederat; certe vires addiderat. Successor ejus Pelagius I. quod V. Synodo consentiret, tam fuerat Occidentalibus Episcopis invisus, ut eum pro Pontifice habere noluerint, necessumque fuerit jussu Pelagii Presbyterum Ostiensem loco Episcopi munus illud obire: ut Binius post Anastasium refert. Pelagius II. an. 578. Romanus Pontifex nul-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

nullum non movit lapidem, quo fidelium animos iſtorum damnatione capitulorum offenſos conciliaret: nec obtinuit. Hinc uſus cautionum, de quibus in hac & ep. ſequente ut vel ſic unitati univerſalis Eccleſiæ, diſcuſſis iſtiuſmodi nebulis, recepta V. Synodo provideretur. Vide ep. 3. & 4. ſequentes. *Guſſanv.* Adde 35. De tribus Capitulis accuratius in vita S. Gregorii.

c Cautionum apud Jureconſultos plurima ſunt genera; hic juratoriam intelligo ſcripto exaratam & ſubſcriptam, qua promittebant ſe damnationi trium capitulorum deinceps conſenſuros, nec unquam reluctaturos. Similes cautiones noſtra ætas exſuſcitavit. *Guſſanv.*

d Vatic. B. *urbanam præfecturam*. Vide notam noſtram ad ep. 26. l. 3. E V.

e Fuit Garibaldi Bajoariorum regis filia, primum Autharis Langobardorum regis uxor, tum eo poſt annos ſex veneno exſtincto, Agilulfo Taurinatium duci nupſit, qui a Langobardis rex creatus eſt. Hujus mulieris pietas inſignis laudatur a ſcriptoribus, & maxime a S. Gregorio, qui plures ad eam epiſtolas ſcripſit, eique libros Dialagorum direxit, *quam ſciebat utique & Chriſti fidei deditam & in bonis actibus eſſe præcipuam*, inquit Paulus Diaconus l. 4. de geſtis Langob. c. 5. qui eam vocat *Theudelindam*, ejuſque pietatem & erga Eccleſiam munificentiam mirifice extollit. cap. 6. *Guſſanv.*

f Vatic. A. *ſuſcendere niſi ſunt*.

g Idem qui Agilulfus de quo paulo antea.

EPISTOLA III.

Ad Conſtantium Epiſcopum.

Nullam a Conſtatio datam de tribus capitulis cautionem. Chalcedonenſis Synodi fidem in Romana Eccleſia integram ſervari. Diviſis proinde Epiſcopis ad unitatem redeundum.

Gregorius Conſtantio Epiſc. Mediolanenſi.

PErvenit ad nos quod quidam Epiſcopi veſtræ diœceſis exquirentes occaſionem potius quam invenientes, ſeſe ſcindere a Fraternitatis veſtræ unitate tentaverint, dicentes te apud Romanam urbem in trium capitulorum damnationem cautionem feciſſe. Quod videlicet idcirco dicunt, quia quantum Fraternitati tuæ etiam ſine cautione credere ſoleam, neſciunt. Si enim hoc eſſet neceſſarium fieri, verbis nudis vobis credi potuiſſet. Ego tamen nominata inter nos neque verbo neque ſcripto tria capitula recolo. Sed eis, ſi citius revertuntur, de ſuo errore parcendum eſt: quia juxta Pauli Apoſtoli vocem: *Non intelligunt neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.* (1. Tim. 1. 7.) Nos enim, auctore veritate, teſte conſcientia, fatemur nos fidem ſanctæ Chalcedonenſis Synodi per omnia illibatam cuſtodire, nihilque ejus definitioni addere, nihil ſubtrahere audere. Sed ſi quis contra eam, ejuſdemque Synodi fidem, ſive plus minuſve ad ſapiendum appetit uſurpare, eum omni dilatione poſtpoſita anathematizamus, atque a ſinu matris Eccleſiæ alienum eſſe decernimus. Quem igitur iſta mea confeſſio non ſanet, non jam Chalcedonenſem Synodum diligit, ſed matris Eccleſiæ ſinum odit. Si ergo ea ipſa quæ audere viſi ſunt, zelo loqui animæ præſumſerunt: ſupereſt ut hac ſatisfactione ſuſcepta, ad Fraternitatis tuæ unitatem redeant, ſeque a corpore Chriſti, quod eſt ſancta univerſalis Eccleſia, non dividant.

EPI-

EPISTOLA IV.

Ad Theodelindam Reginam.

Quod sese a Constantii communione suspenderit, dolet. Nihil contra Chalcedonensis Synodi fidem Justiniani temporibus actum asserit. Hortatur ut Constantii ordinationem suscipiat, eique communione jungatur.

Gregorius Theodelindæ Reginæ Langobardorum.

QUorumdam ad nos relatione pervenit, ab aliquibus Episcopis [a] Gloriam vestram usque ad hoc scandalum contra sanctam Ecclesiam fuisse perductam, ut sese a catholicæ unanimitatis communione suspenderet. Quod quantum vos pure diligimus, tantum de vobis fortius dolemus, quia vos imperitis stultisque hominibus creditis, qui non solum ea quæ loquuntur nesciunt, sed vix ea percipere quæ audierint, possunt.

Dicunt enim piæ memoriæ Justiniani temporibus aliqua contra Chalcedonensem Synodum fuisse constituta: quidum neque legunt neque legentibus credunt, in ipso errore manent, quem sibi de nobis ipsi finxerunt. Nos enim, teste conscientia, fatemur de fide ejusdem sancti Chalcedonensis Concilii nihil motum, nihil esse violatum: [b] sed quidquid prædicti Justiniani temporibus actum est, ita actum est ut fides Chalcedonensis Concilii in nullo vexaretur. Si quis autem contra ejusdem Synodi fidem aliquid loqui præsumit vel sapere, nos ejus sensum sub anathematis interpositione detestamur. Cum ergo integritatem nostram ex conscientiæ nostræ attestatione cognoscitis, superest ut nunquam vos a Catholicæ Ecclesiæ communione separetis; ne tot vestræ lacrymæ, tantaque bona opera pereant, si a fide vera inveniuntur aliena. Decet ergo Gloriam vestram ad Reverendissimum fratrem & coepiscopum meum Constantium, cujus & fides, & vita bene olim mihi approbata est, sub omni celeritate transmittere, eique directis vestris epistolis indicare, ordinationem ejus quam benigne suscepistis, & quia ab ejus Ecclesiæ communione in nullo separamini. Quamvis in hac re me vobis superflue dicere arbitror: quia etsi quid in vestro animo dubietatis fuit, veniente filio meo [c] Johanne Abbate, atque Hippolyto Notario, ex corde vestro arbitror fuisse sublatum.

NOTÆ AD EPIST. IV.

a Modus compellandi honoris causa, quo utitur Gregorius erga Reges, Imperatores, eorum uxores, & alias primarias personas. Nondum enim receptus erat *Majestatis* titulus, quo nunc reges gaudent. Quamquam Horatius sic Augustum alloquatur l. 2. ep. 1.

Si quantum, possem quoque; sed neque parvum
Carmen Majestas recipit tua.

Et apud Cassiodorum lib. 3. Variar. ep. 27. occurrit *Regia majestas*.

b Propter injectam hic, etsi leviter, damnationis trium capitulorum mentionem, Constantius ab offerenda Theodelindæ hac epistola prudenter abstinuit, ut liquet ex ep. 39. Quod laudavit sapientissimus Pontifex; aliamque Reginæ sine scandalo dandam scripsit, in qua nec 5. Synodi, nec gestorum in damnatione trium capitulorum meminit. Est numero 38.

c Vide quæ diximus in nostris Instit. Litur. c. 14. nu. 19. & 20. E. V.

An Chr. 593. 594. Gr. G. 4.

EPISTOLA V.

Ad Bonifacium Episcopum.

Cleri sui moribus & famæ consulat. Id de Subdiaconis ejus decernit, quod supra de Siculis lib. 1. Ep. 44.

a Gregorius Bonifacio Episcopo [a] Regiensi.

CONTUMELIA quidem Sacerdotum est, de divinis cultibus admoneri. Quod enim ipsi debent exigere, turpiter exiguntur. Tamen ne, quod non æstimamus, in aliquo Fraternitas tua ea quæ ad opus Dei pertinent negligat, de hoc ipso specialiter te prævidimus adhortandum. Admonemus itaque ut nullatenus clerus Regitanæ civitatis, in causis quas eorum poscit officium, Fraternitatis tuæ remissione laxetur. Sed in iis quæ ad Deum pertinent, instantissime atque studiosissime compellantur. Opinionem quoque prædicti cleri tui studere te volumus, ut nihil de iis pravum, nihil quod contra Ecclesiasticam disciplinam pertinet, audiatur: ad ornatum quippe ejus, non ad fœditatem actuum eorum pertinere debet officium. [b] Subdiaconis vero tuis hoc quod de Siculis statuimus, decernimus observari: nec illam definitionem nostram cujusquam sinas contumacia aut temeritate corrumpi; quatenus dum prædicta omnia per te fuerint conservata districtissime, nec admonitionis nostræ, sicut & credimus, transgressor exsistas, nec in quolibet reum te remissionis accuset pastoralis tibi commissus ordo regiminis. Grat. dist. 32. c. 6. b

NOTÆ AD EPIST. V.

a Al. *Regitano*, ut legitur in omnibus Norm. in Vatic. D. &c. Infra quoque *clerus Regitanæ civitatis*.

b Vide libri 1. ep. 44.

EPISTOLA VI.

Ad Cyprianum Diaconum.

Petroniliæ conversæ & Agnelli ejus corruptoris facinus discutiat, & puniat, atque ablata Monasterio curet restitui.

Gregorius Cypriano Diacono & Rectori Siciliæ.

Grat. 10. q. 3. c. 8. Perlatum.

a PERLATUM est ad nos, Petronillam nomine de Provincia [a] Lucania genitam, per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conversam, resque suas omnes, quas habere potuit, [b] licet sibi jure potuissent competere, tamen eidem monasterio, quod ingressa est, etiam specialiter donationis titulo contulisse: morientemque prædictum Episcopum dimidiam partem substantiæ suæ Agnello cuidam filio suo, qui notarius nostræ esse fertur Ecclesiæ, atque dimidiam eidem monasterio reliquisse. Sed cum propter irruentem Italiæ cladem Siciliam refugissent, dicitur eam sæpe nominatus Agnellus corruptis ejus moribus stuprasse, atque sentiens gravidam, de monasterio [c] seduxisse, resque ejus omnes tam proprias, quam eas, quas de parte patris ipsius habere poterat, abstulisse, ac post perpetratum tale tantumque facinus, in sui

d fui eas [d] dominii jure defendere. Hortamur igitur Dilectionem tuam, ut prædictum virum vel ante fatam feminam sub districta ad te facias exsecutione perduci, causamque ipsam secundum sui meritum summa subtilitatis examinatione perquiras. Et si ita inveneris ut nobis nuntiatum est, negotium tot iniquitatibus inquinatum, cum summæ purgationis severitate determina; quatenus & ante fatò viro, qui nec suum, nec illius attendit habitum, & tantorum causa fuit scelerum, [e] ultio districta proveniat: & illa prius procedente vindicta, atque in monasterium sub pœnitentia redacta, omnes res, quæ de sæpe dicto loco ablatæ fuerant, cum omnibus illis suis fructibus atque accessionibus revertantur.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

e

NOTÆ AD EPIST. VI.

a Provincia Italiæ; pars olim erat magnæ Græciæ, ubi nunc Basilicata Provincia Regni Neapolit. cum parte australi citerioris Principatus. *Gussanv.*

b Ut verus sensus eliciatur, sic fieri debet constructio: *Petronillam, Monasterio quod ingressa est, omnia quæ habebat, licet jure Monasterio competerent, specialiter tamen ea titulo donationis ipsi contulisse*. Jam sæpe observavimus, Gregorii stilum hyperbatis & verborum inversionibus ac trajectionibus abundare. Itaque Gregorii scopus est, ut ea omnia quæ de Monasterio ablata fuerunt, *cum omnibus fructibus suis atque accessionibus illuc revertantur*. Id ut assequatur, observat res omnes quas habere potuit Petronilla, eidem Monasterio quod ingressa est competere, tum ex jure communi, scilicet Imper. lege, qua in ipsa Monachi professione, illius bona Monasterio acquiruntur. Novel. Justin.5. Nov.123. c.38. tum maxime speciali donationis titulo. De sententia S. Gregorii ac proposito scopo non est dubitandi locus, si legatur ep. 7. libri IX. *Quia*, inquit, *ingredientibus monasterium, convertendi gratia, ulterius nulla sit testandi licentia, sed res eorum ejusdem monasterii juris fiant, aperta legis definitione decretum est*.

c Hoc est clam eduxisse. *Seducere* proprie est *seorsum ducere*.

d Scilicet res ablatas: non *eam*, ut invitis MSS. habent editi.

e Virginum sacrarum conjugia vetita vide in Concil. Tur. I. c. sexto: *qui se sacratis virginibus per conjunctionem nefandam miscuerint, vel propositum professæ religionis dereliquerint, utrique a communione habeantur alieni, quia si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*. Consule etiam Conc. Par. III. c. 5. & Turon. II. c. 20. Qui sacratam virginem ducit uxorem, capitali sententia feriendus est, ex Clotarii II. constitutione, quæ inter Concilia Galliæ refertur post Concil. Par. V.

EPISTOLA VII.

Ad Gennadium Patricium.

Columbo Episcopo in Numidiæ Concilium inquirenti, & pravos correpturo faveat. Compescat intestina Ecclesiarum bella.

a Gregorius Gennadio [a] Patricio & Exarcho Africæ.

b Satis [b] credimus religiosæ Excellentiæ vestræ mentem adversus ea maxime, quæ in Ecclesiis

c geruntur incongrua, [c] divini amoris æmulatione succendi. Tanto igitur Ecclesiasticarum correctionem causarum vobis libenter ingerimus, quanto de pia vestræ mentis intentione confidimus. Cognoscat siquidem Excellentia vestra, quibusdam de Africanis partibus venientibus ad nos fuisse perlatum, plura in Concilio Numidiæ contra patrum tramitem atque canonum statuta committi. Quarum rerum frequentes querelas quia diutius tolerare nullatenus potui-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

tuimus, Columbo fratri & coepiscopo nostro, de cujus gravitate ipsa ejus quæ percrebuit, dubitare jam nos non permittit opinio, commisimus perquirendas. Quamobrem paterno salutantes affectu, hortamur Excellentiam vestram, in cunctis quæ ad Ecclesiasticam correptionem pertinent, vestri robur ei subrogetis auxilii; ne, si quod male geritur, quæsitum vel vindicatum non fuerit, longorum usurpatione temporum cum majori licentia [d] in futuros crescat excessus. Scito autem, Excellentissime fili, si victorias quæritis, si de commissæ vobis provinciæ securitate tractatis, nihil vobis magis aliud ad hoc proficere, quam zelari Sacerdotum vitas, & intestina Ecclesiarum, quantum possibile est, bella compescere. d

NOTÆ AD EPIST. VII.

a De Patriciis jam sæpe injecta mentio. Eorum dignitatem instituisse Constantinum magnum legimus. Vide Tillemontium in Historia Imperat. in Constantino.

b Vatic. A. & C. *satis credimus relatu Excellentiæ vestræ.*

c Excusi, *divini auctoris.*

d Omnes Vaticani præter D. *in futuris crassetur excessibus.*

al. x.

EPISTOLA * VIII.

Ad Januarium Episcopum.

Stephani defuncti voluntatem de Monasterio construendo curet adimpleri.

Gregorius Januario Episcopo Caralitano.

NOs quidem arbitramur, quod ad imminentiam expletionis piarum rerum, ipse te tuus satis ordo compellat. Sed ne zelum tuum cujuslibet interventus remissionis emolliat, de his etiam te specialiter judicavimus exhortandum. Pervenit siquidem ad nos Stephanum vestrum de hac luce migrantem, [a]
a supremæ voluntatis elogio monaste-
b rium præcepisse fundari. Cujus [b] desiderium, Theodosiæ honestæ feminæ heredis ejus fertur quod hactenus dilatione protrahitur. Quamobrem hortamur Fraternitatem tuam, ut maximum de prædicta causa studium geras, atque ante nominatam
c feminam [c] commoneas, quatenus intra annale spatium, monasterium, ut justum est, debeat ordinare, & cuncta secundum defuncti voluntatem sine altercatione construere. Quod si intra prædicti temporis metam aliqua perficere negligentia vel calliditate distulerit, ut sive in loco eo quo constitutum fuerat, seu certe ibi non poterit & alibi placet ordinari, & dilatione interveniente negligitur: tunc volumus ut Fraternitatis tuæ ædificetur studio, ordinatisque omnibus, res atque reditus qui relicti sunt, per te loco ipsi venerabili, sine imminutione aliqua socientur. Sic enim & ante tremendum judicem tuum sententiam remissionis effugies, & secundum piissimas leges, dilatas defunctorum pias voluntates episcopali supplebis studio.

NOTÆ AD EPIST. VIII.

a In edit. vet. & Vatic. *supremæ voluntatis eloquio.*

b Sic legitur in MSS. Norm. Reg. Vatic. &c. In editis vero, *cujus desi-*

de-

derium a Theodosia . . . *fertur quod dilatione protrahitur*. Impeditior sane videtur periodus; sed non minus stilum sapit Gregorii.

c Al. *commoveas*, ut legitur in Vatic. C.

EPISTOLA IX.

Ad Januarium Episcopum.

Singulis ancillarum Dei Monasteriis probatus vir deputandus, a quo sic procurentur negotia, ut Monialibus exinde vagari non liceat. Illarum lapsibus decernuntur pœnæ. Concilia bis in anno celebrentur. Judæorum servi ad Ecclesiam fidei causa fugientes in libertatem vindicentur. Ne in baptizatorum frontibus iteretur chrismatio, solum pectus ungant Presbyteri, deinde Episcopi frontem. Monasterium juxta Petri defuncti voluntatem construatur, si congrua adsit redituum quantitas.

Gregorius Januario Episcopo Caralitano.

SAtis quidem te ipse pastoralis zelus instigare debuerat, ut gregem, quem susceperas, etiam sine nostro solatio, salubriter ac provide tuereris, & a callidis inimicorum surreptionibus eum diligenti circumspectione servares. Sed quia Caritatem tuam pro suæ firmitatis augmento, nostræ quoque pagina auctoritatis indigere comperimus; necessarium nobis fuit titubantes animos tuos ad religiosi vigoris studium, fraternæ dilectionis exhortatione firmare.

Pervenit siquidem ad nos minus te monasteriis ancillarum Dei in Sardinia sitis tuitionis impendere: & cum dispositum a tuis prudenter fuisset decessoribus, ut quidam de clero probati viri curam gerentes, earum se necessitatibus adhiberent: nunc ita funditus esse neglectum, ut per publicas personas pro tributis aliisque muniis ipsæ per se principaliter Deo dicatæ feminæ compellantur ire, necessitatemque habeant pro supplendis [a] fiscalibus, per villas prædiaque discurrere, atque virilibus incompetenter se miscere negotiis. Quod malum Fraternitas tua facili correctione removeat, ut unum probatum vita moribusque, cujus ætas atque locus nihil de se pravæ suspicionis objiciat, solicite deputet, qui sic monasteriis ipsis cum Dei timore possit assistere, quatenus ulterius eis pro quibuslibet causis privatis, vel publicis [b] extra venerabilia loca contra regulam vagari non liceat; sed quidquid pro his agendum est, per eum quem deputaveris, rationabiliter peragatur. Ipsæ vero referentes Deo laudes, atque coercentes semetipsas, in monasteriis suis nullam occasionem ulterius fidelium mentibus pravæ suspicionis injiciant. Si qua autem earum vel per anteriorem licentiam, vel per impunitatis pravam consuetudinem [c] ad lapsus adulterii deducta est, aut in futurum fuerit perducta voraginem: hanc post competentis severitatem vindictæ, in aliud districtius virginum monasterium in pœnitentiam volumus redigi, ut illic orationibus atque jejuniis vacet, & sibi pœnitendo proficiat, & metuendum cæteris arctioris disciplinæ præstet exemplum. Is autem qui cum hujusmodi feminis in aliqua fuerit iniquitate repertus, communione privetur, si laicus est: si vero Clericus fuerit, a suo quoque remotus officio, pro suis continuo lugendis excessibus in monasterium detrudatur.

Grat. 27. q. 1. c. 88. Si qua.

Epi-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4. d Episcoporum etiam concilia, sicut tam tuæ mos dicitur fuisse provinciæ, quam sacrorum canonum auctoritate præcipitur, [d] bis in anno celebrare te volumus; ut & si quis inter eos a sui forma propositi actionis atque morum qualitate discordat, sociali possit fratrum increpatione redargui: & pro securitate commissi gregis, animarumque statu, paterna valeat circumspectione tractari.

e Jo. Diac. l. 4. c. 43. Pervenit etiam ad nos, [e] servos ancillasque Judæorum, fidei causa ad Ecclesiam refugientes, aut infidelibus restitui dominis, aut eorum, ne restituantur, pretium dari. Grat. dist. 54. cap. 16. Si quilibet. Hortamur igitur ut nullatenus tam pravam consuetudinem manere permittas: sed quilibet servus Judæorum ad venerabilia loca confugerit causa fidei, nullatenus eum patiamini præjudicium sustinere. Sed sive olim Christianus, sive nunc fuerit baptizatus, sine ullo pauperum damno, religioso Ecclesiasticæ pietatis patrocinio, in libertatem modis omnibus defendatur.

f Grat. de cons. dist. 4. cap. 119. Presbyteri. [f] Episcopi baptizatos infantes signare bis in frontibus chrismate non præsumant: sed Presbyteri baptizandos ungant in pectore, ut Episcopi postmodum ungere debeant in fronte.

Pro fundandis etiam monasteriis; quæ a diversis jussa sunt construi, si injusta perspicis [g] hæc aliquos quibus indicta sunt, excusatione differre, solerter secundum quod Leges præcipiunt imminere te volumus: ne piæ defunctorum voluntates, tua quod absit, remissione cassentur. g Grat. 28. q. 1. c. 14. Admonere. De monasterio autem quod in domo sua construendum quondam Petrus asseritur præcepisse, prævidimus ut Fraternitas tua subtiliter requirat relictorum illic redituum quantitatem. [h] Et si quidem modus habet substantiæ, recollectis omnibus quæ de rebus ipsis imminuta, vel dicuntur esse dispersa, cum omni studio hoc & sine aliqua dilatione fundetur. h Sin autem vel minus idonea vel damnosa facultas est; omnibus, ut edictum est, subtiliter inquisitis, nobis renuntiare te volumus, ut sciamus quid deliberare juvante Domino de ejus constructione possimus. Fraternitas igitur tua ita in cunctis prædictis capitulis se solerter impendat, ut nec nostræ admonitionis seriem inveniatur fuisse transgressa, nec divini rea judicii, de minori zelo pastoralis exsistat officii.

NOTÆ AD EPIST. IX.

a Fiscalia sunt tributa. Id apparet ex leg. 3. de Episc. & Cleric. tit. 3. lib. 1. Codicis: *De his Clericis qui prædia possident, sublimis auctoritas tua non solum eos aliena juga nequaquam statuet excusare, sed etiam pro his prædiis qui ab ipsis possidentur, eosdem ad pensitanda fiscalia perurgere. Universos namque Clericos*, &c. * Subire per publicas personas, interpretarer, subinde ire per domos publicarum personarum, illis se submittere, prensare, apud illos sua procurare negotia. Publicas autem personas dicimus Magistratus, Officiales, Tabellarios, forte etiam Publicanos, quandoquidem de fiscalibus agitur. *Guss.*

* *Ita legit Gussanv. cum al. edit.*

b De sanctimonialibus vagis Isidorus Pelus. lib. 1. Ep. 367.

c Ita legendum ex Vatic. A. ex Norm. omnibus, & ex Corb. Inter se tamen MSS. non consentiunt; nam in Remensi legitur: *ad lapsus adulterii deducta est, aut in furti*. Turon. *aut in furtum*. Reg. *lapsa in sua deducta est*. Remensi suffragatur unus e Vatic. In nullis autem veteribus exemplaribus occurrit excusorum lectio, *aut in stupri*. Adulterium appellat sanctimonialis lapsum noster Gregorius, quia ut docet S. Aug. in Ps. 83. *sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur*.

d Ita Nicænum c. 5. Primum ante quadragesimam: secundum circa tempus autumni. De provinciali synodo res est. Idem in Antioch. can. 20. & in Chalced. can. 19. Sacrum Trid. Conc. sess. 24. de reformat. c. 2. ea statuit renovanda quolibet saltem triennio. *Guss.*

e De illis supra. Causa fidei, vi constitutionum Imperialium, afferebantur

in

in libertatem invitis dominis nullo dato pretio. Id fieri potuisse Hesselius supra citatus ep. 39. l. 2. Indict. 11. nunc 40. l. 3. docet. Hanc tamen facultatem non ubique viguisse certum est tam ex multis Epistolis S. Gregorii, quam ex nostris Conciliis Gallicanis; ut ex Aurel. III. c. 13. Nec enim videntur mancipiis sive vernis sive emticiis caruisse, nisi aut eos a fide ad errorem suum vellent trahere, aut aliquid eis imponerent quod religio Christiana vetat, aut in odium fidei eos tormentis affligerent. In his & similibus casibus suorum mancipiorum amissione Judæi multabantur, aut certe mancipia taxato pretio redimebantur, duodecim nempe solidis, ut habet Matisc. I. c. 16. *Gussanvil.*

f Ita una voce MSS. omnes Norm. Vatic. Anglic. Turon. Corb. Reg. Teil. Cisterciens. Vind. &c. & quidem optimo sensu. Scilicet cum Sardi Presbyteri, ex Græcorum forte commercio, frontem chrismarent; ejusdem Insulæ Episcopi, suo jure antiqua Patrum traditione firmato, etiam ipsi in Confirmatione baptizatorum signabant frontes. Frontalis chrismationis iterationem hanc Gregorius improbat. Ut vero Episcopis proprium frontes signandi jus servet, ab illa consignatione longius arcet Presbyteros; quibus nempe ne ipsam quidem verticis, ut in Romana Ecclesia, sed solam permittit pectoris unctionem. In MSS. quibusdam, detracta vocula *bis*, corrupto sensu legitur: *Episcopi baptizatos infantes signare in frontibus chrismate non præsumant*. Hujus, ni fallimur, lectionis absurditate moti editores omnes, & ante illos nonnulli librarii, illi voci *Episcopi*, hanc substituere *Presbyteri*, quam vix in uno aut altero MS. reperias. *Maur.* Vide infra ep. 26. Et Natal. Alex. Dissertat. de Sacramento Confirmationis. E. V.

g Excusi, *hæc aliqua ab iis . . . differri . . . admonere te volumus, ne piæ vivorum & defunctorum voluntates*. In nostra lectione conveniunt omnes Vatic. Turon. Norm. Corb. &c.

h Sic legimus in omnibus Norm. Corb. Reg. In Vatic. C. & D. *& modum habet substantiæ*. In excusis, *modus habetur substantiæ*; ad quæ verba Augetius: *Voces*, inquit, *Jurisconsultis solemnes; id est certa quædam bonorum quantitas ad Monasterii usus sufficiens. Modus etiam substantiæ opponitur facultati damnosæ, quam adire compellitur nemo*. Cod. lib. 16. tit. de Jure liber.

Al. xv.

EPISTOLA * X.

Ad universos Episcopos Dalmatiæ.

Ne absque consensu & permissu suo ullum Salonæ Episcopum ordinent. Si tamen in aliquem alium a Maximo consentiant omnes, consecretur.

Gregorius universis Episcopis per Dalmatiam.

Vide Infra ep. XXI.

Oportuerat quidem Fraternitatem vestram divini respectu judicii clausis carnalibus oculis, nihil quod ad Deum pertinet [a] & rectam mentis intentionem, omittere, nec cujuslibet hominis faciem rectitudini justitiæ præponere. Sed postquam mores vestri ita sunt secularibus traducti negotiis, ut obliviscentes omnem sacerdotalis in vobis honoris tramitem, cunctumque superni metus intuitum, non quid Deo, sed quid vobis placeat studeatis explere, necesse habuimus hæc ad vos districtiora specialiter scripta transmittere: quibus ex beati Principis Apostolorum auctoritate præcipimus, ut nulli penitus extra consensum permissionemque nostram, quantum ad Episcopatus ordinationem pertinet, in Salonitana civitate manus præsumatis imponere, nec quemquam in civitate ipsa aliter quam diximus, ordinare.

Quod si contra hæc quippiam vel sponte vestra, vel a quolibet coacti præsumseritis vel tentaveritis agere, decernemus vos Dominici corporis & sanguinis participatione privatos; [b] quatenus ex eadem ipsa attrectatio-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

tione vestra, vel voluntate transgrediendæ præceptionis nostræ, a cœlestibus mysteriis alieni sitis: nec is quem ordinaveritis, habeatur Episcopus. Nos namque nullum cujus vita reprehendi potest, ordinari temere volumus. Quod si Honoratus Diaconus indignus ostenditur, de vita moribusque ejus qui electus fuerit, nobis renuntiari volumus; ut quidquid in hac re agendum est, cum consensu nostro salubriter permittamus impleri.

Confidimus enim in omnipotentem Dominum: quia quantum ad intentionem nostram pertinet, nunquam quod nostram gravare possit animam, nunquam sinimus fieri quod vestram gravare possit Ecclesiam. Sin vero in qualibet persona ita voluntarius omnium consensus accesserit, ut auctore Deo digna sit, & non sit qui ab ejus ordinatione dissentiat, hanc a vobis in eadem Salonitana Ecclesia ex præsentis Epistolæ nostræ concessa licentia volumus consecrari: excepta dumtaxat persona Maximi, de qua ad nos multa mala perlata sunt; quæ si ab appetitu majoris ordinis non cessat, restat, ut arbitror, quatenus subtiliter discussa, ipso quoque, in quo est, officio careat [c]. c

NOTÆ AD EPIST. X.

a Hic in diversa abeunt MSS. codd. Vatic. B. habet, *erecta mentis intentione*, Corb. cum Vatic. A. & C. *recta mentis intentione*, omisso *a*. Vatic. D. *& rectam mentis intentionem*, consentientibus Turon. Rem. Norm. quibus adhærendum putamus. Excusi *a recta mentis intentione*.

b Ita quatuor Vatic. & Rem. In Norm. & Corb. legitur, *quatenus vobis . . . a cœlestibus mysteriis alienis*, *nec quem* &c.

c In Vatic. præmittitur huic ep. *Mense Novembri*, *Indict.* XII. In Turon. S. Gat. ad calcem legitur: *Mense Septembri Indict.* XII.

EPISTOLA XI.

Ad Maximianum Episcopum.

Etiam novorum redituum quartæ partes juxta canonicam distributionem dispensandæ. Presbyter aliusve Clericus Abbas non fiat, nisi relicta Ecclesiæ cui ministrabat cura. Defuncto Episcopo, Ecclesiæ res diligenter, at gratis, describendæ. Visitatoribus & eorum Clericis tribuendum stipendium. Virgo nondum sexagenaria non fiat Abbatissa.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

OLim quidem Fraternitati tuæ nostra fuerat auctoritate commissum, ut si qua in Siciliæ [a] excederentur Ecclesia cæterisque venerabilibus locis, vel incongrue gererentur, nostra vice corrigeres. Sed quia post hæc de quibusdam neglectis hactenus capitulis ad nos querela pervenit, rursus ad eorum correctionem tuam Fraternitatem specialiter prævidimus excitandam. a

Cognovimus namque de reditibus Ecclesiarum noviter acquisitis, canonicam dispositionem [b] quartarum minime provenire: sed Episcopos locorum tantummodo distribuere quartam antiquorum redituum: nunc vero quæsita suis usibus retinere. [c] Quamobrem pravam subintroductamque consuetudinem Fraternitas tua vivaciter emendare festinet: ut sive de præteritis reditibus, sive de iis quæ nunc obvenerunt vel obvenerint, quartæ secundum distributionem cano- b c

Joh. Diac. lib. 4. c. 34.

Grat. 12. q. 2. c. 19. Cognovimus,

nonicam dispensentur. Incongruum namque est unam eamdemque Ecclesiæ substantiam duplici quodammodo jure censeri, id est usurpationis & canonum.

Grat. 16. q. 1. c. 38. Presbyteros. Joh. Diac. l. 2. c. 54.

Presbyteros, Diaconos, cæterosque cujuslibet ordinis Clericos, qui Ecclesiis militant, Abbates per monasteria esse non permittas, sed [d] aut omissa clericatus militia, monachicis provehantur ordinibus: aut si in Abbatis loco permanere decreverint, clericatus nullatenus permittantur habere militiam. Satis enim incongruum est, si cum unum ex his pro sui magnitudine diligenter quis non possit explere, ad utrumque judicetur idoneus: sicque invicem & Ecclesiasticus ordo vitæ monachicæ, & Ecclesiasticis utilitatibus regula monachatus [e] impediat. Illud quoque Caritatem tuam commonere curavimus, ut si quispiam Eiscoporum de hac luce migraverit, vel quod absit, pro suis fuerit remotus excessibus, [f] convenientibus hierarchicis cunctisque cleri prioribus, atque in sui præsentia inventarium Ecclesiæ rerum facientibus, omnia quæ reperta fuerint, subtiliter describantur: nec, sicut antea fieri dicebatur, [g] species quædam aut aliud quodlibet de rebus Ecclesiæ, quasi pro faciendi inventarii labore, tollatur. Sic namque ea quæ ad munitionem pauperum facultatis pertinent, desideramus expleri, ut nulla penitus in rebus eorum ambitiosis hominibus venalitatis relinquatur occasio.

Joh. Diac. l. 3. c. 23. Grat. 12. q. 2. cap. 45. Caritatem.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

Visitatores Eccesiarum, Clericique eorum, qui cum ipsis per non suæ civitatis parochias fatigantur, aliquod laboris sui capiant, te disponente, subsidium. Justum namque est ut illic consequantur stipendium, quo pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.

[h] Juvenculas Abbatissas fieri vehementissime prohibemus. Nullum [i] igitur Episcopum Fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cujus ætas hoc atque mores exegerint, [k] velare permittat: quatenus tam prioribus, quam præsenti capitulo tuæ districtionis instantia Domino adjuvante correctis, & diu dissolutum rerum venerabilium statum [l] canonicis nexibus religare festines, & divina negotia non per incongruas voluntates hominum, sed competenti possint districtione disponi. [m] Mense Octobri, Indictione XII.

Grat. 20. q. 1. c. 12. Juvenculas.

NOTÆ AD EPIST. XI.

a Inter codices sive MSS. sive excusos hoc loco diffidentes, prætulimus quinque Norm. Rem. Corb. Vatic. B. & D. & Turon. In duobus tamen ultimis legitur *exciderctur* pro *excederetur*, errore calami. In Vatic. A. & C. habetur, *exciderunt*. Consentit Michael. In Reg. *exciderat*. In hoc solo verbo dissentiunt MSS. at in editis multa sunt quæ a vera lectione deviant, & nullis in MSS. comparent; sic enim legitur, *si quæ in Sicilia exciderent Ecclesiæ, cæterisque*.

b Ecclesiasticos reditus jam tunc in Romana Ecclesia, fuisse divisos in quatuor partes, scilicet in Episcopum, clerum, pauperes, sarta tecta, dubitare non sinunt tum hæc, tum aliæ plures Greg. epistolæ; ep. 44. lib. 5. ep. 7. lib. 8. ep. 44. lib. 13. Idem pro Gallicanis Ecclesiis statuit Conc. Aurel. I. c. 5. Vide Thomass. 3. p. l. 2. c. 13. & seqq.

c Excusi, *quam rem pravam*. Melius sane *quamobrem*, ut in omnibus Vatic. Norm. Corb. Reg. &c.

d Sic legere cogunt MSS. omnes in idem conspirantes, scilicet septem Norm. quatuor Vatic. Tur. Corb. Reg. &c. Consentiunt vet. editi. In recentioribus habes: *aut admissa clericatus militia monasticis non promov. ordinibus*: quæ sane nullis in MSS. nobis occurrerunt. Cæterum ne cum viro erudito Lud. Dupin tom. 6. p. 277. hanc esse Gregorii mentem putes, ut Clerici ad Monachos non transeant. Id Gregorius dixit nusquam: immo de Diacono monasticam vitam amplectente, ad Desiderium Vienn. Episcopum scribens

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

bens lib. 12. ep. 35. *Hortamur*, inquit, *ut tam promtæ devotioni ejus quam in sancto studet habere proposito, minime vestra sit impedimento Fraternitas: magis autem quibus valetis adhortationibus pastorali admonitione succendite*, &c. Concil. Tolet. IV. can. 49. (apud Loaisam 50.) *Clerici qui Monachorum propositum appetunt (quia meliorem vitam sequi cupiunt) liberos eis ab Episcopo in Monasteriis largiri oportet ingressus; nec interdici propositum eorum qui ad contemplationis desiderium transire nituntur*, Ex Gregorii * verbis concludit vir alias doctissimus vetuisse Gregorium Mag. ne idem Abbas esset ac Presbyter. Mirum sane id ab homine asseri veteris disciplinæ Orientalis atque Occidentalis non penitus ignaro. Ad Marcianum Imp. adversus Eutychen scribunt Archimandritæ 18. iique Presbyteri omnes, tom. 4. Concil. edit. Labb. col. 131. ejusdem hæresiarchæ damnationi subscribunt Archimandritæ 23. e quibus Presbyteri 18. Diaconus 1. Ibidem col. 231. epistolam scribit S. Leo, 75. ad Imperatorem, ad Pulcheriam Augustam, atque ad Constantinopolitanos Abbates sexdecim; eosque, uno excepto qui Diaconus erat, Presbyteros. Denique Concil. tom. 5. col. 171. Concilii Constantinop. sub Menna act. 5. refertur libellus supplex cui subscripsere Archimandritæ Presbyteri 53. cum Diacono Archimandrita uno. Plerosque etiam in Occidente Abbates Sacerdotio fuisse exornatos probat Cointius ad annum 674. num. 55. & seqq. idque ex Gregorio ipso indubitatum, cujus plures exstant ad Abbates Presbyteros aut quæ ipsorum meminerint epistolæ l. 1. ep. 9. l. 5. ep. 3. & 4. l. 8. ep. 26. l. 13. ep. 8. 10. &c. Plura exempla profert Gussanvillæus hic nota 3.

*Clericatus nullatenus permittantur habere militiam.

e Excusi, *impediatur*, quos sequeremur, nisi obsistent omnes Vatic. Norm. Turon. Corb. &c.

f Forte hierarchis, licet ita legatur in omnibus MSS. & editis. Variant tamen editiones quædam. Lugdunensis an. 1539. habet ad marginem *al. œconomis*. Correctores decreti 12. q. 2. c. 45. legunt, *œconomis*, intelligerem Episcopos visitatores, de quibus statim. *Gussanv.* In Vatic. A. & B. necnon in Pratell. legitur, *Ierathicis*.

g Opponit species pecuniæ numeratæ: species pro frugibus, pro annonariis quantitatibus, &c. *Gussanv.* Minime quidem nos latet species tum apud Jureconsultos, tum apud alios scriptores, passim significare fruges, oleum, vinum, legumina. Hinc Gregorius Turon. respondens Felici Nannetensi Episcopo l. 5. Historiæ Francorum cap. 5. *O si te*, inquit, *habuisset Massilia Sacerdotem, nunquam naves oleum aut reliquas species detulissent*. Verum non raro per *species* suppellex quævis pretiosior intelligitur; quæ significatio videtur magis convenire huic loco Gregorianæ ad Maximianum epistolæ. Gregorius Turon. l. 6. c. 38. *Magni ibidem thesauri ex auro argentoque, & multarum specierum reperti sunt*. Multa alia exempla profert doctissimus Cangius ad hanc vocem.

h Hodiernas dispensationes non sugillamus, sed veterum repræsentamus instituta. Cod. l. 1. tit. 3. leg. 47. edicit Justinianus, ne mortua Abbatissa eligatur antiquior: quia non omnes æque sunt bonæ; sed sacris Evangeliis propositis assumatur idonea, utilis, præesse digna: cum sit conveniens omnem principatum, & omnem hominum præfecturam non ex temporibus, neque ex sortibus, neque ex fortuitis circumstantiis, sed ex eo quod præstantius est fieri. S. Gregorius hic requirit 60. annos, ut virgo fiat Abbatissa. Concil. Trident. sess. 25. de Regularibus & Monialibus c. 7. *Abbatissa & Priorissa . . . eligatur non minor annis 40. & quæ octo annis post expressam professionem laudabiliter vixerit*, &c. *Gussanv.*

i In Vatic. A. *nullam igitur Episcopi sive Fraternitas tua, nisi sexagenariam . . . velare permittant*. Vulgati, *nullam igitur Fraternitas tua . . . velari permittat*. Sequimur tres Vatic. omnes Norm. Corb. Turon. &c.

k Velare scilicet in Abbatissam; nam solemnior erat veli Abbatissæ, quam cæterarum sanctimonialium benedictio. Neque vero mens fuit sancti Pontificis, nullam Virginem velandam nisi sexagenariam. Fatendum tamen antiquitus non statim velatas fuisse virgines sacras, post emissum virginitatis votum. Hinc Concilium Agatense can. 19. *Sanctimoniales, quamlibet vita earum ac mores probati sint, ante annum ætatis suæ quadragesimum non velentur*. Et Cæsaraugust. sub Damaso cap. 8. *Item lectum est non velandas esse Virgines, quæ se Deo voverint, nisi 40. annorum probata ætate*. Distinctio hæc susceptionis veli, & voti seu propositi virginitatis, patet etiam ex Innocentio I. ad Victricium Rothomag. scribente c. 11. & 13. Quamquam ante annum ætatis 40. multas Virgines olim sacrum velamen consecutas esse non dubitemus. Vide Ambrosium lib. de lapsu Virg. c. 5. in Psal. 119. num. 20. & lib.

& lib. 1. de Virginibus c. 11. Ex laudatis locis constat velum olim solemniter datum fuisse Virginibus ad altare; ad Episcopos autem illud benedicere pertinebat. Consule Menardi notam 613. in librum Sacramentorum.

l Collapsam monasteriorum disciplinam secundum canones restaurare, & procurare, ut ex suæ regulæ præscripto vivant. *Gussanv.*

m In solo Colbert. vet. hoc legitur.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

EPISTOLA XII.

Ad Maximianum Episcopum.

Puniendum facinus, quo ablata est cujusdam uxor, & alteri venumdata.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

Joh. Diac. lib. 3. c. 54.

TAnta nobis subinde mala, quæ aguntur in ista provincia, nuntiantur; ut peccatis facientibus, quod avertat omnipotens Deus, celeriter eam perituram credamus. Præsentium namque portitor veniens lacrymabiliter questus est, ante plurimos annos ab homine nescio quo de possessione Messanensis Ecclesiæ de fontibus se susceptum, & [a] violenter diversis persuasionibus puellæ ipsius junctum, ex qua juvenculos filios jam habere se asseruit, & quam nunc violenter huic disjunctam abstulisse dicitur, atque cuidam alii venumdedisse. Quod si verum est, quam sit inauditum atque crudele malum, tua Dilectio perspicit. Ideoque admonemus ut hoc tantum nefas sub ea vivacitate, quam te in causis piis habere certissime scimus, requiras atque discutias. Et si ita ut supradictus portitor insinuavit, esse cognoveris, non solum quod male factum est, ad statum pristinum revocare curabis: sed & vindictam, quæ Deum possit placare, exhibere modis omnibus festinabis. Episcopum vero, qui homines suos talia agentes corrigere negligit atque emendare, vehementer aggredere; proponens quia si denuo talis ad nos [b] de quoquam qui ad eum pertinent, querela pervenerit, non in eum qui excesserit, sed in ipsum canonice vindicta procedet [c].

NOTÆ AD EPIST. XII.

a *Violenter*. id est *ægre*, *invite*; sic ea voce utitur in Phormione Terentius. *Vis*, *&* *jus* opponuntur, quamquam iisdem constent litteris. Quod jure non fit, vi dicitur fieri. At sæpe suasionibus extorquemus, quæ jure non fiunt. In matrimoniis autem debet esse voluntas prorsus libera. *Dum de jure*, inquit Cicero pro Cecinna, *& legitimis hominum controversiis loquimur, & in his rebus vim nominamus, pertenuis vis intelligi debet*. Gussanv.

b Supplenda vox *eorum*, scilicet, *de quoquam* eorum *qui ad eum pertinent*. Editores prætulerunt *pertinet*, sed invitis MSS. Eosdem secuti essemus, dum loco *procedere*, reposuerunt *procedit*; sed cogimur sequi MSS. unanimem consensum, scilicet Vatic. Norm. Corb. Turon. Rem. &c.

c In Vatic. subjicitur, *Mense Octobri, Indict. XII.* Ita quoque in Turon. S. Gat.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

EPISTOLA XIII.

Ad Clementium Episcopum.

Adeodatus Presbyter, si sola ægritudinis causa Ecclesiæ suæ defuerit, in locum suum restituendus.

a Gregorius [a] Clementio Episcopo primati Bizaceno.

Grat. 7. q. 1. c. 3. Præsentium.

b

PRæsentium latoris [b] Adeodati querelam, qui se sui Presbyteratus loco incongrue dicit expulsum, licet subditæ tibi textus petitionis explanet, tamen paulo judicavimus apertius retexendam. Asserit namque a Quintiano fratre & coepiscopo nostro in loco suo pro quibusdam se suis ordinandis negotiis relaxatum, ægritudinisque causa per duorum mensium spatium suæ se Ecclesiæ defuisse: cujus rei occasionem captantem prædictum fratrem nostrum alium loco ejus illic Presbyterum ordinasse. Hortamur igitur Fraternitatem tuam, ut causam ejus solicite, districteque perquiras. Et si manifestæ ægritudinis, sicut dicitur, causa, Ecclesiæ suæ eum defuisse repereris, nullum ei ex ordinatione alterius Presbyteri, permittas præjudicium generari: sed in locum suum sine aliqua eum fac dubietate restitui. Sin antem aliter se res habere dicitur, quam porrecta ab eo continere videtur suggestio: causam ejusdem canonice legitimeque perquire, & quidquid tibi secundum Deum visum fuerit, juvante Domino, ita stude decernere, ut nulla de hac re quæstio ad nos ulterius revertatur. Illud autem Caritatem tuam specialiter admonemus, ut si vera fuerit hujus suggestio, atque in suum fuerit ordinem restitutus, de Presbytero, qui in loco ejus ordinatus est, subtiliter districteque debeas esse solicitus. Et si quidem sine datione aliqua ad eumdem ordinem pervenerit, ut in simoniacam hæresim non potuisset incidere, in alia quacumque vacante Ecclesia eum [c] volumus ordinari. Sin autem in eo quippiam, quod avertat Dominus, fuerit tale repertum, ipso etiam Presbyteratus privetur ordine, quem non causa replendæ necessitatis Ecclesiæ, sed sola comprobatur ambitione suscepisse. c

NOTÆ AD EPIST. XIII.

a Sic restituimus hujus epistolæ inscriptionem ex Vatic. Norm. Colbert. Reg. Rem. Corb. Turon. Anglic. quibus adde Gussanvillæi codices, quos non indicat, præter Anglic. sex. Excusi habent, *Maximiano Episcopo Syracusano*, quo vero in MS. ita legerint, cum Romanis Gratiani correctoribus, prorsus nos latet.

b Relaxatus a suo Episcopo pro certis negotiis, causa ægritudinis defuerat per duos menses suæ Ecclesiæ: alter subrogatur:. Adeodatus postulat restitui. Miror mores tam nostrorum dissimiles. Vide Concilium Tridentinum sess. 23. de reform. cap. 1. Crediderim Pastorum hodiernorum absentiam ex eo ortam & auctam & excusatam, quod irato canone 6. Chalcedon. Presbyteri superfluunt, qui absentium vices suppleant quoquo modo, cum S. Gregorii ætate non ordinarentur nisi necessarii: atque adeo, nisi adessent assidui, populus se querebatur destitutum. Illis erat paucitas utilis, nos turba perimus. Huc accurrit quæstio, num Pastoribus liberum sit vel per substitutos, verbo, exemplo, oratione pascere, & opera vicaria suas partes explere. Negat recta ratio: siquidem electa est industria talis personæ: confirmat lex 31. tit. *de solut.* in digest. *Inter arti-*

artifices longa differentia est & ingenii, & naturæ, & doctrinæ, & institutionis. Ideo si navem a se fabricandam quis promiserit . . . . & hoc specialiter actum est ut suis operis id perficiat, fidejussor ipse ædificans . . . non liberabit reum. Et in Cod. 10. *de Decurionibus* leg. 60. *Nullus qui nexu generis curiæ tenetur obnoxius, per substitutam quamcumque personam curiales impleat functiones., sed ipse per se debitum patriæ munus exsolvat*, &c. Barthol. Carranza supra citatus lib. 1. ep. 79. id invictis auctoritatibus & rationibus demonstrat in libro de residentia Tridenti lecto, Venetiis impresso anno 1547. *Gussanv.*

c Recent. ed. *volumus cardinari*. Secus legitur in omnibus, quos supra laudavimus MSS. quibus addendus Gratianus qui habet, *ordinari*.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4. ετ[illegible]

EPISTOLA XIV.

Ad Maximianum Episcopum.

Ut Felicem Diaconum in sua Ecclesia suscipiat.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

Joh. Diac. l. 3. c. 20. PRæsentium lator Felix Diaconus, cum nullatenus in hæreticorum dogma lapsus sit, nec a Catholica fide discesserit, pravis illectus adversus [a] Constantinopolitanam Synodum suspicionibus, in Istricorum se separatione removerat. Qui cum Romam venisset, recepta a nobis juvante Domino ratione, excessum suum, recepta Dominici [b] corporis communione, correxit. Quia egro, ut dictum est, non in hæresim incidit, sed a sacris generalis Ecclesiæ mysteris quasi rectæ studio intentionis erravit, imbecillitati ejus atque necessitatibus consulentes, maximeque sustentationi ejus, pietatis intuitu providentes, in tua Ecclesia Syracusana eum prævidimus cardinandum: sive ut officium diaconus expleat, seu certe ut sola ejusdem officii pro sustentanda paupertate sua commoda consequatur, in tuæ Fraternitatis volumus hoc pendere judicio. Quod hortamur ut tua Fraternitas implere festinet. Commendantes etiam personam ejus, quatenus nullis eum patiaris molestiis aut necessitatibus subjacere: ne vel nostræ commendationis inveniaris tramitem neglexisse, vel minus exhibuisse quam tuus exigit ordo pauperibus; quia & nos ei annuum quid de nostra Ecclesia dari fecimus, ut ejusdem operis, quod te hortamur exhibere, participes esse possemus.

NOTÆ AD EPIST. XIV.

a Nimirum quintum Concilium generale, de famosis tribus capitulis Constantinopoli habitum; cujus occasione ab Ecclesiæ Catholicæ communione multi secesserunt, maxime in Africa & in Istria; quod in Synodi Chalcedonensis contemtum, quædam in illa Synodo quinta decreta fuisse causarentur. De his uberius in Vita S. Greg. & supra l. 2. Indict. x. ep. 51.

b Excusi, *corporis & sanguinis*. Ultima verba nesciunt MSS.

EPI-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

EPISTOLA * XV.

Ind. XII.

Ad Januarium Episcopum.

Theodosiæ, Monasterium in domo sua construere cogitanti, concurrat.

Gregorius Januario Episcopo Caralitano.

THeodosia religiosa femina in construendo monasterio voluntatem Stephani quondam viri sui complere desiderans, petiit a nobis ut ad Fraternitatem tuam nostras transmitteremus Epistolas, quibus per commendationem nostram tuum facilius mereretur auxilium. Asserit siquidem hoc a suo conjuge constitutum, ut in prædio, quod appellatur Piscenas, quod ad Xenodochii Thomæ quondam Episcopi jura pervenit, monasterium construi debuisset. Quia igitur in alienis hoc fundare rebus, licet possessor permitteret, [a] dominus tamen videtur cum ratione refugere: petitionem ejus prævidimus annuendam, id est ut in domo juris sui, quam Caralis asserit se habere, ancillarum Dei monasterium debeat Domino adjuvante construere. Sed quia prædictam domum suam dicit ab hospitibus, atque supervenientibus onerari, hortamur Fraternitatem tuam, ut studeas ei in cunctis concurrere, devotionique ejus tuæ præbeas tuitionis auxilium, ut mercedis defuncti, atque ejus studii, tuus te concursus faciat & sollicitudo participem. Reliquiæ vero, quas ibidem postulat collocandas, volumus ut a Fraternitate tua sub debita veneratione condantur.

NOTÆ AD EPIST. XV.

a Scilicet ne in posterum privetur obventionibus fundi censualis, Gall. *des lots & ventes*, & similibus de caussis, propter manum mortuam, ut Galli dicunt, Latini possessionem immortalem, quia res nunquam ad alium dominum devolvitur, nec ad proprium redit. *Gussanv.* De Monasterio illo sup. ep. 8. infra l. 5. Emphiteuticarius non potest alienare fundum sine consensu domini lib. ult. c. de jur. Emphituic. Eadem ratione Monasterium non potest fundari in alieno prædio, invito domino, licet consentiente possessore, id est Emphiteuticario, ne facto Emphiteuticarii deterior fiat conditio domini. Emphiteuticarii non habent proprietatem in fundo, sed jus in re, Lege *si domus* §. ult. *de legat*. Idcirco non dicuntur domini, sed possessores. Aug. lib. de unit. Eccles. contra Donatistas cap. olim 17. nunc 20. *Et servum de domino, & colonum de possessore*. Prædium emphiteuticum dicitur possessio emphiteutica. Idem l. 1. contra litt. Petil. cap. 82. *Cum emisset possessionem, & hoc emphiteuticam*. Et hæc tria, dominum, possessorem, & colonum seu conductorem distinxit Gregorius Moral. lib. 14. cap. 21. juxta vet. edit. *Quia enim ut dominus auditus non est, non possessor agri, sed colonus creditus est*. Alteserra.

EPISTOLA XVI.

Ad Cyprianum Diaconum.

Dispersa, quæ in Siciliam detulerant Itali Sacerdotes, Ecclesiarum vasa colligantur, ac summa cautione serventur.

Gregorius Cypriano Diacono, rectori Siciliæ.

PErvenit ad nos diversos Italiæ Sacerdotes Siciliam confugientes, plurima secum Ecclesiarum suarum ministeria [a] detulisse, eaque sive defun-

functis eis, sive male dispergentibus, prope omnia deperiisse. Qua in re moti hortamur Dilectionem tuam, quatenus transmittens per omnia Siciliæ loca, sicubi vasa sacra, resque Ecclesiarum positas incaute repereris, eas cum summa districtione recolligi facias, atque adunatas, [b] sub notitia atque desuscepto apud singularum Ecclesiarum Episcopos deponas, apud quos usque dum pacis tempus expoposcerit, juvante Domino, debeant tutissime conservari. Omnium autem rerum ipsarum non solum desusceptum, eos, qui eas tradunt, percipere volumus, sed etiam a te notitias earum subtiliter retineri; ut dum necesse fuerit, ex hac cautela, juvante Domino, possint ab iis quibus traduntur sine imminutione restitui. [c] Mense Novembri, Indictione XII.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

b

c

NOTÆ AD EPIST. XVI.

a Sacram supellectilem veteres uno vocabulo *ministerium Ecclesiæ* appellabant, Greg. Turon. l. 3. hist. cap. 10. *Inter reliquos thesauros ministeria pretiosissima detulit* Childebertus ex Hispania rediens, nimirum 60. calices, 15. patenas; 20. Evangeliorum capsas, omnia ex auro puro ac gemmis pretiosis ornata. Eumdem videsis lib. 2. de gloria Mart. c. 7. Alcimum Avitum ep. 6. ad Victorium Episcopum, cui respondet, ministeriis seu vasis hæreticorum ablatis, & Ecclesiæ oblatis Deum non delectari, *nisi infusa fornacibus & distenta per laminas pura efficiantur*. Idem censet de illorum templis, ratus *rem insensibilem, quæ primum innovata polluitur, nulla posse sanctificatione purgari*. Alia fuit mens Greg. Mag. & ante ipsum Honorati Episcopi Novariensis, qui templum Idolorum in Ecclesiam convertit, in cujus dedicationem Ennodius Diaconus Ticinensis Dictionem Honorato submisit, quæ Dictio est secunda apud Ennodium.

b Sic restituimus ex MSS. Vatic. Norm. Reg. Corb. Rem. &c. hic *notitia*, & *desusceptum* significant indicem, catalogum, inventarium. Prius legebatur: *sub notitia testium suscipias, susceptasque apud Episcopos Ecclesiarum deponas*. *Maur.* Desusceptum est *riceputa*. E. V.

c Ita Turon. S. Gat. In Colb. vet. legitur, *Mense Septembri*; editique consentiunt. Turonensis autem codicis lectionem prætulimus, quia jam plurimæ epistolæ præcesserunt hujus Indict. quæ leguntur datæ *Mense Octobris*.

EPISTOLA XVII.

Ad Felicem Episcopum.

Solidos duodecim, quibus Tribunus Clericus redemtus fuit, redemtori restituat ex Ecclesiæ pecuniis.

Gregorius Felici Episcopo Sipontino.

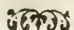
Qualiter succurrendum sit redemtionibus captivorum, & sanctorum canonum [a] & mundanarum legum sanctio evidenter edocuit. Quod cum omnibus notum sit, mirati sumus ut Fraternitas tua in redemtionem Tribuni Clerici tui præsentium latoris nulla mota misericordia subveniret. Quod ergo sponte facere distulisti, nostra saltem facere festina adhortatione commonitus: ne si, quod non credimus, negligendum putaveris, incipiat tibi necessitas, quod voluntas fugit, imponere. Quia igitur supradictus Tribunus ab hostibus se prædatum, [b] ac duodecim solidis se perhibet comparatum, ad quorum se deflet restitutionem urgeri, hæc te oportet diligenter inquirere. Et

a

b

si ita

An. Chr. 593. 594. Greg. 4

si ita est, nec eum unde pretium in se datum reddere possit habere cognoveris, supradictos solidos de Ecclesia redemtori ejus restitue. Nam valde durum est, si de Ecclesia cui militat, remedium nullum inveniat. Omissa itaque excusatione, pretium quod in eo datum manifesta veritate patuerit, sine aliqua mora; sicut sumus præfati, restitue: quatenus nec creditorem ejus tempore necessitatis afflicto subvenisse pœniteat, & hic onere mœroris exutus, mente libera, officii sui ministerium solicite ac competenter exhibeat. [c] Mense Januario, Indictione XII. c

NOTÆ AD EPIST. XVII.

a De mundanis legibus erit instar omnium lex *Sancimus*, Cod. de sacrosanctis Eccles. c. 21. Add. Nov. 120. c. 9. & 10. Vide Aurel. I. can. 5. Rem. can. 22.

b In ed. *centum duodecim solidis*. Irrepsit *centum*, contra MSS. fidem. Certe servi pretium excedere non solebat 12. solid. summam.

c Ita Colbert. vet. Tribunus est nomen proprium. Male autem in hoc titulo ponitur *redimendo*, cum doceat epistola jam fuisse redemtum, & duodecim solidis comparatum. Quanta vero cura captivorum redemtionem Ecclesia procuraverit docent sancti Patres, docent canones, docent exempla. Ob id sacra Ecclesiæ vasa, ministeria, bona sæpissime distracta sunt. Dies me deficeret recensentem. Vide 12. q. 2. can. *Apostolicos*, ex VIII. Synodo cap. 15. &c. In Aurel. I. c. 5. Matisc. II. c. 5. Rem. c. 22. Gelas. ep. 10. *Gussanv.*

EPISTOLA XVIII.

Ad Maurum Abbatem.

Dat Monachis in perpetuum Ecclesiam sancti Pancratii, tum ne Missarum celebratio deinceps negligatur, tum ut ad Martyris corpus opus Dei peragatur quotidie.

Gregorius ad Maurum Abbatem.

Ecclesiarum cura, quæ sacerdotalibus officiis evidenter infixa est, ita nos cogit esse solicitos, ut nulla in eis neglectus culpa appareat. Quoniam vero [a] Ecclesia sancti Pancratii, [b] quæ erat commissa Presbyteris, frequenter neglectum habuisse cognovimus: itaut venientes Dominico die populi Missarum solemnia celebraturi, non invento Presbytero, murmuarantes redirent: hoc matura deliberatione nostro sedit arbitrio, ut eis remotis, Monachorum congregationem [c] in monasterio eidem Ecclesiæ cohærenti constituere cum Dei gratia deberemus; quatenus Abbas, qui illic præesset, curam & solicitudinem ante fatæ Ecclesiæ habere modis omnibus debuisset. In quo etiam monasterio te Maurum Abbatem prævidimus præponendum: statuentes ut terras præfatæ Ecclesiæ, vel quidquid illuc intraverit, seu de reditibus ejus accesserit, ante dicto monasterio tuo debeat applicari, atque illic sine diminutione aliqua pertinere: ita sane ut quæcumque in ipsa suprascripta Ecclesia fienda reparandaque sunt, per te sine dubio reparentur.

Sed ne remotis Presbyteris, quibus Ecclesia ipsa fuerat ante commissa, vacare [d] ministeriis videatur: idcirco hujus tibi auctoritatis tenore præcipimus, ut [e] peregrinum illic non desinas adhibere Presbyterum, qui sacra Missarum possit solemnia

lemnia celebrare. Quem tamen & in monasterio tuo habitare, & inde vitæ subsidia habere necesse est.

f Sed & hoc præ omnibus curæ tuæ sit, ut ibidem ad sacratissimum corpus beati Pancratii quotidie opus [f] Dei proculdubio peragatur. Hæc igitur, quæ tibi præcepti hujus facienda serie deputamus, non solum te perficere, verum etiam & ab his, qui in officio locoque tuo successerint, sic in perpetuum servari volumus & impleri, ut nullus deinceps in supradicta Ecclesia possit inveniri neglectus [g]. g

NOTÆ AD EPIST. XVIII.

a Prius legebatur, *Ecclesiam . . . frequenter neglectam fuisse*. Sequimur MSS. Vatic. Norm. Corb. &c. Hujus Ecclesiæ Romæ via Aurelia conditorem fuisse Honorium Pontificem testatur Anastasius in ejus vita. Ibi tamen S. Gregorius homiliam habuit ad populum, quæ est 27. in Evang. Partim ex *Gussanv.* Hoc monasterium S. Pancratii nunc est Seminarium Carmelitarum discalceatorum. Vide Mabill. Itineris Ital. pag. 75.

b Jam tunc usus invaluerat ut uni titulo Presbyteri plures essent adscripti. Unde in Synodo Romana sub Symmacho an. 499. habita, necnon sub ipso Gregorio an. 594. aliquando unus, aliquando duo, tres, quatuorve unius ejusdemque tituli Presbyteri subscripti inveniuntur. Quamquam observat Pancirolus basilicæ S. Pancratii non tributum fuisse a principio tituli honorem, quod extra Urbem sita esset: tituli vero non tribuebantur basilicis extramuranis (quid de hac observatione sit sentiendum vide in Præfat. ad hom. in Evang. nu. VI.) neque etiam stationes, nisi essent Ecclesiæ Patriarchales. Hinc forte dicitur, *commissa Presbyteris*, quod Cardinalem non haberet Presbyterum, neque alios adscriptos sibi & omnino addictos. Etiam in basilicis quæ titulorum nomine insignitæ non erant, Missæ publicæ nonnunquam celebratæ; ubi scilicet populi concursus ob reliquias vel cultum Martyrum id exigebat. Suspecta itaque gratis habet ista verba Gussanvillæus, cum nullis in codd. aut scriptis aut excusis desiderentur. Porro Gussanv. cum aliis recent. edit. legit, *Missarum solemnia audituris*; quasi dicere, populum sacra celebrare, periculum foret. Ita tamen legitur in omnibus Vatic. Norm. Reg. Corb. &c. Aliunde populum in consortium oblati sacrificii, tamquam comministrum & symmystam admittere nihil vetat. Immo in can. Missæ legimus, *pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium*.

c Vatic. B. *in monte eidem Ecclesiæ cohærenti*.

d Al. *mysteriis*, ut habet Vatic. A. & alii.

e Ne hic ex aliena diœcesi Presbyterum cogites, Cardinali seu titulato, ac forsan domestico opponit peregrinum. Ex hoc Gussanv. captata occasione observat, priscis temporibus, in monasteriis, aut nullum, aut unum tantum, & hunc adscititium fuisse Presbyterum. Sed perperam. Hic agitur de Monasterio vix incoato. Designatur quidem Abbas Maurus, sed aut nulli aut pauci ipsi adjunguntur Monachi, ex quibus ne unum quidem Presbyterum fuisse quid mirum. Quærendus itaque fuit Presbyter peregrinus, fortasse ex aliquo vicino monasterio, nam si monasticam vitam professus non fuisset hic Presbyter, quomodo in Monasterio habitare, ac arctiorem Monachorum vitam ducere consensisset? Prius lectum, *illic debeas adhibere*. Maur. Nimis solicite rem suam agit Sammarthanus. Quis non videat hic intelligi Sacerdotem ut vulgo appellant secularem, quo sensu paulo anté dixerat, *ne remotis Presbyteris?* Hic in monasterio quidem habitare, & inde vitæ subsidia habere debebat: monachum vero eum debuisse agere unde hausit Sammarthanus? E. V.

f Ita post S. P. Benedictum Regul. cap. 43. & 47. divinum officium nuncupat. Vide & lib. 10. Ep. 61. Jam sexto seculo ineunte mos erat, ut in locis ubi Sanctorum reliquiæ asservabantur, officia divina per proprios aut vicinos Clericos persolverentur. Concil. Epaon. can. 25. *Sanctorum reliquiæ in Oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsan Clericos cujuscumque parochiæ vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur*.

g In Colb. vet. additur, *Mense Januario Indict.* XII. quod in ed. Paris. vet. & in Vatic. annotatur.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

EPISTOLA XIX.

Ad Leonem Acolythum.

Ecclesiam sanctæ Agathæ in Subura commendat.

Gregorius Leoni Acolytho.

LOcorum venerabilium cura nos admonet de eorum utilitate per omnia cogitare. Quia ergo Ecclesia
a [a] sanctæ Agathæ sita in Subura, quæ
b spelunca fuit aliquando [b] pravitatis hæreticæ, ad Catholicæ fidei culturam Deo propitiante reducta est: ideo hujus auctoritatis tenore com-
c monitus, [c] pensiones omnium domorum in hac urbe constitutarum, quas prædictam Ecclesiam temporibus habuisse Gothorum constiterit, annis singulis congregare non desinas, & quantum in sartis tectis, vel luminaribus, aliaque reparatione ejusdem Ecclesiæ necessarium fuerit, erogare modis omnibus studebis. Quidquid vero exuberare potuerit, fideliter rationibus te Ecclesiasticis inferre præcipimus. [d] Mense Apri- d
li, Indictione XII.

NOTÆ AD EPIST. XIX.

a De hac Ecclesia vide lib. III. Dialog. c. 30. Subura est Urbis Romæ regio satis nota, de qua Martialis lib. VII. Epigr. 30.

Id tota mihi nascitur Subura.

Et Horat. Epod. 5.

Senem, quod omnes rideant, adulterum.
Latrent Suburanæ canes.

Verum in antiqua Subura sitam esse hodiernam S. Agathæ Ecclesiam, qui Romæ sacra loca perlustravit, negat noster D. Bern. de Mont-faucon, docetque unde hæc Ecclesia dicta *in Subura* Diarii Italici cap. 9.

b Scilicet Arianæ, ut explicatur lib. III. Dial. c. 30.

c Cum temporibus Gothorum Regum qui erant Ariani, hæc Ecclesia cessisset Arianis ubi suas Synaxes haberent, illam multis donis ac pensionibus auxerunt & ditarunt.

d Ita MSS. Norm. Turon. S. Gat. Colb. & alii.

EPISTOLA XX.

Ad Maximum Præsumtorem.

Maximum violenter intrusum, ejusque ordinatores Episcopos; ab omni Sacerdotali officio summovet, donec de Imperatoriæ jussionis veritate constiterit.

a Gregorius [a] Maximo Præsumtori in Salona.

LIcet cætera cujuspiam talia vitæ sint merita, ut nihil sit quod ex his sacerdotalibus valeat ordinationibus obviare: tamen solius nefas ambitus severissima canonum districtione damnatur. Cognovimus itaque vel surrepta vel simulata piissimorum Principum jussione,
b dum vita dignus non fueris, [b] te ad sacedotii ordinem cunctis venerabilem prorupisse. Quod nos ideo sine ulla hæsitatione credidimus, quia vitam ætatemque tuam non habemus incognitam: ac deinde, quia serenissimi domini Imperatoris animum non ignoramus, quod se in [c] causis c
sacerdotalibus miscere non soleat, ne nostris in aliquo peccatis gravetur.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

tur. Additur inauditum nefas, quod post interdictionem quoque nostram; quæ sub excommunicatione tua, ordinantiumque te facta est, cæsis Presbyteris, Diaconibus, cæteroque clero, manu militari ad medium diceris deductus. Quam rem nos consecrationem dicere nullo modo possumus, quia ab excommunicatis est hominibus celebrata. Quia igitur sine ullius exempli forma violasti talem tantamque Sacerdotii dignitatem: præcipimus ut usque dum dominicis vel Responsalis nostri cognoverim apicibus, quod non surreptitia, sed [d] vera fueris jussione ordinatus, nullatenus tu ordinatoresque tui attrectare quidquam præsumatis sacerdotalis officii, neque usque ad rescriptum nostrum ad cultum vos sacri altaris accedere. Quod si contra hæc agere præsumseritis, anathema vobis sit a Deo, & a beato Petro Apostolorum Principe: ut contemplatione judicii vestri, cæteris quoque Catholicis Ecclesiis ultionis vestræ præbeatur exemplum. [e] Mense Majo, Indictione XII.

Grat. 9. q. 1. c. 1. Nos consec.

NOTÆ AD EPIST. XX.

a Vide supra ep. x.

b Recent. ed. minus consultis MSS. *te sacerdotii ordinem . . . præripuisse.*

c His consonat quod habetur apud Theodoretum l. 4. hist. Eccles. c. 18. & Greg. II. ep. 1. ad Leonem Isaurum de sacris Imaginibus in septima Synodo. Sacerdotiorum causis immiscere se noluit S. Ludovicus. Vide illius Pragmaticam an. 1668. editam genuinam scilicet atque integram; non mutilatam, qualem inter statuta quædam Synodalia Parisiensis diœcesis olim ediderunt. *Auget.*

d Multas ob causas videbatur Maximus ab Episcopatu Salonensi arcendus. Ambitum, simoniam, vim factam, electionem spretam, neglectam summi Pontificis auctoritatem, surrepta ab Imperatore aut conficta diplomata sive jussiones criminabantur. Præ cæteris urget S. Gregorius jussiones Imperatoris videri sublestæ fidei, urget rem fuisse confectam inscio Romano Responsali, inscio Romano Pontifice, cujus erat ditionis Salona. Addiderat Maximus præfractam contumaciam, violando censuras. Quorsum vero, inquiunt, istiusmodi jussiones ab Imperatore? Temporibus, inquam ego, serviendum erat, canonibus tantisper sepositis. Sic Pontifex ipse Romanus ab Imperatore confirmabatur: sic investituris sequentium seculorum, quas postmodum sub Nominationum cortice utcumque revixisse cernimus, proludebant. De jure disceptent alii, testatur de facto S. Gregorius, testantur historici. Nec certe Annatarum Bullarumque nostratium, quibus de Episcopatibus pinguioribusque sacerdotiis providetur, memoria sive origo tam prisca est. Negare tamen videtur S. Gregorius in more positum Episcopos istis jussionibus promovere: eos scilicet qui Romano Pontifici suberant; quamquam ea quam adducit ratio, quoad omnes æque militet. Cæterum sciscunt canones nullum invitis populis præfici Pastorem, adstipulatur ratio: hinc Principibus multum juris accedit in promotione Episcoporum. *Gussanv.*

e Sic legitur in MSS. Vatic. Norm. Turon. S. Gat. Colbert. &c.

EPISTOLA XXI.

Ad Venantium Episcopum.

Christianum mancipium retinere Judæis non liceat; qui vero Judæorum terras dudum colunt Christiani, pergant colere jure colonario.

Gregorius Venantio Episcopo [a] Lunensi.

Joh. Diac. lib. 4. c. 43.

MUltorum ad nos relatione pervenit, a Judæis in Lunensi civitate degentibus, in servitium Christiana detineri mancipia: quæ res nobis tanto visa est asperior, [b] quanto a Fraternitate tua patientia opero-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

sior. Oportebat quippe te respectu loci tui, atque Christianæ religionis intuitu, nullam relinquere occasionem ut superstitioni Judaicæ, simplices animæ non tam suasionibus, quam potestatis jure quodammodo deservirent. Quamobrem hortamur Fraternitatem tuam ut [c] secundum piissimarum legum tramitem, nulli Judæo liceat Christianum mancipium in suo retinere dominio. Sed si qui penes eos inveniuntur, libertas eis tuitionis auxilio ex legum sanctione servetur. Hi vero qui in possessionibus eorum sunt, licet & ipsi ex legum districtione sint liberi; tamen quia colendis eorum terris diutius adhæserunt, utpote [d] conditionem loci debentes, ad colenda quæ consueverant rura permaneant, pensiones prædictis viris præbeant; & [e] cuncta quæ de colonis vel originaris jura præcipiunt, peragant; extra quod nihil eis oneris amplius indicatur. Quod si quisquam de his vel ad alium migrare locum, vel in obsequio suo retinere voluerit, ipse sibi reputet qui jus colonarium temeritate sua, [f] jus vero dominii sibi juris severitate damnavit. In his ergo omnibus ita te volumus solerter impendi, ut nec direpti gregis Pastor reus exsistas, nec apud nos minor æmulatio Fraternitatem tuam reprehensibilem reddat.

NOTÆ AD EPIST. XXI.

a Luna urbs Etruriæ antiquissima, olim Episcopalis, in Liguriæ confinio ad ostia Macræ fluvii, vulgo *la Magra*, excisa circa an. 856. Ei successit in Episcopali dignitate Sarzana urbs Genuensis ditionis, ab ea distans 3000. pass. *Gussanv.*

b Ita vet. ed. cum omnibus pene MSS. sc. Norm. Corb. Rem. Turon. Reg. & Vaticanis. In Vatic. A. tamen legitur, *quanto a Fraternitatis tuæ patientia operabatur*. Nullibi autem occurrunt nobis quod habent recent. ed. scilicet, *quanto ea Fraternitati tuæ patientia operabatur*.

c In Cod. lib. I. tit. 10. *Ne Christianum mancipium hæreticus, vel Judæus, vel Paganus habeat, vel possideat, vel circumcidat*.

d Id est, onus, debitum, legem, &c. *Gussanv.* In Vatic. A. legitur, *conditione loci debentes*. Consentit Reg.

e Coloni alii mercede colunt, alii ex conditione ut certam ex agro pensionem solvant, neque unquam discedant. Vide Codicis lib. II. tit. *de agricolis, censitis & colonis*: ubi etiam de originariis multa & de adscriptitiis, quæ percurrere nostri non est instituti. Jus colonarium hic usurpatur pro conditione coloni, sive pro jure exigendi a colono talem pensionem annuam. Originarii sunt, qui ex adscriptitiis nati sunt, in ipso solo, quos sine gleba vendere non licebat. Adscriptitii sunt, qui per annos 30. fuerunt in solo, qui titulus est præscriptionis; vel duplici scripto promiserunt se nunquam inde discessuros: *Gussanv.*

f Ita MSS. Norm. Reg. Corb. & Vatic. A. & C. necnon vet. ed. In Vatic. B. legitur, *ipse se juris severitate damnabit*. In D. *jus vero dominii sub juris severitate damnavit*. Excusi recent, *jus vero juris dominii sui severitate damnavit*.

EPISTOLA XXII.

Ad Constantium Episcopum.

Hortatur, ut Venantium Lunensem Episcopum in cleri sui ac cæterorum religiosorum emendatione adjuvet.

Gregorius Constantio Episcopo Mediolanensi.

Quorumdam [a] de Laudensium venientium partibus ad nos relatione pervenit, [b] religionem locorum ipsorum ita ab Ecclesiasticæ di-

disciplinæ tramite deviasse, ut nullatenus in suis moribus, actionibusque canonicæ dispositionis statuta respiciant. Quæ quia erant & examinanda subtilius, & severius ulciscenda, præsentium latorem Venantium fratrem & coepiscopum nostrum ut instanter emendarentur, admonui. Sed pro magnitudine inquietudinis excedentium personarum, solum se non judicavit in hujusmodi inquisitione sufficere: ideoque postulavit a nobis, ut in eodem examinando negotio Fraternitatis tuæ ei adjiceretur atque auctoritatis auxilium. Quamquam igitur fraterna dilectio hoc a te & sine nostris scriptis debeat exigere, tamen præsentibus quoque vos specialiter epistolis adhortamur, ut adhibito vobis prædicto fratre nostro, cunctos Clericos [c] cæterosque religiosos prænominatæ civitatis & territorii ejus, [d] de excessibus, quorum aliquid est suspicionis, ad te venire compellas; atque cuncta secundum Deum propter futuri metum judicii subtiliter inquirentes, si quem a canonum statutis recessisse repereritis, canonica eum ultione corrigite. Nec patiamini in locis vestris, eos qui non gerunt in moribus quod ostendunt in habitu, per abrupta diutius evagari. Quos oportet & ad rectitudinis normam pastorali vos circumspectione reducere. Ita ergo Fraternitas tua, cunctis solertius indagatis, quæ nobis in talibus nuntiata sunt corrigat, ordinet, atque in futurum sopire festinet, ut & animæ tuæ proficiat, si tui causas vigilanter atque vivaciter perscrutaris officii, & nostrum minime frustrari permittas, quod semper de tuæ maturitatis habuimus districtione judicium.

NOTÆ AD EPIST. XXII.

a Ed. recent. *Lunensium*, quod legiter in Reg. at in omnibus Norm. Turon. Rem. Teller. & in Vatic. D. legitur *Laudensium*. Laus Pompeia, nunc *Lauda*, vulgo *Lodi*, urbs est Insubriæ, Episcopalis, ad ripam Addæ seu Adduæ fluvii. Veteri urbe a Mediolanensibus excisa an. 1119. alia non longe a veteris ruderibus exstructa est, nunc amplissima. Cum Archiepiscopo Mediolanensi subditi essent Laudenses Clerici, tamquam suo Metropolitano, de eorum moribus emandandis merito scripsit S. Gregorius ad Constantium.

b Ita quoque restituimus ex MSS. Vatic. Norm. &c. consensu. Vulgati habent, *religiosos*.

c Etiam Clerici eo censentur nomine, ut & alias laici. Vide lib. 1. ep. olim 59. nunc. 61. & Johannem Filesacum comment. in Vincentii Lirinensis commonit. nu. 12. Talem interpretationem confirmant auctores profani, sacra Scriptura, prisci Patres S. Gregorio coævi. *Partim ex Gussanv.*

d Norm. *de quorum aliquid est suspicionis excessionibus*.

Al. XXVII.

EPISTOLA * XXIII.

Ad Hospitonem ducem Barbaricinorum.

Felici & Cyriaco in convertendis ab idololatria Barbaricinis laborantibus faveat.

Gregorius [a] Hospitoni duci Barbaricinorum.

Cum de gente vestra nemo Christianus sit, in hoc scio, quia omni gente tua es melior, quia tu in ea Christianus inveniris. Dum enim Barbaricini omnes, ut insensata animalia vivant, Deum verum ne-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

nesciant, ligna autem & lapides adorent: in eo ipso quod Deum verum colis, quantum omnes antecedas, ostendis. Sed fidem, quam percepisti, etiam bonis actibus exsequere & verbis; & Christo, cui credis, offer quod prævales; ut ad eum, quoscumque potueris, adducas, eosque baptizari facias, & æternam vitam diligere admoneas. Quod si fortasse ipse agere non potes quia ad aliud occuparis, salutans peto ut hominibus nostris, quos illuc transmisimus, fratri scilicet & coepiscopo meo Felici, filioque meo Cyriaco servo Dei, solatiari in omnibus debeas; ut dum eorum labores adjuvas, devotionem tuam omnipotenti Domino ostendas; & ipse tibi in bonis actibus adjutor sit, cujus tu in bono opere famulis solatiaris. Benedictionem vero sancti Petri Apostoli per eos vobis transmisimus, quam peto ut debeatis benigne suscipere. [b] Mense Junio, Indictione XII. b

NOTÆ AD EPIST. XXIII.

a In Reg. Colb. Teller. Corb. Norm. & tribus Vatic. legitur, *duci barbarorum*. Barbaricinos fuisse Sardiniæ incolas probat Holstenius annotat. in Ortelium pag. 28. ex hac veteri inscripione Prænest. *Sex. Julius Sex. F. Pol. Rufus evocatus Divi Aug. Præfectus I. cohortis Corsorum & Civitatum Barbarici in Sardinia*. De illis epistola seq. atque lib. II. ep. 22.

b Ita Turon. S. Gat. duo Teller. Vatic. & Norm.

Al. XXV.

EPISTOLA * XXIV.

Ad Zabardam Ducem Sardiniæ.

Gratias agit quod eo pacto cum Barbaricinis facere pacem disponit, ut Christo serviant.

Gregorius Zabardæ Duci Sardiniæ.

Scriptis fratris & coepiscopi mei Felicis & Cyriaci servi Dei, Gloriæ vestræ bona cognovimus. Magnasque omnipotenti Deo gratias agimus quod talem ducem Sardinia suscepit, qui sic sciat, quæ terrena sunt, Reipublicæ exsolvere, ut bene etiam noverit omnipotenti Deo obsequia patriæ cœlestis exhibere. Scripserunt etenim mihi quod eo pacto
a cum [a] Barbaricinis facere pacem disponitis, ut eosdem Barbaricinos ad Christi servitium adducatis. Hac de re valde lætatus sum; & bona vestra, si omnipotenti Deo placuerit, citius serenissimis Principibus innotesco. Vos ergo, quod cœpistis explete: omnipotenti Deo devotionem vestræ mentis ostendite: eos quos illuc ad convertendos Barbaricinos transmisimus, quantum valetis adjuvate; scientes quod talia opera multum vos & ante terrenos principes, & coram cœlesti rege prævaleant adjuvare.

NOTÆ AD EPIST. XXIV.

a Procopius pulsos ex Africa a wandalis Barbaros memorat. Hos putat Holstenius esse Sardiniæ populos, ex veteri inscriptione Prænestina quam refert in annot. in Cluverium pag. 28. *Gussanv.* De illis jam ep. 23. supra, & intra ep. 27.

EPI-

Al. XXIII.

EPISTOLA * XXV.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

Ad Nobiles ac Possessores in Sardinia.

Quod rusticos suos ab idolorum cultu non avertant arguit: id præstare si nequeunt, saltem Felici & Cyriaco ad hoc opus missis opem ferant.

Gregorius nobilibus ac possessoribus in Sardinia insula consistentibus.

a FRatris & coepiscopi mei Felicis, [a] vel filii mei Cyriaci servi Dei relatione cognovi, pene omnes vos rusticos in vestris possessionibus idololatriæ deditos habere. Et valde hac de re contristatus sum: quia scio quod subjectorum culpa præpositorum deprimit vitam; & cum in subjecto peccatum non corrigitur, in eos qui præsunt sententia retorquetur. Unde, Magnifici Filii, exhortor, ut omni cura omnique solicitudine animarum vestrarum zelum habere debeatis, & quas rationes omnipotenti Deo de subjectis vestris reddituri estis, aspiciatis. Ad hoc quippe vobis illi commissi sunt, quatenus & ipsi vestræ utilitati valeant ad terrena servire, & vos per vestram providentiam eorum animabus, ea quæ sunt æterna, prospicere. Si igitur impendunt illi quod debent, vos eis cur non solvitis, quod debetis? id est, ut assidue illos Magnitudo vestra commoneat, ab idololatriæ errore compescat, quatenus eis ad fidem ductis, omnipotentem Dominum erga se placabilem faciat. Ecce enim mundum hunc quam vicinus finis urget, aspicitis; quod modo humanus in nos, modo divinus sæviat gladius videtis: & tamen vos veri Dei cultores, a commissis vobis lapides adorari conspicitis, & tacetis? Quid, quæso, in tremendo judicio dicturi estis, quando hostes Dei & sub potestate vestra suscepistis; & tamen eos Deo subdere, atque ad eum revocare contemnitis? Unde debitum salutationis alloquium solvens, peto ut [b] Magnitudo vestra attendere erga zelum Dei vehementer invigilet, & quis quantos ad Christum perduxerit suis mihi epistolis indicare festinet. Quod ergo vos agere ex aliqua occasione forsitan minime valetis, prædicto fratri & coepiscopo nostro Felici vel filio meo Cyriaco injungite, eisque ad opus Dei solatium præbete; ut in remuneratione vitæ tanto possitis esse participes, quanto nunc bono operi solatium præbetis. b

NOTÆ AD EPIST. XXV.

a Ita MSS. Vatic. Norm. &c. ubi particula *vel*, vim habet copulativæ &c.
b Ita ed. omnes MSS. Reg. *ut Magnitudinem vestram accendere ..... invigiletis*. Corb. *ut Magnitudo ... accendi .... invigilet*.

EPI-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

EPISTOLA XXVI.

Ad Januarium Episcopum.

Clericos, a quibus despiciebatur, ad disciplinam cogendos. Rusticum in infidelitate pertinacem pensionis onere premendum. Clerici carne lapsi irrevocabiliter deponantur. Accurate, antequam ordinentur, examinandi. Sardiniæ Presbyteris id concedit quod vetuerat, ut nempe, quos baptizabant, si Episcopi desint, chrismate in frontibus tangant.

Gregorius Januario Episcopo Caralitano.

Grat. 11. q. 1. c. 40.

FRatris & coepiscopi nostri Felicis, & Cyriaci Abbatis relatione cognovimus, quod in insula Sardinia Sacerdotes a laicis judicibus opprimantur, & Fraternitatem tuam ministri sui despiciant; dumque solum simplicitati a vobis studetur, quantum videtur, disciplina negligitur. Unde hortor, ut, omni excusatione postposita, Ecclesiam quam suscepisti auctore Deo regas; [a] disciplinam Clericis tenere, nullius verba metuere studeas. Archidiaconum vero tuum, ut audio, cum mulieribus habitare prohibuisti, & nuncusque in ea prohibitione despiceris. Qui nisi jussioni tuæ paruerit, eum sacro ordine volumus esse privatum.

Grat. dist. 81. c. 29. Archid.

Johan. Diac. lib. 2. cap. 47.

Accidit autem aliud valde lugendum: quia ipsos rusticos, quos habet Ecclesia tua, nuncusque in infidelitate remanere negligentia Fraternitatis vestræ permisit. Et quid vos admoneo ut extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Unde necesse est vos per omnia in eorum conversionem vigilare. Nam si cujuslibet Episcopi in Sardinia insula paganum rusticum invenire potuero, in eumdem Episcopum fortiter vindicabo.

Grat. 23. q. 1. cap. 4. Jam vero.

Jam vero si rusticus tantæ fuerit perfidiæ & obstinationis inventus, ut ad Dominum Deum venire minime consentiat, [b] tanto pensionis onere gravandus est, ut ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitudinem festinare.

Grat. dist. 50. can. 9. Pervenit.

Pervenit etiam ad nos, [c] quosdam de sacris ordinibus lapsos, vel post pœnitentiam, vel ante, ad ministerii sui officium revocari: quod omnino prohibuimus, & in hac re sacratissimi quoque [d] canones contradicunt. Qui igitur post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, ut ad altaris ministerium ulterius non accedat. Sed ne unquam ii qui ordinati sunt pereant, provideri debet quales ordinentur, ut prius aspiciatur si vita eorum continens in annis plurimis fuit, [e] si studium lectionis, si eleemosynæ amorem habuerunt. Quærendum quoque est ne forte fuerit bigamus. Videndum etiam ne sine litteris, aut ne obnoxius curiæ, compellatur post sacrum ordinem [f] ad actionem publicam redire. Hæc itaque omnia diligenter Fraternitas vestra inquirat, ut, dum diligenter quilibet exquisitus ordinatur, non celeriter post ordinationem deponatur. Ea autem quæ Fraternitati vestræ scripsimus, cunctis sub vobis Episcopis innotescite, quia ego illis scribere nolui, ne honorem vestrum viderer imminuere.

Grat. dist. 95. c. 1. supra Ep. 9. l. 4. sent. dist. 7. cap. 1.

Pervenit quoque ad nos quosdam scandalizatos fuisse, quod Presbyteros chrismate tangere eos qui [g] baptizandi sunt, prohibuimus. Et nos qui-

quidem secundum usum veterem Ecclesiæ nostræ fecimus: sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi Episcopi desunt, ut Presbyteri etiam in frontibus batizandos Chrismate tangere debeant, concedimus.

NOTÆ AD EPIST. XXVI.

a Excusi, *disciplinam Clericos tenere cogas*.

b De Paganis & Judæis ad fidem aut compellendis aut alliciendis vide l. 1. ep. 35. & 47. l. 5. ep. 7. lib. 9. ep. 6. Sic Luc. 14. compelluntur intrare non suasionibus tantum, sed vi indirecta. Sanctus Augustinus l. 2. contra secundam Gaudentii ep. c. 17. *Quod autem vobis videtur invitos ad veritatem non esse cogendos, erratis, nescientes scripturas neque virtutem Dei, qui eos volentes facit, dum coguntur inviti*, &c. Pergat lector usque ad finem capitis. Et in epistola ad Vincentium quæ est 48. nunc 39. *Vides non esse considerandum, quod quisque cogitur; sed quale sit illud quo cogitur. Utrum bonum, an malum? non quo quisque bonus possit esse invitus, sed timendo quod non vult pati, relinquit impedientem animositatem, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem; ut timens vel respuat falsum de quo non contendebat, vel quærat verum quod sciebat, & volens teneat jam quod nolebat*, &c. de ista coactione supra ep. 34. lib. 1. Vide etiam Augustinum ep. 50. ad Bonifacium, ubi multa in hanc sententiam. Item sanctum Gregorium lib. 7. Indictione 2. epist. 5. & Gregorium Turonensem histor. l. 5. c. 11. *Gussanv.* Vide notam nostram ad epist. 35. lib. 1. E. V.

c Ista sedet sancto Gregorio sententia, lapsos istiusmodi nunquam ad ordinem revocari debere. Lege totam dist. 50. in qua hæc quæstio in utramque partem multis hinc inde allatis auctoritatibus agitatur. Placet admodum relatus Augustini locus ex ep. 50. nunc 185. ad Bonifacium. Agnoscit constitutum ab Ecclesia, *ne quisquam post alicujus criminis pœnitentiam ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat*. Id factum dicit, *non desperatione indulgentiæ, sed rigore disciplinæ*. Hanc inventam disciplinam *contra fictas pœnitentias*. Fictas autem fuisse *per affectatas honorum potentias. Desperatione temporalis altitudinis medicinam* fore *majorem & veriorem*. Posse tamen ob emergentes occasiones *aliquid detrahi isti severitati*. *Gussanv.* Qui autem per sacros ordines accipere debeamus, docent nota 684. & tres sequentes Menard. ad l. Sacram.

d Nicænum Concilium can. 10. Ancyr. can. 1. Canon Apostol. 29. in decretis Siricii Papæ c. 7. in decret. Innocent. c. 21. & 33. &c. *Gussanv.*

e Norm. Corb. Vatic. A. & C. sic habent; consentiuntque vet. edit. Recentioribus magis arrisit, *si studium orationis*. In Vatic. B. legitur, *si studium orationis & lectionis*.

f Prius lectum, *ad exactionem publicam*, quod reprobatur a MSS.

g Hic repræsentamus MSS. sex Anglic. totidem Norm. Corb. duos Teller. & Sorbon. quibus consentiunt edit. vet. Veneta an. 1505. Paris. 1518. 1571. & 1586. Basil. 1564. Ita legi in Remensi & Turon. veteribus MSS. nullus dubito, licet qui codices illos recensuerunt & varias lectiones collegerunt, ea de re sileant, quia ad veteres editiones MSS. hoc loco prorsus conformes ipsos contulerunt. Ex Vaticanis duo tantum cum aliis MSS. conveniunt. Diffidet etiam Colb. vetus. In alio Colb. recentiori legitur tum in ep. IX. tum in XXVI. *Presbyteri baptizandos*, non vero, *baptizatos*. Cum itaque de hac vera lectione jam constet, ruere nunc videtur, quod nonnulli Theologi ex his locis corruptis statuerunt; scilicet S. Gregorium, cum Sardis Presbyteris prius obstitisset, jus Episcopale consignandi in fronte infantes ex chrismate usurpantibus, id postea ipsis indulsisse, ubi non adessent Episcopi. Etenim cum S. Doctor de infantibus tantum *baptizandis* loquatur, non vero de *baptizatis*; quamlibet Presbyteris chrismationem seu unctionem etiam in fronte nondum batizatorum faciendam permittat, ea dumtaxat ad ritum baptismi referri debet, non vero pro consignatione quæ ab Episcopis fieri solet ac pro Confirmationis Sacramento censeri. Hoc sane argumento prima fronte arietare nobis videbatur communis Theologorum opinio, de collato vel confirmato a sanctissimo Pontifice Sardiniæ Presbyteris privilegio, infantes vice absentium Episcoporum consignandi & confirmandi. Verum ut cum iisdem ita quoque sentiamus hæc tandem nos coegerunt. Constat S. Gregorium Epistola posteriori scilicet XXVI. illud concessisse, quod priori, nempe IX. prohibuerat, unctionemque ac consignationem permissam, quæ-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

quæcumque fuerit, *secundum usum veterem Ecclesiæ Romanæ*, immo Ecclesiarum fere omnium Occidentalium, non a Presbyteris adhibitam unquam, sed a solis Episcopis: nec alia lege Sardis Presbyteris illam administrandi jus collatum, nisi ubi deessent Episcopi. At quænam alia potest excogitari præter sacramentalem chrismationem? Unctio enim vel in pectore vel in vertice baptizandorum ex Chrismate, ad Presbyteros pertinebat in qualibet Ecclesia, adeoque in Romana, modo baptizandi licentiam ab Episcopo consecuti essent. At, inquies, agit S. Gregorius de infantibus baptizandis, qui cum baptismi expertes adhuc essent, ad Confirmationem recipiendam nondum erant idonei. Agit S. Doctor de infantibus qui baptizabantur, eodemque fere tempore consignabantur, pro illorum temporum more. Certe ubi legitur ep. IX. *Sed Presbyteri baptizandos ungant in pectore, ut Episcopi postmodum ungere debeant in fronte*: scilicet infantes, quos supra dixit baptizandos: eadem ratione quis arguet; ergo Episcopi nondum baptizatos, sed tantum baptizandos consignabant & confirmabant. Itaque de Catechumenis ante immersionem Chrismate in fronte tangendis, Gregorium intelligat nemo: quippe baptizandos, antequam immergerent, simplici quidem oleo inunctos legimus, at nunquam Chrismate, de quo Beda in Cantic. cant. cap. I. v. 15. Deinde, ut jam observavimus, Gregorium de illa frontis chrismatione loqui, quæ Episcopis reservabatur, nec nisi super baptizatos fiebat, evincit concessionis ejus hæc restrictio: *ubi Episcopi desunt*. Etenim, ut declarat Innocentius I. epist. 1. ad Decentium Eugubinum cap. 3. *Presbyteris seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo, cum baptizant, Chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis cum tradunt Spiritum Paracletum*. Porro vocibus illis: *secundum usum veterem Ecclesiæ nostræ*, satis innuitur viguisse diversum in aliis Ecclesiis morem. Nota est Orientalium praxis. De Hispanis, immo de Gallicanis ipsis tacemus: neque enim Eliberitanos Toletanosve canones, neque Arausicanum, ex acri Sirmondum inter & Aurelium controversia celebrem, discutere, nostri est instituti. Unum de Africa, cujus Exarchatui contributa erat Sardinia, hic observamus. Afris Presbyteris, ne Chrisma conficerent, plurimis canonibus prohibitum fuerat; illos tamen circa nonum seculum Chrisma confecisse supponit Johannes Diac. in ep. ad Senarium, quam Musæi Italici tomo I. Mabillonius edidit. *Sed nec illud tangat animum*, inquit nu. 8. *quod sibi aliquando quædam vis necessitatis assumit, veluti (quod nunc per Africam fieri dicitur) ut Presbyteri sanctum Chrisma conficiant: quod merito moveret, si istam Pontificalis auctoritas licentiam non dedisset. Unde constat a Pontificibus quodammodo fieri, quod in tanta rerum necessitate, ut a Presbyteris effici possit, superior ordo constituit*. Maur. Vide notas ad ep. 9. Et constitutionem Benedicti XIV. pro Patriarcha Antiocheno Græcorum Melchitarum, &c. E. V.

Al. XXIV.

EPISTOLA * XXVII.

Ad Januarium Episcopum.

A xenodochis rationes exigat; ii sint notæ probitatis atque industriæ Clerici. Qui Epiphanium Presbyterum scriptis epistolis accusavit, si in probatione deficiat, communione privetur. Paulus Clericus in maleficiis deprehensus detur in pœnitentiam. Gratis ordinentur, vel connubio jungantur Clerici; gratis velentur virgines. Ad laicorum patrocinia Clerici non confugiant.

Gregorius Januario Episcopo Caralitano.

Oportebat quidem Fraternitatem tuam ita de rebus piis esse solicitam, ut nihil ad explendas eas nostris admonitionibus penitus indigeret: tamen quia quædam ad nos pervenerunt, quæ sunt corrigenda capitula, nihil est incongruum si nostræ quoque vobis pagina auctoritatis accedat.

Quamobrem significamus pervenisse

An.Chr. 593. 594. Greg 4.

se ad nos consuetudinem fuisse, ut
a xenodochia, quæ sunt in Caralitanis partibus constituta, apud Episcopum civitatis singulis quibusque temporibus suas subtiliter rationes exponerent, ejus videlicet tuitione atque solicitudine gubernanda. Quod quia tua hactenus fertur Caritas neglexisse, hortamur ut, sicut dictum est, tibi singulis quibusque temporibus rationes suas xenodochi, qui in eis sunt constituti vel fuerunt, subtiliter ponant. Atque tales in eis qui præsint ordinentur, qui vita, moribus; atque industria invæniantur esse dignissimi: religiosi dumtaxat, quos vexandi judices non habeant potestatem: ne si tales personæ fuerint, quas in suum possint evocare judicium, vastandarum rerum debilium qui illic rejacent, præbeatur occasio; de quibus rebus summam te curam gerere volumus, ut nulli sine tua dentur notitia, ne usque ad direptionem earum ex Fraternitatis tuæ perveniatur incuria.

Grat. 5. q. 6. c. 4. Epiphanium.

Præterea nosti latorem præsentium Epiphanium Presbyterum quorumdam b Sardorum litteris criminaliter accusatum. Cujus nos, ut valuimus, discutientes causam, nihilque in eo objectorum reperientes, ut ad locum suum reverteretur, absolvimus. Criminis ergo ejus auctores te volumus perscrutari. Et nisi qui easdem transmisit epistolas paratus fuerit hoc quod objecit, canonicis atque districtissimis probationibus edocere: nullatenus ad sanctæ mysterium communionis accedat.

Paulum vero Clericum, qui sæpe dicitur in maleficiis deprehensus, qui despecto habitu suo ad laicam reversus vitam, in Africam fugerat: si ita est, c corporali prius proveniente vindicta, prævidimus in pœnitentiam dari; quatenus & secundum apostolicam sententiam, ex carnis afflictione spiritus salvus fiat: & terrenas peccatorum sordes, quas pravis contraxisse fertur operibus, lacrymarum possit assiduitate diluere. Eis vero qui ab Ecclesiastica communione suspensi sunt, nullus religiosus d secundum canonum præcepta jungatur.

De ordinationibus vero vel de nuptiis Clericorum, aut de iis quæ velantur virginibus, nullus, ut nunc fieri dicitur, quidquam præmii præsumat accipere, nisi quippiam sua sponte offerre maluerint.

De mulieribus quæ de monasteriis ad laicam vitam sunt egressæ, virosque sortitæ, quid fieri debeat, cum prædicto Fraternitatis tuæ Presbytero subtilius sumus collocuti: cujus relatione Sanctitas vestra potest plenius informari.

Religiosi vero Clerici conventus patrociniaque laicorum caveant, & tuæ modis omnibus secundum canones jurisdictioni subdantur; ne remissione Fraternitatis tuæ, ejus cui præes, sit disciplina dissoluta Ecclesiæ.

Eos autem qui in prædictas mulieres, quæ egressæ sunt de monasteriis, excesserunt, & nunc dicuntur communione suspensi: si Fraternitas tua de tali facinore digne pœnituisse præviderit, ad sacram communionem te volumus revocare.

NOTÆ AD EPIST. XXVII.

a Rerum piarum administrationem Episcoporum curæ committi, non recens est institutum. Codice *de Episc. & Clericis*, leg. *Omnes*. & leg. *Omnia privilegia*, leg. 46. *Sancimus*. Nec non *de sacros. Eccles.* leg. *Illud*. Vide extra. *de religiosis domibus*, c. 3. & 4. & in Clement. *Quia contigit*. eod. tit. Concil. Trid. sess. 22. c. 9. In Chalced. c. 8. Leges Galliæ conspirant, usus confirmat. S. August. tract. 97. in Evang. Johan. *Xenodochia*, inquit, *& monasteria sunt appellata novis nominibus, res tamen ipsæ & ante sua nomina erant*, *&*

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

& religionis veritate firmantur: &c. Imperator apostata scribens Arsacio summo Sacerdoti Galatiæ apud Sozomenum lib. 5. c. 16. *Frequentia*, inquit, *xenodochia per singulas civitates constitue ut humanitate nostra peregrini fruantur . . . Unde accipias ad ista facultates, provisum est*, &c. Id faciebat impius odio Christianorum quidem, sed eorum tamen exemplo: quibus verbis docet tunc temporis xenodochia sub nostrorum Episcoporum fuisse potestate. Hinc vocata fuere *xenodochia Ecclesiarum*. In histor. tripart. lib. 9. c. 31. ubi de uxore Theodosii per Ecclesiarum xenodochia discurrente. Vide ep. 8. hujus libri. *Gussanv.*

b Corrupte antea legabatur *Sacerdotum*. Sic autem restituimus ex quamplurimis MSS. codd. & edit. Veneta 1504. Id etiam animadversum a correctoribus Romanis, qui ad illum locum a Gratiano relatum in margine addiderunt *al. Sardorum*. Gussanv. Consentiunt ex MSS. nostris plerique.

c De ea supra ep. 43. l. 3. Indict. 11.

d Excommunicatos ab uno Episcopo, ab aliis ubique terrarum vitari debere, vetus est institutum: cum Nicæna Synodus can. 5. de eo faciat mentionem κατὰ τὸν κανόνα, quem quasi antiquum usurpat Antiochena Synodus c. 2. & 6. &c. *Gussanv.*

EPISTOLA XXVIII.

Ad Candidum defensorem.

In Albino luminibus privato singulis annis duos tremisses præbeat.

Gregorius Candido defensori.

NEcessitatem patientibus pontificale convenit adesse subsidium. Pro qua re Experientiæ tuæ præsenti auctoritate præcipimus, quatenus Albino privato luminibus filio quondam Martini coloni, singulis annis [a] duos tremisses sine aliqua dilatione præstare non desinat, non dubitatura suis hoc sine dubio rationibus imputari. a

NOTÆ AD EPIST. XXVIII.

a MS. Pratell. *duo tremisses*, legendum forsan *duodecim*. Suspicionem movet quod duo tremisses modica foret eleemosyna. Nam tremissis tertia tantum pars est aurei sive solidi: solidus vero quarta parte minor Ludovico nostro aureo: quippe hic 126. granis æquiponderat, ille 96. cum solidos sex haberet uncia, quæ est granorum 576. Tremissis illius passim meminere medii ac inferioris ævi scriptores ac leges: æquivalebat fere scuto nostro argenteo.

EPISTOLA XXIX.

Ad Januarium Episcopum.

Phausiana quæ pridem habuerat Episcopum, nunc quoque habeat.

Gregorius Januario Episcopo Caralitano.

PErvenit ad nos, in loco qui intra Provinciam Sardiniam [a] Phausiana dicitur, consuetudinem fuisse
a Episcopum ordinandi: sed hanc pro rerum necessitate longis abolevisse temporibus. Quia autem nunc Sacerdotum indigentia quosdam illic paganos remanere cognovimus, & ferino degentes modo, Dei cultum penitus ignorare: hortamur Fraternitatem tuam, ut illic secundum pristinum modum ordinare festinet Antistitem, talem videlicet qui ad hoc opus moribus ac verbo exsistat ido-

idoneus, & aberrantes ad gregem Dominicum pastoralis studeat æmulatione deducere; quatenus eo illic ad animarum vacante compendium, nec vos inveniamini superflua poposcisse, nec olim destructa frustra nos reformasse pœniteat.

NOTÆ AD EPIST. XXIX.

a Ita omnes fere MSS. codd. apud Geographos Phausania, & dicitur vulgo *Terra nova*. Urbs est Sardiniæ maritima: cujus Sedes Episcopalis sub Archiepiscopo Turritano; juncta est primum Emporiensi, quæ decimo sexto seculo ad Castellum Arragonense translata. *Partim ex Gussanv.*

EPISTOLA XXX.

Ad Constantinam Augustam.

Ut Constantinam caput S. Pauli postulantem deterreat, varia recenset prodigia. Addit hanc esse Romanis consuetudinem, ut reliquias petentibus, brandea solum concedant. Ad objectam Græcorum consuetudinem respondet. Tandem e catenis S. Pauli particulas lima excutiendas promittit.

a Gregorius [a] Constantinæ Augustæ.

b SErenitas vestræ Pietatis, religionis studio & sanctitatis amore [b] conspicua, propter eam, quæ in honorem sancti Pauli Apostoli in palatio ædificat, Ecclesiam, caput ejusdem sancti Pauli, aut aliud quid de corpore ipsius, suis ad se jussionibus a me præcepit debere transmitti. Et dum illa mihi desiderarem imperari, de quibus facillimam obedientiam exhibens, vestram erga me amplius potuissem gratiam provocare: major me mœstitia tenuit, quod illa præcipitis, quæ facere nec possum, nec audeo. Nam corpora sanctorum Petri & Pauli Apostolorum tantis in Ecclesiis suis coruscant miraculis atque terroribus, ut neque ad orandum sine magno illuc timore possit accedi. Denique dum beatæ recordationis decessor meus, quia argentum, quod supra sacratissimum corpus beati Petri Apostoli erat, longe tamen ab eodem corpore fere quindecim pedibus mutare voluit, [c] signum ei non parvi terroris apparuit. Sed & ego aliquid similiter ad sacratissimum corpus sancti Pauli Apostoli meliorare volui: & quia necesse erat ut juxta sepulcrum ejus effodi altius debuisset, præpositus loci ipsius ossa aliqua non quidem eidam sepulcro conjuncta reperit. Quæ quoniam levare præsumsit, atque in alium locum transponere, apparentibus quibusdam tristibus signis, subita morte defunctus est.

Joh. Diac. lib. 3. c. 56.

c

Præter hæc autem sanctæ memoriæ decessor meus, itidem ad corpus sancti Laurentii Martyris quædem meliorare desierans, dum nescitur ubi venerabile corpus esset collocatum, effoditur exquirendo, & subito sepulcrum ipsius ignoranter apertum est: & ii qui præsentes erant atque laborabant, Monachi & [d] mansionarii, qui corpus ejusdem Martyris viderunt, quod quidem minime tangere præsumserunt, omnes intra decem dies defuncti sunt, itaut nullus vitæ superesse potuisset, [e] qui sanctum justi corpus illius viderat. d e

Cognoscat autem tranquillissima Domina, quia [f] Romanis consuetudo f

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

do non est, quando Sanctorum reliquias dant, ut quidquam tangere præsumant de corpore: sed tantummodo [g] in pyxide [h] brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora Sanctorum ponitur. Quod levatum, in Ecclesia, quæ est dedicanda, debita cum veneratione reconditur: & tantæ per hoc ibidem virtutes fiunt, ac si illuc specialiter eorum corpora deferantur. Unde contigit ut beatæ recordationis Leonis Papæ temporibus, sicut a majoribus traditur, dum quidam Græci de talibus reliquiis dubitarent, prædictus Pontifex hoc ipsum brandeum allatis forficibus inciderit, & ex ipsa incisione sanguis effluxerit. In Romanis namque vel totius Occidentis partibus omnino intolerabile est atque sacrilegum, si Sanctorum corpora tangere quisquam fortasse voluerit. Quod si præsumserit, certum est quia hæc temeritas impunita nullo modo remanebit. Pro qua re de Græcorum consuetudine, qui ossa levare Sanctorum se asserunt, vehementer miramur, & vix credimus. Nam quidam Monachi Græci huc ante biennium venientes nocturno silentio juxta Ecclesiam sancti Pauli, corpora mortuorum in campo jacentia effodiebant, atque eorum ossa [i] recondebant, servantes sibi, dum recederent. Qui cum tenti, & cur hoc facerent diligenter fuissent discussi, confessi sunt quod illa ossa ad Græciam essent tamquam Sanctorum reliquias portaturi. Ex quorum exemplo, sicut prædictum est, major nobis dubietas nata est, utrum verum sit quod levare veraciter ossa Sanctorum dicuntur.

De corporibus vero beatorum Apostolorum quid ego dicturus sum, dum constet, quia eo tempore quo passi sunt, ex Oriente fideles venerunt, qui eorum corpora sicut civium suorum repeterent? Quæ ducta usque ad secundum urbis milliarium, in loco, qui dicitur [k] Catacumbas, collocata sunt. Sed dum ea exinde levare omnis eorum multitudo conveniens niteretur, ita eos vis tonitrui atque fulguris nimio metu terruit atque dispersit, ut talia denuo nullatenus attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani eorum corpora, qui hoc ex Domini pietate meruerunt, levaverunt, & in locis quibus nunc sunt condita, posuerunt.

Quis ergo, Serenissima Domina, tam temerarius possit exsistere, ut hæc sciens, eorum corpora non dico tangere, sed vel aliquatenus præsumat inspicere? Dum igitur talia mihi a vobis præcepta sunt, de quibus parere nullatenus potuissem, quantum invenio, non vestrum est; sed quidam homines contra me Pietatem vestram excitare voluerunt, ut mihi, quod absit, voluntatis vestræ gratiam subtraherent, & propterea quæsiverunt capitulum, de quo vobis quasi inobediens invenirer. Sed in omnipotente Domino confido, quia nullo modo benignissimæ voluntati surripitur, & sanctorum Apostolorum virtutem, quos toto corde & mente diligitis, non ex corporali præsentia, sed ex protectione semper habebitis.

Sudarium vero, quod similiter transmitti jussistis, cum corpore ejus est, quod ita tangi non potest, sicut nec ad corpus illius accedi. Sed quia serenissimæ dominæ tam religiosum desiderium esse vacuum non debet, de catenis quas ipse sanctus Paulus Apostolus in collo & in manibus gestavit, ex quibus multa miracula in populo demonstrantur, partem aliquam vobis transmittere festinabo, si tamen hanc tollere limando prævaluero; quia dum frequenter ex catenis eisdem multi venientes benedictionem petunt, ut parvum quid ex limatura accipiant, assistit Sacerdos cum lima, & ali-

& aliquibus petentibus ita concite aliquid de catenis ipsis excutitur, ut mora nulla sit. Quibusdam vero petentibus, diu per catenas ipsas ducitur lima, & tamen ut aliquid exinde exeat, non obtinetur. [l] Mense Junio, Indictione XII.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

NOTÆ AD EPIST. XXX.

a Tiberii Constantini Imperatoris filiæ, quam pater Mauricio uxorem dedit, dotisque loco Imperium tradidit. Hæc post necem Mauricii Imperatoris ab impio Phoca in monasterium primo detrusa, tum post annum cum tribus filiabus, ejusdem tyranni jussu occisa est; plura de ea vide apud Scriptores historiæ Byzantinæ. *Gussanv.*

b In Norm. Rem. Corb. & nonnullis Vatic. *perspicua*.

c Eodem fere modo Hadrianus Papa circa ann. 772. in fragmento epistolæ ad Carolum Magnum: *Petiit nos, ut ei corpus sanctum tribueremus. Sed nos sicut jamdudum vobis direximus, per revelationem territi, nullo modo audemus ex ipsis Sanctorum corporibus amplius quid exagitare.* Gussanv.

d Quinam essent mansionarii docetur lib. 3. Dialog. capp. 24. & 25. sed præsertim c. 5. libri primi, ubi consule notas ad versionem græcam Zachariæ. Alias hujus nominis significationes, sed a S. Doctoris scopo alienas require si lubet in notis Gussanv.

e Norm. Corb. & alii nonnulli, *qui sanctum & justum corpus illius*; Vatic. B. & D. *qui sanctum corpus illius*; Verisimilior lectio exhibetur in cod. Reg. ubi, *qui sanctum justum corpus illius*; quam tamen amplecti non audemus, quod nullum aliud exemplar huic suffragetur.

f Eodem plane modo loquitur Baron. in notis ad Martyrolog. Rom. 17. Julii. Concessarum tamen ab ipso Gregorio Mag. reliquiarum exempla non desunt. Ex Ripamontio hist. Eccles. Mediol. lib. 8. pag. 522. 523. *Theodelindæ Langobard. Reginæ Gregorius ...... concessit augustissimas reliquias .... quas inter visuntur ipsius Baptistæ reliquiæ, liquidus in ampulla cruor, cineres cremato corpore, & cum dente modicum quid e calvaria .... sunt demum linteamenta quæ Martyrum sanguinem ebibere & ossium fragmina ... hæc omnia quo pluris apud omnem posteritatem æstimarentur, ac ne solita reliquiarum adulteria suspecta quis habere posset, accessit ipsius Gregorii manu confectus index harum reliquarum, in quo Langobardicis litteris exscripta & signata omnia continentur.* Item ex Mario Vipera apud Ughellum Ital. sacr. tom. 8. col. 19. *Linianus Benevent. Episcopus interfuit solemni translationi corporis beatissimi Levitæ Modesti Martyris ex urbe Beneventum, die 3. Julii ann. 591. ex concessione magni Gregorii ad preces Arichis piissimi Beneventani Ducis a Monachis S. Mariæ ad Olivolam (extra civitatem Beneventanam positis) quod ab Episcopo cum clero ac Duce universoque populo honorifice receptum, in ipsa Ecclesia collocatum ibique sepultum, donec dicta basilica in ipsius honorem dedicata esset.* Sed neque brandea solum concessa innuunt Indict. XI. ep. 19. & Indict. II. ep. 15. Horum forte meminerat noster Mabillonius, cum in Præfat. ad 2. secul. Bened. Observ. octava, Baronianum suumve stilum temperavit: *parcius*, inquit, *ejusmodi translationes Pontificatu S. Gregorii peragebant*. De his non perfunctorie egimus in vita S. Gregorii. *Maur.* Agnellus in vita Johan. Romani Episcopi Ravennatis, affert versus exstantes super valvas Monasterii SS. Marci, Marcelli & Feliculæ, quorum Johannes Ecclesiam ædificaverat. Quatuor priores sic habent:

Inclyta præfulgent Sanctorum limina templi
Marci, Marcelli, Feliculæque simul.
Pontifices hos Roma cepit: hæc martyr habetur.
Horum Gregorius dat Papa Reliquias.

Videtur ergo dicendum, non consuevisse Occidentales ab integris Sanctorum corporibus particulas decerpere: at tota corpora, vel si qua supererant dissoluta lipsana ex illis, alio transmittere pro reliquiis nequaquam exhorruisse, testimonia superius allata videntur satis comprobare. Ex verbis porro hujus epistolæ, *de Græcorum consuetudine, qui ossa levare se Sanctorum asserunt, vehementer miramur, & vix credimus. Nam quidam Monachi Græci* &c. Ex his inquam verbis infertur sublestæ fidei esse Baronii assertionem, quam allegat & probat Sammartanus in vita S. Greg. l. 1. c. 5. nu. 13. Scilicet redeuntem illum CPoli, accepisse ab

An.Chr. 593. 594. Greg. 4.

ab imperatore Brachium S. Andreæ, & Caput S. Lucæ. Nam si id verum fuisset, non fuisset locus vehemnti admirationi & dubitationi, immo potius innuit S. Doctor religiosiores fuisse hanc circa rem Græcos, dum ait se vix credere quod Sanctorum ossa levarent. E.V.

g In Vatic. A. & B. necnon in Regio, *buxide*, a buxo ex quo fiebat sic dicta Gallice *boette*.

h Sic appellabantur panni & velamina, quæ venerandis Martyrum lipsanis applicata, ex ipso contactu, tamquam Sanctorum ipsorum reliquiæ; fidelibus dispertiebantur. In plur. MSS. legitur *prandeum*, cui respondet vox græca. De hac voce consule Lexicographos.

c

i Al. *recolligebant*, ut est in Vatic. A.

k *Catatumbas* legit Baronius in Martyrol. ad 13. Kalendas Februarii: sic etiam habent quidam MSS. codd. & editi. Sunt autem plurimi antiqui & melioris notæ, in quibus legitur catacumbas. Requisitus super hac re Eminentissimus Cardinalis Bona, ita mihi scripsit die 9. Septembris anno 1670. *Omnino legendum catacumbas; sic enim legunt plerique & antiquiores codices MSS. Vaticani. De vocis autem origine nihil occurrit mihi præter ea quæ notat Baronius in Martyrologio ad diem 3. & 10. Januarii. Accipitur ubique pro locis subterraneis, in quibus Martyrum corpora sepeliri solebant. Dominicus Magrus in postrema editione anni* 1669. *sui vocabularii Ecclesiastici, verbo cœmeterium citat Latinum Latinium asserentem hanc vocem a Græca* catacumbe *deduci, quæ significat locum concavum & profundum*. In aliis autem litteris die 15. Novembris ejusdem anni de eadem re ita loquitur: *Video ex litteris tuis superesse tibi scrupulum de hac voce catacumbæ, qua de re allocutus sum Dominicum Magrum, apud quem sunt omnes lucubrationes Latini Latinii, quas sperat se brevi editurum. Inter cæteras sunt quædam notæ manuscriptæ in Martyrologium Romanum, in quibus Latinius ea scribit de catacumbis, quæ in suum vocabularium transtulit idem Magrus*. In fine autem epistolæ hæc adjunguntur: *Postquam scripsi, misit hanc paginam Dominicus Magrus quam addo hic ejus manu exaratam*. Continet autem hæc pagina quæ sequuntur: *In mea notitia sequor eruditissimi Latini Latinii opinionem in voce* catacumba, *ut ipse advertit in notis marginalibus ad Martyrologium Romanum, reprobando correctionem Cardinalis Baronii. Nam vox Græca κατακύβη significat juxta locum cavum ac profundum, a nomine κύβος, quia apud Latinos littera y sæpissime mutatur in u, ut passim occurrit. Nomen autem tumba præterquam non est Latinum, illa loca non erant prope tumbas, sed potius in terræ cavernis, in quibus Christiani collectas & synaxes celebrabant, ibique postea corpora Sanctorum Martyrum sepeliebant*, &c. Idem fere habetur in Roma subterranea l. 1. c. 1. ubi dicitur catacumbas deduci a Græca voce κατὰ & κύμβος hoc est ut Hesychius explicat, κοῖλος μυχός, βυθός, cavus recessus, sive locus in immo positus ac profundus. Sic etiam l. 3. c. 12. catacumbas appellat & eas describit, refertque epistolam hanc sancti Gregorii. Addo & a voce κύμβος derivari cymbam: sed & apud Sabaudos valles, vulgo *combes* appellantur. *Gussanvillæus*. His quæ S. Gregorius hic significat, scilicet corpora SS. Apostolorum Petri & Pauli, eodem loco remansisse quo fuerant prius condita, opponi potest prima S. Cornelii Papæ & Mart. epistola de ipsorum translatione suo tempore facta. Verum epistola hæc supposititia est & longe post Gregorium ficta; nam in ea sunt laciniæ ex Gregorianis epistolis assutæ, maxime ex ep. 109. libri IX. Indict. 2. ubi hæc leguntur a falso Cornelio scripta: *quisquis in radice caritatis se inserit, nec a veritate deficit*, &c. Alius nodus difficilior solvendus superest. Nempe in vet. Kalendario Romano quod Ægidius Bucherius, Societatis Jesu Presbyter eruditissimus, edidit, legitur: III. *Kalend. Jul. Petri in Catacumbas, & Pauli Ostiense, Fusco & Basso Coss.* Id est, ut explicat noster D. Theodericus Ruinart in Actis Mart. pag. 692. an. 258. quo anno facta est translatio SS. Apostolorum, eo ipso die quo eorum festivitas agebatur. Certe translationem hanc optime probat Ecclesiasticæ Historiæ peritissimus Antonius Pagi, ad an. 258. confirmatque ipsius Pearsonii consensu & testimonio. Igitur negare non possumus Gregorium dum ad Constantinam scriberet, aliquando memoria lapsum. *Maur*. Vide in app. privilegium Sublacense. E. V.

b

l Hanc temporis quo scripta est epistola notam exhibent MSS. Vatic. Norm. Turon. S. Gat. Colber. vet. Corb. &c.

EPI-

Al. xl. Indict. XIII.

EPISTOLA * XXXI.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

Ad Theodorum Medicum.

Gratias refert de transmissa in pauperes pecunia. Ad sacræ Scripturæ lectionem hortatur. Commendat Narsetem. Mittit munera tabulas.

Gregorius Theodoro Medico [a] Imperatoris.

EGo omnipotenti Deo gratias ago, quia eorum qui se vicissim veraciter diligunt loca animum non dividunt. Ecce enim, Dulcissime & Gloriosissime Fili, longe a nobis distamus corpore, & tamen præsentes nobis exsistimus caritate. Hoc vestra opera, hoc scripta testantur, hoc de præsenti expertus sum, hoc de absenti vestra Gloria recognosco. Hoc vos & hominibus amabiles, & omnipotenti Deo dignos in perpetuum faciat. Quia enim virtutum mater est caritas, idcirco bonorum operum fructus profertis, quia ipsam eorum fructuum in mente radicem tenetis. Ea autem quæ in redemtionem captivorum, Deo vobis aspirante transmisistis, lætus, fateor, & tristis accepi. Lætus videlicet vobis, quos de præparanda mansione cœlestis patriæ cogitare cognovi: tristis vero vehementer mihi, qui super curam rerum S. Petri Apostoli, adhuc etiam de rebus dulcissimi filii mei domni Theodori rationes positurus sum: solicite an negligenter eas expenderim, requirendus vado. Omnipotens autem Deus, qui menti vestræ suæ misericordiæ viscera infudit, qui vobis solicite cogitare concessit, hoc quod de Salvatore nostro per egregium prædicatorem dicitur: *Quia pro nobis egenus factus est, cum dives esset*, (2 Cor. 8. 9.) in ejusdem Salvatoris adventu, vos virtutibus divites ostendat, ab omni culpa liberos assistere faciat: & pro terrenis cœlestia, pro transitoriis gaudia vobis mansura concedat.

Hoc autem quod pro vobis agi apud sacratissimum corpus S. Petri Apostoli scribitis, certum tenete, quia etsi lingua vestra taceat, fieri caritas vestra jubet. Sed utinam digni simus, qui pro vobis orare debeamus! Quia vero dignus ego non sum, non ambigo. Sed multi hic digni sunt, qui ex oblatione vestra ab hostibus redimuntur, & fideliter nostro Creatori deserviunt, de quibus hoc egistis quod scriptum est: *Absconde eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit.* (Eccli. 29. 15.)

Sed quia ille plus diligit, qui plus præsumit: erga dulcissimam mentem gloriosissimi filii mei domni Theodori habeo aliquam querelam: quia donum ingenii, donum rerum, donum misericordiæ atque caritatis a sancta Trinitate percepit: sed tamen secularibus indesinenter causis adstringitur, assiduis processionibus occupatur, & quotidie legere negligit verba Redemtoris sui. Quid est autem Scriptura sacra, nisi quædam epistola omnipotentis Dei ad creaturam suam? Et certe sicubi esset Gloria vestra alibi constituta, & scripta terreni Imperatoris acciperet, non cessaret, non quiesceret, somnum oculis non daret, nisi prius quid sibi Imperator terrenus scripsisset, agnovisset. Imperator cœli, Dominus hominum & Angelorum, pro vita tua tibi suas epistolas transmisit: & tamen, Gloriose Fili, easdem epistolas ardenter legere negligis. Stude ergo, quæso, & quotidie Creatoris tui ver-

An Chr. 593. 594. Greg. 4.

verba meditare. Diſce cor Dei in verbis Dei, ut ardentius ad æterna ſuſpires, ut mens veſtra ad cœleſtia gaudia majoribus deſideriis accendatur. Tanto enim tunc major ei erit requies, quanto modo amore Conditoris ſui requies nulla fuerit. Sed ad hæc agenda infundat vobis omnipotens Deus conſolatorem ſpiritum. Ipſe mentem veſtram ſua præſentia impleat, & implendo levet.

De me autem cognoſcite, quia multas hic & innumeras amaritudines patior. Sed ago omnipotenti Deo gratias, quia minus affligor valde, quam mereor.

Cariſſimum autem filium meum [b] ſuſceptum veſtrum domnum Narſetem Gloriæ veſtræ commendo. b
Quem quidem ſcio, commendatum in omnibus habetis: ſed facere vos rogo quod facitis, ut dum peto quod fieri video, [c] mercedi veſtræ c
me petendo ſubjungam. Præterea Excellentiæ veſtræ benedictionem, ea qua tranſmiſſa eſt caritate ſuſcepi. Unam vero anatem [d] cum duo- d
bus parvulis anaticis pro veſtri amoris gratia tranſmittere præſumſi, ut quoties ad reſpiciendum eam veſter oculus ducitur, memoria etiam mei inter occupationes tumultuſque cauſarum, in animum veſtrum revocetur.

NOTÆ AD EPIST. XXXI.

a Addimus *Imperatoris*, ex omnibus Vatic. Norm. &c. De eo relege ep. 66. l. III. Indict. XI.

b Medici, inquit Alteſerra ad hanc ep. ægrotos ſuos vocant ſuſceptos, id eſt clientes. Aug. in Pſ. 45. *Ægrotat neſcio quis, adhibetur medicus; ſuſceptum ſuum medicus dicit ægrotum*. Æque & advocati ſuſceptos vocant clientes.

c Vatic. A. *mercedi veſtræ me redde ſubjugatum*.

d In vulgatis, *cum duobus parvulis Atticis*. In Norm. & Corb. *cum duabus parvulis Atticis*. Lectionem noſtram ſuppeditarunt MSS. Vatic. nam in Vatic. D. legitur, *cum duabus parvulis anaticis aquaticis*. In A. B. C. *cum duobus parvulis anaticis*. Corruptum hunc locum putarunt Alteſerra & Guſſanvillæus. Hic legendum cenſuit *Anaitem*, ab Anæa urbe Cariæ in Aſia minore: *ſcilicet*, inquit, *tria mancipia dono dat, illam Anaitem, & duos parvulos Atticos*. Sequitur apud Guſſanv. *ut quotiens ad reſpiciendum eam veſter oculus ducitur, memoria etiam mei . . . revocetur*. Verum decebatne tam gravem, tam caſtum Pontificem, Puellam potius quam parvulos Atticos, Theodori oculis proponere: ut ex illius contemplatione memoria amici refricaretur amorque recaleſceret? Non abſque veriſimilitudine legebat Alteſerra *unum anacem*, quod eſt urcei genus, de quo Gregor. Turon. lib. de miraculis S. Juliani c. 8. *Quatuor ex his per fugam lapſi, patenam & urceum, qui anax dicitur, in patriam* deferunt. *Attica* vero interpretabatur *vaſa fictilia, ab Attica regione in qua fiebant, quæ vulgo*, inquit, *ab Italis porcellana vocantur*. Hanc Alteſerræ conjecturam non improbat Cangius. Si Corb. ac Normanis MSS. ſtandum, fortaſſe tabellas tres ad Theodorum mittit Gregorius: primam *anatem* appellat, quod avem illam eleganti, pro illa ætate, penicillo expreſſam exhiberet: poſteriores duas *actacas* vocat ſcilicet amœnorum littorum pictas coloribus deſcriptiones. Etenim ſi ab ἀκτὴ *litus*, quod Tullio, Virgilio, Auſonio dicitur *acta*, nomen ſumſit Attica regio, ut Straboni & aliis placet, quoniam major ejus pars ad mare ſita eſt: certe littorum decora ſeu amœnitates, *actaca* vel *actacæ* potuerunt dici. Conjecturam hanc viri doctiſſimi, aliorum eruditorum criterio permittimus. At quid vetat obvium ſenſum, quem præcipue Vaticani MSS. ſuppeditant, amplecti? Mittit Gregorius Medico familiari & amico unam anatem cum duobus parvulis anaticis, hoc eſt matrem & duos pullos. Anas quidem nota eſt avis, & communis: verum aliquæ viſuntur exquiſitis coloribus depictæ, corona in vertice inſignes & odoratæ, quæ etiam in cortibus regiis inter aves rariores aluntur. Quid vetat dicere hujuſmodi anatem adhuc Conſtantinopoli fortaſſe nondum viſam, Gregorium curaſſe mittere ad amicum Medicum, quem rerum naturalium ſtudioſum & in alen-

dis

dis rarioribus animalibus curiosum haud dubie noverat? Is sane sensus non longius arcessitur; sed ipsum offert restituta lectio ex optimæ notæ MSS. Vaticanis: *unam anatem cum duobus parvulis anaticis*, hoc est *anaticulis*. Ex *anaticis*, librarii, & qui edendis Gregorii operibus insudarunt, ad hujus vocis vim parum attendentes, conflarunt *aticis*: & postea *Atticis*. Maur. Alteserræ quisque prudens adhæreat. E. V.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

Al. lxiv. Indict. xi.

EPISTOLA * XXXII.

Ad Narsem Patricium.

Causam Presbyterorum cum Johanne Patriarcha se ad canonum normam omnino exacturum declarat. Commendatum a se Theodoro Narsetem. Epistolæ brevitatem excusat, quod tribulationibus prematur.

a Gregorius [a] Narsæ Patricio.

Multa mihi dulcissima Caritas vestra per epistolas suas in bonæ operationis laudibus est locuta, ad quæ omnia breviter ego re-
b spondeo: [b] *Nolite me vocare Noe-*
Ruth. 1. 20. *mi, id est pulchram: sed vocate me Mara, id est amaram, quia amaritudine plena sum.*

De causa vero Presbyterorum, quæ cum fratre meo & coepiscopo, viro reverendissimo Johanne Patriarcha agitur, ipsum, puto, adversarium patimur, quem asseris velle canones custodire. Caritati autem tuæ breviter fateor, quia omni virtute & omni pondere, eamdem causam, auxiliante omnipotente Deo,
c [c] exigere paratus sum. In qua si
d videro [d] Sedi apostolicæ canones non servari, dabit omnipotens Deus quid contra contemtores ejus faciam.

Quod autem scripsit mihi Caritas vestra, ut filio meo domno Theodoro [e] Archiatro & Expræfecto pro e
vobis gratias agerem, feci: & quantum potui commendare minime cessavi. Peto autem mihi ignoscas, quod epistolis tuis sub brevitate respondeo: quia tantis tribulationibus premor, ut mihi neque legere, neque per epistolas multa loqui liceat. Hoc solum tibi breviter dico:
Quia oblitus sum manducare panem Psal. 101. 5.
meum a voce gemitus mei. Omnes qui vobiscum sunt, mea peto vice salutari. Domnæ Dominicæ salutes meas dicite: cui minime respondi, quia cum sit Latina, Græce mihi scripsit.

NOTÆ AD EPIST. XXXII.

a Vide epistolam 6. libri 1. In Vatic. B. legitur *Narscæ Comitis*. In A. & C. solum scribitur, *Narsæ*, ut etiam in Corb. & aliis.

b Excusi, *nolite me vocari Noemi, id est pulchrum . . . . amarit. plenus sum*. Prætulimus MSS. Vatic. Norm. Reg. Corb. &c.

c Inter se dissentiunt MSS. Vaticani. Codex D. habet, *eximere*. cod. C. *exire*; concordesque sunt Norm. codex vero B. *exercere*, & pro diversa lectione, *exire*.

d Sic legitur in tribus Vatic. Norman. &c. consentiuntque vet. editi. At in recentioribus, *Sedis apostolicæ*.

e Hæc vox vulgo vertitur, Medicorum primus; non ita plerique docti, qui Archiatrum pro Principis medico usurpant: quicumque tandem ille sit, primus, secundus, tertius, &c. legatur Alciatus in Annotatione l. 12. Cod. ubi formam constituendi Archiatri ex Cassiodoro ep. 19. l. 6. *Indulge nostro palatio, habeto fiduciam ingrediendi. Fas est tibi nos fatigare jejuniis. Fas est contra nostrum desiderium sentire*. Gussanv.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

Al. XXXI.

EPISTOLA * XXXIII.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Judæis conversis tribus det solidos singulis annis.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

a HIs quos de [a] Judaica perditione Redemtor noster ad se dignatur convertere, rationabili nos oportet moderatione concurrere, ne victus, quod absit, inopiam patiantur. Ideoque tibi hujus præcepti
b auctoritate mandamus, [b] quatenus filiis Justæ ex Hebræis, id est Juliano, Redemto, & Fortunæ, a tertia decima succedenti Indictione annis singulis solidos dare non differas; quos tuis noveris modis omnibus rationibus imputandos.

NOTÆ AD EPIST. XXXIII.

a Exstat Pauli III. de Judæis Bulla an. 1542. ut subsidiis conversi foveantur, necnon alia Johannis XXII. relata inter extravagantes communes tit. de Judæis c. 2. *Auget.*

b In edit. recent. *quatenus filiabus*... *Julianæ*, *Redemtæ*, *Fortunato*. MSS. Norm. Turon. Anglic. & Vatic. &c. adhæremus. In duobus tamen Vatic. pro *Fortunæ*, legitur *Fortunato*.

Al. XXXII.

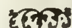
EPISTOLA * XXXIV.

Ad Pantaleonem Præfectum.

Ut Donatistarum audaciam comprimat, & Paulum Episcopum Romam quantocius mittat, hortatur.

a Gregorius Pantaleoni [a] Præfecto Africæ.

HÆreticorum nefandissimam pravitatem, qualiter lex [b] persequatur instantius, Excellentiæ vestræ non habetur incognitum. Hi igitur quos & fidei nostræ integritas & legum damnat districtio mundanarum, non leve peccatum est si vestris inveniant temporibus licentiam reserpendi. In illis igitur partibus, quantum didicimus, ita Donatistarum crevit audacia, ut non solum de suis Ecclesiis auctoritate pestifera ejiciant Catholicæ fidei Sacerdotes; sed hos & quos vera confessione aqua regenerationis abluerat, rebaptizare non metuant. Valdeque miramur, si tamen ita est, ut vobis illic positis, hujuscemodi liceat hominibus pravis excedere. Primum siquidem quale de vobis judicium hominibus relinquatis, attendite, si hi qui aliorum temporibus justa ratione compressi sunt, vobis administrantibus viam sui excessus inveniant. Deinde perditorum animas Deum nostrum de manu vestra scitote requirere, si tantum nefas, in quantum possibilitas exigit, emendare negligetis. Hæc enim Excellentia vestra non amare suscipiat. Nam quia vos ut filios proprios diligimus, propterea hæc quæ vobis prodesse non ambigimus, indicamus. Paulum vero fratrem, & coepiscopum nostrum ad nos sub omni festinatione dirigite, ne cuiquam impediendi eum [c] aliqua excusatione detur occasio; ut veritatem plenius agno- c

agnoscentes, qualiter tanti facinoris ultio debeat provenire, Deo adjuvante, rationabili possimus tractatu disponere.

NOTÆ AD EPIST. XXXIV.

a In tribus Vatic. in totidem Norm. & in Rem. *Episcopo Africæ*. Mendum irrepsisse in hac inscriptione nemo dubitabit, qui ad Excellentiæ titulum quo Gregorius Pantaleonem donat, attendet: sic enim Episcopos nunquam compellat. Præterea Epistolæ series nullatenus Episcopum, sed Exarchum aut Præfectum ad quem sit scripta manifeste innuit.

b Imperatorum leges innuit, quarum aliæ contra Donatistas ab Augustino passim referuntur: aliæ a succedentibus Impp. editæ sunt. Vide Cod. Theodos. necnon in Justinianæo Cod. tit. 6. libri 1. *Ne sanctum baptisma iteretur*. Auget.

c Ita legitur passim in MSS. præsertim in Norm. & Vatic. In edit. *aliqua occasio vel excusatio detur*.

EPISTOLA XXXV.

Ad Victorem & Columbum Episcopos.

Coacto Concilio, Donatistis promte ac fortiter obsistant. Mittant ad se Paulum Episcopum, quo edocente, Donatistarum facinoribus plenius cognitis, de illis puniendis ac comprimendis tutius decernat.

Gregorius Victori & Columbo Episcopis Africæ.

a QUaliter neglectus inter initia morbus vires accipiat, [a] ex nostris necessitatibus, quicumque in hac sumus vita constituti probavimus. Huic igitur nascenti, si doctorum obstet provisio medicorum, scimus quidem quia ante cessaret, quam tarde procuratus plurimum noceret. Hujus ergo considerationis ratio vehementer nos debet impellere, ut animarum morbis initiantibus, tota festinemus possibilitate resistere; ne dum salubria adhibere medicamenta negligimus, multorum nobis vitam, quos Deo nostro contendimus lucrari, subripiant. Unde nos oportet ita caulas ovium, quibus nos custodes videmur esse præpositi, vigilanti solicitudine præmunire, quatenus lupus insidians undique pastores sibi repugnantes inveniat, & viam ingrediendi in eas non habeat.

Comperimus siquidem Donatistarum stimulos sic in illis partibus gregem turbasse Dominicum, ac si nullius pastoris moderamine regeretur. Nuntiatumque nobis est, quod dicere sine gravi dolore non possumus, quoniam plurimi eorum venenatis jam sint dentibus laniati. [b] Denique ut Sacerdotes Catholicos pravissima de suis Ecclesiis temeritate depellerent, & multos insuper quibus salutem regenerationis aqua præbuerat, rebaptizantes, pravitate nefandissima necavisse. Quæ res animos nostros valde mæstificat, quod vobis illic positis damnatæ præsumtioni tantum scelus perpetrare licuerit. b

Qua de re Fraternitatem vestram scriptis decurrentibus adhortamur, ut habito tractatu, unitoque Concilio, ita [c] nascenti huic adhuc morbo inhianter ac tota virtute debeatis obsistere, dummodo nec vires ex neglectu percipiat, nec in commisso vobis grege pestilentiæ damna concutiat. Nam si quolibet modo, quod non credimus, incipienti negligitis iniquitati resistere, c

plu-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

plurimos erroris sui gladio vulnerabunt. Et est profecto gravissimum, laqueo diabolicæ fraudis irretiri permittere, quos prius possumus, ne alligentur, eripere. Melius est autem ne quisquam vulneretur obsistere, quam vulneratus qualiter sanari possit exquirere. Hoc itaque considerantes, sacrilegam pravitatem sedula oratione ac virtute qua valetis obruere festinate; ut & subsequens nuntius, Christi gratia suffragante, de eorum nos ultione lætificet magis, quam de excessu contristet.

Paulum præterea fratrem & coepiscopum nostrum ad nos, quo potestis studio, omni sub festinatione dirigite; quatenus ab eo causas subtilius tanti facinoris agnoscentes, huic nefandissimæ pravitati cum Creatoris nostri solatio medicinam dignæ possimus correptionis imponere.

NOTÆ AD EPIST. XXXV.

a Recentiores excusi, *ex nostris necessitatibus quas patimur in hac civitate constituti probavimus*. Certe reluctantibus omnibus MSS. Vatic. Corb. Anglic. Turon. &c.

b In vulgatis: *Denique Sacerdotes canonicos . . . depellere; & multos . . . . necasse dicuntur*. Quam lectionem non mutassemus, nisi ad id coegisset communis consensus MSS. Anglic. Vatic. Norm. Corb. Turon. Reg. Valeat ergo nota quam attexuit Guss. de *sacerdotibus canonicis*. Aliam ejusdem auctoris amputare coacti sumus ad hæc verba: *necessitatibus quas patimur in hac civitate*; quæ intelligenda dicit de Italiæ cladibus. At, *in hac civitate*, corrupta est lectio, ut jam monuimus. *Maur.* Parcendum erat eruditioni viri insignis, & auctoritati excusorum, qui certe aliquem MSS. nobis exhibuerunt. Interea consule Macrum. E. V.

c Paulo post sanctum Cyprianum Donatistarum factio in schisma eruperat, sed alternantibus vicibus nunc conquiescere videbatur, mox recrudescere per 300. & amplius annos ad usque sancti Gregorii ætatem. *Gussanv.*

Al. xxxiv.

EPISTOLA * XXXVI.

Ad Leonem Episcopum.

Ne Subdiaconi cum suis uxoribus misceantur. Speciosi Subdiaconi uxor, in Monasterium ob secundas nuptias detrusa, dimittatur.

Gregorius Leoni Episcopo Catanensi.

Grat. dist. 32. can. 2. & caus. 27. quæst. 2. c. 20. Conjugibus.

Multorum relatione comperimus [a] hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, [b] ut Subdiaconi suis licite miscerentur conjugibus. Quod ne denuo quisquam præsumeret, a Servo Dei Sedis nostræ Diacono, ex auctoritate nostri decessoris, est isto modo prohibitum: ut eodem tempore hi, qui jam uxoribus fuerant copulati, unum ex duobus eligerent; id est, aut a suis uxoribus abstinerent, aut certe nulla ratione ministrare præsumerent. Et quantum dicitur, Speciosus tunc Subdiaconus pro hac re ab administrationis se suspendit officio, & usque in obitus sui tempus notarii quidem gessit officium, & a ministerio, quod Subdiaconum oportuerat exhibere, cessavit. Post cujus obitum, quia [c] relicta ejus [d] Honorata marito est sociata, a tua eam Fraternitate in monasterio cognovimus esse deputatam. Ideoque si, ut fertur, ejus se maritus ab administratione suspendit, ante dictæ mulieri non debet officere, quod ad secundam conjugii copulatio-

tionem migravit: præsertim si non tali mente Subdiacono juncta est, ut a carnis voluptatibus abstineret.

Si ergo ita se veritatem quemadmodum edocti sumus, habere cognoscis: prædictam te mulierem de monasterio per omnia convenit relaxare, ut ad suum maritum sine aliqua possit formidine remeare.

De cætero vero Fraternitas tua sit omnino solicita, ut quos ad hoc jam officium contigerit promoveri, hoc quam maxime diligenter inspiciat: ne si uxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur; sed ad similitudinem Sedis apostolicæ eos cuncta observare, sua nihilominus districtione constituat.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

NOTÆ AD EPIST. XXXVI.

a In Norm. *hoc apud vos*.

b De Subdiaconorum continentia vide supra ep. 5. & l. 1. ep. 44.

c Viduas Clericorum non permissas iterum nubere, docent plures canones, quorum aliqui referuntur distinctione 28. c. 10. 11. 12. ex sancto Gregorio lib. 11. ep. 62. nunc lib. 13. ep. 51. ex Aurelian. Concil. can. 13. ex collectione Martini Bracarensis c. 29. Addesis Antissiodorense Concil. canone 22. *Non licet relictæ Presbyteri, nec relictæ Diaconi, nec Subdiaconi post ejus mortem maritum accipere*. In decretis Gregorii II. c. 1. & 2. & idem prohibetur. In Concilio Romano I. sub eodem anno Christi 721. in Toletano I. eadem reperio verba can. 18. quæ in can. 29. collectionis Martini Bracarensis. Caussam istius prohibitionis repeto a consensu sive voto earum mulierum; nec enim mariti promovebantur ad superiores ordines, nisi aut conversionem vovissent ipsæ, aut certe se non renupturas, sed innubas post eorum mortem permansuras data fide cavissent. *Gussanv.*

d Prius legebatur, *Honorato marito est sociata*, quod mutavimus cogente unanimi MSS. Vatic. Norm. Corb. Tur. &c. consensu.

Al. XXXVI.

EPISTOLA * XXXVII.

Ad Maximianum Episcopum.

Euplo patris & matri bona reddi jubet.

Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano.

EUplus præsentium portitor Eusanium Agrigentinæ civitatis Episcopum, suum fuisse memorat genitorem, matrisque suæ res apud eum plurimas indicat mansisse. Quem quoniam intestatum asserit esse defunctum, ideo & res maternas sibi petit debere restitui, & ante dicti Episcopi patris sui se permitti substantiam adipisci. Qua de re Fraternitati tuæ hujus præcepti serie deputamus, quatenus diligenter curet addiscere; & si quid apud prædictam Ecclesiam de rebus matris ipsius inveniri potuerit, si quidem nihil est quod ante dicto Euplo rationabiliter possit obsistere, ei secundum suam faciat portionem restitui. a Proinde & de rebus paternis quas ante Episcopatum dignoscitur habuisse, si eas in jus Ecclesiæ suæ quolibet modo non transtulit, ei quantum portioni ejus legaliter scit competere, ut satisfieri possit, immineat. Nam omnino & contra rationem & contra nostrum probatur esse propositum, si cui ea, quæ juste competunt, restitui ac satisfieri denegemus. Ita ergo hæc Fraternitas tua implere festinet, ut suprascripto portitori ad nos denuo ex hac re nulla remeandi necessitas imponatur. Nam quod beatæ recordationis decessor noster præceptum direxerat, ut lapso eo omnes res ejus Ecclesiæ remanerent, hoc ideo eum credi-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

dimus præcepisse, ne per eas adhuc amplius deperiret: nunc vero æquum esse pensamus, ut filium patris culpa non ingravet; sed Fraternitatis tuæ dispensatione, quidquid ei legaliter potest competere, consequatur.

NOTÆ AD EPIST. XXXVII.

a Episcopus potest testari de bonis hereditariis, quæsitis ante Episcopatum vel post Episcopatum. De bonis vero quæsitis post Episcopatum de rebus Ecclesiæ, nihil alienari potest testamento vel inter vivos. Gregorius l. XII. ep. 38. *nulli dubium est, quia sicut Sacerdotibus res in Episcopatu acquisitas nulla est alienandi licentia, ita de his quas ante habuerint, quidquid judicare voluerint, non vetantur.* Sed si Episcopus liberos habuerit, de rebus ante Episcopatum quæsitis non potest testari in favorem Ecclesiæ, nisi salva legitima liberorum portione, ex hac epistola.

Al. XXXIII.

EPISTOLA * XXXVIII.

Ad Theodelindam Reginam.

Ab imperitis seductam dolet. Sanctarum quatuor Synodorum, maxime Chalcedonensis, fidem in Romana Ecclesia integram servari profitetur. Hortatur ne extra Constantii Episcopi communionem maneat.

a Gregorius Theodelindæ [a] Reginæ Langobardorum.

Sup. Ep. 4. Quorumdam ad nos relatione pervenit, ab aliquibus Episcopis Gloriam vestram usque ad hoc scandalum contra sanctam Ecclesiam fuisse perductam, ut sese a Catholicæ unanimitatis communione suspenderet. Quod quantum vos pure diligimus, tanto de vobis fortius dolemus: quia vos imperitis stultisque hominibus creditis, qui non solum ea quæ loquuntur nesciunt, sed vix ea quæ audierunt, percipere possunt. Qui dum neque legunt, neque legentibus credunt, in ipso errore manent, quem sibi ipsi de nobis finxerunt. Nos enim veneramur sanctas quatuor Synodos: Nicænam, in qua Arius: Constantinopolitanam, in qua Macedonius: Ephesinam primam, in [b] qua Nestorius: Chalcedonensem, in qua Eutyches atque Dioscorus damnatus est: profitentes quia quisquis aliter sapit quam hæ quatuor Synodi, a fide veritatis alienus est. Damnamus autem quoscumque damnant, & quoscumque absolvunt absolvimus: sub anathematis interpositione ferientes eum, qui earumdem quatuor Synodorum, maxime autem Chalcedonensis, de qua quibusdam imperitis hominibus [c] nata est dubietas & superstitionis occasio, fidei addere vel adimere præsumit.

Cum itaque integritatem nostram ex aperta mea [d] traditione seu professione cognoscitis, dignum est ut de Ecclesia beati Petri Apostolorum Principis nullum ulterius scrupulum dubietatis habeatis: sed in vera fide persistite, & vitam vestram in petra Ecclesiæ, hoc est in confessione beati Petri Apostolorum Principis solidate: ne tot vestræ lacrymæ tantaque bona opera pereant, [e] si a fide vera inveniantur aliena. Sicut enim rami sine virtute radicis arefiunt; ita opera quantumlibet bona videatur, nulla sunt, si a soliditate fidei disjungantur. Decet ergo Gloriam vestram ad reverendissimum fratrem & coepiscopum nostrum Constantium, cujus & fides & vita olim mihi bene est approbata, sub omni celeritate trans-

transmittere, eique directis epistolis indicare ordinationem ejus quam benigne suscipitis: & quia ab ejus Ecclesiæ communione in nullo separamini; ut vere, sicut de bona ac fideli filia, communi exsultatione gratulemur. In hoc autem vos ac vestra opera Deo placere cognoscite, si prius quam ejus examen veniat, Sacerdotum illius judicio comprobentur.

NOTÆ AD EPIST. XXXVIII.

a Hæc epistola fere convenit cum ep. 4. quam non fuisse datam apparet ex ep. 37. nunc 39. *Gussanv.*

b In quatuor Vatic. Norm. Corb. Reg. legitur, *in qua Nestorius & Dioscorus, Calcedonensem in qua Eutyches damnatus est*; quod contra Conciliorum historiam pugnat.

c In Norm. & Corb. optimo sensu, *nata est suspicionis occasio, addere*, &c. In Vatic. A. & B. *nata est dubietas, fidei ad.* In C. & D. *nata est superstitionis occasio fidei addere*. In Reg. desideratur, *superstitionis*.

d Abest *traditione* a Vatic. C. a Norm. Reg. & Corb.

e Non quod de fide jurgarentur, sed quia pertinacia in schismate affinis est hæresi, vixque est ut eam non involvat, cum ab Ecclesia, quæ est *columna & firmamentum veritatis*, abducat.

Al. XXXVII. EPISTOLA * XXXIX.

Ad Constantium Episcopum.

Brixianis civibus non juret se tria capitula minime damnasse: sed in epistola integram Chalcedonensis Synodi fidem profiteatur. Johannem Ravennatem intra Missarum solemnia non nominet, nisi id postulet antiqua consuetudo, aut ab illo soleat ipse nominari. Theodelindæ iterum scribens, jam quintæ Synodi non meminit, quæ tamen contra priores quatuor statuit nihil. Compescat Fortunatum. Ursicinum e status sui conditione non pulset.

Gregorius Constantio Episcopo Mediolanensi.

SCriptis Sanctitatis vestræ percursis, in gravi vos mœrore esse cognovimus, maxime [a] propter Episcopos & cives [b] Brixiæ, qui vobis mandant ut eis epistolam transmittatis, in qua jurare debeatis vos tria capitula minime damnasse. Quod si decessor Fraternitatis vestræ Laurentius non fecit, a vobis quæri non debet. Si autem fecit, cum univresali Ecclesia non fuit, & cautionis suæ juramenta transcendit. Sed quia eumdem virum sua credimus sacramenta servasse, atque in unitate Catholicæ Ecclesiæ permansisse, dubium non est quod nulli Episcoporum suorum juraverit se tria capitula minime damnasse. Ex qua re colligat Sanctitas vestra, quia cogi non debet ad hoc quod a decessore vestro factum nullo modo est. Sed ne ii, qui vobis ista scripserunt, scandalizari videantur, transmittite eis Epistolam in qua sub anathematis interpositione fateamini, neque vos aliquid de fide Chalcedonensis Synodi imminuere, neque eos qui imminuunt recipere, & quoscumque damnavit damnare, & quoscumque absolvit absolvere. Unde credo eis posse celerrime satisfieri.

Quod autem scripsistis, quia scandalizantur plurimi eorum, quia fra-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

trem & coepiscopum nostrum Johannem Ravennatis Ecclesiæ [c] inter Missarum solemnia nominetis, requirenda vobis consuetudo antiqua est; & si consuetudo fuit, modo a stultis hominibus reprehendenda non est. Si vero consuetudo non fuit, fieri non debet unde quibusdam scandalum moveri possit. Tamen solicite [d] perquirere studui, si idem Johannes frater & coepiscopus noster vos ad altare nominet, quod minime dicunt fieri. Et si ille vestri nominis memoriam non facit, quæ necessitas cogat ignoro, ut vos illius faciatis. Quod quidem si sine aliquorum scandalo fieri potest, vos tale aliquid facere valde laudabile est, quia caritatem, quam erga fratres vestros habetis, ostenditis.

Quod autem scripsistis, quia epistolam meam Reginæ Theodelindæ transmittere minime voluistis, pro eo quod in ea quinta Synodus nominabatur; si eam exinde scandalizari posse credidistis, recte factum est, ut minime transmitteretis. Unde nunc ita facimus sicut vobis placuit, ut quatuor Synodos solummodo laudaremus. De illa tamen Synodo, quæ in Constantinopoli postmodum facta est, quæ a multis quinta nominatur, scire vos volo quia nihil contra quatuor sanctissimas Synodos constituerit, vel senserit: quippe quia in ea de personis tantummodo, non autem de fide aliquid gestum est, [e] & de his personis, de quibus in Chalcedonensi Concilio nihil continetur; sed post expressos canones facta contentio & extrema actio de personis ventilata est. Nos tamen sicut voluistis ita fecimus, ut ejusdem Synodi nullam memoriam faceremus. Sed & de Episcopis quæ scripsistis, prædictæ filiæ nostræ Reginæ scripsimus. Ursicinum qui vobis scripsit aliqua contra Johannem fratrem & coepiscopum nostrum, vos per epistolas vestras & dulcedine & ratione ab intentione sua compescere debetis. De Fortunato autem Fraternitatem vestram esse solicitam volumus, ne vobis a malis hominibus in aliquo subripiatur. Nam audio eum cum decessore vestro Laurentio [f] ad mensam Ecclesiæ per annos plurimos nuncusque comedisse, inter nobiles consedisse, & subscripsisse: eumque fratre nostro sciente [g] in numeris militasse. Et post tot annos modo videtur Fraternitati vestræ, ut de status sui conditione pulsetur. Quod mihi omnino incongruum videtur. Et ideo hoc per ipsum vobis, sed secreto mandavi. Tamen si quid est rationabile quod ei possit opponi, in nostro debet judicio ventilari. Ad filium vero nostrum domnum Dynamium, si omnipotenti Deo placuerit, per hominem vestrum scripta transmittemus.

NOTÆ AD EPIST. XXXIX.

a Ita legimus in MSS. Norm. Vatic. Reg. &c. vulgati habent, *propter Episcopum*.

b Vulgo Brescia, Gall. *Bresse*, urbs adhuc Episcopalis sub Archiepiscopo Mediolanensi. *Gussanv.*

c Passim occurrit in antiquis monumentis ista nominum inter Missarum solemnia recitatio. Scribebantur autem in tabellis sive diptychis, de quibus multa quandoque lis mota est. Altera tabella vivorum erat, altera mortuorum; eaque ratione suam invicem communionem testabantur, *δίπτυχας*, duplicatus, *πτύχη*, plica, codicilli duplices. Balsamo in can. I. Concil. Constant. I. & II. vocat hanc recitationem *ἀναφορὰν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπισκόπου*. Neque vero solius Episcopi nomen ad altare recitari solitum, sed extraneorum etiam, docet ep. 40. Leonis ad Anatolium c. 3. & ep. 46. c. 2. quod & innuit S. Gregorius his verbis: *Si idem Johannes frater & coepiscopus noster vos ad altare nominet*. Gussanv. De diptychis plura Menardus tum ad Concord. Re-

Regul. c. 4. §. 4. tum in notis 69. & 70. ad lib. Sacr. & Card. Bona de rebus Liturgicis l. 2. c. 12.

d In vulgatis, *perquirere stude*, ut etiam in unico Vatic. In cæteris, *studui*, consentientibus Norm. & aliis.

e In Chalcedonensi Concilio de Theodoreto & Iba expressis verbis act. 8. 9. 10. judicatum est. Itaque videtur S. Gregorius aut non satis attendisse, aut aliud quid innuisse. De solo Theodoro Mopsuesteno locutum eum fuisse indicat ep. 36. nunc 51. lib. 2. Indict. 10. Quod ait de canonibus, probat aut sanctum virum aliquid humani passum, aut canones suo non referri loco act. 15. aut per canones ipsum fidei decretum esse intelligendum. Porro Græci vocabant diatyposes quæ de fidei erant definitiones, ὅρυς autem quæ de disciplina. Vide, Gelasium Cyzicenum ad Conc. Nicæn. part. 2. *Gussanv.*

f Videtur fuisse Mediolani mensa communis Clericorum. *Gussanv.*

g Ita legendum censeo ex editione Veneta ann. 1504. licet MSS. & editi codices refragentur, in quibus legitur, *innumeris annis militasse*. Imperitia videlicet exscriptorum, qui forte non legerant numerum eidem esse cohortem, &c. Gall. *bande*, *troupe*, *compagnie*. Plura de hac voce diximus ad cap. 35. lib. 4. Dialogorum. *Gussanv.* Imperitos tamen illos secutus est ipse Gussanv. qui & hoc loco legit *innumeris annis*, & in Dialogorum lib. IV. cap. 35. ubi legendum ex omnibus MSS. *qui erat Optio in numero*, lectionem hanc ita corrupit, *qui alio nomine Optio dictus fuit*. Verum qua oscitantia dicit MSS. codices refragari huic lect. *in numeris militasse?* certe ita legitur in septem Norm. in duobus Regiis & in plerisque: absurda autem prorsus est alia lectio, *innumeris annis militasse*.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

Al. xxxviii.

EPISTOLA * XL.

Ad Marcellum Scholasticum.

Pro Maximo indulgentiam postulanti amice indicat id rectitudinem disciplinæ non pati.

a Gregorius Marcello [a] Scholastico.

Sup. Ep. 10.

GLoriæ vestræ caritas sic in nostro corde semper invigilat, ut nihil sibi corporalis defendat absentia. Nam quamvis a carnalibus oculis longe est, mentis tamen aspectibus nunquam deest. Frequenter enim nos voluntas ad scribendum desideranter impellit, sed occupatio non permittit. Dum ergo nobilitatis vestræ peritia non ignoret, quantis sit locus noster occupationibus involutus: quod a scribendi interdum cessamus officio, non voluntatis, sed necessitatis esse consideret. Gloria autem vestra quod tardius in sua nos requirit epistola, qua possit excusatione defendere, non videmus. In hoc igitur sola me debui taciturnitate defendere, sed fervor caritatis linguam meam non pertulit habere silentium. Salutantes itaque cum omni affectu atque dulcedine, indicamus nos graviter contristatos quod illa a nobis voluistis expetere, in quibus dum voluntatem vestram perficere, quia obsistit ratio, non valemus, contristare vos, quod nolumus, videmur. Nam hoc nos sine correptione relinquere, Ecclesiastica non sinit aliquo modo disciplina: nec vos pro talibus decet petere, ne non rectitudini, sed indisciplinationi, quod absit, videamini consentire. Causa pro ejusdem Maximi pro quo nobis scribitis, quem si Missarum solemnia celebrare præsumserit, jam sacri corporis communione privavimus: matura quando oportuerit deliberatione, sicut Deo nostro placuerit, judicabitur atque disponetur. Oramus autem omnipotentem Dominum, ut & hic

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

vos sua [b] propitiatione custodiat, & ad æternæ vitæ præmia perducat. [c] Mense Augusto, Indictione XII.

NOTÆ AD EPIST. XL.

a Scholasticus significat aliquando virum eruditum, sapientem, eloquentem; aliquando advocatum seu causarum Patronum. Sic interpretandum censemus ubi nomini subjicitur, ut in hujusmodi epistolarum inscriptionibus, & pro dignitatis titulo attexitur. Unde conjice quo tunc loco haberentur advocati, ad quos scribens summus Pontifex, Gloriæ appellationem & titulum non secus ac Præfectis, Patriciis, Exarchis, immo Regibus, tribuit.

b Excusi, *protectione*.

c Hæc desunt in MSS. Norm. ac plur. Exstant in Colbert. & in Vatic.

Al. XXXIX.

EPISTOLA * XLI.

Ad Clerum, Ordinem, & plebem Hortonæ.

Barbarum Visitatorem delegat. Ante omnia monet ne laicam personam in Episcopum eligant.

a Gregorius Clero, Ordini, & plebi consistenti [a] Hortonæ.

b VEstri [b] Antistitis obitum cognoscentes, curæ nobis fuit, destitutæ Eclesiæ visitationem fratri & coepiscopo nostro [c] Barbaro solemniter delegare. Cui dedimus in mandatis, [d] ut nihil de reditu, ornatu, ministeriisque a quoquam usurpari patiatur: cujus vos assiduis adhortationibus convenit obedire. Hoc tamen scitote, quia ei ordinandi Presbyteros ac Diaconos, si necesse fuerit, quos dignos ad hoc officium invenire potuerit, dedimus licentiam: [e] quatenus in Ecclesiastico obsequio Sacerdos exquiratur, qui a venerandis canonibus nulla discrepet ratione, & tanto ministerio dignus valeat reperiri. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, & visitatoris pagina prosequente, ad nos veniat ordinandus: provisuri ante omnia ne cujuslibet vitæ vel meriti laicam personam præsumatis eligere. Et non solum ille ad Episcopatus apicem nulla ratione [f] provehetur; verum etiam vos nullis intercessionibus veniam promereri posse cognoscite. Sed omnes quos ex vobis de laica persona aspirare constiterit, ab officio & a communione alienos faciendos proculdubio noveritis.

NOTÆ AD EPIST. XLI.

a (Vid. ep. 39. l. 2. & 41. l. 4. & 26. l. 5.) Vulgo *Ortona*, urbs olim Samnii in ora maris Adriatici, distans a Teate 12. mill. in ortum. Nunc Aprutii citerioris in Regno Neapolitano, adhuc Episcopalis sub Archiepiscopo Teatino. *Gussanv.* In Remensi & uno e Vatic. legitur, *Cetronæ*.

b Is Blandus vocabatur, ex ep. 33. libri 1. si tribus Vaticanis fides, nam pro *Hortensis*, habent, *Hortonensis*, ut observavimus in fine not. ad eamdem epist.

c Erat Beneventanus Episcopus, vir industrius, & S. Gregorio valde probatus, quippe cui etiam post mortem Victoris, Panormitanæ Ecclesiæ visitationem commisit ex ep. 16. l. 11. nunc 13. l. 13. De eo quoque mentionem facit ejusdem lib. ep. 19. nunc 14. Putat tamen Ughellus tomo 6. Italiæ sacræ hunc Barbarum, quem & Barbatum dicit appellari, fuisse tertium Episcopum Teatinum, cui utpote viciniori Ecclesiam Ortonensem visitandam commendavit. *Gussanv.* In Remensi pro *Barbaro* legitur, *Johanni*. Ita etiam in Vatic. D. In al. Vatic. Turon. Reg. nomen Episcopi tacetur. In aliis MSS. nostris desideratur hæc ep. Exstat in Colb.

d Rem.

d Rem. *ut nihil de provectionibus Clericorum, reditu* &c.

e Ita Vaticani omnes, Regii & Turon. Consentit etiam codex Remensis, nisi quod in eo desideretur, *& tanto ministerio dignus valeat inveniri*. In vulgatis legitur: *quatenus .... sacerdos, qui & vener. canonibus ulla non discrepet ratione, & tanto &c. communiter eligatur*.

f Excusi, *provehatur*.

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

c

Al. xl.

EPISTOLA * XLII.

Ad Valentinum Abbatem.

Ne Monachi feminas in Monasterium inducant, aut eas sibi commatres faciant.

a Gregorius [a] Valentino Abbati. d

Grat. 18. q. 2. c. 20. Pervenit. Lib. 11. Ep. 25.

PErvenit ad nos quod in monasterio tuo passim [b] mulieres ascendant; & quod adhuc est gravius,
b Monachos tuos mulieres sibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem habere. Ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua eos, quod absit, calliditate decipiat: ideo hujus te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque Monachos tuos eas commatres sibi facere. Nam si hoc denuo ad aures nostras quocumque modo pervenerit, sic te severissimæ noveris ultioni subdendum, ut emendationis tuæ qualitate cæteri sine dubio corrigantur.

NOTÆ AD EPIST. XLII.

a In Colbert. ep. hæc inscribitur, *Venantio*.

b Vide lib. IX. ep. 20. & septimam Gelasii Papæ I. *Maur.* Vide & Greg. cam. de συνεισάκτοις, & Arcud. de Matrim. E. V.

Al. lxi.

EPISTOLA * XLIII.

Ad Bonifacium virum magnificum.

Veniat Romam, de fide sua, jam non per epistolas, sed per semetipsum responsurus. Qui cum eo dubia patiuntur, secure venire posse: cum non potestate, sed ratione erga ipsos usurus sit.

a Gregorius [a] Bonifacio viro magnifico Africæ.

SI ita, ut audieram, Magnitudo
b vestra intentione solicita [b] de animæ suæ vita cogitaret, nequaquam se mihi de fide sua per epistolas, sed per semetipsam posceret respondere. Nam quod in excusationem molestia corporalis adducitur, exspectato salutis tempore, laborem summopere potuistis pro commodo æternæ salutis assumere; ut & vos de nostra ratione, & nos de vestra credulitate gauderemus. Ea enim, quæ meis scripsi epistolis, replicanda nunc non sunt, [c] neque alia ratio- c
cinatione monstranda: quia apud nolentis animum, quamvis sit evidens ratio, [d] hæc ipsa obstaculum d
esse solet. Sed per vos venite, & beati Petri Apostolorum Principis liminibus vosmet præsentate, & cuncta quæ scripsi, nisi ex lectione monstravero, cum qua vultis disputa-

ta-

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

tatione, recedite. Hortor vos tamen, ut dum vitæ ſpatium ſupereſt, ab ejuſdem beati Petri Eccleſia, cui claves cœleſtis regni commiſſæ ſunt, & ligandi ac ſolvendi poteſtas attributa, veſtra anima non inveniatur diviſa; ne ſi hic beneficium ejus deſpicitur, illic vitæ aditum claudat.

Hi autem qui dubitationis veſtræ participes ſunt, ſi ad me venire voluerint, nullam in me quaſi ex poteſtate prodeuntem violentiam pertimeſcant. Nam nos licet in omnibus cauſis, in his tamen præcipue quæ Dei ſunt, ratione magis ſtringere homines, quam poteſtate feſtinamus.

NOTÆ AD EPIST. XLIII.

a In Vulgatis, omittitur *viro*, ſecus in MSS.

b Excuſi habent *ſalute* Pro, *vita*; & *potuit*, pro *poſceret*. Lectionem quam exhibemus confirmant omnes MSS. noſtri Vatic. Norm. Reg. Corb. Turon. Rem. Colb.

c Ita melius MSS. omnes, quam editi, *neque aliqua ratiocinatione monſtranda*. Contra mentem S. Doctoris, qui ratione convincendum judicavit Bonifacium Verum ſcribit rationibus quas jam adhibuit, aliam non addendam.

d Vulgati recent. *hoc ipſum quod non vult, obſtaculum obedientiæ eſſe ſolet*. Ubi emendicata hæc lectio fuerit nos fugit. Certe non in MSS. Vatic. Norm. &c. quos ſupra laudavimus.

Al. xlii.

EPISTOLA * XLIV.

Ad Maximianum Epiſcopum.

Quoſdam e Bacaudæ Epiſcopi clero, ad ſacros ordines in Sicilia promotos, ad ipſum illos repetentem tranſmittat.

Gregorius Maximiano Epiſcopo Syracuſano.

INdicavit nobis Bacauda frater & coepiſcopus noſter, quoſdam de clero ſuo in Siciliæ partibus ad ſacros ordines perveniſſe. Qui quoniam neque Presbyterum, neque Diaconos ſe habere commemorat, [a] eos ad ſe petiit debere tranſmitti. Proinde Fraternitas tua ubicumque illos latore præſentium indicante repererit, huc eos ſine dilatione tranſmittat: quatenus & illi ad Eccleſiam in qua olim militaverunt, revocentur, & ante dictus Epiſcopus optatum de eis poſſit habere ſolatium.

NOTÆ AD EPIST. XLIV.

a Suos Clericos in Siciliæ fuiſſe partibus ordinatos dicit, bello, ut quidem reor, e ſua pulſos diœceſi. Sine dimiſſoriis promotos ſuſpicor quaſi indigenas aut ratione domicilii proprios; lege canonum revocata Nicæno c. 15. & 16. *Guſſanv.*

Al. xliii.

AN. CHR. 593. 594. GREG. 4.

EPISTOLA * XLV.

Ad Fantinum Defensorem.

Solidos sexaginta mittit pro Cosma persolvendos.

Gregorius Fantino Defensori.

Joh. Diac. l. 2. c. 55.

a LAtor præsentium [a] Cosmas Syrus in negotio, quod agebat, debitum se contraxisse perhibuit, quod & multis aliis & lacrymis ejus attestantibus verum esse credidimus. Et quia 150. solidos debebat, volui ut creditores illius cum eo aliquid paciscerentur: quoniam

b & [b] lex habet, ut homo liber pro debito nullatenus teneatur, si res defuerint, quæ possint eidem debito addici. Creditores ergo suos, ut asserit, ad 80. solidos consentire possibile est. Sed quia multum est ut a nil habente homine 80. solidos petant, 60. solidos per notarium tuum tibi transmisimus, ut cum eisdem creditoribus subtiliter loquaris, rationem reddas, quia filium ejus quem tenere dicuntur, secundum leges tenere non possunt. Et si potest fieri, ad aliquid minus quam nos dedimus, condescendant. Et quidquid de eisdem 60. solidis remanserit, ipsi trade: ut cum filio suo exinde vivere valeat. Si autem nil remanet, vel ad eamdem summam debitum ejus incidere stude, ut possit sibi libere postmodum laborare. Hoc tamen solerter age: ut acceptis solidis, ei [c] plenariam munitionem scripto faciant. c

NOTÆ AD EPIST. XLV.

a Eumdem esse putamus de quo l. III. ep. 58. Hieronymus in illud Ezechielis 27. 16. *Syrus negotiator tuus... Usque hodie autem*, inquit, *permanet in Syris ingenitus negotiationis ardor, qui per totum mundum lucri cupiditate discurrunt, & tantam mercandi habent vesaniam, ut occupato nunc orbe Romano, inter gladios & miserorum neces quærant divitias & paupertatem periculis fugiant*. Idem ad Lætam: *Negotiatoribus avidissimis mortalium Syris*. Sidon. l. 1. ep. 8. de Ravennatium perversione: *fœnerantur*, inquit, *Clerici, Syri psallunt*.

b Novell. 134. c. 7. ubi de filio debitoris agitur. *Quia vero & hujusmodi iniquitatem in diversis locis nostræ Reipublicæ cognovimus admitti, quia creditores filios debitorum præsumunt retinere aut in pignus aut in servile ministerium aut in conductionem: hoc modis omnibus prohibemus, & jubemus ut si quis hujusmodi aliquid deliquerit, non solum debito cadat, sed tantam aliam quantitatem adjiciat, dandam ei qui retentus est ab eo aut parentibus ejus; & post hoc etiam corporalibus pœnis ipsum subdi a loci judice, quia personam liberam pro debito præsumserit retinere aut locare, aut pignorare*. Totam legem exscripsi, quia multa continet notabilia. *Gussanv.*

c Gall. *une entiere dicharge*. Instrumentum quo de liberatione constet, vocant sæpius Jurisconsulti munimentum, quod a cujuslibet litigantis insultu hominem tutum reddit ac munit. *Guss.*

An. Chr. 593. 594. Greg. 4.

Al. xliv.

EPISTOLA * XLVI.

Ad Rusticianam Patriciam.

Festinum nimis illius e monte Sina reditum reprehendit.

Gregorius Rusticianæ Patriciæ.

Excellentiæ vestræ scripta suscipiens, libenter agnovi, qualiter ad montem Sina perrexerit. Sed credite: ego quoque voluissem vobiscum ire, sed vobiscum minime redire. Quamvis mihi valde difficile sit credere, quia ad loca
a sancta fuistis, [a] Patres multos vidistis. Nam credo si vidissetis, tam celeriter ad Constantinopolitanam urbem redire minime poteratis. At postquam talis civitatis amor de corde vestro nullo modo recessit, suspicor, quia Excellentia vestra sancta quæ corporaliter vidit, ex corde minime attendit. Sed omnipotens Deus mentem vestram gratia suæ pietatis illustret, donet vobis sapere, & temporalia omnia quam sint fugitiva, pensare: quia dum hæc loquimur, & tempus currit, & judex supervenit, & mundum, quem sponte nolumus, ecce jam prope est ut dimittamus inviti. Domnum Apionem & domnam Eusebiam, eorumque filias mea peto vice salutari. Domnam vero illam nutricem meam, quam mihi per litteras commendatis, omnino diligo, & gravari in nullo volo. Sed tantis angustiis premimur, ut
[b] ab angariis atque oneribus hoc jam tempore nec nosmetipsos excusemus. b

NOTÆ AD EPIST. XLVI.

a Scilcet monachos monasterii montis Sina. Exstat epistola S. Greg. l. xi. secunda, ad Palladium hujus monasterii aut Abbatem aut Monachum, ad quem cucullam & tunicam mittit. Hic adverte monachos, nomine tituloque Patrum insignitos, quod usu receptum tum apud Græcos tum apud Latinos Scriptores. Nam Græci acta eorum, *vitas Patrum* appellarunt; dicta, *apophthegmata Patrum*, in quibus a Cotelerio collectis sæpe leges: *narravit Patrum aliquis*. Idem sonat Abbatis titulus omnibus saltem insignioribus monachis in Orientali Ecclesia collatus. Pro Latinis testis prodeat Venantius Fortunatus de vita S. Martini.

Inde monasterium sibi condit rupe sub alta;
Vir Monachus præstans in Pontificatus honore.
Plurima conveniunt ubi sancta examina Patrum.

De Patrum appellatione Religiosis non deneganda, scripsit singularem dissertationem Theophilus Raynaudus e Societate Jesu. Antiquissimum morem probat Hieronymus, etsi reprobet: *Nescio*, inquit in cap. 4. ep. ad Gal. *qua licentia in monasteriis vel vocemus hoc nomine* patris *alios, vel vocari nos acquiescamus*.

b Ea vox his in epistolis sæpius occurrit pro exactionibus, functionibus, muneribus, operibus coactis. Jureconsulti pro præstationibus equorum aut ad cursum publicum, Gal. *les postes, parangarias*. Sunt servitutes coactæ, onera: & species vectigalium. Vocem Budæus notat esse Persicam. Ita Suidas. Cum plus compellimur præstare, aut solvere, aut facere, quam juris sit, quam debeamus, angaria est. Gallice opera, quas domini a suis violenter exigunt colonis, vicariis, rusticis, vocamus *corvees*: quidni derivamus angariam ab angendo? De angariis etiam loquitur Gregorius ep. 68. lib. 1. nunc 70. *Gussanv.*

EPI-

Al 1. Ind. 1. AN. CHR. 593. 594. GREG. 4.

EPISTOLA * XLVII.

Ad Sabinianum Diaconum.

Maximi, qui Gregorii scripta publice scindi fecerat, superbiam comprimendam. Ejus calumniæ de Malcho Episcopo occiso quid respondendum. Monendum de duobus Romanum.

a Gregorius [a] Sabiniano Diacono.

b DE causa [b] Maximi prævaricatoris quid actum sit cognovisti. Sed postquam serenissimus domnus Imperator jussiones transmisit ut ordinari minime debuisset, tunc ad altiorem superbiam erupit. Nam homines gloriosi viri Patricii Romani ab eo præmia acceperunt, eumque
c [c] ita ordinari fecerunt, ut Antonium Subdiaconum, & rectorem patrimonii nisi fugisset occiderent. Ego autem epistolas transmisi, postquam eum ordinatum contra rationem cognovi, & contra consuetudinem, ut Missarum solemnia celebrare non
d præsumeret, nisi prius [d] a serenissimis dominis cognoscerem, quid de ejus persona jussissent. Quæ scripta mea publice relata, vel in civitate posita, publice scindi fecit, atque
e in contemtum Sedis apostolicæ [e] apertius exsiliit. Quod ego qualiter patiar scis, qui ante paratior sum mori, quam beati Petri Apostoli Ecclesiam meis diebus degenerare. Mores autem meos bene cognitos habes, quia diu porto: sed si semel deliberavero non portare, contra omnia pericula lætus vado. Unde necesse est cum Dei auxilio periculo succurrere, ne cogatur excedendo
f peccare. [f] Vide quæ dico, & pensa ex quanto dolore sunt.

Pervenit vero ad me quia transmisit nescio quem Clericum, qui diceret, quia Malchus Episcopus in custodia pro solidis occisus sit. De qua re unum est quod breviter suggeras serenissimis dominis nostris; quia si ego servus eorum in morte Langobardorum me miscere voluissem, hodie Langobardorum gens, nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione esset divisa. Sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido. [g] Malchus autem Episcopus neque in custodia fuit, neque in aliqua afflictione, sed die qua causam dixit, [h] & addictus est, nesciente me, a Bonifacio notario in domum ejus ductus est, cui & prandium factum est, ibique prandit, & honoratus est ab eo, & nocte subito mortuus est, quod jam Dilectionem tuam arbitror cognovisse. Exhilaratum autem nostrum pro ea re dirigere volui. Sed quia jam eamdem causam actam existimavi, idcirco me retinui.

Jch. Diac. lib. 4. c. 64.

Grat. q. 16. c. 20.

g

h

Domno autem Romano Dilectio tua dicat, quia pro Felice, sicut scripsit ad virum excellentissimum [i] magistrum, epistolas, si Deus jusserit facio, & per hominem meum transmitto. Nam modo postquam nulli alteri scribo, durum mihi fuit soli magistro scribere. Cui etiam dicendum est, quia Catellus Palatinus substantiam ejus, quantum Viригantinus dicit, male exterminat. Cui vix potui imponere, ut expensas eidem Virigantino in monasterio quo lectioni vacat, & laborare non potest, parum aliquid de substantia matris suæ dare debuisset.

i

AN. CHR. 593. 594. GREG. 4.

NOTÆ AD EPIST. XLVII.

a In Vatic. *Sabiniano Diacono, apud Conſtantinopolim*. Ibi Apocriſiarii pro Gregorio provincia fungebatur. Hæc ep. extra Regiſtri ordinem in calce inter prætermiſſas reperitur in multis MSS. præſertim Norm. Exſtat in collectione Pauli Diaconi prima, in indice inſcribitur: *Ad Sabinianum Diaconum Conſtantinopolitanum*.

b De eo conſule ſupra ep. 20. ad ipſum ſcriptam.

c In Aud. & aliis plu. MSS. *ita ordinari fecerunt. Antonium . . . niſi fugiſſet occiderent*.

d In collect. Pauli prima manu, *domnis*; ſecunda, *dominis*. Quocirca obſervandum, collectas illa epiſtolas *a Clericulo* parum litterato primo ſcriptas, & poſtea manu Pauli correctas & emendatas ſaltem num. 34.

e In eadem collect. *apertus*.

f In Vatic. A. *unde quæ dico penſa ex quanto* &c.

g Pugnant hic MSS. Audoenus & Norm. habent, *quod Malchus autem neque in cuſtodia fuit*. Favent Vatic. A. & D. In collect. Pauli, *quod modo autem neque in cuſtodia*.

h De vocis hujus ſenſu diximus l. 2. Moral. nu. 15. ubi vide notas. Sic locus ille legitur in Vatic. A. *die qua cauſam dixit, adductus eſt . . . . a Bonifacio notario in domum ejus : cui & prandium factum eſt*.

i Ejus dignitas ſumma erat inter Patricios. Vide Theodoretum, Cedrenum, Codinum, Zonaram, Evagrium. Erant autem plures poſtremis ſeculis uſque ad 24. Eorum, ut conjicio, præcipuus erat Magiſter officiorum. Conc. CP. VI. 2. *μάγιϛρος τῶν βασιλικῶν ὀφφικίων*, Palatii magiſter. Chalced. act. 1. *μάγιϛρος τῶν θείων ὀφφικίων*, divinorum ſeu aulicorum officiorum Magiſter. Reperitur & hæc vox apud S. Athan. in Apologia ad Imp. Conſt. & apud S. Baſilium ep. 84. & alios. Dicitur & *μαγίϛηρ* & *μαγιϛειανός*. Porro dignitas Magiſtri dicebatur *Magiſteria*, Gr. *μαγιϛρεία* apud Simocattam lib. 3. c. 15. *Θεόδωρον τῇ μαγιϛρείᾳ ἀρχῇ τιμώμενον*. Et Childebertus Rex Francorum in ep. ad eumdem Theodorum Magiſtrum tom. 1. hiſt. Franc. *Prælati Magiſterii veſtri*. Guſſanv. Formulam Magiſteriæ dignitatis habes apud Caſſiodorum libro VI. Variar. §. VI.

SAN-

SANCTI GREGORII PAPÆ REGISTRI EPISTOLARUM

Al. lib. IV.

*LIBER * QUINTUS*

Menſe Septembri Indictione XIII.

EPISTOLA I.

Ad Johannem Ravennatem Epiſcopum.

Non præponendos Monaſteriis Clericos Eccleſiis deſervientes.

Gregorius Johanni Ravennati Epiſcopo, &c.

a Joh. Diac. l. 2. c. 54. Grat. 18. q. 1. c. 26. Pervenit. Grat. 16. q. 1. c. 2 Nemo. b

PErvenit ad me [a] quod in Eccleſia Fraternitatis tuæ aliqua loca dudum monaſteriis conſecrata, nunc habitacula Clericorum aut etiam laicorum facta ſunt: dumque hi, qui ſunt in Eccleſiis, fingunt ſe religioſe vivere, monaſteriis præponi appetunt, & per eorum vitam monaſteria deſtruuntur. Nemo etenim poteſt & [b] Eccleſiaſticis obſequiis deſervire, & in monachica regula ordinate perſiſtere: ut ipſe monaſterio diſtrictionem teneat, qui quotidie [c] in miniſterio Eccleſiaſtico cogitur permanere. Proinde Fraternitas tua hoc, quolibet in loco factum ſit, emendare feſtinet: quia ego nullo modo patiar, ut loca ſacra per Clericorum ambitum deſtruantur. Vos itaque ita agite, ut mihi hac de re correctam cauſam ſub celeritate nuntietis. c

NOTÆ AD EPIST. I.

a Al. *in Eccleſiis*, ut in Vatic. C.

b Gratianus habet, *Eccleſiaſticis officiis*.

c Quatuor Vatic. & Corb. *in obſequio Eccleſiaſtico*.

EPISTOLA II.

Ad Felicem Epiſcopum & Cyriacum Abbatem.

Introducendos in Monaſterium a Theodoſia fundatum ſervos Dei.

a

QUerelam [a] Theodoſiæ religioſæ feminæ, ſubditæ vobis ſatis ſeries relationis explanat, in qua plura & non ad ſacerdotalem pertinentia manſuetudinem, contra Januarium fratrem & coepiſcopum noſtrum capitula comprehenſa relegimus: itaut poſt fundatum a ſe ſervorum Dei monaſterium, [b] omne quod ad avaritiam, turbulentiam, præjudiciumque pertinet, [c] tempore dicatur oratorii ipſius dedicationis exhibitum. Quamobrem ſi ita eſt ut ante fata ejus ſuggeſtione comperimus, & in hoc quidquam cognoſcitis indecentius fuiſſe commiſſum: hortamur ut Muſicum Abbatem monaſterii Agilitani, remotis prius o- b c

 mni-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

mnibus præjudiciis, studeatis ut in Monachos suos, quos illic ordinare cœperat, summopere vacare festinet: quatenus ipso venerabili loco, [d] decenti regularique modo per vos, Domino juvante, disposito, nec frequens nos prædictæ religiosæ feminæ de non impletis bonis desideriis suis querela concutiat: nec cum vestræ detrimento sit animæ, si tam pium propositum aliqua vobis negligentibus, quod non credimus, dilatione torpescat.

NOTÆ AD EPIST. II.

a De isto Theodosiæ monasterio jam supra lib. 4. ep. 15.

b Refertur 18. q. 2. c. 26. ubi probat Gratianus exemta fuisse quædam monasteria propter avaritiam Episcoporum, qui salutem animarum negligentes, monasteria suis bonis spoliabant. Vide l. 6. ep. 29. & 43. necnon l. 8. ep. 15. Hoc loco mutavimus vulgatam lectionem, *ad avaritiæ turbulentiam*, suadentibus, immo cogentibus MSS.

c Tres Vatic. *tempore dedicaturi Oratorii ipsius sit dedicationis exhibitum.*

d Rem. *decenti venerabilique modo.*

Al. XVI.

EPISTOLA * III.

Ad Venantium Episcopum.

Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi qui se luxuriæ crimine maculaverint, suo gradu in perpetuum dejecti maneant. Peracta pœnitentia communionem accipiant inter laicos. Saturnino expresbytero monasteriorum quorumdam curam suscipere concedit. Mittit baptizandæ mulieri vestem, & Columbo Presbytero codicem Regulæ pastoralis.

Gregorius Venantio Episcopo Lunensi.

Relectæ textus, quam Fraternitas tua direxit, epistolæ, solicitudinem tuam diligenter innotuit: sed cognita nos corporis tui molestia contristavit. Verumtamen dominica patienter debent sustineri flagella. Nam frequenter ad emendationem ægritudo conceditur. Et hoc ante Deum hominem purgatum statuit, quod in hac illum ad præsens vita contristat. Unde necesse est ut Creatori nostro, etiam in infirmitate positi, gratias referamus, & ut in illa nobis vita castigatio ista proficiat, exoremus.

a [a] Præterea ad Fraternitatis tuæ consulta respondentes, statuimus Diaconum & Abbatem [b] de portu Veneris, quem indicas cecidisse, ad sacrum ordinem non debere vel posse ullo modo revocari. Quem quidem sacro ordine privatum in pœnitentiam deputare te convenit. Cujus si postea actus conversatioque meruerit, priorem inter alios Monachos, ubi tu tamen decreveris, standi locum obtineat. Subdiaconi quoque, quos similis culpa constringit, ab officio suo irrevocabiliter depositi, inter laicos communionem accipiant. In portu autem Veneris loco lapsi Diaconi, alium qui hoc officium implere debeat, ordinabis. Saturninum vero [c] Expresbyterum, ut nunquam ad sacri ordinis ministerium præsumat accedere, scriptis cavere decrevimus. Sed eum in insula Gorgona atque [d] Capraria [e] solicitudinem de monasteriis gerere, & in eo in quo est statu sine cujusquam adversitate manere permittimus. Fraternitas ergo tua commissos

ſos ſibi vigilanti cura cuſtodiat: a malis actibus ſua, ut valet, prædicatione corripiat; quatenus & officii ſui inveniatur, ſicut decet, implere propoſitum, & Deum ſibi retributorem ſuæ faciat actionis exſiſtere. Nos vero omnino vos videre cupimus, atque in Deo de veſtra præſentia & ſalute gaudere. [f] Veſtem vero ei, quæ baptizanda eſt, direximus; atque ut nobis talia ſcribatis, ſemper optamus. Codicem vero regulæ Paſtoralis domno Columbo Presbytero tranſmittendum per harum portitorem direximus, quem vos nolite detinere. Nam uſui veſtro alium ſub celeritate tranſmittemus.

NOTÆ AD EPIST. III.

a Gratianus diſt. 50. c. 10. unum caput conflavit ex ep. 5. & 16. nunc 6. & 15. ubi obſervabit lector S. Greg. ſibi ſemper conſtare, cum de lapſis Eccleſiæ miniſtris agitur. Abbati tamen priorem inter Monachos locum obtinere permittit poſt pœnitentiam. Idem ep. 17. nunc 4. *Guſſanv.*

b Portus Veneris, vulgo *Porto Venere*, olim urbs Epiſcopalis in Liguriæ finibus, in ſinu Lunenſi, e regione urbis Lunenſis ſita: nunc oppidulum cum arce. *Guſſanv.*

c Alii non male *Ex presbytero*, ut legitur in Norm. & in vet. ed. In plurim. MSS. legitur *Saturum*, vel *Saturnum*.

d Vulgo *la Capraia*, inſula maris Tyrrheni Tuſciam inter & Corſicam. *Guſſanv.* De Gorgona vide ep. 52. l. 1.

e Id vide infra ep. 6. Supra prænotavimus Presbyterum lapſum, etiamſi ad ſacrum miniſterium revocari non poſſit, poſſe tamen de monaſteriis ſolicitudinem gerere. *Guſſanv.* Si ante lapſum, Abbatis officio fuerit perfunctus.

f Lib. 3. ep. 21. agit cum Epiſcopo Lunenſi de baptizandis Judæis; hic baptizandæ veſtem tranſmittit. In ep. 6. Pauli Papæ ad Pipinum Regem: *Præfatus ſodalitatis veſtræ illuſtris miſſum pretioſiſsimum nobis ſupernæ gratiæ munus attulit, ſabanum videlicet, in quo dulciſsima atque amantiſſima noſtra ſpiritualis filia ſacratiſſimo lavacro abluta ſuſcepta eſt, quem & cum magna jucunditate aggregata populi cohorte infra aulam ſacrati corporis auxiliatricis veſtræ B. Petronillæ . . . . . celebrantes Miſſarum ſolemnia cum magno gaudio ſuſcepimus, & per allatum eumdem ſabanum*, &c. Veſtium iſtarum baptiſmalium & ſabanorum, quorum uſus erat in excipiendis e fonte ſacro baptizatis & exſiccandis, in libris ſupereſt memoria, nihil fere in ritibus. De veſtibus innumeri teſtantur auctores. Inter cæteros S. Ambroſius de iis qui myſt. init. c. 7. De ſabanis Victor Uticenſis de perſecut. wandalorum lib. 3. ubi de Muritta & Elpidoforo. *Guſſanv.* Conſule notas noſtras ad c. 17. lib. III. Dial. & ad c. 55. lib. IV.

EPISTOLA * IV.

* Al. XVII.

Ad Conſtantium Epiſcopum.

Id de lapſis decernit quod antecedenti epiſtola. Conſtantio ſcribit ut Johannem puniens, iram caveat. Ut ejuſdem Conſtantii famæ conſulatur. Finiendam Romæ cauſam Fortunati.

Gregorius Conſtantio Epiſc. Mediolanenſi.

Grat. diſt. 50. c. 1.

SI lapſis ad ſuum ordinem revertendi licentia concedatur, vigor canonicæ proculdubio frangitur diſciplinæ, dum per reverſionis ſpem, pravæ actionis deſideria quiſque concipere non formidat. Fraternitas ſiquidem veſtra nos conſuluit, ſi Amandinus ex Presbytero & Abbate, qui a ſuo eſt deceſſore culpa exigente depoſitus, in eo quo fuerat ordine coſtitutus, debeat revocari. Quod quidem nec licet, nec fieri poſſe

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

poſſe aliqua ratione decernimus. Ejus tamen ſi converſatio forte meruerit, ſacro per omnia ſicuti eſt privatus officio, in monaſterio eum ante alios, ut prævideritis, Monachos ordinate. Illud igitur præ omnibus ſtudete, ut lapſos in ſacrum ordinem nullius vobis ſupplicatio aliquo modo revocare ſuadeat, ne hujuſmodi non ſtatuta, ſed temporaliter dilata credatur eis eſſe vindicta.

a Vitalianum vero [a] Expresbyterum, de quo ſcribitis ut diſtricte debeat cuſtodiri, in Siciliam dirigi faciemus; ut ſpe diſcedendi ſublata, in pœnitentiæ ſe ſaltem tunc lamenta conſtringat. Jobinum quoque de portu Veneris quondam Diaconum & Abbatem ſuo decrevimus privandum officio, atque ut alter in ejus loco debeat ordinari, ſcripſimus. Similiter etiam & tres Subdiaconos quos Fraternitas veſtra lapſos innotuit, a ſuo ſemper vacare, ac decernimus privatos officio: quibus nihil aliud quam inter laicos ſacra eſt præbenda communio. Saturninum vero Expresbyterum ne ad ſacri ordinis miniſterium præſumat unquam accedere, deputavimus [b] facere cautionem. Eumque in eadem qua fuerat inſula cum ſacri ordinis privatione volumus permanere, permittentes ei curam & ſolicitudinem de monaſteriis habere vel gerere, quem & ex ſuo lapſu cautiorem factum, eum credimus commiſſos ſibi jam nunc ſolicitius cuſtodire.

De Johanne autem Eccleſiæ veſtræ notario caritas nos, qua vos diligimus olimque dileximus, ut ſcriberemus admonuit; ne dum ejus culpa provocat, aliquid quod ad peccatum pertinet, fieri mandaretis. Hoc ergo caventes, Eccleſiæ veſtræ res ſubtiliter modis ſic quibus potueritis inquirite, [c] unde nec Deum offendatis, nec ille vos unde apud homines accuſet, valeat invenire. Nam nos non Johannem defendendo, vel contra rationem commendando ejus perſonam, ſed ne veſtra magis anima, ſtimulante furore, in aliquo gravaretur, ſcripſimus. Unde neceſſe eſt ut ſicut præfati ſumus, Eccleſiæ veſtræ res ſubtili inveſtigatione cum Dei timore perquirere minime negligatis.

Præterea multum nos de Fortunati perſona cariſſimæ Fraternitatis veſtræ mirari fecit epiſtola. Sed aut a vobis minime ſcripta ipſa [d] dictata ſunt; aut certe ſi veſtra ſunt, nos in eis fratrem noſtrum domnum Conſtantium nequaquam agnoſcimus. Debuiſtis etenim, & adhuc debetis attendere, quia pro veſtra eſt opinione quod ſcribimus. Nam dum illic ſe prædictus Fortunatus violentiam ſuſtinere, nec defenſoris [e] auxilium invenire potuiſſe commemorat, quid aliud niſi veſtram attingit invidiam? Ergo ut nec opinionem veſtram hæc res apud quoſdam obfuſcet, nec Eccleſiæ veſtræ poſſit fieri in aliquo, ſi bona cauſa eſt, detrimentum: inſtructam huc debetis mandare perſonam, ut cauſæ qualitas trutinata, ſine veſtra poſſit invidia terminari. Quoniam præſertim poſt ejus querelam, ſi illic pro veſtris partibus fuerit dicta ſententia, non rationabiliter, ſed ſola poteſtate credetur ſuperatus. Nos vero pro caritate qua vobis adſtringimur, quæ pro opinione veſtra ſunt, ut facere debeatis non deſiſtimus admonere. Scientes quia etſi vos ad tempus adhortatio iſta contriſtat, poſtea tamen depoſita contentionis intentione, lætificat. [f] Menſe Septembri Indictione XIII.

NO-

NOTÆ AD EPIST. IV.

a Norm. & plerique *ex Presbytero*. Et ita infra, ubi de Saturnino vel Saturno aut Saturo (sic enim in plerisque MSS. legimus) agit S. Doctor. In Reg. *Ex presbyter & Abbas*.

b Recent. ed. vitiose, *facere cautiorem*.

c Tres Vatic. Norm. & plur. *dummodo nec Deum*. Vatic. C. *unde modo nec Deum*.

d Tres Vatic. & totidem Norm. *dicta sunt*.

e Sic legendum ex MSS. Reg. Norm. Vatic. ubi excusi, *auxilio muniri*.

f In Vatic. *Mense Decembri Indict.* XIII. Præferendos putavimus, Colbert. & Turon. S. Gat.

Al. III.

EPISTOLA * V.

Ad Dominicum Episcopum.

Gratulatur quod pastorali zelo Donatistas coercere studuerit: severiorem tamen in Episcopos id negligentes, Africani Concili sententiam non probat.

a Gregorius Dominico Episc. [a] Carthaginensi.

Veniens ad nos Prosper, præsentium lator, Responsalis vester, post alios vestræ Caritatis * affectus, [b] secundas nobis vestras Epistolas cum allegatione [c] Principalium jussionum apud vos habitæ synodi chartulam porrexit. Quibus relectis, & de vestro gratulati sumus, quem pastoraliter geritis, zelo: & piissimos dominos occasione religionis illatas venalium personarum removisse calumnias. Maxime autem quia ita studuit Fraternitas vestra Africanam servare provinciam, ut nullatenus devias hæreticorum sectas cum fervore sacerdotali coercere negligeret. De quibus etiam omnibus sopiendis, & antequam Caritatis vestræ consuleremur apicibus, in tantum nos subtilius definisse meminimus, ut nihil rursus de his vobis erespönderi necessarium credamus. Quamquam ergo hæc se ita habeant, & desideremus omnes hæreticos a catholicis Sacerdotibus vigore semper rationeque compesci: tamen subtiliter intuentes omnino nos tetigit, ne per ea quæ apud vos gesta sunt, [d] aliorum Conciliorum primatibus, quod avertat Dominus, generetur scandalum. Sententia namque a vobis prolata est in conclusione gestorum. In qua dum pro investigandis illis hæreticis admonetis, subintulistis eos qui negligunt, substantiarum dignitatumque privatione plectendos. Optimum est igitur, Frater carissime, ut in his quæ foris corrigenda sunt, prius caritas interna servetur, [e] & simus mente subjecti (quod maxime vestræ gravitatis proprium judicamus) etiam personis dignitate minoribus. Tunc enim totis coadunatis viribus hæreticorum commodius obviatis erroribus, cum secundum morem sacerdotii vestri studueritis Ecclesiasticam interius custodire concordiam.

* Forte affatus: legitur tamen affectus in omnib. MSS. nostris.

NOTÆ AD EPIST. V.

a Abest, *Carthaginensi*, a Vatic. Norm. Corb. &c.

b Ita Corb. Rem. Norm. Vatic. D. & plerique. In Regiis legitur, *secundam*

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

dam . . . . . ; vestræ Epistolæ . . . . . . chartulam porrexerunt. In Vatic. A. *secundum nobis vestræ ep.* ut in Reg. Sed legendum puto, *secundam*. In vulgatis, *secundo nobis vestras epistolas apud vos habitæ Synodi chartulam porrexerunt*. Deest aliquid in omnibus illis lectionibus. In nostra supplendum videtur &, ante, *apud eos hab.*

c Litterarum Imperatoris sacrarum, sacrorum apicum, divinarum jussionum. Vide lib. 1. epist. 47. nunc 59. *Gussanv.*

d Urgebant dudum Episcopos ad curam de hæreticis habendam canones Africani, sed levioribus pœnis. Conc. Milevit. II. 24. 25.

e Sensum expressit S. Pauli ad Philip. 2. v. 2. & 3. *Eamdem caritatem habentes, unanimes, idipsum sapientes, nihil per contentionem neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes.* Quem textum explicat suo more S. Aug. lib. 83. quæst. q. 71. quem locum lector consulat, eique adjungat alterum ejusdem Aug. locum ep. 59. ad Paulinum in solutione quæstionis 7. ubi de Thelo humili. S. Gregorius idipsum fusius persequitur homil. 10. in Ezechielem post medium: necnon homil. 7. in Evang. *Superiores invicem in via Dei eos maxime, qui vobis commissi non sunt, proximos vestros attendite; qui & quos agere prava aliqua conspicitis, quæ in eis lateant bona nescitis. &c. Gussanv.*

Al. 1v.

EPISTOLA * VI.

Ad Victorem Episcopum.

Gregorium Abbatem longa, ob negligentiam, pœnitentia afflictum restituat. Martiam Sanctimonialem revocet. Tradatur Victoria Fontino diligenter exminanda. Anastasius medicus ne in monasterium virginum deinceps ingrediatur.

a Gregorius Victori Episcopo [a] Panormitano.

LAtorem præsentium Gregorium, Abbatem atque Presbyterum monasterii sancti Theodori, nulla quidem ratio permittebat ut post lapsum [b] cellæ ipsius pene generalem, ultra ei præesse debuisset. Qui enim tot discipulos per suam negligentiam ad infernum duxit, reliquis unquam præponi non debuit. Sed quia longa hic est apud nos pœnitentia afflictus, Fratenitatem tuam necesse est eum in monasterium prædictum recipere, locoque suo constituere, ita tamen, ut Urbicus monasterii mei præpositus dare aliquem de servis Dei debeat, qui ei [c] præpositus fiat; ut quod istius incuria negligitur, illius solicitudine servetur.

Præterea ex monasterio ancillarum Dei, quod est [d] sancti Martini, Martiam sanctimonialem feminam in monasterium aliud [e] injuste audio fuisse migratam; & Victoria, quæ locum illius sequebatur, sicut audio, res monasterii dispersit, ut ad Prioratus locum pertingere, & ipsa post Abbatissam interim inveniri debuisset. Quam rem Fraternitas tua sub omni studeat celeritate corrigere: *Jo. Diac. l. 2. c. 42.* [f] cujus enim jam culpæ sis, intelligis, ut ego tam longe positus, quæ in civitate tua aguntur agnoscam; & tot curis occupatus, quæ fieri debeant, disponam. Prædictam itaque Martiam in monasterium suum & locum suum volumus revocari. Victoriam vero Fontino defensori nostro tradi, quatenus ipse eam discutiens, cui quid de rebus monasterii dedit, inveniat. Quam discussam in monasterium aliud dari volumus, nobisque per Fantinum defensorem subtiliter renuntiari, ut sciamus quid de ea debeat sententia certiori constitui. Multa autem mala in eodem monasterio per Anastasium medicum audio contigisse. [g] Qui si quan-

quando in monasterium virginum seu ipsum seu aliud fuerit ingressus, Fraternitatem tuam culpa respiciat, quæ gregem commissum tenet, & custodire dissimulat.

NOTÆ AD EPIST. VI.

a Abest *Panorm.* a Norm. & plurimis MSS.

a b Hoc loco Gussanv. observat *cellæ* vocem desiderari in Lyrensi, Pratellensi & Teller. Certe quod ad Lyrensem & Pratell. attinet, conveniunt cum Audceno aliisque Norman. ubi legitur *cellæ*, immo in 6. Angl. & in plerisque habetur. Abest tamen a Vatic. D. Cellam autem hic pro monasterio usurpari manifestum est. Ita quoque passim sumitur in Dialogis, maxime libris primo & secundo.

c Hoc nomine vocabatur olim apud Monachos, qui ab Abbate secundus erat. Consule Reg. S. Bened. maxime cap. 65. & lib. 1. dial. c. 2.

d Tempore sancti Gregorii plura fuerunt in Sicilia Sanctimonialium monasteria: ex quibus unum illud erat quod a D. Gregorio conditum fuisse vetus traditio est, & postea Monachis Cassinensibus esse datum. Vocatur hodie *S. Martini de Scalis*. Gussanv.

e Id est, *translatam*: migrare enim aliquando pro transferre usurpant. Sic Gell. l. 2. c. 29. *Cassita nidum migravit*. Gussanv.

f Ita restituimus ex Corb. Norm. & plerisque ac potioribus. Vulgati habent; *cujus culpa sit*.

g Corrupte ac barbare in excusis, *qui si quando in monasterium virginum sive ipse sive alius fuerit ingressus*. Lectionem hanc reprobant nostramque confirmant sex Angelic. septem Norm. Vaticani, Corb. &c.

Al. V.

EPISTOLA * VII.

Ad Venantium Episcopum.

Saturninum Expresbyterum, si post lapsum ministraverit, communione privet usque ad diem obitus.

Gregorius Venantio Episcopo Lunensi.

Grat. dist. 50. c. 10.

Accedens ad Gorgonam insulam Fraternitas vestra discutiat id quod ad nos de Saturnino Expresbytero est perlatum. Pervenit namque ad nos, quia postquam [a] pro crimine lapsus sui, a sacerdotii ordine est dejectus, ad explendum [b] ministerium Presbyterii præsumsit accedere, & omnipotenti Deo hostias immolare. Quod si ita factum Fraternitas vestra repererit, eum sacri corporis & sanguinis Dominici participatione privatum, in pœnitentiam redigat: itaut usque ad diem obitus sui [c] in eadem excommunicatione permaneat, & viaticum tantummodo [d] exitus sui tempore percipiat. Sin autem eum Fraternitas tua talem pœnitentiam agere cognoverit, ut ei juste [e] ad recipiendam inter laicos communionem & ante exitum debeat misereri, hoc in tuæ Fraternitatis ponimus potestate. [f] Mense Octobri, Indictione XIII.

NOTÆ AD EPIST. VII.

a Lapsum non redire unquam ad honorem, centies dictum. *Guss.*

b Restituimus *Presbyterii* ex MSS. Vatic. Norm. &c. pro *sacerdotii*, quod prius lectum in editis.

c Scilicet in privatione participationis sacri corporis & sanguinis Domini: nec enim communionem in civilibus, immo nec in sacris precibus ademtam crediderim. *Gussanv.*

d In recent. ed. legitur, *in die exitus sui*, invitis MSS. quibus consentit Gratianus.

e Albaspinæo, Christiano Lupo, aliis-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

aliisve eruditis, communio laica, ad quam tam sæpe Clerici, propter peccata sua, in antiqua Ecclesiæ disciplina reduci vel leguntur vel jubentur, nihil aliud fuit quam Clericum jam non haberi nisi ut laicum, eumque ad laicorum gradum, societatem, juraque revolvi: ex quo fiebat ut cui Clerico ne Communio quidem laica relinqueretur, is non modo ab officio depositus haberetur, sed & excommunicatus: cui vero Communio saltem laica relinqueretur, is solum ab officio depositus censeretur. Hic vero atque ep. olim 16. nunc 3. *recipiendam inter laicos communionem*, de ipsa Eucharistiæ perceptione intelligere cogit ep. olim 17. nunc 4. ubi de iisdem omnino puniendis Clericis Gregorius: *Lapsos*, inquit, *a suo semper vacare, ac decernimus privatos officio, quibus nihil aliud quam inter laicos sacra est præbenda communio.* Scilicet illis vetitum sacris fungi ministeriis, non vetitum corpori & sanguini Domini communicare inter laicos.

f Ita Turon. S. Gat. Colb. vet. & Vatic. aliis MSS. saltem plerisque silentibus.

Al. VI.

EPISTOLA * VIII.

Ad Cyprianum Diaconum.

Persequatur Manichæos. Judæis vero, qui ad Christum fuerint conversi, minuenda pensionum onera. Mutuos det rusticis solidos.

a Gregorius Cypriano Diacono, [a] & Rectori patrimonii Siciliæ.

b DE [b] Manichæis qui in possessionibus nostris sunt, frequenter Dilectionem tuam admonui, ut eos
c persequi [c] summopere debeat, atque ad fidem Catholicam revocare. Quod si tempus exigit, per te; si autem pro causis aliis non licet, per alios solerter inquire. Pervenit vero ad
Johan. Diac. lib. 2. cap. 48. me, esse Hebræos in possessionibus nostris, qui converti ad Deum nullatenus volunt. Sed videtur mihi ut per omnes possessiones, in quibus ipsi Hebræi esse noscuntur, epistolas transmittere debeas; eis ex me specialiter promittens, quod quicumque ad verum Dominum Deum nostrum Jesum Christum ex eis conversus fuerit,
d [d] onus possessionis ejus ex aliqua parte imminuetur. Quod ita quoque fieri volo, ut si quis ex eis conversus
e fuerit, [e] si solidi pensionem habet, tremissis ei relaxari debeat: si tres vel quatuor, unus solidus relaxetur. Si quid amplius, jam juxta eumdem modum debet relaxatio fieri, vel certe juxta quod Dilectio tua prævidet: ut & ei qui convertitur onus relevetur, & Ecclesiastica utilitas non gravi dispendio prematur. Nec hoc inutiliter facimus, si pro levandis pensionum oneribus, eos ad Christi gratiam perducamus, quia [f] etsi ipsi f
minus fideliter veniunt, hi tamen qui de eis nati fuerint, jam fidelius baptizantur. Aut ipsos ergo, aut eorum filios lucramur. Et ideo non est grave, quidquid de pensione pro Christo dimittimus. Præterea ante hoc tempus Johanne Diacono veniente, mihi tua Dilectio aliqua scripsit, quæ omnia hora eadem relegens, multos dies interposui, & post multorum dierum moram, tamquam in memoria retinens quæ legeram, ad singula respondi. Sed tunc, ut arbitror, unum mihi capitulum excidit: & de eo me suspicor nihil respondisse. Scripseras enim, ut mutui solidi rusticis per manus quorumdam
[g] debiti conductorum darentur; ne g
tollentes ab aliis, aut in angariis, aut rerum pretiis gravarentur. Quod capitulum mihi gratissimum fuit. Et siquidem jam scripsi, ea serva quæ scripta sunt. Si autem ex eo, ut suspicor, minime aliquid rescripsi [h] h
commonitione certa, ad dandos solidos pro utilitate rusticorum non debes immorari: quando & res Ecclesiastica non perit, & ex ea utilitas rusti-

rusticorum levatur. Sed & alia si qua sunt, quæ utilia esse consideras, omni ambiguitate postposita debes exhibere.

NOTÆ AD EPIST. VIII.

a In plur. MSS. desideratur, *& Rectori*, &c.

b De insanis istis, lege S. Augustinum in lib. de hæresibus hæresi 46. ubi de quinque elementis, fumo, tenebris, igne, aqua, vento, de duabus navibus sole & luna, in quibus sunt sanctæ Virtutes quæ se in masculos transfigurant, ut illiciant feminas partis adversæ, &c. *Gussanv.*

c In Vatic. A. & nonnullis MSS. *summopere studeat.*

d Recent. ed. *onus pensionis*, repugnantibus MSS. omnibus Vatic. Turon, &c. De ista methodo alliciendi Judæos ad fidem, aut paganos, jam supra diximus ep. 26. l. 3. nunc lib. 4. Hanc persuasionem vocarent aliqui Thessalicam πειθανάγκην, ut ait Cicero ad Atticum. Vide lib. 2. ep. 32. *Partim ex Gussanv.*

e Duo Vatic. *si solidum pensione debet.*

f Cave intelligas Judæos ad baptismum admissos, quos ministri scirent minus fideliter venire. Non is unquam fuit Ecclesiæ sensus, quamquam aliquot in contrarium exempla proferantur, ut Synesii, quem de carnis resurrectione dubitasse videtur docere ejus epistola ad Enopium apud Nicephorum l. 14. c. 55. S. Aug. toto lib. de fide & operibus ac præsertim c. 6. *Ad percipiendum baptismum non sic admittendi homines, ut nulla ibi vigilet diligentia, ne sanctum canibus detur.* Tum meminit abstinentiæ, jejuniorum, exorcismorum. *Exorcizantur*, inquit, *scrutantur quanta vigilantia conveniant, quo studio ferveant, qua cura pendeant*, &c. Sanctus Leo ep. 4. ad Episcopos Siciliæ c. 6. *In baptizandis electis qui secundum apostolicam regulam exorcismis scrutandis*, &c. De istis scrutiniis præviis ad baptismum, ac septies repetitis, vide Rupertum de div. officiis, Alcuinum de div. offic. Ordinem Romanum, Amalarium, Fortunatum, &c. De Judæis autem qua cautione recipi debeant, vide Concil. septimum can. 8. *Gussanv.*

g Abest *debiti* a plerisque Norm. MSS. & aliis. Hoc loco errorem suspicatur Gussanvillæus, *& quid hoc sibi velit* non intelligere se fatetur. Res tamen plana. Ne rustici prædiorum Ecclesiæ Rom. possessores, mutuam pecuniam a feneratoribus accipere cogerentur gravi dispendio, magnis nimirum cum usuris reddendam, placet S. Gregorio ut mutui solidi per manus conductorum sine fenore reddendi dentur. De Angariis jam dictum ad ep. xlvi. libri iv. Per Angarias aliquando intelliguntur vexationes & injuriæ quælibet, ut observat doctissimus Cangius in Glossario.

h In 4. Anglic. legitur, *commonitione capta ad dandos &c.*

EPISTOLA IX.

Ad Petrum Notarium.

Miriensis Ecclesiæ tunc reddenda ministeria, cum ibi ordinatus fuerit Episcopus.

a Gregorius Petro [a] Notario in Regno.

b Ministeria [b] Ecclesiæ Miriensis, quæ secum Squillacium quondam Episcopus Severinus detulerat, præsentium sibi portitores restitui postulabant. Quia ergo res Ecclesiasticæ cauta debent solicitudine præmuniri,
c hoc nobis visum est ut [c] in eadem civitate Episcopus, cui ministeria ipsa tradi possint, debeat ordinari. Sed quoniam Leonem Archidiaconum aliosque Clericos ejusdem Ecclesiæ illic esse commemorant, Experientiæ tuæ præcipimus, quatenus eos ad suam Ecclesiam proficisci, ac eligere ordinandum Episcopum sibi commoneat: ut dum Deo illic fuerit propitio consecratus, ipse Ecclesiæ suæ res sine aliqua ambiguitate recipiat.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

NOTÆ AD EPIST. IX.

a Excusi reluctantibus MSS. *Notario in Sardinia.*

b Ita MSS. Vatic. Norm. Anglic. Colbert. &c. necnon vet. ed. cum in recent. legatur, *Ecclesiæ Aleriensis.*

c Vulgati, *in eadem Ecclesia seu civitate.*

EPISTOLA X.

Ad Felicem Episcopum.

Districtam, nisi primæ Justinianæ Episcopo Primati suo pareat, minatur correptionem.

Gregorius Felici Episcopo [a] Sardicæ.

QUaliter obedientia, vel sit reverentia Præpositis exhibenda, ex tuis quoque subjectis ipse non ambigis. In qua re valde est utile, si id quod disciplinæ vigor imponit, nullo cogente, humilitas laudanda servaverit. Pervenit itaque ad nos quod Fratenitas tua Johanni fratri nostro, primæ Justinianæ Episcopo, secundum morem parere despiciat, & nec decreto ejus nec relationi, quam ad nos direxit, juxta consuetudinem voluisse subscribere. Quod si ita est, contristamur: quia superbiæ de te manifestum præbes indicium. Quod quam sit, præcipue in Sacerdote, culpabile, divinæ clamant admonitionis eloquia. Propterea hortamur ut mentis tumore deposito, ordinatori tuo antedicto fratri & coepiscopo nostro humilem te exhibere, ac parere non desinas: quatenus & Deus gaudeat in Fraternitatis vestræ concordia, & alii de te sumant bonitatis exemplum. Nam si, quod non credimus, te in superbia permanere contigerit, districtam [b] canonicamque disciplinæ correctionem, contumaciæ tuæ nos scito ulciscenter imponere. [c] Bene ergo facis, talem te sponte salubri consideratione præbere, qualis esse [d] canonica correctione exigente compelleris. Nam nec tibi denuo post nostram admonitionem licebit ad tuæ voluntatis arbitrium contra morem majoribus tuis inobedientem exsistere, nec tantæ nos indisciplinationis Ecclesiasticam cognosces dissimulare vel differre vindictam.

NOTÆ AD EPIST. X.

a Sardica vulgo Græcis & Turcis *Sophia;* urbs olim Daciæ novæ metropolis, Naissum inter & Philippopolim, Concilio an. 347. ibi habito celebris: nunc Bulgariæ caput ad Ciabrum fluvium versus montem Hæmum. *Guss.* In omnibus Norm. desideratur, *Sardicæ*. In quatuor Vatic. Colb. & in Collect. Pauli Diac. legitur, *Episcopo in Sardica.*

b Vide Antioch. Concil. c. 5. & 9. Nic. can. 6. Apostolor. can. 35. Carthagin. can. 19. in Decret. Leonis Papæ can. 32. dist. 21. In collectione Martini Bracar. c. 2. 3. 4. Vide etiam caus. 9. q. 3. can. 1. 2. &c. Pœna Episcopi inobedientis, abdicatio & excommunicatio, in Antioch. c. 10. *Gussanv.*

c In Collect. Pauli secunda manu, *bene ergo facies.*

d In Collect. Pauli & Vatic. D. *canonica coercitatione*. In Corb. & in Vaticanis E. & C. *coercitione*.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

EPISTOLA XI.

Ad Johannem Episcopum.

Pallio in litaniis solemnibus uti, quatuor dumtaxat per annum diebus, concedit.

Gregorius Johanni Episcopo Ravennati.

Joh. Diac. lib. 4. c. 3.

FRaternitatem vestram valde invenio contristatam, pro eo quod in litaniis induere pallium rationis censura prohibetur. Sed per [a] excellentissimum Patricium, & per eminentissimum Præfectum, atque per alios civitatis suæ nobiles viros importune expetit, ut hoc debeat concedi. Nos autem solicite requirentes ab Adeodato Diacono quondam Fraternitatis tuæ cognovimus, quia nunquam consuetudo fuerit decessoribus tuis, [b] ut in litaniis pallio nisi in solemnitate beati Johannis Baptistæ, beati Petri Apostoli, & beati Martyris Apollinaris uterentur. Cui quidem nequaquam credere debuimus, quia multi apud civitatem Fraternitatis vestræ responsales sæpius fuerunt, qui se fatentur tale aliquid nunquam vidisse. Et de hac re multis potius credendum est, quam uni pro sua Ecclesia aliquid attestanti. Sed quia nos Fraternitatem vestram contristari nolumus, & petitionem filiorum nostrorum apud nos minime frustari: usum pallii, donec subtilius aliquid cognoscamus, in litaniis solemnibus, id est die natalitio beati Johannis Baptistæ, beati Petri Apostoli, & beati Apollinaris martyris, [c] atque in ordinationis vestræ celebratione concedimus. In secretario vero secundum morem pristinum, * susceptis ac dimissis Ecclesiæ filiis, induere vestra Fraternitas pallium debeat, atque ad Missarum solemnia ita proficisci, & nihil sibi amplius ausu temerariæ præsumtionis arrogare: ne dum in exteriori habitu inordinate aliquid arripitur, ordinate etiam quæ licere poterant amittantur. Data [d] mense Octobri, Indictione XIII.

* Sup. lib. 1. Ep. 19. infra Ep. 59. al. 54.

NOTÆ AD EPIST. XI.

a In excusis, *excellentissimum Romanum Patricium*. Nomen hoc in MSS. nostris desideratur.

b Solemnes cleri & populi ad locum pro statione indictum processiones non raro Litaniæ appellantur apud antiquos auctores; quod in processionibus illis Litaniæ seu Preces ac supplicationes concinerentur. Lib. 30. Cod. Theodos. *de hæreticis*. Arcadius Augustus interdicit *iis omnibus ad Litaniam faciendam intra civitatem, noctu vel interdiu profanis coire conventibus*. Atque, ut cæteros taceam, Gregorio ipsi processio dicitur *Litania* Sermon. de mortalitate: *Litania*, inquit, *Clericorum*, id est Clericorum cœtus ad stationem procedens, *exeat* &c. Vide l. 6. ep. 34. & 61.

c Ordinationis Episcopi anniversarius dies solemni ritu celebrari consueverat. Aug. hom. 24. *Cum dies anniversarius nostræ ordinationis exoritur, tunc maxime honor hujus officii tamquam primo imponatur, attenditur.*

d In nullis MSS. id legimus. In Turon. S. Gat. data dicitur, *Mense Novembri Indict.* XIII.

EPI-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

EPISTOLA XII.

Ad Petrum Episcopum.

Agrigentinæ Ecclesiæ redituum quartam partem in visitationis stipendium assignat.

a Gregorius Petro Episcopo [a] Trecalitano.

QUoniam Agrigentina Ecclesia a nobis Fraternitatis tuæ visitationis curæ commissa est, laboribus tuis aliquid ex ea utile prospeximus consulendum. Propterea Maximiano fratri & coepiscopo nostro scripsimus, [b] ut quarta, quam ejusdem Ecclesiæ Episcopum oportebat accipere, a die visitationis tuæ, vel quousque illic eam solicitudinem gesseris, tibi debeat applicari. Unde Fraternitatem tuam necesse est mente solicita cogitare, ut cujus fructus Ecclesiæ percipit, opera studeat solerter impendere, atque ad Deum illic animas congregare, pravos ab iniquitate compescere, & incipientes bona opera, verbo exhortationis nutrire, memor quod de Ecclesia universali scriptum est: *panem otiosa non comedit.* Prov. 31. 27.

NOTÆ AD EPIST. XII.

a Sic legitur in quatuor Vatic. & in Corb. pro *Tricalitano*, quod habent vulgati recent. In Gemet. occurrit *Trecasino*. In Corb. consentientibus veteribus ed. *Troecalitano*. Tricala, seu Triocala urbs olim Episcopalis Siciliæ, in ora australi, Agrigentum inter & Mazarum. Nunc jacet in ruinis, ejusque locus dicitur *Santa Maria di monte vergine*. *Partim ex Gussanv.*

b Quatuor in partes Ecclesiastici reditus & oblationes dividebantur, quarum prior cedebat *Episcopo ejusque familiæ*, *propter hospitalitatem* vel *susceptionem* hospitum, ut docet S. Greg. infra ep. 44. & l. VIII. ep. 7. necnon in ep. ad Augustinum olim 31. l. XII. nunc l. XI. 64. Quartam hanc portionem concedit S. Gregorius Episcopo Ecclesiæ Agrigentinæ visitatori, hac in Ecclesia omnia munia Episcopalia obeunti. In hac epistola mutavimus multa ex unanimi MSS. consensu, de quibus non monuimus, quod sensus idem remaneat.

EPISTOLA XIII.

Ad Gaudentium Episcopum.

Capuanæ Ecclesiæ visitatiouem injungit.

Gregorius Gaudentio Episcopo Nolano.

a Grat. dist. 61. c. 10. QUoniam [a] Fuscus Capuanæ Ecclesiæ Episcopus, in Romana civitate positus, de hac luce migravit, curæ nobis fuit, quæ universis Ecclesiis a nobis impenditur, ad Fraternitatem tuam præsentia scripta dirigere, ut memoratæ Ecclesiæ visitator accedas: sic tamen ut nihil de provectionibus Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque, vel quidquid præfati loci esse patuerit, [b] a quoquam præsumi patiaris: sed omnem vigilantiam atque cautelam circa clerum plebemque ejusdem Ecclesiæ exhibere te convenit, ut in vigiliis obsequioque Ecclesiastico sedulo ac dovote debeant deservire: quatenus Fraternitatis tuæ in- b

instantia atque adhortatione tales se in servitio divino exhibeant, ut irreprehensibile eorum valeat obsequium reperiri.

NOTÆ AD EPIST. XIII.

a *Festus* legitur vel *Sixtus* in editis, sed perperam.

b Eadem custodia visitatori injungitur sup. l. 2. ep. 25. infra l. 6. ep. 21. &c. Circa undecimum seculum, decedentium Episcoporum bona a laicis rapiebantur; nec obstabant hæredes, quod ad eos nihil pertineret. Hunc abusum multis canonibus coerceri oportuit, ut testatur Petrus Damiani l. 5. ep. 6. atque alibi passim. Caus. 12. q. 2. Legesis c. 45. 46. 47. 48. In Chalcedon. c. 22. patet hanc querelam non fuisse novam, quandoquidem id fuerit præcedentibus canonibus vetitum. In sexta Synodo c. 35. prohibetur Metropolitanus involare in res Ecclesiæ vel Episcopi mortui. *Auget*.

EPISTOLA XIV.

Ad Clerum Ecclesiæ Capuanæ.

De visitatione Ecclesiæ Capuanæ Gaudentio commissa.

Gregorius Clero Ecclesiæ Capuanæ degenti Neapoli.

QUoniam Fuscus Capuanæ Ecclesiæ Episcopus hic positus de hac luce migravit, curæ nobis fuit destitutæ Ecclesiæ visitationem fratri & coepiscopo nostro Gaudentio Nolanæ civitatis Episcopo solemniter delegare: cui dedimus in mandatis, ut nihil de provectionibus Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque a quoquam usurpari patiatur. Cujus vos assiduis adhortationibus convenit obedire: quatenus in Ecclesiastico obsequio, atque in Dei laudibus vigilanti debeatis cura persistere, moresque vestros sub digna Ecclesiastici regeminis disciplina componere. Nec quisquam vestrum ejus audeat præceptionibus obviare, sed omni tam Ecclesiastica observatione, quam etiam Ecclesiæ vestræ custodia, ejus provisionibus obedientiam exhibere: quatenus dum ejus regimini vestra fuerit obedientia commodata, & Ecclesiæ vestræ in nullo negligatur utilitas, & ejus sit cura propensior.

EPISTOLA XV.

Ad Johannem Episcopum.

Quinque in illo carpit. Ravennatem Ecclesiam honorare desiderat: sed honorem ex superbia arripi non patitur.

Gregorius Johanni Episcopo Ravennati.

Joh. Diac. l. 4. c. 4.

PRimum me hoc contristat, quia mihi Fraternitas tua duplici corde scribit, & alia blandimenta in epistolis suis exhibet, alia in lingua sua seculariter ostendit. Deinde grave mihi est, quia irrisiones illas, quas habere notarii adhuc pueri solent, usque hodie frater meus Johannes in lingua sua retinet. Mordenter loquitur, & quasi de tali astutia lætatur. Amicis præsentibus blanditur, de absentibus obloquitur.

Ter-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

a Tertio grave mihi & omnino exsecrabile est, quia servis suis, [a] quælibet hora fuerit, turpia crimina imponit, ut effeminati, & adhuc graviter hoc apertius vocentur. Post hoc accessit quod disciplina ad vitam Clericorum custodiendam nulla est, sed tantummodo solum se Clericis
b suis [b] dominum exhibet. Ultimum vero est, quod tamen pondere elationis primum, quia de usu pallii extra Ecclesiam: quod decessorum
c meorum temporibus facere [c] nunquam præsumsit: nunquam a decessoribus ejus præsumtum est, sicut responsales nostri testantur (excepto si reliquiæ conderentur: quod tamen de reliquiis, unus tantummodo po-
d tuit inveniri, [d] qui diceret) meis diebus in despectum meum cum summa audacia non solum faciebat, sed etiam frequentabat.

Ex quibus omnibus invenio, quia honor Episcopatus totus foris in ostensione est, non in mente. Et quidem omnipotenti Deo gratias ago: quia eo tempore quo ad me hoc pervenit, quod ad aures decessorum meorum nunquam pervenerat, Langobardi inter me & Ravennatem civitatem positi fuerant. Nam ostendere forsitan hominibus habui, quan-
e tum [e] scio esse districtus.

Ne autem credas quia ego Ecclesiam tuam in aliquo gravari aut minui
f volo: recordare in [f] Missarum Romanorum solemnibus ubi Ravennas Diaconus stabat, & require ubi hodie stat, & cognosces quia Ecclesiam Ravennatem honorare desidero. Sed ut quicumque quodlibet ex superbia arripiat, hoc ego tolerare non possum. Tamen hac de re jam Diacono nostro Constantinopolim scripsi, ut per omnes, qui sub se etiam tricenos & quadragenos Episcopos habent, requirere debeat. Et sicubi iste usus est, ut in litaniis cum palliis ambulent, absit ut per me Ravennatis honor Ecclesiæ in aliquo imminui videatur.

Hæc ergo omnia quæ superius dixi, Frater carissime, recogita; diem tuæ vocationis attende; quas rationes de sarcina Episcopatus redditurus es, considera. Emenda illos mores notarii. Vide quid in lingua, quid in actu Episcopum deceat. Esto totus purus fratribus tuis. Non aliud loquaris, & aliud in corde habeas. Nec appetas ultra videri quam es, ut possis ultra esse quam videris. Crede mihi, quando ad hunc locum veni, tantæ deliberationis fui tantæque caritatis circa Fraternitatem tuam, ut si eamdem caritatem meam custodire voluisses, adhuc talem fratrem, sicque te pure diligentem, tibique omni devotione concurrentem nunquam inveneras: sed cognitis verbis ac moribus tuis, fateor, resilui. Rogo ergo per omnipotentem Deum, emenda omnia illa quæ præmisi, maxime duplicitatis vitia. Permitte me amare te, & ad præsentem & ad futuram vitam utile tibi esse poterit, ut a Fratribus ameris. Ad hæc autem mihi non verbis, sed moribus responde.

NOTÆ AD EPIST. XV.

a Vatic. D. *quia servis suis, vel aliis, quilibet fuerint, vel qualibet hora fuerint*. In omnibus ed. & in MS. Reg. *quælibet hora fuerit*.

b In Norm. *dominium*.

c Vulgati, *nunquam quisquam præsumsit*, mutato contra MSS. fidem sensu. Nam Gregorius ait Johannem nunquam sub aliis summis pontificibus id præsumsisse, seu ejus Fraternitatem minime usam pallio in litaniis; & in excusis sensus est nullum ex Johannis antecessoribus, immo neminem unquam decessorum Gregorii temporibus, id sibi assumsisse.

d In recent. vulgatis, *qui meis diebus in despectum*, omisso verbo, *diceret*, unde labefactatus sensus.

e Ita vet. editi cum omnibus MSS. Vatic. Norm. Corb. &c. ubi recent. habent,

bent, *discretus*. *Districtus* hic idem est ac, severus.

f Excusi, *Missarum Romanarum*. Sequimur tres Vaticanos, plerosque Norm. & alios nonnullos.

Al. XIV. Indict. VII.

EPISTOLA * XVI.

Ad Datianum Episcopum.

Amice rogat ut sibi afflicto compatiatur.

a Gregorius [a] Datiano Episcopo Metropolitano.

Scripta dulcissimæ & cordis ulnis omnibus amplectendæ vestræ Beatitudinis, tristis accepi, lætus relegi. Quis enim in hac terra non lugeat, quæ Barbarorum gladiis tradita, pene jam non habet qui in ea vivant, & tamen habet quotidie qui moriantur? Sed in quantalibet tristitia, quem non vestræ epistolæ in gaudium exsultationis excuterent? in quibus cum oris efficacia, cum præpollentis sapientiæ ingenio mihi medullitus loquebatur non carnis lingua, sed caritatis. Quia vero ego de fonte vestræ securitatis hauriens, ex aliquanto lætificatus sum, vos quoque rogo, nostræ tristitiæ luctum tangite, & afflictionem nostram in vobismetipsis magistra caritate pertrahite. Neque enim nostri mœroris sordes mundabitis, nisi ipsi quoque per compassionem manum vestri cordis inquinetis. Nam sordida vascula, ut inquinatione terræ careant, cum terra mundari solent: & vos si parumper ad curam nostram vestrum animum ducitis, ut nobis opitulari valeatis, quasi cum luto lutum mundatis. Sed quia hoc operando simul & orando agitis, si quid pro nobis in vobis terrena actio inquinat, statim [b] aqua orationis lavat. b Quia enim si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, compatiendo laboribus nostris ostendite quia unum sumus. Narrare enim mala quæ extrinsecus & intrinsecus patior, epistolari brevitate prohibeor. Sed communis filius Sabinianus Diaconus vestræ dulcissimæ Sanctitati curanda vulnera nostra aperiet: sed ex opere supernæ gratiæ subsequente salute cognoscat, quia medicus est qui vulnus videt. [c] c Pueros vero Episcopo similes non [e] transmitto, nisi prius cum omnipotentis Dei, & Beatitudinis vestræ solatio a terrenis implicationibus exutus ipse Episcopus fuero. Quando enim me apud meipsum invenero, tunc foris mei similes videlicet deformes quæro. [d] Data x. Kal. d Januarii.

NOTÆ AD EPIST. XVI.

a In indice Collectionis Pauli Diaconi legitur, *Domitiano*. Exstant duæ epistolæ ad Domitianum Melitinæ Episcopum Mauricii Imperat. cognatum, qui in utriusque epistolæ scilicet 67. libri III. & 50. l. x. inscriptione dicitur episcopus Metropolitanus, ut hac in epistola Datianus vel Domitianus. Episcopus hic aliquando Constantinopoli degebat, ubi Sabinianus cum ipso erat collocuturus; quod Domitiano congruit, quem Imperator in aula retinebat, ejus consiliis utens. Tam Datianum quam Domitianum in intimis Gregorii fuisse liquet ex scriptis ad eos epistolis. Sic incipit ep. 67. libri III. *Scripta dulcissimæ & suaviss. Beatitudinis vestræ*. Et 50. libri x. *Quam magnæ caritatis sit in mente vestra sinceritas*. Hæc sane maxime conveniunt cum hujusce epistolæ exordio: *Scripta dulcissimæ & cordis ulnis omnibus amplectendæ vestræ Beatitudinis*. Ex his omnibus pene conficitur, Datianum

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

hunc eumdem esse ac Domitianum. Nomen tamen mutare noluimus, quod solus index Collectionis Pauli habeat Domitianum. Hæc autem epistola desideratur in MSS. Anglic. Norm. & plerisque: eam contulimus ad duos Vaticanos A. & D. ad Colbert. & ad Collectionem Pauli.

b Colb. *aqua orationis lava.*

c Vatic. A. *puero Episcopos similes.* Legitur etiam in Colb. *Pueros Episcopos similes.*

d In Vatic. D. *Data x. Kalend. Januarii Indict.* III. In Colbert. *Data die Kalendarum Januarii.* Ita etiam in Collect. Pauli, sed additur, *Indict.* III.

Al. XIX.

EPISTOLA * XVII.

Ad Cyprianum Diaconum.

Dolet de Maximiani Episcopi obitu. Johannem Catanensem Archidiaconum in successorem indicat.

Gregorius Cypriano Diacono.

Johan. l. 3. n. XII.

AMarissimas tuæ Dilectionis epistolas de domni Maximiani obitu [a] mense Novembris suscepi. Et quidem ille ad præmia desiderata pervenit, sed infelix populus Syracusanæ civitatis lugendus est, qui pastorem talem diu habere non meruit. Proinde Dilectio tua solicitudinem gerat, ut in eadem Ecclesia talis debeat ad ordinandum eligi, qui post domnum Maximianum ejusdem regiminis locum non videatur immerito sortiri. Et quidem credo quod Trajanum Presbyterum maxima pars eligat, qui, ut dicitur, bonæ mentis est: sed quantum suspicor, ad regendum locum illum idoneus non est. Tamen si melior inveniri non valet, & ipse nullis criminibus tenetur involutus, condescendi ad eum, cogente nimia necessitate, potest. Si autem mea voluntas ad hanc electionem quæritur, tibi secreto indico quod volo: quia nullus mihi in eadem Ecclesia post domnum Maximianum tam dignus videtur, quam Johannes Archidiaconus Catanensis Ecclesiæ. Qui si fieri potest ut eligatur, credo quod apta valde persona inveniatur. Sed ipse quoque prius de criminibus, quæ impedire possunt, a te secreto requirendus est. A quibus si liber inventus fuerit, eligi jure potest. Quod si factum fuerit, etiam & frater & coepiscopus noster Leo ei [b] cessionem facere debebit, ut liber ad ordinandum possit inveniri. Hæc ergo Dilectioni tuæ indicare curavi: tuæ jam solicitudinis intererit, ut omnia solicite circumspicias, & ea quæ sunt Deo grata, disponas.

NOTÆ AD EPIST. XVII.

a Quatuor Vatic. & alii, *Mense Novembri*. De Maximiano fuse egimus in vita S. Gregorii. Ubi; docebunt indices.

b Tam erant Clerici suæ Ecclesiæ addicti, ut ne eos quidem in Episcopos alterius Ecclesiæ fas esset eligere, nisi missione obtenta, sive, ut vocant, cessione. Vide formulam cessionis tomo 2. Conciliorum Galliæ pro Annone Clerico: *Commendatum ergo eum curæ vestræ suscipite, & nostris ex partibus absolutum in vestrarum ovium numero custodite*, &c. Idem de wilfrido Diacono, de Bernone Acolytho, & Arnegiso Presbytero, & aliis. De Leone Episcopo Catanensi lib. 3. ep. 34. nunc l. 4. ep. 36.

Al. xxxviii. **EPISTOLA * XVIII.** An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

* Ad Johannem Episcopum ;

Quid cum Johanne tum ipse, tum decessor Pelagius, egerint, ob usurpatum Episcopi universalis titulum. Ab hoc ut abstineat rogat, multisque urget momentis. Cavendum ipsi ab adulatoribus.

Gregorius Johanni Episcopo Costantinopolitano.

Joh. Diac. lib. 3. c. 54. EO tempore quo Fraternitas vestra in sacerdotalem honorem provecta est, quantam Ecclesiarum pacem atque concordiam invenerit, recolit. Sed quo ausu, quove tumore nescio, novum sibi conata est nomen arripere, unde omnium Fratrum corda potuissent ad scandalum pervenire. Qua in re vehementer admiror, quia ne ad Episcopatum venire potuisses, fugisse velle te memini. Quem tamen adeptum ita exercere desideras, ac si ad eum ambitioso desiderio cucurrisses. Qui enim indignum te esse fatebaris, ut Episcopus dici debuisses, ad hoc quandoque perductus es, ut despectis Fratribus, Episcopus appetas solus vocari. Et quidem hac de re sanctæ memoriæ decessoris mei Pelagii gravia ad Sanctitatem vestram scripta transmissa sunt. In quibus Synodi, quæ apud vos de fratris quondam & coepiscopi nostri Gregorii causa congregata est, propter nefandum elationis vocabulum, acta dissolvit: & Archidiaconum, quem juxta morem ad vestigia Dominorum transmiserat, Missarum vobiscum solemnia celebrare prohibuit. Post ejus vero obitum, cum indignus ego ad Ecclesiæ regimen adductus sum, & ante per alios Responsales meos, & nunc per communem filium Sabinianum Diaconum alloqui Fraternitatem vestram, ut a tali se præsumtione compesceret, non equidem scripto, sed nudo sermone curavi. Et si emendare nolles, eum Missarum solemnia cum Fraternitate vestra celebrare prohibui, ut Sanctitatem vestram prius sub quadam verecundiæ reverentia pulsarem: quatenus si emendari nefandus ac profanus tumor verecunde non posset, tunc ad ea debuisset, quæ sunt districta, atque canonica perveniri. Et quia resecanda vulnera prius leni manu palpanda sunt: rogo, deprecor, & quanta possum dulcedine exposco, ut Fraternitas vestra cunctis sibi adulantibus, atque erroris nomen deferentibus contradicat, nec stulto ac superbo vocabulo appellari consentiat.

[a] Vere enim flens dico, atque ex intimo viscerum dolore peccatis meis deputo, quod ille meus Frater nuncusque ad humilitatem reduci non valuit, qui ad hoc in Episcopatus gradu constitutus est, ut aliorum animas ad humilitatem reducat: quod ille, qui veritatem docet alios, semetipsum docere, nec me quoque deprecante, consensit. a

Perpende, rogo, quia in hac præsumtione temeraria, pax totius turbatur Ecclesiæ, & gratiæ contradicitur communiter omnibus effusæ. In qua nimirum ipse tantum crescere poteris, quantum penes temetipsum decreveris. Tantoque major efficeris, quanto te a superbi & stulti vocabuli usurpatione restringis. Atque in tantum proficis, in quantum tibi non studueris derogando Fratribus arrogare. Humilitatem ergo, frater carissime, totis visceribus dilige, per quam cunctorum Fratrum concordia, & sanctæ universalis Ecclesiæ unitas valeat custodiri.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

1. Cor. 1. 12. Certe Paulus Apostolus cum audiret quosdam dicere: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephæ*: hanc dilacerationem corporis Domini, per quam membra ejus aliis quodammodo se capitibus sociabant, vehementissime perhorrescens exclamavit, dicens: *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Si ergo ille membra dominici corporis [b] certis extra Christum quasi capitibus, & ipsis quidem Apostolis subjici partialiter evitavit: tu quid Christo, universalis scilicet Ecclesiæ capiti, in extremi judicii es dicturus examine, qui cuncta ejus membra tibimet conaris universalis appellatione supponere? Quis, rogo, in hoc tam perverso vocabulo, nisi ille ad imitandum proponitur, qui despectis Angelorum legionibus secum socialiter constitutis, ad culmen conatus est singularitatis erumpere, ut & nulli subesse, & solus omnibus præesse videretur? Qui etiam dixit: *In cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum. Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.*

Ibid. v. 13.

b

Isai. 14. 13.

Quid enim Fratres tui omnes universalis Ecclesiæ Episcopi, nisi astra cœli sunt? quorum vita simul & lingua inter peccata erroresque hominum quasi inter noctis tenebras lucent. Quibus dum cupis temetipsum vocabulo elato præponere, eorumque nomen tui comparatione calcare, quid aliud dicis, nisi: *In cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum?* An non universi Episcopi nubes sunt, qui & verbis prædicationis pluunt, & bonorum operum [c] luce coruscant? Quos dum vestra Fraternitas despiciens, sub se premere conatur, quid aliud dicit nisi hoc, quod ab antiquo hoste dicitur: *Ascendam super altitudinem nubium?* Quæ cuncta ego cum flens conspicio, & occulta Dei judicia pertimesco, augentur lacrymæ, gemitus se in meo corde non capiunt, quod ille vir sanctissimus domnus Johannes, tantæ abstinentiæ atque humilitatis, familiarium seductione linguarum ad tantam superbiam erupit, ut in appetitu perversi nominis illi esse conetur similis, qui dum superbe esse similis Deo voluit, etiam donatæ similitudinis gratiam amisit; & ideo veram beatitudinem perdidit, quia falsam gloriam quæsivit. [d] Certe Petrus Apostolorum primus, membrum sanctæ & universalis Ecclesiæ, Paulus, Andreas, Johannes, quid aliud quam singularium sunt plebium capita? & tamen sub uno capite omnes membra. Atque ut cuncta brevi cingulo locutionis astringam, Sancti ante Legem, Sancti sub Lege, Sancti sub Gratia, omnes hi perficientes corpus Domini, in membris sunt Ecclesiæ constituti, & nemo se unquam universalem [e] vocari voluit. Vestra autem Sanctitas agnoscat quantum apud se tumeat, quæ illo nomine vocari appetit, quo vocari nullus præsumsit, qui veraciter sanctus fuit.

c

d

e

Numquid non, sicut vestra Fraternitas novit, [f] per venerandum Chalcedonense Concilium hujus Apostolicæ Sedis Antistites, cui Deo disponente deservio, universales oblato honore vocati sunt? Sed tamen nullus unquam tali vocabulo appelari voluit, nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit: ne si sibi in Pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur.

f

Sed hæc, scio, quia vestræ Sanctitati ab illis oriuntur, qui vobis deceptiosa familiaritate deserviunt: contra quos peto ut vestra Fraternitas solerter invigilet, nec se eorum verbis fallendum præbeat. Tanto

enim

enim majores hostes credendi sunt, quanto magis laudibus adulantur. Relinque tales; & si omnino decepturi sunt, saltem terrenorum hominum, & non Sacerdotum corda decipiant. [g] *Sine mortuos ut sepeliant mortuos suos*. Vos autem cum Propheta dicite: *Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi Euge, euge*. Et rursus: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*. Unde & bene quidam Sapiens admonet: *Multi sint pacifici tui, consiliarius autem sit unus tibi de mille. Corrumpunt enim bonos mores colloquia mala*. Antiquus enim hostis cum robustum cor irrumpere non valet, subjunctas ei infirmas personas quærit, & quasi contra alta mœnia scalis appositis ascendit. Sic Adam per subjunctam mulierem decepit. Sic beato Job cum filios occidit, infirmam mulierem reliquit: ut qui ejus cor per se minime poterat, saltem si posset per mulieris verba penetraret. Quicumque ergo juxta vos infirmi ac seculares sunt, in sua semper suasione atque adulatione frangantur: quia inde æternas Dei inimicitias pariunt, unde ipsi perversi amatores videntur.

g Luc. 9. 60. Psal. 69. 4. Ps. 150. 5. Eccli. 6. 6. 1. Cor. 15. 33.

Certe olim clamabatur per Apostolum Johannem: *Filioli, novissima hora est*; secundum quod Veritas prædixit. Pestilentia & gladius per mundum sævit, gentes insurgunt gentibus, [h] terræ concutitur orbis, cum habitatoribus suis terra dehiscens solvitur. Omnia enim quæ prædicta sunt, fiunt. Rex superbiæ prope est, & quod dici nefas est, Sacerdotum ei præparatur exercitus: quia cervici militant elationis, qui ad hoc positi fuerant, ut ducatum præberent humilitatis. Sed hac in re, etiamsi nostra lingua minime contradicat, illius virtus contra elationem in ultionem erigitur, qui superbiæ vitio per semetipsum specialiter adversatur. Hinc enim scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Hinc rursus dicitur: *Immundus est apud Deum, qui exaltat cor*. Hinc contra superbientem hominem scriptum est: *Quid* [i] *superbit terra & cinis?* Hinc per semetipsam Veritas dicit: *Omnis qui se exaltat humiliabitur*. Quæ ut nos ad viam vitæ per humilitatem reduceret, in semetipsa dignata est quod nos admonet demonstrare, dicens: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde*. Ad hoc namque unigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit: ad hoc invisibilis, non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit: ad hoc contumeliarum ludibria, illusionum probra, passionum tormenta toleravit, ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta igitur humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, usque ad passionem mortis factus est parvus? Quia enim originem perditionis nostræ se præbuit superbia diaboli, instrumentum redemtionis nostræ inventa est humilitas Dei. Hostis quippe noster inter omnia conditus, videri supra omnia voluit elatus. Redemtor autem noster magnus manens supra omnia, fieri inter omnia dignatus est parvus.

1. Joh. 2. 18. Luc 21. 10. h Jac. 4. 6. Prov. 16. 5. Eccl. 10. 9. i Luc. 14. 11. Matt. 11. 29.

Quid ergo nos Episcopi dicimus, qui honoris locum ex Redemtoris nostri humilitate suscepimus, & tamen superbiam hostis ipsius imitamur? Ecce novimus Creatorem nostrum de suæ celsitudinis culmine, ut humano generi daret gloriam, descendisse; & nos de infimis creati, de Fratrum minoratione gloriamur. Humiliavit se usque ad nostrum pulverem Deus, & in cœlo os suum ponit, & super terram lingua pertransit pulvis humanus, & non erubescit: non metuit extolli

tolli

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

tolli homo putredo, filius hominis vermis. Reducamus ad animum, Frater carissime, hoc quod per sapientissimum Salomonem dicitur: Eccli. 32. 14. *Ante tonitruum praeibit coruscatio, & ante ruinam exaltabitur cor*. Ubi e diverso subjungitur: *Ante gloriam humiliabitur*. Humiliemur ergo in mente, si ad solidam conamur venire celsitudinem. Nequaquam per elationis fumum oculi cordis obscurentur: qui quanto magis excreverit, tanto celerius evanescit. Pensemus quid nos praecepta admoneant Redemtoris nostri, Matth. 5. 3. dicentis: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum*. Hinc etiam per Prophetam dicit: Isai. 66. 2. *Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos?* Certe cum Dominus ad humilitatis viam adhuc infirmantia discipulorum corda reduceret, dixit: Matt. 20. 27. *Si quis vult inter vos primus esse, erit omnium minimus*. Qua in re aperte cognoscitur, quoniam ille veraciter sublimis est, qui in suis cogitationibus humiliatur. Formidemus ergo in illorum numero adscribi, qui primas in synagogis cathedras quaerunt, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Quod contra discipulis Dominus dicit: Matt. 23. v. 7. & 8. *Vos autem nolite vocari Rabbi. Unus enim magister vester est: vos autem omnes fratres estis. Et Patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester*.

Quid ergo, Frater carissime, in in illo terribili examine venientis judicii dicturus es, qui non solum pater, sed etiam generalis pater in mundo vocari appetis? Caveatur ergo malorum prava suggestio, fugiatur omnis [k] instigatio scandali. Matt. 18. 7. *Oportet* quidem *ut veniant scandala: verumtamen vae homini illi per quem scandalum venit*. Ecce ex hoc nefando elationis vocabulo Ecclesia scinditur: fratrum omnium corda ad scandalum provocantur. Numquidnam mente excidit, quod Veritas dicit: Ibidem. *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris?* Scriptum vero est: 1. Cor. 13. 5. *Caritas non quaerit quae sua sunt*. Ecce vestra Fraternitas sibi arrogat etiam aliena. Rursus scriptum est: Rom. 12. 10. *Honore invicem praevenientes*. Et tu conaris eum omnibus tollere, quem tibi illicite desideras singulariter usurpare. Ubi est', Frater carissime, quod scriptum est: Ibidem. *Pacem habete cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum?* Ubi est quod scriptum est: Matt. 5. 9. *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur?*

Considerare vos convenit, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam coinquinentur multi. Quod tamen si considerare negligimus, contra tantae elationis tumorem judicia superna vigilabunt. Et nos quidem in quos talis tantaque per ausum nefarium culpa committitur, servamus quod Veritas praecepit, dicens: Matt. 17. 3. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiae. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*. Ego itaque per Responsales meos semel & bis verbis humilibus hoc quod in tota Ecclesia peccatur, corripere studui: nunc per meipsum scribo. Quidquid facere humiliter debui, non omisi. Sed si in mea correptione despicior, restat ut Ecclesiam debeam adhibere.

Haec itaque dicens, omnipotens Deus Fraternitati vestrae indicet, quanto circa vos amore constringor: quantumque in hac causa non contra

tra vos, sed pro vobis lugeo. In qua tamen præceptis Evangelicis, institutionibus canonum, utilitatibus fratrum personam præponere non possum, nec ejus quem multum amo.

Scripta autem Sanctitatis vestræ [l] dulcissima atque suavissima de causa Presbyterorum Johannis & Athanasii suscepi, de qua vobis in subsequentibus Domino adjuvante respondebo, quia sub tantis tribulationibus [m] circumfusus Barbarorum gladiis premor, ut non dico multa tractare, sed mihi respirare vix liceat. [n] Data Kalendis Januarii, Indictione XIII.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

NOTÆ AD EPIST. XVIII.

*] Vide Samm. in Vita S. Greg. l. 3. c. 1. nu. 12. & 15. Et ep. 4. l. 7.

a Vatic. E. & Rem. *vere enim infelix dico*.

b Vatic. A. & B. *cæteris extra Christum capitibus*.

c In recent. *luce & miraculis*; quæ nullatenus leguntur in Vatic. Norm. Angl. Corb. Rem. &c.

d Ita MSS. Vatic. Anglic. Norm. Corb. &c. Editi vero, *Petrus Apostolus primum membrum .... Ecclesiæ est ... & tamen sub uno capite membra sunt Ecclesiæ*. In tribus Vatican. & Norm. pro, *singularium*, legitur, *singularum*.

e Excusi, *vocare*, faventibus nonnullis Vatic. at prætulimus *vocari*, quod habent Vatic. D. Anglic. Norm. Rem.

f Hujus Concilii Actione 3. referuntur quidam libelli supplices Romano Pontifici oblati, in quibus *œcumenicus* seu universalis dicitur. Qui cum in Concilio lecti fuissent, titulum hunc Concilium minime reprobavit. Idem dicendum de oratione Paschasini hac in actione relata, in qua scilicet Papam eodem donat titulo.

g Excusi, *sine mortuos sepelire* &c.

h Hic multa mutavimus, præeuntibus MSS. Vatic. Norm. Corb. &c. In Vatic. D. qui a tribus aliis dissentit, legitur: *terra concutitur, urbes cum habitatoribus suis terra dehiscente sorbentur*. In vulgatis: *terra concutitur, orbis cum habitatoribus suis, terra dehiscente, sorbetur*. Quæ lectio ex alia corrupta conflata est. Infra ubi legitur, *Sacerdotum ei præparatur exercitus*: olim legebatur, *Sacerdotum est præparatus exitus* quam lectionem emendavit Gussanv. quibus adjungere liceat quatuor Vatic. & Normannos omnes.

i In editis *quid superbis* &c.

k Vatic. D. *instigatio diaboli*.

l In Vatic. B. *dulcissimæ atque suavissimæ*.

m Corb. & alii, præsertim Norm. *circumfusis*.

n Nullis in MSS. hoc legimus, præterquam in Colbert. ubi inscribitur Indictio XV.

EPISTOLA * XIX.

*Al. XXXIX.

Ad Sabinianum Diaconum.

Epistolam superiorem, ob reverentiam Imperatoris, suavitate respersam, det Johanni Episcopo. Principi is callide persuaserat, ut Gregorium ad pacem secum servandam hortaretur. Sabiniani adversus ejus superbiam animum excitat Gregorius.

Gregorius [a] Sabiniano Diacono.

Joh. Diac. l. 3. c. 55.

De causa fratris nostri viri reverendissimi Johannis Episcopi Constantinopolitani, duas epistolas facere nolui. Sed una breviter facta est, quæ utrumque habere videretur admixtum, id est & rectitudinem, & blandimentum. Tua itaque Dilectio eam epistolam, quam nunc direxi, propter voluntatem Imperatoris dare studeat. Nam de subsequenti talis alia transmittetur, de qua ejus superbia non lætetur. Ad hoc enim usque pervenit, ut sub occasione Johannis Presbyteri ge-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

Sup. Ep. 18. Inf. Ep. 20. 21. 43.

gesta huc transmitteret, in quibus se pene per omnem versum οἰκουμενικὸν Patriarcham nominaret. Sed spero in omnipotentem Deum quia hypocrisim illius superna majestas solvet. Miror autem quomodo Dilectionem tuam fallere potuit, ut permitteres domno Imperatori persuaderi, quatenus ad me sua scripta de hac causa transmitteret, in quibus admoneret ut cum eo pacem habere debuissem. Qui si justitiam tenere vult, illum debuit admonere, ut se a superbo vocabulo compesceret, & protinus inter nos pax fieret. Tamen qua id calliditate a prædicto fratre nostro Johanne factum sit, suspicor, minime pensasti. Idcirco enim hoc ille fecit ut aut audiretur domnus Imperator, & ille in sua vanitate confirmatus esse videretur: aut non a me audiretur, & ejus animus contra me irritaretur. Sed nos rectam viam tenebimus, nihil in hac causa aliud nisi omnipotentem Dominum metuentes. Unde tua Dilectio in nullo trepidet. Omnia quæ in hoc seculo videt alta esse contra veritatem, pro veritate despiciat: in omnipotentis Dei gratia, atque beati Petri Apostoli adjutorio confidat. Vocem Veritatis recolat, dicentis: *Major est* [b] *qui in vobis est, quam* 1. Joh. 4. 4.
qui in mundo: & in hac causa quidquid agendum est, cum summa auctoritate agat. Postquam enim defendi ab inimicorum gladiis nullo modo possumus: postquam [c] pro amore Reipublicæ, argentum, aurum, mancipia, vestes perdidimus: nimis ignominiosum est, ut per eos etiam fidem perdamus. In isto enim scelesto vocabulo consentire, nihil est aliud quam fidem perdere. Unde sicut tibi jam transactis epistolis scripsi, nunquam cum eo procedere præsumas.

NOTÆ AD EPIST. XIX.

a Sabinianus Diaconus S. Gregorii apud Imper. tunc Apocrisiarius erat, cui in Pontificatu successit. In Norm. & plerisque MSS. legitur. *Saviniano*.

b Ita Corb. Vatic. Norm. Anglic. ubi in editis legitur, *qui in cœlis est*, quo autem loco hæc legantur in Script. sacra, nos latet.

c Excusi, *pro utilitate Reipublicæ*.

Al. XXXII.

EPISTOLA * XX.

Ad Mauricium Augustum.

Laudat Imperatoris zelum pro Ecclesiæ pace. Johannis Episcopi hypocrisim depingit. Ambitioso quem usurpabat titulo Ecclesiam totam, venerandas Synodos, pias leges, ipsius Christi mandata turbari: illius proinde superbiam Imperiali auctoritate constringendam. Se vero, nisi humiliter ac suaviter admonentem audiat Johannes, illi cum Deo invicte restiturum.

Gregorius Mauricio Augusto.

Piissimus atque a Deo constitutus dominus noster, inter cæteras augustorum ponderum curas, conservandæ quoque sacerdotali caritati rectitudine studii spiritalis invigilat: videlicet pie veraciterque considerans, neminem posse recte terrena regere, nisi noverit divina tractare, pacemque Reipublicæ, ex universalis Ecclesiæ pace pendere. Quæ enim, serenissime domine, virtus humana, quodque carnei robur brachii contra vestri Christianissimi culmen Imperii irreligiosas præsumeret ma-

manus erigere, si studeret concors Sacerdotum mens Redemtorem suum lingua pro vobis, atque, ut oportebat, meritis exorare? Aut quis ferocissimæ gentis gladius in necem fidelium tanta crudelitate grassaretur, nisi nostra vita, qui Sacerdotes nominamur, & non sumus, a pravissimis gravaretur operibus? Sed dum nos competentia nobis relinquimus, & nobis incompetentia cogitamus, peccata nostra barbaricis viribus sociamus, & culpa nostra hostium gladios exacuit, quæ Reipublicæ vires gravat. Quid autem dicturi sumus, qui populum Dei, cui indigne præsumus, peccatorum nostrorum oneribus premimus? qui quod per linguam prædicamus, per exempla destruimus? qui iniqua docemus operibus, & sola voce ea quæ sunt justa prætendimus? Ossa jejuniis atteruntur, & mente turgemus. Corpus despectis vestibus tegitur, & elatione cordis purpuram superamus. Jacemus in cinere, & [a] excelsa despicimus. Doctores humilium, duces superbiæ, ovina facie lupinos dentes abscondimus. Sed quis horum finis est, nisi quod hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus? Quamobrem providentissime [b] piissimus dominus ad compescendos bellicos motus pacem quærit Ecclesiæ, atque ad hujus compagem Sacerdotum dignatur corda reducere. Quod quidem ego opto, atque quantum ad me attinet, serenissimis jussionibus obedientiam præbeo. Quia vero non causa mea, sed Dei est: & quia non solus ego, sed tota turbatur Ecclesia, quia piæ leges, [c] quia venerandæ Synodi, quia ipsa etiam Domini nostri Jesu Christi mandata superbi atque pompatici cujusdam sermonis inventione turbantur: piissimus dominus locum secet vulneris, atque resistentem ægrum [d] angustæ auctoritatis vinculis constringat. Adstringendo enim ista Rempublicam sublevatis; & dum talia reciditis, de regni vestri prolixitate tractatis.

Cunctis enim Evangelium scientibus liquet, quod voce Dominica sancto & omnium Apostolorum Petro Principi Apostolo, totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: *Petre, amas me? pasce oves meas*. (Joh. 21. 17.) Ipsi dicitur: *Ecce Satanas expetiit cribare vos sicut triticum: & ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. (Luc. 22. 31.) Ipsi dicitur. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum: & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælo*. (Matt. 16. 8.)

Ecce claves regni cœlestis accepit, (Joh. Diac. l. 3. c. 53.) potestas ei ligandi ac solvendi tribuitur, cura ei totius Ecclesiæ, & principatus committitur, & tamen universalis Apostolus non vocatur: & vir sanctissimus consacerdos meus Johannes vocari universalis Episcopus conatur. Exclamare compellor ac dicere: *O tempora, o mores!*

Ecce cuncta in Europæ partibus Barbarorum juri sunt tradita, destructæ urbes, eversa castra, depopulatæ provinciæ, nullus terram cultor inhabitat: sæviunt & dominantur quotidie in necem fidelium cultores idolorum; & tamen Sacerdotes, qui in pavimento & cinere flentes jacere debuerunt, vanitatis sibi nomina expetunt: & novis ac profanis vocabulis gloriantur.

Numquid ego hac in re, piissime domine, propriam causam defendo? Numquid specialem injuriam vindico? [e] causam omnipotentis Dei, causam universalis Ecclesiæ.

Quis est iste, qui contra statuta Evangelica, contra canonum decreta,

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

ta, novum sibi usurpare nomen præsumit? utinam vel sine aliorum imminutione unus sit, qui vocari appetit universalis!

Et certe multos Constantinopolitanæ Ecclesiæ in hæreseos voraginem incidisse novimus Sacerdotes, & non solum hæreticos, sed etiam hæresiarchas factos. Inde quippe Nestorius, qui Mediatorem Dei & hominum Jesum Christum duas esse personas existimans, quia Deum fieri hominem potuisse non credidit, usque ad Judaicam perfidiam erupit. Inde Macedonius, qui consubstantialem Patri & Filio Spiritum sanctum Deum esse denegavit. Si igitur illud nomen in ea Ecclesia sibi quisquam arripit, [f] quod apud bonorum omnium judicium fecit: [g] universa ergo Ecclesia, quod absit, a statu suo corruit, quando is qui appellatur universalis cadit. Sed absit a cordibus Christianis nomen istud blasphemiæ, in quo omnium Sacerdotum honor adimitur, dum ab uno sibi dementer arrogatur.

Certe pro beati Petri Apostolorum principis honore, [h] per venerandam Chalcedonensem Synodum Romano Pontifici oblatum est. Sed nullus eorum unquam [i] hoc singularitatis nomine uti consensit, ne dum privatum aliquid daretur uni, honore debito Sacerdotes privarentur universi. Quid est ergo quod nos hujus vocabuli gloriam & oblatam non quærimus, & alter sibi hanc arripere & non oblatam præsumit?

Ille ergo magis est piissimorum Dominorum præceptione flectendus, qui præceptis canonicis obedientiam præbere contemnit. Ille coercendus est, qui sanctæ universali Ecclesiæ injuriam facit, qui corde tumet, qui gaudere de nomine singularitatis appetit, qui honori quoque imperii vestri se per privatum vocabulum superponit.

Ecce omnes hac de re scandalum patimur. Ad vitam ergo rectam revertatur auctor scandali, & omnia Sacerdotum jurgia cessabunt. Ego enim cunctorum Sacerdotum servus sum, in quantum ipsi sacerdotaliter vivunt. Nam qui contra omnipotem Dominum per inanis gloriæ tumorem, atque contra statuta Patrum suam cervicem erigit, in omnipotenti Domino confido, quia meam sibi nec cum gladiis flectit.

Quid autem nuper in hac urbe ex hujus auditu vocabuli gestum sit, Sabiniano Diacono ac Responsali meo subtilius indicavi. Cogitet ergo Dominorum Pietas de me proprio suo, quem specialiter præ cæteris semper fovit atque [k] continuit, qui & vobis obedientiam præbere desidero, & tamen de mea negligentia reperiri reus in superno tremendoque judicio pertimesco; ac secundum petitionem prædicti Sabiniani Diaconi, aut piissimus dominus ipsum dignetur judicare negotium: aut sæpe nominatum virum, [l] ut ab hac tandem intentione cesset, inflectere. Si ergo judicio Pietatis vestræ justissimo, vel clementibus jussionibus cesserit, omnipotenti Deo gratias referimus, atque de concessa per vos omni Ecclesiæ pace gaudemus. Sin autem in eadem diutius contentione persistiterit, hac de re jam Veritatis sententiam certam tenemus, quæ ait: *Omnis qui se exaltat humiliabitur.* (Luc. 14. 11. & 18. 14.) Et rursus scriptum est: *Ante ruinam exaltatur cor.* (Prov. 16. 18.) Ego autem Dominorum jussionibus obedientiam præbens, prædicto consacerdoti meo & dulciter scripsi, & humiliter, ut ab hac inanis gloriæ appetitione sese emendet, admonui. Si igitur me audire voluerit, habet devotum fratrem. Si vero in superbia persistit, jam quid sequatur aspicio, quia illum sibi adversarium invenit, de quo scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* (Jac. 4. 6.)

EPI-

NOTÆ AD EPIST. XX.

a Recen. ed. *excelsa non despicimus*, invitis MSS. Vatic. Anglic. Norm. &c.

b Excusi, *dominus noster*. Abest *noster* a Vatic. Norm. &c.

c Norm. & Corb. *quia veneranda Synodus*.

d Hic MSS. non consentiunt. Gemet. Audoen. Pratell. Lyr. cum tribus Vatic. habent, *ægrum angustet vinculis auctoritatis. Astringendo enim ista re penitus Rempulicam sublevatis*. Parum discrepat Regius. Becc. *angustet vinculis auctoritatis. Dum enim ista reprimitis, Rempublicam sublevatis*. Consentit Corb. Sequimur Vat. A. & alios.

e Vatic. D. cui consentiunt plerique excusi, *vindico, & non magis causam omnipotentis Dei & causam* &c. Sequimur tres Vaticanos, Norm. Corb. Reg. &c.

f Obscurus est hic locus, qui tamen ita legitur in Norm. Reg. tribus Vatic. & plerisque: nec clarior est excusorum lectio mutando *fecit*, in *fuit*, solus Vatic. D. habet, *quod bonorum omnium judicium fecit*: & quidem optimo sensu. At meliori adhuc Jamesius legit in MSS. Anglic. *quo caput se bonorum omnium facit: universa ergo*. In Sagiensi, *quod caput* &c. Hanc lectionem præferat qui voluerit.

g Multis argumentis hanc novam appellationem concutit. 1. Cadente universali Episcopo, universa ruit Ecclesia. 2. Nullus Romanorum Pontificum hoc nomen assumsit. 3. Honore debito universi Sacerdotes privarentur, si quis etiam Romanus Pontifex hoc appellaretur nomine. 4. Præceptis canonicis adversatur ista appellatio. 5. Omnes hac de re scandalum patiuntur. In Synodo VII. act. 2. contendit Papa Hadrianus cum Tarasio de nomine Patriarchæ œcumenici, & concedit. Vide epistolam Hadriani, & sententiam Basilii Ancyrani, Stauratii Chalcedonensis, Nicephori Dyrrachii, Epiphanii Catanensis, Gregorii Synopes, Sabæ Monachi, Gregorii Monachi. Idem act. 3. in titulo epistolæ Orientalium, necnon in votis Episcoporum Agapii, Johannis Constantin. Basilii, &c. Leo IX. Michaeli Constant. Patriarchæ scribens de S. Leone I. ait: *Superbum refutavit vocabulum penitus, quo videbatur par dignitas subtrahi cunctis per orbem Præsulibus, dum uni ex toto arrogaretur*. Vide totam epistolam. Quid si Græci nomen œcumenici suo Patriarchæ ea tantum de causa tribuerent, quod toti cuidam parti orbis præesset, ut videtur sensisse Anastasius Bibliothecarius in præfatione VII. Synodi in editione Romana. Lege S. Hieronymum l. 5. in Isa. ad illa verb. c. 13. *vox multitudinis*, &, *visitabo super orbis mala*. Ubi explicat quid per *omnem terram*, quid *per orbem*, & *οἰκουμένην* sit intelligendum. *Guss.*

h Melius diceretur, in universali Chalcedonensi Synodo, scilicet actione 3. in aliquot libellis, & in voto Paschasini legati S. Leonis, & act. 6. in voto ejusdem Paschasini. Vocem *per*, interpretantur, durante &c. *Gussanv.* Vide sup. ep. 18. circa medium.

i Ita Vatic. Norm. Corb. Reg. in quibusdam tamen pro, *nomine*, legitur, *vocabulo*. In vulgatis, *hoc singularitatis nomen assumsit, nec uti consensit*.

k Eodem modo interpretandum est hoc loco verbum *continere*, ac in ep. 5. libri 1. nomen *continentia*. Vide notas.

l Tres Vatic. *aut sæpe nomin. virum, ab hac tandem intentione non esset* (forte *non cesset*) *inflectere*.

Al. xxxiv.

EPISTOLA * XXI.

Ad Constantinam Augustam.

Ut Johannis ambitioni se opponere pergat hortatur. Perstringit illius hypocrisim, perversitatem ac superbiam. Conqueritur Imperatorem illi, & Maximo patrocinari. Huic, ob Principis reverentiam, quod nesciente se ordinatus sit indulget: alia ejus facinora discutienda & judicanda reservat.

Gregorius Constantinæ Augustæ.

OMnipotens Deus, qui Pietatis vestræ cor suæ dextera majestatis tenet, & nos ex vobis protegit, & vobis pro temporalibus a-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

ctibus æternæ præmia remunerationis parat. Nam Sabiniano Diacono Responsali meo scribente cognovi in causis B. Petri Apostolorum Principis contra [a] quosdam superbe humiles & ficte blandos, quanta se justitia vestra Serenitas impendat. Et in Redemtoris nostri largitate confido, quia bonum hoc in serenissimo domino & piissimis filiis, [b] in cœlesti quoque patria retributionem recipietis. Nec dubium est peccatorum vinculis [c] solutos, æterna vos bona recipere, qui in causis ejus Ecclesiæ ipsum vobis, cui potestas ligandi & solvendi data est, debitorem fecistis. Unde adhuc peto ut nullius prævalere contra veritatem hypocrisim permittatis: quia sunt quidam, qui juxta egregii prædicatoris vocem, per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium, qui veste quidem despecti sunt, [d] sed corde tument. Et quasi in hoc mundo cuncta despiciunt, sed tamen ea quæ mundi sunt, cuncta simul adipisci quærunt. Qui indignos se omnibus hominibus fatentur, sed privatis vocabulis contenti esse non possunt: quia illud appetunt, unde omnibus digniores esse videantur. Vestra itaque Pietas, quam omnipotens Deus cum serenissimo domino, universo mundo præesse constituit, illi per favorem justitiæ famulatum suum reddat a quo jus tantæ potestatis accepit: ut quanto verius in exsecutione veritatis auctori omnium servit, tanto securius commisso sibi mundo dominetur.

Joh. Diac. lib. 3. c. 51.

Præterea indico, quia piissimi domini scripta suscepi, ut fratri & consacerdoti meo Johanni debeam esse pacificus. Et quidem sic religiosum dominum decuit ut ista præciperet Sacerdotibus. Sed cum se nova præsumtione atque superbia idem frater meus universalem Episcopum appellet; itaut sanctæ memoriæ decessoris mei tempore adscribi se in Synodo tali hoc superbo vocabulo faceret, quamvis cuncta acta illius Synodi, Sede contradicente apostolica soluta sint: triste mihi aliquid serenissimus dominus innuit, quod non eum corripuit qui superbit, sed magis ab intentione mea declinare studuit, qui in hac causa [e] Evangeliorum & canonum, humilitatis atque rectitudinis veritatem defendo. Qua in re a prædicto fratre & consacerdote meo contra Evangelicam sententiam, contra beatum quoque Petrum Apostolum, & contra omnes Ecclesias, contraque statuta canonum agitur. Sed est omnipotens Dominus, in cujus manu sunt omnia, de quo scriptum est: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*. Et quidem sæpe præfatus sanctissimus frater serenissimo domino multa suadere conatur: sed bene novi, quia tantæ illæ orationes ejus & lacrymæ, nil ei a quoquam contra rationem aut animam surripi permittunt. Prov. 21. 30.

Triste tamen valde est, ut patienter feratur, quatenus despectis omnibus, prædictus frater & coepiscopus meus solus conetur appellari Episcopus. Sed in hac ejus superbia quid aliud nisi propinqua jam Antichristi esse tempora designatur? Quia illum videlicet imitatur, qui spretis in sociali gaudio Angelorum legionibus ad culmen conatus est singularitatis erumpere, dicens: *Super astra cœli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, & ascendam super altitudinem nubium, & ero similis Altissimo*. Unde per omnipotentem Dominum rogo, ne Pietatis vestræ tempora permittatis unius hominis elatione maculari, neque tam perverso vocabulo ullum quoquo modo præbeatis assensum, atque hac in causa nequaquam me Pietas vestra despi- Isai. 14. 13.

despiciat: quia etsi peccata Gregorii tanta sunt, ut pati talia debeat, Petri tamen Apostoli peccata nulla sunt, ut vestris temporibus pati ista mereatur. Unde iterum atque iterum per omnipotentem Dominum rogo, ut sicut parentes priores vestri Principes, sancti Petri Apostoli gratiam quæsierunt: ita vos quoque & hanc vobis quærere, & conservare curetis, & propter peccata nostra, qui ei indigne servimus, ejus apud vos honor nullatenus minuatur, & qui modo vobis adjutor esse in omnibus, & postmodum vestra valeat peccata dimittere.

f Viginti [f] autem jam & septem annos ducimus, quod in hac urbe inter Langobardorum gladios vivimus. Quibus quam multa hac ab Ecclesia quotidianis diebus erogantur, ut inter eos vivere possimus, suggerenda non sunt. Sed breviter indico, quia sicut in Ravennæ partibus Dominorum Pietas apud primum exercitum Italiæ [g] sacellarium habet qui causis supervenientibus quotidianas expensas faciat, ita & in hac urbe in causis talibus eorum sacellarius ego sum. Et tamen hæc Ecclesia, quæ uno eodemque tempore Clericis, monasteriis, pauperibus, populo, atque insuper Langobardis tam multa indesinenter expendit, ecce adhuc ex omnium Ecclesiarum premitur afflictione, quæ de hac unius hominis superbia multum gemunt, etsi nihil dicere præsumunt.

h Salonitanæ vero civitatis [h] Episcopus me ac Responsali meo nesciente ordinatus est, & facta res est quæ sub nullis anterioribus Principibus evenit. Quod ego audiens, ad eumdem prævaricatorem, qui inordinate ordinatus est, protinus misi, ut omnino Missarum solemnia celebrare nullo modo præsumeret, nisi prius a serenissimis Dominis cognoscerem, si hoc fieri ipsi jussissent, quod ei sub excommunicationis interpositione mandavi. Et contemto me atque despecto, in audaciam quorumdam secularium hominum, quibus denudata sua Ecclesia, præmia multa præbere dicitur, nuncusque Missas facere præsumit, atque ad me venire secundum jussionem Dominorum noluit. Ego autem præceptioni Pietatis eorum obediens, eidem Maximo, qui me nesciente ordinatus est, hoc quod in ordinatione sua me vel Responsalem meum prætermittere præsumsit, ita ex corde laxavi, ac si me auctore fuisset ordinatus. Alia vero perversa illius, scilicet mala corporalia, quæ cognovi, vel quia cum pecuniis est electus, vel quia excommunicatus Missas facere præsumsit, propter Deum irrequisita præterire non possum. Sed opto, & Dominum deprecor, quatenus nihil in eo de his quæ dicta sunt, valeat inveniri, & sine periculo animæ meæ causa ipsius terminetur. Prius tamen quam hæc cognoscantur, serenissimus dominus discurrente jussione præcepit, ut eum venientem cum honore suscipiam. Et valde grave est, ut vir de quo tanta & talia nuntiantur, cum ante requiri & discuti debeat, honoretur. Et si Episcoporum causæ mihi commissorum apud piissimos Dominos aliorum patrociniis disponuntur, infelix ego in Ecclesia ista quid facio? Sed ut Episcopi mei me despiciant, & contra me refugium ad seculares judices habeant, omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breviter suggero, quia aliquantulum exspecto; & si ad me diu venire distulerit, in eo exercere districtionem canonicam nullo modo cessabo. In omnipotenti autem Domino confido, quia longam piissimis Dominis vitam tribuet, & de nobis sub manu vestra non secundum peccata nostra, sed secun-

Jo. Diac. l. 4. c. 90.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

cundum gratiæ suæ dona disponet. Hæc ergo tranquillissimæ Dominæ suggero: quia integerrima serenitatis ejus conscientia quanto moveatur zelo rectitudinis, atque justitiæ, non ignoro.

NOTÆ AD EPIST. XXI.

a Excusi, *quosdam superbos humiles facietenus & blandos*. Sequimur Norm. Corb. Collectionem Pauli Diaconi &c.

b Vulgati, *in cœlestis quoque patriæ retributione*.

c Collectio Pauli, Norm. & alii MSS. *vinculis absolutis*.

d Vatic. & Collectio Pauli, *sed corde non sunt*.

e Ita Collectio Pauli, tres Vatic. Norm. Corb. &c. In recent. excusis legitur, *Evangelium & canonum statua, humilitatis atque rectitudinis virtutem*; quod etiam habet Vatic. D.

f Satis constat Langobardos egressos Pannonia Kal. April. an. 568. Indict. I. Ne igitur dicamus hanc epistolam loco suo motam, intelligendi sunt anni 27. non de prima invasione Langobardorum in Italiam sed de Urbis infestatione. Favet Theophanes in Chron. qui ait eos Indict. II. coepisse prædari in Italia. Confer. ep. 38. l. 13. E. V.

g Saccellarius hic dicitur quæstor qui ærario præficitur. Hæc vox a *sacculis* est desumta. Vide ep. 44. libri 1.

h Maximus, de quo vide supra lib. IV. ep. 10. & 20.

Al. XLVII.

EPISTOLA * XXII.

Ad Nobiles Syracusanos.

Cum Episcopi electionem Gregorii arbitrio commisissent, talem eis ordinare studet, qui Maximianum decessorem imitetur.

Gregorius Nobilibus Syracusanis.

a LAudis vestræ testimonium, [a] quam direxistis gerit epistola, quod electionis vos onera sapienter declinasse significat. Et quoniam nostro hoc arbitrio commisistis, ac multa bona de venerandæ memoriæ quondam Maximiano Episcopo referentes talem vobis ordinari deposcitis, vos quidem sicut decet fideles filios, facitis, quia hæc de digno solicitoque patre testamini, & obtrectantibus aliis bona ipsius etiam post obitum non tacetis. Unde oramus omnipotentem Dominum, ut & vobis pro sinceritatis vestræ voluntate retribuat, & obloquentibus clementer ignoscat. Hoc tamen sciat Magnitudo vestra: quia civitati illi quem dare Maximiano reverendissimo similem non habemus. Sed quia a clero, & plebe Ecclesiæ Syracusanæ Agatho, ab aliquibus autem alter eligitur: hunc qui a clero, & plebe electus est, ad nos iterum venire necesse est; ut utrisque cominus constitutis, ille qui Deo placuerit, & utilior visus fuerit, ordinetur. Nam desiderii nostri est, talem illic cum Christi gratia ordinari Pontificem, qui bonorum supradicti Episcopi cujus vos actionibus testimonium perhibetis, in omnibus debeat, Deo adjutore, imitator exsistere.

NOTÆ AD EPIST. XXII.

a In excusis, *quam direxistis epistola, electionis vos onera . . . declinasse significat*. Sequimur Vatic. Norm. &c.

Al. XXII. **EPISTOLA * XXIII.** An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

Ad Castorium Notarium.

Ad eligendum quantocius Episcopum Ravenates hortetur. Non largum præmiis, sed dignum meritis eligant.

a Gregorius [a] Castorio Notario.

NImis nos Johannis fratris & coepiscopi nostri mors cognita contristavit, maxime quod civitas illa hoc tempore amisit pastoralis curæ solatium. Quia igitur plurimæ utilitates exposcunt ut Ecclesiæ ipsi Sacerdos sine mora, Christo auctore, debeat ordinari: ideoque Experientiæ tuæ præcipimus, quatenus clerum & populum omni instantia studeat adhortari, ut consecrandum sibi non differant eligere Sacerdotem. Quos tamen & præ omnibus admonere te volumus, ut in generali causa utilitates proprias non attendant. Nulla ergo sit in hac electione venalitas, ne dum præmia appetunt, [b] discretionem electionis amittant: & illum dignum ad hoc esse arbitrentur officium, qui non meritis, sed datione placuerit. Specialiter enim & absolute cognoscant, quia non solum indignus est sacerdotio, sed & aliis profecto erit culpis obnoxius, quisquis Dei donum pretii præsumserit venalitate mercari. Non itaque largus præmiis, sed dignus meritis eligatur. Nam & electum & eligentes [c] pœna respiciet, si sacerdotii sinceritatem mente sacrilega violare tentaverint. Sive autem unus, sive duo electi fuerint, quinque de prioribus Presbyteris, & quinque [d] de præcedentibus simul venire ad nos per omnia commoneto. De Clericis vero præter eos qui venire deliberant, si quos alios præsentes esse necessarios æstimas, ad nos sine mora transmitte; ut ad ordinandam Ecclesiam, nec excusatio, nec aliqua possit provenire dilatio [e].

NOTÆ AD EPIST. XXIII.

a In Indice epistolarum Collectionis Pauli legitur, *Castriano Diacono*; sed in titulo epistolæ *Castoro Notario*.

b Recent. excusi, *virtutem discretionis*. Vet. ed. MSS. consentiunt.

c Ita quatuor Vatic. Collectio Pauli, Reg. In Norm. & Corb. *par culpa respiciet*.

d Vulgati, *de præcedentibus Diaconibus*. Abest *Diacan.* a Reg. Corb. tribus Vatic. plerisque Norm. & Collect. Pauli.

e In Collect. Pauli sic absolvitur: *Data die* XIII. *Feb.* (id est Februarii) *Indict.* XIII.

Al. XVIII. **EPISTOLA * XXIV.**

Ad Romanum Exarchum.

Ne Speciosum Presbyterum Episcopo suo resistentem tueatur: neque patrocinetur Sanctimonialibus ad seculum reversis.

a Gregorius [a] Romano Exarcho Italiæ.

Joh. Diac. l. 3. c. 48. APud Excellentiam vestram pravorum audacia correptionis debet aculeos magis quam defensionis invenire solatium. Nam satis grave

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

ve est, si illic habere pravam contingat actionem refugium, unde disciplinæ decet prodire censuram. Pervenit itaque ad nos Speciosum quemdam Presbyterum, qui causa poscente in monasterium a Johanne fratre & coepiscopo nostro fuerat deputatus, contra sui Pastoris exinde voluntatem exiisse, [b] & Ecclesiasticæ constitutionis vigore despecto, ante dicto Episcopo, vestra fretum tuitione, resistere. Quod quia Excellentiæ vestræ sine dubio pulsat invidiam, necesse est ut ab ejus vos, habita discretione, debeatis tuitione suspendere: ne si nominis vestri occasione, Pastori suo inobediens vel contumax fuerit ad tempus, & vestros contra vos judices defensare, atque Excellentiam vestram hac ex re cogatur offendere, & nos pariter de vestra discordia contristare.

Comperimus præterea, quod dici nefas est, quasdam mulieres, quæ nuncusque in religioso atque monachico habitu permanserunt, [c] suam vestem & suam velaturam deponere; & conjugibus, quod sine gravi referre non possumus dolore, sociari. Sed hoc quidem [d] ut dicere vel attentare præsumant, favoris vestri patrocinio fulciri dicuntur: quod nos credere perversitatis ipsius acerbitas non permittit. Petimus ergo ut in tanto vos peccato miscere nullatenus debeatis. Nam hujusmodi iniquitatem impunitam propter Deum nullo modo patimur remanere. Unde iterum quæsumus, ut Excellentia vestra in talium se causarum defensione non misceat, ne & Deus suam defendat injuriam, & inter nos aliorum pariat culpa discordiam, [e] Mense Februario. Indictione XIII.

NOTÆ AD EPIST. XXIV.

a De Romano lege ep. 33. lib. I. In editis additur titulo, *Residenti Ravennæ*: quod in MSS. minime repertum expunximus.

b Vatic. D. *& Ecclesiasticæ consuetudinis*.

c Excusi, *sacram vestem* &c. Cæterum antiquissimam velandarum virginum consuetudinem repete ex Tertull. lib. de velandis virginibus, qui tamen de solis sacris virginibus non loquitur. De solemnis veli impositione ac benedictione pro sacris virginibus, Hieronymus ad Demetriadem de servanda virginitate: *Scio quod ad imprecationem Pontificis flammeum virginale sanctum operuit caput*. Et Ambros. exhort. ad virgines: *venit Paschæ dies, in toto orbe baptismi Sacramenta celebrantur, velantur sacræ virgines*.

d Excusi, sensu quidem optimo, *ut facere vel attentare*.

e Ita Vatic. & Turon. S. Gat. In aliis MSS. nostris hoc desideratur.

EPISTOLA * XXV.

Ad Severum Episcopum. *Al. xx.*

Visitationem Ecclesiæ Ravennatis commendat.

Gregorius Severo [a] Ficulino Episcopo,

OBitum [b] Johannis Antistitis directa relatio patefecit. Quapropter visitationis destitutæ Ecclesiæ Fraternitati tuæ operam solemniter delegamus: quam ita te convenit exhibere, ut nihil de provectionibus Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque, vel quidquid illud est in patrimonio ejusdem a quoquam præsumatur Ecclesiæ, &c. [c] *Secundum morem*.

NO-

NOTÆ AD EPIST. XXV.

a Ficulum a modernis Geographis Ficocle, vulgo *Cervia*, ex Ferrario, urbs olim Æmiliæ in ora maris Adriatici, inter ostia Savii fluvii & Rubiconis, nunc Romandiolæ, adhuc episcopalis. *Gussanv.*

b Obiit Mense Januario die undecima. Sed de annis sedis ejus vide apud Murator. Scr. It. t. 2. p. 117. E. V.

b In excusis, *secundum modum præhabitum*.

a *Al.* XXI.

[a] EPISTOLA * XXVI.

Ad Ravennates.

Commissam Severo Ravennatis Ecclesiæ visitationem.

Gregorius Clero, Ordini, & plebi consistenti Ravennæ.

Supra Ep. 26. & ep. 39. l. 2. & 41. l. 4.

VEstri Antistitis obitum cognoscentes, curæ nobis fuit visitationem destitutæ Ecclesiæ fratri & coepiscopo nostro Severo Ficulino solemniter delegare, cui dedimus in mandatis, ut nihil de provectionibus Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque a quoquam usurpari patiatur. Cujus vos assiduis adhortationibus convenit obedire, &c. *Secundum morem.*

NOTÆ AD EPIST. XXVI.

a Hæc ep. uti superior in MSS. Norm. & in multis aliis desideratur.

Al. XXII.

EPISTOLA * XXVII.

Ad Cyprianum Diaconum.

Attendat num res Ecclesiæ minuerit defunctus Episcopus. Ad successoris electionem clerum & populum hortetur.

Gregorius Cypriano Diacono.

Grat. Caus. 12. q. 5. c. 2. Obitum. a

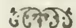
OBitum [a] Theodori Episcopi Dilectionem tuam jam credimus cognovisse. Sed quia ipse testamentum dicitur condidisse, subtiliter ne quid de rebus Ecclesiæ suæ consumsisset, te oportet inquirere. Et siquidem cum exinde aliquid incongrue minuisse didiceris, ita age ut res ipsæ ab eo, cujus interest, modis omnibus reparentur. Clerum vero & populum loci ipsius admonere te convenit, ut omni dilatione postposita, eligant qui sibi revelante [b] Deo, debeat Episcopus ordinari. b

NOTÆ AD EPIST. XXVII.

a Episcopi Lilybetani, ut patet ex ep. 13. lib. VI. ubi agitur de Episcopo eidem Ecclesiæ ordinando. Exstat ep. 50. libri III. ad eumdem Theodorum, *Auget.*

b Non per Prophetiam aut per visionem prodigiosam atque inusitatam; sed per motionem spiritus Dei, qua mens ab omni præjudicio vacua, simplici corde quæ Dei sunt quærit.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

Al. xxiv.

EPISTOLA * XXVIII.

Ad Castorium Diaconum.

Pisaurensis Episcopi aliorumve Sacerdotum vitam perscrutetur: si quid sinistrum invenerit, renuntiet. Tutorem tueatur, ut quæ sibi pro pauperibus injuncta sunt valeat exsequi.

a Gregorius [a] Castorio Diacono.

b QUædam ad nos de [b] Pisaurensi Episcopo pervenerunt, quæ indiscussa nullo modo sunt relinquenda. Propterea Experientiæ tuæ præcipimus, ut de vita & actibus ipsius subtili indagatione studeat perscrutari. Et si quid fortasse repererit, quod sacerdotii, quod absit, integritatem valeat maculare, ad nos eum cum scriptis tuis de his quæ in veritate cognoveris, omnimodo sub competenti cautela transmitte: ut informati, Deo revelante, subtilius de veritate, quid fieri debeat, pertractemus. Non solum autem de eo, sed & de aliorum quoque Sacerdotum te vita convenit esse solicitum. Et si de quolibet sinistrum quippiam sentire potueris, nobis renuntiare festina, ut actuum pravitas salubriter cum Dei solatio debeat emendari.

Pervenit quoque ad nos, Adeodatum quemdam civem Pisaurensem, filio atque vernaculo suo heredibus institutis, Thomam deputasse tutorem: hanc conditionem adjiciens, ut si forte heredes ipsius in pupillari ætate de hac vita transirent, omnis ejus substantia per manus ante dicti tutoris debuisset pauperibus erogari. [c] Sed obitis qui heredes fuerunt instituti, ne defuncti possit voluntas impleri, suprascriptus tutor a quibusdam dicitur impediri. Propterea si sicut edocti sumus, ita esse in veritate compereris, curæ atque solicitudinis tuæ sit, ante dictum tutorem rationabiliter tueri, atque defendere, ut quæque sibi injuncta sunt, valeat effectui mancipare. Sed quoniam dicitur, eumdem tutorem velle aliquid [d] in Diaconia, quæ ibidem constituta est, emere, summopere ei solatiari festina; ut ea quæ mercedis intuitu piis causis relicta sunt, te concurrente sine cujusquam possint impedimento compleri. Valerianum vero Monachum, quem emendatum in monasterio beati Johannis in Classe posito tradidisti, in eodem eum monasterio sine dubio volumus permanere. Præterea ne quam necessitatem in expensis tua Experientia patiatur de reditibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, qui illic te providente aggregati sunt, omnes expensas tuas te facere volumus. Et si quid superfuerit, nobis cum veneris defer.

(margin: c; d; Johan. Diac. lib. 2. cap. 55.)

NOTÆ AD EPIST. XXVIII.

a Vatic. D. *Gastorio Notario*.

b Pisaurum, vulgo *Pesaro*, urbs olim Umbriæ clara ad ostia Isauræ fluvii vulgo *la Foglia*, nunc adhuc Episcopalis sub Archiepiscopo Urbinate in Ducatu Urbini.

c Ita quinque Anglic. & Becc. quibus suffragantur nonnulli editi, ut Paris. 1586. ubi legitur, *sed defunctis*. Hoc enim loco *obitis* significat *mortuis*. Certe nisi ita legatur, sensus deficit: *sed ab iis qui heredes fuerunt instituti, ne defuncti possit voluntas impleri suprascriptus tutor a quibusdam* (quod quidem omittitur in editis, at in omnibus MSS. legitur) *dicitur impediri*; superfluit, *ab iis*. Et sane testatoris voluntas impleri nonpoterat, quamdiu

diu heredes ab eo instituti viverent: ergo jam obierant.

d Divisa per regiones urbe, ac præfecto regionibus singulis Diacono, Diaconiæ dicta sunt loca in quibus per Diaconos regionarios, pauperes, viduæ, pupilli, senes propriæ regionis alebantur. Erant publicæ quodammodo pauperum hospitales domus, quarum usu præcipuo exolescente, ipsisque dirutis ædibus, Diaconiæ nomen ipsarum sacellis & oratoriis mansit; a quibus earum præfecti Diaconi Cardinales urbis Romæ postea dicti sunt. Anastasius in Hadriano I. *Idem egregius Præsul .... Diaconias constituit, in quibus & multa bona fecit ... concedens eis agros, vineas, oliveta, servos, ancillas, & peculia diversa, atque res mobiles, ut de reditu eorum crebris exactionibus Diaconiæ proficientes, pauperes Christi reficerentur*. Nec Romæ dumtaxat fuisse Diaconias ostendit hæc epistola. Vide infra lib. 10. ep. 21. De Diaconiis plura Cangius in Glossario, & Mabillon. tomo 1. ac 2. Musei Italici.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

Al. xxv.

EPISTOLA * XXIX.

Ad Vincomalum Defensorem.

Illum instituit Ecclesiæ defensorem.

Gregorius Vincomalo Defensori.

a [a] Ecclesiasticæ utilitatis intuitu id nostro sedit arbitrio, ut si
b [b] nulli conditioni vel corpori teneris obnoxius, nec fuisti Clericus alterius civitatis, aut in nullo tibi canonum obviant statuta, officium Ecclesiæ Defensorum accipias: ut quidquid pro pauperum commodis tibi a nobis injunctum fuerit, incorrupte & vivaciter exsequaris, usurus hoc privilegio quod in te habita deliberatione contulimus: ut omnibus, quæ tibi a nobis fuerint injuncta, complendis operam tuam fidelis exhibeas, redditurus da actibus tuis sub Dei nostri judicio rationem. Hanc autem epistolam [c] Paterio c
notario Ecclesiæ nostræ scribendam dictavimus. [d] Mense Martio, In- d
dictione XIII.

NOTÆ AD EPIST. XXIX.

a Hac epistola continetur formula diplomatis, quo Defensor creabatur.

b Hic conditio est servitium quod in libertis seu manumissis sibi nonnunquam reservabant patroni: cum contra in manumissis directis, id est plenariis, ab omni noxiæ conditionis servitio eximerentur. De conditionibus illis plura apud Cangium; *Corpori obnoxius*, sive *homo de corpore* dicitur, *qui glebæ affixus est, qui censum debet de capite, aut alterius servilis est conditionis*. Vide Cangii Glossarium.

c Videtur ille esse qui ep. 22. l. IX. dicitur *secundicerius*, quique librum Testimoniorum edidit ex operibus S. Greg. *Gussanv.*

d Ita habet Turon. S. Gat.

Al. II. *Lib.* 2. *Indict.* III.

EPISTOLA * XXX.

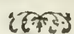
a [a] Ad Mauricium Augustum.

Imperatoribus pro triginta libris auri in eleemosynam missis gratias agit. Scribonem laudat, tum de fideli summæ illius distributione, tum de rogis militum liberali manu factis.

Gregorius Mauricio Augusto.

Dominorum pietas, quæ suos consuevit misericorditer famulos [b] continere, ita benigna hic sub- b
ventione resplenduit, ut cunctorum de-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

debilium inopia, largitatis ejus sit consolatione sublevata. Pro qua re lacrymabili prece omnes deposcimus, ut omnipotens Deus qui Clementiæ vestræ ad hoc corda compunxit, incolume in amoris sui constantia Dominorum servet imperium, ut victorias eorum in cunctis gentibus auxilio suæ majestatis extendat. Triginta itaque libras auri, quas con-
c famulus meus Busa detulit [c] Scribo, Sacerdotibus, egenisque, & aliis fideliter erogavit. Et quia quædam in hanc urbem sanctimoniales feminæ ex diversis provinciis venerunt, post captivitatem fugientes, ex quibus quantum locorum possibilitas recipit, aliquæ in monasteriis datæ sunt: quæ vero in eis minime capi [f] potuerunt, singluariter degentes inopem vitam ducunt: placuit ut hoc quod cæcis, truncis, aliisque debilibus superesse posset, eis erogari debuisset: dummodo non solum Dominorum misericordiam indigentes indigenæ, sed advenientes etiam peregrini susciperent. Unde actum est, ut simul omnes pro vita Dominorum concorditer orarent: quatenus omnipotens Deus longa vobis & quieta tempora tribuat, & Pietatis vestræ felicissimam sobolem diu in Romana
Republica florere concedat. [d] Rogæ d
quoque militum ita per prædictum consamulum meum Scribonem, præ-
sente quoque glorioso Casto [e] ma- e
gistro militum factæ sunt, ut dona Dominorum cuncti sub disciplina debita gratias agendo susciperent,
& hoc [f] quod eis prius dominari f
consueverat, omne murmur averte-
rent [g]. g

NOTÆ AD EPIST. XXX.

a Hæc epistola desideratur in Vatic. B. C. D. In Normannis est inter prætermissas. Reperitur in Collectione Pauli.

b Hoc est *fovere*, *sustentare*. Vide l. 1. ep. 44. & 45. & hom. 20. in Evang. col. 1521.

c Hæc vox Romana *ὄνσκρίβωνα ῥωμαῖοι κατονομάζουσιν*, Theophylact. Simocatta lib. 1. hist. Mauric. c. 4. & lib. 7. c. 3. apud Suidam Præfectus Protectorum Imperatoris, seu Comes Domesticorum Equitum & Peditum *σκρίβον κατὰ λατίνους σωματοφυλάκων ὑπερφερόμενος*. Apud Agathiam lib. 3. hist. sumitur pro excubitore palatii. Legitur apud Anastasium in Vigilio, in Theodoro. *Gussanv.*

d Sensum hujus vocis repete ex ep. 46. lib. 11. In vet. ed. & in Vatic. male legitur *togæ*.

e Castus vir strenuus, exercitus Mauricii Imp. dux, contra Chaganum Avarum Regem egregie pugnans dolo capitur, postea ingenti pecunia redimitur. Simocatta lib. 2. c. 10. & 17. Miscella lib. 17. ad an. 4. Mauricii. *Guss.*

f In excusis, *quod eis prius donari*. Id emendavimus ex MSS. Anglic. Norm. & Collect. Pauli.

g In Collectione Pauli & in Norm. *Data die* XII. *mensis Martii Indict.* XIII.

EPISTOLA * XXXI.

* *Al.* 112. *Ind.* VII.

Ad Conductores Massarum.

Donec adveniat Gallicani patrimonii rector, Arigio Patricio obediant.

a Gregorius [a] Conductoribus Massarum per Galliam.

QUamvis inter medias sitis turbas gentium constituti; tamen ratio nos ipsa suspicari compellit, multum vos ab aliis bona actione distare. Sicut enim appellatio sancti Petri Apostolorum principis familiam Ecclesiæ tantæ multitudini clariorem demonstrat: ita debetis cæteros morum claritate præcedere, atque eos quibus præestis, ut bene agant, ut agnoscant cui serviunt, assidue commonere: ut a rapinis gen-

gentium, atque pravitatibus abstineant, & familia Ecclesiæ non solum nomine, sed & meritis honoretur. Nos autem de vobis cognoscite studiosissime cogitare. Disposuimus enim hominem nostrum, qui vos possit tueri & regere, [b] cum litteris commendatitiis ad excellentissimum Regem, Christo auxilliante, transmittere. Sed viam tempus hiemis impedivit. Viro ergo glorioso * Arigio Patricio vos prævidimus commendandos, cui interim summa cum benignitate atque obedientia, sicut beati Petri famulos decet, obedire studete, atque ea quæ pro Ecclesiastica utilitate vobis præcipiuntur, implete. Visum autem nobis est ut consuetudinaria excepta ejus utilitate debeatis inferre. Pensionem vero fideliter cum omni collectæ diligentia apud unumquemque vestrum, quem communi consensu elegeritis, rejaceant; a quo, cum veneritis, [c] quem a latere nostro transmiserimus, eas possit accipere. Non enim sumus dubii, quod per eum qui vobis visus fuerit, possint fideliter conservari. Ita ergo in omnibus irreprehensibiles, atque obedientes exsistite: quatenus veniens ad vos is qui patrimonium ipsum recturus est, sciat quemadmodum unicuique vestrum pro sua debeat strenuitate rependere [d].

* Vide lib. vi. ep. 57. & lib. ix. ep. 118.

NOTÆ AD EPIST. XXXI.

a In Collect. Pauli, & in Vatic. D. *conductoribus Massarum seu fundorum per Gallias constitutis*. Argumento est Patrimonium S. Petri in Gallia non tam in eleemosynis aut pecunia, quam in possessionibus constitisse.

b In Vatic. A. *cum hominibus commendatitiis*.

c Hoc est, ex comitatu & familia. Modus est loquendi antiquissimus. Liberius Papa in ep. apud S. Hilarium Fragmento IV. novæ edit. col.. 1327. *Secutus traditionem majorum, Presbyteros urbis Romæ Lucium, Paulum, & Helianum e latere meo, ad Alexandriam, ad supradictum Athanasium direxi*. S. Leo ep. 28. *Cum propter causam fidei... de latere meo mitterem*. Et ep. 31. *Julium Episcopum, & Renatum Presbyterum, sed & filium meum Diaconem Hilarium, quos e latere meo, vice mea misi*. Vide notas Quesnellii pag. 850. Legesis capitula Caroli Calvi tit. 3. c. 2. hinc Legati summi Pontificis dicti *a latere*. Suos etiam Legatos a latere Imperatores habuerunt: willelmus Tyrius lib. 18. c. 24. *Insuper & de latere Imperiali mittitur illustris apocrisiarius*.

d In Vatic. D. additur, mense Martio die 12. Indict. XIII. In Collect. Pauli assignatur male Indictio III. nec melius in Colbert. Indict. IV.

EPISTOLA * XXXII.

* Al. XIII. Ind. VII.

Ad Cyprianum Diaconum.

Defuncto Maximiano Episcopo, nonnullos e Clericis ab eo propter maleficium in carcerem conjectos, gravibus afficiat pœnis.

Gregorius Cypriano Diacono.

Vir sanctissimus Maximianus, coepiscopus noster, Ecclesiam Dei pravis hominibus purgare desiderans, laudabiliter erga Ecclesiasticorum vitam, sicut nosti, solicitus fuit. Qui dum eorum actus vigilanter cura pastorali intenderet, [a] maleficio quod vulgo [b] canterma dicitur, quosdam didicit maculatos. Quos etiam, sicut & Dilectionis tuæ nuntiavit epistola, dedit [c] in custodia retinendos. Sed quia peccatis nostris facientibus morte præventus, crimen ipsum ulcisci non valuit, necesse est ut Dilectio tua cum omni hoc subtilitate indagare festinet, atque in

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

eos secundum immanitatem facinoris studeat vindicare qualiter secundum leges, suprascriptum Episcopum zelo correptionis ac justitiæ in hac ultione propter Deum novit potuisse, si viveret, commoveri. Omni ergo virtute, omnique instantia, tua Dilectio in hac causa zelum suum erga omnipotentem Deum curet ostendere, & inimicis illius adversitatem dignam inflictis ultionibus exhibere, ut impleas quod scriptum est: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* (Psal. 138. 21.) Si ergo hoc zelo Dilectio tua accenditur, [d] in eorum qui Deum dereliquerunt, & contra eum maleficiis aliquid egerunt, pœna monstretur. Quod si recte illic exsequi [e] non valet, nobis qui tales sunt transmitti debent, si tamen hic monstrari potuerit, unde illic possunt absque difficultate convinci. Sed quia hoc impossibile esse existimo; illic per te debet districta atque fortis correctio provenire. Virum autem gloriosum domnum [f] Libertinum Prætorem in tali loco per contemplationem omnipotentis Dei adjutorem te habere confido. In hac tamen causa mitescere minime debuisti, etiamsi tibi quilibet secularis judex adversarius potuisset exsistere.

Possessiones præterea Archelai medici Dilectio tua rationabiliter tueatur, ut ab aliquibus injuste eum minime gravari permittat.

NOTÆ AD EPIST. XXXII.

a Vide caus. 26. q. 5. multos canones. S. Aug. de civitate Dei lib. 8. c. 19. Narbon. c. 14. an. 589. Leptin. c. 5. an. 743. Turon. III. c. 42. an. 813. &c. Et inter recentiores Costanum Tolosatem quæstionum juris memorabilium l. 1. c. 16. *Gussanv.*

b Vox barbara, Latinis carmen & incantatio, Gall. *charme*. Apud Italos *streberia o malia*, ex Dominico Magro in vocabulario. Est autem species maleficii quod per carmina quædam operabantur incantatores. Quodnam autem esset istud maleficii genus non reperitur apud scriptores. Putat Vir cl. Cangius pro *Canterma* legendum forte *Canterina*, ut vox Itala reddita sit. Nam Canterini Italis dicuntur qui crebro & ultro cantant. Notum autem incantationem a cantibus magicis dici. *Guss.* Vide lib. 9. ep. 65. al. lib. 7. ep. 67.

c Vide statutum in Conc. Aurel. V. canonem 20. quem mores nostri nesciunt, etiamsi nova in dies statuta pullulent, disciplinaque clericalis tam solicite reformetur. Consonat lex ultima Codicis tit. de custod. reorum, ut supra notatum lib. 11. ep. 52. nunc l. 13. ep. 45. olim Catechumena, Decanicum, vel Scevophylacium reis detinendis inserviebant. Id exhibet ep. 12. alias 2. Gregorii II. ad Leonem Isaurum Imp. initio Concilii Niceni II. Palatii & Ecclesiarum referendo discrimen in plectendis reis: *Pontifices non ita: sed ubi peccavit quis, & confessus fuerit, suspendii vel amputationis capitis loco, Evangelium & crucem ejus cervicibus circumponunt, eumque tamquam in carcerem in secretaria sacrorumque vasorum æraria conjiciunt, in Ecclesiæ Diaconia & in catechumena ablegant, ac visceribus eorum jejunium, oculisque vigilias, & laudationem ori ejus indicunt. Cumque probe castigarint, probeque fame afflixerint, tum pretiosum illi Domini corpus impertiunt, & sancto illum sanguine potant: & cum illum vas electionis restituerint, ac immunem peccati, sic ad Dominum purum insontemque transmittunt.* Gussanv.

d Excusi, *in eos*; ubi frustra quæreretur sensus. Ideoque legendum *in eorum*, scilicet *pœna*, quod etiam nos docuerunt MSS. omnes Vatic. Norm. Collectio Pauli &c. Infra ex iisdem MSS. multa restituimus.

e Sic legitur in MSS. Editores mutarunt *non valet* in *non vales*, ut grammaticæ legibus caverent. At observare debuerant Gregorium frequenter usurpare verba deponentia in passiva significatione, ut hic *exsequi*.

f De Libertino vide ep. 38. lib. III.

EPI-

Al. XXVI. **EPISTOLA * XXXIII.** An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

Ad Gaudentium Episcopum.

Capuanis clericis Neapoli ministrantibus quartam distribuat. Archidiacono inopi restituat solidos decem.

a Gregorius [a] Gaudentio Episcopo Nolano.

QUi Ecclesiasticis famulantur obsequiis, Ecclesiastica, ut possibilitas exigit, debent adipisci subsidia. Proinde Fraternitatem tuam præsentibus hortamur affatibus, ut Clericis Capuanæ Ecclesiæ, qui in civitate Neapolitana consistunt, quartam in Presbyterium eorum de hoc quod ante dictæ Ecclesiæ singulis annis accesserit, juxta antiquam consuetudinem distribuere secundum personarum studeat qualitatem: quatenus aliquod stipendiorum habentes solatium, ministerium officiumque suum circa eamdem Ecclesiam devotiori mente provocentur impendere.

Vide lib. 2. ep. 32.

Præterea decem solidos, quos Rustico Archidiacono suo Fuscus quondam Episcopus suprascriptæ Ecclesiæ abstulit, Fraternitas tua omni cessante ambiguitate restituat: quia in tantam dicitur eum pauperiem pervenisse, ut conferendum illi potius esset, quam aliquid ab eo auferendum. Durum enim est & procul a Sacerdotis officio & personam positam sub necessitate negligere, & studio congregandi indecenter inhiare pecuniis [b]. b

NOTÆ AD EPIST. XXXIII.

a De eo proxime epistola 13. & 14. hujus libri. In Norm. & aliis non paucis omittitur *Nolano*.

b In Vatic. legitur, *mense Martio Indict.* XIII.

Al. XXVII. **EPISTOLA * XXXIV.**

Ad Cyprianum Diaconum.

Ciceronem Monachum lapsum Misenati Ecclesiæ, cujus fuerat famulus, restituat.

Gregorius Cypriano Diacono.

a [a] BEnenatus frater & coepiscopus noster, Ciceronem quemdam

b Monachum [b] qui pro suis excessibus a dilectissimo filio nostro Diacono Petro, tunc autem Subdiacono & rectore patrimonii nostri, est in pœnitentia deputatus, juris Ecclesiæ suæ famulum esse perhibet, eumque sibi cum rebus suis postulat debere restitui. Necesse est ergo ut Dilectio tua studiose perquirat. Et si ita verum esse constiterit, suprascriptum Ciceronem cum rebus suis, quæ apud Fantinum defensorem dicuntur esse depositæ, dominio [c] Mi- c

senatis Ecclesiæ sine aliqua dilatione restitue; [d] ut postquam a monachi- d

ca conversatione culpæ lapsu se abripuit, [e] jugum dominii, quod e- e

vadere in conversatione permanens poterat, recognoscat. [f] Mense Ma- f

jo Indictione XIII.

NO-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

NOTÆ AD EPIST. XXXIV.

a Misenas Episcopus, de quo l. 2. Indict. 10. ep. olim 19. nunc 25. & pluribus aliis.

b Vagos per Siciliam Monachos colligi atque episcopo suo restitui mandat l. 1. ep. 41. Stephanum Siciliæ Chartularium ut Monachos *ad secularem vitam atque habitum* reversos *retrudi sine dilatione faciat*, hortatur lib. 2. ep. 28. Vide lib. 1. ep. 42. Ex his Monachis apostatis erat Cicero.

c In MSS. Norm. Vatic. Corb. *Mi-senatis*.

d Vatic. A. *ut quem a monachica conversatione culpæ lapsus abripuit*. In B. & C. *culpæ lapsu obripuit*, *jugum dominii* &c. In omnibus MSS. nostris legitur *dominii*, ubi editores habent, *domini sui*.

e Innuit servum Ecclesiæ professione monastica jugum Domini excutere. *Gussanv.* Vide Rom. Synod. alias libri hujus ep. 44. nunc post Epistolas missam.

f Hæc desiderantur in Norm. Corb. & aliis pl. MSS. sed leguntur in Vatic. Colb. vet. Turon. S. Gat. & Reg.

Al. XXVIII.

EPISTOLA * XXXV.

Ad Cyprianum Diaconum.

Monachos tres ad monasterium S. Marini cogat redire: faveat ejusdem monasterii procuratoribus: eidem reddat mancipia.

Gregorius Cypriano Diacono.

PErvenit ad nos, insinuante Theodosio Abbate Monasterii S. Martini, [a], tres se illic in Sicilia Monachos, quos pro utilitate monasterii sui transmiserat, retinuisse; & petiit a nobis, ut cum tuo eos solatio in suum debeat monasterium revocare. Dilectio ergo tua, quæ nos hujusmodi causas zelari valde ferventerque cognovit, eos solicita faciat indagatione perquiri, & inventos ad suprascriptum Abbatem, cui contumaces exstiterunt, sub competenti cautela atque districtione transmitti.

Esto itaque solicitus ne regularis districtio, vel dilatione aliqua, vel deputatorum remissione lædatur. Præsentium vero portitoribus, qui pro agendis ejusdem monasterii utilitatibus a supradicto Theodosio Abbate noscuntur esse transmissi, in omnibus te instanter volumus præbere solatia, quatenus te concurrente, rationabiliter quæ sibi injuncta sunt, valeant explicare. Mancipia autem ejusdem monasterii, quæ prædictus Abbas ab hominibus Ecclesiæ nostræ indebite perhibet detineri, necesse est te modis omnibus perscrutari. Et si ita repereris, sine aliqua ea facito dilatione restitui.

NOTÆ AD EPIST. XXXV.

a Excusi recent. *tres illic .... remansisse*. Ad antiquiora edita revertimur, quod hic omnibus MSS. consentiant.

EPI-

Al. xxix. EPISTOLA * XXXVI. AN. CHR. 594. 595. GREG. 5.

Ad Severum Scholasticum.

Componendam cum Agilulpho Langobardorum Rege pacem Exarcho persuadeat.

Gregorius Severo [a] Scholastico Exarchi.

a

QUi assistunt judicibus, & sinceris erga eos dilectionibus obstringuntur, illa eis suadere debent atque suggerere, quæ & animam salvent, & opinioni non derogent. Proinde quoniam novimus quanta fidei sinceritate excellentissimum Exarchum diligatis; idcirco Magnitudini vestræ, quæ acta sunt, indicare curavimus, ut hæc cognoscentes, ad consentiendum eum rationabiliter provocetis.

Scitote autem quia Agilulphus Langobardorum Rex generalem pacem facere non recusat, [b] si tamen ei domnus Patricius judicium esse voluerit. Nam multa sibi in locis suis intra pacis terminum queritur esse commissa. Et quoniam sibi, [c] si ratio judicandum invenerit, satisfieri postulat, & ipse quoque se satisfacturum modis omnibus pollicetur, si quid a partibus suis constiterit in pace esse commissum. Quia ergò rationi non ambigitur convenire quod petit, oportet esse judicium; ut si qua ab utraque parte mala facta sunt, componantur, dummodo generalis [d] pax valeat Deo protegente firmari: nam qualiter sit nobis omnibus necessaria, bene nostis. Sapienter itaque sicut consuevistis agite, ut excellentissimus Exarcus ad hoc sine mora debeat consentire, ne per eum pax renui, quod non expedit, videatur. Si enim consentire noluerit, nobiscum quidem specialem pacem facere repromittit: sed scimus quia & diversæ insulæ & loca sunt alia proculdubio peritura. Hæc autem consideret, & pacem habere festinet: quatenus in hac saltem dilatione & nos quietem possimus habere ad modicum, & Reipublicæ resistendi vires, adjuvante Domino, melius reparentur.

NOTÆ AD EPIST. XXXVI.

a Consiliario, Assessori. Vide lib. 1. ep. 3. *Gussanv.*

b Si cum eo æquis conditionibus pacisci velit, & damna injuste illata hinc inde resarciantur ex arbitrio judicum. *Gussanv.*

c Corrupte ac contra Mss. fidem editi, *si ratio judicantium.*

d Iidem excusi inconsultis Mss. *pax fiat, atque Deo valeat protegente firmari.*

Al. xv. Ind. ii. EPISTOLA * XXXVII.

Ad Fortunatum Episcopum.

Monasterium in honorem S. Petri & S. Michaelis dedicet, in quo Missas celebrent Presbyteri ibi deservientes; Monachis tamen proficiat quidquid a fidelibus offerri contigerit.

Gregorius Fortunato Episc. Neapolitano.

THeodosius, Abbas monasterii sancti Martini, petitoria nobis insinuatione sugessit, quæ habetur in subditis in domo quondam [a] Mar- a

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

Martini, [b] ex ejus voluntate decessorem suum Andream Abbatem, monasterium, in quo monachi habitare debeant, construxisse. Et quia id in honorem beati Petri Apostolorum Principis, & sancti Archangeli Michaelis postulat dedicari, Dilectionem tuam præsentibus duximus adhortandam: quatenus ad prædictum locum, cum postulaverit, ingravanter accedas, venerandæ solemnia dedicationis impendens. Et quoties necesse fuerit, a Presbyteris Ecclesiæ tuæ in loco sancto deservientibus, celebrentur sacrificia veneranda Missarum, itaut in eodem monasterio nec Fraternitas tua, nec Presbyteri, [c] præter diligentiam disciplinæ aliquid molestiarum inferant; aut si quid illic pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi existiment vendicari: cum monachis in eodem loco deservientibus debeat proficere, quidquid a fidelibus offerri contigerit [d].

NOTÆ AD EPIST. XXXVII.

a Vatic. & Colb. vet. *Marini*.
b Vatic. & Colb. vet. *ex ejus voluntate secundum thermas Eriæ oratorium decessorem suum Andream*. In Collect. Pauli, *ex ejus voluntate secundum scripti seriem oratorium*.
c Vatic. D. *propter diligentiam disciplinæ*.
d In Colb. vet. subditur *die 6. mensis Junii indict.* XIII. In Collect. Pauli, *Data die quo supra*, hoc est 6. Junii Indict. XIV.

Al. XXX.

EPISTOLA * XXXVIII.

Ad Heliam Presbyterum & Abbatem.

Excusationem ejus accipit. Mittit Evangelia. Epiphanium Diaconatu Romanæ Ecclesiæ alligat. Modestam subsidii petitionem liberalitate vincit.

Gregorius Heliæ Presbytero & Abbati Isauriæ.

DUlcissima Sanctitatis vestræ scripta suscepi, in quibus mihi satisfecistis, ut contristari non debeam, quod secundum meum desiderium ad beati Petri Apostolorum Principis limina non venistis. Et ego quidem omnino vos videre volui: sed si molestia corporis [a] aut ætatis impedimento fuit, hoc mihi sufficit ut ubicumque tua Sanctitas fuerit, pro me solicite oret: quia & si locis corpore dividimur, caritate semper indisjuncti sumus. Evangelia autem sicut mandastis transmisimus. Filium vero vestrum Epiphanium mandastis, ut ad sacrum ordinem provehere deberemus, vobisque retransmittere. Sed in uno vos audivimus, in altero autem minime audire potuimus. Diaconus quidem factus est; sed quisquis semel in hac Ecclesia ordinem sacrum acceperit, egrediendi ex ea ulterius licentiam non habet. Si ergo vos videri non potui, hac ex re consolationem habeo, quia in filio vestro requiesco. Solidos autem vobis voluistis pro necessitatibus cellæ quinquaginta transmitti, quos multum esse æstimantes, ex eis nobis decem donastis, ut quadraginta mitteremus. Sed ne forsitan vel hoc grave esset, adhuc alios nobis ex eis estis dignati largiri. Sed quia vos valde [b] in continentia nostra benignos invenimus, eidem benignitati vice simili respondemus. Quinquaginta transmisimus, & ne forsitan minus essent, alios decem superaddidimus. Ne vero & hoc adhuc minus esset, alios duodecim

Joh. Diac. lib. 3. c. 19. Grat. 1. q. 1. c. 122. Filium.

jungi fecimus. In hoc autem cognoscimus caritatem vestram: quia de nobis ita præsumitis, sicut vos præsumere debetis. Sed per omnipotentem Dominum rogo, ut assiduas preces pro me facias: quatenus a peccatis quibus obligatus sum, & tribulationibus quibus premor, citius absolvar, & patriæ cœlestis gaudiis perfruar. Hoc autem quod pro me qualiter oratis, in epistolis vestris indicastis, cognoscite quia valde me relevavit. Sed jam post petitionem meam amplius facite, quam etiam me non petente fecistis. Præfatum vero dilectissimum filium meum Epiphanium Diaconum, quia huic Ecclesiæ Diaconatu interveniente ligavimus, Sanctitatem tuam non debet contristare; quod sancto Petro Apostolorum Principi, quia per temetipsum corpore non vales, ei per filium tuum ipse deservias, & lucro cœlestis remunerationis perfruaris.

Sancta autem Trinitas te sua protectione custodiat, in præsentis vitæ eremo a subsequentibus atque obviantibus hostibus tegat; ut & si qua sunt vestra præterita peccata relaxet, & ea quæ adhuc ante faciem veniunt, a vobis manu suæ pietatis amoveat. Ipsa te ducat, & ipsa perducat, atque in æterno gaudio ipsa suscipiat. Det tibi ad electorum sortem pertingere, [c] & pro me peccatore, ut absolvi merear, orare. c
[d] Mense Junio, Indictione XIII. d

NOTÆ AD EPIST. XXIX.

a Excusi, *aut ætatis infirmitas obstitit aut impedimento fuit*. Glossema est quod abest a Mss.

b In libello Theodori proxime citato ad ep. 33. *continentia* pro subsidio ponitur: *Cyrilli continentia utebar*. Item in Pelagii ep. 15. Eodem sensu a Gregorio ipso usurpatum videsis l. 1. ep. 18. & 44. l. 3. ep. 28. l. 5. ep. 30. hic vero *continentia* significat amorem, benevolentiam, favorem. Vide notas ad ep. 5. l. 1. In Vatic. D. legitur *in continentia vestra*.

c In recent. excusi, *& pro peccatis meis, ut*; secus quam legatur in Teller. Vatic. Norm. Corb. &c.

d Ita Colb. vet. & Vatic.

EPISTOLA * XXXIX.

* Al. XXXVII.

Ad Anastasium Episcopum.

De ejus in Antiochenam sedem restitutione gratulatur, & suas Italiæque calamitates strictius narrat.

Gregorius Anastasio Episcopo Antiocheno.

Joh. Diac. l. 4. c. 25. Luc. 2. 14.

a [a] Gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: quia magnus ille fluvius, qui quondam arentia Antiochiæ saxa reliquerat, tandem ad proprium alveum [b] reversus, & subjectas juxta positas valles rigat, ut & unum tricesimum, & aliud sexagesimum, aliud vero centesimum fructum ferat. Jam nunc dubium non est multos in ejus vallibus animarum flores excrescere, eosque ad maturos usque fructus per linguæ vestræ fluenta pervenire. Unde omnipotenti Deo debitam laudem cordis atque oris vocibus ex omnibus medullis reddimus, & in vestra Beatitudine non vobis tantummodo, sed omnibus qui vobis subjacent, congaudemus. Suscepi vero epistolas dulcissimæ mihi atque suavissimæ Sanctitatis vestræ, ipsum, ut ita dicam, laborem [c] sudantes. Et quidem scio quod post illa quietis culmina, in quibus secre- c

creta cœlestia cordis tangebas manu,
grave valde sit exteriora tolerare.
[d] Sed memento quia apostolicam Se-
dem regis, & dolorem citius tem-
d peras: quoniam omnibus omnia fa-
c ctus es. In libris [c] Regum, sicut
perfecta vestra Sanctitas novit, qui-
dam describitur qui utraque manu
pro dextera utebatur. In qua re
ego de dulcissimo atque sanctissimo
dudum patrono domno meo Ana-
stasio dubius non sum: quia dum
terrena opera ad cœlestem utilita-
tem pertrahit, in usum dextræ ver-
tit sinistram: ut & cœlestis inten-
tio opus suum videlicet dextra per-
agat, & cura temporalium dum ad
justitiæ utilitatem ducitur, ad for-
titudinem dextræ sinistra permutetur.

Et quidem hæc esse sine gravi
labore & tædio nequaquam possunt.
Sed recordemur labores præceden-
tium, & dura non erunt quæ to-
Rom. 8. 18. leramus. *Per multas* enim *tribula-
tiones oportet nos introire in regnum*
2. Cor. 1. v. 8. & 9. *Dei. Et supra modum gravati su-
mus, supra etiam virtutem, ita-
ut & nos tæderet etiam vivere.
Sed & ipsi in nobis responsum mor-*
Act. 14. 21. *tis habuimus, ut non simus fiden-
tes in nobis*. Et tamen *non sunt con-*
f *digna passiones hujus temporis* [f] *ad
supervenientem gloriam, quæ reve-
labitur in nobis*. Quomodo igitur
sine labore transire possumus æstum
hujus seculi, nos infirmæ oves, in
g quo graviter sudasse novimus [g] &
arietes?

Quantas vero in hac terra tribu-
lationes de Langobardorum gladiis,
de iniquitatibus judicum, de inso-
lentia atque importunitate causa-
rum, de cura subjectorum, de mo-
lestia etiam corporis [h] patior, ex- h
plere nec calamo nec lingua suffi-
cio. De quibus & si qua breviter
possum loqui, dubito; ne vestræ
sanctissimæ Caritati, dum de suis
tribulationibus affligitur, etiam meas
augeam. Sed omnipotens Deus, &
suæ largitate pietatis sanctissimæ ve-
stræ Beatitudinis mentem omni con-
solatione repleat, & indignum me
aliquando ab his quæ patior malis
quiescere pro vestra intercessione con-
cedat. [i] Amen. Gratia. Quæ vi- i
delicet verba de scriptis vestris ac-
cepta, idcirco in meis epistolis po-
no, ut de sancto Ignatio vestra Bea-
titudo cognoscat; quia non solum
vester est, sed etiam noster. Sicut
enim magistrum ejus Apostolorum
Principem habemus communem,
ita quoque ejusdem Principis disci-
pulum nullus nostrum habeat pri-
vatum. Benedictionem autem ve-
stram, qua debuimus mente susce-
pimus, bene redolentem, bene
sapientem. Et omnipotenti Deo gra-
tias agimus: quia & odora sunt &
sapora quæ agitis, quæ dicitis,
quæ datis. De vita igitur vestra di-
camus pariter, dicamus omnes: *Glo-
ria in excelsis Deo, & in terra pax
hominibus bonæ voluntatis*.

NOTÆ AD EPIST. XXXIX.

a Olim hoc evangelicum & angelicum canticum adhibebatur ad gratiarum actionem. Greg. Turon. lib. 2. de miraculis S. Martini, narrat omnem populum, viso miraculo quodam, cecinisse hymnum *Gloria in excelsis Deo*. Consule not. 1083. Menar. ad l. Sacr.

b Exstat Anastasii oratio, quam habuit *cum post 23. annos ad thronum patriarchalem reverteretur, habita die vicesimo quinto Martii feria quarta sanctæ hebdomadis, indictione undecima*. Hi characteres pertinent ad annum 593. quo Pascha celebratum est die 29. Martii. Ex his merito infert Pagius ad an. 594. nu. 4. superiori anno viz. 593. mense Martio Anastasium Antiochenum jam sedem suam recuperasse. Hinc vix credi potest post biennium & amplius ad illum gratulatorias dedisse literas S. Gregorium. E. V.

c In Collect. Pauli *suadentes*.

d Episcopos quoscumque vocatos fuisse apostolicos, eorumque Sedem apostoli-

licam, sciunt studiosi. Ne igitur actum agam, vide Filesacum lib. de sacra Episc. auct. c. 9. §. 15. ubi id variis testimoniis confirmat. Est tamen de Antiochena Sede ratio specialis, quod in ea S. Petrus primum sederit. Sic infra Sedes Alexandrina ex eo dicitur apostolica, quod S. Marcus Petri discipulus eam administraverit primus. *Guss.*

e In Bec. legitur, *in lib. Judicum*. Et sane cap. 3. v. 15. laudatur Aod, qui utraque manu pro dextra utebatur. Si ad lib. 1. Paralip. S. Greg. alludit, legendum, *quidam describuntur*.

f Collectio Pauli & Vatic. D. *ad superventuram gloriam*. Tres alii Vatic. Norm. &c. *ad futuram gloriam*.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

g Duces gregis Apostolos. Eadem voce S. Aug. multis in locis designat Episcopos, ut ep. 89. nunc 157. ad Hilarium. Psal. 103. in expos. 3. Psalm. 28. 65. 72. Et filios arietum Christianos, qui suis subsunt Prælatis. *Guss.*

h Male excusi, *quam patior*; qua additione sensus labefactatur.

i Hæc in genuinis S. Ignatii epistolis non occurrunt, sed tantum in spuriis, quarum antiquitas inde potest probari.

Al. XXXI.

EPISTOLA * XL.

Ad Mauricium Augustum.

Conqueritur quod fatuus appellatus sit, quod de Ariulphi ad pacem animo plus aliis credatur quam sibi: quod interim captiva ducatur Italia. Imperatorem, ut debitam Sacerdotibus reverentiam impendat, multis hortatur. Quas accepit ipse enumerat plagas. Gregorium Præfectum & Castorium Magistrum militum excusat. Diversum fore ab Imperatorio divinum judicium.

Gregorius Mauricio Augusto.

Joh. Diac. l. 4. c. 16. IN serenissimis jussionibus suis Dominorum pietas, dum me de quibusdam redarguere studuit, parcendo mihi minime pepercit. Nam in eis urbane simplicitatis vocabulo me fatuum appellat. In Scriptura etenim sacra cum in bona intelligentia ponitur simplicitas, vigilanter sæpe prudentiæ atque rectitudini sociatur. Unde etiam de beato Job scriptum est: *Erat vir simplex & rectus*. (Job 1. 1.) Et beatus Paulus Apostolus admonet, dicens: *Estote simplices in malo, & prudentes in bono*. (Rom. 16. 19.) Et per semetipsam admonet Veritas, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*. (Matt. 10. 16.) Esse valde inutile indicans, si aut simplicitati prudentia, aut prudentiæ simplicitas desit. Ut ergo servos suos ad cuncta eruditos efficeret, esse eos & simplices sicut columbas, & prudentes ut serpentes voluit: quatenus in eis & serpentis astutia columbæ simplicitatem acueret, & columbæ simplicitas serpentis astutiam temperaret.

Ego igitur, qui in serenissimis Dominorum jussionibus ab Ariulphi astutia deceptus, non adjuncta prudentia simplex denuntior, constat proculdubio quia fatuus appellor: quod ita esse ego quoque ipse confiteor. Nam si hoc vestra Pietas taceat, causæ clamant. Ego enim si fatuus non fuissem, ad ista toleranda, quæ inter Langobardorum gladios hoc in loco patior, minime venissem. In ea autem re, quam de Ariulpho perhibui, quia toto corde [a] venire ad Rempublicam paratus fuit, dum mihi non creditur, etiam mentitus esse reprehendor. a Sed etsi Sacerdos non sum, scio gravem esse hanc injuriam Sacerdoti, ut veritati serviens, fallax credatur. Et dudum novi, [b] quoniam Nordulpho plus est creditum b

quam

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

quam mihi; Leoni amplius quam mihi: & nunc eis qui esse ad medium videntur, plus quam meis assertionibus credulitas impenditur.

Et quidem si terræ meæ captivitas per quotidiana momenta non excresceret, de despectione mea atque irrisione lætus tacerem. Sed & hoc me vehementer affligit; quia ego unde crimen falsitatis tolero, inde Italia quotidie dicitur sub Langobardorum jugo captiva. Dumque meis suggestionibus in nullo creditur, vires hostium immaniter excrescunt. Hoc tamen piissimo domino suggero, ut de me mala omnia quælibet existimet, de utilitate vero Reipublicæ & causa ereptionis Italiæ non quibuslibet facile pias aures præbeat, sed plus rebus
Caus. 11. q. 1. c. 41. Sacerdotibus. quam verbis credat. Sacerdotibus autem non ex terrena potestate dominus noster citius indignetur; sed excellenti consideratione propter eum cujus servi sunt, eis ita dominetur, ut etiam debitam reverentiam impendat. Nam in divinis eloquiis aliquando Sacerdotes Dii, aliquando angeli vocantur. Nam & per Moysem de eo qui ad juramentum de-
Exod. 22 8. ducendus est, dicitur *Applica illum* [c] *ad Deos*, id est ad Sacerdotes. Et
Ibidem 28. rursum scriptum est: *Diis non detrahes*, scilicet Sacerdotibus. Et
Malach. 2. 7. Propheta ait: *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*. Quid ergo mirum si illos vestra Pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut angelos, aut Deos ipse etiam appellat Deus? Ecclesiastica quoque testatur historia, quia cum piæ memoriæ Constantino Principi, scripto oblatæ accusationes contra Episcopos fuissent, libellos quidem accusationis accepit, sed eosdem, qui accusati fuerant, Episcopos convocans, in eorum conspectu libellos quos acceperat, incendit, dicens: *Vos Dii estis, a vero Deo constituti. Ite, & inter vos causas vestras* [d] *disponite: quia dignum non est ut nos judicemus Deos*. In qua tamen sententia, pie domine, sibi magis ex humilitate quam illis aliquid præstitit ex reverentia impensa. Ante eum [e] quippe pagani in Republica principes fuerunt, qui verum Deum nescientes, deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorum Sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum si Christianus Imperator veri Dei Sacerdotes dignetur honorare, dum pagani, ut prædiximus, Principes honorem impendere Sacerdotibus noverunt, qui diis ligneis & lapideis serviebant?

Hæc ergo Pietati Dominorum non pro me, sed pro cunctis Sacerdotibus suggero. Ego enim homo peccator sum. Et quia omnipotenti Deo incessanter quotidie delinquo, aliquod mihi apud tremendum examen illius esse remedium suspicor, si incessantibus quotidie plagis ferior. Et credo quia eumdem omnipotentem dominum tanto vobis amplius placatis, quanto me ei male servientem districtius affligitis. Multas enim jam plagas acceperam, & supervenientibus Dominorum jussionibus, inveni consolationes quas non sperabam. Si enim possum, has celeriter plagas enumero.

[f] Primum quod mihi pax subducta est, quam cum Langobardis in Tuscia positis sine ullo Reipublicæ dispendio feceram. Deinde corrupta pace, de Romana civitate milites ablati sunt. Et quidem alii ab hostibus occisi, alii vero Narniis & [g] Perusii positi; & ut Perusium teneretur, Roma relicta est. Post hoc plaga gravior fuit [h] adventus Agilulphi, ita ut oculis meis cernerem Romanos more canum in collis funibus ligatos, qui ad Franciam ducebantur venales. Et quia nos qui-

in-

intra civitatem fuimus, Deo protegente, manus ejus evasimus: quæsitum est unde culpabiles esse videremur, videlicet cur frumenta defuerint, quæ in hac urbe diu multa servari nullatenus possunt, sicut in alia suggestione plenius indicavi. Et quidem de memetipso in nullo turbatus sum, quia teste conscientia fateor, adversa quælibet pati paratus sum, dummodo hæc omnia cum salute dumtaxat meæ animæ evadam. Sed de gloriosis viris Gregorio Præfecto, & Castorio Magistro militum non mediocriter sum afflictus: qui & omnia quæ potuerunt fieri, nullo modo facere neglexerunt, & labores vigiliarum & custodiæ civitatis in eadem obsessione vehementissimos pertulerunt, & post hæc omnia gravi Dominorum indignatione percussi sunt. De quibus patenter intelligo: quia eos non sua acta, sed mea persona gravat. Cum qua, quia pariter in tribulatione laboraverant, post laborem pariter tribulantur.

Quod[f] autem Dominorum pietas illud mihi pavendum, & terribile omnipotentis Dei judicium intentat, rogo per eumdem omnipotentem Dominum, ne hoc ulterius quidem faciat. Nam adhuc nescimus, quis ibi qualis sit. Et Paulus egregius prædicator ait: *Nolite judicare ante tempus, donec veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Hoc tamen breviter dico, quoniam indignus & peccator plus de venientis Jesu misericordia, quam de vestræ pietatis justitia præsumo. Et sunt multa quæ de judicio illius homines ignorant, quia fortasse quæ vos reprehenditis, ille laudabit. Inter hæc ergo omnia incerta, ad solas lacrymas redeo, petens ut idem omnipotens Deus piissimum dominum nostrum & sua hic manu regat, & in illo terribili judicio liberum ab omnibus delictis inveniat. Et me ita placere, si necesse est, hominibus faciat, ut æternam ejus gratiam non offendam.

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

1. Cor. 4. 5.

NOTÆ AD EPIST. XL.

a Hoc est, convenire cum Republica, & fœdus inire.

b Ita Vatic. Anglic. Norm. Corb. In editis, quibus favet cod. Reg. *quoniam Ariulfo*. In Regio tamen legitur *Arnulfo*. Ariulfus dux erat Spoleti, ex Paulo Diac. lib. 4. histor. Langob. c. 17.

c Hebraice אלהים quod etiam aliquando significat *judices*.

d Editi, *discutite*. De hoc præclaro Constantini Magni facinore lege Baronium ad an. 325. nu. 42. & sequentibus; & ex nuperrimis scriptoribus, Tillemontium in Historia Imperatorum, in Constantino Magno. Vide Sozom. lib. 1. c. 16.

e Norm. *quique*. Tres Vatic. *quoque*.

f Vide notas meas ad præf. E. V.

g In tribus Vatic. *Perusiæ*; & infra *Perusia*. In Norm. Corb. & al. *Perusio positi*.

h Hæc fusius referuntur hom. ultima in Ezech. Vide Paulum Diac. lib. 4. hist. c. 8.

EPISTOLA * XLI.

Al. XXXIII.

Ad Constantinam Augustam.

Imperatori suggerat Corsos ac Siculos inique ac nimium gravari. Et si minus in Italiæ expensas haberetur pecuniæ, compescendos tamen oppressorum gemitus.

Gregorius Constantinæ Augustæ.

Grat. 12. q. 1. c 8. Cum devotissimam. a

CUm [a] serenissimam Dominam cum sciam de cœlesti patria atque animæ suæ vita cogitare, culpam me committere vehementer existimo,

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

mo, si ea quæ pro timore omnipotentis Domini sunt suggerenda, siluero.

Job. Diac. lib. 3. c. 47.

Dum in Sardinia insula multos esse gentilium cognovissem, eosque adhuc pravæ gentilitatis more, idolorum sacrificiis deservire, & ejusdem insulæ Sacerdotes ad prædicandum Redemtorem nostrum torpentes exsistere, unum illuc ex Italiæ Episcopis misi, qui multos gentilium ad fidem Domino cooperante perduxit. [b] Sed rem mihi sacrilegam nuntiavit: quia hi qui ea idolis immolant, judici præmium persolvunt, ut eis hoc facere liceat. Quorum dum quidam baptizati essent, & immolare jam idolis [c] desivissent, adhuc ab eodem insulæ judice, etiam post baptismum [d] præmium illud exigitur, quod dare prius pro idolorum immolatione consueverant. Quem cum prædictus Episcopus increparet, [e] tantum se suffragium promisisse respondit, ut nisi de caussis etiam talibus impleri non possit. Corsica vero insula tanta nimietate exigentium, & gravamine premitur exactionum, ut ipsi qui in illa sunt, eadem quæ exiguntur complere vix filios suos vendendo sufficiant. Unde fit ut derelicta pia Republica, possessores ejusdem insulæ ad nefandissimam Langobardorum gentem cogantur effugere. Quid enim gravius, quid crudelius a Barbaris pati possunt, quam ut constricti atque compressi suos vendere filios compellantur? In Sicilia autem insula [f] Stephanus quidam marinarum partium chartularius, tanta præjudicia, tantasque oppressiones operari dicitur, invadendo loca singulorum, atque sine dictione caussarum per possessiones ac domos [g] titulos ponendo, ut si velim acta ejus singula, quæ ad me pervenerunt, dicere, magno volumine hæc explere non possim.

Quæ omnia serenissima Domina solerter aspiciat, & oppressorum gemitus compescat. Hæc enim ego ad piissimas aures vestras pervenisse non suspicor. Nam si pervenire potuissent, nuncusque minime permansissent. Quæ piissimo domino apto sunt tempore suggerenda, ut ab anima sua, ab imperio, atque a filiis suis [h] tale hoc tantumque peccati pondus amoveat. Qui scio quoniam dicturus est, quia nobis in Italiæ expensis transmittitur quidquid de prædictis insulis aggregatur. Sed ego suggero ad hoc, ut etsi minus expensæ in Italia tribuantur, a suo tamen imperio oppressorum lacrymas compescat. Nam & idcirco fortasse tantæ expensæ in hac terra minus ad utilitatem proficiunt, quia cum peccati aliqua admixtione colliguntur. Præcipiant ergo serenissimi Domini nil cum peccato colligi. Et scio, quia etsi parum Reipublicæ attribuitur utilitatibus, ex eo multum Respublica [i] adjuvatur. Quam etsi fortasse contingat expensis minoribus minus adjuvari, melius est tamen temporaliter nos non vivere, quam vos ad æternam vitam obstaculum aliquod invenire. Quæ enim mentes, qualia viscera parentum esse possunt, perpendite, quando filios suos distrahunt ne torqueantur. Qualiter autem miserendum sit filiis aliorum, hoc bene sciunt qui habent proprios. Unde mihi hæc breviter suggessisse sufficiat, ne si ea quæ in his partibus aguntur, Pietas vestra non cognosceret, me apud districtum judicem silentii mei culpa multaret.

NOTÆ AD EPIST. XLI.

a Gratianus legit, *cum devotissimam*.
b Excusi, *sed quidam*, invitis MSS. Et sane melius legitur, *sed rem mihi sacrilegam nuntiavit*, scilicet Episcopus

pus ad prædicandum in Sardiniam profectus.

c Tres Vatic. Reg. & Norm. *deseruissent*.

d Norm. *præmium illud exiguntur*.

e Suffragium hic usurpatur pro pecunia, quæ suffragatoribus aulicis datur promittiturve honoris adipiscendi causa. Quo etiam nomine erat actio, nec ob id locus erat legi Juliæ de ambitu: immo & Principes ipsi suffragii titulo pecunias accipiebant sive suffragia despotica. Ita Cujacius in expositione Novellæ 8. *de præsidibus*, qua Justinianus omne suffragiorum genus sustulit. Vide præfationem illius novellæ, & c. 1. & 7. ubi reperies multa contra officiorum venalitatem. Vide etiam Suetonium in Vespasiano c. 13. & 23. *Gussanv*.

f Ipse est haud dubie cujus meminit ep. 3. libri III. Indict. XI. Chartularius marinarum partium is dicitur qui pecunias publicas istarum partium tractabat & administrabat: Gallis *Receveurs des denits, de contributions, d'impositions*. Vide Cujacium ad leg. 3. Cod. tit. de canon. largit. tit. & Turnebum lib. adversar. 7. c. 2. ubi multa de Chartulariis. Partim ex *Gussanv*.

g De titulis supra lib. 1. ep. olim 63. nunc 65.

h Excusi, *tale hoc tantumque facinus peccatique pondus amoveat*. *Qui scio*.

i In vulgatis, *adjuvantur*. *Quod etsi* &c. Omnes Vatic. Norm. Collectio Pauli &c. habent *Quam*, & refertur ad *Rempublicam*.

EPISTOLA * XLII.

*Al. xxxv.

Ad Sebastianum Episcopum.

Ad amorem cœlestium se hujus vitæ doloribus impelli. Quos patitur recenset. Sebastianum quod oblatæ ab Anastasio Ecclesiæ regimen suscipere noluerit, laudat. Si ad hoc unquam consentire decreverit, petit ut in amore sibi alium non præponat.

a Gregorius Sebastiano [a] Episcopo Sirmiensi.

DUlcissima atque suavissima Fraternitatis tuæ scripta suscepi. Quæ mihi, quamvis nunquam desit a corde, Sanctitatem tamen vestram, quasi corporaliter præsentem fecerunt. Sed omnipotentem Dominum rogo, ut sua vos dextera protegat, [b] vobisque & hic tranquillam vitam, & quando ei placuerit, præmia æterna concedat. Sed peto, si illo me amore diligitis, quo præsentem semper amastis, ut pro me enixius exoreris: quatenus omnipotens Deus a peccatorum meorum nexibus me citius solvat, & corruptionis hujus pondere exutum, suo conspectui liberum exsistere faciat. Quamvis enim inæstimabilis sit cœlestis patriæ dulcedo, quæ trahat; multi tamen in hac vita dolores sunt, qui ad amorem cœlestium quotidie impellant. Qui mihi in hoc ipso solum vehementer placent, quia placere in hoc mundo aliquid non permittunt.

Quæ enim, Frater sanctissime, de amici vestri domni Romani persona in hac terra patimur, loqui minime valemus. Breviter tamen dico, quia ejus in nos malitia gladios Langobardorum vicit; itaut benigniores videantur hostes, qui nos interimunt, quam Reipublicæ judices, qui nos malitia sua, [c] rapinis atque fallaciis in cogitatione consumunt. Et uno tempore curam Episcoporum atque Clericorum, monasteriorum quoque & populi gerere, contra hostium insidias solicitum vigilare, contra ducum fallacias atque malitias suspectum semper exsistere, cujus laboris, cujus doloris sit, vestra Fraternias tanto verius penset, quanto me qui hæc patior, purius amat. *Joh. Diac. l. 3. c. 49.*

Præterea debitum salutationis alloquium solvens, indico quod ad *Joh. Diac. lib. 3. c. 13.*

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

me Bonifacio Defensore referente intentus, ad hoc unquam consentire pervenerit, quia vir sanctissimus frater noster domnus [d] Anastasius Patriarcha in una suarum civitatum regendam vobis Ecclesiam committere voluit, & consentire noluistis. Quem sensum, ac sapientiam vestram valde ego libenter amplexus sum, laudavi vehementer, & vos felices, me infelicem esse deputavi, qui hoc tali tempore regimen Ecclesiæ suscipere consensi. Si tamen animus vester fortasse fratribus condescendendo, & misericordiæ operibus decreverit, peto ut amori meo alium minime præponatis. Sunt enim in Sicilia insula Ecclesiæ vacantes Episcopis, & si vobis placet auctore Deo Ecclesiam regere, juxta beati Petri Apostoli limina, cum ejus adjutorio melius potestis. Sin vero non placet, feliciter state, ut ista in vobis intentio permaneat, & pro nobis infelicibus exorate. Omnipotens autem Deus in quocumque vos esse loco voluerit, sua protectione custodiat, & ad cœlestia vos dona perducat.

NOTÆ AD EPIST. XLII.

a In excusis, *Episcopo Rhisiniensi*. In Collect. Pauli & in Vatic. D. *Episcopo Rimiensi*. Quem exhibemus titulum suppeditarunt nobis tres alii Vatic. Norm. omnes, Reg. Colb. Corb. &c. Ita etiam legitur apud Johan. Diac. lib. 3. cap. 13. & 49. tam in MSS. quam editis.

b Vulgati, *nobisque* non ex MSS.

c Vatic. D. *rapinis*, *fallaciis*, *atque flagitiis*.

d Episcopo Rhiziniensi cum Anastasio arctam necessitudinem fuisse apparet ex ep. 27. nunc 28. lib. 1. cum Anastasius Sede pulsus erat. *Gussanv.*

Al. XXXVI.

EPISTOLA * XLIII.

Ad Eulogium & Anastasium Episcopos.

Tum Pelagii decessoris sui, tum suas ad Johannem, titulum universalis Episcopi sibi arrogantem, epistolas mittit. Hortatur enixe ut communi consilio atque uno spiritu illius superbiam insequantur.

Gregorius [a] Eulogio Episcopo Alexandrino, & Anastasio Episcopo Antiocheno.

Jo. Diac. l. 4. c. 1. *Rom. 11. 13* *Thess. 1. 2. 7.*

Cum Prædicator egregius dicat: *Quamdiu quidem sum gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo*: qui rursus alias dicit: *Facti sumus ut parvuli in medio vestrum*; exemplum proculdubio nobis sequentibus ostendit, ut & humilitatem teneamus in mente, & tamen ordinis nostri dignitatem servemus in honore: quatenus nec in nobis humilitas timida, nec erectio sit superba. Ante hos siquidem annos [b] octo, sanctæ memoriæ decessoris mei Pelagii tempore, frater & coepiscopus noster Johannes in Constantinopolitana urbe ex causa alia occasionem quærens synodum fecit, in qua se universalem appellare conatus est. Quod mox idem decessor meus ut agnovit, directis litteris ex auctoritate S. Petri Apostoli ejusdem Synodi acta cassavit. Quarum videlicet epistolarum Sanctitati vestræ exemplaria studui destinare. Diaconum vero qui juxta morem pro responsis Ecclesiæ faciendis piissimorum Dominorum vestigiis adhærebat, cum præfato consacerdote nostro Missarum solemnia celebrare prohibuit. Cujus ego quoque sententiam sequens, similia prædicto consacerdoti nostro scripta transmisi,

quo-

quorum exemplaria vestræ Beatitudini censui transmittenda: hoc præcipue intendens, ut hac de re, qua ex [c] nova superbia tota universalis Ecclesiæ viscera perturbantur, prius sæpe fati fratris nostri animum modesta intentione pulsemus. Qui si nequaquam a suæ elationis rigore voluerit inclinari, tunc quid fieri debeat, cum omnipotentis Dei solatio subtilius pertractetur.

Sicut enim veneranda mihi vestra Sanctitas novit, per sanctam Chalcedonensem Synodum Pontifici Sedis apostolicæ, cui Deo disponente deservio, hoc universitatis nomen oblatum est. Sed nullus unquam decessorum meorum hoc tam profano vocabulo uti consensit: quia videlicet si unus Patriarcha universalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed absit hoc, absit a Christiani mente id sibi velle quempiam erripere, unde fratrum suorum honorem imminuere ex quantulacumque parte videatur. Cum ergo nos hunc honorem nolumus oblatum suscipere, pensate quam ignominiosum sit hunc sibi quempiam violenter usurpare voluisse.

Propterea Sanctitas vestra in suis epistolis neminem unquam universalem nominet, ne sibi debitum detrahat, cum alteri honorem offert indebitum. Nec hac in re de serenissimis Dominis animum vestrum mordeat sinistra suspicio: quia omnipotentem Dominum metuit, & contra statuta Evangelica, contra sacratissimos canones agere aliquid nullo modo consentit. Ego vero quamvis a vobis per longa terrarum atque maris intervalla disjunctus sim, sum tamen omnino vobis corde conjunctus. Idque de vestra Beatitudine erga me modis omnibus confido: quia cum me vicissim diligitis, a me non longe estis. [d] Unde magis gratias referimus grano illi sinapis: quia ex modici despicabilisque seminis specie ita est, ramis ex eadem radice surgentibus atque sese distendentibus usquequaque diffusus, ut in eis volatilia cœli cuncta nidificent. Gratiaque sit fermento illi, [e] quod tribus farinæ satis totius humani generis massam in unitate conspersit. Atque parvo lapidi, qui abscissus de monte sine manibus, occupavit universam faciem orbis terræ. Qui ad hoc se usquequaque distendit, [f] ut ex humano genere in unitatem redacto, totius corpus perficeretur Ecclesiæ: atque ita ad totius [g] compaginis pertineret commodum, membrorum partialis ista distinctio.

Unde nos quoque a vobis non longe sumus: quia in illo qui ubique est, unum sumus. Agamus ergo ei gratias qui solutis inimicitiis, in carne sua fecit ut in omni orbe terrarum unus esset grex, & unum ovile sub se uno Pastore; memores semper quid nos Prædicator veritatis admoneat, dicens: *Soliciti servate unitatem spiritus in vinculo pacis*. Et: *Pacem sectamini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*. Qui aliis quoque discipulis dicit: *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes*. Vidit enim pacem bonos cum malis habere non posse; & idcirco, sicut nostis, præmisit, *Si fieri potest*. (Ephes. 5. 3. — Hebr. 12. 14. — Rom. 12. 18.)

Sed quia pax nisi in duabus partibus firmari non valet, cum hanc mali fugiunt, boni tenere medullitus debent. Unde & mire dicitur, *Quod ex vobis est*; ut videlicet in nobis maneat, etiam cum a pravorum hominum mente repellitur. Quam videlicet pacem tunc veraciter tenemus, cum superborum culpas, caritate simul & justitia insistente prosequimur; cum eos diligimus, & eorum vitia odio habemus. Opus quippe Dei homo est, sed opus hominis, vitium. Nos ergo discernamus

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

quid Deus; quid item homo fecerit: neque propter errorem odio habeamus hominem, neque propter hominem diligamus errorem.

Unica ergo mente insequamur in homine malum superbiæ, ut ab hoste suo, videlicet errore, prius ipse homo liberetur. Præstabit vires omnipotens Redemtor noster caritati atque justitæ, præstabit nobis longe a nobis positis unitatem spiritus sui: ipse cujus artificio quasi in arcæ modum quatuor mundi constructa lateribus, atque imputribilium lignorum compage, & bitumine caritatis adstricta, nullius adversitate spiritus, nullius venientis extrinsecus tumore fluctus perturbatur Ecclesia.

Sed quemadmodum illius gubernante gratia petendum est, ut nulla nos superveniens exterius unda conturbet: ita ex totis orandum est visceribus, Fratres carissimi, ut suæ providentiæ dextera cumulum sentinæ in nobis interioris exhauriat. Adversarius quippe diabolus qui contra humiles sæviens, sicut leo rugiens circuit quærens quem devoret, non jam, cernimus, caulas circuit, sed ita valide in quibusdam Ecclesiæ necessariis membris dentes figit, ut nulli sit dubium quia nisi unanimiter, favente Domino, cunctorum provida Pastorum turba concurrat, omne, quod absit, citius ovile dilaniet. Perpendite, fratres carissimi, [h] quis e vicino subsequitur, cujus & in Sacerdotibus erumpunt tam perversa primordia. Quia enim juxta est ille de quo scriptum est: *Ipse est rex super universos filios superbiæ*; quod non sine gravi dolore dicere compellor, frater coepiscopus noster Johannes mandata Dominica, apostolica præcepta, regulas Patrum despiciens, cum per elationem præcurrere conatur in nomine.

Joan. 41 25.

Vestræ autem Beatitudini indicet omnipotens Deus, quam gravi considerationis hujus gemitu torqueor, quod ille quondam mihi modestissimus, ille omnibus dilectus, ille qui in eleemosynis, orationibus, atque jejuniis videbatur occupatus, ex eo in quo sedebat cinere, ex ea [i] quam prædicabat humilitate, jactantiam sumsit: itaut universa sibi tentet adscribere, & omnia quæ [k] soli uni capiti cohærent, videlicet Christo, per elationem pompatici sermonis ejusdem Christi sibi studeat membra subjugare. Nec mirum, quod ille tentator, qui initium omnis peccati scit esse superbiam, [l] & tunc ea in primo homine ante omnia usus est, & nunc eam quibusdam hominibus ponit in fine virtutum; ut qui aliquatenus bonis vitæ studiis ejus videbantur crudelissimas manus effugere, eis in ipsa meta boni operis, & in ipsa quodammodo apponat perfectionis conclusione tendiculum.

Unde magnopere orandum est, & omnipotens Deus assiduis precibus implorandus, ut hunc a mente illius avertat errorem, hoc ab unitate atque humilitate Ecclesiæ malum superbiæ & confusionis amoveat. Et favente Domino omnibus viribus concurrendum atque providendum, ne in unius veneno sermonis viventia in Christi corpore membra moriantur. Si enim hoc dici licenter permittitur, honor Patriarcharum omnium negatur. Et cum fortasse is in errore perit, qui universalis dicitur, nullus jam Episcopus remansisse in statu veritatis invenitur.

[m] Oportet ergo ut constanter ac sine præjudicio servetis, sicut accepistis, Ecclesias, & nihil sibi in vobis hæc tentatio diabolicæ usurpationis adscribat. State fortes, state securi: scripta cum universalis nominis falsitate nec dare unquam, nec suscipere præsumatis. Omnes epi-

episcopos curæ vestræ subjectos, ab hujus elationis inquinatione prohibete; ut universa vos Ecclesia Patriarchas, non solum in bonis operibus, sed etiam in veritatis auctoritate cognoscat. Si qua autem forsan adversa subsequuntur, unanimiter persistentes, etiam moriendo debemus ostendere, [n] quia in damno generalitatis nostrum specialiter aliquid non amamus. Dicamus cum Paulo: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum.* Audiamus quod primus omnium Pastorum dicit: *Si quid patimini propter justitiam, beatis eritis.* Mihi enim credite, quia honorem, quem pro prædicanda veritate suscepimus, si necessitatis causa exigat, securius pro eadem veritate relinquimus, quam tenemus. Pro me autem, sicut vestram carissimam Beatitudinem decet, orate, ut hoc quod vobis loqui audeo, operibus ostendam.

n Philip. 2. 21. 1. Petr. 3. 14.

NOTÆ AD EPIST. XLIII.

a Fuit quadragesimus-septimus Episcopus Alexandrinus, vir insignis pietatis & scientiæ. De eo Johan. Moschus Limonarii c. 146. & 147. Evagrius lib. 5. c. 16. Photius in Biblioth. cod. 208. 225. 226. 227. 230. 280. ejus scriptorum mentionem facit. *Gussanv.*

b Epistola Pelagii II. de qua paulo post S. Doctor, data legitur mense Martio, Indict. v. a qua usque ad Indict. XIII. octo numerantur anni. *Maur.* Baronius num. 2. ad annum 587. refert hanc Synodum: Valesius vero ad annum 589. Male uterque, ut ex Evagrio teste tunc præsente demonstrat Pagius, qui hanc Synodum ab anno 588. circa mensem Majum nullatenus dimovendam esse evidenter probat. Adde ergo annos octo, exibit summa in annum 596. quo currebat indictio 14. vel 15. a Septembri. Epistolam Pelagii, quam affert Baronius l. c. nemo hodie cordatus genuinam agnoscit. Quare hanc epistolam in Regesto extra sedem suam vagari vehementer suspicor. E. V.

c Novam non fuisse contendit Gussanvillæus. In Concilio Constantinopolitano, *inquit*, sub Mena, &c. an. 536. idem titulus reperitur centies, quem Binius vult irrepsisse: *Nisi dicamus*, inquit, *Constantinopolitanum habito respectu ad subjectos sibi in Oriente Episcopos ac Sacerdotes universalem appellari.* Vide titulum novell. 42. quem Binius indicat, ejusdemque collectoris notam act. 3. Conc. Calced. ubi contendit repugnante multis in locis S. Gregorio universalis appellationem a summis Pontificibus non semel usurpatam, ut a S. Leone ep. 54. nunc 78. quod falsum est: se quidem dicit Episcopum Romanum & universalis Ecclesiæ, ut hic S. Gregorius vocat Eulogium & Anastasium universæ Ecclesiæ Patriarchas. *Gussanv.*

d Ita unanimiter MSS. at excusi, *& magis.*

e Iidem vulgati, *quo tribus &c.*

f Quatuor Vatic. *ut ex omni humano genere in unitatem redactum totius &c.*

g Quatuor Vatic. & Corb. *compagis.*

h Excusi, *quid e vicino.*

i In vulgatis, *prætendebat.*

k Caput essentiale intelligit, a quo omnis in singula corporis membra vis defluit. Est tamen ipse summus Pontifex alio modo caput totius Ecclesiæ, ut minister primarius; & unitatis Ecclesiasticæ centrum visibile, cui omnes conjungi & cohærere debent tamquam capiti. De Christo Ecclesiæ capite ep. 38. nunc 18. *Gussanv.*

l Vatic. D. *Et tunc eam primo homini suadere ante omnia ausus est, & nunc eam quibusdam hominibus in fine virtutum intendere. Et qui.*

m Ita cum Vatic. D. quinque Anglic. omnibus Norm. Corb. & Collect. Pauli vet. editi. In recent. quibus favent Reg. & quidam Vatic. *obtestor ergo.*

n Hic redimus adhuc ad veterum ed. lectionem, MSS. omnium Vatic. Anglic. Norm. Reg. Collect. Pauli &c. auctoritate firmatam. Recent. habent *quia in damnando generalitatis nomine nostrum specialiter.* In hac Greg. epistola, multa ex ep. 8. Pelagii II. excerpta agnoscimus.

EPI-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

EPISTOLA * XLIV.

Ad Leontium Episcopum. Al. xliii.

De Visitatione Ariminensi melius procuranda.

a Gregorius [a] Leontio Episcopo, visitatori Ariminensis Ecclesiæ.

Grat. 28. q. 1. c. 6. Erat. CLero Ariminensis Ecclesiæ, cujus visitator es, conquerente comperimus, [b] quod remotis omnibus, Fraternitas tua hominibus suis patrimonii ejus gubernationem cæterasque utilitates commiserit peragendas. Quod si ita est, querelam ejusdem cleri ineptam esse non credimus. Ea de re his te hortamur affatibus, ut omnia quæ ad suprascriptam Ecclesiam pertinent, per proprios ejus homines, quos ipse prævideris, sive per Diaconum latorem præsentium gubernari agique disponas; ut nulla eis adversum te justa murmurandi relinquatur occasio. Si vero quædam de eis infidelitatis est fortasse suspicio, cum eis quoque homines tuos in actione constitue, ut alterna erga se solicitudine debeant esse custodes, rationes tibi modis omnibus posituri.

Quidquid vero de reditibus Ecclesiæ ipsius accesserit, quatuor juxta consuetudinem oportet fieri portiones: unam scilicet, quæ clero præbenda sit; aliam quæ pauperibus. De reliquis autem duabus partibus tres fieri volumus. Unam sartis tectis profuturam: aliam pro sustentatione sua, Castorio proprio Episcopo dirigendam: reliquam tibimet retinendam. Si quis igitur in suprascriptæ Ecclesiæ clero dignus fuerit Presbyter, vel Diaconus, sive in gradu alio ordinari, liberam habebis ex nostra auctoritate eum promovendi licentiam.

In lucrandis ergo animabus invigila, circa cleri rectitudinem esto solicitus. Utilitates Ecclesiæ, cujus visitationem geris, injuste perire vel deteriorari nulla surreptione permittas; ne, quod absit, & apud Deum perpetui labem periculi, & apud nos reatum culpæ possis incurrere.

Comperimus præterea [c] aliquot te annonas de publico consequi, & hac ex re verecundia comprimi, atque in causis Ecclesiæ, vel defensione pauperum, ut congruit, non esse efficacem. Propterea abstinendum est ab hoc quod verecundiam incutit: & stipendiis, quæ de Ecclesia consequeris, debes esse contentus. Nam si aliter facere post nostram adhortationem volueris, aliam de te æstimationem habebimus. Quippe qui commissos tibi avaritiæ militare doces, quos sufficientibus stipendiis instituis non esse contentos.

NOTÆ AD EPIST. XLIV.

a Urbinati scilicet Episcopo ex ep. 24. l. 3. Indict. 11. In Norm. Corb. & aliis MSS. legitur tantum *Leontio Episcopo*.

b Excusi, *quod remotis omnibus Clericis*.

c In vulgatis, *aliquid te annonæ, de publico*, hoc est de fisco. Vituperat Leontium, quod propriis stipendiis non contentus, ex fisco annonam acciperet. Laudat Severus Sulpic. Episcopos Aquitanos, Gallos, & Britannos, qui Concilio Ariminensi interfuerunt; quod annonis & cellariis, hoc est hospitiis ab Augusto sibi oblatis uti noluerint, sed propriis sumtibus ali maluerint, tribus dumtaxat exceptis l. 2. hist. sacræ.

EPI-

a Al. iv. Ind. 11.

[a] EPISTOLA * XLV.

Ad Andream Scholasticum.

Castorium Chartularium commendat.

Gregorius Andreæ Scholastico.

QUaliter de Gloriæ vestræ debeamus sinceritate præsumere, cognitæ devotionis qualitas, quam beato Petro Apostolorum Principi olim exhibuistis, ostendit. Cujus licet causis mente vos adesse promtissima confidamus, non tamen ab re est, si ea quæ sponte egistis, nostra, ex abundanti, epistola deposcamus. Atque ideo salutantes paternæ caritatis effectu, petimus, ut quia latorem præsentium Castorium chartularium nostrum pro necessariis illic causis dereximus, vestra eum ope in omnibus adjuvetis; atque illi bonitatis vestræ consilio, quocumque necesse fuerit, concurratis: quatenus fultus Christianitatis vestræ solatio, ad explenda quæ sibi injuncta sunt, solers & idoneus possit inveniri. Sic etenim & vos quæ vestra sunt facitis, & nos pro vobis enixius orare compellitis. Omnipotens Deus gratiæ suæ vos tuitione præmuniat, & ita actus vestros in suo sicut desideratis propitius timore disponat, ut a malis omnibus hic exuat, & ad gaudia vos æterna perducat.

NOTÆ AD EPIST. XLV.

a Hæc epistola abest a MSS. Anglic. & a plerisque. Legitur in San-Victorino, in Remigiano 700. ann. alio a Remensi jam sæpe commemorato, & in unico ex Vaticanis.

Al. xciv. Ind. 11.

EPISTOLA * XLVI.

Ad Basilium.

Laudat ejus zelum pro Ecclesiæ unitate. Ipsum excitat ne a procuranda Schismaticorum reversione deterreatur.

a Gregorius [a] Basilio.

Ep. 17. l. 14. MUltum cor nostrum vestræ Magnitudini congaudet, quod sic vos studiosos in vestris actibus invenimus, ut vobis & apud homines gloriam, & apud omnipotentem
b Deum præmia mercedis [b] acquiratis. Inter alia igitur laudanda quæ agitis, qualiter vos contra Histricorum schisma pro unitate Ecclesiæ amoris olim fervor accenderit, & multorum testificatione, & nonostrorum modo plene relatione cognovimus. Unde Redemptoris nostri misericordiam exoramus, ut sua vobis in omnibus gratia suffragetur, & affectu vos implere tribuat, quod velle concessit. Quia ergo hac in re tanto commoda retributionis accrescunt, quanto & studium laboris augetur: [c] paterna vos dilectione c
salutantes hortamur, ut opportunitate occasionis inventa, efficaciam vestram exercere enixius debeatis: atque id modis quibus possibile fuerit, omni

(Ibidem. — Ibidem.)

An.Chr. 594. 595. Greg. 5.

omni studio agere contendatis: quatenus prædicabile desiderium vestrum de reversione errantium adjuvante Domino compleatis. Præsentium vero portitorem Castorium chartularium nostrum, quem pro quibusdam illic causis transmisimus, Magnitudo vestra ut bona sua multiplicet, suis in omnibus studeat solatiis adjuvare. Omnipotens Deus sua vos protectione cum filiis & omni domo vestra ab omni adversitate tueatur atque custodiat, vobisque & præsentis vitæ prosperitatem, & lætitiam futuræ concedat.

NOTÆ AD EPIST. XLVI.

a In Vatic. A. *Basilio Episcopo*, sed mendose, ut probat titulus *Magnitudinis* Basilio datus. Præterea S. Gregor. in fine epistolæ meminit filiorum ejus, quod Episcopo raro convenire potest. *Maur.* Lege ep. a nobis in margine citatam. E. V.

b Vel *acquirant*, scilicet actus, ut legitur in tribus Vat. Sic & Bess. *adquirant*.

c In iisdem *paterna vos dulcedine*.

Al. xcv. Indict. 2.

EPISTOLA * XLVII.

Ad Mastalonem.

Ipsius pro Ecclesiæ unitate zelum laudat. A procuranda schismaticorum reversione non deterreatur.

Gregorius Mastaloni.

RЕsponsalium nostrorum relatione comperimus, quod pro amore unitatis Ecclesiæ tantus vos divini zeli ardor accenderit, ut quoscumque valueritis, non desinatis ad sinum matris Ecclesiæ revocare, atque ut bonus fidelisque famulus lucrum quotidie de accepto dono tuo, Domino & Redemtori nostro cum summa mentis intentione facere non desistatis. Et quidem venientem ad nos, ut potuimus, ex corporalis visus ostensione didicimus: bonum vero quod ex divina inspiratione in mentis tuæ caritate manebat occultum, desiderabilius nunc operis attestatione cognoscimus. Unde divinæ misericordiæ gratias ineffabili laude reddentes, hortamur Dilectionem tuam, atque quibus valemus admonitionibus confortamus, ut quantum se acceptum talentum occultantis pœna perturbat, tantum tuorum facientium, atque per hoc de cœlestis regni perceptione lætantium Dominicæ vocis invitatio te desiderabiliter appetenda corroboret. Scire te namque, Dilectissime Fili, convenit, quod fructus hujus quem apprehendisti studii, retributionis suæ non careat fine. Et ideo præpedientium te nulla, vel si est, debet contrarietas perturbare: quia quanto ex difficultate causæ bonum perfici, Domino cooperante, valuerit, tanto tibi erit & gloriosior retributionis spes. Excellentior namque nascitur ex desperatione victoria, quæcumque fuerit laboris nimii adepta sudoribus. Cognovimus etiam quod Theodosius filius noster, tui sequax, bonique cooperator studii, pariter tecum in solicitudine lucrandarum animarum solerter invigilet. Cui omnipotentem Deum intercessione Beati Petri Apostolorum Principis retributorem citius esse confidimus.

EPI-

Al. xlv. AN. CHR. 594. 595. GREG. 5.

EPISTOLA * XLVIII.

Ad Andream Scholasticum.

Exclusis ob culpas Donato, ob ignorantiam Johanne, Marianum sibi probe notum invitum ordinatum esse, quem Andreæ commendat.

Gregorius Andreæ Scholastico.

EXcellentissimi viri domni Patricii voluntatem in persona Donati Archidiaconi implere voluimus: sed quia valde periculosum est animæ temere cuiquam manum imponere, curæ nobis fuit, vitam actusque ejus subtili investigatione discutere. Et quoniam multa inventa sunt, sicut eidem domno Patricio scripsimus, [a] quæ eum procul ab Episcopatu removent, Dei judicium metuentes, in ordinando eo [b] non prævidimus consentire. Sed nec Johannem Presybterum [c] Psalmorum nescium presumsimus ordinare, quia hæc eum res minus sui profecto habere studium demonstrabat. His igitur remotis cum ad eligendum de suis [d] a nobis partes urgerentur, & nullum se habere ad hoc officium faterentur idoneum, majorque nos una cum eis teneret afflictio, tandem venerabilem fratrem Marianum Presbyterum, quem diu mecum didicere in monasterio conversatum, communi concordantique voce atque consensu sæpius petiverunt. Cui refugienti, diversis modis vix aliquando potuit suaderi, ut eorum præberet petitioni consensum. Et quia bene nobis ejus vita est cognita, atque in lucrandis animabus illum novimus esse solicitum, nullam in ordinatione ipsius moram attulimus. Gloria itaque vestra eum, sicut decet, suscipiat, novitatique ejus consolationis auxilium porrigat. Nam omnibus, sicut nostis, cujuslibet officii valde onerosa est novitas. Ego autem magnam confidentiam habeo, quia omnipotens Deus, qui eum dignatus est suo gregi præponere, & ad interiora illum curanda exacuet, & ad exteriora gerenda gratiæ suæ pietate confortabit. Sed quia post longa quietis otia, ejus, ut prædiximus, novitas proculdubio perturbatur; peto, ut cum venerit tempestatum secularium procellas fugiens, semper apud vestram mentem portum quietis inveniat, & de vestræ bono caritatis hilarescat. Quantum vero vobis cum illo convenire valeat, citius cognoscetis, [e] quia ad Episcopatum venit invitus.

NOTÆ AD EPIST. XLVIII.

a Recent. ed. *quæ eum pro culpa ab Episcopatu removerent*, quod in nullis MSS. legimus, præterquam in Vatic. B.

b Ita MSS. Vatic. Norm. Corb. Rem. &c. ubi editi habent, *non præsumsimus*.

c In Concil. Nicæn. II. c. 2. *Decernimus quemlibet quidem qui ad Episcopalem gradum est provehendus, Psalterium omnino nosse*, &c. Legat, & expendat studiosus canonem integrum, & ex eo judicet, quæ sit mens generalis Concilii de Episcoporum scientia & doctrina. Refert de Gennadio Nicephorus in Eccles. hist. lib. 15. c. 23. nullum ab eo consecratum Sacerdotem, qui non prius Psalterium sedulo in ore habuisset. Vide ep. 6. l. 12. nunc 7. l. 14. de Rustico Diacono, qui ob ignorantiam Psalmorum ab Episcopatu Anconitano repulsus est. Toletanum VIII. c. 8. *Decernitur ut nullum cujuscumque dignitatis Ecclesiasticæ percipiant gradum, qui non totum Psalterium vel* can-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

canticorum usualium, & hymnorum, sive baptizandi perfecte noverint supplementum. In constitutionibus Riculfi Suessionensis Episcopi an. 889. can. 5. *Monemus ut unusquisque vestrum Psalmos, &c. memoriter & veraciter ac correcte tenere studeat*. Sed & S. Hieronymus ep. 4. ad Rusticum: *Discat Psalterium ad verbum, &c.* ep. 7. ad Lætam de institutione filiæ: *Discat primum Psalterium, &c.* Cæterum Psalmos memoriter & sine libro cantandi mos diu viguit, & etiamnum ejus moris vestigia quibusdam in locis remanserunt, ut in Ecclesia Lugdunensi, Rotomagensi, &c. Taceo Cartusianos, & alios antiquiores ascetas apud quos novitii primo conversionis anno Psalterium memoriter addiscere tenentur, quia eosdem memoriter in Ecclesia cantare consueverunt. *Gussanv.* Psalmorum elogia videsis apud Basilium, Ambrosium, Augustinum, &c.

d Excusi, *de suis a nobis partibus*. Maur. Patet ex his verbis Marianum sive Marinianum non fuisse civem Ravennatem, ut vult *Gussanv.* & ex illo Sammarth. in notis ad ep. 56. hujus libri. Fuit tamen Abbas ante quam fieret Episcopus, quod liquet ex ep. 15. l. 8. Eum natione Romanum dicunt Johan. Diac. l. 4. c. 11. & Agnellus. E. V.

e Qua ratione non libenter accedere debeant ad Episcopatum etiam vocati, uberrime explicat S. Greg. l. de Reg. Pastorali, maxime Parte 1.

Al. xlvi.

EPISTOLA * XLIX.

Ad Leandrum Episcopum.

Libros in expositionem beati Job, & librum Regulæ Pastoralis transmittit.

Gregorius Leandro Episcopo [a] Hispalensi.

a

QUanto ardore videre te sitiam, quia valde me diligis, in tuis tabulis cordis legis. Sed quia longo terrarum spatio disjunctum te videre nequeo, unum quod mihi de te dictavit caritas, feci; ut librum Regulæ Pastoralis, quem in Episcopatus mei exordio scripsi, & libros quos in expositionem beati Job jamdudum me fecisse cognovisti, Sanctitati tuæ communi filio Probino Presbytero veniente transmitterem. Et tuæ quidem Caritati in eo opere tertiæ & quartæ partis codices non transmisi, [b] quia eos solummodo ex eisdem partibus codices jam monasteriis dedi. Hos itaque Sanctitas tua studiose percurrat, & peccata mea studiosius defleat; ne mihi culpæ gravioris sit quod quasi scire videor quod agere prætermitto. In hac vero Ecclesia quantis causarum tumultibus premor, ipsa Caritati tuæ epistolæ meæ brevitas innotescit, quando ei parum loquor, quem magis omnibus diligo. b

NOTÆ AD EPIST. XLIX.

a In Corb. & Norm. tantum legitur, *Episcopo* . . . In tribus Vatic. *Episcopo Hispaniarum*. De eo jam diximus in notis ad epistolam libris Moralium præmissam, & alibi.

b Ita restituimus ad MSS. Vatic. Norm. Corb. Rem. &c. cum in editis legatur: *quia eos solummodo invenio, quos ex ejusdem partibus codices, quos jam monasteriis dedi, excerpsi*. Quid intricatius & obscurius?

EPI-

Al. xlviii. An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

EPISTOLA * L.

Ad Johannem Abbatem.

Ad monasterium sancti Andreæ proficiscatur, vitiosos coerciturus ac puniturus.

a Gregorius Johanni Abbati [a] de Regio.

EA quæ ad correptionem religiosarum pertinent personarum, nos præterire nec decet, nec convenit. Pervenit itaque ad nos in monasterio
b sancti Andreæ, quod justa [b] Vulcanum est positum, multa perpetrari facinora. Atque ideo auctoritatis nostræ præceptione suffultum, ad id te monasterium proficisci necesse est: & omnia quæ dicuntur, subtili investigatione discutere. Et si ita, quod absit, inveneris, sic in illos regulariter vindicabis, ut digna eos coercitio a pravis & illicitis de cætero doceat actibus abstinere.

NOTÆ AD EPIST. L.

a In multis & melioribus codicibus omittitur *de Regio*.

b Fortasse intelligit Vulcani insulam Siciliæ adjacentem, & Liparæ proximam, quæ nunc *Vulcano* vulgo dicitur. De hac Maro Æneid. 8. *Vulcani domus & Vulcana nomine tellus*.

Al. xlix.

[a] EPISTOLA * LI.

Ad Petrum & Providentium Episcopos.

Scribit de fide eis satisfacturum se, promittitque Romam venientibus nullam molestiam illaturum.

a Gregorius Petro & [a] Providentio Episcopis Histriæ.

Johan. Diac. lib. 4. c. 37. DEus, qui lætatur in unitate fidelium, & revelat quærentibus veritatem, cordi vestro, Dilectissimi Fratres, aperiat quanto vos desiderio in gremio cupiam sanctæ universalis Ecclesiæ contineri, & in ejus manere unitate concordes. Quod fore non dubito, si abjecto contentionis stimulo, satisfieri vobis veraciter de his quibus est dubietas, intendatis. Remeantis autem Castorii notarii mei relatione edoctus sum, Fraternitatem vestram ad me habere desiderium veniendi, si promissum fuerit quia nullam molestiam sustinebit. Hoc ego cognoscens & opto, & succensus ardore caritatis invito, ut ad me veniendi debeatis laborem assumere; quatenus pariter conferentes, quæ vera, & Redemtori nostro sunt placita, & communiter loquamur, & modis omnibus teneamus. Ego vero, divinæ protectionis gratia suffragante, satisfacere vobis de quibus dubitatis paratus sum: & confido de omnipotentis Dei clementia, quod ita vobis satisfactio mea interius inhærebit, ut nihil Caritati vestræ de cætero possit ambiguum remanere. Nam illa quæ sanctissimæ quatuor Synodi sapuerunt atque definierunt, sicuti prædecessor noster sanctissimus Leo Papa, ita & nos sapimus, sequimur, ac tenemus, nec ab earum fide aliquo modo dissentimus. Sed quia plus persona præsens, quam epi-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

epiſtola ſatisfacit, hortor, Dilectiſſimi Fratres, ut ad me venire, ſicut præfatus ſum, debeatis: dummodo ratione percepta a concordia ſanctæ univerſalis Eccleſiæ diſſenſio vos nulla diſſociet.

Hoc tamen certa ſit veſtra Caritas, quia vos & cum affectu quo decet ſuſcipio, & cum gratia relaxabo. Nec aliquam vos vel quoſcumque alios, qui pro hac ad me cauſa venire voluerint, afflictionem vel moleſtiam ſuſtinere [b] promitto. b Sed ſeu ad conſentiendum mihi cor veſtrum miſericordia divina compunxerit, ſive, quod abſit, in ea vos durare diſſenſione contigerit, ad propria vos remeare quando volueritis, juxta promiſſionem meam ſine læſione vel moleſtia relaxare curabimus. [c] Menſe Auguſto, Indictione XIII. c

NOTÆ AD EPIST. LI.

a Sic appellatur hic Epiſcopus in omnibus Vatic. Anglic. Norm. Teller. &c. non *Prudentius*, ut legitur in excuſis.

b Norm. Rem. & nonnulli alii, *permitto*, conſentiunt vet. editi.

c Ita lectum in duobus Vatic. non autem in noſtris veteribus codicibus.

Al. Ii.

EPISTOLA * LII.

Ad Johannem Archiepiſcopum.

Laudat Secundinum Epiſcopum quod Anaſtaſii cauſam recte diſcuſſerit ac finierit. Clericis qui ab Anaſtaſii accuſatione deſtiterant, Paulo quidem & Clematio ignoſcit, Euphemio vero atque Thomæ ſacris ordinibus quos pro ſceleris præmio perceperant, in perpetuum interdicit. Singulis conſueta ſtipendia vult erogari, & Paulo reſtitui quidquid in Eccleſiæ utilitatem expenderat.

a Gregorius Johanni [a] Archiepiſcopo Corinthiorum.

ÆQuitatem atque ſolicitudinem Secundini fratris & coepiſcopi noſtri, quæ olim bene nobis eſt
b cognita, [b] ſeries indicata monſtravit. In qua re valde placuit, lætoſque nos reddidit: quia in cauſa Anaſtaſii quondam Epiſcopi, quam ei examinandam injunximus, vigilantiam ſuam & diligenter exercuit, & cognita crimina, ut juſtitia
c poſcebat & oportuit, [c] judicavit. Sed in his omnibus gratias omnipotenti Deo referimus, qui deſiſtentibus quibuſdam accuſatoribus, cognitioni ejus veritatem, ne tantorum cauſa facinorum latere potuiſſet, oſtendit. Quoniam vero in eadem ſententia in qua ſupraſcriptum Anaſtaſium juſte damnatum conſtat atque depoſitum, ſic quaſdam ſupraſcriptus frater & coepiſcopus noſter ultus perſonas eſt, ut noſtro arbitrio reſervaret: idcirco quid de eis tenendum ſervandumque ſit, præſenti epiſtola ſignare perſpeximus. Joh. Diac. lib. 4. c. 32. Grat. 2 q. 4. c. 6. Paulum.

Paulum itaque Diaconum latorem præſentium, quamvis culpa ſua vehementer confundat atque redarguat, quod deceptus promiſſione, [d] ab accuſatione nuper depoſiti quondam Epiſcopi ſui deſtiterit, & cupiditatis ſtudio ſilere contra animam ſuam potius quam prodere vera conſenſerit: tamen quia pios plus nos eſſe convenit quam diſtrictos, hanc ei culpam ingoſcimus, atque eum in ordine loco que ſuo recipiendum eſſe cenſemus. Nam ei a tempore prolatæ ſententiæ, afflictionem quam pertu- d

Grat. ibid. tulit; credimus ad vindictam hujus posse culpæ sufficere. Euphemium vero atque Thomam, qui pro deserenda accusatione sacros ordines acceperunt, eisdem sacris privatos ordinibus esse, atque ita sicuti sunt depositi, volumus permanere, nec unquam eos sub qualibet excusationis specie sacros in ordines revocari decernimus. Nam nimis indignum, & contra Ecclesiasticæ regulam disciplinæ est, ut honore, quem non ex meritis sed pro sceleris præmio perceperunt, fungantur. Quia tamen plus misericordiæ, quam districtæ nos convenit operam dare justitiæ, eosdem Euphemium atque Thomam in ordine locoque tantummodo, unde ad ordines sacros promoti fuerant, volumus revocari; & cunctis diebus vitæ suæ eorumdem [e] locorum continentiam sicut consueverant ante, percipiant. Clematium vero Lectorem similiter benignitatis intuitu, in ordinem locumque suum revocandum esse constituo. Quibus etiam omnibus, id est Paulo Diacono, Euphemio, Thomæ, atque Clematio commoda sua secundum locum & ordinem, in quo quisque eorum est, sicut solitus erat accipere, a præsenti tertia decima Indictione vestra Fraternitas sine aliqua studeat imminutione præbere. Quia igitur suprascriptus Paulus Diaconus multa se [f] pro utilitate Ecclesiæ vestræ memorat expendisse, & ut ea possit recipere, Fraternitatis vestræ solatio desiderat adjuvari: hortamur ut si ita est, omni ei possibilitate ad recipienda quæ dedit, debeatis concurrere, atque vestris eum auxiliis adjuvare: quia nulla ratio patitur, ut in his quæ pro utilitate generalitatis impendit, aliquod sustineat injuste dispendium. Præterea tres libras auri, quas imminente suprascripto fratre & coepiscopo nostro Secundino, eumdem Paulum Diaconum pro utilitate vestræ dedisse constat Ecclesiæ, Fraternitas vestra eas cessante dilatione restituat: ne, quod absit, non rationabiliter, sed sola eum gravare voluntate tantummodo videatur. [g]

NOTÆ AD EPIST. LII.

a In vulgatis, *Episcopo*. Obsequimur unanimi MSS. consensui.

b In Corb. Reg. & Norm. *series judicati monstravit*. Consentiunt vet. editi. In recent. legitur, *series indicata scriptorum vestrorum monstravit*. Quæ lectio est trium Vatic. demtis vocibus, *scriptorum vestrorum*, quas nullis in MSS. invenimus.

c Excusi, *vindicavit*, invitis MSS.

d De pæna tergiversantis, qui ab accusatione desistit, agunt Jureconsulti, cum Senatusconsultum Turpilianum exponunt. Vide Gregorium Turonensem historiæ l. 5. c. 21. de suspensione Episcopi a communione, eo quod ab accusatione destitisset. Nos eam quæ inter canones de Episcoporum accusationibus antinomia est, indicamus. Nec laicis nec inferioribus Clericis licet accusare suos Episcopos; iisdem eosdem licet accusare. Vide c. 2. quæst. 7. Concilium Chalcedonense solvit nodum can. 21. Clericos sive laicos accusantes suos Episcopos vel Clericos passim & sine probatione, ad accusationem non recipi, nisi prius eorum discutiatur existimatio. Evidentius adhuc rem eamdem tractat Concilium Constantin. I. can. 6. quem lector consulat. Unum addo. Si liceat accusare, ergo & monere & corripere delinquentem, urgente caritate, non malignante zelo. Scriptum est enim: *Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari*. Psal. 104. vers. 15. *Gussanv.*

e Stipendium clericale, sportulam, demensum, quod moris erat dare Clericis in eodem loco ministrantibus. Idipsum statim repetitur de Paulo Diacono & Clematio aliis verbis. *Guss.*

f Vatic. A. B. C. *pro utilitate provinciæ vestræ*. In hac epistola multa, MSS. morem gerendo, mutavimus, si aliorum editorum ratio habeatur; de quibus, quod levia sint, non admonuimus.

g In

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

g In Tur. S. Gat. & in vet. ed. Paris. 1518. subjicitur, *Mense Aug. Ind.* xiii. Et sane Indict. decima tertia in epistolæ serie notatur.

Al. 1. a

a EPISTOLA * LIII.

Ad Virgilium Episcopum.

Vices illi suas in regno Childeberti concedit. Monet ut Simoniacam labem prohibeat & ne ex laicis repente fiant Episcopi. De pallii usu, & quatenus vices apostolicas obire debeat.

Gregorius Virgilio Episcopo Arelatensi.

O Quam bona est caritas, quæ absentia per imaginem, præsentia sibimetipsis exhibet per amorem, divisa unit, confusa ordinat, inæqualia sociat, imperfecta consummat! Quam recte Prædicator egregius vinculum perfectionis vocat; quia virtutes quidem cæteræ perfectionem generant, sed tamen eas caritas etiam ligat, ut ab amantis mente dissolvi jam nequeant. Hac itaque virtute, Frater Carissime, plenum te esse reperio, sicut mihi de te, & hi qui ex Gallicanis partibus veniunt, & epistolæ tuæ ad me directæ verba testantur.

b c Quod vero in eis [b] justa antiquum morem, usum pallii, ac [c] vices Sedis apostolicæ postulastis, absit ne aut transitoriæ potestatis culmen, aut exterioris cultus ornatum in vicibus nostris ac pallio quæsisse te suspicer. Sed quia cunctis liquet,
d [d] unde in Galliarum regionibus fides sancta prodierit, cum priscam consuetudinem Sedis apostolicæ Fraternitas vestra repetit: quid aliud quam bona soboles ad sinum matris recurrit? Libenti ergo animo postulata concedimus, ne aut vobis quidquam de debito honore subtrahere, aut præcellentissimi filii nostri Childeberti regis petitionem contemsisse videamur. Sed jam nunc studio majori res indiget, ut cum honor crescit, etiam solicitudo proficiat, & erga cæterorum custodiam vigilantia excrescat, vitæ quoque merita subjectis in exemplum veniant, & nunquam sua per suscepti honoris gratiam, sed lucra cœlestis patriæ vestra Fraternitas exquirat. Nostis enim quid beatus Apostolus gemens dicat: *Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Christi Jesu.* Philip. 2. 21.

Quibusdam namque narrantibus, Grat. 1. q. 1. c. 117. Quibusdam.
[e] agnovi quod in Galliarum vel Germaniæ partibus nullus ad sacrum e
ordinem sine commodi datione perveniat. Quod si ita est, flens dico, gemens denuntio, quia cum sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit. Scimus quippe ex Evangelio quid Redemtor noster per semetipsum fecerit, quia ingressus templum cathedras vendentium columbas evertit. Columbas enim vendere, est de Spiritu sancto, quem Deus omnipotens consubstantialem sibi per impositionem manuum hominibus tribuit, commodum temporale percipere. Ex quo, ut prædixi, malo jam innuitur quid sequatur. Quia qui in templo Dei columbas vendere præsumserunt, eorum, Deo judice, cathedræ ceciderunt.

Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam ipse quoque qui pretio ad sacrum ordinem perducitur, jam in ipsa provectus sui radice vitiatus, paratior est aliis venundare quod emit. Et ubi est quod scriptum est: Gra-

Matth.10.8. *Gratis accepisti, gratis date?*

Et cum prima simoniaca hæresis sit contra sanctam Ecclesiam exorta, cur non perpenditur, cur non videtur, quia eum quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit [f] ut hæreticus fiat?

Alia quoque nobis res est valde detestabilis nuntiata, quod quidam ex laico habitu [g] per appetitum gloriæ temporalis, defunctis Episcopis tonsurantur, & fiunt subito Sacerdotes. Qua in re jam notum est, qualis ad sacerdotium venit, qui repente de laico habitu ad sacrum transit ducatum. Et qui miles nunquam exstitit, dux religiosorum [h] fieri non pertimescit. Quam iste prædicationem habiturus est, qui fortasse nunquam audivit alienam? Aut quando aliena mala corrigat, qui necdum sua flevit? Et cum ad sacros ordines Paulus Apostolus neophytum venire prohibeat, sciendum nobis est quia sicut neophytus tunc vocabatur, qui adhuc noviter erat plantatus in fide: ita nunc inter neophytos deputamus, qui adhuc novus [i] est in sancta conversatione. (Grat. dist. 48. c. Sicut.)

Scimus autem, quod ædificati parietes non prius lignorum pondus accipiunt, nisi novitatis suæ humore siccentur, ne si ante pondera quam solidantur accipiant, cunctam simul fabricam ad terram deponant. Et cum ad ædificium arbusta succidimus, ut prius viriditatis humor exsiccari debeat, exspectamus: ne si eis adhuc recedentibus fabricæ pondus imponatur, ex ipsa novitate curventur, & confracta citius corruant, quæ immature in altum levata videbantur. Cur ergo hoc non subtiliter in omnibus custoditur, quod in lignis quoque ac lapidibus tanta consideratione perpenditur?

(An. Chr. 594. 595. Greg. 5.)

Qua de re necesse est, ut vestra fraternitas præcellentissimum filium nostrum Childebertum regem admonere studeat, ut hujus peccati maculam a regno suo funditus repellat: quatenus omnipotens Deus tanto illi apud se majora retribuat, quantum eum conspicit & amare quod ipse diligit, & vitare quod odit.

Itaque Fraternitati vestræ vices nostras in Ecclesiis, quæ sub regno sunt præcellentissimi filii nostri Childeberti, juxta antiquum morem Deo auctore committimus; singulis siquidem Metropolitis secundum priscam consuetudinem proprio honore servato. Pallium quoque transmisimus, quo Fraternitas tua intra Ecclesiam ad sola Missarum solemnia utatur. Sicubi autem longius Episcoporum quisquam pergere forte voluerit, sine tuæ Sanctitatis auctoritate ei ad loca alia transire non liceat. [k] Si qua vero inquisitio de fide, vel fortasse aliarum rerum inter Episcopos causa emerserit, quæ discerni difficilius possit, collectis [l] duodecim Episcopis ventiletur atque decidatur. Si autem decidi nequiverit, discussa veritate ad nostrum judicium referatur. Omnipotens autem Deus sua vos protectione custodiat, honoremque perceptum vos in moribus servare concedat. [m] Datum die XII. Augusti Indict. XIII. (Grat. dist. 100. c. 6. Pallium.)

NOTÆ AD EPIST. LIII.

a Apud Gussanv. cui favent duo Teller. data die 6. Junii Indict. XIII. Ponenda igitur esset ante ep. olim 43. & 44. ejusdem Indict. datas mense Julio. At in Collectione Pauli Diaconi manuscripta data est 12. Augusti Ind. XIII. Exstat integra inter epistolas Johannis VIII. estque 94. Rostango Arelatensi. In duobus Vatic. totidem Teller. & Remensi inscribitur, *Virgil. &c. in Gallias missa per Johan. Presbyterum, & Sabinianum Diac.* Parum discrepant duo alii Vatic.

b Infra lib. 12. ep. 64. *Ab antiquis prædecessorum meorum temporibus pallium Arelatensis Episcopus accepit.* Erat autem Archiepiscopus Virgilius jam Indict. IX. suoque munere per aliquot an-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

annos functus sine pallio, ut liquet tum ex illius vita, tum ex ep. 47. lib. 1. Nondum ergo inducta erat pallii necessitas, nondum ab illo exterioris cultus instrumento potestas Ecclesiastica pendebat. *Maur.* Vide Marcam de Concord. *l.* 5. c. 39. E. V.

c De legationis hujus in Galliis initio vide Zosimi Papæ ep. 5. & 11. ad Patroclum Arelat. necnon Hilari Papæ octavam, nonam, & decimam. Arelatensibus Episcopis non adeo faverunt alii post Zosimum Romani Pontifices Bonifacius II. Cœlestinus I. Leo I. donec Symmachus an. 514. Cæsario Arelat. usum pallii cum Sedis apostolicæ vicariatu largitus est. Tum circa an. 545. idem concessit Auxanio primum, deinde Aureliano Vigilius ep. 7. & 10. postea Pelagius I. Sapaudo ep. 12. tandem Virgilio Greg. Mag. Post Virgilium ex Arelat. Episcopis nullum privilegiis illis donatum legimus, donec sub noni seculi finem suas item in Gallia vices Rostagno Arelatensi commisit Johannes VIII. qui hanc epistolam & sequentem paucis demtis usurpavit.

d Vide Greg. Turon. l. 1. hist. c. 27. & 28. necnon *de gloria Confessorum* c. 30.

e Multa hic inserta sunt quæ in alis epistolis totidem verbis reperiuntur. Vide infra ep. 57. & 58. Hic vero Germaniæ partes intelligit, aut Galliam universam, quod ex Germania prodierint Franci; aut Francia Lugdunensem, quæ Sidonio Apollinari l. 5. ep. 7. dicitur Germania Lugdunensis: aut demum Germaniæ Provincias Austrasiarum Regi subjectas: scilicet ultra Rhenum, Turingiam, quæ a Theoderico Clodovei Mag. filio subacta, Christianas etiam leges susceperat, teste Greg. Turon. l. 3. hist. c. 4. 7. & 9. cis Rhenum, Moguntiam, quæ Germania prima; Coloniam Agrippinam quæ Germania secunda dicebatur. Infra l. 8. ep. 30. Augustinus a *Germaniarum Episcopis Episcopus factus*, scilicet a Virgilio ipso Arelatensi ordinatus est. Cæterum de simonia in Galliis grassante, a temporibus Brunichildis, agitur in vita S. Eligii, auctore S. Audoeno Rotomag. Episcopo, de quo paulo infra. *Maur.* Vide de Marca in Dissert. de Primatibus nu. 62. ubi Gallicanæ Diœcescos divisionem inveniens. E. V.

f Hæresim latiore modo sumit pro simoniaca pravitate. Vide Launoii Librum de Simonia, observatione 3. 4. 5. 11.

g Vide l. 2. ep. 25. Ne laici tonsurentur, vacantibus Ecclesiis statim in Episcopos ordinandi, prout moris erat in Galliis vetat Gregorius hac & 55. ep. lib. 9. ep. 11. 106. 109. 110. Idem Gallis vetuerant Zosimus ep. 9. ad Patroclum Arelat. Cœlestinus I. ep. 2. ad Episc. Provinciæ Vienn & Narbon. Symmachus ep. 5. ad Cæsarium Arelat. Felix IV. ep. 8. ad eumd. Conc. Arelat. II. can. 1. Arelat. IV.

h Eodem sensu infra ep. 55. de laicis qui tonsurati mox ad Episcopatum præcipiti saltu conscendunt: *Ducatum*, inquit, *Sacerdotes sibi arripiunt qui exordium religiosæ militiæ non viderunt*. Vox *Religiosus* Gregorio Mag. etiam Clericum significat lib. 5. ep. 22. *cunctos Clericos cæterosque Religiosos*. Et l. 9. ep. 107. *repente in Religionis habitu plantatus dicitur qui repente factus est Clericus, ut possit in Episcopum eligi*.

i Vide Greg. Naz. in Monodia; ubi argumentum hoc oratorio stilo fusius tractat.

k Causas fidei majores appellant, easque summo Pontifici reservandas contendunt nonnulli. Non ita censuit sanctus Gregorius, nisi forte in partibus decidi nequiverint præ nimia difficultate. Certe non nisi prius inquisitione facta, & in partibus ventilata discussaque veritate, ad Sedem apostolicam referuntur. Vide ep. lv. infra: *Cujus vehemens fortasse sit dubietas... examinata diligentius veritate*, &c. Vide Cyprianum ep. 55. Hilarum Papa ep. 8. Quid in simili casu fieret apud Judæos, vide Josephum antiquitat. Judaic. l. 4. c. 8. cujus testimonium retulimus ep. 4. Ind. 10. ubi de iisdem causis majoribus. *Gussanv.*

l Urbanus II. apud Miracum in notit. Eccl. Belg. p. 239. & apud Ducher. tom. 3. Spicil. p. 123. *Liquet sanctorum canonum institutis integram esse provinciam, & Metropolitanum proprium debere sortiri, quæ duodecim constat Episcopatibus*. E. V.

m Ita Vaticani codices, consentiente Collectione Pauli. At in duobus Teller. & in excusis scripta legitur Epistola *Die 6. mensis Junii Indict.* XIII.

EPI-

Al. lxi. EPISTOLA * LIV. An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

Ad universos Regni Childeberti Episcopos.

Virgilio Arelatensi, cui vices suas commisit, obediant; ab eo vocati veniant ad Synodum; nec ad longinqua loca sine illius auctoritate pergant.

a Gregorius [a] Universis Episcopis Galliarum qui sub regno Childeberti sunt.

AD hoc dispensationis divinæ provisio gradus diversos & ordines constituit esse distinctos, ut dum reverentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, una concordiæ fieret ex diversitate contextio, & recte officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim universitas alia poterat ratione subsistere, nisi hujusmodi magnus eam differentiæ ordo servaret. Quia
b vero creatura in [b] una eademque æqualitate gubernari vel vivere non potest, cœlestium militiarum exemplar nos instruit: quia dum sunt Angeli, & sunt Archangeli; liquet quod non sunt æquales, sed in potestate & ordine, sicut nostis, differt alter ab altero. Si ergo inter hos qui sine peccato sunt, ista constat esse distinctio: quis hominum abnuat huic se libenter dispositioni submittere, cui novit etiam Angelos obedire? Hinc etenim pax & caritas mutua se vice complectuntur, & manet firma concordiæ in alterna, & Deo placita dilectione sinceritas.

Quia igitur unumquodque tunc salubriter completur officium, cum fuerit unus ad quem possit recurri præpositus: idcirco opportunum esse perspeximus in Ecclesiis, quæ sub regno præcellentissimi filii nostri Childeberti Regis sunt, secundum antiquam consuetudinem, fratri nostro Virgilio Arelatensis civitatis Episcopo vices nostras tribuere: quatenus & Catholicæ fidei integritas, id est sanctarum quatuor Synodorum, Deo protegente, solicita devotione servetur, & si inter fratres consacerdotesque nostros aliqua evenerit forte contentio, auctoritatis suæ vigore, vicibus nempe Sedis apostolicæ functus, discreta moderatione compescat. Cui etiam injunximus, ut si quarumdam causarum tale fuerit certamen exortum, in quo aliorum præsentia opus sit, [c] congregatis sibi in numero competenti fratribus & coepiscopis nostris, salubriter hoc servata æquitate discutiat, & canonica integritate definiat. Si quam vero contentionem, quod longe faciat divina pontentia, de fidei causa evenire contigerit, aut negotium emerserit, cujus vehemens sit fortasse dubietas, & pro sui magnitudine judicio Sedis apostolicæ indigeat: examinata diligentius veritate, relatione sua ad nostram studeat perducere notionem: quatenus a nobis valeat congrua sine dubio sententia terminari. c

Et quoniam necesse est ut ad eum [d] cui nostras vices indulsimus, quoties oportere perspexerit, pro facienda collatione aptis debeant Episcopi temporibus convenire, hortamur ut nullus mandatis ejus inobediens esse præsumat, nec communi congregationi interesse postponat, nisi aut corporis infirmitas quempiam fortasse vetuerit, aut cujusdam eum causæ justa excusatio minime venire permiserit. Hi tamen qui prohibente aliqua necessitate nequeunt in Synodum convenire, loco suo Presbyterum aut Diaconum dirigant: quatenus quæ a nostro Vicario, Deo auxiliante, fuerint de- d

An Chr. 594. 595. Greg. 5.

definita ; ad eum qui absens est, per ipsum quem miserit, fida relatione perveniant; [e] ut inconvulsa firmitate serventur, [f] & nullius ea audeat occasionis excusatio violare.

Hoc etiam vos pariter prævidimus admonendos, ut nullus vestrum ad longinquiora loca sine præfati fratris & coepiscopi nostri Virgilii auctoritate tentet aliquo modo proficisci: scientes, quia & prædecessorum nostrorum, qui vices suas ejus prædecessoribus concesserunt, sic proculdubio mandata definiunt.

Hortamur præterea, ut de officio suo sit quisque vestrum solicitus; ut qui promissam cupit mercedem pastionis accipere, commissum sibi gregem solicitudine & oratione custodiat; ne lupus insidians oves creditas invadendo dilaniet, & sit in retributione pœna pro munere. Optamus igitur, Fratres Carissimi, & totis omnipotentem Dominum precibus exoramus, ut Dilectionem vestram in amoris sui constantia faciat magis magisque fervescere, atque in pace Ecclesiæ, & in una vos concedat magnopere retineri concordia.

Nuntiatum vero nobis est quod per simoniacam hæresim, ad sacros quidam ordines adducantur, & hoc suprascripto fratri & coepiscopo nostro Virgilio per omnia prohibendum mandavimus; quod ut vestra Fraternitas cognoscat & studiose custodiat, & ipsa coram vobis est epistola relegenda. [g] Data die XII. mensis Augusti Indict. XIII.

NOTÆ AD EPIST. LIV.

a Episcopi sub regno Childeberti erant omnes fere Gallicani Antistites. Nam regnum Austrasiorum ac regnum Burgundiæ, quod morte ac testamento Guntchramni patrui quæsierat, Childebertus obtinebat. Chlotharius, frater ejus patruelis, paucas in Neustria ad Ligerim, Sequanam, & Isaram fluvios, atque ad Oceanum civitates possidebat; quibus exceptis, cum Gothia quæ Gothorum erat, reliqua omnis Gallia parebat tum Childeberto. De finibus regni Burgundiæ Hadrianum Valesium consule in lib. 7. & 9. rerum Francicarum. *Gussanv.* In Reg. & in duobus Vat. B. & C. sic legitur hujus epistolæ titulus: *universis Episcopis Galliarum, qui sub regno filii nostri Excellentissimi Childeberti sunt.*

b Excusi, quibus pauci favent MSS. *una eademque qualitate*. Nostram lectionem exhibent omnes Anglic. Norm. Corb. duo Vat. Veram esse probant quæ sequuntur: *quod non sint æquales*.

c Ne solus definiat, nisi in levioribus, etsi Romani Pontificis gereret vices.

d Excusi, *injungimus*.

e Iidem, *inconcussa*; a quibus non recederemus, nisi communis MSS. consensus nos abriperet.

f In vulgatis, *Et nullius ea quæ constituerit &c.* Favet Vat. D.

g Ita Colbert. vet. & Pauli Collectio. In duobus Teller. conveniunt mensis & Indictio; sed pro die 12. assignatur 11. Augusti.

Al. LIII.

EPISTOLA * LV.

Ad Childebertum Regem.

Virgilio se vices suas, & pallium Regis petitu concessisse: hortatur vicissim ut illi faveat in prohibenda simonia, & ne ex laicis repente fiant Episcopi.

a Gregorius [a] Childeberto Regi Francorum.

LÆtos nos Excellentiæ vestræ vehementer fecit epistola, quæ pia vos affectione de honore & reverentia sacerdotali testatur esse

se solicitos. Hinc etenim cunctis ostenditis fideles Dei vos esse cultores, dum Sacerdotes ipsius grata ac debita veneratione diligitis, & Christiana devotione quidquid ad eorum augmentum pertinet, agere
b festinatis. Unde[b] & gratanter ea quæ scripsistis, accepimus, & quæ voluistis, animo libenti, concessimus: atque ideo fratri nostro Virgilio Arelatensis civitatis Episcopo, vices nostras juxta antiquum morem, & Excellentiæ vestræ desiderium Deo favente commisimus: cui etiam & pallii usum, sicut prisca habuit consuetudo, concessimus.

Sed quia aliqua ad nos perlata sunt, quæ & omnipotentem Deum nimis offendunt, & quamplurimum sacerdotii honorem reverentiamque confundunt, quæsimus ut potestatis
c vestræ [c] annitente censura modis omnibus emendentur: ne dum laudandæ devotioni vestræ res temerariæ ac perversæ repugnant, aliorum, quod absit, culpa aut regnum vestrum gravetur, aut anima.

Pervenit autem ad nos, obeuntibus Episcopis, quosdam ex laicis tonsurari atque ad Episcopatum præcipiti saltu conscendere. Et qui discipulus non fuit, inconsiderata ambitione magister efficitur. Et quoniam quod possit docere non didicit, sacerdotium tantummodo gerit in nomine: nam laicus in sermone pristino perseverat, & opere. Quomodo ergo pro aliorum peccatis intercessurus est, qui sua primitus non deflevit? Talis enim pastor non munit gregem, sed decipit: quia dum contradicente verecundia non potest aliis hoc quod ipse non facit suadere, quid est aliud nisi ut plebs Dominica prædonibus populanda remaneat, & inde sumat interitum, unde salutiferæ protectionis magnum debuit habere subsidium? Quod quam pravum sit, quamve perversum, ex sua quoque ordinatione Excellentiæ vestræ celsitudo perpendat. Certum namque est, non vos ante exercitui ducem præponere, nisi vobis labor ejus [d] fidesque constiterit, nisi eum anteactæ vitæ virtus & solicitudo aptum esse monstraverit. Si vero non aliis, nisi hujusmodi viris committitur gubernandus exercitus, qualis dux esse debeat animarum, ex istius bene rei comparatione colligitur. Sed verecundum nobis est, & dicere pudet, quia ducatum sibi Sacerdotes arripiunt, qui exordium religiosæ militiæ non viderunt. d

Simul autem & illud valde exsecrandum nobis est nuntiatum, quod sacri ordines per simoniacam hæresim, id est accepto præmio, conferuntur. Et quia pestiferum nimis est, & sanctæ Ecclesiæ universali contrarium, in sacrum quempiam ordinem non meritis, sed pretio collocari, hortamur ut tam detestabile facinus de regno suo Excellentia vestra prohiberi præcipiat. Nam ipse se ad hoc officium ostendit prorsus indignum, qui donum Dei pecunia mercari non metuit, & commodis præsumit appetere quod habere per gratiam non meretur. Hæc igitur, Præcellentissime Fili, idcirco admoneo, quia animam vestram salvari desidero. Quæ etiam dudum [e] scriberem, si voluntatem meam innumeræ occupationes minime præpedissent. At postquam se congruum rescribendi tempus ingessit, quod facere me oportuit, non ommisi. Salutantes itaque Excellentiam vestram, paternæ caritatis affectu petimus, ut cuncta quæ suprascripto fratri & coepiscopo nostro fieri servarique mandavimus, favoris vestri præsidio compleantur; ne cujusquam ea aliquo modo elatione aut superbia convelli permittatis. [f] Sed sicut a prædecessore sub gloriosi patris vestri regno servata sunt, ita quoque auxilio vestro solicita & e f

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

modo devotione serventur. Oportet ergo ut hoc nobis vicarie rependatur; & sicut nos vestram implere non distulimus voluntatem, ita & vos propter Deum, & beatum Petrum Apostolorum Principem nostra faciatis in omnibus servari statuta: quatenus Excellentiæ vestræ laudabilis, & Deo placita se circumquaque tendat opinio. [g] Data die XII. mensis Augusti, Indict. XIII. g

NOTÆ AD EPIST. LV.

a Erat hic Childebertus Junior, Austrasiorum Rex, Sigiberti Regis & Brunichildis filius. *Maur.* Guntramnus obiit 28. Martii an. 593. Hunc in regno Burgundiæ excepit Childebertus, qui regnum fere quatuor tenuit annos. E. V.

b Vide de Marca in Concord. l. 5. c. 39. E. V.

c Excusi, *annuente censura*.

d Vulgati, *fidesque probata*. Et infra, *ex istius rei consideratione seu comparatione bene colligitur.*

e Ita Vatic. Norm. Corb. &c. pro *scripsissem*. In editis *scribere volui*.

f Excusi, *sed sicut per prædecessores ejus singulos, sub glor. . . . ita . . . solicita omnino devotione servata*: quæ nullis in MSS. legimus.

g Ita Colbert. vet. In Collect. Pauli data legitur die 16. *mensis Maji*. In duobus Teller. *die* 10. *mensis Augusti Indict.* XIV.

Al. LIV.

EPISTOLA * LVI.

Ad Marinianum Episcopum.

Pallii usum concedit: firmat privilegia Ravennati Ecclesiæ.

a Gregorius [a] Mariniano Episcopo Ravennæ.

Joh. Diac. lib. 4. c. 5.

Apostolicæ Sedis benevolentia, & antiquæ consuetudinis ordine provocati, Fraternitati tuæ, quam in Ravennati Ecclesia gubernationis suscepisse constat officium, pallii usum prævidimus concedendum. Quo non aliter te uti memineris, nisi in propria tuæ civitatis [b] dimissis jam filiis Ecclesia, procedens [c] a salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda: peractis vero Missis, idem in salutatorio rursum curabis deponere. Extra Ecclesiam vero non amplius illo tibi, nisi quater in anno, in litaniis quas ad decessorem tuum Johannem expressimus, uti permittimus: hoc nihilominus admonentes, ut sicut a nobis hujusmodi decoris usum ad sacerdotalis officii honorem largiente Domino percepisti, ita etiam morum atque actuum probitate ad Christi gloriam susceptum adornare contendas officium. Sic etenim alterno eris invicem decore conspicuus, si ad hujusmodi corporis habitum, mentis quoque tuæ bona concordent. Omnia etiam privilegia, quæ tuæ pridem concessa esse constat Ecclesiæ, nostra auctoritate firmamus, & illibata decernimus permanere.

NOTÆ AD EPIST. LVI.

a Mortuo Johanne Ravennate Episcopo ann. 594. Ravennates Marinianum Presbyterum, civem suum, quem diu cum sancto Gregorio in monasterio versatum noverant, communi consensu Episcoporum elegerunt, cui diu resistenti vix persuadere potuit Gregorius, ut electioni de se factæ consentiret. Hic licet fuisset Monachus, paulo tamen Monachis infensior visus est ex ep. 24. l. 5. nunc l. 6. De eo etiam Paulus Diaconus l. 4. 11. *Guss.* Obiit Johannes mense Januario ait Paul. Diac. l. 4. c. 11. Ante Augustum or-

ordinatus fuit Marinianus natione Romanus, non Ravennas. Vide not. ad ep. 48. E. V.

b Laicos, Ecclesiæ filios; Clericos vero, Ecclesiæ milites appellare solet. Vide l. VI. ep. 3. *ne ergo filii Ecclesiæ*, &c. Ante Missarum celebrationem sedebat Episcopus in Secretario, *nunc vulgo Sacristia*, fidelium salutationes excepturus: quibus dimissis, sacris vestibus indutus, ad Altare procedebat. Inde locus ille *Salutatorium* dicebatur. Vide Greg. Turon. hist. lib. 2. c. 21. Card. Bona de rebus Liturg. lib. 1. c. 24. num. 2.

c Supra *secretarium*, &c. ep. 19. l. 1. *Gussanv.*

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

Al. lv. EPISTOLA * LVII.

Ad Johannem Episcopum.

Post nequissimum decessorem Anastasium, Corinthios sic regat, ut præcedentis contagii omnes abstergat maculas. Concedit pallii usum. Hortatur ut in subjectis sibi locis simoniam compescat.

Gregorius Johanni Episcopo Corinthiorum.

POstquam Deus noster, cui nihil occultum est, de Ecclesiæ suæ gubernatione nefandam pollutionis pestem abjiciens, vos ad ejus voluit regimen adducere: [a] magna vobis præcavendum est solicitudine, ut post vulnera [b] & diversa prioris mala Pastoris, in Fraternitate vestra grex Dominicus consolationem ac salubre medicamentum inveniat. Sic ergo præcedentis contagii maculam manus vestræ actionis abstergat, ut nulla exsecrandæ pravitatis illius vestigia [c] vel sinat manere.

Sit igitur erga subjectos solicitudo laudabilis. Exhibeatur cum mansuetudine disciplina. Sit cum discretione correptio. Iram benignitas mitiget, benignitatem zelus exacuat; & ita alterum condiatur ex altero, ut nec immoderata ultio plus quam oportet affligat, nec iterum frangat rectitudinem disciplinæ remissio. Instructio commissi populi Fraternitatis vestræ sit actio. Videat in vobis quod diligat, cernat quod imitari festinet. Exemplo vestro vivere doceatur. A recto itinere te duce non deviet, ad Deum vos sequendo perveniat; ut tot ab humani generis Salvatore retributiones accipias, quot lucra ei operatus fueris animarum. Labora itaque, Frater Carissime, & ita totam mentis & cordis ad hoc efficaciam dirige, quatenus in futuro merearis audire: *Euge, serve bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Luc. 19. 27.

Pallium vero, sicut per epistolam vestram, quam per Andream fratrem & coepiscopum nostrum suscepimus, postulastis, direximus, quo ita vos uti necesse est sicut prædecessores vestri usi, concedentibus nostris prædecessoribus, approbantur.

Præterea pervenit ad nos, quod in illis partibus nullus ad sacrum ordinem sine commodi datione perveniat. Quod si ita est, flens dico, gemens denuntio: quia cum sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit. Scimus quippe ex Evangelio, quid Redemtor noster per semetipsum fecerit: quia ingressus templum cathedras vendentium columbas evertit. Columbas enim vendere, est sancto Spiritu, quem Deus omnipotens consubstantialem sibi per impositionem manuum hominibus tribuit, commodum temporale percipere. Ex quo, ut prædixi, malo jam innuitur quid sequatur, quia

qui

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

qui in templo Dei columbas vendere præsumserunt, eorum Deo judice cathedræ ceciderunt. Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam ipse quoque qui [d] ad sacrum honorem perducetur, jam in ipsa provectus sui radice vitiatus, paratior est aliis venundare quod emit. Et ubi est quod scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date*? Et cum prima contra sanctam Ecclesiam simoniaca hæresis sit exorta: cur non perpenditur, cur non videtur, quia eum quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit ut hæreticus fiat? [e] Quia ergo hanc nefandissimam pravitatem sancta universalis omnino damnat Ecclesia, hortamur Fraternitatem vestram, ut tam detestabile, & tam immane peccatum de locis omnibus, quæ sub se sunt, solicitudinis suæ modis omnibus compescat instantia. Nam si quid tale deinceps fieri senserimus, jam non verbis, sed canonica hoc ultione corrigemus, & de vobis, quod oportet, aliud incipiemus habere judicium.

Matt. 10. 8. Vid. Hom. 4. in Evang. n. 4.

Novit autem Fraternitas vestra, quia prius pallium nisi dato commodo non dabatur. Quod quoniam incongruum erat, [f] facto Concilio ante corpus beati Petri Apostolorum Principis, tam de hoc, quam de ordinationibus aliquid accipere sub districta interdictione vetuimus.

Joh. Diac. l. 3. c. 6. Grat. dist. 100. c. 4. Novit. Grat. 1. q. 1. c. 116. De ordinationibus.

Oportet ergo ut neque per commodum, neque per gratiam, aut quorumdam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiatis adduci. Nam & peccatum, sicut diximus, grave est, & sine correptione hoc non patimur remanere.

Suprascriptum vero Andream fratrem & coepiscopum nostrum ob hoc tarde suscepimus, quia renuntiante fratre & coepiscopo nostro Secundino didicimus, [g] epistolas nostras sibi eum in Johannis Larissæi Episcopi exsecutione finxisse. Et nisi bona vestra nobis quæ audivimus suasissent, nulla illum habuimus ratione suscipere. [h] Data die xv. mensis Augusti, Indict. xiii.

NOTÆ AD EPIST. LVII.

a Vatic. D. Norm. & Corb. *magna vobis ope nitendum est*. Vatic. A. B. C. *magnopere vobis nitendum est*.

b Excusi, *& diversa prioris mali Pastoris contagia in Frat.*

c Iidem, *nullam sinat manere memoriam*. Norm. *vel sinat manere memoriam*.

d In vulgatis, *ad sacrum ordinem*. Et infra, *& cum primo*, pro, *& cum prima*.

e Triplicem pretii speciem, a manu, ab obsequio, a lingua, sic belle exponit Gregorius VII. in epistola ad Gebuinum Episc. Lugdun. *A manu; ut nullum pretium prorsus a se vel ab aliquo tribuatur. Ab obsequio; ut nihil inde servitii faciat, sicut qui cum intentione ecclesiasticæ prælationis potentibus personis solent deferre. A lingua; ut neque per se neque per summissam personam preces effundat.* Confer & Gregorium nostrum in Job l. 9. c. 9. nu. 53. & Hom. 4. in Evang. n. 4. E. V.

f Concilii hujus acta post omnes epistolas exhibebimus.

g Recent. inconsultis melioribus MSS. *epistolas vestras . . . In Johan . . . excusatione finxisse*. De causa Johan. Larissæi contra Hadrianum Thebanum Episcopum lege ep. 6. & 7. l. III. *In exsecutione* hic significat, Johannis Larissæi jussa exsequendo.

h Sic vet. Colbert. alii vero MSS. non consentiunt, nam in Vatic. D. in Rem. & in duobus Tellerian. assignatur *Indictio* XIV. cur *in Indict.* XIII. relinquatur disce ex nota ultima ad ep. sequentem.

EPI-

Al. lvi.

EPISTOLA * LVIII.

AN. CHR. 594. 595. GREG. 5.

Ad universos Episcopos per Helladiam.

Gratulatur de Anastasii correctione, cujus casus sit illis cautela. Johanni illius successori obediant. Non patiantur, aut dato præmio, aut alicujus gratia vel supplicatione Clericos ordinari vel promoveri.

a Gregorius Universis Episcopis [a] per Helladiam provinciam constitutis.

GRatias omnipotenti Deo vobiscum, Fratres Carissimi, refero, qui latens vulnus quod antiquus hostis intulerat, ad omnium fecit pervenire notitiam, & de Ecclesiæ suæ corpore salutifera illud incisione compescuit. Ex qua re & gaudendum nobis est, & dolendum. Gaudendum quippe de correctione facinoris, dolendum vero de casu fratris. Sed quoniam plerumque alterius casus, alterius solet esse cautela:
b [b] hoc quisquis cadere timet, attendat, aditum hosti non præbeat, non putet latere quod agitur. Nam Veritas
Matt. 10. 26. clamat: *Nihil occultum quod non revelabitur*. Hæc enim vox actionis nostræ jam præco est, & ipso teste, modis omnibus adducit ad publicum, quod agitur in secreto. Aut quis actus suos ante illum nitatur abscondere, qui eorum & testis & judex est? Quia vero nonnunquam dum aliud attenditur, aliud non cavetur: oportet ut contra omnes hostis insidias quisque debeat esse solicitus, ne dum in uno vincit, superetur in altero. Nam & terrenus hostis, qui munita loca cupit invadere, pugnandi arte sic utitur. Latenter quidem ponit insidias, & ad unius loci se expugnationem totus ostendit, ut dum ad defensionem loci illius ubi instat periculum convenitur, loca alia de quibus nulla est suspicio, capiantur. Et evenit, ut qui cognitus resistentis virtute repulsus est, latens obtineat quod certando non potuit. Sed quia in his omnibus divinæ protectionis auxilio opus est, voce cordis singuli clamemus ad Dominum, dicentes: *Domine, ne longe facias auxilium tuum a me, ad defensionem meam respice*. Ps. 21. 20. Manifestum namque est, quia nisi ipse auxiliatus fuerit, & ad se clamantes defenderit, hostis noster vinci non poterit.

Præterea epistolam Caritatis vestræ per Andream fratrem & coepiscopum nostrum suscipientes, pallium Johanni fratri nostro Corinthiorum Episcopo nos transmisisse cognoscite: cui magnopere convenit obedire, præsertim dum hoc sibi & antiquæ consuetudinis ordo defendat, & bona ejus, quibus ipsi testimonium perhibetis, invitent. Quibusdam namque narrantibus agnovi, quod in Grat. 1. q. 1. c. 127. Quibusdam. illis partibus nullus ad sacrum ordinem sine commodi datione perveniat. Quod si ita est, flens dico, gemensque denuntio, quia cum sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit. Scimus quippe ex Evangelio, quid Redemtor noster per semetipsum fecerit, quia ingressus in templum, cathedras vendentium columbas evertit. Columbas quippe vendere, est de sancto Spiritu, quem sibi consubstantialem Deus omnipotens per impositionem manuum hominibus tribuit, commodum temporale percipere. Ex quo ut prædixi, malo innuitur quid sequatur: quia qui in templo Dei columbas vendere præsumserunt, eorum Deo judice ca-

An. Chr. 594. 595. Greg. 5.

cathedræ ceciderunt. Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam ipse quoque, qui ad sacrum ordinem perducitur, jam in ipsa provectus sui radice vitiatus, paratior est aliis vendere quod emit. Et ubi est quod scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date?* (Matth. 10. 8.) Et cum prima contra sanctam Ecclesiam simoniaca hæresis sit exorta: cur non perpenditur, cur non videtur, quia eum quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit, ut hæreticus fiat? Ideoque hortamur, ut nullus vestrum denuo hoc fieri patiatur; sed neque gratia alicujus, neque supplicatione, aliquos ad sacros ordines audeat promovere, nisi eum quem vitæ & actionis qualitas ad hoc dignum esse monstraverit. Nam si aliter factum denuo senserimus, districta & canonica illud noveritis ultione compesci. [c] Datum die xv. mensis Augusti, Indictione XIII. c

NOTÆ AD EPIST. LVIII.

a Hic titulus diverso modo in MSS. legitur. In Vatic. D. *per Archelaidam*. In Anglic. *Episcopis Adrellada constitutis*; vel *Arellada*; quod etiam habent Norm. & Corb. ubi: *Episcopis Arellada Provincia consistentibus*. In Reg. *Episcopis Arellada constitutis Provinciæ*. In tribus Vatic. quos prætulimus, habetur, *per Helladiam*. Hellas est proprie Achaia, quæ Corintho, a qua verbum Dei accepit, vicina. Hinc Paulus 2. Cor. 1. 1. *Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis qui sunt in universa Achaia*. Ideo forte S. Gregorius dicit Helladiæ Episcopos, ex antiqua consuetudine, Episcopo Corinthi esse subditos.

b Ita Anglic. Norm. Corb. & tres Vatic. In Vatic. D. *hoc quisquis audierit, ut cadere timeat attendat*. Editi, *quo quisque cadere*. &c. paulo post, *nihil opertum quod non reveletur, & occultum quod non sciatur*.

c In duobus Teller. & in Vat. D. notatur Indictio XIV. At cum in omnibus MSS. etiam Vaticanis, qui epistolas secundum Indictionum ordinem continent, hæc epistola in serie scriptarum Indictione XIII. reperiatur, eam loco movere non debuimus. Eadem ratio militat pro superiori epistola, quæ eodem tempore scripta fuit.

SAN-

SANCTI GREGORII PAPÆ REGISTRI EPISTOLARUM

*LIBER * SEXTUS*

*Al. v.

Indictione decima-quarta, anno ordinationis ejus ſexto.

EPISTOLA I.

Ad Marinianum Epiſcopum.

In Johannis deceſſoris ejus teſtamento, quid ratum eſſe debeat.

Gregorius Mariniano Epiſcopo Ravennæ.

SIcut injuſta poſcentibus nullus eſt tribuendus effectus, ita legitima deſiderantium non eſt differenda petitio. Presbyteri igitur, ac Diaconi, atque clerus Fraternitatis veſtræ oblata nobis petitione conqueſti ſunt, Johannem quondam deceſſorem tuum [a] condito teſtamento, diverſa in Eccleſiæ ſuæ gravamine conſcripſiſſe. Et petiverunt ut hæc in damnum Eccleſiæ ſuæ, prohibente quippe lege, nulla deberent occaſione perſolvi. [b] Et quamvis poſtquam hereditas illius, ſucceſſioque repudiata eſt, ad hæc te ſatisfacienda ratio nulla conſtringat: verumtamen ex abundanti his te hortamur affatibus, ut ea quæ [c] de Eccleſiæ ſuæ, vel de acquiſitis in Epiſcopatu rebus contra legum fieri ſtatuta diſpoſuit, [d] Fraternitas veſtra nec auctoritatem præbeat, nec aliqua in his ratione conſentiat. Si quid autem de propriis rebus, quas ante Epiſcopatum habuit, quod quidem prius Eccleſiæ ſuæ non contulit, fieri voluit vel decrevit, firmum per omnia robur obtinere neceſſe eſt; nec quiſquam Eccleſiaſticorum id contra rationem tentet qualibet excuſatione convellere.

Quia vero dum viveret, ſæpius a nobis expetiit, ut ea quæ in monaſterio illo contulerat, quod juxta Eccleſiam S. Apollinaris ipſe conſtruxerat, noſtra debuiſſemus auctoritate firmare, & nos facturos hoc eſſe promiſimus: Fraternitatem veſtram neceſſario prævidimus adhortandam, ut nihil de his quæ illic contulit atque conſtituit, aliquo modo patiatur imminui, ſed omnia firma ſtudeat ſtabilitate ſervari. Hujus igitur monaſterii [e] & collatarum illic rerum quia in teſtamento quod condidit feciſſe noſcitur mentionem, ſciendum vobis eſt non ea nos ideo confirmaſſe, quoniam ſupremam ejus ſequimur voluntatem, ſed quia ei hoc, ſicut diximus, viventi promiſimus. Hæc itaque omnia ſic ſollicite Fraternitas veſtra implere feſtinet, quatenus & quæ in ſupraſcripto monaſterio conſtituit, & a nobis ſunt firmata, ſerventur, & illa quæ in damnum dari vel fieri per teſtamentum ſuæ decrevit Eccleſiæ, nullam, prohibente nempe lege, obtineant firmitatem.

Grat. cauſ. 21. q. 5. c. 3. Quia Johannes .... dum viveret.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

NOTÆ AD EPIST. I.

a In Agathensi c. 51. ann. 506. *Si Episcopus condito testamento aliquid de Ecclesiastici juris proprietate legaverit, aliter non valebit, nisi tantumdem de juris propii facultate suppleverit.* Idem in Epaon. c. 17. an. 517. Distinguebant veteres Clericorum res proprias a rebus Ecclesiæ, quæ eis quasi Clericis competebant. Primas donare poterant ac legare, alias nec donare nec legare. Quidquid in clericatu de Ecclesiæ bonis acquirebant, non sibi, non heredibus cedebat, sed Ecclesiæ cujus erant ministri. Optimum utique statutum, ne Ecclesiæ bonis ditescerent, aut heredes ditarent spretis pauperibus. Legat studiosus causæ 12. q. 3. 4. 5. & in Decretal. l. 3. tit. 26. *de peculio Clericorum*, & 26. *de testamentis*, &c. Ubi notabit, etiam tempore Alexandri III. in fine 12. seculi Clericis non licuisse, de bonis mobilibus quæ per Ecclesiam adepti erant, testari, sed tantum aliqua eleemosynæ intuitu erogare moderate dum vivunt. In Antioch. Conc. c. 24. & 25. de bonis Ecclesiæ & Episcoporum statuitur. In Carthag. c. 32. de peculio & emtionibus Clericorum. *Gussanv.*

b In duobus Vatic. Reg. Corb. uno Rem. & omnibus pene Norm. *post hereditatem ejus posthumam.* In Beccensi, *post heredem ejus posthumam*. Ita quoque in sex Anglic.

c Excusi, *de Ecclesia sua*.

d In Vatic. A. & C. consentientibus Norm. Reg. & Corb. *Fraternitas vestra nec provehas nec aliqua*. In Vatic. B. *Fraternitas vestra nec probet*. In Vat. D. *Fraternitas vestra prohibeat, nec aliqua.*

e Mendose in recentioribus ed. *& collectarum*.

EPISTOLA II.

Ad Clerum & plebem Ravennæ.

Rectam omnino esse Mariniani Episcopi fidem testatur.

Gregorius Clero & plebi Ecclesiæ Ravennæ.

PErvenit ad nos quosdam homines, maligni spiritus instigatione pervasos, erga opinionem fratris & coepiscopi nostri Mariniani mentes vestras corrumpere falsa locutione voluisse, dicentes quod frater noster minus quam decet sanctam Chalcedonensem Synodum veneretur. De qua re omnibus vobis & ipse præsens de integritate suæ fidei satisfacit; & nos per omnia testamur eum a cunabulis in sanctæ universalis Ecclesiæ gremio nutritum, rectam prædicationem fidei cum vitæ suæ attestatione tenuisse. Veneratur enim sanctam Nicænam Synodum, in qua Arius: Constantinopolitanam, in qua Macedonius: Ephesinam primam, in qua Nestorius: & sanctam Chalcedonensem, [a] in qua Dioscorus atque Eutyches damnatus est. Si quis autem contra harum quatuor Synodorum fidem, & contra sanctæ memoriæ [b] Leonis Papæ tomum atque definitionem aliquid unquam loqui præsumit, anathema sit. Proinde satisfactionem plenissimam recipientes, caritate integra, puro corde, Pastorem vestrum diligite; ut apud Deum purius fusa ejusdem vobis valeat prodesse intercessio Pastoris.

NOTÆ AD EPIST. II.

a Norm. Reg. & tres Vatic. *in qua Nestorius, Dioscorus atque Eutyches*. Ita etiam vet. editi.

b Epistolam 10. nunc 24. S. Leonis intelligit ad Flavianum scriptam, revera tamen encyclicam, & ad omnes totius orbis Christiani Episcopos missam, atque in Chalced. Conc. act. 2. 5. 6.

5. 6. solemni approbatione consecratam. *Tomus* volumen, aut codicem notat, uti videre est apud Hieron. ad Pammachium & Oceanum: nec ingentem solum, sed & mediocrem libellum, epistolamque. Unde Eutychianos ridentes Leonem Pontificem, quod epistolam dogmaticam suam ad Flavianum Patriarcham Constantinop. & universum Conc. Chalced. missam *tomum* appellaret, redarguit Ephrem Patriarcha apud Photium. Ex Salmasio ad Solinum pag. 1317. proprie idem *tomus* est ac *truncus* seu codex, & *scapus* seu ramus ab arbore recisus: quibus nominibus vocarunt antiqui chartas in unum volumen convolutas atque complicatas, quod baculi similitudinem præ se ferrent; quomodo chartæ non scriptæ jungi solebant, ut ex Cassiodoro discimus: atque hinc ad quodvis volumen denotandum, & *codicis* & *tomi* vox est extensa.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

[a] EPISTOLA III.

Ad Maximum Salonitanum.

Maximus de simonia & de aliis multis accusatus Romam citatur.

b Gregorius Maximo [b] præsumtori Ecclesiæ Salonitanæ.

QUoties contra Ecclesiasticam quid gestum dicitur disciplinam, ne nos ante Deum culpa ex dissimulatione redarguat, irrequisitum hoc relinquere non audemus. Pervenit itaque ad nos, quod per simoniacam hæresim fueris ordinatus. Sed & alia de te multa hic dicta sunt, de quibus unum quam maxime fuit, propter quod necesse habuimus te summopere per scripta nostra prohibere, ne Missarum solemnia celebrare debuisses, donec quid esset, verius potuissemus addiscere. Ne ergo filii Ecclesiæ diu videantur non habere Pastorem, [c] & ne hæc quæ dicuntur, si indiscussa remanserint, hujusmodi se vitium tendat in plurimos, hortamur ut ad nos venire omni postposita excusatione festines; quatenus servata justitia, hæc & cognoscere, & finire secundum canonica instituta Christo revelante possimus. Ita autem fac, ut ad veniendum amplius jam moras non ingeras; ne ipsa te magis absentia obnoxium his quæ dicuntur assignet, & nos in te hæc res non solum propter dicta crimina, quæ purgare subterfugis, sed etiam propter inobedientiæ culpam durius, scilicet ut in contumacem, cogat ex Concilio ferre judicium.

NOTÆ AD EPIST. III.

a Hæc epistola reperitur partim caus. 2. q. 4. c. *Accusatum*, partim extra tit. de simonia. c. 4. & 5. *Gussanv.*

b Id est, qui invasit, & usurpavit Salonitanam Sedem.

c Excusi, *ne per hæc quæ.*

EPISTOLA IV.

Ad Cyprianum Diaconum.

Modiorum tritici duo millia det Zenoni Episcopo egenis distribuenda.

Gregorius Cypriano Diacono.

Joh. Diac. lib. 2. c. 55. ZEnon frater & coepiscopus noster quosdam in civitate sua alimoniarum necessitatem innotuit sustinere. Quibus quoniam, ut possi-

 bile

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

bile est, aliquod desideramus ferre consultum, idcirco Dilectionem tuam ante dicto fratri & coepiscopo nostro mille modios tritici, aut si plus levare potuerit, usque ad duo millia scriptis te dare præsentibus deputamus. Hortamur igitur, ut in his præbendis nullam moram aut excusationem adducas, quatenus dum tempus sinit, & hic cum Dei adjutorio sine periculo ad propria remeare, & citius valeat necessitatem patientibus subvenire.

EPISTOLA V.

Ad Brunichildem Reginam.

Laudat illam a recta filii educatione. Candidum Presbyterum patrimonii, quod erat in Gallia, rectorem designatum commendat.

a Gregorius Brunichildæ [a] Reginæ Francorum.

Excellentiæ vestræ prædicandam ac Deo placitam bonitatem, & gubernacula regni testantur, & educatio filii manifestat. Cui non solum incolumem rerum temporalium gloriam provida solicitudine conservastis, verum etiam æternæ vitæ præmia providistis, dum mentem ipsius in radice veræ fidei materna, ut decuit, & laudabili institutione plantastis. Unde non immerito contigit, [b] ut cuncta gentium regna præcelleret: quippe qui earumdem gentium creatorem & pure colit, & veraciter confitetur. Sed ut laudabilius in eo fides cum operibus enitescat, adhortationis vestræ eum verba succendant: quatenus sicut sublimem illum inter homines potentia regalis ostendit, ita ante Deum magnum faciat [c] bonitas actionis.

Quia vero multarum rerum experimenta nos admonent de Excellentiæ vestræ christianitate confidere: idcirco paterno salutantes affectu, quæsumus ut propter amorem beati Petri Apostolorum Principis, quem toto vos scimus corde diligere, dilectissimum filium nostrum Candidum Presbyterum, præsentium portitorem, una cum patrimoniolo, ad cujus eum gubernationem transmisimus, auxilio vestri patrocinii foveatis: quatenus potestatis vestræ gratia roboratus, [d] patrimoniolum ipsum, quod pauperum constat expensis proficere, & salubriter regere, [e] & si qua exinde ablata sunt, ad jus ipsius patrimonioli valeat reformare. Nam non sine laudis vestræ incremento est, quod post tot tempora ad ejusdem patrimonii regimen proprius Ecclesiæ homo transmissus est. Excellentia ergo vestra ita se libenter in his quæ poscimus dignetur impendere, ut beatus Petrus Apostolorum Princeps, cui a Domino Jesu Christo ligandi ac solvendi data est potestas, & hic Excellentiam vestram in sobole gaudere concedat, & post multorum annorum curricula a malis omnibus absolutam, ante conspectum æterni faciat judicis inveniri.

NOTÆ AD EPIST. V.

a Brunichildis, Athanagildi Gothorum in Hispania, & Septimania, Gothiave Galliæ Narbonensis Provincia dominantium Regis, ex Goisuintha uxore, filia, Sigeberto Regi Francorum nupsit, ex eoque Childebertum genuit, patrem Theodeberti ac Theodorici. Quod ait Mariana a Gregorio Epi-

Episcopo Romano Brunichildem duabus epistolis aut potius decem esse laudatam, & ob id scelera Fredegundis a nostris historicis ei afficta arbitratur, refelli non meretur. Quippe Gregorius nono regni Theodeberti ac Theodorici fratrum anno, IV. Idus Martias decessit, ante annos novem quam Brunichildis periret: quo tempore nondum illa proceres præter unum aut alterum, nondum Desiderium Viennensem Episcopum jugulari jusserat: nondum nepotes suos crudeliter occiderat. Præterea quot & quas basilicas Brunichildis exstruxisset, ex ipsius epistolis scivit Gregorius: quot & quam atrocia facinora faceret, scire facile non potuit. Denique laudat eam nonnunquam Gregorius, ut proniore animo Ecclesiæ Gallicanæ, & Candidi, Augustini, aliorumque quos ipsi commendat, habeat rationem, curamque suscipiat. De his fuse & exacte vir clariss. Hadrianus Valesius in l. 17. rerum Francicarum, quem lege. *Gussanv.* Multi alii præter Marianam, a Brunichilde tot scelerum suspicionem amovere conati sunt, & in his Cordemoisius in Historia Francorum haud ita pridem Gallice scripta. De his agemus in vita S. Greg. quam consule.

b Præclare gesta Childeberti etiam in Italia passim narrant Greg. Turon. Paulus Diac. & alii, licet Paulus erga Francos paulo iniquiorem se ostendat.

c Excusi, *pietas actionis*.

d De eo supra lib. 2. ep. 33. l. 5. ep. 31. infra ep. 6. & 7. & Pelagius I. an. 557. in ep. ad Sapaudum Arelat.

e In vulgatis, *& si qua inde ablata sunt, vestro fultus auxilio, diligenter inquirere, & Deo propitio, in pristinum possit reformare statum. Ad ipsius vero Patrimonioli regimen.* A recepta lectione recedere nos coegerunt MSS. Vatic. Corb. Norm. Rem. In duobus tamen Vatic. A. & B. tantum legimus: *nam non sine* &c. usque *proprius Ecclesiæ*.

EPISTOLA VI.

Ad Childebertum Regem.

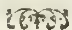
Laudat in illo studium fidei Catholicæ, Candidumque commendat patrimonii rectorem, Dynamii Patricii loco, designatum.

a Gregorius [a] Childeberto Regi Francorum.

QUanto cæteros homines regia dignitas antecedit, tanto cæterarum gentium regna regni vestri profecto culmen excellit. Esse autem Regem, quia sunt & alii, non mirum est: [b] sed esse Catholicum, quod alii non merentur, hoc satis est. Sicut enim magnæ lampadis splendor in tetræ noctis obscuritate, luminis sui claritate fulgescit: ita fidei vestræ claritas inter aliarum gentium obscuram perfidiam rutilat ac coruscat. Quidquid autem reges se cæteri gloriantur habere, habetis. Sed ipsi in hac re vehementius superantur, quoniam hoc principale bonum non habent, quod habetis. Ut ergo sicut fide, ita & actione vincantur, benignam se Excellentia vestra suis subjectis semper exhibeat. Et si qua sunt quæ ejus animum offendere valeat, [c] ea indiscussa non puniat. Tunc enim vere Regi Regum, id est omnipotenti Domino amplius placebit, si potestatem suam restringens, minus sibi crediderit licere quod potest.

Quia igitur sinceritatem fidei, & mente servatis & opere, beati Petri Apostolorum Principis amor, qui in vobis est, evidenter ostendit, cujus res, Christianæ religionis intuitu, sub vestri culminis potestate bene hactenus gubernatæ & conservatæ sunt. Sed quoniam [d] Dynamius Patricius, qui ex nostra commendatione rebus ipsis solicitudinem impendebat, eas modo gubernare, ut cognovimus, non potest: ne patrimoniolum ibidem constitutum, faciente negligentia, deperiret; idcirco præsentium portitorem

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

rem dilectissimum filium nostrum Candidum Presbyterum ad id gubernandum transmisimus, quem Excellentiæ vestræ, præmisso paterna caritate salutationis alloquio, in omnibus commendamus: petentes ut si aliquod illic fortasse præjudicium factum est, aut res ejusdem patrimonioli ab aliquo detinentur, potestatis vestræ justitia corrigatur, & juri pristino quæ ablata sunt, reformentur: quatenus sicut fides vestra, ita & æquitas omnibus, quod est valde gloriosum atque laudabile, gentibus enitescat.

Claves præterea sancti Petri, in quibus de vinculis catenarum ejus inclusum est, Excellentiæ vestræ direximus, quæ collo vestro suspensæ, a malis vos omnibus tueantur.

NOTÆ AD EPIST. VI.

a In Colbert. ac in quatuor Vatic. *Hildeberto*.

b Hic honor nostris Regibus prorsus singularis, ad hæc usque tempra perseveravit; itaut ex illis ne unus quidem per tot secula, ab Orthodoxa fide tantisper deflexerit. Hinc jure dicti sunt *Christianissimi*.

c Vitiose ac contra MSS. Anglic. Norm. &c. fidem in editis legitur *indiscussa non sinat*.

d Ex Greg. Turon. l. 6. hist. c. 11. Dynamius immemor fidei quam Childeberto Regi promiserat, Guntramno Massiliam vendicare perrexit. Hac forte de causa post Guntramni obitum, regnante in Burgundia ipso Childeberto, ab omni ministerio amotus est: atque reliquum vitæ tempus in otio sancto piis actibus impendit. Vide lib. 7. ep. 12. & 36.

Al. 2.

EPISTOLA * VII.

Ad Candidum Presbyterum.

Jubet ex reditibus patrimonii pueros Anglos, & in usum pauperum vestimenta emere.

a Gregorius Candido Presbytero [a] eunti ad patrimonium Galliæ.

Joh. Diac. l. 2. c. 46.

PErgens auxiliante Domino Deo nostro Jesu Christo ad patrimonium, quod est in Galliis, gubernandum, volumus ut Dilectio tua ex solidis quos acceperit, vestimenta pauperum, vel pueros Anglos qui sunt ab annis decem & septem, vel decem & octo, ut in monasteriis dati Deo proficiant, comparet;
b quatenus solidi Galliarum, [b] qui in terra nostra expendi non possunt, apud locum proprium utiliter expendantur. Si quid vero de pecuniis redituum, quæ dicuntur ablatæ, recipere potueris: ex his quoque vestimenta pauperum comparare te volumus: vel sicut præfati sumus, pueros qui in omnipotentis Dei servitio proficiant. Sed quia pagani sunt qui illic inveniri possunt, volo ut cum eis Presbyter transmittatur, nequid ægritudinis contingat in via: ut quos morituros conspexerit, debeat baptizare. Ita igitur tua Dilectio faciat, ut hæc diligenter implere festinet.

NOTÆ AD EPIST. VII.

a Hæc in Norm. ac plerisque MSS. minime leguntur: sunt tamen in duobus Vatic. scilicet B. & C. mutata voce *Galliæ*, in *Galliarum*.

b Absque detrimento, quod aurum Gallicum esset longe inferioris pretii quam Romanum. Novella Majoriani: *nullus solidum integri ponderis calumnio-*

mniosæ approbationis obtentu recuset exactor, excepto eo Gallico cujus aurum minore æstimatione taxatur. Gussanvillæus ad hunc locum eos accusat qui fruges in una Parœcia natas alio transportant alibi consumendas. Verum S. Gregorii mentem non attigit, qui supra Indict. II. ep. 33. Dynamio scribens: *suscepimus*, inquit, *de præfatis Ecclesiæ nostræ reditibus Gallicanos solidos* 400. Infra ep. 53. Virgilio Arelat. *Quia igitur patrimoniolum ipsum per annos plurimos prædecessor vester tenuit, & collectas apud se pensiones servavit, Fraternitas vestra . . . eas Candido Presbytero nobis restituat dirigendas.* Et ep. 55. *Pensiones . . . de patrimoniolo nostro ad nos studeat destinare.*

An. Chr. 595. 596. Greg 6.

Al. VII.

EPISTOLA * VIII.

Ad Episcopos Epiri.

Andreæ in Metropolitanum electionem probat. Hortatur ut illum imitentur, illi obediant, illi sint concordes: atque ut gregi suo invigilent singuli. Promovendi apud illos Clerici non pecunia, non personæ ullius gratia, sed moribus suis commendentur.

Gregorius [a] Theodoro, Demetrio, Philippo, Zenoni, & Alcissono, Episcopis [b] Epiri.

a

b

Grat. dist. 100. c. 11. Scriptorum.

Scriptorum vestrorum insinuatio, Fratres Carissimi, patefecit Andream fratrem nostrum [c] Nicopolitanæ civitatis Episcopum Deo propitio solemniter ordinatum. Cujus consecrationem quoniam cleri & provincialium provenisse significatis assensu, gaudemus: atque bona, quæ de ipso testamini, ut in eo maneant, & Dei gratia cooperante augmentum accipiant, exoramus: quia bonitas præpositorum, salus est utique subditorum. Oportet ergo ut ea, quæ in persona ipsius placere vobis laudantes ostenditis, imitari studiosius festinetis. Nam & apud homines culpa, & apud Deum pœna est nolle quemquam bonum imitari quod placet. Testimonio itaque vestro obedientia fidem accommodet. Nullus ei in his quæ integritate servata Ecclesiæ pro communi utilitate injunxerit, contradicat. Devotionem suam quisque vestrum libenter exhibeat; ut dum Deo placita inter vos sacerdotalis fuerit [d] & fida concordia, nulla vos a caritatis mutuæ vinculo invidia solvere valeat, aut turbare diversitas. Nec enim callido hosti in cordibus vestris ullus erit accessus: quoniam scit se nullatenus nec capi posse nec recipi, ubi plene sincera locum caritas invenerit.

c

d

Estote præterea soliciti, Fratres Carissimi, & commisso gregi vigilantiam quam suscepistis & debetis, impendite: inimici fraudibus solicitudine [e] & oratione obviate. Incontaminata fide, Deo nostro, cui præestis, populum resignate; ut officium vobis sacerdotale ante conspectum æterni judicis non ad pœnam, sed proficiat ad coronam.

e

Suprascripto igitur Andreæ fratri & coepiscopo nostro pallium nos direxisse cognoscite, atque privilegia cuncta concessisse quæ prædecessores nostri ejus prædecessoribus contulere.

Grat. ibid.

Præterea pervenit ad nos, quod sacri ordines in illis partibus cum datione commodi conferantur. Quod si ita est, flens dico, gemensque denuntio: quia cum sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit. Scimus quipe ex Evangelio quid Redemtor noster per semetipsum fecerit: quia ingressus templum cathedras vendentium columbas evertit. Columbas enim vendere, est de Spiritu sancto, quem Deus omnipotens consubstantialem sibi per impositionem manuum hominibus tri-

Grat. 1. q. 1. c. Quibusdam.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

tribuit, commodum temporale percipere. Ex quo, ut prædixi, malo jam innuitur, quid sequatur: quia qui in templo Dei columbas vendere præsumserunt, eorum, Deo judice, cathedræ ceciderunt. Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam eo ipso quod quisque ad sacrum ordinem perducitur, jam in ipsa provectus sui radice vitiatus, paratus est aliis vendere quod emit. Et ubi est quod scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date?* Et cum prima contra sanctam Ecclesiam Simoniaca hæresis orta sit: cur non perpenditur, cur non videtur, quia eum quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit ut hæreticus fiat? Pro qua re admoneo atque contestor, ut omnino debeatis esse soliciti, ut nihil sibi commodi datio, nil gratia, nil quarumlibet supplicatio personarum in sacris ordinibus vendicet: sed ille ad hoc officium perducatur, quem morum gravitas commendat & actio. Nam si, quod non credimus, fieri tale aliquid senserimus, canonica illud, ut dignum est, severitate corrigimus. Deus autem omnipotens, qui sapientiæ tuæ potestate cuncta mirabiliter ordinat, & misericorditer ordinata custodit: ipse vobis & velle tribuat, & operari quod præcipit.

NOTÆ AD EPIST. VIII.

a Norm. Vatic. Colb. & plur. *Theoderico*, vel *Theodorico . . . Alcisoni*.

b Duæ erant in Illyrico Provinciæ hujus nominis, vetus & nova, ut patet ex notitia Imperii. Epirus nova quæ hodie est Albania superior, seu proprie dicta, cujus Metropolis erat Dyrrhachium. Vetus autem quæ a nonnullis Albania inferior, nunc *Chimera & Larta*, cujus Metropolis Nicopolis ad sinum Ambracium, vulgo *Perversa sur le golfe de Larta*, de qua intelligendus est hic titulus. *Gussanv.*

c Antiquariorum imperitia irrepserat hic error gravissimus in omnibus MSS. codd. deinde in libris editis, in quibus legebatur *Nicomedianæ* vel *Nicomeditanæ* civitatis. Quod autem legendum sit *Nicopolitanæ*, clarum est ex multis: 1. quia Nicopolis Epiri veteris Metropolis fuit, ut omnes sciunt, ad cujus Episcopum mittit pallium S. Gregorius, quod certe non trasmisisset Episcopo Nicomediensi, qui Patriarchæ Constantinopolitano tunc subditus erat. Deinde quid commune Episcopis Epiri cum Episcopo Nicomediensi? An unquam illi de hujus ordinatione curam habuere, uti tamen refert epistola? Sed quod rem conficit, ille ipse Andreas, qui hac in epistola *Nicomedianæ* civitatis Episcopus nuncupatur, in titulo epistolæ olim 70. lib. 7. nunc 68. l. 9. Indict. 2. *Nicopolitanus* inscribitur, ad quem ut ad multos alios Metropolitas scribit S. Gregorius, & in ep. olim 2. & 3. l. 12. nunc 3. & 4. l. 14. idem Andreas disertis verbis Nicopolitanus Metropolita vocatur, cujus fit mentio ut jam defuncti. Cæterum hac in epistola eadem repetit S. Greg. de simonia, quæ in præcedentibus epistolis. *Gussanv.* Certe legimus *Nicomeditanæ*, in omnibus Vatic. Norm. Corb. Rem. quod tamen corrigendum non dubitamus. *Maur.* De his accuratius disputantem adi *de Marca* in Conc. l. 5. c. 25. nu. 9. E. V.

d Excusi, *& non ficta*.

e Editi, *& oratione resistite, & obedite incontaminata fide*. Sequimur Vatic. Norm. Corb. &c.

Al. VIII. a

[a] EPISTOLA * IX.

Ad Donum Episcopum.

Pallio, quo ipsum decorat, morum ornatum adjungendum monet. Antiqua Messanensis Ecclesiæ privilegia firmat.

Gregorius Dono Episcopo Messanensi.

Apostolicæ Sedis benevolentia atque antiquæ consuetudinis ordine provocati, Fraternitati tuæ, [b] quam in Messanensi Ecclesia guber- b

bernationis suscepisse constat officium, pallii usum prævidimus concedendum, illis videlicet temporibus atque ordine, quibus decessorem quoque tuum usum esse non ambigimus: hoc nihilominus admonentes, ut sicut a nobis hujuscemodi decoris usum ad sacerdotalis officii honorem accepisse te gaudes, ita etiam morum atque actuum probitate ad gloriam Christi, nostra susceptum auctoritate, adornare contendas officium. [c] Sic etenim alterno eris invicem decore conpiscuus, si ad hujuscemotu corporis habitum, mentis quoque tuæ bona omnia concordent. Omnia enim privilegia, quæ tuæ pridem concessa esse constat Ecclesiæ, nostra auctoritate firmamus, & illibata decernimus permanere.

NOTÆ AD EPIST. IX.

a Epistola hæc in Anglic. Corb. Rem. Normannisque desideratur. Exstat in Colbert. Reg. & in Vaticanis omnibus, uno excepto D.

b Vel, *quam in Messanensis Ecclesiæ gubernatione suscepisse*, &c. ut in excusis legitur.

c Reliqua quæ leguntur, absunt ab omnibus laudatis MSS. Vatic. Reg. Colbert. Reperiuntur in vet. editis ubi ep. hæc inscribitur *Mariniano*, & in aliis. In nonnullis excusis pro *Dono*, legitur *Maximiano*.

Al. IX.

EPISTOLA * X.

Ad Bonifacium Episcopum.

Regiensi Ecclesiæ unit Carinensem.

Gregorius Bonifacio Episcopo [a] Regitano.

Postquam Ecclesiæ [b] Carinensi, defuncto ejus Antistite, alium ordinari [c] nec loci desertio, nec sinit imminutio personarum, majori cura constringimur [d] ne consistentes ibidem, si Pastoris fuerint moderamine destituti, per invia fidei hostis callidi rapiantur insidiis. Hoc ergo nostro sedit cordi consilium, [e] tuæ eam solicitudini debere committi; quod facere per præsentia scripta perspeximus. Cujus ut curam gubernationemque studiosius habere gerereque festines, tuæ eam Ecclesiæ aggregari unirique censemus: quatenus utrarumque Ecclesiarum Sacerdos recte, Christo adjutore, possis exsistere, & quæque tibi de ejus patrimonio, vel cleri ordinatione vigilanti ac canonica visa fuerint cura disponere, quippe ut Sacerdos proprius liberam habebis ex præsenti nostra permissione licentiam. Quapropter, Frater Carissime, Dominicorum reminiscens salubriter mandatorum, ita in commissæ plebis regimine, lucrandisque animabus invigila, ut ante tribunal æterni judicis constitutus, fructum bonæ operationis, qui ad mercedem tuam pertineat, Redemtori nostro, in quo lætari possit, exhibeas.

NOTÆ AD EPIST. X.

a Ita MSS. vel *Registano*. Nullibi autem legimus *Regiensi*, ut in prius editis.

b Carina Italiæ urbs olim Brutiorum Episcopalis, nunc eversa, quæ haud longe distabat ab urbe Regio ad fretum Siculum. Johannes Episcopus Carinensis τῶν Καρινῶν, subscripsit Concilio Lateran. sub Martino I. an. 649. *Guss.*

c Recent. vulgati, *nec loci deserti habitatio*; invitis MSS. Anglic. Vatic. Norm. &c.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

d In vulgatis, *ne defunctis earum sacerdotibus, si consistentes ibidem Pastoris &c.* MSS. adhæremus.

e Vatic. *ut tuæ eam solicitudini deberem committere.*

EPISTOLA XI.

Ad Fortunatum Episcopum.

Gratianum Venefranæ Ecclesiæ Diaconum Neapolitanæ incardinari permittit. Vetat ne coram laicis in jus vocentur Clerici, ac ne causarum judicium ipse differat. Hortatur ad pastoralem vigilantiam.

Gregorius Fortunato Episcopo Neapolitano.

Joh. Diac. lib. 3. c. 20. Grat. d. st. 71. c. 5. Fraternitatem.

FRaternitatem tuam a nobis petisse recolimus, ut Gratianum Ecclesiæ [a] Venefranæ Diaconum tuæ cederemus Ecclesiæ cardinandum. Et quoniam nec Episcopum cui obsecundare, nec propriam habet Ecclesiam, hoste scilicet prohibente, quo suum debeat ministerium exhibere, petitionem tuam non prævidimus differendam: idcirco scriptis tibi præsentibus eum necessario duximus concedendum, habituro licentiam Diaconum illum, nostra interveniente auctoritate, Ecclesiæ tuæ Deo propitio constituere Cardinalem.

Quia vero pervenit ad nos, Clericos aliasque civitatis ac parochiæ tuæ religiosas personas, [b] ab aliis conveniri, fieri hoc de cætero prohibemus, & neque Clericum tuum, neque Monachum vel quamlibet civitatis aliam religiosam personam parochiæ tuæ conveniri a quoquam, vel ad alterius volumus judicium exhiberi. Sed si quis contra hujusmodi personas cujuslibet negotii movere voluerit quæstionem, Fraternitatem tuam noverit adeundam. Aut si forte, ut assolet, aliqua illis quolibet modo fuerit nata suspicio, & electorum desideraverint fortasse judicium, sub tua exsecutione eligendi fas habeant cognitores; quatenus hoc modo nec tu amisisse jurisdictionem, nec actor apud suspectum litigando videatur præjudicium sustinere. Hoc etenim servandum & Anthemio Subdiacono nos præcepisse cognosce.

Oportet ergo ut Fraternitas tua erga monasteria civitatis, parochiæque suæ, omnesque subjectos pastorali cura diligenter invigilet, & de vita actuque eorum sit omnino solicita; ut sicut nos hæc tibi privilegia servare dignoscimur, ita & tu vigilantiam tuam in cunctis, ut decet, solerter exhibeas, quatenus in nulla re possis de neglectu reprehensibilis inveniri. Porro autem si tu, quod non opinamur, dissimulandum putaveris, rectori patrimonii Ecclesiæ nostræ, qui illic est, vel fuerit costitutus, noveris esse licentiam, ut quod sponte postponis, ejus facere instantia modis omnibus urgearis. Sed & illud studere te convenit, ut hi, qui contra quoslibet jurisdictioni tuæ suppositos causam habuerint, nullis apud Fraternitatem tuam frustratoriis debeant dilationibus lacessiri: ne ad fatigationem & damnum alterius hæc tibi servasse privilegia videamur.

NOTÆ AD EPIST. XI.

a Sive ut in MSS. legitur *Benefranæ*.

b Scilicet coram judicibus secularibus translata jurisdictione. Valentinianus an. 452. Clericos judicibus laicis edicto subjecerat, exceptis causis fidei ac religionis. Justinianus & alii quampul-

plurimi, Episcopos, Clericos, Monachos privilegio fori donarunt. Vide Novell. 79. 83. 123. Concil. Chalced. can. 9. vetat Clericum cum Clerico litem habentem ad secularia judicia excurrere, ἐπὶ κοσμικὰ δικαστήρια. Nunc rei forum Actor sequitur. Vide extra. *de foro competenti*, & caus. 11. q. 1. *Gussanv.*

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

EPISTOLA XII.

Ad Montanam & Thomam.

Montanam & Thomam Romanæ Ecclesiæ famulos manumittit: Eosdem a Gaudioso Presbytero heredes institutos, legatis frui concedit.

Gregorio Montanæ & Thomæ.

Grat. 12. q. 2. c. 68. Cum Redemtor.

CUm Redemtor noster, totius conditor creaturæ, ad hoc propitiatus humanam voluerit carnem assumere, ut divinitatis suæ gratia dirupto quo tenebamur capti vinculo servitutis, pristinæ nos restitueret libertati: salubriter agitur si homines quos ab initio natura liberos protulit, & jus gentium jugo substituit servituis, [a] in ea qua nati fuerant, [b] manumittentis beneficio, libertate reddantur. Atque ideo pietatis intuitu, & hujus rei consideratione permoti, vos Montanam atque Thomam famulos sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui, Deo adjutore, deservimus, liberos ex hac die civesque Romanos efficimus, omneque vestrum vobis relaxamus [c] peculium.

Et quia tu, Montana, animum te ad conversionem fateris appulisse monachicam: idcirco duas uncias, quas tibi quondam Gaudiosus Presbyter per supremæ suæ voluntatis arbitrum [d] institutionis modo noscitur reliquisse, hac die tibi donamus, atque concedimus, omnia scilicet monasterio sancti Laurentii, cui Constantina Abbatissa præest, in quo converti Deo miserante festinas, modis omnibus profutura. Si quid vero de rebus suprascripti Gaudiosi te aliquo modo celasse constiterit, id totum Ecclesiæ nostræ juri sine dubio mancipetur.

Tibi autem suprascripto Thomæ, quem pro libertatis tuæ cumulo etiam inter notarios volumus militare, quinque uncias, quas præfatus Gaudiosus Presbyter per ultimam voluntatem hereditario tibi nomine dereliquit, simul & [e] sponsalia, quæ matri tuæ conscripserat, similiter hac die per hujus manumissionis paginam donamus, atque concedimus: ea sane lege, atque conditione subnexa, ut si sine filiis legitimis, hoc est de legitimo susceptis conjugio, te obire contigerit, omnia quæ tibi concessimus, ad jus sanctæ Romanæ Ecclesiæ sine diminutione aliqua revertantur. Si autem filios [f] de conjuge, sicut diximus, [g] cognitos lege susceperis, eosque superstites reliqueris, earumdem te rerum dominum sine quadam statuimus conditione persistere, & testamentum de his faciendi liberam tibi tribuimus facultatem. Hæc igitur, quæ per hujus manumissionis chartulam statuimus atque concessimus, nos successoresque nostros, sine aliqua scitote refragatione servare. Nam justitiæ, ac rationis ordo suadet, ut qui a successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem & statuta custodiat. Hanc autem manumissionis paginam Paterio notario scribendam dictavimus, & propria manu una cum tribus Presbyteris prioribus, & tribus Diaconis pro plenissima firmitate subscripsimus, vobisque tradidimus. Actum in urbe Roma. [h]

Grat. 25. q. 1. c. 15.

Grat. Caus. 2. q. 1. c. 68. §. Hanc autem.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

NOTÆ AD EPIST. XII.

a Sic restituimus ex MSS. Vat. Norm. Rem. Corb. &c. præscripto. In excusis legitur, *in ea natura in qua nati fuerant . . . libertati reddantur*.

b De manumissione supra l. II. ep. 10. Olim difficillimum erat servos libertate donare ac cives Romanos efficere, ut notat doctissimus Tillemontius *in Constantino* art. 40. p. 168. & 169. At Constantinus lege lata concessit non solum Episcopis, sed omnibus etiam Clericis, ut famulos suos possent in libertatem asserere. Idem autem erat servos liberos, ac cives Romanos efficere, ut etiam patet ex hac Gregorii epistola.

c In recent. *servitutis peculium*. Peculium a pecunia, quasi parva pecunia. Definitur id quod permissu parentis, legis aut domini, conceditur filio familias, aut servo, separatim a paternis seu dominicis rationibus. Quod vocat *peculium servitutis*, alii *dominicum* appellant, quia pertinet ad dominum, qui illud jure suo retinere potest. *Guss.*

d Institutio est positio heredis secundum Jureconsultos: at secundum Canonistas est collatio verbalis alicujus beneficii. Vide titulum *de institutionibus*, in Decretal. & in sexto. Hic accipitur pro positione heredis, Gallice, *faire un tel son heritiel*. Gussanv.

e Per sponsalia dotem intelligit, de qua dotale instrumentum fuerat confectum. Plautus in Pœnulo:

Sponden' ergo
Tuam gnatam uxorem mihi? Ch.
Spondeo, & mille auri Philippum dotis, &c. *Guss.*

f Excusi, *de conjugio*.

g Non adoptivos intelligit, sed qui censentur secundum leges ex legitimo matrimonio nati. *Gussanv.*

h Apud Muratorium Anecd. tom. 2. p. 109. ex quodam MS. dicitur data Indict. IX. E. V.

EPISTOLA XIII.

Ad Cyprianum Diaconum.

Decio Lilybetano Episcopo, in reformando Ecclesiæ suæ statu opem ferat.

Gregorius Cypriano Diacono Rectori Siciliæ.

Lilybetanæ clerus Ecclesiæ huc pro ordinando sibi veniens Sacerdote, licentiam eis de exquirendo sibi Episcopo nos dedisse cognoscas. [a] Qui reperientes Decium Forensem Presbyterum, sibi eum consecrari multis precibus popóscerunt; quorum petitionem necessarium duximus adimplere. Et ideo Dilectio tua in omnibus ei solatiari non negligat; ut quia [b] Theodorus quondam ejusdem Ecclesiæ Episcopus dereliquit plurima, quæ emendari debeant, tuo in omnibus adjutus auxilio, dumtaxat æquitate servata, causarum inquietudinibus liberior, in Dei laudibus possit exsistere.

NOTÆ AD EPIST. XIII.

a In recent. excusi, *qui rapientes*, reluctantibus omnibus MSS. nostris.

b Vide ep. 50. lib. III. Indict. XI. ad eumdem Theod. in qua multa ei facienda significantur. Observandum tamen hæc in plerisque MSS. desiderari, nimirum in Norm. Rem. Corb. Vat. D. ubi habes, *non negligat; ut tuo in omnibus jutus auxilio*.

EPI-

EPISTOLA * XIV.

Ad Narsem Comitem.

Athanasium Presbyterum in Manichæi dogma cecidisse, Johannem vero ab hæresi immunem declarat. Pelagianum esse qui negat mortuam, cum peccavit, Adami animam. Ephesinæ Synodi recentiores codices falsatos suspicatur, requirendos monet vetustos.

a Gregorius [a] Narsi Comiti.

CAritas vestra solicitudinem nostræ opinionis habens, scribere studuit quid de illo codice qui contra Athanasium Presbyterum transmissus est, [b] sensit. Quem nos ex parte aliqua subtiliter percurrentes, in Manichæi invenimus dogma cecidisse. Sed is, qui loca aliqua esse hæretica signo contra posito ostendit, ipse quoque in Pelagianam hæresim labitur: quia quædam loca catholice dicta & omnino orthodoxa, velut hæretica annotavit. Hoc enim ubi scriptum est, quia cum peccavit Adam, ejus est anima mortua, qualiter mortuam dixerit, inferius ostendit: quia status sui beatitudinem amisit. Hoc quisquis negat, catholicus non est. Deus enim dixerat: [c] *Qua hora comederitis, morte moriemini*. Cum ergo comedit de ligno vetito Adam, quia in corpore mortuus non est, novimus, quia post hoc filios genuit, atque annis multis vixit. Si itaque in anima mortuus non est, quod dici nefas est, ipse mentitus est, qui hunc prædixit, die qua peccasset, moriturum. Sed sciendum est, quia mors duobus accidit modis, aut absentia vivendi, aut a qualitate vivendi. In hoc ergo quod comedendo vetitum, ejus anima dicitur mortua, non absentia vivendi, sed a qualitate vivendi, ut postmodum viveret in pœna, qui ad hoc creatus fuerat, ut beate viveret in lætitia. Hunc ergo locum, qui in eo codice, qui mihi a fratre meo Johanne Episcopo transmissus est annotavit hæreticum, Pelagianus est, quia sententia ista evidenter Pelagii est. Quam Paulus Apostolus aperte in suis epistolis destruit. Quæ loca epistolarum ejus singula dicere prætermitto, quia scienti loquor. [d] Pelagius vero qui in Ephesina Synodo damnatus est, ea intentione hoc dixit, ut ostenderet nos a Christo vacue redemtos. Si enim nos per Adam in anima mortui non sumus, quod dici nefas est, vacue redemti sumus. Ephesinam autem Synodum perscrutantes, [e] de Adelphio & Sava, & cæteris aliis, qui illic dicuntur esse damnati, omnino nihil invenimus: & existimamus, quia sicut [f] Chalcedonensis Synodus in uno loco ab Ecclesia Constantinopolitana falsata est, sic aliquid in Ephesina Synodo factum est. Caritas ergo vestra vetustos omnino codices ejusdem Synodi requirat, & illic inde videat si quid tale invenitur, mihique eumdem codicem quem invenerit, transmittat, quem mox ut legero, retransmitto. Novis enim codicibus passim non credat, ex qua re dubius factus sum, & nihil adhuc volui de hac causa prædicto fratri meo Johanni Episcopo rescribere. Romani autem codices multo veriores sunt Græcis: [g] quia nos vestra sicut non acumina, ita nec imposturas habemus.

Margin notes: b; Vid. Ind. xv. Ep. 31.; c Genes. 2. 17.; d; e; f; g

De

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

Johan Diac. lib. 4. c. 36. Vide Appendicem.

De Johanne vero Presbytero cognoscite, quia illius causa per Synodum decisa est, in qua aperte cognovi, quia ejus adversarii eum facere hæreticum voluerunt & diu conati sunt, sed minime potuerunt. Vestros, qui nostri sunt, mea vice salutate: & nostri, qui vestri sunt, per me vos multum salutant. Omnipotens Deus sua te manu inter tot spinas protegat, ut eos illæsus, quos Dominus elegit, flores decerpas.

NOTÆ AD EPIST. XIV.

a De eo lib. 1. ep. 6. Indict. XII. epist. 32.

b Recent reluctantibus MSS. *sensi*.

c Vatic. Norm. & plerique, *qua die*. vel *quacumque die*.

d Id apparet ex Epistola Synodi ad Cœlestinum Papam, quæ apud Binium refertur tomo 4. Synodi Ephesinæ c. 17. in editione Coloniensi an. 1606. in edit. 1618. & 1672. parte 2. act. 5. in fine hujus ep. quæ incipit: *Sanctitatis tuæ circa pietatem zelum*, &c. *Gussanv.*

e Theodoretus l. 4. hæretic. fabul. tit. de Messalianis seu Euchetis, & de Enthusiastis, & hist. Eccles. l. 4. c. 11. loquitur de Adelphio tamquam sene capulari, cujus hæresim Flavianus Antiochenus miro artificio deprendit: cui hæresi præfuerunt Sabbas, (in Duobus Vatic. legitur *Saba*) non Sava & Adelphius, & Daodes, & Symeones, & Hermas, & quidam alii; adversus quos scripserunt Latojus Melitines Episcopus, & Amphilochius Iconii. Inter alia dicebant baptismum nihil juvare eos, qui ad eum accedunt: instar enim novaculæ aufert priora peccata, peccati autem radicem non exscindit: perpetua autem oratio & peccati radicem radicitus evellit, & malum dæmonem, qui ab initio sorte datus est, ab anima expellit. Photius in Bibliotheca vol. 52. refert circa finem 4. seculi Synodum Sidæ factam adversus hæresim Messalianam, id est Euchetarum vel Adelphiorum, cui Synodo præfuerit Ampilochius cum Episcopis 25. Ex qua missa est Synodica ad Flavianum Antiochenum, qui eadem de causa Synodum etiam habuit. Testatur autem Adelphium, quamvis hæresim detestaretur, non fuisse admissum, quoniam non ex corde pœniteret, &c. S. Maximus in commentariis ad l. de Eccl. Hier. c. 6. meminit Monachorum Adelphianorum, qui postquam per tres annos a professione * perfecte vixerant, nihil non sibi permittebant in posterum. *Gussanv.* De Adelphio Monacho loquitur Nilus in libro *de voluntaria paupertate* nondum edito, cujus fragmentum refert Henricus Valesius annot. in caput 11. lib. 4. hist. Theodoreti.

* ἀρχῶς.

f Scilicet in can. 28. qui Romanis Pontificibus probari non poterat. Sic Constantin. I. Synodi canonem rejicit S. Gregorius infra, Clericis Romanis Constantinopolitani Episcopi fimbrias dilatari non ferentibus. *Gussanv.*

g Ita quatuor Vat. sex Anglic. totidem Norm. Corb. Reg. unde autem hæc lectio excusorum, *quia nostri, sicut non acumina, ita nec imposturas habent*, fuerit ab editoribus eruta, nos latet.

EPISTOLA XV.

Ad Johannem Episcopum.

Johannem Presbyterum inique damnatum absolvit, atque ab omni hæreseos labe purum denuntiat. Eumdem commendat Johanni Episcopo Constantinopolitano.

Gregorius Johanni Episcopo Constantinopolitano.

Jo. Diac. l. 4. c. 36.

Sicut hæreticorum pravitas zelo rectæ fidei comprimenda, ita veræ confessionis est integritas amplectenda. Nam si credi fideliter confitenti despicitur, cunctorum in dubium fides adducitur, atque errores mortiferi ex incauta districtione generantur. Et hinc non solum

lum

lum errantes oves ad caulas minime Dominicas revocantur : sed etiam intro positæ ferinis dentibus laniandæ crudeliter exponuntur. Hoc ergo, Frater Carissime, subtiliter perpendamus, & sub prætextu hæresis affligi quempiam veraciter profitentem fidem Catholicam non sinamus: ne, quod absit, hæresim fieri sub emendationis magis specie permittamus.

Valde autem mirati sumus, cur hi qui in causa fidei judices contra Johannem Chalcedonensis Ecclesiæ Presbyterum, a vobis fuerant deputati, negligentes veritatem opinioni crediderint, & credere districte profitenti noluerint : maxime
a dum accusatores ipsius [a] Marcianistarum, quam memorabant, hæresim, unde eum reum moliebantur efficere, interrogati quæ esset, nescire se manifesta professione responderint. Ex qua re evidenter agnoscitur, quia personam ipsius sine Dei respectu non juste, sed contra animas suas sola gravare voluntate tantummodo voluerint. [b] Nos itaque facto concilio, sicut gestorum apud nos habitorum tenor ostendit, cuncta quæ erant necessaria subtiliter perscrutantes ac tractantes, quoniam in nullo ante dictum Presbyterum reum invenire potuimus : præcipue quia libellus quem delegatis a vobis judicibus obtulit, rectæ fidei per omnia sinceritati concordat : eapropter eorumdem judicum reprobantes sententiam, nostra eum definitione catholicum, & ab omni hæretico crimine liberum esse, Christi Dei Redemtoris nostri gratia revelante, denuntiavimus. Quem quoniam ad vestram retransmisimus Sanctitatem, oportet ut eum, sicut se cunctis exhibet, benigne suscipiat, & caritatem illi sacerdotalem impendat, atque a cuncta eum inquietudine tueatur, nec quemquam se in ejus molestia occupare permittat : sed sicut alios ab oppressione defenditis, ita huic vestra subtrahere solatia non debeatis.

An.Chr. 595. 596. Greg. 6.

b

NOTÆ AD EPIST. XV.

a Quænam illa fuerit hæresis, apud nullum auctorem legi. *Gussanv.* Legendum forte Marcionitarum.

b Auditur Johannes, libellum suæ fidei offert, judices scrutantur, & facto concilio absolvitur, ut apparet ex his sequentis epistolæ verbis: *sancti concilii mecum definitio*, &c. Idem epistola sequente fusius recenset, docens infidelitatem esse, fidem fidelibus non habere, & veraciter confitenti non credere, non esse hæresim purgare, sed facere. In Epistolis 16. & 17. eadem versatur quæstio. *Gussanv.* Vide l. 11. ep. 44. al. l. 9. ep. 39. *Maur.* Johannes Episcopatum accepit an. 582. die 12. Aprilis, seditque annos 13. menses quinque, ut ait Nicephorus in Chronico, & Menolog. Basilii ad diem 2. Septembris, qua apud Græcos colitur. Quare mortuus est anno 595. mense Septembri Indict. 14. ineunte. Epistola proinde non potuit ad eum superstitem pervenire. Vide ep. 66. hujus libri. E. V.

EPISTOLA XVI.

Ad Mauricium Augustum.

Johannem Presbyterum prorsus innocentem affligi denuo, velut hæresi obnoxium non permittat.

Gregorius Mauricio Augusto.

CUm sincera in vobis, Christianissime Principum, velut emissum cœlitus jubar, fidei rectitudo resplendeat, cumque notum sit omni-

An Chr. 595. 596. Greg. 6.

omnibus Serenitatem vestram, integram professionem, qua Deo pollet propitio, vehementer amplecti & toto corde diligere: necessarium esse valde perspeximus, pro his, quos una eademque fides illustrat, suggerendo deposcere, quatenus Dominorum pietas sua eos gratia protegat, & ab omni molestia tueatur. Quorum dum confessionem quidam despiciunt, veræ fidei contradicere videntur. Nam cum oris confessionem fieri clamet Apostolus ad salutem, qui rectæ professioni credere non consentit, in eo quod alium improbat, se accusat.

a [a] Relectis igitur in concilio quæ contra Johannem Chalcedonensis Presbyterum Ecclesiæ acta sunt, simul & serie judicati, majorem illum injustitiam sustinuisse cognovimus; quippe quem clamantem se atque monstrantem catholicum esse, non reatus culpa sed diu accusatio incerta contrivit: in tantum, quia accusatores ipsius Marcianistarum quam commemorabant hæresim, se nescire aperta responsione professi sunt. [b] Et qui illico in ipso fuerant judicii limine repellendi, in accusatione ejus permanere incerte permissi sunt. Sed ne dicta eum saltem lacerare potuisset opinio, libellum fidei protulit, in quo se patenter ostendere fidei rectæ professorem studuit & sequacem. Sed hunc a sanctissimo Johanne fratre & coepiscopo nostro judices deputati, injuste ac irrationabiliter negligentes, dum in ejus se niterentur occupare gravamine, [c] se potius reprehensibiles ostenderunt. Nam nullus ambigit, infidelitatem esse fidem fidelibus non habere. Quia ergo omnibus subtiliter rimatis atque tractatis, Catholicum suprascriptum Johannem Presbyterum, sancti concilii mecum definitio, divinæ potentiæ revelante gratia, declaravit, nec quædam in ipso hæreticæ macula pravitatis inventa est: obsecro ut pia Serenitatis vestræ protectio illæsum illum ab omni molestia servari præcipiat, nec Catholicæ fidei confessorem aliquam sinat inquietudinem sustinere. Nam veraciter profitenti non credere, non est hæresim purgare, sed facere. Quod si licuerit, surget infidelitatis occasio, & ipsi in eas quas incaute volunt emendare, culpas incurrent.

Johan. Diac. l. 4. c. 36.

Hæc igitur Serenissimus dominus pia provisione consideret, & sicut poposci, profusis iterum precibus rogo, ut affligi denuo innocentem velut obnoxium non permittat, quatenus Deus omnipotens, qui placitam sibi catholicæ rectitudinis integritatem, Clementiam vestram amare cernit atque defendere, & hic devictis hostibus pacatæ vos imperare Reipublicæ, & cum Sanctis suis in æterna faciat vita regnare.

NOTÆ AD EPIST. XVI.

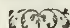
a Excusi, *relatis*, quod in MSS. non legitur.

b Si quidem accusatio requirit legitimam inscriptionem, quæ contineat nomen accusati & accusantis, crimen, criminis locum, diem, horam &c. Debet etiam accusator paratas habere probationes, alioquin pœnas calumniatoris luere. *Auget.*

c Judices gratia ducti fiunt infames, & parti læsæ tenentur in æstimationem litis. Vide Cod. *de pœn. Judic. qui male judic.* lege fin. & in 6. de sent. & re judic.

EPI-

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

EPISTOLA XVII.

Ad Theotistum.

Johannem Presbyterum ab imposito sibi hæreseos crimine facto Concilio absolutum, tueatur ab omni molestia.

Gregorius Theotisto cognato Imperatoris.

SCimus Excellentiæ vestræ Christianitatem bonis intentam semper operibus: idcirco mercedis vobis causas, quas vos diligere certum est, providemus, ut nos vestris meritis providendo jungamur.

Indicamus itaque vobis, Johannem Presbyterum latorem præsentium liberum ab his quibus accusatus fuerat exstitisse. Cujus fidem facto concilio subtili examinatione, [a] ut petiit, perscrutantes, nullam in eo colpam pravæ confessionis invenimus. Sed quia rectæ fidei, Deo miserante, professor ac cultor apparuit, nostra eum definitione absolvimus: præsertim cum accusatores ipsius quæ esset Marcianistarum, quam commemorabant hæresim, se nescire professi sunt: Eapropter paterno salutantes affectu, quæsumus, ut favoris vestri cum gratia tueri dignemini. Et ne quisquam illum frustra post hoc velit affligere, aut aliquam ei pro hac re quolibet modo molestiam irrogare; ita eum Excellentiæ vestræ defensio contra hæc instantius pro sua mercede protegat ac defendat, ut nec hunc amplius tribulatio injusta consumat, & ejus vobis vicem humani generis Conditor ac Redemtor, quem sincera confessione colitis, inter bona plurima quæ agitis, recompenset. [b] Mense Octobri, indictione XIV.

NOTÆ AD EPIST. XVII.

a Nulla ratione ac contra MSS. fidem in recent. ed. legitur, *ut potuimus*.

b Abest ab omnibus pene MSS. legitur in Colbert. vet. & in Turon. S. Gat.

[a] EPISTOLA XVIII.

Ad Johannem Episcopum.

Pallii usum concedit, & antiqua firmat privilegia.

Gregorius [b] Johanni Episcopo Syracusano.

Sup. 17. l. 5. APostolicæ Sedis benevolentia, & antiquæ consuetudinis ordine provocati, Fraternitati tuæ, quam in Syracusana Ecclesia gubernationis officium constat suscepisse, pallii usum prævidimus concedendum, illis videlicet temporibus [c] atque eo ordine, quibus decessorem quoque tuum usum esse non ambigis: hoc nihilominus admonentes, ut sicut a nobis hujus decoris usum ad sacerdotalis officii honorem accepisse te gaudes, ita etiam morum atque actuum probitate, ad gloriam in Christo nostram, susceptum adornare contendas officium. Sic enim alterno eris invicem decore conspicuus, si ad hujus corporis habitum

An. Chr. 595. 596. Greg. 6. [d] mentis quoque tuæ bona concordent. Omnia enim privilegia quæ tuæ pridem concessa esse constat Ecclesiæ, nostra auctoritate firmamus, & illibata decernimus permanere.

d

NOTÆ AD EPIST. XVIII.

a Hæc epistola non reperitur in Anglic. Norm. Corb. & plerisque MSS. est tamen in Vatic. Rem. & Reg.

b Ex Archidiacono Catanensi factus est post Maximianum Episcopus Syracusanus, & a Greg. Magno consecratus an. 595. Imitator fuit virtutum decessoris sui, nam ep. 9. l. 6. nunc l. 7. laudat eum Gregorius quod eleemosynas ad se miserit pauperibus erogandas. Obiit sanctissime an. 609. Ejus festum recolit Ecclesia Syracusana die 28. Octobris *Gussanv.*

c In Rem. *atque eo ordine, ut alios quoque insulæ Siciliæ Sacerdotes vel decessores suos usos esse non ambigis. Illud autem admonemus, ut apostolicæ Sedis reverentia, nullius præsumtione turbetur. Dum enim membrorum status integer manet, si caput fidei nulla pulset injuria, Canonum maneat incolumis atque intemerata semper auctoritas. Ut sicut a nobis hujus &c.*

d Duo Vatic. *mens quoque tua concordet.*

EPISTOLA XIX.

Ad Dominicum Episcopum.

Ut mutua ipsorum dilectio cœleste gaudium acquirat mutuis sese orationibus adjuvent.

a Gregorius [a] Dominico Episcopo Africano.

Epistolarum vestrarum plena sacerdotali caritate elocutio, ita Sanctitatem vestram memoriter nostris facit mentibus inhærere, ut non credatur abesse corpore, quippe quæ per affectum semper manet in corde. Ut ergo hæc quam ad alterutrum habemus dilectio, cœlestium nobis commodum acquirat gaudiorum, nostri simus invicem adjutores, & auxilium nobis orationis mutuæ porrigamus, quatenus divina misericordia clementiæ suæ nobis dono concedat, & prædicare quod diligit, & sequi hoc quod per nos prædicari concessit. Sicque officii nostri ministerium pietatis suæ protectione disponat, ut fructum de creditis eidem venienti Domino reportemus, & ad futura æquitatis præmia cum aliorum lucro, ejus adjuvante gratia, [b] perducamur. Quia vero scriptum est: *Orate pro invicem, ut salvemini*; ut ad hæc pervenire mereamur, & me pro vobis apud sacratissimum beati Petri Apostolorum Principis corpus, & vos pro me apud sanctum Cyprianum martyrem, orationibus decet incumbere. Preces etenim nostræ tanto celerius in Dominicæ pietatis aurem sublevantur, quanto eas vicissim pro vobis fusas caritatis ardor exacuit. Sed quia Sanctitas vestra nudis me verbis alloqui recusat, epistolis quoque [c] xenia conjuxit. Quæ nos cum gratiarum actione suscepimus: sed tamen plus mentis vestræ affectu, quam rerum copia delectamur.

(margin: b; Jac. 5. 16.; c)

NOTÆ AD EPIST. XIX.

a Carthaginensi Episcopo, ad quem plures exstant epistolæ *Gussanv.*

b Gemet. ac nonnulli, *perducamus*,

c In plerisque MSS. *exenia*. De hac voce vide l. 3. Dial. c. 12.

EPISTOLA XX.

Ad Cyprianum Diaconum.

Persuadeat Leoni Catanensi Episcopo, ut Johanni Episcopo Syracusano quemdam Presbyterum cedat.

Gregorius Cypriano Diacono.

Joh. Diac. l. 3. c. 20. SIcut Dilectio tua studiose laboravit pro persona fratris & coepiscopi nostri Johannis, ut in Syracusana Ecclesia, auctore Deo, debuisset ordinari: ita nunc necesse est, ut per Dilectionis tuæ studia ei quoque regiminis solatia ministrentur. [a] Quemdam enim Presbyterum proprium habuisse se perhibet, qui tamen a fratre & coepiscopo nostro Leone in Catanensi Ecclesia dicitur ordinatus. Et quia in novam Ecclesiam vadit, & suos illic proprios homines habere necesse est, ut cum causarum tumultibus premitur, in secreto suo inveniat ubi requiescat; prædicto fratri & coepiscopo nostro Leoni blande & dulciter persuadere debes, ut ei præfatum Presbyterum cedere debeat, ne quem tam benignus ad ordinandum cessit, ordinatum destituere fortasse videatur. Sed sicut idem frater & coepiscopus noster Johannes, quantum ego in ejus mente didici, ejus se esse Archidiaconum, nec ob Episcopatum susceptum obliviscitur: ita eum sæpe fatus frater & coepiscopus noster Leo suum proprium debet attendere, & non solum de unius persona Presbyteri, sed in quacumque re ejus solatio indiguerit, sua ei ministrare auxilia. [b] Mense Novembri, Indictione XIV.

NOTÆ AD EPIST. XX.

a Ep. 19. l. 4. nunc l. 5. ep. 17. de cessione Johannis a Leone obtinenda monuerat S. Gregorius, post cessionem Johannes ordinatus suum Presbyterum in Catanensi Ecclesia ordinatum repetit, quod S. Gregorius blande ac leniter persuaderi præcipit. Vides praxim istius seculi de propriis clericis. *Guss.*

b Sic legitur in Turon. S. Gat. Colbert. & Vatic. In plerisque tamen MSS. id desideratur.

EPISTOLA XXI.

Ad Petrum Episcopum.

Commendat Ecclesias tres propriis Episcopis destitutas.

Gregorius Petro Episcopo [a] Hydruntino.

PAstoralis nos cura constringit Ecclesiis Sacerdotis moderamine destitutis, solicita consideratione prospicere: ne proprio decedente Rectore, contrarium, quod absit, aliquid Patrum regulis oriatur. Quia igitur Ecclesias [b] Brundusii, [c] Lippias, atque [d] Gallipoli, obeuntibus earum Pontificibus, omnino destitutas agnovimus: idcirco Fraternitati tuæ visitationis earum operam duximus injungendam. Quam

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

ita te convenit exhibere, ut nihil de provectionibus Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque, vel quid illud est in patrimonio earum, a quoquam patiaris imminui. Et ideo Fraternitas tua ad prædictas Ecclesias ire properabit, & assiduis adhortationibus clerum plebemque earumdem Ecclesiarum admonere festinet, ut remoto studio, uno eodemque consensu tales sibi præficiendos expetant Sacerdotes, qui & tanto ministerio digni valeant reperiri, & a veneradis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerint [e] postulati, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus robrati, & Dilectionis tuæ testimonio litterarum ad nos veniant consecrandi: provisurus ante omnia, ne adhuc cujuslibet conversationis seu meriti, laicæ personæ aspirare præsumant, & tu periculum ordinis tui, quod absit, incurras. Monasteria autem si qua sunt in earum parochiis constituta, sub tua cura dispositioneque quousque illic fuerit proprius Episcopus ordinatus, esse concedimus; ut solicitudinis tuæ vigilantia proposito suo congrua, Deo adjuvante, actione respondeat. [f] Mense Januario Indictione XIV.

NOTÆ AD EPIST. XXI.

a Hydruntum seu Hydrus, vulgo *Otranto*; urbs Calabrorum olim Episcopalis, nunc Archiepiscopalis in Regno Neapol. *Gussanv.*

b Brundusium, vulgo *Brindisi*, Gall. *Brindes*, urbs olim Episcopalis, postea Archiepiscopalis effecta, in Regno Neap. Calabrorum quondam primaria fuit: nunc est in Provincia Hidruntina, in ora maris Adriatici contra Tarentum. *Gussanv.*

c Luppiæ Ptolomæo, Antonino *Lipia*: Mela vocat *Lupias*, aitque oppidum esse Calabriæ haud procul a Brundusio. Plinius l. 3. c. 10. stationem militum *Lupiam* nuncupat. Nunc pagus *la Rocca* dictus inter Brundusium & Hydruntum, teste Galateo indigena.

d Supra ep. 45. l. 2. Indict. 11. nunc 6. l. 3. *Gussanv.*

e Postulari Gregorio dicitur qui communi cleri & populi decreto eligitur ad Episcopatum l. 1. ep. 60. l. 2. ep. 39. l. 7. ep. 20. 21. l. 9. ep. 88. Jam vero apud canonistas postulatio est unanimis petitio, per quam is qui secundum canones vel ad clerum, vel ad dignitatem ecclesiasticam, etiam regularem, assumi non potest, ex dispensatione tamen & gratia, causa cognita, a superiore admittitur. Cum autem postulatio adversetur juri communi, ideo concordi omnium calculo fieri debeat: adeo ut si concurrat postulatio cum electione, duplo major debeat esse postulantium numerus c. 3. & 4. *de postul. prælat.* extr.

f Hæc non habent MS. præter Reg. Turon. S. Gat. Colbet. vet. ac Vatic.

EPISTOLA XXII.

Ad Petrum Episcopum.

Ut Ecclesiam & baptisterium consecret.

Gregorius Petro [a] Episcopo Aleriensi de Corsica.

QUoniam in insula Corsica in loco Nigeuno, in possessione, quæ Cellas Cupias appellatur, juris sanctæ Romanæ, cui Deo auctore deservimus Ecclesiæ, [b] basilicam cum baptistero in honorem beati Apostolorum Principis Petri, atque Laurentii Martyris pro lucrandis animabus fundari præcipimus: idcirco Fraternitatem tuam his hortamur affatibus, quatenus ad prædictum locum debeat incunctanter accedere, & venerandæ solemnia Dedicationis impendens, prædictam Ecclesiam, & baptisterium solemniter consecrare te volumus. [c] Sanctuaria vero suscepta [d] cum reverentia collocabis.

NO-

NOTÆ AD EPIST. XXII.

a In Vat. B. solo legitur *Episcopo Aleriæ de Corsica*. In Reg. vero *Episcopo Alexandriæ ac clero de Corsica*. In cæteris, *Episcopo de Corsica*.

b Non ut nunc baptisteria in basilicarum angulis construebantur, sed ædes erant separatim positæ. Vide Epistolam Paulini 12. ad Severum: *Tu baptisterium basilicis duabus interpositum condidisti*. Formam baptisterii fuisse turritam docet versibus de basilica:

Turrito fontem tegmine constituit, &c.

Supra fontes erat forma columbæ suspensa pyxis, in qua sacrum Christi corpus servabatur in usum recens baptizatorum;

Unde parens sacro educit de fonte Sacerdos
Infantes niveo corpore, corde, habitu.
Circumdansque rudes festis altaribus agnos,
Plura salutiferis imbuit ora cibis.

In supplicatione Clericorum & Monachorum Antiochiæ, quæ refertur act. 5. Synodi Constantin. sub Mena contra Severum: *Nam columbas aureas & argenteas in formam Spiritus sancti super divina lavacra & altaria appensas*, &c. *Gussanv.*

c Hoc est, Sanctorum reliquias quæ in baptisteriis condi solebant. Gregor. Turon. l. x. c. 19. *Baptisterium ad ipsam basilicam ædificari præcepi, in quo S. Johannis cum Sergii martyris, reliquias posui: & in illo priore baptist. S. Benigni Mart. pignera collocavi*. Vide etiam lib. de vit. Patrum c. 7.

d Ita Norm. Corb. & plerique. Excusi habent, *summa cum reverentia*.

EPISTOLA XXIII.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Amalphitanum Episcopum in Ecclesia sua residere cogat.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

a Joh. Diac. lib. 3. c. 37. Grat. 3. q. 1. c. 20.

PErvenit ad nos Pimenium [a] Amalphitanæ civitatis Episcopum in Ecclesia sua residere non esse contentum, sed foris per diversa loca vagari: quod videntes alii, nec ipsi in castro se retinent, sed ipsum exemplum sequentes, foris magis eligunt habitare. Et quia hoc agentes, ipsi potius ad suam hostes deprædationem invitant; idcirco hac tibi auctoritate præcipimus, ut supradicto Episcopo interminari non desinas, quatenus hoc de cætero facere non præsumat, sed in Ecclesia sua sacerdotali more resideat. Quem si forte non emendari post tuam interminationem cognoveris, in monasterio eum deputare, & nobis curabis modis omnibus indicare, ut quid facere debeas, nostra iterum præceptione cognoscas.

NOTÆ AD EPIST. XXIII.

a Amalphia & Amalphis, vulgo *Amalfi*, urbs olim Episcopalis in Campania, nunc Archiepiscopalis Regni Neapolit. in Principatu citeriori, in ora maritima, non longe a Salerno. In ea primum pyxidis nauticæ usus inventus creditur. *Gussanv.*

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

EPISTOLA XXIV.

Ad Marinianum Episcopum.

Probat nonnullos immerito conqueri, quod causa inter Ravennatem Ecclesiam & Claudium Abbatem Romæ discutiatur: æquam spondet sententiam.

Gregorius Mariniano Episcopo Ravennæ.

SCripta Fraternitatis vestræ Virgilio Diacono deferente suscepimus, in quibus indicastis quosdam de clero & populo [a] clamitasse contra leges & canones esse, ut inter Ecclesiam vestram & Claudium Abbatem causa hic examinari ac judicari debeat. Qui si Ecclesiasticum ordinem, vel inter quos agitur, nossent advertere, se a superflua querela modis omnibus abstinerent; præsertim quia nec causa dici illic potuit, ubi se prædictus Abbas a decessore vestro questus est injustitiam pertulisse, & ex ea hactenus laborare. Hoc enim poterat fortassis apponi, si non ad majorem recurreret, & apud eum causæ suæ peteret meritum terminari. Numquid non ipse nosti, [b] quia causa, quæ a Johanne Presbytero contra Johannem Constantinopolitanum fratrem & coepiscopum nostrum orta est, secundum canones ad Sedem apostolicam recurrit, & nostra est sententia definita? Si ergo de illa civitate ubi princeps est, ad nostram causa cognitionem deducta est; quanto magis negotium quod intra vos est, hic est veritate congnita terminandum? Vos autem ibi stultorum verba non moveant, nec per nos credatis aliquod dispendium Ecclesiæ vestræ fieri. Nam si servum Dei [c] Secundinum Diaconum vestrum, atque Castorium notarium nostrum requiratis, ab eis agnoscetis qualiter causam istam jam decessor vester voluerit ordinare. Fraternitas autem vestra sapienter egit personas pro negotio ipso transmittere, & verba inania non audire. Confidimus autem in omnipotenti Deo, quia examinata subtilius veritate, ita Deo placitus huic causæ finis imponetur, ut nec aliqua denuo querela remaneat, nec pars quælibet contra justitiam prægravetur. [d] Spatam vero quam apud decessorem vestrum dilectissimus filius noster Petrus Diaconus tunc illic defensor reliquerat, nobis per Secundinum servum Dei, atque Castorium notarium præsentium portitores transmittite.

NOTÆ AD EPIST. XXIV.

a Scilicet causæ ibi definiendæ sunt ubi primum ortæ, nisi aut suspecti sint judices, aut in causis majoribus via appellationis superior adeatur, ut in causa Johannis Chalcedonensis utrumque contigit. Vide Sardic. Concil. can. 3. Romano Pontifici faventem, & Conc. Carthag. c. 19. 20. 23. 28. In Africano c. 91. &c. Certe causa inter Ecclesiam Ravennatem & Claudium Abbatem potuerat a Concilio Provinciali dirimi secundum leges & canones, in Nicæno c. 5. & 6. in Antioch. c. 9. 14. 15. 20. Chalcedon. c. 19. &c. *Guss.* Omissis aliis rationibus, quæ huic Gussanvillæi censuræ opponi possent, hæc sufficiat quam primo loco profert sanctissimus & æquissimus Pontifex, ad retundendas Mariniani ejusque fautorum querelas. Nimirum suspecti erant judices, apud quos Claudium causam dicere cogere volebant. Sane Synodo Provinciali præesse debebat Marinianus, a quo vexari monasterium suum querebatur. Etiamsi Archiepiscopus ab hac lite dirimenda abstinuisset, ne Provin-

vinciales Episcopi, suo Metropolitano potius quam Abbati faverent jure metuebatur. Maur. Quid mali in Gussanv. viderit Sammarthanus, ego non video. E. V.

b De hac causa actum est in Epistolis 14. 15. 16. hujus libri. *Gussanv.* In editis legitur, *in causa*.

c In duobus Vatic. & in omnibus Norm. *Secundum* In Corb. & Rem. tantum legitur: *nam si servum Dei Diaconum vestrum, atque* &c. omisso nomine; postea tamen in Corb. legitur, *per Secundum*.

d Sic legitur in omnibus MSS. nostris, & in editis plerisque. In quibusdam MSS. codd. haberi spartam, monet Gussanvillæus; at quinam sint non docet. Certe non Vaticani, non Anglic. non Norm. neque Corb. Rem. Reg. Negotium facessere potest quod de illa *spata* adeo solicitus sit S. Gregorius, ut ex hac epistola & ex 61. sequenti liquet. Si autem per *spatam* intelligamus *ensem* (nulla enim huic voci subest alia significatio) tanti non erat, ut de illa sibi transmittenda tam anxie curaret summus Pontifex. At potuit esse spatha aliqua insignis ut etiam apud nos in Sandionysiano Cimeliarchio est ensis Virginis Aurel. vulgo *la pulcella d'Orleans*. Quidni dicamus agi de aliquo ense, qui inter sacras reliquias haberetur, quod alicujus martyris sanguine fuisset consecratus? Maur. Gladius est spatha, non spata. *Spatos* græce est corium. Quid si pro muliere accipiamus? E. V.

EPISTOLA * XXV.

Ad Maximum Salonitanum.

Obediat tandem, ac post triginta dies, omni excusatione omissa, Romam veniat, ubi illius causæ juxta canones finis imponatur. Interim sacra communione ob superbiam privatus maneat, nec Paulino Episcopo, nec Honorato Archidiacono sit molestus.

a Gregorius [a] Maximo arreptori Ecclesiæ Salonitanæ.

DUm scriptis nostris, quæsitis quibusdam excusationibus, differs obedientiam exhibere, dum pro
b veritatis [b] satisfactione toties a nobis admonitus venire postponis: iis quæ adversum te dicta sunt, fidem ex hoc magis accommodas; & vel si qua alia deesse videbantur, quæ gravent aut noceant, id agis ut sola dilatio faciat & accuset te esse culpabilem. Humiliare tandem, & obedientiæ te submitte, atque ad nos sine excusatione aliqua venire festina; ut requisita & cognita veritate, secundum Dei timorem, quidquid æquum canonicumque fuerit, decernatur. Certus enim esto, quia justitiam tibi, & canonum statuta servabimus, atque causæ tuæ, revelante Domino veritatis auctore, amicum justitiæ finem imponemus. Nam quod postulas, ut illuc personam dirigere debeamus, qua præsente de his quæ dicuntur, possit esse probatio, esset utcumque excusabile, si unquam ratio ei qui accusatur, necessitatem probationis imponeret. At postquam non tibi, sed accusatoribus hoc onus incumbit, ad nos, sicut præfati sumus, dilatione cessante, venire non desinas: & aut sine mora aderit accusator, qui ea quæ de simoniaca hæresi vel aliis dicta sunt, congruenti probatione suffulciat; aut certe in his quæ ad salubritatem negotii ipsius pertinent, interveniente beato Petro Apostolorum Principe, dispensatio justa proveniat; quatenus nulla nos ante Deum dissimulatione, pro eo quod hæc ad nostram conscientiam pervenere, reatus culpa possit confundere. Quod vero indicas serenissimos Dominos, [c] ut illic debeat c
esse cognitio, præcepisse: nos quidem nullas eorum alias de hac re, nisi ut ad nos venire debeas, jussiones accepimus. Sed & si forsitan pro

Grat. caus. 6. q. 5. c. 1. Quam autem postulas.

Rei-

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

Reipublicæ suæ utilitate, quæ divina sibi largitate concessa est, multa cogitantibus, & in diversis solicitudinibus occupatis suggestum, & eorum est jussio per obreptionem elicita, postquam & nobis & omnibus notum est piissimos Dominos [d] disciplinam diligere, ordines servare, canones venerari, & se in causis sacerdotalibus non miscere: instanter exsequimur quod & illorum juvat animam atque Rempublicam, & ad quod nos terribilis tremendique judicis respectus, impellit.

Quiesce ergo a cunctis excusationibus, & huc adesse non differas, ut veritatis indagatione roborati, causæ tuæ tandem terminum imponamus. Quod autem valde te pertimescere ac omnino trepidare cognovimus, ne hoc fortasse in te ulciscamur, quod sine nostro consensu ad sacerdotalem ordinem cognosceris inordinate prorupisse: intolerabilis quidem culpa est; sed hanc secundum jussiones serenissimi domni Imperatoris, si nequaquam amplius in contumaciæ tuæ errore persiteris, laxamus; atque de hac re contra te minime movemur. Sed alia quæ nobis dicta sunt, irrequisita præterire non patimur.

Quia vero dudum scripta tibi transmisimus, ut quoadusque voluntatem ejusdem Serenissimi domini cognosceremus, Missarum solemnia nullo modo celebrare auderes: sed tu elata mente egisti callide ne eadem scripta susciperes, quæ tamen eorum esset sententia, quoquo modo cognovisti, sed servare noluisti; ideoque ea quæ tibi prius scripta transmisimus confirmamus, ut Missarum solemnia celebrare non audeas: donec omnia, quæ contra te dicta sunt, subtiliter inquisita fuerint ac discussa. Quod si perverso forsitan ausu celebrare præsumseris, ab interdictæ pridem communionis interminatione liberum te non esse cognoscas. Nam etiamsi alii excessus desint, [e] pro hac solummodo culpa superbiæ, Dominici te corporis ac sanguinis communione privamus. Pro quare obedientiam quam decet exhibens, ad nos summopere, sicut diximus, venire festina, itaut triginta dierum spatium habeas, quatenus iter tuum præpares, & omni excusatione postposita, huc adesse non differas.

Si qua autem a judicibus, vel manu militari, vel a populo ad contradicendum itineri tuo occasio fuerit exorta, qua calliditate agatur, agnoscimus. Ipse ergo jam videas, quam vel hic hominibus, vel in futuro judicio omnipotenti Deo de tua reddas obligatione rationem, qui districtam in te ex tuo contemtu provocasti sententiam.

Præterea pervenit ad me, quia Paulinus frater & coepiscopus meus, & [f] Honoratus Ecclesiæ Salonitanæ Archidiaconus, pro eo quod præsumtioni tuæ noluerint præbere consensum, graves a te molestias patiantur: itaut datis fidejussoribus sint constricti, quatenus eis civitatem, vel domos suas egredi omnino non liceat. Quod si ita est, vel sero jam ad sensus salutis rediens, scriptis præsentibus acceptis, ab utrorumque te suspende molestia; ut eis libera sit licentia vel ad me veniendi si voluerint, vel quomodolibet alibi pro suis utilitatibus proficisci.

NOTÆ AD EPIST. XXV.

a In excusis, *Maximo in Salona qui Episcopatum arripuit*, seu potius *Maximo qui in Salona* &c. ut legitur in Vat. B. In cæteris est titulus quem inscripsimus.

b In Norm. Corb. & plur. *factione*.

c Juxta canones epist. præcedente citatos. Et vero tandem sanctus Gregorius hanc viam inire coactus est, ut ex sequentibus patebit l. 7. ep. 80. 81. 82.

82. nunc l. 9. ep. 79. 80. 81. *Gussanv.*
d Ita cum MSS. Norm. Anglic. Vatic. &c. veteres editi, a quibus diffidentes recent. excusi habent *dirige*.
e Contumaciam sufficere ut quis communione privetur, sanxerunt Africani in Carthag. III. can. 7. refertur caus. 4. quæst. 5. ubi observabis diversos communicationis modos, nec in propia Ecclesia, nec in Parœcia. *Gussanv.*
f Hinc liquet Honoratum ordini suo restitutum, unde eum deturbaverat Natalis, illum subdole ad presbyteratum promovendo. Vide ep. 19. lib. 1. &c *Gussanv.*

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

EPISTOLA XXVI.

Ad Salonitanos.

Se non privato odio contra Maximum moveri: mirari autem se quod ex illis vix pauci a Maximi communione abstinuerint.

a Gregorius [a] dilectissimis filiis, clero, & nobilibus Salonæ consistentibus.

PErvenit ad me quod quidam perversæ mentis homines, ut Dilectionis vestræ animos vulnerarent, vobis insinuare conati sunt, quia ego contra Maximum quodam odio movear, & non magis quæ canonica, sed ea quæ furoris sunt, exsequi concupiscam. Sed [b] absit hoc, absit a sacerdotali animo, ut in qualibet causa privato zelo moveatur. Ego autem & vestræ Dilectioni providens, & meæ animæ omnipotentis Dei judicium pertimescens, ejusdem Maximi causas subtiliter exquiri desidero, si nullis criminibus pressus, quæ sacro ordini contradicunt, si non per simoniacam hæresim, id est præmia quibusdam se eligentibus præbendo, ad sacerdotale pertingere officium conatur. Tunc liber pro vobis apud Dominum intercessor erit, si non obligatus de suis ad locum intercessionis venerit.

b Grat. 1. q. 6. c. 2.

Cujus tamen jam culpa superbiæ in aperto monstratur, quod evocatus ut ad nos venire debeat, diversis excusationibus renititur, refugit, metuit. Unde ergo trepidat, si eum de his quibus inclamatus est, conscientia non accusat? Ecce jam diu Dilectio vestra sine Pastore est, & sicut vobis omnipotens Deus innotescat, vehementer destitutioni vestræ & medullitus ex toto corde compatior. Audio enim quæ in grege Domini dilaniationes fiunt. Sed cum pastor deest quis contra lupos invigilet? Ideoque prædictum Maximum, ut huc ad nos veniat, [c] urgete; quatenus si hunc innocentem invenire possimus, confirmemus. Sin vero ea quæ de eo dicta sunt, vera patuerint, non jam tamdiu Dilectio vestra per interpositionem personæ ejus destituta sit. c

De me enim certum tenete, quia nec odio, nec privati studii zelo contra eum movear; sed quidquid canonicum justumque fuerit, auctore Deo decerno.

Miratus autem valde sum, quia in tanto Salonitanæ Ecclesiæ clero vel populo vix duo ex sacris ordinibus inventi sunt, frater scilicet & coepiscopus noster Paulinus, & dilectissimus filius meus Honoratus Archidiaconus ejusdem Ecclesiæ, qui communicare Maximo sacerdotium rapienti minime consentirent, & se Christianos esse cognoscerent. Debuistis enim, Filii Carissimi, pensare ordines vestros, & quem Sedes apostolica repellebat, repulsum cognoscere; ut prius, si posset, ab illatis criminibus mundaretur: & tunc ei vestra Dilectio communicaret, ne particeps obligationis ejus exsisteret. Nos ta-

Grat. dist. 30. c. 2.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

tamen erga Caritatem vestram visceribus pietatis adstringimur; & quia quosdam vestrum violenter pressos ad consentiendum ei, & ad communicandum cognovimus, omnipotentem Dominum deprecamur, ut vos ab omni reatu peccatorum vestrorum, atque ab omnibus vinculis alienæ obligationis absolvat, vobisque & in præsenti vita suæ protectionis gratiam tribuat, & nos de vobis in æterna patria gaudere concedat. [d] Mense Martio, Indictione XIV. d

NOTÆ AD EPIST. XXVI.

a Ita inscribitur epistola hæc in quinque Anglic. omnibus Norm. Corb. Rem. & in Vatic. D. *Greg. Presbyteris, Diaconibus, clero, nobilibus, populo Jadertæ consistentibus*. In Reg. legitur, *Presbyteris, Diac. & clero, nobilibus ac populo consistenti & militibus*. Aliorum tamen editorum lectioni standum putavimus, tum quod in tribus Vatic. habeatur, tum quod alia sit epistola ad Iadertinos scripta & eodem fere argumento. Quis autem sibi persuadeat duplicem ad clerum & populum Jadertæ seu Jaderæ missam eodem fere sensu epistolam; & ad Salonitanos quorum Ecclesiam invaserat Maximus, nullam? Præterea in epistolæ contextu legitur: *miratus autem valde sum quia in tanto Salonitanæ Ecclesiæ clero & populo &c.* Ergo scribit ad Salonitanos. Quid quod statim meminit Honorati Salonitanæ Ecclesiæ Archidiaconi?

b De ira Sacerdotis sanctus Chrysostomus lib. 6. de sacerdotio: *Instar fumi interiora omnia a se occupata involvit*. Gussan v.

c In recent. *urgeo*; sed non ita MSS.

d Ita legitur in Colb. vet.

Al. XLVIII.

EPISTOLA * XXVII.

Ad Clerum & populum Jaderæ.

Se contra Maximum solo justitiæ zelo moveri asserit. Hortatur ut a Maximi communione se suspendant, atque ab illis sacram communionem percipiant, quos Maximo non communicare noverint.

a b Gregorius [a] Presbyteris, Diaconibus & Clero, nobilibus, ac populo [b] Jaderæ consistentibus, & qui Maximo prævaricatori communicaverant.

PErvenit ad me quosdam vestrum ignorantia vel necessitate deceptos, his qui ab apostolica Sede, culpa, sicut nostis, exigente, communione privati sunt, communicasse: quosdam vero se salubri discretione, protegente Domino, suspendisse; & quantum de constantibus gaudeo, tantum de deviantibus ingemisco, quoniam sacræ communionis mysteria, quæ ad absolutionem nobis divina pietate concessa sunt, in detrimentum magis suæ animæ perceperunt. Et quia, sicut vobis omnipotens Deus innotescat, vehementer Caritati vestræ & medullitus ex toto corde compatior, paterno affectu obtestor atque suadeo, ut ab illicita communione se quisque suspendat, & quos apostolica Sedes in communionis suæ consortium non recipit, omnino refugiat; ne inde reus ante conspectum æterni judicis unde poterat salvari, consistat.

Comperi autem quod quidam perversæ mentis homines illic insinuare conati sunt, quia ego contra Maximum quodam odio movear, & non ea quæ canonica, sed ea potius quæ furoris sunt, exsequi concupiscam. Sed absit hoc, absit a sacerdotali animo, ut in qualibet causa privato zelo moveatur. Ego vero populo in illis partibus consistenti, ac

meæ

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

meæ animæ providens & omnipotentis Dei judicium pertimescens, causas ejusdem Maximi exquiri volo, & cum omni sinceritate revelante Domino quod est canonicum definire. Cui quoniam frequenter scripsimus ut non prius sacra Missarum solemnia celebraret, quam causam ejus potuissemus agnoscere, alioquin esset communione privatus; & ex hoc jam superbiæ ipsius culpa in aperto monstratur, quod sæpius, sicut dixi, admonitus ut ad nos veniret, diversis excusationibus renititur, refugit, metuit. Unde ergo trepidat, si eum de his quæ dicta sunt, conscientia non accusat? Hæc ergo cognoscentes, postquam vobis nullam de ignoratia excusationem assumere potestis: rogo, hortor, & moneo, ut a prohibitæ vos communionis consortio per omnia suspendatis, nec cuiquam Sacerdoti suprascripto Maximo communicanti, contra animam suam quisquam vestrum communicare præsumat.

Quia tamen audio, sicut præfatus sum, quosdam vestrum ignorantia lapsos, quosdam etiam ad communicandum violenter esse oppressos, omnipotentem Dominum deprecor, ut & eos qui huic pravitati minime consenserunt, perpetua gratiæ suæ protectione custodiat, & optata eis largitate respondeat. Et illos quos aut studium, aut ignorantia, aut alia quælibet causa traxit in culpam, ab omni reatu peccatorum, atque ab omnibus vinculis alienæ obligationis obsolvat, omnibusque in præsenti vita protectionis suæ gratiam tribuat, & nos de vobis in æterna patria gaudere concedat. Ut igitur hæc vobis intercessio apud Deum Salvatorem nostrum proficiat, adhortationibus nostris pro animæ vestræ salute obedientiam exhibete, & ab illis sacram communionem percipite, quos se ab ante dicti Maximi communione abstinuisse vel abstinere cognoscitis.

NOTÆ AD EPIST. XXVII.

a Hujus epistolæ variæ sunt inscriptiones. MSS. Norm. consentientibus Vaticano D. Colbert. Corb. ac plerisque, habent *clero, nobilibus, militibus ac populo Jadertæ consist.* In Vat. B. & C. inscribitur, *Presbyteris, Diac. & clero, nobilibus ac populo Jaderæ consist. & militibus.* Ita etiam Vat. A. omisso *& militibus*. In Reg. *& militibus qui Jaderæ consistunt*.

b Jadera, vulgo *Zara*, urbs olim Episc. Illyrici Occidentalis, Liburniæ caput, nunc Jaderensis Comitatus, vulgo *Contado di Zara*: hodie Archiepiscopalis est, & permunita in ora Dalmatiæ, sub ditione Venetorum. Existimo tamen Jaderam de qua hic mentio, fuisse urbem illam quæ *Zara Vecchia* nunc dicitur, estque media inter Jaderam novam & Scardonam. Hæc epistola similis est ep. 26. eamdem tractat materiam. *Gussanv.*

Al. XXVII.

EPISTOLA * XXVIII.

Ad Candidum Episcopum.

Aptos ad presbyterale officium Monachos, cum consensu Abbatis assumat, & Presbyteros ordinet.

Gregorius Candido [a] Episcopo de urbe veteri majore.

a

Indicavit nobis Fraternitas tua se non habere Presbyteros, & ex hac causa necessitatem non modicam sustinere. Et quia in quibusdam monasteriis in sua parochia constitutis quosdam esse Monachos

per-

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

perhibet, qui ad hoc apti possint esse officium, & eos se cum nostra auctoritate ad hunc postulat ordinem promovere: propterea præsentibus vobis licentiam damus epistolis, Monachos de monasteriis in tua parochia positis, cum consensu Abbatis sui tollere, & Presbyteros ordinare. Sed illud præ omnibus estote soliciti, ut vitam actusque eorum qui in hoc sunt officio constituendi, subtiliter debeatis inquirere, & tunc eos, si digni fuerint, ordinare. Si vero aliqua in eis culpa claruerit, quæ eos ad hunc ordinem canonica prohibitione provehi non permittat, nullius vobis supplicatio aut gratia personæ surrepat, ut talibus debeatis manum imponere: ne, quod absit, hic honor, & illis pœna, & vobis incipiat esse peccatum. [b] b

NOTÆ AD EPIST. XXVIII.

a In plerisque legitur tantum, *Episcopo*.

b In Vatic. *mense Martio Indict.* XIV.

Al. XXVIII.

EPISTOLA * XXIX.

Ad Marinianum Episcopum.

Ne contra decessoris sui dispositionem, supra ep. 1. firmatam, Monasterium gravet. Ne male suadentes audiat. Ne plus pecuniæ studeat quam lucrandis animabus. A Clericis Monasteria molestiam pati non sinat.

Gregorius Mariniano Episcopo Ravennæ.

Miramur cur sic in brevi Fraternitatis tuæ fuerit immutata discretio, ut ea quæ postulat, non advertat. Ex qua re dolemus, quia manifestum præbes indicium, plus apud te verba male suadentium valuisse, quam divinæ lectionis studium profecisse. Cumque monasteria te oporteat defensare, & religiosos illic summopere congregare, ut lucrum de animarum congregatione possis efficere; in eorum te e diverso gravamina, sicut litteræ tuæ testantur, desideras exercere: &, quod est deterius, nos tuæ culpæ studes fieri debere participes; scilicet, dum cum nostro consensu monasterium, quod decessor tuus condidit, cupis [a] sub curandarum rerum atque causarum nomine prægravare. a

Debes enim recolere, quia te præsente, diversis etiam Presbyteris & Diaconis, Clericisque tuis præsentibus, contra testamentum ipsius præceptum, sicut postulavere, concessimus. Ubi tamen ejusdem decessoris tui dispositio, quam fecerat de monasterio ipso, firmata est: tu nunc ista dissimulans, contraria nos poscis debere præcipere. Et hæc quidem, scimus, non tua sunt: sed dum incongrue dicentes audire non renuis, non solum opinionem tuam, sed gravas & animas. Quia ergo te multum diligo, instanter admoneo, [b] quod districte considera, ut [c] non plus pecuniæ, quam animabus studeas. Illud a latere respiciendum est, hoc autem tota mentis intentione laborandum, [d] ac vehementius innitendum. Huic rei operam & solicitudinem vigilanter impende, quia Redemtor noster a Sacerdotis officio non quærit aurum, sed animas. b c d

Præterea pervenit ad nos, quia monasteria, quæ sub Fraternitate tua sunt constituta, Clericorum importunitatibus & diversis eorum mo-

lestiis prægraventur. Quod ne de cætero fiat, districta hoc interminatione compesce: quatenus monachis illic degentibus, libere in Dei nostri laudibus liceat exsultare.

Romanum vero atque Dominicum Clericos, qui de hac urbe ausu temerario sine nostra præsumserunt benedictione discedere, licet majori fuerant ultione plectendi, tamen relaxari eis benignitatis studio debet, ut ad suum remeare officium urgeantur. [c] Mense Aprili, Indict. XIV.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

e

NOTÆ AD EPIST. XXIX.

a Ita MSS. pene omnes, quod ita mutarunt vet. editi, *sub quarumdam rerum*, &c. & recent. cum MS. Reg. *sub cura quarumdam rerum*.

b Excusi, *quod sic recte consideres*.

c Dictum supra ep. 42. l. 4. nunc l. 6. ep. 45. Lege sanctum Bernardum in apologia ad Guillelmum, ubi illud Persii Sat. 2. explicat: *In sancto quid facit aurum?* Non pœnitebit legisse quæ præcedunt, & quæ subsequuntur. Idem ad milites Templi initio cap. 5. & in Cantica serm. 23. Vide sanctum Polycarpum epistola ad Philippenses. *Guss.*

d Recent. invitis MSS. *ac vehementius intuendum*.

e Id solum legitur in Turon. S. Gat. & Colbet. vet.

Al. XXIX.

EPISTOLA * XXX.

Ad Secundum.

Pacem cum Agilulpho Rege procurare festinet. Marinianum Episcopum ad misericordiam in pauperes excitet.

a

Gregorius [a] Secundo servo Dei Ravennæ.

POstquam revertens Castorius omnia nobis, quæ inter vos & Agilulphum Regem acta sunt indicavit, ne excusationem contra nos de mora potuisset aliquis invenire, sub omni eum celeritate illuc retransmittendum prævidimus. Ab eo ergo ea quæ sunt agenda cognoscens, esto solicitus, & omni modo immine, ut pax ista debeat ordinari: quia, quantum dicitur, aliqui hoc impedire conantur. Pro qua re festina strenue agere, ut labor vester sine effectu non valeat remanere. Nam jam & partes istæ, & diversæ insulæ in gravi sunt periculo positæ.

Joh. Diac. l. 3. c. 29. Grat. dist. 86. c. 6. Fratrem.

Fratrem nostrum Marinianum Episcopum verbis quibus vales excita, quia obdormisse eum suspicor. Nam venerunt quidam ad me, in quibus erant quidam senes mendicantes, qui a me discussi sunt, a quibus quid acceperint, & per singula retulerunt quanta eis & a quibus in itinere data sint. Quos dum solicite de prædicto fratre requirerem quid eis dedisset, responderunt se eum rogasse, sed ab eo se omnino nihil accepisse; ita ut neque panem in via acceperint, cum dare omnibus illi Ecclesiæ semper familiare fuit. Dixerunt enim: Respondit nobis, dicens: *Non habeo quod vobis dare possim*. Et miror si is qui vestes habet, argentum habet, cellaria habet, quod pauperibus debeat dare non habet.

Dic ergo ei, ut cum loco mutet & mentem. Non sibi credat solam lectionem & orationem sufficere, ut remotus studeat sedere, & de manu minime fructificare; sed largam manum habeat, necessitatem patientibus concurat, alienam inopiam suam credat; quia si hæc non habet, vacuum Episcopi nomen tenet. Quædam vero eum per epistolam Ibidem.

meam

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

meam de anima sua admonui, sed nihil mihi omnino respondit; unde credo quia ea neque legere dignatus est. Pro qua re jam necessarium non fuit, ut eum per epistolam meam admonere aliquid debuissem: sed tantum illa scripsi, quæ in caussis terrenis consiliarius dictare potui. Nam ego ad hominem non legentem fatigari in dictatu non debui. Tua ergo Dilectio secreto ei omnia loquatur, & admoneat qualiter se disponere debeat, ne per præsentem negligentiam, vitam, quod absit, priorem perdat.

NOTÆ AD EPIST. XXX.

a Vulgati, *Secundino servo Dei, non a paribus*. In MSS. Anglic. Norm. Vat. &c. legitur, *Secundo*. In solo Vat. B. *non a paribus*.

Al. xxx.

EPISTOLA * XXXI.

Ad Ravennates.

Qui adversus Castorium contestatorios libellos de nocte posuit, sacra communione sit privatus; nisi publice aut contestationis veritatem testando, aut errorem suum confiteatur.

a Gregorius [a] Mariniano Episcopo Ravennati cum cæteris Fratribus & Coepiscopis, Sacerdotibus, Levitis, clero, nobilibus, populo, militibus civitate Ravenna consistentibus, vel ex ea foris degentibus.

Grat. 2. q. 1. c. 2. Quidam.

QUidam maligni spiritus consilio repletus, contra Castorium notarium ac Responsalem nostrum nocturno silentio in civitatis loco [b] contestationem posuit in ejus crimine loquentem, mihique etiam de facienda pace callide contradicentem. Et quia quisquis veraciter loquitur, semetipsum innotescere non debet formidare, oportet publice exeat, & quæcumque in contestatione sua loqui præsumsit, ostendat: quod si non exierit, neque publice confessus fuerit, quisquis ille sit qui hoc agere præsumsit, vel consensum in tantæ iniquitatis consilio præbuit, ex Dei & Domini nostri Jesu Christi spiritu definimus, ut sancti ejus corporis ac sanguinis participatione privatus sit. Si vero quia latet, & quoniam nescitur, teneri a disciplina non valet [c] tanti mali conscius, & jam prohibitus corpus ac sanguinem Domini percipere præsumit: anathematis ultione percussus sit, & ut fallax ac pestifer a sanctæ Ecclesiæ corpore divisus. Si quis autem fortasse talis est, quem nos hujus facti auctorem ac participem esse nescientes, ad eum bona optantes, epistolas transmittimus, ipsa pro eo apud omnipotentem Dominum deprecatio sit vacua. Sin autem in eadem civitate egressus ad publicum potuerit docere quæ dixit, vel certesciens se non posse quæ scripsit ostendere, errorem suum fuerit aperte confessus, Dominici corporis ac sanguinis participatione non sit privatus, neque a corpore sanctæ Ecclesiæ alienus exsistat: quia nos apud omnipotentem Dominum ex nostris quotidie culpis agnoscimus, [d] ut quamvis servato disciplinæ moderamine, aliorum tamen erratis parcendo indulgeamus. [e] Mense Aprili Indictione XIV.

NO-

NOTÆ AD EPIST. XXXI.

a In MSS. maxime Vaticanis diversus est epistolæ hujus titulus. In Vatic. A. legitur *Greg. Episcopis, cum cæteris fratribus & coepiscopis meis, qui mecum præsentibus inveniri potuerunt, Sacerdotibus, Levitis, ducibus, nobilibus, Clericis, Monachis, militibus militantibus & populo Ravennæ*, &c. non multum discrepat Vatic. B. Inscriptionem quam legimus exhibent Norm. Anglic. Corb. Vat. D.

b Libellum famosum dicerem, quo quis aut falsa alicui crimina imponit, aut vera, sed occulta manifestat publico programmate. *Gussanv.*

c Vulgati recent. *si tanti mali conscius etiam prohibitus.*

d In editis, *ut quatenus servato* &c.

e Ita in Turon. S. Gat. & in Vatic.

Al. XXXI.

EPISTOLA * XXXII.

Ad Fortunatum Episcopum.

Si Judaicum aut paganum mancipium ad Christianam fidem converti desiderat, in libertatem vendicetur.

Gregorius Fortunato Episcopo Neapolitano.

Fraternitati vestræ ante hoc tempus scripsimus, ut hos qui de Judaica superstitione ad Christianam fidem Deo aspirante venire desiderant, dominis eorum nulla esset licentia venundandi: sed ex eo quod voluntatis suæ desiderium prodidissent, defendi in libertatem per omnia debuissent. Sed quia quantum cognovimus, nec voluntatem nostram, nec legum statuta subtili scientes discretione pensare, in paganis servis hac se non arbitrantur conditione constringi: Fraternitatem vestram oportet de his esse solicitam; [a] & si de eorum servitio non solum Judæus, sed etiam quisquam paganonorum fieri voluerit Christianus, postquam voluntas ejus fuerit patefacta, nec hunc [b] sub quolibet ingenio vel argumento cuipiam Judæorum venundandi facultas sit: sed is qui ad Christianam converti fidem desiderat, defensione vestra in libertatem modis omnibus vendicetur. Hi vero quos hujuscemodi oportet servos amittere, ne forsitan utilitates suas irrationabiliter æstiment impediri, solicita vos hæc convenit consideratione servare: ut si paganos quos mercimonii causa de externis finibus emerint, intra tres menses dum emtor, [c] cui vendi debeant, invenitur, fugere ad Ecclesiam forte contigerit, & velle se fieri dixerint Christianos, vel etiam extra Ecclesiam hanc talem voluntatem prodiderint, pretium eorum a Christiano scilicet emtore percipiant. Si autem post præfinitos tres menses quisquam hujusmodi servorum velle suum edixerit, & fieri voluerit Christianus, nec aliquis eum postmodum emere, nec dominus qualibet occasionis specie audeat venundare, sed ad libertatis proculdubio præmia perducatur: quia hunc non ad vendendum, sed ad serviendum sibi intelligitur [d] reservasse. Hæc igitur omnia Fraternitas vestra ita vigilanter observet, quatenus ei nec supplicatio quorumdam valeat, nec persona surripere.

Joh. Diac. lib. 4. c. 46. Grat. dist. 54. c. 15. Fraternitatem.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

NOTÆ AD EPIST. XXXII.

a Rec. *& si de Judæorum*; forte majoris explicationis gratia, nam in MSS. non legitur. De mancipiis Judæorum plura ad ep. 9. l. 4. Vide Nov. Valentiniani tertiam an. 425. quam Sirmondus in primum tomum Conc. Galliæ conjecit: & in Cod. *de Judæis* l. 17. & tit. seq. *ne Christianum mancipium*.

b *Ingenium* est commentum vel artificium quodlibet. Greg. Tur. l. 6. c. 22. *Proclamante Episcopo & dicente quod sæpius hic ingenia quæreret, qualiter eum ab Episcopatu dejiceret*. Gregorius noster l. 12. ep. 25. *Ne filios suos quolibet ingenio vel excusatione, foris alicubi in conjugio sociare præsumat*.

c Recent. invitis MSS. Anglic. Norm. Vatic. &c. *cui vendi debeant non invenitur*.

d Iidem recent. *comparasse*.

Al. XXXII.

EPISTOLA * XXXIII.

Ad Leonem Episcopum.

Si pagana mancipia circumciderint Samaræi, in libertatem illa vindicet, non reddito Samaræis pretio.

a Gregorius [a] Leoni Episcopo Catanensi.

Johan. Diac. lib. 4. c. 48.

RES ad nos detestabilis, & omnino legibus inimica pervenit, quæ si vera est, Fraternitatem tuam vehementer accusat, quia eam de minori solicitudine probat esse culpabilem.

b Comperimus autem quod [b] Samaræi degentes Catinæ, pagana mancipia emerint, atque [c] ea circumcidere ausu temerario præsumserint. Atque idcirco necesse est ut omni modo zelum in hac causa sacerdotalem exercens, cum omni hoc vivacitate ac solicitudine studeas perscrutari: & si ita repereris, mancipia ipsa sine mora in libertatem modis omnibus vindica, & Ecclesiasticam eis tuitionem impende, nec quidquam dominos eorum de pretio quolibet modo recipere patiaris: qui non solum hoc damno mulctandi, sed etiam alia erant pœna de legibus feriendi.

NOTÆ AD EPIST. XXXIII.

a Vatic. A. *Leontio Episcopo Cataniensi*.

b Utrum Judæi fuerint quos hic Samaræos vocat S. Doctor, non liquet. Certe l. Moral. 1. n. 22. Samarios, vel Samareos juxta multos MSS. codices, appellat Samaritanos. Verum non legitur Samaritas (sic appellantur apud Hilarium in Matth. c. 21.) tunc exstitisse, aut in Italia habitasse. Apud Cassiodorum l. 3. ep. 45. Judæi videntur intelligendi his verbis: *nunc autem exsistere Samareæ superstitionis populum improba fronte duratum*. Sic autem Judæi dicuntur per contemtum. Vide l. VIII. ep. 21.

c Huc refer quæ diximus ad epist. 9. l. IV.

a Al. lxxvii. Ind. ii. — [a] EPISTOLA * XXXIV. — An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

Ad Castorium Notarium.

Inquirat quot ab ultima antiquitate Litaniæ solemnes fuerint, in quibus Ravennas Episcopus pallio uteretur.

b Gregorius Castorio [b] Notario nostro Ravennæ.

Jo. Diac. l. 4. c. 7. — DUm Florentinus Ravennatis Ecclesiæ Diaconus apud nos pro reverendissimo fratre & coepiscopo nostro Mariniano [c] de usu pallii ageret, requisitus a nobis quæ esset antiqua consuetudo, respondit, quod in omnibus litaniis pallio Ravennatis Ecclesiæ Episcopus uteretur. [d] Quod ita non esse & ab aliis didicimus, & ex epistolis Johannis quondam Episcopi, quas ei ostendi fecimus, evidenter apparuit. Sed hoc asseruit quod dicere jussus est. Nam tempore [e] quo a te idem Johannes quondam Episcopus est inhibitus, ne pallio inordinate ac temere uti præsumeret, scripsit nobis hanc fuisse priscam consuetudinem, ut civitatis ipsius Episcopus pallio in litaniis solemnibus uteretur. Quarum ibi [f] litterarum exemplaria pro tua informatione transmisimus. Adeodatus vero prædictæ Ecclesiæ Diaconus, dum apud nos tempore quo hic fuit, similiter de ejusdem usu pallii agere enixius studeret, volentes cognoscere veritatem, eum similiter quæ esset consuetudo curavimus requirendum. Qui uti credi sibimet suaderet, atque a nobis valeret quod petebat exigere, sub jurejurando testatus est antiquam consuetudinem fuisse, ut in quatuor aut in quinque solemnibus litaniis pallio civitatis suæ Episcopus uteretur. Experientia ergo tua diligenter invigilet, & cum omni solicitudine quot litaniæ solemnes ab antiquitate fuerint, [g] requirat. Nec eas solemnes nominando requirere studeat, sed majores; ut per hoc quod nobis præfatus Adeodatus Diaconus testatus est, & prædicti Johannis Episcopi fatetur epistola, dum constiterit quantæ litaniæ solemnes fuerint, quoties indui solebat in litaniis pallium cognoscentes, libentissime concedamus. Sed hoc non ab illis perquirat, qui ab Ecclesiasticis exhibentur, sed ab aliis quos sine favore partis esse cognoverit, & quæque solicita indagatione repererit, nobis subtiliter indicet: ut veritate, sicut diximus, cognita, fratris & coepiscopi nostri reverendissimi Mariniani animos relevemus.

NOTÆ AD EPIST. XXXIV.

a Johannes Diaconus l. 4. n. 7. citans hanc epistolam, hæc habet: „Hoc „Gregorius per indictionem XIV. Jus„jurandum (*l. 6. ep. 61.*) præceperat. „Quod quia, sicut rei exitus manife„stat, defficientibus testimoniis, per „tres continuos annos infestum re„manserat: iterum Marinianus suo„rum suggestione compulsus, usum „Pallii, quem ex consuetudine sicut „convenerat, vendicare non poterat, „importunitate precum se posse reci„pere confidebat. Quapropter Gre„gorius in eadem sententia perma„manens, eidem chartulario per in„dictionem secundam scribit dicens: „*Dum Florentius* &c. „ Contra tam apertam auctoritatem visum nihilominus Sammarthano epistolam prisca sedem overe. Utra vero sit *rei totis consummatio*, lectoris judicium esto. E.V.

b Addidimus, *nostro*, ex MSS. Et quidem Castorius non erat Notarius Ravennatis Ecclesiæ sed Romanæ; qui Ra-

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

Ravennæ tunc degebat.

c Bess. *Mariano*. Infra quoque *Mariani*.

d In Bess. *Quod* . . . *uteretur* hæc omnia desunt.

e Vatic. B. *a tempore quo ante*.

f Bess. *tibi*. mox deest *Diaconus*.

g Vide supra lib. 5. ep. 11. & infra ep. 61.

Al. xxxiv.

EPISTOLA * XXXV.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Pecuniam mittit in captivorum redemtionem, cui studiose jubet incumbere.

Gregorius Anthemio Subdiacono nostro Neapolitano.

QUantus dolor, quantaque sit nostro cordi afflictio de his quæ in partibus Campaniæ contigerunt, dicere non possumus: sed ex calamitatis magnitudine potes ipse colligere. Ea de re pro remedio captivorum qui tenti sunt, solidos Experientiæ tuæ per horum portitorem Stephanum virum magnificum transmisimus, admonentes ut omnino debeas esse solicitus, ac strenue peragas, & liberos homines, quos ad redemtionem suam sufficere non posse cognoscis, tu eos festines redimere. Qui vero servi fuerint, & dominos eorum ita pauperes esse compereris, ut eos redimere non assurgant, & hos quoque comparare non desinas. Pariter etiam & servos Ecclesiæ qui tua negligentia perierunt, curabis redimere. Quoscumque autem redemeris, subtiliter [a] notitiam, quæ nomina eorum, vel quis ubi maneat, sive quid agat, seu unde sit, [b] contineat, facere modis omnibus studebis, quam tecum possis afferre cum veneris. Ita autem in hac re te studiose exhibere festina, ut ii qui redimendi sunt, nullum, te negligente, periculum possint incurrere, & tu apud nos postea vehementer incipias esse culpabilis. Sed & hoc quammaxime age, ut si fieri potest, captivos ipsos [c] minori possis pretio comparare. [d] Substantiam vero sub omni puritate atque subtilitate describe, & ipsam nobis descriptionem cum celeritate transmitte. [e] Mense Majo, Indictione xiv.

NOTÆ AD EPIST. XXXV.

a *Notitia* quid sit, supra ep. 16. l. 3. nunc l. 4.

b Quinque Anglic. Norm. & plur. *continuo facere* . . . *studebis*.

c Vel *mitiori*, ut legitur Norm. Vatic. &c.

d Gal. *l'estat sommaire, la somme, la quantite, le total*. Guss.

e Ita Colb. vet. & Turon. S. Gat.

Al. xxxv.

EPISTOLA * XXXVI.

Ad Secundinum Episcopum.

Sincerum, si a soceri sui successione abstinuerit, ab hujus creditoribus vexari non sinat. Illi vero, ut vitæ subsidium reperiat, liberam procuret quo voluerit eundi licentiam.

Gregorius Secundino Episcopo [a] Tauromenitano.

ET legum ratio, & æquitas admonet naturalis, ut quisquis [b] hereditatem aut renuit, aut parentum successione se abstinet, heredi-

reditaria non debeat onera sustinere, quia ergo Sincerus, lator præsentium, Hilarum socerum suum omnino inopem defunctum innotuit; & uxorem suam, [c] filiam ipsius, in qualibet re ejus se substantiæ minime miscuisse, & ad persolvendum [paternum debitum eam ab ejus creditoribus queritur perurgeri: idcirco Fraternitas vestra diligenter inquirat. Et si ea quæ ait, veritate subsistunt, sacerdotalem illis studeat tuitionem impendere, nec eos contra rationis ordinem vexari, aut damnum permittat aliquod sustinere. Nam valde durum est ut unde nullum sensit commodum, sustineat injuste dispendium. Supradictus autem portitor, si huc cum uxore sua venire voluerit, quia illic se dicit non posse subsistere, vestris propter Deum solatiis potiantur, nec cujusquam eos illic adversitas pro sua tantum voluntate retineat, aut eis irrationabiliter molestus exsistat, sed liberam habeant quo voluerint eundi licentiam: quatenus vivendi subsidium alibi saltem Deo largiente reperiant. [d] Mense Junii, Indictione XIV.

NOTÆ AD EPIST. XXXVI.

a Tres Vatic. & alii, *Tauromeniæ Episcopo*.

b Hereditas est jacens, quæ nondum adita est. Aditur, cum heres se eam accipere aut dicto testatur aut facto. Omittitur, cum heres se tempore excludi patitur. Repudiatur, cum is ad quem delata est, adire recusat. *Guss.*

c Vitiose in excusis, *filiamque ejus*, nam addito *que*, dubitatur cujus filia sit, uxoris an Hilari, ea de qua agitur.

d Ita legitur in Turon. S. Gat. in Colbert. vet. & in Vat.

EPISTOLA * XXXVII.

Al. XXXVI.

Ad Columbum Episcopum.

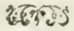
Rogatiano ejus Diacono scripta ad Rectorem patrimonii Siciliæ dedisse, ut causa quædam citius finiatur. Petrum quondam Numidiæ Episcopum ad Columbum a se mitti, quem, cognita ibi melius causa, canonice cum consciis judicet. Catholicorum filios aut mancipia, baptismo Donatistarum infici non ferat.

Gregorius [a] Columbo Episcopo Numidiæ.

Scripta Fraternitatis vestræ sacerdotali plena dulcedine, præsentium portitore Rogatiano Diacono deferente, suscepimus. Et valde nos eorum lætificavit benigna locutio: præsertim, quia per ea de vestra, quod desiderii nostri est, incolumitate cognovimus. Devotionem vero Sanctitatis vestræ, & olim novimus, & nunc sicut scribitis, sic habemus. Nam qualis erga nos sinceritas Fraternitatis vestræ sit, [b] satisfactione non egemus, quia mentis nostræ, quæ circa vos est, dilectione cognoscimus. Suprascripto autem latori, quem nobis epistolariter commendastis, scripta ad Rectorem patrimonii Siciliæ dedimus, ut adversam partem facere quæ justa sunt, urgeat: quatenus frustratoria excusatione postposita, ad finem citius perducatur totius causæ contentio.

Indicamus itaque Sanctitati vestræ, venisse ad nos quemdam hominem, Petrum nomine, qui se asserit fuisse Episcopum, atque causæ suæ a nobis remedium postulasse. Et prius quidem retulit quæ digna esse mi-

An.Chr. 595. 596. Greg.6.

seratione potuissent, sed requirentes, postea multo aliter quam indicavit invenimus, & vehementer nos ejus actio contristavit. Sed quia causæ ipsius interna subtiliter nequaquam addiscere tam longo itineris intervallo disjuncti potuimus, eam, incerti quippe, definire nequivimus. Nunc vero quoniam remeans supradictus Diaconus secum eum relaxari poposcit, & ipse ad vos se petiit debere transmitti; scientes Sanctitatem vestram, zelum, sicut decet, fidei, & amorem habere justitiæ: nobis gratum fuit, & ea quæ petiverunt concessimus. Quia ergo præsentes causam subtilius potestis scire, hortamur ut eidem Petro, ita servare quidquid justum canonicumque fuerit debeatis, quatenus & rectitudinis vigor a vobis in omnibus impleatur, & causa ipsius secundum Dei timorem, & Ecclesiæ videatur regulas judicata. Si quis vero conscius vel particeps præfato Petro in his quibus accusatur, dicitur exstitisse, subtiliter requirendum est: & veritate cognita, similiter canonice judicandum.

Præterea res ad nos omnino dura, & rectæ fidei inimica pervenit, quia, quod dici nefas est, Catholici homines, & [c] religiosi, quod est deterius, filios mancipiaque sua, vel alios quos in potestate habent, in Donatistarum hæresi baptizari consentiunt. Et ideo, si verum est, Fraternitas vestra hoc summopere studeat emendare: quatenus sinceritas fidei vestra solicitudine intemerata consistat, & innocentes animæ, quæ Catholico baptismate salvari poterant, [d] hæreticorum infectione non pereant. Quisquis ergo de his personis, quas superius memoravimus, quemquam suorum apud Donatistas passus est baptizari, ad Catholicam eos fidem omni virtute omnique instantia studeat revocare. Si quis vero talium de cætero hoc fieri de suis qualibet excusatione pertulerit, a clero sit modis omnibus alienus.

NOTÆ AD EPIST. XXXVII.

a Ad Columbum multæ exstant Epistolæ ut docebunt Indices.

b Secundum Jureconsultos *satisfactio* est pignoris vel fidejussoris exhibitio. Gall. *Je le croy sur sa parole, sans caution*. Eadem vox reperitur in ep. Marciani Alexandrini ad finem: *Ut per omnia satisfactione suscepta*. Gussanv.

c Hoc nomine non Monachos modo sed & Clericos, immo quemlibet Christianum Catholicum Gregorii ævo denotari probat Johan. Filesacus Comment. in Commonitor. Vinc. Lirin. n. 12.

Al. XXXVII.

EPISTOLA * XXXVIII.

Ad Anthemium Subdiaconum.

Alexandriam relictam Vincomali commendat.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

Quanto viduæ bene viventes virorum sunt solatio destitutæ, tanto eis enixius Ecclesiastica est impendenda tuitio. Atque ideo hujus tibi præcepti pagina deputamus, quatenus Alexandriæ magnificæ feminæ, relictæ quondam Vincomali, omni instantia, omnique solicitudine, ubi necesse fuerit, servata scilicet æquitate, tuitionem festines impendere, atque ejus utilitatibus studiose concurrere; nec eam a quo-

quam

quam vexari permittas, aut molestiam sustinere: sed ita, sicut prædiximus, ubi causa poposcerit, ope tuæ solicitudinis potiatur, ut nullus se in afflictione oppressioneque ipsius te illic coram posito tentet aliquatenus occupare.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

Al. xxxviii.

EPISTOLA * XXXIX.

Ad Cyprianum Diaconum.

Reversum a schismate Johannem commendat, cui det annuos octo solidos.

a Gregorius [a] Cypriano Diacono.

JOhannem religiosum præsentium latorem, qui ex Histricorum schismate ad sinum sanctæ Ecclesiæ, Deo revelante, accepta ratione reversus est, Dilectionem tuam, æquitate servata habere necesse est in omnibus commendatum, atque ei in quibus causa poposcerit, Ecclesiasticam tuitionem impendere. Cui etiam [b] pro stipendiorum suorum subsidio, ab hac quarta-decima indictione, annis singulis [c] tot solidos dare te volumus, quos tuis per omnia noveris rationibus imputandos. b c

NOTÆ AD EPIST. XXXIX.

a In duobus Teller. *Cypriano Subdiacono.*

b In recent. reluctantibus MSS. Vatic. Anglic. Norm. &c. *pro dispendiorum suorum subsidio.*

c In iisdem editis, *præsentis anni indict. octo solidos*. Sequimur Vatic. Norm. Reg. Rem.

Al. xxxix.

EPISTOLA * XL.

Ad Donum Episcopum.

Georgii, si rectius ille vixerit, sustentationi subveniat.

Gregorius Dono Episcopo Messanensi.

GEorgius præsentium portitor degere, ut ait, in civitate vestra desierans, apud Fraternitatem vestram nostra se petiit epistola commendari. Cui quoniam a prava se promisit actione compescere, quod petebat prævidimus non negandum. Et ideo Sanctitas vestra de anima ejus studeat propter Deum esse solicita, atque eum adhortationibus suis ad viam Deo placitam revocare, & si, aduvante Domino, ut promisit, ab omni se pravitate suspendens, vivere honeste voluerit, Fraternitas vestra pro mercede sua, ut prospexerit, ejus sustentationi subveniat, ne forsitan [a] ad male agendum excusationem sibi ex necessitate videatur assumere. Quid autem Fraternitas vestra ex ejus importunitate sit passura consideret, qui ad vos cum nostris epistolis venit, quem nos sine auctoritate aliqua importunum valde in prece pertulimus. a

NOTÆ AD EPIST. XLI.

a Duplex in illo casu misericordia, nam & animæ consulitur, & necessitati corporeæ subvenitur. *Gussanv.*

EPI-

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

EPISTOLA * XLI.

Al. xl.

Ad Rufinum Episcopum.

In Ecclesia Massæ Nicoteranæ Presbyterum ordinandum, qui Episcopi in pœnitentiam deputati vice, baptizet ac celebret Missas.

Gregorius Rufino Episcopo [a] Vivonensi.

EX habitatoribus [b] Massæ Nicoteranæ, quorum Episcopus pro quibusdam culpis in pœnitentiam deputatus est, relatione comperimus, nullum illic esse Presbyterum, qui sacra possit Missarum solemnia celebrare, in tantum ut etiam filios suos sine baptismate asserant remansisse. Et quia hac pro causa magnopere petiverunt sibi in eadem Ecclesia, cui Fraternitas vestra operam visitationis impendit, debere Presbyterum ordinari: eapropter scriptis vos præsentibus adhortamur, ut de clero ejusdem Ecclesiæ requirere debeatis, cujus vita & mores ad hoc possint officium convenire, ad eum illic Presbyterum festinetis, auxiliante Domino, consecrare. Nam valde durum est, ut quousque causa Episcopi eorum subtiliter requiratur, non habeat Ecclesia illa Presbyterum, qui sacrum illic opus valeat celebrare. [c] Mense Julio, Indictione XIV.

NOTÆ AD EPIST. XLI.

a Ita in omnibus exemplaribus, pro *Vibonensi*. Est autem Vibo Valentia aliis Hipponium dicta, aliis Bivona, aliis etiam Bibona, urbs olim Episcopalis Brutiorum in ora sinus Hipponiatis, vulgo *Golfo di S. Eufemia*, nunc castrum Provinciæ Calabriæ ulterioris in regno Neap. non longe a Monte Leonis, quæ urbs illi successit. *Gussanv.* In Norm. Vatic. D. Colb. & plur. legitur tantum *Rufino Episcopo*. In quatuor aliis Vatic. exstat, *Episcopo Vivensi*.

b Nicotera hodieque nomen retinet, Tropeam inter & Vibonem, nunc adhuc Episcopalis in Calabria ulteriore sub Archiep. Regiensi; ejus fit mentio in VII. Syn. act. I. ex subscriptione Sergii Νικοτερῶν Episcopi. *Gussanv.*

c Hæc temporis nota confirmatur testimonio MSS. Vatic. Colb. ac Turon. S. Gat.

EPISTOLA * XLII.

Al. lxi.

Ad Victorem Episcopum.

Ut in monasterio Presbyterum ordinet.

Gregorius Victori Episcopo Panormitano.

URbicus Abbas monasterii S. [a] Hermæ, quod Panormi situm est, a nobis cum congregatione sua magnopere postulavit in eodem monasterio Presbyterum, qui sacra Missarum solemnia celebrare debeat, ordinari: & quia hujusmodi non est differenda petitio, Fraternitatem vestram scriptis præsentibus necessario duximus adhortandam, ut eum qui ad hoc ministerium de eadem congregatione electus fuerit, cujus vita, mores, & actio tanto possit ministerio convenire, sine

sine mora, auxiliante Domino, debeat consecrari: quatenus nec ille de monasterio suo hac pro causa egredi, nec extraneum sibi ad peragendum sacrum opus cogatur adducere.

NOTÆ AD EPIST. XLII.

a Monasterium S. Hermetis in Panormitana civitate situm, putant unum fuisse e sex illis a S. Gregorio in Sicilia fundatis, quia ep. v. l. 4. nunc l. 5. ep. 6. loquens de Urbico Abbate, ait eum monasterii sui Præpositum. *Gussanv.*

Al. xlii.

EPISTOLA * XLIII.

Ad Venantium Patricium.

Contristatum se de illius & Johannis Episcopi discordia: huic reverentiam exhibeat, causasque suas agant, illæsa caritate.

a

Gregorius [a] Venantio Patricio Exmonacho.

Johan. Diac. l. 4. c. 36.

MUltum ea quam direxistis jam nos contristatos invenit epistola, quod inter vos & Johannem fratrem & coepiscopum nostrum, de quorum desiderabamus gaudere concordia, scandalum prodiisse cognovimus. Quævis enim causa fuisset, non usque ad hoc debuit furor erumpere, ut armati homines vestri, sicut audivimus, in Episcopium irruerent, & diversa hostili more mala committerent, atque vos hæc res a paterna caritate interim divideret. Numquid non poterat, quælibet contentio fuerit, tranquille disponi, ut nec partium utilitas detrimentum, nec sentiret gratia læsionem? Cujus autem gravitatis, cujus sanctitatis, cujus mansuetudinis supradictus frater noster sit, non habemus incognitum. Ex qua re colligimus, quia nisi vis eum doloris nimia coegisset, ad hanc rem de qua vos contristatos asseritis, ejus Fraternitas nullatenus pervenisset. Nos tamen ut hoc eo scribente comperimus, illico ei scripsimus, admonentes, ut & [b] oblationes vestras sicut ante susciperet, & Missas in domo vestra non solum celebrari permitteret, sed si velitis, etiam ipse perageret, causamque suam servata caritate exsequi debuisset. Et quia nullos discordes vel fieri volumus vel manere, eamdem adhortationem iterandam esse prospeximus. Unde necesse est, Carissime Fili, ut & vos sacerdotalem illi reverentiam exhibere, sicut decet filios, debeatis, nec ejus ad iracundiam animos provocetis. Nam cum quo fidam estis gratiam habituri, si vobis, quod absit, cum Sacerdote fuerit discordia? Itaque animorum tumore deposito, sic agere causas quas habetis invicem studete, ut & caritas inter vos intemerata permaneat, & alterutra mansuete procuretur utilitas.

b

NOTÆ AD EPIST. XLIII.

a Vide ep. 34. l. 1. & 59. libri ix. De Venantio fusissime in vita S. Gregorii disseruimus.

EPI-

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

Al. xliii.

EPISTOLA XLIV.

Ad Johannem Episcopum.

Hortatur ut Venantio pristinam ostendat benevolentiam.

Gregorius Johanni Episcopo Syracusano.

QUamvis causa fuerit, quæ Fraternitatis vestræ animos ad iracundiam non immerito provocaret, ut nec oblationes domni Venantii voluissetis suscipere, nec in domo ipsius sacra Missarum sineretis solemnia celebrari: tamen quia ita terrena agi debet utilitas, ut nullum nos jurgium a caritatis valeat connexione disjungere: proinde Sanctitatem vestram, sicut dudum scripsimus, adhortamur, quatenus & oblationes ante dicti viri omnimodo in dulcedine & Deo placita debeatis sinceritate suscipere, & in domo ipsius Missarum peragi mysteria permittatis: ut sicut scripsimus, si fortasse voluerit, per vos debeatis accedere, & celebrando apud eum Missas, priorem gratiam reformare. Oportet namque filiis sacerdotalem vos affectum impendere, & in causis, prout ratio suffragatur, jurisdictionem Ecclesiæ vestræ minime præterire. Hoc ergo considerans, necesse est, ut ita se circa eos Fraternitas vestra discreta moderatione exhibere studeat, ut & quod negotii qualitas exigit, salubriter peragat, & a paternæ caritatis gratia non recedat.

EPISTOLA XLV.

Ad Leontium Episcopum.

Facultatem tribuit Ecclesiam dedicandi. Fundatorum illius donationes confirmat.

Gregorius Leontio Episcopo Ariminensi.

BAsilicam beati Stephani Martyris, quam Fraternitas vestra incendio asserit concrematam, quam etiam nuper [a] instauratam esse commemorat, facultatem tribuimus dedicandi, in qua etiam reliquiarum sanctuaria ejusdem beati Stephani Martyris volumus collocari. Et ideo, Frater Carissime, ad prædictam te Ecclesiam ire necesse est, & tam Ecclesiæ quam etiam altaris noviter constructi dedicationem solemniter exhibere: ut exspectantium de eadem consecratione devotio Domino valeat auxiliante compleri. Quidquid præterea eidem loco a fundatoribus olim concessum est, in ea qua dimissum est voluntate ac firmitate volumus permanere.

NOTÆ AD EPIST. XLV.

a Quatuor Vatic. & aliis, *restauratam*.

EPI-

EPISTOLA XLVI.

Ad Felicem Episcopum.

Cathedram suam e Monasterio faciat amoveri, nec illic Missas publicas denuo peragat.

Gregorius Felici Episcopo [a] Pisaurensi.

MIramur Fraternitatem vestram, ut serie præcepti neglecta, quod ad vos sanctæ memoriæ decessor meus dederat, monasterium a Johanne præsentium portitore constructum, aliter quam antiquæ consuetudinis usus exigit, consecrares. Dum etiam in eodem præcepto inter alia mandatum sit, ut locum ipsum absque Missis publicis dedicares, & ut ad nos pervenit, Cathedra posita, sacra illic publice Missarum solemnia celebrantur. Quod si verum est, his vos hortamur affatibus, ut omni excusatione cessante, Cathedram vestram exinde amoveri modis omnibus faciatis, nec denuo illic Missas publicas peragatis. Sed sicut & consuetudo & præcepti tenor eloquitur, si Missas ibidem sibi celebrari voluerint, a te Presbyter dirigatur.

In eodem autem monasterio congregationem servorum Dei, sicut prædictus Johannes & petiit & nunc est, & cum Dei gratia semper volumus permanere. [b] Calicem vero quem sibi a Fraternitate vestra ablatum innotuit, ei, si ita est, restituere festinate. Hæc ergo Sanctitas vestra ita studeat adimplere, ut denuo ad nos prædictus portitor pro hac causa necessitatem remeandi non habeat.

NOTÆ AD EPIST. XLVI.

a De Pisauro supra l. 5. ep. 28.

b In Norm. Reg. & nonnullis, *calicem vero quam . . . oblatam.*

EPISTOLA XLVII.

Ad Leonem Episcopum.

Reversum ab Histricorum schismate Johannem tueatur, & annuo refoveat subsidio.

Gregorius Leoni Episcopo [a] Fanensi.

SIcut Schismatici in pravo studio perdurantes, objurgandi detestandique sunt, sic ad sinum matris Ecclesiæ redeuntes, consolandi, & nihilominus refovendi. Quia igitur Johannes religiosus præsentium lator, recepta ratione, ad unitatem sanctæ Ecclesiæ ab errore Histricorum Deo miserante conversus est: eapropter Fraternitatem vestram hortari prævidimus, ut eum salva ratione, habere debeat in omnibus commendatum, atque suo favore protegere. Cui etiam ne possit post conversionem alicui necessitati succumbere, aliquid de Ecclesia illi prævidimus annis singulis consulendum. Quia ergo vestræ Sanctitati se summopere petiit commendari, providendum vobis pro vestra mercede est, ut sicut diximus, vestris in omnibus solatiis fulciatur.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

NOTÆ AD EPIST. XLVII.

a Fanum seu Fanum fortunæ, vulgo *Fano*, urbs olim Umbriæ, nunc Ducatus Urbinatis, in ora maris Hadriatici, Ariminum inter & Seno galliam, adhuc Episcopalis, immediate subjecta Romano Pont. in cujus dominio est. *Gussanv.*

Al. xlix.

EPISTOLA * XLVIII.

Ad Urbicum Abbatem.

Agathonem in Monasterio suscipiat, si illius uxor similiter converti voluerit.

a
b
Gregorius [a] Urbico Abbati Monasterii sancti Hermetis, [b] quod in Panormo situm est.

QUisquis divina inspiratione compunctus, relictis seculi hujus actionibus, ad Deum converti festinat, ita & cum caritate suscipiendus est, & blandis per omnia consolationibus refovendus, ut in ea quam elegit, Deo adjuvante, delectetur modis omnibus conversatione persistere. Quia igitur [c] Agatho præsentium lator in monasterio Dilectionis tuæ converti desiderat: hortamur, ut cum omni eum dulcedine dilectioneque suscipias, atque ad æternam vitam ejus desiderium assidua adhortatione succendas, & circa animæ ipsius salutem diligenter studeas esse solicitus; quatenus dum in Dei nostri servitio te admonente, devota mente perstiterit, & illi prosit seculum reliquisse, & tibi ejus conversio proficiat ad mercedem. Quem tamen ita suscipiendum esse cognosce, si & uxor ipsius similiter converti voluerit. Nam dum unum utrorumque corpus conjugii copulatione sit factum, incongruum est partem converti, & partem in seculo remanere.

c Grat. 27. q. 2. c. 25.

NOTÆ AD EPIST. XLVIII.

a De Urbico & monasterio S. Hermetis, supra ep. 41. *Gussanv.*

b In Norm. & plerisque Mss. quæ sequuntur, minime leguntur. In Vat. A. tantum occurrit, *quod est in Panhormo constitutum*.

c Putat Alteserra Agathonem hunc fuisse Rom. Pontificem, quod apud Anastasium legatur: *Agatho natione Siculus, ex monachis, sedis* &c. Verum cum Agatho non ante annum 679. in Pontificem fuerit electus, hunc ab illo censemus diversum.

Al. l.

EPISTOLA * XLIX.

Ad Palladium Episcopum.

Mittit reliquias ad dedicationem quatuor altarium in basilica quam Palladius construxerat.

a
b
Gregorius Palladio [a] Episcopo Santonis [b] Galliæ.

VEniens lator præsentium Leuparicus Presbyter vester insinuavit nobis Fraternitatem vestram, Ecclesiam in honorem beati Petri & Pauli Apostolorum, necnon Laurentii atque Pancratii Martyrum construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse, ex quibus quatuor

tuor

tuor necdum dedicata comperimus remansisse, ob hoc quod suprascriptorum Sanctorum reliquias illic collocare Deo annuente disponitis. Et quia reliquias Sanctorum Petri & Pauli, necnon Laurentii atque Pancratii Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur ut eas cum reverentia suscipere, & collocare, auxiliante Domino, debeatis: provisuri ante omnia, ut [c] servientibus ibidem non debeant alimoniarum deesse suffragia [d].

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

c

d

NOTÆ AD EPIST. XLIX.

a Fuit decimus Episcopus Santonensis, prosapia nobilis. Hunc Guntchramus Rex odio habuit atque vexavit, quod Gundobaldum regnum affectantem urbe sua palam, & Fredegundis nuntios clam tecto recepisset: de qua re vide Gregor. Turon. l. 7. historiæ c. 31. & l. 8. c. 2. 7. & 43. De eo etiam agit l. de gloria Confessorum c. 57. & 60. & l. 4. de miraculis S. Martini c. 8. A. Fortunato l. 1. carm. 3. laudatur ob ædificatam S. Stephani Ecclesiam. Interfuit Concilio Paris. IV. anno 573. & Matiscon. II. an. 585. Ejus nomen in Ecclesiæ fastis legitur.

b Santones seu Mediolanum Santonum, vulgo *Saintes*, urbs Episcopalis Galliæ, sub Archiepisco Burdigalensi Aquitaniæ II. Metropolitano, Santoniæ Provinciæ caput. Restituimus titulum ex MSS. Colbert. Vatic. Norm. In vulgatis autem legitur *Episcopo de Santonibus*.

c In Agathen. can. 36. *Clerici omnes qui Ecclesiæ fideliter vigilanterque deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita, secundum servitii sui meritum, vel ordinationem canonum, a Sacerdotibus consequantur*, id est, ab Episcopo. Aurea plane verba. *Guss.*

d Gall. *assistance*. Suffragor per translationem, faveo, auxilior. Suffragium pro alimonia, & sustentatione, vide Conc. Tolet. III. cap. 3.

Al. 13.

EPISTOLA * L.

Ad Brunichildem Reginam.

Reliquias mittit, quas postulabat. Hortatur ut eorum qui his deservient, quieti prospiciat.

Gregorius Brunichildæ Reginæ Francorum.

Epistolarum vestrarum series, quæ religiosum animum, & piæ mentis studium continebat, non solum voluntatis vestræ fecit nos laudare propositum, sed etiam libenter invitavit postulata concedere. Nec enim nos negare docuit, quod Christiana devotio, & recti cordis desiderium flagitabat: præsertim dum illa postulari, & tota amplecti mente cognovimus, quæ & credentium fidem valde protegere, & animarum salutem operari nihilominus poterunt ac servare. Atque ideo congruo honore vestram Excellentiam salutantes, indicamus latori præsentium Leuparico, quem vos esse presbyterum scripsistis, per quem eloquia vestrarum suscepimus litterarum, [a] reliquias nos beatorum Apostolorum Petri & Pauli, juxta Excellentiæ vestræ petitionem, cum ea veneratione qua dignum est præbuisse. Sed ut in vobis magis magisque laudabilis & religiosa possit clarere devotio, providendum vobis est, ut Sanctorum beneficia cum reverentia & debito honore condantur, & [b] servientes ibidem nullis oneribus nullisque molestiis affligantur: ne forsitan necessitate exterius imminente, in Dei servitio inutiles segnesque reddantur, & injuriam, quod absit, neglectumque be-

a

b

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

beneficia Sanctorum [c] collata sustineant. Quieti ergo eorum Excellentia vestra prospiciat; quatenus dum vestro beneficio liberi ab omni fuerint inquietudine custoditi; & illi Deo nostro secura mente laudes exsolvant, & vobis in æterna vita merces accrescat.

NOTÆ AD EPIST. L.

a Greg. Pontificatu vix audebant Latini Sanctorum corpora contingere, aut e tumulis levare. Reliquias Sanctorum appellat passim Greg. Tur. velum sepulcri alicujus Sancti, aut pallium ejusdem tumulo impositum, ceram aut oleum ex lampadibus & cereis qui ibi ardere solebant: item pulverem exinde collectum, herbulas aut flores ibi appositos, aliaque ejusmodi. Lib. 2. Dialog. c. 38. *In ipsis quoque patrociniis Martyrum sic esse sentimus, ut non tanta per corpora sua, quanta beneficia per reliquias ostendant.* Maur. Vide notam ad ep. 30. l. 4. E. V.

b Juge servitium causam dedit immunitatibus Clericorum: fucos ignavum pecus illis gaudere dolendum est. *Gussanv.*

c In Reg. quem sequuntur recent. ed. *collocata*. In Vatic. B. *collecta*. Sequimur Corb. Norm. tres Vatic. &c.

a Al. lvii Indict. xiii.

a EPISTOLA * LI.

Ad Fratres in Angliam euntes.

Hortatur Augustini socios ut cœptum in Angliam peragant iter. Augustino quem illis Abbatem constituit, obediant.

Gregorius servus servorum Dei, servis Domini nostri Jesu Christi.

Joh. Diac. lib. 2. c. 34.

QUia melius fuerat bona non incipere, quam ab his quæ cœpta sunt, cogitatione retrorsum redire; summo studio, Dilectissimi Filii, oportet, ut opus bonum, quod auxiliante Domino cœpistis, impleatis. Nec ergo vos labor itineris, nec maledicorum hominum linguæ deterreant: sed omni instantia omnique fervore quæ incoastis, Deo auctore, peragite: scientes quod laborem magnum æternæ retributionis gloria sequitur. Remeanti autem Augustino præposito vestro, quem & Abbatem vobis constituimus, in omnibus humiliter obedite. Scientes hoc vestris animabus per omnia profuturum, quidquid in vobis fuerit in ejus admonitione completum. Omnipotens Deus sua vos gratia protegat, & vestri laboris fructum in æterna me patria videre concedat. Quatenus & si vobiscum laborare nequeo, simul in gaudio retributionis inveniar, quia laborare scilicet volo. Deus vos incolumes custodiat, Dilectissimi Filii. Data die decima Kalendarum Augustarum, imperante Domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto, anno decimo quarto, post consulatum ejusdem Domini nostri anno decimo tertio, Indictione XIV.

NOTÆ AD EPIST. LI.

a Hanc & sequentes septem ep. eodem fere tempore datas inde constat quod in singulis Augustinus legitur *præsentium lator aut portitor*. Tempus quo redditæ sunt noscitur ex itineris serie. Illam exhibet Cointius Annal. Eccles. an. 596. & 597. non tamen audiendus ubi p. 443. Augustinum Turonensem diœcesim adiisse negat. Iter Augustini fuit Roma Lerinum, Lerino Massiliam, Aquas, Arelatem, Viennam, Lugdunum, Augustodunum: inde ad Reges Theodericum Burgundiæ, ac Theodebertum Austriæ. Theodebertus Mettis se-

sedebat, Cabilloni Theodericus. Etsi nullam habemus pro Augustino epistolam Gregorii ad Clotharium Neustriæ Regem, Augustinum tamen ab ipso Rege Clotario benignissime exceptum & adjutum liquet ex ep. 61. l. xi. Salutatis Regibus, cum ad mare pergeret trajecturus in Angliam, certe Pelagium Turon. potuit invisere: Deinde Pontem Sai), *pontem cæsaris*, vulgo *le pont de Ce*) in Andegavensi Provincia super Ligerim fluvium transiit, ut in ejus vita scribit Gotselinus. Cæterum etsi hæc ad Augustinum epistola in Registro epistolarum S. Gregorii minime reperiatur, eam tamen exhibent Beda lib. 1. historiæ Eccl. gentis Anglic. c. 23. & Johan. Diac. lib. 2. vitæ c. 34. *Maur.* De his epist. vide Pagium ad ann. 596. n. 4. E. V.

EPISTOLA LII.

Ad Pelagium & Serenum Episcopos.

Commendat Augustinum in Angliam euntem cum sociis, & Candidum Rectorem patrimonii.

a b Gregorius [a] Pelagio de Turnis, & [b] Sereno de Massilia, Episcopis Galliarum a paribus.

Licet apud Sacedotes habentes Deo placitam caritatem, religiosi viri nullius commendationis indigeant: quia tamen apud se scribendi tempus ingessit, Fraternitati vestræ nostra mittere scripta curavimus: insinuantes latorem præsentium, Augustinum servum Dei, de cujus certi sumus studio, cum aliis servis Dei illuc nos pro utilitate animarum, auxiliante Domino, direxisse. Quem necesse est ut sacerdotali studio Sanctitas vestra adjuvare, & sua ei solatia præbere festinet. Cui etiam ut promtiores ad suffragandum possitis exsistere, causam vobis injunximus subtiliter indicare, scientes quod ea cognita, tota vos propter Deum devotione ad solatiandum, quia res exigit, commodetis.

Candidum præterea Presbyterum communem filium, quem ad gubernationem patrimonioli Ecclesiæ nostræ transmisimus, caritati vestræ in omnibus commendamus. [c] Data die x. Kalend. Aug. Indictione xiv. c

NOTÆ AD EPIST. LII.

a Non conveniunt MSS. codd. in epistolæ hujus inscriptione. In duobus Teller. In Rem. Vatic. D. & apud Bedam mendose legitur, *Atherio Arelat. Archiep.* cum Ætherius esset Episc. Lugdunensis. In tribus Vatic. in omnibus Norm. & Reg. ad Pelagium tantum & ad Serenum scripta est. In Colbert. pro *Turnis* habes *Turonis*. Quid significet *a paribus*, jam dictum ad ep. 25. lib. 1.

b Serenus Theodoro successerat in Ecclesia Massiliensi. Cæterum hoc eodem exemplo missa est etiam ad Etherium Lugdunensem epistola quam refert Beda lib. 1. c. 24. *Reverentissimo fratri Etherio Coepiscopo Gregorius servus servorum Dei.* Licet apud Sacerdotes &c. Deus te incolumem custodiat Reverentissime frater. *Data die x. Kalend. August. Imperante D. N. Mauritio Tiberio piissimo Augusto ann.* xiv. *post Consulatum ejusdem D. N. an.* xiii. *Indict.* xiv. Ubi tamen fallitur Beda dum Etherium Arelatensem Episcopum fuisse putat, & post ipsum Aimoinus. Melius Greg. Turon. l. 10. c. 8. & Fredegarius in Chronico c. 22. Etherium Lugdunensem Episcopum agnoscunt. *Maur.* Vide hanc controversiam apud Pagium loco citato. E. V.

c Ita præter Bedam Tell. & Vatic. D.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

EPISTOLA LIII.

Ad Virgilium Epiſcopum.

Commendat Auguſtinum ac ſimul Candidum Presbyterum; monetque ut huic patrimonii penſiones reſtituat, quas collegerat ipſius deceſſor.

Gregorius Virgilio Epiſcopo Arelatenſi Metropolitæ.

QUamvis Fraternitatem veſtram bonis eſſe intentam operibus, & ſponte ſe exhibere in cauſis Deo placitis confidamus: verumtamen utile eſſe fraterna vos alloqui caritate credimus; ut ſolatia, quæ vos ultro decet impendere, noſtris quoque provocati epiſtolis augeatis. Atque ideo indicamus Sanctitati veſtræ, Auguſtinum ſervum Dei præſentium portitorem, cujus zelus & ſtudium bene eſt nobis cognitum, cum aliis ſervis Dei, pro animarum nos illuc compendio tranſmiſiſſe, ſicut ipſe vobis coram poſitus poterit indicare. In qua re oratione vos eum & auxiliis adjuvare neceſſe eſt, atque ubi opus exegerit, ſolatiorum veſtrorum ei præbere ſuffragia, & paterna ac ſacerdotali illum conſolatione, ſicut convenit, refovere: quatenus dum Sanctitatis veſtræ fuerit ſolamina conſecutus, ſi quid Deo noſtro lucrifacere, ſicut optamus, valuerit, & vos poſſitis pariter mercedem acquirere, qui ad bona opera ſuffragii veſtri devote copiam miniſtratis.

Candidum autem Presbyterum, communem filium, & patrimoniolum Eccleſiæ noſtræ Fraternitas veſtra, quippe ut unanimis nobis, ſtudeat habere commendatum, ut aliquid inde pauperum alimoniis Sanctitate veſtra valeat adjuvante proficere. Quia igitur patrimoniolum ipſum per annos plurimos prædeceſſor veſter tenuit, & collectas apud ſe penſiones ſervavit: Fraternitas veſtra cujus ſint res, vel quibus erogentur conſideret, atque eas animæ ſuæ reſpectu ſupraſcripto filio noſtro Candido Presbytero nobis reſtituat dirigendas. Nam valde eſt exſecrabile, ut quod [a] a Regibus gentium ſervatum eſt, ab Epiſcopis dicatur ablatum. a

NOTÆ AD EPIST. LIII.

a Per Reges gentium intelligit haud dubie Reges Gothorum qui Galliam Narbonenſem & Aquitaniam diu occuparunt.

EPISTOLA LIV.

Ad Deſiderium & Syagrium Epiſcopos.

Auguſtinum & Candidum commendat.

a b c d Gregorius [a] Deſiderio [b] Viennenſi, [c] & Syagrio [d] Auguſtodunenſi, Epiſcopis Galliæ a paribus.

e DE Fraternitatis veſtræ ſincera caritate bene confidimus, [e] quod amore beati Petri Apoſtolorum Principis hominibus noſtris veſtra devote ſolatia commodetis; præſertim dum cauſæ qualitas exigat ubi etiam ſponte concurrere, & laborare magis optetis. Indicamus itaque San-

Sanctitati vestræ, nos Augustinum servum Dei præsentium portitorem, cujus zelus & studium bene nobis est cognitum, cum aliis servis Dei pro animarum illuc causa, disponente Domino, direxisse: cujus relatione quid sibi injunctum sit, subtiliter agnoscens, Fraternitas vestra ei modis omnibus in quibus causa poposcerit, impendat solatia; ut boni operis adjutores, sicut decet & convenit, possitis exsistere. Ita ergo Fraternitas vestra in hac re se devotam studeat demonstrare, ut bona quæ de vobis opinione narrante didicimus, vera esse opere comprobemus. Dilectissimum vero communem filium Candidum Presbyterum, cui patrimoniolum Ecclesiæ nostræ commisimus in illis partibus constitutum, vobis per omnia commendamus.

NOTÆ AD EPIST. LIV.

a Fuit vigesimus octavus Viennensis Episcopus, qui zelo Episcopali cum Brunichildis depravatos mores reprehenderet, ab ea primum in exsilium pulsus est, tum in concilio Cabilonensi, præsidente Arigio Lugdunensi Episcopo, Reginæ consiliorum participe, anno 603. Episcopali gradu privatus, & post aliquot annos lapidibus obrutus. Rem fuse narrat Ado Viennensis in litteris ad Ecclesiam Viennensem. Videndus etiam Fredegarius Scholasticus, chronicon Besuense, & vita sancti Columbani. *Gussanv.*

b Vienna urbs Galliarum celeberrima, de qua ita Eusebius l. v. hist. Eccl. c. 1. *in hac* (Gallia) *duæ cæteris insignes præstantesque urbium matres celebrantur, Lugdunum ac Vienna, quarum utramque permeat Rhodanus*. Postea Martyrum in his urbibus pastorum acta subjicit, unde præcipua Ecclesiarum illarum dignitas. In auctoritate Ecclesiastica Ecclesiæ Arelatensis aliquandiu æmula fuit: nunc sex tantum sedibus Episcopalibus præest.

c Ex cive Augustodunensi factus est Episcopus, vir summarum virtutum. Ipsi scribit Fortunatus l. 5. nu. 5. *Domino sancto & apostolicæ Sedis dignissimo Syagrio Papæ*. Ab Adone Viennensi in chronico, *vir summæ sanctitatis*, & in Concilio Metensi can. 5. sanctus appellatur. Subscripsit Concilio Lugdunensi II. ann. 567. Parif. IV. ann. 573. Matiscon. I. 580. Lugdunensi III. 583. Matiscon. II. 585. Interfuit celebrationi baptismi Clotharii junioris Francorum Regis, ex Gregorio Turonensi l. 10. c. 28. anno 591. Obiit ann. 600. Nam anno sequenti sanctus Gregorius pluribus Episcopis Galliarum epistolas ad exstirpandam simoniacam hæresim direxit, nullam autem ad Syagrium: & in epistolis ad Senatorem, Luponem & Thalassium, Syagrium jam vita functum insinuat, cum eum *reverendæ memoriæ* appellat. Cæterum male a quibusdam dicitur frater Brunichildis, & nullo fundamento. *Guss.*

d Augustodunum, aliis Augustudunum, Augustidunum, vulgo *Autun*. Galliæ non ignota civitas in ducatu Burgundiæ, adhuc Episcopalis sub Archiepiscopo Lugdunensi. Ædui olim dicebantur populi, quorum erat primaria. Huic Syagrio ad postulationem reginæ Brunichildis Pallium concessit sanctus Gregorius, ut patet ex ep. 5. l. 7. Indict. 2. nunc l. ix. undecima. *Gussanv.*

e S. Petri nomine aliquando intelligenda Ecclesia Romana, sancti Petri Sedes. Hinc minus caute legentibus antiqua Ecclesiæ monumenta, data est hallucinandi occasio. Quippe cum legerent prædicatores a S. Petro in Gallias, Hispanias, aliasque Provincias missos, continuo asseruerunt, ipsis apostolicis temporibus, Evangelium his in locis a S. Petri discipulis promulgatum: cum debuissent intelligere per S. Petrum, ejus successores Romanamque Sedem, a qua in omnes occidentales Provincias fides propagata. De his Quesnelius in notis ad S. Leonem tomo 2. pag. 887.

EPI-

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

EPISTOLA LV.

Ad Protasium Episcopum.

Ut Virgilium Arelatensem de pensionibus Romam mittendis urgeat, & Candidum habeat commendatum.

Gregorius Protasio [a] Episcopo de Aquis [b] Galliæ.

a
b

QUantus in vobis beati Petri Apostolorum principis amor excellat, non solum officii vestri prærogativa, sed etiam devotio, quam circa utilitates Ecclesiæ ipsius geritis, patefecit. Quæ quia Augustino servo Dei præsentium latore cognovimus referente, de affectu & veritatis studio quod in vobis est, valde gaudemus, & gratias agimus: quia etsi corpore absentes, mente tamen & animo nobiscum vos esse monstratis: quippe erga quos caritatem fraternam, ut convenit, exhibetis. Ut igitur bona, quæ de vobis prædicavit opinio, rerum possit veritas confirmare, Virgilio fratri & coepiscopo nostro dicite, ut pensiones quas prædecessor ejus per annos plurimos de patrimoniolo nostro percepit, & apud se retinuit, ad nos, quia pauperum res sunt, studeat destinare. Qui si forte aliquo se modo, quod non credimus, excusare voluerit; vos qui veritatem ipsam subtilius nostis, revera qui in Ecclesia ipsa tunc temporis curam Vicedomini [c] gerebatis, qualiter se habeat causa differite, & ne res sancti Petri & pauperum ejus apud se retinere debeat, imminete. Sed etsi fortasse hominibus necessarium fuerit, vestrum in causa testimonium non negate; ut tam pro veritate quam pro voluntatis vestræ devotione beatus Petrus Apostolus, cujus amore hæc facitis, sua vobis & hic & in futura vita intercessione respondeat. Candidum Presbyterum communem filium, cui patrimoniolum ipsum commisimus, Sanctitati vestræ magnopere commendamus.

Supr. ep. 53.

NOTÆ AD EPIST. LV.

a Ex Vicedomino Ecclesiæ Arelatensis factus est decimus Episcopus Aquensis. *Gussanv.* In Corb. Anglic. & Norm. habetur *Protagio*.

b Aquæ sextiæ, vulgo *Aix en Provence*, urbs Provinciæ Gallicæ clara, veterrima Provinciæ Narbonensis II. metropolis, hodieque Sede gaudet Archiepiscopali. *Gussanv.* In Norm. & plur. desideratur, *de Aquis*, est in Col. Vat. &c.

c Sub Sapaudo Arelatensi. Ecclesiastici Vicedomini cura in eo maxime posita fuit, ut res Ecclesiæ aut Episcopi temporales administraret ac tueretur. Vide l. 11. ep. 71.

EPISTOLA LVI.

Ad Stephanum Abbatem.

Laudat de ordine Congregationis, quem ut servet solicite, hortatur. Gratias agit de cochlearibus ac circulis.

Gregorius Stephano [a] Abbati.

a
b

LÆtos nos relatio Augustini [b] servi Dei præsentium portitoris effecit, quod Dilectionem tuam, ut oportet, vigilantem esse narravit; deni-

denique & Presbyteros & Diaconos, cunctamque Congregationem unanimes vivere, ac concordes affirmat. Et quoniam præpositorum bonitas subjectorum salubris est regula, omnipotentem Dominum deprecamur, ut in bonis te semper operibus gratia suæ pietatis accendat, & commissos tibi ab omni diabolicæ fraudis tentatione custodiat, & tecum in caritate, & placita sibi vivere conversatione concedat.

Quia vero humani generis inimicus insidiari nostris actibus non quiescit, sed assidua calliditate hoc nititur, ut Deo servientes animas in qualibet parte decipiat: ideo, Dilectissime Fili, hortamur ut solicitudinem tuam vigilanter exerceas, & ita commissos tibi oratione & cura providenti custodias, ut lupus circumiens, nullam dilaniandi occasionem inveniat: quatenus dum Deo nostro incolumes quorum suscepisti curam, reddideris, & præmia labori tuo gratia sua rependat, & tibi æternæ vitæ desideria multiplicet.

c Cochleares vero & circulos quos direxisti, suscepimus, & Caritati tuæ gratias agimus: quia qualiter pauperes diligas ostendisti, qui ad usus eorum, quæ sunt necessaria, transmisisti. c

NOTÆ AD EPIST. LVI.

a In Colb. *Abbati de Monasterio quod est Lirino*. In duobus Vat. & in aliis legitur, *de Monasterio*, vel *de monte Quirilino*. Forte per transpositionem pro *qui* vel *quod Lirino*. In Corb. vero Norm. & plerisque tantum legitur, *Stephano Abbati*. Fallitur autem haud dubie Gussanvillæus, cum negat intelligendum hic Monasterium Lirin. *quod nullus*, inquit, *tunc legatur Stephanus in Chronologia sanctorum Lirinensium auctore Barrali Salernitano, aut alibi*. Lirin. Abbatum catalogum alibi frustra quæreres. Porro non omnes Monasterii Lirin. Abbates complectitur Vicentii Barralis Chronologia. Sanctos, ut ipse ait pag. 186. & post ipsum *Gussanv.* & proceres laudat. Nullum habet ab anno 490. ad anno 579. quo floruit Marinus. Hic Chononem subjicit, ad quem scribit Gregorius infra l. xI. ep. 12. Numquid eo Stephanum tacet quod in illo fuerit eximium nihil? Certe Stephani Abbatis quem ad vigilantiam & solicitudinem hoc loco excitat, incautam remissionem perstringit in laudata mox epist. ad Cononem Abbatem Lirinensem Stephani successorem. Abbates non plus duodecim recenset Barralis, ab anno circiter 400. ad decimi seculi finem, quos Sanctorum fastis adscripsit Ecclesia. De aliis absque dubio pluribus, ne verbum quidem, si duos excipias aliunde celebres, scilicet Faustum Rhegiensem Episcopum, & Leotmundum Caroli Mag. filium. Stephanum ipsum Abbatibus Lirinensibus accenset Galliæ Christianæ fusioris index. Vide Mabillon. Annal. Bened. pag. 241.

b Stephanum Abbatem Lirin. Protasium Aquensem Episcopum, & Arigium Massil. Provinciæ Rectorem, jam in prima profectione adierat Augustinus. Ex Aquensi diœcesi, sociis spe prorsus & animo cadentibus, Romam reversus, Stephani vigilantiam, Arigii bonitatem, mansuetudinem, caritatem; Protasii amorem erga beatum Petrum apud S. Gregorium laudaverat, ut patet ex epistolis ad singulos per Augustinum ipsum ad Gallias redeuntem missis.

c Scutellas, in quibus pultes apponuntur, ob formam rotundam circulos appellat. Vocem hanc Gallice reddit Gussanvil. *des Porte-assietes*, *des Colliers de Maures*. At circuli de quibus hic Gregorius, erant ad usus pauperum.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

EPISTOLA LVII.

Ad Arigium Patricium.

Commendat Augustinum, ejusque socios, & Candidum.

Gregorius Arigio Patricio Galliæ.

Quanta in vobis bonitas, quantaque mansuetudo cum Christo placita caritate [a] resplendeat, latore præsentium Augustino servo Dei referente comperimus: atque omnipotenti Deo gratias agimus, qui hæc in vobis pietatis suæ dona concessit, per quæ inter homines valde laudabiles, & ante conspectum ipsius, quod est veraciter utile, gloriosi possitis exsistere. Oramus ergo omnipotentem Dominum, ut hæc in vobis quæ concessit dona multiplicet, & sua vos cum omnibus vestris protectione custodiat, & ita actionem Gloriæ vestræ in hoc seculo disponat, ut & hic vobis & in futura, quod magis optandum est, vita proficiat. Salutantes itaque Gloriam vestram paterna dulcedine petimus, ut lator præsentium, & servi Dei qui cum eo sunt, vestra in quibus necesse fuerit, solatia consequantur: quatenus dum vestrum favorem invenerit, injuncta sibi, melius, adjuvante Domino, valeant adimplere.

Prætera filium nostrum Candidum Presbyterum, quem ad gubernationem patrimonii Ecclesiæ nostræ, quod illic est, transmisimus, vobis per omnia commendamus; confidentes a Deo nostro vos mercedis vicem recipere, si rebus pauperum solatia sua, Gloria vestra devota mente præstiterit.

NOTÆ AD EPIST. LVII.

a In Corb. & Norm. *respondeat*.

EPISTOLA LVIII.

Ad Theodericum & Theodebertum.

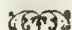
Augustinum, cui injunxit ut aliquos secum e vicino Presbyteros ducat in Angliam, commendat, & Candidum Ecclesiastici Rectorem patrimonii.

Gregorius Theoderico & Theodeberto [a] fratribus, Regibus Francorum a paribus.

Postquam Deus omnipotens regnum vestrum fidei rectitudine decoravit, & integritate Christianæ religionis inter gentes alias fecit esse conspicuum; magnam de vobis materiam præsumendi concepimus, quod subjectos vestros, ad eam converti fidem per omnia cupiatis, in qua eorum nempe Reges estis & domni. Atque ideo pervenit ad nos Anglorum gentem ad fidem Christianam Deo miserante desideranter velle converti, sed [b] Sacerdotes e vicino negligere, & desideria eorum cessare sua adhortatione succendere. Ob hoc igitur Augustinum servum Dei præsentium portitorem, cujus zelus & studium bene nobis est cognitum, cum

cum aliis servis Dei illuc prævidimus dirigendum. Quibus etiam injunximus, ut aliquos secum e vicino debeant Presbyteros ducere, cum quibus eorum possint mentes agnoscere, & voluntates admonitione sua, quantum Deus donaverit, adjuvare. In qua re ut efficaces valeant atque idonei apparere, Excellentiam vestram paterna salutantes caritate quæsumus ut hi quos direximus, favoris vestri invenire gratiam mereantur. Et quia animarum causa est, vestra eos potestas tueatur & adjuvet; ut Deus omnipotens qui vos in causa sua devota mente & toto studio solatiari cognoscit, causas vestras sua [c] propitiatione disponat, & post terrenam potestatem ad cœlestia vos regna perducat.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

c

Præterea dilectissimum filium nostrum Candidum Presbyterum, & patrimoniolum Ecclesiæ nostræ, quod in illis partibus est constitutum, ut commendatum Excellentia vestra habere debeat postulamus, quatenus beatus Petrus Apostolorum Princeps sua vobis intercessione respondeat, qui mercedis intuitu, tuitionem in rebus pauperum ejus impenditis.

NOTÆ AD EPIST. LVIII.

a Theodoricum Theodeberto majori fratri & hic & semper alias collector epistolarum Gregorii præposuit, servato ordine temporis quo reddendæ erant litteræ. Roma enim venientibus ante Theodebertum Austrasiorum Regem Theodoricus Rex Burgundiæ erat adeundus: prius Cabillonum Theodorici Regia quam Mettis Theodeberti sedes eis occurrebat, ut observavit Hadr. Valesius rerum Francicarum l. xvi. *Gussanv.*

b Prius legebatur, *Sacerdotes vestros*. At ultima vox in Norm. Vatic. aliisque non legitur.

c Editi, *sua protectione*.

EPISTOLA LIX.

Ad Brunichildem Francorum Reginam.

Ut Augustino in Angliam eunti, & Candido Rectori patrimonii tuitionem & auxilium impendat.

Gregorius Brunichildæ Reginæ Francorum.

Excellentiæ vestræ Christianitas ita nobis veraciter olim innotuit, ut de bonitate ejus nullatenus dubitemus; sed magis certum modis omnibus teneamus, quia in causa fidei devote & studiose concurrat, & religiosæ sinceritatis suæ solatia copiosissime subministret. Ex qua re bene confidentes, paterna caritate salutantes indicamus ad nos pervenisse, Anglorum gentem, Deo annuente, velle fieri Christianam; sed Sacerdotes, qui in vicino sunt, pastoralem erga eos solicitudinem non habere. Quorum ne animæ in æterna damnatione valeant deperire, curæ nobis fuit præsentium portitorem Augustinum servum Dei, cujus zelus & studium bene nobis est cognitum, cum aliis servis Dei illuc dirigere; ut per eos potuissemus ipsorum voluntates addiscere, & de eorum conversione, vobis quoque annitentibus, in quantum est possibile, cogitare. Quibus etiam injunximus ut ad agenda hæc e vicino secum debeant Presbyteros ducere. Excellentia ergo vestra, quæ prona in bonis consuevit esse operibus, tam pro nostra petitione, quam etiam divini timoris consideratione, eum dignetur in omnibus habere commendatum, atque ei tuitionis suæ gratiam vehementer impendat, &

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

labori ejus patrocinii sui ferat auxilium: & ut plenissime possit habere mercedem, ad suprascriptam Anglorum gentem sua tuitione securum ire provideat: quatenus Deus noster qui in hoc seculo vos bonis sibi placitis decoravit, hic & in æterna requie cum suis vos Sanctis faciat gratulari.

Præterea dilectum filium nostrum Candidum Presbyterum, & patrimoniolum Ecclesiæ nostræ, quod illic constitutum est, vestræ Christianitati commendantes, petimus ut tuitionis vestræ gratiam in omnibus consequatur.

EPISTOLA LX.

Ad Eulogium Episcopum.

Speciali caritatis vinculo ambos ipsos constringi observat: hinc dolenti congemiscit: ac ne illius dolorem augeat, reticet mala quæ a Langobardis patitur. Miratur quod epistolæ adversus Johannis Constantinopolitani superbiam non respondit. Mutua mittit munera.

Gregorius Eulogio Episcopo Alexandrino.

Mater & custos bonorum omnium caritas, quæ multorum corda uniendo constringit, absentem non æstimat eum, quem oculis mentis habet præsentem. In hujus ergo radice cum, Frater Carissime, teneamur, nihil sibi in nobis corporalis absentia, nihil poterit regionum vendicare longinquitas, quippe quia scilicet longe a nobis non sumus qui unum sumus. Hanc autem esse nobis cum cæteris fratribus communem semper optamus. Est tamen aliquid quod nos erga Alexandrinam Ecclesiam quadam peculiaritate constringit, & in ejus amore proniores exsistere speciali quodammodo lege compellit. Nam sicut omnibus liquet quod beatus Evangelista [a] Marcus a sancto Petro Apostolo magistro suo Alexandriam sit transmissus, sic hujus nos magistri & discipuli unitate constringimur, ut & ego Sedi discipuli præsidere videar propter magistrum, & vos Sedi magistri propter discipulum.

Ad hanc autem unitatem cordium etiam vestræ Sanctitatis meritis ligamur, quos auctoris sui salubriter sequi instituta cognoscimus, & semper ad magistri sui gremium, [b] unde illic prædicatio salutis exorta est, tota se conferre devotione sentimus. Atque ideo Sanctitatis vestræ susceptis apicibus, quantum cor nostrum de fraterna visitatione gavisum est, tantum de indictis quæ significastis oneribus, tristitia premitur, & fraterna compassione vobiscum gemimus quod doletis. [c] Sed quia diversa se tendit ubique concussio, in communi necessitate minus est de propria dolendum, sed studendum magis est ut patienter tolerando vincamus, quod omnino devitare non possumus.

Quanta autem nos a Langobardorum gladiis in quotidiana nostrorum civium deprædatione vel detruncatione atque interitu patimur, narrare recusamus: ne dum dolores nostros loquimur, ex compassione quam nobis impenditis, vestros augeamus.

Præterea ante aliquantum temporis communi filio Sabino Diacono responsa Ecclesiæ in urbe regia facienti, scripta nostra transmisimus [d] quæ vestræ Fraternitati dirigere debuisset. Quæ si suscepistis, miramur cur nobis ad ea minime respondistis. Et ideo quia cavendum est ne cujuslibet superbia scandalum Ecclesiis introducat, necesse est ut eadem scripta subti-

ti-

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

tiliter relegentes, omni studio & tota intentione quæ ad honorem vestrum & pacem Ecclesiæ pertinent, conservetis.

Omnipotens autem Deus, qui pietatis suæ gratia sacerdotalem vobis animum & caritatem contulit, in suo vos servitio protegat, atque ab omni adversitate interius exteriusque custodiat, & converti ad se errantium animas vestra propitius prædicatione concedat.

Latorum autem præsentium Isidorum Diaconum communem filium cum ea qua oportuit caritate suscepimus, [e] benedictionem nobis sancti Marci Evangelistæ deferentem. Et vos quidem bonæ vitæ merito resplendentes, ea quæ paradiso vicina sunt bene olentia nobis ligna transmisistis. Nos vero quia videlicet peccatores sumus, ab Occidente vobis ligna transmisimus, quæ construendis apta navibus, nostræ mentis tumultum signantia, in marinis semper fluctibus agitantur: & quidem transmittere majora voluimus, [f] sed hæc navis angusta non recepit. Mense Augusto, Indictione XIV.

NOTÆ AD EPIST. LX.

a Hinc Apostolica nominatur Sedes, ut supra notavimus ep. 37. l. 4. nunc l. 5. 39. *Gussanv.*

b Recent. *unde illi prædicatione*.

c Ed. *in diversa*. Expunximus *in*, suadentibus MSS.

d Significat epistolam 43. l. v. ubi de Johannis Constantinop. superbia conqueritur. His autem scriptis non responderat Eulogius, vel quia vocem œcumenici benignius interpretabatur, vel quia tutius arbitrabatur ab illis contentionibus abstinere.

e Ab Episcopo Ecclesiæ sancti Marci. *Gussanv.*

f Ita cum omnibus Vatic. Norm. &c. veteres ed. ubi recent. habent. *navis angustia*.

Al. XXXIII.

EPISTOLA * LXI.

Ad Castorium Notarium.

Quod in pallii usu olim servatum juraverint Ravennates viri graves ac fideles, id Ravennæ servandum.

Gregorius Castorio Notario.

VIr magnificus, domnus Andreas, crebro mihi imminet de usu pallii secundum antiquam consuetudinem in Ravennati Ecclesia restituendo. Et scis quia Johannes Episcopus mihi scripserit, quod in Litaniis solemnibus consuetudo fuit ejusdem Ecclesiæ, Episcopos uti pallio. Hujus Ecclesiæ Diaconus Adeodatus, cum me pro eadem causa fortiter rogaret, jurejurando satisfecit, quia quater in anno uti in Litaniis pallio ejusdem loci Episcopi solebant. Prædictus autem domnus Andreas in epistolis suis dicit, quia præter Quadragesimam, omni tempore Ravennas Episcopus in Litaniis pallio utebatur. Et ipsas asserit Litanias solemnes, quas non erubescit dicere quotidianas. Unde omnino miratus sum. Sed tua Experientia nullius personam, nullius verba consideret; solum Dei timorem, & rectitudinem ante oculos habeat, & seniores personas, & ejusdem Ecclesiæ Archidiaconum, quem non suspicor pro alterius honore perjurare, & alios antiquiores, qui in sacris ordinibus ante Johannis Episcopi tempora fuerant, requirat, vel

Joh. Diac. lib. 4. c. 6.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

vel si qui maturiores sunt extra sacros ordines; & veniant ante corpus sancti Apollinaris, & tacto ejus sepulcro jurent, quæ consuetudo ante Johannis Episcopi tempora fuerit: quia sicut scis, idem vir multum præsumtor exstitit, & multa sibi per superbiam conabatur arrogare. Et quidquid a fidelibus viris & gravibus juratum fuerit, secundum indiculum qui subter annexus est, hoc volumus in eadem Ecclesia conservari. Sed vide ne negligenter agas, ne quis fidem tuam aut devotionem tuam in hac causa corrumpat: zelum enim tuum scio. Age solicite, ita tamen ut prædicta Ecclesia contra justitiam non gravetur: sed usus qui ante Johannis Episcopi tempora exstitit, ei conservetur. Personas autem non duas, vel tres ad satisfaciendum tibi, sed quantas antiquiores & graviores inveneris require: ut neque quod usus fuit antiquior eidem Ecclesiæ denegemus, neque quod novo ausu appetitum est, concedamus. Sed omnia age blande & dulciter, ut & actio tua districta sit, & lingua mitis. Spatam quæ illic dimissa est, sicut jam pridem scripsimus, tecum revoca, & hoc quod tibi filius noster Bonifacius Diaconus, & vir magnificus Maurentius chartularius scripsit, solicite attende. *Vide supra ep. 2.*

Juro ego per Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, inseparabilem divinæ potentiæ Trinitatem, & hoc corpus beati Apollinaris Martyris, me pro nullius favore personæ, neque commodo aliquo interveniente testari. Sed hoc scio, & per memetipsum cognovi: quia ante tempora Johannis quondam Episcopi, Ravennas Episcopus præsente Apocrisiario Sedis apostolicæ illo atque illo, illis atque illis diebus consuetudinem utendi pallio habuit: & non cognovi, quia hoc latenter, vel absente Apocrisiario usurpasset.

Al. lxxiii. Indict. iv.

EPISTOLA * LXII.

Ad Petrum Episcopum.

Opportuno Abbati S. Leontii reliquias concedat.

Gregorius Petro Episcopo Hydruntino.

a b OPportunus Abbas monasterii sancti [a] Leontii, quod in quinto Romanæ urbis milliario situm est, [b] sanctuaria ejusdem martyris quæ de Ecclesia nomini ipsius dicata, ut astruit, furto ablata sunt, sibi denuo postulat debere concedi, ut in loco eodem recondantur. Et ideo, Frater carissime, quia ejusdem beatissimi martyris corpus in Brundusii Ecclesia, cui visitationis impendis officium, esse dignoscitur: præfati viri desideriis ex nostra te præceptione convenit obedire, ut in devotione quam postulat, sortiatur effectum [c]. c

NOTÆ AD EPIST. XLII.

a In Norm. Colbert. & in tribus Vatic. A. D. E. *S. Leucii* in Vatic. B. *S. Laurentii*.

b Hic per sanctuaria tum furto ablata, tum denuo concessa velum aliquod seu brandeum forte intelligit. Vide l. 4. ep. 30. & Mabillon. Præfat. ad secundum sec. Bened. observatione 8.

c In fine juxta alias edit. legitur, *Data mense Augusti, Indictione* IV. quod unicus tantum cod. e Vatic. exhibet, quatuor aliis tacentibus, immo omnibus, quibus usi sumus, si unus excipiatur Colbert. in quo tamen utrum hæc temporis nota ad sequentem epistolam, scilicet 74. Indict. IV. juxta alias editiones, pertineat, an potius ad præsentem Petro scriptam, quæ prius Indictioni IV. accensebatur, ambiguum.

Al. lxi. EPISTOLA * LXIII. AN. CHR. 595. 596. GREG. 6.

Ad Gennadium Patricium.

Quaritur impeditum Paulum Episcopum ne Romam veniret. Se, ubi primum ex morbo convaluerit, in causæ illius cognitione versaturum.

Gregorius Gennadio Patricio Africæ.

EXcellentiam vestram non ambigimus reminisci, quia ante biennium pro Paulo fratre & coepiscopo nostro scripsimus, ut ei ad nos venire desideranti, dignitatis vestræ suffragia præberetis, ob hoc quod a Donatistis insecutionis dicebatur
a molestiam sustinere: quatenus [a] postquam illic eum contra eos nuntiatum est habere subsidium non posse, cognita veritate, fraterna ei compassione potuissemus ferre consultum; & salubri dispositione quid contra pestiferæ præsumtionis insaniam debuisset fieri, tractaremus. Et quantum nobis prædictus frater innotuit, non solum nullum meruit cujusquam
b habere solatium, [b] sed ne immune ad Romanam potuisset urbem accedere, diverso est impedimento prohibitus. Cui tamen dum vestram relegi fecissemus epistolam, respondit se non quorumdam odio, quia Donatistas cohibebat, laborare, sed magis pro defensione Catholicæ fidei, multorum perhibet ingratitudines sustinere: multaque alia retulit, quæ quoniam aptum dicendi tempus non exstitit, [c] silentio retinere prævidimus.

c

Quia ergo non de rebus terrenis, sed de animarum salute tractatur, & vestra atque illius diversa exsistit assertio, nihil indiscussa veritate subtiliter respondere potuimus: quia tempore quo Excellentiæ vestræ scripta suscepimus, corporis ægritudine tenebamur. Sed dum nos omnipotens Deus, si ei placuerit, pristinæ saluti reddiderit, veritatem diligenti ut possumus inquisitione rimabimur. Et secundum ea quæ valuerimus addiscere, ita causam Deo miserante disponemus, ut animarum quarum vos curæ pro vestra mercede studere dignamini, salus non solum quæ ab errantibus jam amissa est, reparetur, sed etiam quæ in veræ fidei cultoribus est, Redemtoris nostri [d] d
gratia protegente servetur.

De suprascripto autem Episcopo, quem communione privatum esse asseritis, valde mirati sumus, cur nobis hoc non Primatis ejus, sed Excellentiæ vestræ epistola nuntiavit.

NOTÆ AD EPIST. LXIII.

a Hic locus in aliis excusis est corruptus, ubi legitur, *postquam dum contra eos* &c. in quibus explicandis quis non cæcutiat?

b Recent. *sed minime*. Duo Vatic. *sed ut minime*; quod etiam legitur in vet. ed. Sequimur Rem. Corb. Norm.

c Al. *silentio reticere*, ut habent vet. ed. & Vatic.

d Editi, *gratia disponente*.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

Al. lxii.

EPISTOLA * LXIV.

Ad Dominicum Episcopum.

Pastorale munus ex caritate exercendum. Quod illud ita exerceat Dominicus, ipsi gratulatur, ac de xeniis gratias agit.

Gregorius Dominico Episcopo Carthaginensi.

Vere mirabilis caritatis virtus est, Dilecte Frater, quæ adventu supernæ gratiæ postquam spiritalia inclinavit ad infima, postquam ipsum sibimet unumquemque carnalibus illecebris discordantem pacavit hominem, ita in humanis se dilatavit mentibus, ut sublimia inclinaret, humilia sublimaret, pacaret discordantia, ferocia mansuefaceret, dissociata conglutinaret, sarciret, divisas tot aquarum terrarumque spatiis climatumque diversitatibus hominum nationes, compaginatis ad unum mentibus, suæ vinculo suavitatis adstringeret. Hujus amplitudinis præconia quando humanæ infirmitatis exponere lingua sufficiat? Hujus autem laus in cœlis perfecta est, in terris vero forma ejus ostendenda potius est, quam dicenda; ut qualis quantaque sit, postquam ore nostro plene non potest, ex nostra magis compassione monstretur. Quam etsi utcumque laudamus ore, simul necesse est [a] ut fateamur manu: ne si laudator ejus tantum est quisquam & non factor, sententiam sibi magis exacuat, quia in conspectu judicis hoc favoribus exaggerat, quod omisit. Hanc nos licet locorum intervallis disjuncti, atque corpore longe a vobis positi, auxiliante Dei potentia, erga vos studiosissime conservamus: hanc vos non solum circa nos, sed erga fratres filiosque vestros paternis fraternisque oportet visceribus exhibere. Nam quomodo hoc non sit studiosissime faciendum, quando ejus non tam in fratrum filiorumque est, quam in inimicorum quoque dilectione perfectio? Quamobrem, Carissime, nos quos pastoralis curæ constringit officium, diligamus fratres. Ipsos quoque adversarios nostros propter mandatum Dominicum, nostro circa nos copulemus affectu. Pacem sequamur cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. In piis versemur operibus, virtutibus polleamus, fulgeat in nostro pectore rationale judicii cum superhumeralis actione conjunctum. Ita procedamus in conspectu Dei, atque totius Israel. Hujusmodi commisso nobis gregi præbeamus exempla, ut videant nostra opera bona, & glorificent Patrem nostrum qui in cœlis est. Sit in lingua sermo, sit zeli fervor in animo, ut vere de illorum dicamur numero, de quibus legitur: *Apparuerunt illis dispertitæ linguæ sicut ignis, seditque supra singulos eorum.* (Act. 2. 3.) Vere enim in nobis igneæ linguæ resident, si in fratrum filiorumque exhortatione divini fervore spiritus accendamur. Creditum nobis agrum Dominicum exerceamus dum licet; seminemus in timore dum tempus est, bonum facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Simus de illis, de quibus Psalmista dicit: *Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.* (Ps. 125. 6.) Ad cujus rei fructum nos provocans, subdit: *Venientes autem venient in exsultatione, portantes manipulos suos.* (ibid.) Vigilemus itaque, & relinquentes terrena negotia, cœlestibus anhelemus.

An. Chr. 595. 596. Greg. 6.

mus. Et quæ retro sunt obliviscentes, in ea quæ ante sunt nosmetipsos enixius extendamus. Mens nostra in seculari varietate non diffluat; sed tota in unum currat atque confluat finem, quem mira suavitate David respexerat, cum dicebat: *Unam petii a Domino, hanc requiram: ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Hoc amore liquefiant boni corda Rectoris. In his se mens tota suspendat. Dum adhuc in terris sumus positi, frequens a nobis lacrymarum imber in cœlo compunctionis nube fructificet. Tunc enim bene atque vere, Dilecte mi Frater, ad proximorum dilectionem descendimus, si in dilectione Dei ex toto corde, ex tota anima & mente, atque ex totis viribus persistimus.

Psal. 25. 4.

Xenia vero temporalia a vobis directa, licet nos talibus non egeamus, tamen cum debita caritate suscepimus. Egemus autem de vestra debita caritate atque commissi vobis regiminis solicitudine gratulari. Multo enim nobis hæc dulcissima fiunt, cum [b] sacerdotalis mentis atque piæ conversationis fuerint suavitate condita. b

NOTÆ AD EPIST. LXIV.

a Magis placuit recent. edit. *faciamus*; quod nullis in MSS. nobis occurrit.

b Ita Norm. Corb. Reg. Rem. Vatic. D. & plur. In tribus tamen Vatic. legitur, *cum Sacerdotali mente atque piæ conversationis* &c. nullis autem in MSS. observavimus quod habent editi, *cum Sacerdotum mentes piæ conversationis*.

EPISTOLA * LXV.

* Al. lxxi.

Ad Mauricium Imperatorem.

Africanos quosdam Episcopos Roma Constantinopolim mittit, qui Mauricio ipsi testentur Impp. contra Donatistas leges negligi. Mauricii animum adversus legum suarum contemtores excitat.

a Gregorius Mauricio [a] Augusto.

INter armorum curas, & innumeras solicitudines, quas indefesso studio pro Christianæ Reipublicæ regimine sustinetis, magna mihi cum universo mundo lætitiæ causa est, quod Pietas vestra custodiæ fidei, qua dominorum fulget imperium, præcipua solicitudine semper invigilat. Unde omnino confido quia sicut vos Dei causas religiosæ mentis amore tuemini, ita Deus vestras majestatis suæ gratia tuetur & adjuvet. Qualiter autem Pietatis vestræ Serenitas contra Donatistarum flagitiosissimam pravitatem consideratione justitiæ & sincerissimæ religionis zelo commota sit, directarum lucidissime tenor insinuat jussionum. Sed venientes viri reverendissimi ex Africana provincia Episcopi, asserunt ita esse incauta dissimulatione postpositas; ut nec Dei illic judicium haberetur in metu, nec Principales hactenus jussiones sortirentur effectum: hoc etiam subjungentes, quod in præfata provincia, Donatistarum præmiis prævalentibus, fides catholica publice venumdetur. At contra gloriosus vir Gennadius de uno eorum mihi similia questus est, qui talia querebantur. Cui [b] etiam duo cæteri in re eadem testmonium ferebant. Sed quia in causa ipsa secularis judicis intererat, eosdem Epi- b

An. Chr. 595. 596. Greg. 6. scopos ad Pietatis vestræ existimavi esse vestigia dirigendos: ut per semetipsos serenissimis auribus suggerant, quæ se fatentur pro fide catholica pertulisse. Eapropter obsecro ut Dominorum Christianitatis pro salute animæ & vita piissimæ sobolis, sua eos, quos tales esse cognoscit, districta ulcisci jussione præcipiant, & ruinam pereuntium ereptionis manu suspendat, atque insanis mentibus correptionis medicinam adhibeat, & errorum ab eis [c] morsus expellat: c
quatenus dum piæ provisionis vestræ remedio, pestiferæ pravitatis fuerit caligo depulsa, & vera illic fides radios suæ serenitatis asperserit, cœlestis vos ante Redemtoris nostri oculos triumphus exspectet; quia quos exterius ab hoste defenditis, etiam interius a diabolicæ fraudis veneno, quod est gloriosius, liberatis.

NOTÆ AD EPIST. LXV.

a In MS. Cisterciensi additur, *& Tiberio*. Tiberius unus erat ex Mauricii Augusti filiis, sed nondum fuerat in consortium Imperii assumtus. Qua vero ratione ad ipsum conjunctim & ad Mauricium ejus Patrem scripsisset hanc epistolam S. Gregorius, neglecto ejus fratre Theodosio natu majore jam purpura donato? In tribus Vatic. & in Regio legitur *Mauricio Tiberio Augusto*. Eadem haud dubie erat inscriptio in codice ex quo descriptus est Cisterciensis. At pro Mauricio Tiberio (cognomen erat Mauricii) scripsit amanuensis, *Mauritio & Tiberio*.

b Sic legitur in Vatic. Norm. Rem. Corb. &c. ubi edita habent, *duo alii certi*. Paulo post restituimus *in* ante *causa*, ex omnibus MSS. In Beccensi pro, *secularis judicis intererat*, legitur, *seculares judices intererant*. Multa alia ex MSS. consensu mutavimus, de quibus non monemus, quod levia sint.

c Editi, *ab eis morbos &c.* invitis MSS. Anglic. Norm. Vatic. Reg. Rem. Corb.

Al. lxiv.

EPISTOLA * LXVI.

Ad Athanasium Presbyterum.

Ipsum ab omni hæreseos labe purum pronuntiat: idque se Constantinopolitano Episcopo scripturum spondet.

Gregorius [a] Athanasio Presbytero de Isauria.

a

Joh. Diac. l. 4. c. 36. Sicut de eis quos ab unitate Ecclesiæ hæreticæ pravitatis error abscidit, affligimur & dolemus: ita his quos intra sinum suum catholicæ fidei professio continet, congaudemus. Et ut pastorali solicitudine illorum nos oportet impietatibus obviare: sic piis horum professionibus congruit favorem impendere, & [b]
b sincera esse quæ sapiunt declarare. Atque ideo dum tibi Athanasio Presbytero monasterii sancti Mile, cui est vocabulum Tamnaco, quod in
c [c] Lycaonia est provincia constitutum, contraria integræ fidei fuisset orta suspicio: ut professionis tuæ potuisset integritas apparere, ad apostolicam Sedem cui præsidemus, elegisti recurrere, asserens etiam te corporaliter verberatum aliqua injuste ac violenter fecisse. Et quamquam ea quæ vi impulsionis fiunt, canonum minime censuram recipiant, & jure habeantur infirma; quia ipse ea dissolvit qui injustum fateri fierique compellit: sed magis illa suscipienda est & amplectenda confessio, quæ ex spontanea voluntate monstratur procedere, sicut apud nos fecisse dignosceris. Ne quid tamen

men nobis ambiguum potuisset exsistere, sanctissimo [d] Johanni quondam fratri & coepiscopo nostro Constantinopolitanæ civitatis Antistiti, de te prævidimus scribendum, * ut suis nos quid actum esset epistolis informaret. Qui sæpe a nobis admonitus, rescribens * innotuit, codicem apud te fuisse inventum in quo plurima continebantur hæretica: & ob hoc se adversus Dilectionem tuam fuisse commotum. Quem quia ad nos studuit pro satisfactione transmittere, priores ejus partes solicita lectione percurrimus. Et quoniam manifesta in eo hæreticæ pravitatis venena reperimus, [e] ne denuo debuisset legi, vetuimus. Sed quia hunc te simpliciter testatus es legisse, & ad amputandam ambiguæ suspicionis materiam libellum nobis manu tua porrexisti perscriptum, in quo fidem tuam exponens, omnes generaliter hæreses, vel quidquid advarsus catholicæ fidei vel professionis integritatem est, apertissime condemnasti: & cuncta quæ sanctæ quatuor universales Synodi recipiunt, te semper recepisse ac recipere, & quæ condemnant, condemnasse condemnareque professus es: eam quoque Synodum quæ Justiniani Imperatoris temporibus de tribus Capitulis facta est, & suscipere & custodire promisisti, & prohibitus a nobis codicem ipsum legere, in quo pestiferæ fraudis virus innexum est, libentissime consensisti: reprobans etiam atque condemnans ea omnia, quæ contra catholicæ fidei integritatem in eo dicta vel latenter inserta sunt, nec eum te legere denuo promisisti. Hac ratione permoti, postquam etiam [f] ex probati a te libelli pagina fides tua nobis catholica Deo custodiente perclaruit, ab omni te hæreticæ perversitatis macula juxta professionem tuam liberum esse decernimus atque catholicum, & sinceræ fidei in omnibus professorem atque sequacem, Christi Jesu Salvatoris gratia claruisse pronuntiamus: liberam quoque tribuimus licentiam ad tuum monasterium in tuo te loco vel ordine nihilominus remeare. De hoc quoque & dilectissimo fratri nostro Constantinopolitanæ civitatis Antistiti, qui in supradicti sancti [g] Johannis loco ordinatus est, nostra volumus scripta transmittere. Sed quia [h] consuetudo non est, ut prius quam ad nos ejus Synodica deferatur, debeamus scribere: idcirco distulimus. Sed postquam ea nobis delata fuerit, ei hæc, dum opportunum fuerit, indicabimus.

Margin notes: * Ind. XI. Ep. 52. — * Ind. XIII. Ep. 18. — Johan. Diac. lib. 4. c. 23.

NOTÆ AD EPIST. LXVI.

a Antea legebatur *Anastasio* contra fidem plurimorum MSS. codicum & editionum antiquarum. Id etiam constat ex contextu epistolæ in qua MSS. omnes & editi codices legunt, *Athanasio*, sicut & ex ep. 5. l. 6. nunc l. 7. in qua exemplaria omnia habent *Athanasium*, quod advertere debebant qui titulum illum corruperunt. Idem error reperitur in editis Johannis Diaconi, licet MSS. codices reclament. *Gussanv.* Vide indicem Chron. hist. Monast. Orientalis p. lxv.

b Ut in causa Johannis Chalcedonensis, supra ep. 15. *Guss.*

c Est regio Asiæ minoris, Cappadociæ pars, in austrum Ciliciam versus, ab ea Tauro monte divisa, inter Isauriam ad occasum, & Armeniam minorem ad ortum: cujus Metropolis Iconium hodie, vulgo *Cogni*. Gussanv.

d Cui ut Constantinop. Patriarchæ suberat Lycaonia, juxta Concil. Chalced. can. 9. 17. 28.

e Agnosce antiquam in Romanis Pontificibus libros aliquos prohibendi potestatem & consuetudinem, cui parere tenebantur etiam Orientalis Ecclesiæ alumni Constantinop. Patriarchæ aut alteri alioquin subditi.

f Ita MSS. Corb. & unus Reg. Editi omnes habent, *exprobata*.

g Quomodo querelæ Gregorii cum hac ejus laude Johannis conciliari possint,

An.Chr. 595. 596. Greg. 6.

sint, vide Thomass. de Vet. & nov. disc. T. 1. l. 1. c. 11. n. 19. E. V.

h Non tantum Patriarchæ recens promoti Synodicam ad Rom. Pontif. mittere consueverant; sed & ipse Romanus Pontifex ad ipsos invicem statim a promotione sua, litteras destinabat suæ fidei indices ac testes: quod S. Gregorius ep. 24. nunc 25. l. 1. præstitit. Gelasii Papæ I. verba ep. 2. ad Laurentium, tam sunt aperta, ut nullis possint tenebris obscurari: *Mos est Romanæ Ecclesiæ Sacerdoti noviter constituto, formam fidei suæ ad sanctas Ecclesias prærogare*, &c.

SAN-

SANCTI GREGORII PAPÆ REGISTRI EPISTOLARUM

Al. VI. *LIBER * SEPTIMUS.*

Indictione decima-quinta, & anno ordinationis ejus septimo.

a *EPISTOLA I.

Ad Fortunatum Episcopum.

Uxorem, quæ libera approbata est, viro suo restituat: neque hic de illa iterum abjicienda cogitet.

Gregorius Fortunato Episcopo Neapolitano.

CUjus rei causa cum matre sua huc compulsa anno præterito præsentium venerit latrix, Fraternitas tua [b] cautius novit. [c] Quam quia maritus suus, vester Clericus, ob hoc quod de servili fuerat conditione pulsata, a suo noscitur removisse consortio: vosque hic positos asserunt permisisse, ut si probare se liberam, adjuvante Domino, valuisset, suo eam vos conjugi reformare; Fraternitas vestra cognoscat, quod revelante Deo libertatis auctore approbata sit libera, [d] nullaque servilis in ea macula inventa. His ergo cognitis, sine mora aliqua, suo per vos eam volumus marito restitui, nec ulterius idem vir ejus [e] argumenta sibi occasionis exquirat, quibus eam possit abjicere. Nam si a vobis, quod non credimus, minime fuerit adimpletum, eamque recipere forte distulerit, [f] nos illud cognoscatis cum districta vindicta correcturos.

Grat. 29. q. 2. c. 6. Cujus. rei,

NOTÆ AD EPIST. I.

a Huic epistolæ præmittitur in cod. Colbert. eodem minio quo libri inscriptio, *Mense Octobris Indictione* XV. Idem in Vatic. observatur.

b Vatic. B. *acutius novit.*

c Aliter legitur in recent. ed. etsi integro sensu. Mss. consensus ab illis secedere nos coegit, scilicet, Vat. Norm. Rem. Corb. Reg.

d Vat. A. & B. *nullaque servitutis in ea.*

e Ita quatuor Vat. Norm. &c. ubi excusi habent, *argumenta sibi aliqua occasione exquirat.*

f Vet. ed. reluctantibus Mss. *nos illum*, scilicet Clericum.

EPI-

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

EPISTOLA II.

Ad Columbum Episcopum.

Dimissum jam in regiam urbem Paulum Episcopum. Tardius ad se Columbum scripsisse. Ejus excusationem confutat.

a Gregorium [a] Columbo Episcopo Numidiæ.

EPistolam Fraternitatis vestræ, horum latore Diacono vestro deferente, suscepimus: in qua nobis de persona Pauli Episcopi, quæ apud vos acta sunt, indicastis. Quod tam sero factum est, ut persona ipsa hic jam valuisset minime reperiri. Nam & vir excellentissimus filius noster Gennadius Patricius, suum ad nos pro causa eadem Cancellarium destinavit. Sed dum fecissemus inquiri, utrum cum eo nobis coram positis vellet inire conflictum: respondit ad hoc se minime fuisse transmissum, sed solummodo tres quosdam huc de ejus Ecclesia deduxisse, qui contra eum plurima dicere debuissent. Dum ergo neque illum ad inferendas actiones paratum invenimus, neque personarum illarum nos qualitas movit, quod [b] in accusatione Episcopi valuissent idoneæ reperiri, sæpe dicto Paulo Episcopo ad urbem se regiam relaxari debuisse precibus speranti, non potuimus contradictionis moras afferre: sed mox eum secundum petitionem suam cum aliis duobus secum deductis Episcopis ambulare permisimus. Si qua ergo fuere quæ contra eum dici rationabiliter poterant, mox eo huc veniente vestra debiut, quod nunc fecit, Fraternitas cuncta subtiliter indicare. Quod enim multorum vos inimicitias ob hoc quod nostris vos frequentius visitamus epistolis, pati signastis: dubium non est, Reverendissime Frater, bonos pravorum odia sustinere, divinisque intentos operibus perversorum adversitatibus lacerari. Sed quanto hæc quæ sunt prava circumstant, tanto in commissi vobis cura regiminis debetis instantius occupari, [c] & circa gregis Christi vigilare custodiam: quantoque iniquorum vos contrarietas premit, tanto alacriores, ac de promissa remuneratione certissimos [d] pastoralis solicitudinis cura debet accendere: quatenus Pastori summo lucrum de injucto vobis opere valeatis offerre.

NOTÆ AD EPIST. II.

a Multæ occurrunt S. Greg. ad hunc Episcopum epistolæ, ex quibus, quis qualisve fuerit explorare liceat.

b Lege caus. 2. qu. prima can. 4. 5. & 7. qui desumtus est ex ep. 52. (apud Grat. 50.) lib. 11. S. Gregorii extra, tit. *de accusat.* l. 5. c. 1. *Si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus*, causa 3. q. 8. c. 1. *accusationes Episcoporum*, &c. idem quæst. 5. in multis capitibus. *Gussanv.*

c Tres Vatic. *& circa gregem Christi invigilare custodia.*

d In Norm. & Corb. *pastorali solicitudini accedere.*

EPI-

EPISTOLA III.

Ad Gennadium Patricium.

Rogat ne occupato animo de Ruferio Comite ac concivibus ad se vocatis, ferat sententiam. Anastasium Tribunum loco suo restitui petit.

Gregorius Gennadio Patricio Africæ.

HIs, qui se apud Excellentiam vestram nostris desiderant epistolis commendari, securi de vestra benignitate, facimus quod petimur. Ruferius siquidem [a] Comes cum aliis concivibus suis a vobis, ut cognovimus, ad Africanam evocati provinciam, petierunt [b] scriptorum nostrorum sibi apud vos prodesse suffragia. Quapropter Excellentiam vestram parterno salutantes affectu, petimus ut eos in nullo a quoquam patiamini apud vestros animos contra justitiam ingravari: sed sicut circa commissos vobis pia discretaque vos novimus invigilare cautela, ita & de his tranquille disponere, inspirante vobis Domino debeatis, [c] atque de insulæ ipsius solicitius tractare cautela: ne si illuc exercitus sine persona utili quæ hunc gubernare valeat, [d] incauta dispositione transmittitur, adjumentum hostibus præbeatur. Quia autem Anastasium tribunum, quem illic Excellentia vestra ordinaverat, bene secum egisse, atque in nulla læsione eum asserunt miscuisse se provinciæ, quem etiam nunc & remotum graviter ferunt, præcipiat Excellentia vestra illuc eum iterum destinari, suisque adhortationibus firmari: ut qui de bona actione jam placuit, nullius ad male agendum suasionibus incitetur; ne tantorum judicium, quod ex bona administratione habere meruit, deterius perdat, quod non optamus, agendo contraria. Ita ergo petimus, ut vestra Excellentia faciat quatenus bonum vestrum quod testatur Africa, etiam Corsica cognoscat.

NOTÆ AD EPIST. III.

a Ea ætate Comites, singularum civitatum: duces vero, universæ provinciæ fuisse præfectos observat Alteserra in hunc locum, idque multis probat ex Gregorio Mag. & Greg. Turon.

b Ita Vaticani omnes Norm. Corb. &c. Consentiunt vet. ed. At in recent. legitur, *scriptorum nostrorum apices, sperantes sibi* &c.

c Intelligit insulam Corsicam, ut ex fine epistolæ liquet. wandalis Africam occupantibus parebant Sardinia, Corsica & aliæ insulæ. His devictis Justinianus voluit Sardiniam Africæ accenseri. Hinc in notitia Africæ Sardinia est septima Provincia. Cui fortasse Corsica vicina nimirum insula tribuebatur. Unde ad Gennadium Africæ Exarchum seu Præfectum scribit Greg. ut Corsicæ prospiciat.

d Norm. & Corb. *& cauta dispositione*.

EPI-

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

ᵃ EPISTOLA IV.

Ad Cyriacum Episcopum.

a *Appetendam quietem; sed pro multorum lucro aliquando postponendam. Curandum Episcopo, ne cogitationum perturbatio, quæ funditus repelli non potest, animum obruat. Vicaria fidei confessione, ac mutua ipsorum caritate, Ecclesiæ unitatem firmari. Abstinendum ab universalis Episcopi titulo. Hæreticis accensendum non fuisse Eudoxium.*

Gregorius Cyriaco Episcopo Constantinopolitano.

b ᵇ Communes filios Geörgium Presbyterum & Theodorum Diaconum vestrum, ea qua decuit caritate suscepimus: vosque ab Ecclesiasticarum rerum cura ad animarum regimen venisse gaudemus: quia juxta Veritatis vocem, *Qui in modico fidelis est, & in majori fidelis erit*. (Luc. 16. 10.) Et bene ministranti servo dicitur: *Quia in pauca fidelis fuisti, supra multa te constituam*. (Matth. 25. 23.) Cui etiam mox de æterna retributione subjungitur: *Intra in gaudium Domini tui*. (Grat. 2. q. 1. c. 9.) In scriptis autem vestris vos magnopere requiem quæsisse narratis. Sed per hoc ad pastoralem sollicitudinem vos congrue venisse ostendistis: quia sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. Et sicut scriptum est: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*. (Hebr. 5. 4.) Et rursus idem Prædicator egregius dicit: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus. Superest ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro eis mortuus est, & resurrexit*. (2. Cor. 5. v. 14. & 15.) Et Pastori sanctæ Ecclesiæ dicitur: *Simon Johannis, amas me? Pasce oves meas*. (Joh. 21. 17.) Ex quibus verbis colligitur, quia si is qui valet, omnipotentis Dei oves renuit pascere, ostendit se Pastorem summum minime amare. Si enim, unigenitus Patris pro explenda utilitate omnium, de secreto Patris egressus est ad publicum nostrum: nos quid dicturi sumus, si secretum nostrum præponimus utilitati proximorum? Quies itaque nobis & ex corde appetenda est, & tamen pro multorum lucro aliquando postponeda. Nam sicut toto desiderio debemus occupationem fugere, ita si desit qui prædicet, occupationis onus libenti necesse est humero subire. Quod ex duorum Prophetarum opere docemur, quorum unus prædicationis officium vitare conatus est, & alter appetiit. Nam mittenti se Domino Jeremias respondit, dicens: *A, a, a, Domine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum*. (Jer. 1. 6.) Et cum omnipotens Deus personam ad prædicandum quæreret, dicens: *Quem mittam, & ᶜ quis ibit nobis?* (Isai. 6. 8.) ultro se Isaias obtulit dicens: *Ecce ego, mitte me*. En ab utrisque exterius diversa vox prodiit, sed non a diverso fonte dilectionis emanavit. c

Duo quippe sunt præcepta caritatis, Dei videlicet amor, & proximi. Per activam igitur vitam prodesse proximis cupiens Isaias, officium prædicationis appetit: per contemplativam vero Jeremias amori Conditoris sui sedulo inhærere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat, contradicit. Quod ergo laudabiliter unus appetiit, hoc laudabiliter alter expavit. Iste, ne tacitæ contemplationis lucra loquendo perderet: ille, ne damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc in utrisque est subtiliter intuendum; quia & is qui recusa-

cusavit, plene non restitit, & is qui mitti voluit, ante se per altaris calculum purgatum vidit: ne aut non purgatus, adire quisquam sacra ministeria audeat; aut quem superna gratia eligit, sub humilitatis specie superbe contradicat.

Magno autem desiderio vos in epistolis vestris invenio serenitatem mentis quærere, & repulsa perturbatione ad tranquillitatem cogitationis anhelare. Sed qua ratione ad hoc vestra Fraternitas pertingere possit, ignoro. Qui enim regendam navem suscepit, tanto amplius necesse est vigilet, quanto amplius littus relinquit: ut aliquando futuras procellas ex signis prævideat; aliquando venientes, aut directo clavo, si parvæ sint, superet: aut si vehementer intumescunt, dato in obliquum latere, irruentes declinet; & sæpe solus vigilet, cum cuncti illi quibus nulla navis cura commissa est, quiescunt. Quomodo autem suscepto pastorali onere, habere serenitatem cogitationum potestis, cum scriptum sit: *Ecce gigantes gemunt sub aquis?* (Job 26. 6.) Juxta Johannis etenim vocem, *Aquæ, populi sunt.* (Apoc. 17. 15.) Et gigantes sub aquis gemere est, quia quisquis in hoc mundo quasi quadam corporis mole ordine potestatis excreverit, tanto pondera majoris tribulationis sentit, quanto super se regendorum populorum curam susceperit. Sed si sancti Spiritus virtus afflictam mentem afflaverit, protinus hoc quod Israelitico populo corporaliter factum est, nobis spiritaliter contingit. Scriptum quippe est: *Filii autem Israel ambulaverunt per siccum, per medium mare.* (Exod. 15. 19.) Et per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: *Cum transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te.* (Isa. 43. 2.) Illos enim flumina operiunt, quos actiones hujus seculi mentis perturbatione confundunt. Nam qui [d] sancti Spiritus gratia tenetur in mente, transit aquas, & tamen fluminibus non operitur: quia etiam inter medias populorum catervas sic peragit gressus sui itineris, ut non submittat actionibus seculi caput mentis.

Ego quoque qui indignus ad locum regiminis veni, infirmitatis meæ conscius, secretiora loca petere aliquando decreveram; sed superna mihi judicia adversari conspiciens, jugo Conditoris subdidi cervicem cordis: hoc præcipue perpendens, quia quælibet occulta loca sine Dei gratia animam salvare non possunt; (Grat. dist. 40. c. Qualibet.) quod aliquando in ipsis quoque conspicimus erratibus electorum. Nam Lot in ipsa perversa civitate fuit justus, in monte peccavit. Sed ista cur dicimus, cum majora noverimus? Quid enim paradiso jucundius? quid cœlo securius? & tamen homo ex paradiso, & Angelus de cœlo peccando cecidit. Illius ergo nobis virtus quærenda est, & gratia postulanda, sine quo nusquam [e] absque culpa, cum quo nusquam sine justitia. Curandum ergo est ut perturbatio cogitationum non exsuperet animum: nam repelli funditus nullatenus potest. Quisquis enim est in loco regiminis, aliquando necesse est habeat etiam terrena cogitare, & exteriorum quoque curam gerere, ut grex commissus valeat ad ea quæ sibi sunt explenda subsistere. Sed magnopere semper providendum est ne hæc eadem cura modum transeat, ut cum ad cor licenter admittitur, nimis excrescere non permittatur. Unde recte per Ezechielem Prophetam dicitur: *Sacerdotes caput suum non radant, neque comam suam nutriant; sed tondentes attondeant capita sua.* (Ezech. 44. 20.) Quid enim per significationem sunt capilli in capite, nisi cogitationes in mente? qui dum super cerebrum insensibiliter oriuntur, curas vitæ præsentis designant, quæ ex sensu negligenti, quia importune

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

aliquando prodeunt, quasi nobis non sentientibus procedunt. Quia igitur cuncti qui præsunt, habere quidem solicitudines & exteriores debent, nec tamen eis vehementer incumbere: Sacerdotes recte & caput prohibentur radere, & comam nutrire; ut cogitationes carnales de vita subditorum, nec a se funditus amputent, nec rursus ad crescendum nimis relaxent. Ubi & bene dicitur: *Tondentes tondeant capita sua*; ut videlicet curæ temporalis solicitudines, & quantum necesse est prodeant, & tamen recidantur citius, ne immoderatius excrescant. Dum igitur & per administratam exteriorem providentiam corporum vita protegitur, & rursus

f per immoderatam cordis [f] intentio impeditur, capilli in capite Sacerdotis & servantur ut cutem cooperiant, & resecantur ne oculos claudant.

Præterea epistolas vestras directas plenas fide suscepimus, atque omnipotenti Deo gratias agimus, qui inconsutilem tunicam desuper contextam, videlicet Ecclesiam suam, [g] vicaria confessione fidelium in unitate gratiæ ab omni erroris scissione custodit, & contra pereuntis mundi, ut ita dicam, tot culparum diluvium, ex multis lignis arcam construit, in qua omnipotentis Dei electi serventur ad vitam. Nam cum vicissim nobis fidei nostræ confessionem transmittimus, & caritatem nostram erga nos ostendimus, quid aliud in sancta Ecclesia agimus, nisi arcam bitumine linimus; ne unda erroris intret, & vel spiritales quosque tamquam homines, vel carnales tamquam animalia occidat?

Sed cum sapienter a vobis recta fides prolata sit, restat ut proculdubio debeatis pacem cordium prudentius custodire, propter hoc quod Veritas dicit: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos*. Et Paulus Apostolus admonet, dicens: *Soliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis*. Qui rursus ait: *Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*. Quam videlicet pacem [h] tunc nobiscum veraciter habebitis, si profani nominis superbiam declinetis, juxta quod idem magister gentium dicit: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates*. Nimis quippe iniquum est, si hi qui prædicatores humilitatis facti sunt, de vani nominis elatione glorientur, cum verus Prædicator dicat: *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*. Ille ergo vere gloriosus est qui non de temporali potentia, sed pro Christi nomine de sua passione gloriatur. In hoc itaque vos medullitus amplectimur, in hoc Sacerdotes vos esse recognoscimus, si repulsa vanitate verborum, sanctitatis locum cum sancta humilitate teneatis. Ecce enim in [i] nefandi appellatione nominis scandalizati sumus, & non minimas querelas servamus in mente, & promimus in voce. Vestra autem Fraternitas novit, quia Veritas dicit: *Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te; relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum*. Qua in re pensandum est, quia cum omnis culpa oblato sacrificio deleatur, tantum est malum scandali alieno corde generati, ut ab eo qui peccaverit, nec ipsum sacrificium Dominus accipiat, quod delere peccatum solet. Curate ergo cordis vestri scandalum festine detergere, ut possit omnipotens Deus oblationis vestræ sacrificium acceptabile habere.

Præterea cum recta a vobis fides veraciter & subtiliter sit prolata, inter eos quos per sanctissimas generales Synodos damnandos esse censuistis, [k] Eudoxium quemdam vos damnasse

Marc. 9. 49.
Ephes. 4. 5.
Hebr. 12. 14.
1. Tim. 6. 20.
Gal. 6. 14.
Matth. 5. v. 23 & 25.

mnaſſe reperimus: cujus nomen in Latina lingua neque in Synodis, neque in libris beatæ memoriæ Epiſcoporum [l] Epiphanii, Auguſtini, & Philaſtrii, quos contra hæreticos præcipue diſputaſſe novimus, poſitum reperimus. Quod ſi quis eum veraciter de Catholicis Patribus damnat, ejus proculdubio ſententiam ſequimur. Vos tamen ſi in Synodica veſtra epiſtola eos quoque nominatim damnare voluiſtis, qui extra ſanctas Synodos per Patrum ſcripta damnantur, multos ſcriptis ſuis veſtra Fraternitas minus poſuit, ſi autem eos quos generales Synodi reſpuunt, hunc unum amplius. Sed inter hæc ſciendum eſt, quia ut nobis liceat rectam fidem libere fateri, & cuncta quæ agenda ſunt, concorditer in pace diſponere, pro ſereniſſimorum Dominorum vita, propria quoque ſobole inceſſanter orandum eſt, ut omnipotens Deus eorum pedibus barbaras nationes ſubjiciat, longa eis & felicia tempora concedat, quatenus per Chriſtianum imperium ea quæ in Chriſto eſt fides regnet.

NOTÆ AD EPIST. IV.

a In MSS. Norm. Colbert. & plur. hæc epiſtola eſt quinta hujus libri, & quæ hic quinta eſt, quarto loco ponitur. Cyriacus Johanni nuper defuncto ſucceſſerat. Quis autem qualiſve eſſet Cyriacus diſce ex ep. 6. ſeq.

b In cod. Ciſtercienſi, conſentientibus Norm. & duobus Vatic. *communem filium Georg.*

c In excuſis contra Mſs. Anglic. Norm. &c. fidem, invito etiam ſacro textu, *quis tibi ex vobis?*

d Recent. ed. *ſancti Spiritus gratiam tenet in mente.*

e Ita reſtituimus ex Mſs. Vatic. Norm. Anglic. &c. lectione. In excuſis legitur, *ſine quo nuſquam abſque periculo & culpa, cum quo nuſquam ſine juſtitia eſſe non poſſumus.* Certe *non poſſumus* minime ſenſus patitur.

f Excuſi, *intentio non impeditur.* Amovimus negationem, ex Mſs. Norm. Rem. &c. præſcripto.

g Cyriacus in Sedem Conſtantinop. promotus mittit ex more epiſtolam, qua fidei ſuæ ſinceritatem & tenendæ communionis ſtudium teſtaretur. Hanc vocat ſanctus Gregorius confeſſionem vicariam, quoniam, ut ſtatim ſubdit, viciſſim illam tranſmittebant initio Epiſcopatus, ut ſupra notatum eſt. Hæc epiſtola refertur diſtinct. 40. can. 10. & citatur pro 5. *Guſſanv.* Cur citetur pro quinta, repete ex nota prima ad hanc epiſtolam.

h Editi, *vobiſcum.*

i Scilicet univerſalis, œcumenicus: quam forte appellationem in ſuis ſcriptis Cyriacus appoſuerat. *Guſſanv.*

k De eodem infra ep. 31. nunc 34. & l. VIII. ep. 30. Indictione 1. Sibi tandem gaudet ſanctus Gregorius largiſſime fuiſſe ſatisfactum prolatis ab Eulogio teſtimoniis Baſilii, Gregorii, atque Epiphanii. Addere libet Theodoretum hæreticarum fabularum l. 4. & in hiſtoria Eccleſ. l. 2. in pluribus capitibus. Fuerat iſte Eudoxius Epiſcopus Germaniciæ, poſtea ut aper inſiluit in Sedem Antiochenam, tum multis fraudibus Conſtantinopolitanum thronum conſcendit. Ejus doctrina rivus erat Arianæ perfidiæ, de qua ille cum Aetio & Eunomio conveniebat. Ab eo dicti Eudoxiani, tum Eunomiani, quos in Conſtantinopolitano I. Concil. can. 1. damnatos legimus. Is Eudoxius Theodoreto teſte l. 4. hiſt. c. 12. Valentem Imperatorem ab ipſomet ſacro baptiſmatis myſterio initiatum, jurejurando obſtrinxit, ut in Ariano dogmate perſeveraret, &c. Et cap. 32. ejuſdem lib. refert eumdem Eudoxium Valenti perſuaſiſſe, ut Gothos ad ſuam communionem pertraheret. *Guſſanv.*

l Male autumat Guſſanvillæus Epiphanii nomen incaute in textum irrepſiſſe; quia, inquit, *Epiphanium nondum Romæ legerant.* Certe legitur hoc nomen omnibus in Mſs. & ex ep. 30. l. VIII. diſcimus, Eulogium ad noſtrum Gregorium ſcribendo, ut ejus ea de re ſcrupulos removeret, quædam de Euxodio Epiphanii teſtimonia protuliſſe.

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

EPISTOLA V.

Ad Cyriacum Episcopum.

Laudem tribuit, quod humiliter ac modeste de se sentiat; inde fortem illum esse conjicit. Amicissime hortatur, ut sublata occasione scandali, quæ pacis & dilectionis sunt custodiat. Commendat fidem Johannis & Athanasii.

Gregorius Cyriaco Episcopo Constantinopolitano.

DUdum dum in urbe regia responsa Sedis apostolicæ facerem, bona vestræ Sanctitatis agnovi. Et quia vobis animarum nunc cura commissa est, valde gaudeo. Et quamvis indignus, omnipotentem Dominum quibus valeo precibus exoro, ut in vobis suam gratiam semper augeat, vosque ad æternam patriam faciat animarum lucra congregare. Quia vero ad hoc opus ad quod perducti estis, infirmos vos esse dicitis: scimus, quia prima virtus est cognitio infirmitatis, atque ex eo colligimus posse vos bene susceptum ministerium implere, quia vos videmus, infirmitatem propriam ex humilitate cognoscere. Omnes enim infirmi sumus, sed ille est infirmior, qui suam considerare non valet infirmitatem. Vos vero, Beatissimi Fratres, ideo fortes estis, quia de fortitudine propria diffidentes, omnipotentis Dei virtute confiditis.

Quantum vero mens mea Caritati vestræ ligata sit, verbis epistolaribus explere non possum. Sed oro ut omnipotens Deus, eamdem quæ inter nos est caritatem ex gratiæ suæ dono multiplicet, omnemque occasionem scandali auferat: ne sancta Ecclesia confessione veræ fidei unita, & conjunctis fidelium cordibus constipata, detrimentum aliquod, quod absit, Sacerdotibus [a] inter se disceptantibus sentiat. Quamvis ego in omne quod loquor, in omne quod superbis quorumdam actibus contradico, ex omnipotentis Domini largitate caritatis intimæ custodiam nunquam relinquo; sed sic ea quæ sunt justitiæ foris exsequor, ut ea quæ intus amoris & dilectionis sunt, minime postponam. Vos autem semper mihi amoris mei vicem reddite, & ea quæ pacis & dilectionis sunt, custodite: ut unum in mente permanentes, quo nullam dissensionem inter nos intrare permittimus, eo obtinere quæ petimus, apud Dominum ex ipsa melius cordium nostrorum unitate valeamus.

Præterea Johannem Chalcedonensem Presbyterum, & Athanasium Lycaoniæ Sanctitati vestræ commendo, ut nullus vobis contra eos falsidica locutione surrepat; quia eorum fidem subtiliter discussi, eosque rectos in suis confessionibus, quæ & scripto datæ sunt, inveni. *Supra l. vi. ep. 14. 15 16. 17.*

Sancta autem Trinitas sua vos manu protegat, & circa animarum custodiam semper vos vigilantes & solicitos reddat: quatenus in æterna retributione valeatis non solum de vestro opere, sed etiam de subditorum vestrorum melioratione coronari.

NOTÆ AD EPIST. V.

a Recentiores loco hujus vocis quæ in omnibus Mss. nostris legitur & in vet. edit. posuerunt, *discrepantibus*.

EPISTOLA VI.

Ad Mauritium Augustum.

De Cyriaci electione gratulatur.

Gregorius Mauricio Augusto.

OMnipotens Deus, qui Pietatem vestram pacis Ecclesiasticæ fecit esse custodem, ipsa vos fide servat, quam vos in sacerdotali unitate servatis: cumque supernæ pietatis
a jugo cor humiliter subditis, [a] cœlesti gratia agitur, ut hostes vestros pede fortitudinis prematis. Non enim parvæ potuit esse mercedis quod Johanne sanctæ memoriæ de hac luce subtracto, ad ordinandum Sacerdotem Pietas vestra diu hæsitavit, tempus paulo longius distulit, cum metu omnipotentis Domini consilium quæsivit; ut videlicet causa Dei cum magno debuisset timore disponi. Unde & aptum valde exsistere in pastorali regimine fratrem atque consacerdotem meum Cyriacum existimo, quem ad eumdem ordinem Pietatis vestræ consilia longa genuerunt. Qui in administrandis dudum rebus Ecclesiasticis quam solicitus & quomodo fue-
b rit [b] exercitatus, cuncti novi-
c mus. Unde & superna gestum [c] dispensatione non ambigo: ut qui bene minima gesserat, congrue majora susciperet, atque a cura rerum, ad animarum regimina transiret. Pro qua re totis precibus deprecamur, ut bonum hoc omnipotens Deus serenitati Dominorum piæque eorum soboli, & in præsenti seculo atque in perpetua remuneratione retribuat, & prædicto fratri & consacerdoti meo, qui dominico gregi prælatus est, animarum curam plena solicitudine exhibere concedat; ut irreprehensibiliter possit subjectorum suorum & prava corrigere, & recta ad crescendum fovere: quatenus de eo Pietatis vestræ judicium, non solum ante homines, sed etiam ante supernæ quoque majestatis oculos convalescat.

Venerabiles autem viros Georgium Presbyterum, & Theodorum Diaconum pro jussione Dominorum, atque pro imminentia hiemalis temporis in hac urbe moras perpeti non permisi.

NOTÆ AD EPIST. VI.

a Vatic. B. *sup. potestatis*.
b In tribus Vatic. omnibus Norm. & Corb. *exerstus*.
c In vulgatis, reluctantibus Mss. *dispositione*.

EPISTOLA VII.

Ad Petrum, Domitianum, & Elpidium.

Illos reprehendit quod in Cyriaci ordinatione clamassent: Hæc dies, quam fecit Dominus: *Pastorum culpas, subjectis; subjectorum, Pastoribus nocere.*

a Gregorius [a] Petro, Domitiano, & Elpidio Episcopis.

ORdinationem viri sanctissimi Cyriaci fratris & consacerdotis mei, cum magna vos lætitia suscepisse vehementer exsulto. Et quia Pau-

An. Chr. 596. 597. Greg. 7. Paulo Apostolo prædicante didicimus: *Si gaudet unum membrum, congaudent cætera membra*, pensare vos necesse est, quanta vobis hac in re
1. Cor. 12. 26. exsultatione congaudeo, in qua non unum membrum, sed multa Christi membra gavisa sunt. Sicut tamen scripta Fraternitatis vestræ potui transcurrendo perpendere, magna lætitia in immoderatam ejusdem fratris mei laudem vos rapuit. Nam hunc sicut solem in Ecclesia apparuisse
Ps. 107. 23. dicitis, itaut cuncti clamaretis: *Hæc dies quam fecit Dominus, exsultemus & lætemur in ea*. Et certe sequentis
Matt. 13. 43. vitæ promissio est, quia dicitur: *Fulgebunt justi sicut sol*. Nam in hac vita adhuc quisque positus quantalibet virtute polleat, quomodo sicut sol fulget, in qua corpus quod corrumpitur aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem? In qua videmus aliam legem in membris nostris repugnantem legi mentis nostræ, & captivos nos ducentem in lege peccati, quæ est in membris nostris: in qua & in nobismetipsis responsum mortis habemus ut non simus fidentes in nobis. In qua etiam Pro-
Psal. 54. 6. pheta clamat: *Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me*
Eccli. 27. 12. *tenebræ*. Nam & scriptum est: *Sapiens ut sol permanet, fatuus ut luna mutatur*; non ad claritatis fulgorem, sed ad perseverantiam boni operis comparatio est solis deducta.
b Bonum vero ordinationis ejus [b] initium necdum a vobis potuit de perseverantia laudari. Quod autem,
c [c] *Hæc dies quam fecit Dominus*, clamasse vos dicitis, de quo hoc dictum sit, pensare debuistis. Præmis-
Psal. 117. v. 22. & 23. sum quippe est: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris*. Atque de hoc eodem lapide protinus subditur. *Hæc dies quam fecit Dominus*. Ipse enim qui pro fortitudine constructionis dicitur lapis, pro illuminationis gratia appellatus est dies, qui etiam factus est quia incarnatus est. In quo exsultare & lætari præcipimur, quia erroris nostri tenebras suæ in nobis virtutis luce superavit. In creaturæ itaque laudem vox illa dari non debuit, quæ soli convenit Creatori.

Sed cur ista reprehendo, qui quantum gaudia mentem rapiant scio? Caritas etenim vestra magnam vobis lætitiam genuit, quam videlicet mentis lætitiam in favore lingua secuta est. Quod cum ita sit, laus ista culpa jam dici non potest, quam caritas invenit. Mihi vero de sanctissimo fratre meo dici breviter debuit, quod sufficienter acciperem, quia scirem quis esset qui hanc mihi præcipue dudum suæ magnitudinis probationem dedit: quod in tam multis dispensationis Ecclesiasticæ causis occupatus, tranquillum cor inter turbulentas frequentias tenuit, seque ipsum semper sub mansuetudine restrinxit. Quod videlicet non parva laus magni & inconcussi est animi, inter causarum turbas non fuisse turbatum.

Præterea assiduis insistere Fraternitas vestra precibus debet, ut omnipotens Deus in prædicto fratre & consacerdote nostro bene cœpta custodiat, & semper ad meliora perducat. Hoc sanctissimis vobis, hoc subjecto ei populo semper orandum est. Nam ita sibi regentium merita connectuntur & plebium, ut sæpe ex culpa [d] præsidentium deterior fiat d
vita subjectorum, & sæpe ex merito plebium delinquat vita Pastorum. Quia enim mala actio præsidentis valde noceat subditis, testantur Pharisæi, de quibus scriptum
est: *Clauditis regnum cœlorum ante* Matt. 23. 13.
homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis introire. Et quia culpa plebium multum noceat vitæ Pastorum, in David facto cognoscimus.

mus. Ille enim Deo atteftante laudatus, ille fupernorum myfteriorum confcius, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccavit, tamen vindictam populus, David peccante, fufcepit. Cur hoc? quia videlicet fecundum meritum plebium difponuntur corda regentium. Juftus vero judex peccantis vitium ex ipforum animadverfione corripuit, ex quorum caufa peccavit. Sed quia ipfe fua fcilicet voluntate fuperbiens, a culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipfe fufcepit. Nam ira fæviens, quæ corporaliter populum perculit, Rectorem quoque populi intimo cordis dolore proftravit. Hæc itaque confiderate invicem, & ficut is qui vobis, plebibufque prælatus eft, intercedere pro omnibus, ita pro ejus converfatione, & moribus orare omnes debetis, ut apud omnipotentem Deum, vos illius valeatis imitatione proficere, & ille meritis veftris adjuvetur. Cuncti autem concorditer pro fereniffimis Dominis, eorumque pia fobole cum magnis in quantum poffumus affidue fletibus oremus, ut eorum vitam gratia protegens fuperna cuftodiat, & Chriftiano imperio gentium colla fubfternat.

NOTÆ AD EPIST. VII.

a Ita legitur in omnibus Norm. Corb. Rem. & Vatic. D. aliifque vetuftioribus. In Reg. & in nonnullis Vatic. *Mauricio Patricio*, *Petro* &c. addit Vatic. C. *Græciæ*, poft *Epifcopis*.

b Excufi, *initium potuit videri*, *fed nondum potuit de perfeverantia a vobis laudari*.

c In electione & ordinatione Epifcoporum plebs acclamabat. In ordinatione Eraclii quem fucceflorem fibi defignavit Auguftinus, acclamatum eft a plebe: *dignus & juftus eft*. *Deo gratias*. *Chrifto laudes*. *Exaudi Chrifte*. *Auguftino vita*. Vide acta ordinationis ejus feu epiftolam Auguft. 213. Anaftaf. in Sergio: *Exinde* electum *in Lateranenfe Epifcopium cum laudum acclamationibus deduxerunt*.

a In Norm. & plur. *præcedentium*; & paulo poft *fubditorum*.

EPISTOLA VIII.

Ad Stephanum Epifcopum.

Invitum laudanti laudes rependit pro affidua illius prædicatione, qua Maria Patricia aliive multi ad Ecclefiam revocati. Hortandum Conftantinum Præfectum, ut Dei judicium femper ante oculos habeat.

Gregorius Stephano Epifcopo.

SCripta veftræ Sanctitatis medullata mihi caritatis verba locuta funt, itaut per calamum fic in epiftolas animus transfiret, ac fi mihi per femetipfam mens ipfa loqueretur. Qua de re magnas omnipotenti
a Deo gratias refero, [a] quia & divifis corporibus, nobifque a vobis recedentibus longe, caritas inter nos permanet indivifa. Et quidem multum mihi, & ultra quam indignus audire debui, favorem in epiftolis demonftratis. Et fcriptum eft: *Ne laudes hominem quamdiu vivit*. Tamen & fi audire talia dignus non fui, orationibus veftris peto, ut dignus efficiar, ut fi bona in me non ideo dixiftis, quia funt, ideo fint quia dixiftis. De gloriofa autem Maria patricia valde lætatus fum, quia in fancto Dei ovili aggregata eft: quod ex veftra factum affidua prædicatione non dubito, quia ex ipfo fructu oftenditis, quantum pro fide catholica laboratis. Multos etiam per illam venire ad Ecclefiam fufpi-

Johan. Diac. l. 4. c. 76.

Eccli. 11. 30.

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

picor, quod totum vestræ laudi proficit, quia scriptum est: *Ubi plurimæ segetes*, [b] *ibi manifesta fortitudo boum*. Manifestatur enim virtus prædicantium, ubi surgit seges animarum. Communem vero filium excellentissimum domnum Constantinum præfectum quantum plus diligitis, tantum exhortari assidue debetis, ut in causis in quibus mixtus est, semper omnipotentis Dei judicium ante oculos cordis habeat, eique soli placere studeat, qui & in præsenti vita valet protegere, & cœlestis patriæ præmia compensare.

Prov. 14. 4. b

NOTÆ AD EPIST. VIII.

a In Vatic. D. *quia & diversis corporibus*. In recent. ed. *quia & divisi corporibus*.

b In ed. *ibi maxima fortitudo*. Sequimur Norm. Anglic. Corb. Vatic. 2. &c. Ita etiam legitur loco in Proverbiis designato.

EPISTOLA IX.

Ad Johannem Episcopum.

De missa Romam eleemosyna gratias agit. In causis judicandis solum Deum consideret. Ne ad mensam scripta sua deinceps faciat legi.

Gregorius Johanni Episcopo Syracusano.

BEnedictionem quam pauperibus Fraternitas vestra transmisit, lator præsentium homo vester Candidus, nobis dispensantibus suis manibus erogavit: quod vobis secundum animum vestrum fortasse parum visum est. Nos tamen secundum modum vestræ substantiæ esse nimium ultra modum æstimamus, ut qui illic apud vos innumeros pauperes habetis, pro explenda largitate misericordiæ, etiam loca alia & longe posita requiratis. [a] De causis vero aliis, vobis scriptis prioribus jam respondisse memini, & nihil aliud debetis, nisi ut sub consideratione solius omnipotentis Dei cuncta faciatis, & nullius persona vos a vigore disciplinæ emolliat, neque [b] vehemens indignatio in rigore, quod absit, aliquo immoderatæ districtionis obduret.

a

b

Præterea audio quod aliqua de his quæ scripsisse me memini, Fraternitas vestra ad mensam suam coram extraneis legi faciat: quod mihi non videtur esse faciendum, quia hoc quod vos pro caritate facitis, possunt quidam quantum ad me est, vanæ gloriæ deputare. Ideoque coram extraneis antiquorum dicta legite, ex quorum auctoritate valeant qui audierint informari. Jo Diac. l. 4. c. 67.

NOTÆ AD EPIST. IX.

a Locum hunc corruperunt editores, ac sensum everterunt, unius syllabæ adjectione, ac mutata interpunctione. Prius enim legebatur, *de causis vero aliis a vobis scriptis prioribus* &c. Paulo post inseruerunt *querere* ante *debetis*, quod in MIs. minime legitur.

b Male in superioribus excusis, *vehemens dedignatio*.

EPI-

AN. CHR. 596. 597. GREG. 7.

EPISTOLA X.

Ad Agnellum Abbatem.

Præpositum ex vitæ merito eligat. Fratribus solicite invigilet.

a Gregorius [a] Agnello Abbati de Arimino.

b FIlio nostro [b] Secundo servo Dei renuntiante didicimus, quod Dilectio tua Præpositum non habens, omnino in regendis fratribus elaboret. Si ergo qui vos ex ordine sequitur, talis est ut circa cellæ ordinationem fratrumque custodiam, necnon & in lucrandis animabus solers valeat inveniri, is debet ad hunc locum incunctanter accedere. Si vero talis non est qualem locus exposcit, de quolibet etiam ultimo gradu, si talis inter fratres, Domino protegente, fuerit repertus, qui vitæ meritis dignum conversationis suæ præbeat documentum, divinique in eo
c timoris vigor invigilet, [c] hujus profecto non locus, sed est utilitas
d providenda; [d] ut talis exemplo ad bonæ imitationis normam cuncti se fratres extendant, nec eos adhuc locus inferior ad bene operandum tepidos reddat, dum in illo qui profecerit, de præsenti quod imitentur aspiciunt. Dilectioni quapropter tuæ in hac ordinatione sit nulla dubietas, quod non locus, sed actio apta perquiritur: quia & ante Deum ille prioris obtinet locum, qui in ejusdem oculis etiamsi hic abjectus sit, bonæ actionis instrumento placuerit. Circa fratres namque solicita vos, sicut confidimus, decet invigilare custodia, ne a recto conversationis itinere per illicitas evagando cogitationes exorbitent, atque inimico per inertem custodiam irruptionis aditum præstent. Sed eos orationi decet instantius adhærere; quatenus pia cœpta eorum suæ propitiationis [e] Dominus dono perficiat, & imperfecta eorum ad cumulum faciat perfectionis accedere. e

NOTÆ AD EPIST. X.

a Male antea legebatur *Episcopo*. Nam Castorius adhuc in vivis erat. *Gussanv.* Hanc Gussanvillæi observationem confirmant Mss. omnes Norm. Turon. Anglic. Vatic. &c.

b In editis *Secundino*; secus in omnibus Norm. Corb. Vatic. tribus.

c Scilicet non beneficia hominibus, sed homines beneficiis dari convenit, quia semper est utilitas communis attendenda, non privata. *Gussanv.*

d In ex usis, *ut tali exemplo*. Sequimur Norm. Vatic. Rem. Corb. &c.

e Sic restituimus ex Anglic. Vatic. Norm. Corb. Rem. cum prius legeretur: *suæ propitiationis dono perficiant, & imperfecta ad cumulum faciant perfectionis ascendere*.

EPISTOLA XI.

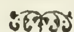
Ad Rufinum Ephesinum Episcopum.

Commendat Clericum quemdam litteras nescientem.

Gregorius Rufino [a] Episcopo Ephesi.

AMicitiarum vestrarum antiqua nos caritas movit Fraternitatem vestram scriptis præsentibus visitare. Magno etenim sumus gaudio

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

dio relevati, quod de vestræ salutis indicio prospera cuncta cognovimus: sed in his omnipotentem Dominum deprecamur, ut sicut vos in præsenti vita, quæ quodammodo umbra futuræ est, de transitoria præstitit corporis incolumitate gaudere, ita in illa cœlesti patria, in qua vita vera est, de perfecta animæ salute gratulari, communique faciat exsultatione gaudere. Harum itaque lator nostris se apud vos desiderans epistolis commendari, a nobis inquisitus utrum, sicut decet Clericum, litteras didicisset, eas se ignorare respondit. Quid ergo commendationis de eo apud Fraternitatem vestram amplius agamus ignoro, nisi ut de ejus anima debeatis esse soliciti, ac circa eum [b] pastorali invigilare studio; ut qui nescit legere, lingua vestra illi sit codex, ut in bono prædicationis vestræ vel operis quod imitetur aspiciat. Solet enim plerumque strictius cor viva vox trahere, quam lectio dicta per transitum. Sed dum hæc ei interius spiritalis a vobis magistri doctrina tribuetur, exterior quoque solicitudo non desit; ut ejus adjumento ad spiritalia appetenda [c] perveniat: ne si hoc despicitur, desit cui prædicatio ministretur.

NOTÆ AD EPIST. XI.

a Ephesus Metropolis Asiæ minoris, Ioniæ maritima. Apud Ethnicos olim celebris ob Dianæ templum: apud Christianos autem ob generale Concilium III. anno 431. habitum. Sed maxime ob epistolam a Paulo ad Ephesios scriptam, ejusque prædicationem per triennium.

b Recent. ed. *pastorali invigilare custodia.*

c In vulgatis, *perveniat. Transitoria quoque percipiat; ne si hoc*, &c. quæ sane desiderantur in omnibus Vat. Norm. Rem. Corb. Reg. &c.

EPISTOLA XII.

Ad Respectam Abbatissam.

Monasterium sancti Cassiani privilegiis donat.

Gregorius [a] Respectæ Abbatissæ.

Piæ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri: quatenus & devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, & utilitas postulata vires indubitanter assumat. Proinde monasterio quod [b] in honorem sancti Cassiani est consecratum, in quo præesse dignosceris, juxta petitionem filiorum nostrorum [c] Dynamii atque Aurelianæ, qui religiosa devotione domui sui juris, junctis uniisse ædificiis comprobantur, hæc privilegia prævidimus indulgeri: constituentes, ut obeunte ante dicti monasterii Abbatissa, non extranea, sed quam congregatio sibi de suis elegerit, ordinetur: quam tamen si digna hoc ministerio judicata fuerit, ejusdem loci Episcopus ordinet. In rebus autem vel in dispositione monasterii ejusdem, nec Episcopum, neque Ecclesiasticorum quemquam aliquam habere decernimus potestatem; sed hæc ad solicitudinis tuæ, vel quæ post te in eodem loco fuerit Abbatissa, curam statuimus per omnia pertinere. [d] Die siquidem natalis vel dedicationis supradicti monasterii, [e] Episcopus illuc Missarum sacra conveniat solemnia cele-

lebrare; a quo tamen ita est hoc f officium exsolvendum, ut [f] cathedra ejus nisi prædictis diebus dum illic Missarum solemnia celebrat, non ponatur. Quo discedente, similiter etiam cathedra illius de eodem oratorio auferatur. Cæteris vero diebus, per Presbyterum, qui ab eodem Episcopo fuerit deputatus, Missarum officia peragantur.

Prætera erga vitam actusque ancillarum Dei sive Abbatissæ, quæ in suprascripto fuerit monasterio constituta, Episcopo secundum Dei timorem, solicitudinem statuimus adhibere; ut si aliquam de illic habitantibus exigente culpa oportuerit ultioni submitti, ipse juxta sacrorum canonum vigorem modis omnibus debeat vindicare. His ergo a nobis statutis atque concessis, ita te in congregationis tuæ dispositione stude solicitiorem enixius in omnibus exhibere, ut iniqui hostis malitia nihil ibi quod maculari possit inveniat. Hæc igitur omnia quæ hujus pagina præceptionis amplectitur, monasterio tuo in omnibus & ab omnibus in perpetuum servari, Christo protegente, censemus: quatenus indultorum privilegiorum beneficia in sua semper inviolabilter firmitate permaneant. [g] Mense Novembri, Indict. xv. g

NOTÆ AD EPIST. XII.

a Ita Norm. Corb. & Vat. D. In Vatic. A. *Abbatissæ de Gallia Massiliensi*. Non multum discrepant alii ed. in quibus legitur, *Abbatissæ de Gallis Massiliæ*. In Colbert. habes; *de Gallis Massilianæ*.

b Sexto sec. ad Massiliam vel in ipsa civitate quatuor fuisse Monasteria, scilicet S. Victoris, B. Mariæ de Yvelino *de Veaune*, S. Salvatoris, & S. Cassiani asserit Johannes Baptista Guesnayus in Cassiano illustrato capp. 17. & 25. atque in Massilia Religiosa seu Annal. Massil. 3. parte corollario 5. §. 1. & 2. Primum erat virorum, cætera puellarum. Cœnobia S. Victoris & B. Mariæ de Yvelino extra Massiliæ muros, condidit ipsemet Cassianus. Aliud postea titulo S. Salvatoris intra muros civitatis erectum est; nunc etiam celebre. Monasterium vero sub ipsius S. Cassiani nomine a Dynamio & Aureliana exstructum aut restauratum privilegiis donat Greg. Mag.

c De Dynamio jam diximus l. 3. ep. 33. Ind. xi. In recent. legitur *Aureliano* pro *Aurelianæ*, reluctantibus omnibus Vatic. Norm. Reg. Corb. &c. necnon vet. editis. Aurelianam Dynamii sororem fuisse conjicere licet ex hac epistola, in qua communibus utriusque votis communis domus Monasterio Massiliensi data legitur. Ne dicamus Dynamii uxorem fuisse, obstat quod legamus Patricii hujus conjugem fuisse Eucheriam, cum qua in basilica B. Hippolyti Martyris sepultus fuit. Aliam uxorem post Eucheriam duxisse Dynamium minime legitur. Consule Hadrianum Vales. Rerum Francic. l. xi. p. 137.

d Per diem natalis, Dedicationem intelligit *Gussanv.* Verum quinta linea sequenti distinguuntur duo illi dies: igitur S. Cassiani dies natalis intelligendus. Lib. xi. ep. 76. de Anglorum Ecclesiis agens S. Gregorius, concedit ut die dedicationis vel natalitio Sanctorum Martyrum, quorum illic Reliquiæ ponuntur, religiosis conviviis solemnitatem celebrent.

e Sic locum hunc mutarunt editores; *Episcopo illic Missarum sacra conveniat solemnia celebrare*. Præeunt nobis omnes Anglic. Norm. Rem. & plerique ac potiores Mss.

f Consule si vis Conc. Carth. sub Reparato an. 535. ep. Pontii Episc. Arelat. tomo 6. Spicilegii Acheriani pag. 430. & Card. Bona l. 1. Rerum Liturgic. c. 13. §. 3.

g Ita in Colb. vet. & in Turon. S. Gat. ubi inscribitur hæc ep. *Respecto Abbati*.

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

EPISTOLA XIII.

Ad Fortunatum Episcopum.

E sacris vasis tantum coram Johanne defensore vendat; quantum pro captivis redimendis erit opus.

Gregorius Fortunato Episcopo Fanensi.

SIcut reprehensibile & ultione dignum est sacrata [a] quempiam vasa, præterquam in his quæ lex & sacri canones præcipiunt, venumdare; ita nulla est objurgatione vel vindicta plectendum, si pietatis causa pro captivorum fuerint redemtione distracta. Quia ergo Fraternitate vestra indicante comperimus ad redemtionem captivorum mutuam se fecisse pecuniam, & eam [b] unde solveret non habere, atque ob hoc cum nostra vos auctoritate sacrata velle vasa distrahere: in hac re, quia & legum & canonum decreta consentiunt, nostrum consensum præbere curavimus, & in distrahendis sacratis vasis vobis licentiam indulgemus. Sed ne eorum venditio ad vestram possit invidiam pertinere, oportet ut in Johannis defensoris nostri præsentia usque ad quantitatem debiti distrahi, & eorum solvi pretium creditoribus debeat: quatenus, dum hæc res hujusmodi fuerit observatione completa, nec creditores [c] mutuæ pecuniæ damna sentiant, nec Fraternitas vestra invidiam nunc vel quandoque sustineat.

NOTÆ AD EPIST. XIII.

a In editis rec. *quæpiam vasa*. In Norm. & al. legitur, *quemquam*.

b Iidem recent. *unde solvere possitis*.

c Ibid. *mutuatæ pecuniæ*.

EPISTOLA XIV.

Ad Constantium Episcopum.

Obtrectationibus non moveatur. Depositi a se Episcopi loco alium intra tres menses ordinet.

Gregorius Constantio Episc. Mediolanensi.

[a] ANtiquus humani generis inimicus quibus vos linguarum jaculis & malorum cordium insidiis existimavit impetendos, relatione multorum jam dudum me audisse cognoscite. Sed [b] in cunctis quæ in hac vita, adversa proveniunt, sola est, sicut nostis, omnipotentis Dei districtio pensanda, atque ad cor semper proprium recurrendum, ut nullius nos ibi lingua implicet, ubi conscientia non accusat. Quem enim conscientia defendit, & inter accusationem liber est; & liber vel sine accusatione esse non potest, si sola quæ interius addicit, conscientia accusat. De vestra igitur Sanctitate absit a Christianorum judicio, [c] ea quæ maledicorum hominum rumoribus conficta credimus, in qualicumque modulo suspicionis adduci: quia & sacri eloquii testimonium te-

Grat. 11. q. 3. c. 52. In cunctis

tenemus, ut majora mala cum forsitan dicuntur, nisi probata credi non debeant, sed probata citius ulcisci. Nam ipse qui omnia creavit, & cuncta quæ condidit intuetur Deus, malorum gravium ultione commotus, ait: *Clamor Sodomæ & Gomorrhæ ascendit ad me;* [d] *descendo ut videam utrum clamorem quem audivi, opere compleverint, & ulciscar: an non est ita, ut sciam.* Quo enim descenderet Deus, ut quæ essent facta cognosceret? Aut quid non is qui ubique est sciret? Sed ut nostræ ignorantiæ exemplum discretionis daret, quatenus deberemus male gravi audita non credere, ipse se dicit ad cognoscendum descendere, de quo omnibus liquet, quia & non descendens omnia sciret. Hæc igitur dixi, ut nimiæ esse levitatis ostenderem, si quis mala gravia credere studeat, quæ probari non possunt. Unde Sanctitas vestra debet mentem suam a maledicorum hominum rumoribus atque obtrectatione disjungere, & sola quæ [e] æternæ vitæ sunt, atque ad utilitatem subditorum proficiunt, cogitare: quia & ad hoc fortasse antiquus hostis tali cura implicari vos voluit, ut dum Fraternitatis vestræ animus erga ea quæ sua sunt, indesinenter occupatur, aliena minus cogitet: & nullum verbi solatium subditis inferat, atque perverse agentibus nulla districtione contradicat. Sic namque in corporali prælio fieri solet, ut is qui in certamine vexillum portat, ipsum hostis vehementer impetat: quatenus si ipse qui a cæteris attenditur, vulnus acceperit, multitudo omnis citius dispersa capiatur. Hoc igitur [f] opinionis illatæ vulnus sentire vestra Fraternitas non debet, sed vitam atque meliorationem sibi commissorum curare: quatenus venturo judici bonam possitis & de vestra innocentia, & de subjectorum melioratione ponere rationem. Cætera autem quæ ad utilitatem temporis congruunt, per Marinianum defensorem vestrum vobis verbo intimanda mandavimus.

Gen. 18. v. 20. &c.

Illum vero Episcopum, quem a Fraternitate vestra invenimus esse [g] depositum, postquam sacri canones, sicut nostis, [h] ultra tres menses, Ecclesiam præcipiant non vacare, si manifestum in eo crimen apparuit, loco ejus Episcopum studii vestri sit modis omnibus ordinare: quia diu sine proprio Rectore esse non debet Ecclesia. [i] Mense Martio, Ind. xv.

NOTÆ AD EPIST. XIV.

a Ex hac ep. desumta legimus extra *de accusationibus*, ac præsertim in capitibus *Qualiter* & *Quando*, ex ep. Innocentii III. & ex Concil. Lateranensi. *Gussanv.*

b De eodem argumento lege plures textus causa 11. q. 3. a c. 49. ad 59. Hinc videre est quantum sit in Prælatis malum credulitas, qua lætantur calumniatores, viri boni fatiscunt. Noverat Greg. & hac medetur epistola. Ea de re Lucianus librum edidit quem videsis. *Auget.*

c Sic restituimus ope Mss. Vatic. Norm. Rem. Corb. Reg. In nonnullis tamen Vatic. & Reg. legitur, *adducere* pro *adduci*. Prius legebatur in excusis: *ut ea quæ . . . . conficta sunt, credamus in qualicumque modulo suspicionis adducere*. Nostræ lectioni suffragatur Gratianus hunc locum referens.

d Excusi, *descendam*.

e In Norm. Corb. & plur. Vatic. *internæ*.

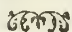
f Id quidem difficillimum: *nam sapientem etiam turbat calumnia*. Ecclesiastis 7. Recte Theodoret. in Psal. 118. *Non calumnientur me superbi. Tristis res calumnia, dura est calumnia, licet magnam mercedem habeat, &c. Guss.*

g Adjunctis collegis. Nam ut Episcopos ab uno promoveri non oportet, ita nec deponi. Si rationem exposcis, invenies in Aquisgran. an. 816. c. 9. *Quod Episcopus non ab uno, sed a cunctis provincialibus Episcopis ordinatur, ideo institutum est ne aliquid contra fidem Ecclesiæ, unius auctoritas tyrannica moliretur &c. Auget.*

h Id dictum supra, & dicetur inferius

AN. CHR. 596. 597. GREG. 7.

rius ep. 39. nunc 42. ἐντὸς τειῶν μηνῶν, Chalcedon. Concil. c. 25. *Gussanv.*
i In excusis, *Mense Majo*. Mensis Martius notatur in Vatic. in Colb. vet. & in Turon. S. Gat.

EPISTOLA XV.

Ad Georgium Presbyterum, & Theodorum Diaconum.

Descendentem ad inferos Jesum Christum, solos illos liberasse, qui eum & venturum esse crediderant, & præcepta ejus vivendo tenuerant.

a Gregorius [a] Georgio Presbytero, & Theodoro Diacono Ecclesiæ Constantinopolitanæ.

MEmor bonitatis vestræ atque caritatis, memetipsum valde reprehendo, quod vos ad remeandum citius relaxavi: sed quia semel ac secundo importune mihi de relaxatione vestra vos insistentes vidi, perpendi ne grave esset, si vestra apud nos Dilectio moraretur. Postquam vero cognovi vos propter hiemis tempus tam longo tempore in itinere remansisse, fateor, citius dimissos esse vos dolui. Si enim iter propositum vestra Dilectio peragere [b] non valebat, melius fuerat ut apud me moram, quam extra me, faceret. (b)

Præterea post discessum vestrum, dilectissimis filiis meis Diaconis narrantibus, agnovi quod Dilectio vestra dixisset, omnipotentem Dominum salvatorem nostrum Jesum Chistum ad inferos descendentem, omnes qui illic confiterentur eum Deum, salvasse, atque a pœnis debitis liberasse. De qua re volo ut Caritas vestra longe aliter sentiat. Descendens quippe ad inferos, solos illos per suam gratiam liberavit, qui eum & venturum esse crediderunt, & præcepta ejus vivendo tenuerunt. Constat autem quia post incarnationem Domini nullus etiam ex his salvari potest, qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent: quia scriptum est: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. (Tit. 1. 16.) Et Johannes ait: *Qui dicit quia novit eum, & mandata ejus non custodit, mendax est*. (1. Johan. 2.) Jacobus quoque frater Domini scribit, dicens: *Fides sine operibus mortua est*. (Jac. 2. 26.) Si ergo fideles nunc sine bonis operibus non salvantur, & infideles ac reprobi sine bona actione Domino ad inferos descendente salvati sunt: melior illorum sors fuit, qui incarnationem Domini minime viderunt, quam horum qui post incarnationis ejus mysterium nati sunt. Quod quantæ fatuitatis sit dicere vel sentire, ipse Dominus testatur discipulis, dicens: *Multi Reges & Prophetæ cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt*. (Matt. 13. 17. & Luc. 20. & 24.) Sed ne Dilectionem vestram in mea disputatione immorer, quid de hac hæresi [c] Philaster in libro quem de hæresibus scripsit, dixerit, cognoscat, cujus hæc verba sunt: „Sunt hæretici qui dicunt, Dominum in infernum descendisse, & omnibus post mortem jam ibidem se nuntiasse, ut confitentes ibidem salvarentur; cum hoc sit contrarium dicenti Prophetæ David: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* (Ps. 6. 6.) Et Apostolo: *Quotquot sine lege peccaverunt, sine lege peribunt*. (Rom. 2. 12.) Cujus verbis beatus quoque Augustinus in eo libro concordat, quem de hæresibus scripsit. (c)

Hæc itaque omnia pertractantes, nihil aliud teneatis nisi quod vera fides per Catholicam Ecclesiam docet: quia descendens ad inferos Dominus illos solummodo ab inferni claustris cri-

AN. CHR. 596. 597. GREG. 7.

eripuit, quos viventes in carne per suam gratiam in fide & bona operatione servavit. Quod enim per Evan-
Joh. 12. 32. gelium dicit: *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum*,
d [d] omnia videlicet electa. Nam trahi ad Deum post mortem non potuit, qui se a Deo male vivendo separavit. Omnipotens Deus sua vos protectione custodiat, ut ubicumque estis, & in anima & in corpore gratiæ ejus auxilium sentiatis. [e] e

NOTÆ AD EPIST. XV.

a In Vatic. *Gregorio*.
b Turon. Norm. & plur. *non valet*.
c Verba quæ refert, fere eadem habentur in Philastri libro *de heresibus*, in cap. cui titulus est, *Hæresis de Christi descensu ad inferos*. Sed multa sequuntur quæ supprimit S. Gregorius. Hunc vero Philastrum indiligentem fuisse testatur S. August. lib. de hæresibus ad Quod-vult-Deum, in epistola tractatui præfixa: nec hanc hæresim nisi ex Philastro refert. *Gussanv.*
d Convenit Augustino multis in locis. *Gussanv.*
e In Turon. S. Gat. subjicitur, *Mense Aprili Indict.* xv.

a [a] EPISTOLA XVI.

Ad Agnellum Episcopum.

Formiensis Ecclesiæ visitationem delegat.

Gregorius Agnello Episcopo Terracinensi.

OBitum Bacaudæ Antistitis directa relatio patefecit; quapropter visitationis [b] Ecclesiæ destitutæ Fraternitati tuæ operam solemniter delegamus: quam ita te convenit exhibere, ut nihil de provectionibus Clericorum, reditu, vel ornatu, ministeriisque, [c] vel quidquid illud est in patrimonio ejusdem a quoquam præsumatur. Et ideo Fraternitas tua ad prædictam Ecclesiam ire properabit, & assiduis adhortationibus clerum plebemque ejusdem Ecclesiæ admonere festinet, ut remoto studio, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expetat Sacerdotem, qui tanto ministerio dignus valeat reperiri, & a venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, & Dilectionis tuæ testimonio litterarum, ad nos sacrandus occurrat: [d] commonentes etiam Fraternitatem tuam ut nullum de altera eligi permittatis Ecclesia, nisi forte inter Clericos ipsius civitatis, in qua visitationis impendis officium, nullus ad Episcopatum dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri. Provisurus ante omnia, [e] ne ad hoc cujuslibet conversationis vel meriti laicæ personæ aspirare præsumant, & tu periculum ordinis tui, quod absit, incurras.

(margin: b, c, d, e)

NOTÆ AD EPIST. XVI.

a Hæc epistola omittitur in Norm. Anglic. Corb. Rem. fortasse, quod formulam injungendæ visitationis contineat jam plurimis in epistolis repertam. Exstat in codd. Reg. Colbertino & Vaticanis, si unum excipias notatum D. qui ut plurimum convenit cum Norm. & Anglic.
b Scilicet Formiensis ut patet ex ep. 8. libri primi ubi de Formiis diximus.
c In Turon. *quidquid illic est*.
d Ibid. *commonemus etiam*.
e Ita Turon. In Vatic. *ne ad cujuslibet conversationis meritum*. In excusis, *ne ad hoc cujuslibet conversationis meritum*.

EPI-

An.Chr. 596. 597. Greg.7.

EPISTOLA XVII.

Ad Sabinianum Episcopum.

Exposita Maximi contumacia, Sabinianum ab illo jam dissentientem aliosve Maximo adhærentes Romam vocat; quibus securitatem omnem, necnon, si id justitia patitur, absolutionem spondet.

a Gregorius [a] Sabiniano Episcopo Jadertino.

SI dispensationis Ecclesiasticæ regulam, & antiquæ consuetudinis ordinem solicita studuisses consideratione pensare, nec tibi aliqua illicitæ præsumtionis culpa surriperet, nec alii occasione tui peccati discrimen incurrerent. Itaque cognovisse te non est ambiguum, quia dum ad nos quædam de Maximo pervenissent quæ sacerdotii provectum non leviter impedirent, nostrum in ejus persona non fuisse consensum, nec prius eum nos voluisse ad hoc quod nitebatur accedere, quam digna de his quæ dicta erant satisfactio proveniret. Quod cum servare & tu omnino debuisses, actum magis est ut antedictus Maximus cæcæ mentis aviditate Episcopatum arripiens, ad suam te incaute voluntatem contra nostrum vetitum inclinaret. Sed ne vel tunc irrequisita quæ ad nos perlata fuerant, remanerent, nostris ut huc veniret epistolis est accersitus. Quem etiam pravo studio differentem, curæ nobis fuit sub interdictione communionis iteratis epistolis admonere, ut ad nos pro sui purificatione venire, excusatione postposita, properaret: sed elegit excommunicationi succumbere, quam obedientiam exhibere. Unde contigit ut perversæ ipsius mentis pravitas in sua alios secum, quod dici nefas est, perditione convolveret. Nunc autem quia ab ejus te nequitia cognovimus dissentire: denique ut nec ei communices, nec nominis ipsius facias inter sacra Missarum solemnia mentionem, ut animæ tuæ vel sero te ab eo discordasse proficiat, scriptis te præsentibus adhortamur: quatenus ad nos mora submota venire non differas, sed & alios tecum, quos tamen potueris, Episcopos cæterosque religiosos festines adducere: ut causa subtilius examinata, [b] & vestra, si res exegerit, congrue decenterque debeat b absolutio provenire; & hi qui in peccato ejusdem temeritatis collapsi sunt, ad viam salutis, auxiliante beato Petro Apostolorum principe, dispositione Christo placita revocentur. Sciat autem quisquis ad nos Episcopus vel religiosus venerit, nullum se præjudicium vel injustitiam sustinere; [c] sed ita interius c cognita veritate, quæ Redemtori nostro placuerint ordinari: quatenus ex ipsa nostra dispensatione, Domino suffragante, cunctis appareat, non nos proprio odio contra aliquem, sed Dei zelo & Ecclesiastici ordinis libramine commoveri.

NOTÆ AD EPIST. XVII.

a In Vatic. B. *Saviano Episcopo Tyburtino*. In Reg. *Sabino Episcopo Tudertino*. In Colb. *Episcopo Tabtino*; fortasse legendum *Tibtino* compendiose pro *Tiburtino*.

b In excusis, *& nostra*, reluctantibus MSS. Anglic. Norm. Vatic. &c.

c Recent. *sed ita interim cognita*.

EPI-

EPISTOLA XVIII.

Ad Martinum Diaconum.

Illum de objectis criminibus canonice purgatum loco suo & ordini restituit.

a Gregorius [a] Martino Diacono & Abbati.

Sicut veraciter adversus religiosos dicta crimina digna sunt ultione plectenda: ita ab illatis sunt nihilominus absolvendi, quando nullus eos culpæ reatus adstringit. Quia igitur aliqua nobis de te fuerant nuntiata, quæ officii tui propositum non leviter macularent, curæ nobis fuit ea diu ac subtili investigatione perquirere. Et quoniam nil quod tibi noceret invenimus, ne qua de his quæ dicta fuerant, suspicio remaneret, ad plenissimam te satisfactionem quod ab eis insons exstiteris, ad sacratissimum corpus beati
b Petri Apostolorum Principis [b] districta fecimus sacramenta præbere. Et ideo postquam nobis, ut oportuit, satisfactum est, Dilectionem tuam prævidimus modis omnibus absolvendam, atque ad tuam te Ecclesiam, in eo videlicet quo fuisti loco & ordine, per omnia statuimus remeare, & nullam te a quoquam contradictionem vel inquietudinem de his quæ ad nos perlata fuerant sustinere: admonentes ut ita te de cætero cautum solicitumque debeas exhibere; quatenus & officio tuo moribus & actione respodeas, ut omnis contra te penitus adversæ opinionis dicendi subtrahatur occasio.
[c] Mense Majo, Indictione xv. c

NOTÆ AD EPIST. XVIII.

a De titulo duo faciunt ut dubitem, 1. series epistolæ, quæ Clerico melius aptatur quam Monacho, cum de Ecclesia agat non de monasterio. 2. quia Diaconum illum in eo loco & ordine vult stare quo fuerat, quod interpretor divinum officium implere, non Abbatis sustinere personam: scilicet vix tribueremus Abbati locum, ordinem, ministerium diaconi in suo monasterio. Exscriptorem forte fefellit vox *Religiosos*, quam de solis monachis dici existimaverat. *Gussanv.* Hanc Gussanvillæi conjecturam nulla adjuvant exemplaria: in omnibus enim MSS. constanter Martinus hic sive Martianus, Abbas dicitur. De hujus epistolæ corruptela aliam conjecturam idem proponit adhuc leviorem.

b Olim de infami crimine accusatus Presbyter, purgare se debebat præstito juramento, & tactis sacrosanctis Evangeliis, vel Sanctorum reliquiis, ut hic & lib. 2. Indict. 10. ep. 23. nunc 33. lib. 7. Indict. 2. ep. 80. nunc 79. lib. 9. lib. 11. ep. 8. nunc lib. 13. ep. 6. & alibi: & in Capitularibus Caroli Magni an. 779. c. 10. *Stent ad crucem, & si jurator vicerit; legem suam accusator emendet*. Posterioribus seculis exigebantur purgatoria illa sacramenta a clericis infamatis, *cum tribus aut quinque aut septem collegis sui ordinis*, ut loquitur Ivo Carnot. ep. 54. & 206. qui propterea appellabantur, *testes sacramentales*, *conjuratores*, *compurgatores*, ut videre est in legibus antiquis Alemanorum & Bajoariorum. Et hoc est quod dicitur, *purgare se in tertia, vel in quinta, vel in septima manu.* Manum enim semper fidei symbolum fuisse constat. Unde & etiamnum in judiciis adhibetur. Concil. Agath. c. 3. ait Presbyterum infamatum *cum septem sociis sui ordinis*. Ilerdense c. 10. *cum septem Collegis se expurgare debere*. caus. 2. q. 4. c. 12. & 13. Similiter Hildebertus Cœnoman. ep. 69. ait Decanum suspectum debere purgari, *& in septima manu ordinis sui suam jurejurando declarare innocentiam*. Idem legitur in ep. 30. Hincmari, ubi Presbyter infamatus *debet se per septem testes purgare*. Ex decreto Lucii III. cap. *Ex tuarum*, de purgatione canonica, Presbyter infamatus *debet cum septima aut quin-*

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

quinta manu sui ordinis per purgationem Canonicam innocentiam suam ostendere. Titulo 6. legis Alemann. legitur *in sexta manu jurare*. In lege Frisionum *in decima-secunda manu*. De purgatione Canonica vide quæ diximus ad ep. 23. l. 2. Indict. 10. *Gussanv.*

c In Turon. S. Gat. prima manu, *Mense Martio Indict. xv*. At secunda, *mense Majo*, ut etiam legitur in Colb. vet. & in tribus Vatic. *Maur.* Est potius hæc formula faciundæ fidei, quam ep. e. v.

Al. l. *Ind.* 11.

EPISTOLA * XIX.

Ad Marinianum Archiepiscopum.

Deprecante onus episcopale ob infirmitatem Castorio, alium Ariminensibus ordinandum Episcopum. Hunc a clero & plebe eligi, a Ravennate Episcopo examinari, atque, ut consecretur Romam mitti jubet.

a Gregorius Mariniano Archiepiscopo. *

Joh. Diac. l. 4. c. 39. Grat. 27. q. 1. c. 13. Qualiter.

Qualiter ordinati a nobis Sacerdotis, [b] corporis qua notum est, impediente molestia, Ariminensis Ecclesia pastorali hactenus sit regimine destituta, dudum Fraternitas vestra cognovit. Quem dum habitatorum loci illius precibus permoti sæpius hortaremur ut si de eadem capitis, qua detinebatur molestia, melioratum se esse sentiret, ad suam, auxiliante Domino, reverteretur Ecclesiam: datis induciis in hoc quadriennio exspectatus est. Quem dum monitu cleri civiumque illinc venientium, nosque [c] precibus urgentium, instantius hortaremur ut si valeret, cum eis auxiliante Domino remearet: data scriptis supplicatione, nos petiit ut quia ad ejusdem Ecclesiæ regimen vel susceptum officium, pro eadem qua detinetur molestia, assurgere nullatenus posset, Ecclesiæ ipsi ordinare Episcopum deberemus. Unde quia cunctarum Ecclesiarum injuncta nos solicitudinis cura constringit, ne diutius gregi fidelium desit custodia pastoralis, illorum precibus, hujusque ex sui impossibilitate renuntiatione cumpulsis, visum nobis est eidem Ariminensi Ecclesiæ debere Episcopum ordinari: & datis ex more præceptis, clerum plebemque ejusdem Ecclesiæ non destitimus admonere, quatenus ad eligendum sibi Antistitem concordi provisione concurrant. Hortamur igitur ut Fraternitas vestra eum quem uno consensu omnes elegerint, sicut & ipsi a nobis poposcisse noscuntur, ad se faciat evocari; quem cauta ex omnibus examinatione discutite. Et si ea in eo quæ [d] in textu heptatici morte mulctata sunt, minime Domino fuerint opitulante reperta, atque fidelium personarum relatione ejus vobis quidem vita placuerit, ad nos eum cum decreti pagina, vestræ quoque addita testificationis epistola destinate: quatenus ejusdem a nobis Ecclesiæ, disponente Domino, consecretur Antistes.

NOTÆ AD EPIST. XIX.

a Bess. *episcopo*.

b Recent. ed. *capitis, ut notum est*. Nostram lectionem exhibent Mss. Norm. Vat. &c. nec non Gratianus. Paulo post ab iisdem additum *qui*, ante *datis*, unde sensus hærebat, expunximus.

c Vitiose in excusis, *precibus arguentium*. In plerisque Mss. deest *monitu*.

d Sic epistola 30. l. 12. nunc 32. l. 2. Ita etiam appellatur ab Hincmaro: aliis dicitur *heptateuchus*, & apud sanctum Hieronymum ep. 7. ad Lætam, & ep. 28. ad Lucinum, & apud Sidonium Apollinarem l. 5. ep. 15. Significantur autem hac voce quinque libri Moysis, & duo alii Josue, & Judicum. *Gussanv.*

EPI-

Al. II. Indict. II.

AN. CHR. 596. 597. GREG. 7.

EPISTOLA * XX.

Ad clerum & plebem Ariminensem.

Propter Episcopi sui infirmitatem alium qui dignus sit, eligant.

Gregorius clero & plebi consistenti Arimino.

PAstoralis nos cura constringit, Ecclesiis Sacerdotis moderamine destitutis, solicita consideratione concurrere. Et ideo quia Ecclesia vestra diu Sacerdotis proprii, corporis qua nostis impediente molestia, pastorli est regimine destituta, vestris precibus permoti, eumdem Episcopum non destitimus admonere, ut si ex eadem molestia se melioratum esse sentiret, ad suscepti sacerdotii debuisset remeare ministerium. Qui semel a nobis sæpiusve commonitus, eadem urgente molestia, nunc scriptis nobis supplicatione porrecta noscitur intimasse, nullatenus se ad regimen ejusdem Ecclesiæ vel susceptum officium, impediente molestia, assurgere posse. Qua personæ ejusdem desperatione compulsi, necessarium duximus de ordinatione nos vestræ Ecclesiæ cogitare. Hortamur ergo ut uno omnes eodemque consensu, remoto strepitu, talem vobis præficiendum eligatis auxiliante Domino Sacerdotem, qui & a venerandis canonibus nullatenus respuatur, & tanto ministerio dignus valeat reperiri. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti, omnium subscriptionibus roborati, & Visitatoris pagina prosequente, ad nos veniat ordinandus: quatenus Ecclesia vestra, disponente Domino, proprium habere valeat Sacerdotem. Volumus autem ut eum quem unanimitas vestra elegerit, ad fratrem & coepiscopum nostrum Marinianum Ravennam sine dilatione aliqua perducatis; ut ab eo subtiliter inquisitus atque perspectus, ipsius quoque ad nos veniens testimonio roboretur.

Al. III. Indict. II.

EPISTOLA * XXI.

Ad Sebastianum Episcopum.

Ut clerum & plebem Ariminensem ad idonei Antistitis electionem urgeat.

Gregorius Sebastiano Episcopo.

PAstoralis nos cura constringit, Ecclesiis Sacerdotis moderamine destitutis, solicita consideratione concurrere. Et ideo quia Ariminensis Ecclesia cui Fraternitas vestra visitationis impendit officium, diu Sacerdotis proprii, corporis qua nostis impediente molestia, pastorali est regimine destituta; [a] cleri vel civium precibus permoti, eumdem Episcopum non destitimus admonere, ut si ex eadem molestia se melioratum esse sentiret, ad suscepti sacerdotii debuisset ministerium remeare. Qui semel a nobis sæpiusve commonitus, eadem urgente molestia nunc scriptis nobis supplicatione porrecta noscitur intimasse, nullatenus se ad regimen ejusdem Ecclesiæ vel susceptum officium, impediente molestia, assurgere posse. Qua personæ ejus desperatione compulsi, necessarium duximus de ordinatione nos ejusdem Ecclesiæ cogitare. Hortamur ergo ut clerum, plebemque Ecclesiæ ejusdem solicita debeatis admonitione compellere, ut sibi cum Domini auxilo talem præficiendum eligant Sacerdo-

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

dotem, qui & aptus tanto ministerio valeat inveniri, & a venerandis canonibus nullo modo respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, vestrarum quoque testimonio litterarum, huc sacrandus occurrat: quatenus Ecclesia ipsa proprium, auxiliante Domino, habere valeat Sacerdotem. b Mense Majo.

NOTÆ AD EPIST. XXI.

a Bess. *vestris precibus*.

b Nullis in Mss. hæc legimus.

Al. xix.

EPISTOLA * XXII.

Ad Cyprianum Diaconum.

Siciliæ Episcopos olim tertio quoque anno, jam quinto Romam proficisci solitos, ad Natale S. Petri convenire sic procuret, ut inde nulla Prætori oriatur suspicio. Moneat quoque Liparitanum & Regitanum Episcopos. Libertinum consoletur.

Gregorius Cypriano Diacono.

Johan. Diac. lib. 3. c. 25.

NOvit Dilectio tua hoc olim consuetudinem tenuisse, ut fratres & coepiscopi nostri Romam semel in triennio de Sicilia convenirent: sed nos eorum labori constituisse ut suam huc semel in quinquennio præsentiam exhiberent. Et quia jam diu est quod huc minime convenerunt, eos hortari te volumus ut Natale sancti Petri hic, Deo perducente, nobiscum debeant celebrare. Sed ne forte Prætori aliqua possit nasci suspicio, si eos huc admonitos venire cognoverit: voluntatem nostram intelligens, ita hoc ex te facere stude, ut & ipsi, sicut prædiximus, ad diem constitutum huc veniant, & nulla de eis Prætori possit esse suspicio. Liparitanum vero & Regitanum Episcopos, ut huc veniant pariter commonebis.

Circa Libertinum vero virum magnificum esto solicitus, ut nullus illum dolus decipiat: quia aliqua nobis de Ravennati urbe scripta sunt, ipsamque ad te epistolam misimus, ut ex ea qualiter te erga eum debeas exhibere, possis addiscere. Consolare autem eum, ut se non affligat: quia credimus quod nos excellentissimus filius noster Exarchus non contristet. Nam de persona ipsius scribere non distulimus. Sed quia in Pado idem Exarchus occupatus est, minime scripta ejus suscepimus.

NOTÆ AD EPIST. XXII.

a Ex epistola S. Leonis 16. ad Siciliæ Episcopos, consuetudinis istius epocha atque causa colligitur: scilicet ut interessent Concilio sub Romano Pontifice Metropolitano suo, ex priscorum canonum vi, quibus habendas singulis annis Synodos fuerat decretum, ut *communi tractatu omnia instituta canonumque decreta apud omnes Sacerdotes inviolata permanerent*. Volebat autem S. Leo ternos singulis annis convenire. Itaque si semel quolibet triennio Romam pergebant singuli, novem tunc fuisse in Sicilia Episcopos planum est. Interciderat autem ista consuetudo, quam reparat, dilato anno, mutata die. Vide ep. 1. libri primi.

EPI-

Al. XX.

EPISTOLA XXIII.

Ad Fortunatum & Anthemium.

Stephanum, ut desponsatæ sibi Monasterium ingressæ res ablatas restituat, hortentur. Si renuat, indicent, ut reddere cogatur.

a Gregorius Fortunato Episcopo, & Anthemio [a] defensori.

Caus. 27. q. 2. c. 28. Decreta legalia.

CAtellus præsentium lator nobis innotuit, sororem suam, quæ Stephano cuidam fuerat desponsata, divinæ propitiationis instinctu Neapoli in monasterio fuisse conversam, atque eumdem Stephanum [b] domum & res ejus aliquas indebite detinere. Et quia decreta legalia desponsatam si converti voluerit nullo omnino [c] censuerunt damno mulctari, Fraternitas tua una cum Anthemio Subdiacono veritatem diligenti curiositate studeat perscrutari. Et si, ut edocti sumus, domum vel quid aliud suprascriptum Stephanum injuste tenere cognoscitis, eum adhortatio vestra instanter admoneat, ut quæ indebite detinet, sine aliqua mora, vel altercatione restituat: ne rerum alienarum restitutionem sub qualibet excusationis specie differat. Quem si adhortationem vestram negligere fortasse cognoscitis, nobis tam hoc quam etiam qualiter se causæ veritas habeat, subtiliter indicate; quatenus cognito negotii merito, aliter cogatur, æquitate suadente, restituere, quod facere propria sponte honestatis consideratione contemnit. Latorem vero præsentium Fraternitati tuæ commendantes, hortamur ut eum illic moras pati hac pro causa diutius non permittas.

NOTÆ AD EPIST. XXIII.

a In duobus Vaticanis additur, *per Campaniam*.

b In codice *de Episcopis & Clericis*, lege 56. *cognitum nobis est quod si quis sponsus vel sponsa post datas & acceptas arrhas voluisset se divino deputare servitio, & a seculari conversatione recedere, ac sanctimonialem vitam vivere, atque in Dei timore permanere, compellebatur vir quidem . . . sponsa vero in duplum id quod acceperat reddere: quod nostræ mansuetudinis religioni contrarium esse visum est. Unde per præsentem legem . . . sponsa autem non duplum sicuti hactenus, sed hoc tantummodo sponso, quod arrharum nomine acceperat, & nihil amplius reddere compellatur, nisi quod probata fuerit accepisse*, &c. *Gussanv.*

c Vatic. A. *consueverunt damno multare*. Quam lectionem probamus.

Al. XXI.

EPISTOLA * XXIV.

Ad Candidum Presbyterum.

Christianos quatuor redimat, qui in Judæorum servitio Narbonæ detinebantur.

a Gregorius Candido Presbytero [a] nostro per Gallias.

Johan. Diac. l. 4. c. 41.

DOminicus præsentium portitor lacrymabiliter nobis innotuit, quatuor fratres suos de captivitate a Judæis redemtos esse, atque eos nunc Narbonæ [b] in eorumdem Judæorum servitio [c] detineri. Et quia omnino grave exsecrandumque est Christianos esse in servitio Judæorum, b c

Dile-

An.Chr. 596. 597. Greg. 7.

Dilectionem tuam scriptis præsentibus adhortamur, ut cum omni subtilitate & solicitudine studeat perscrutari. Et si revera ita est, atque manifesta tibi veritate constiterit, quia neque ipsi unde se redimant, neque suprascriptus portitor habet, eos studii tui sit redimere: sciens quia quidquid in eis dederis, tuis sine dubio rationibus imputabitur. [d] Mense Junio, Indictione xv.

NOTÆ AD EPIST. XXIV.

a Omittitur, *nostro per Gallias* in omnibus pene Mss. legitur tamen in Vatic. A.

b Narbona seu potius Narbo, antiquis Narbos Martius, olim Galliæ Narbonensis seu Braccatæ primaria. Nunc adhuc urbs ampla Provinciæ Occitaniæ Archiepiscopalis titulo insignita. *Guss.*

c De Christianis in Judæorum servitio detentis supra l. III. ep. 38. l. IV. ep. 21.

d Id habent tantum Turon. S. Gat. & Colbert. vet.

Al. XXII.

EPISTOLA * XXV.

Ad Gregoriam.

Peccata sua confessam, at de illorum remissione anxiam, consolatur, allato peccatricis, quam Marthæ sororem putat, exemplo. Divinam veniæ revelationem frustra postulari ostendit.

a Gregorius Gregoriæ [a] Cubiculariæ Augustæ.

DEsiderata dulcedinis vestræ scripta suscepi, in quibus vos omnino de peccatorum multitudine studuistis accusare: sed scio quia omnipotentem Dominum ferventer diligitis, atque in ejus misericordia confido, quia illa de vobis sententia ex ore Veritatis procedit, quæ de quadam sancta muliere dicta est: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* (Luc. 7. 47.) Quomodo autem fuerint dimissa, in hoc etiam monstratum est quod postmodum est secutum, quia ad pedes Domini sedebat, & verbum ex ore illius audiebat. In contemplativa enim vita suspensa jam activam transcenderat, quam adhuc Martha illius soror tenebat. Sepultum quoque Dominum studiose quæsivit, ad monumentum inclinata corpus illius non invenit. Sed etiam recedentibus discipulis ipsam ante januam monumenti plorans perstitit, & quem mortuum quærebat, viventem videre meruit, & quia resurrexisset discipulis nuntiavit. Et hoc mira dispensatione pietatis Dei fuit, ut ex ore mulieris nuntiaretur vita, quia ex ore mulieris mors fuerat in paradiso propinata. Quæ alio quoque tempore cum Maria altera Dominum post resurrectionem vidit, & accedens pedes ejus tenuit. Duc, rogo, ante oculos, quæ manus, cujus tenuerunt pedes? Illa mulier quæ fuerat in civitate peccatrix, illæ manus quæ fuerant iniquitate pollutæ, illius tetigerunt pedes, qui ad Patris dexteram super Angelorum verticem sedet. Pensemus si possumus quæ sint ista supernæ pietatis viscera, ut mulier, quæ in profundum voraginis fuerat demersa per culpam, ex amoris penna sic in altum levaretur per gratiam. Impletum est, dulcis Filia, impletum quod de hoc sanctæ Ecclesiæ tempore prophetica nobis voce promissum est: *Et in die illo erit domus* (Zac. 13. 1.)

Da-

AN. CHR. 596. 597. GREG. 7.

David fons patens in ablutionem peccatoris, & menstruatæ. Domus enim David nobis peccatoribus fons patens in ablutionem est; quia ab iniquitatum nostrarum sordibus per David filium Salvatorem nostrum aperta jam misericordia lavamur.

Joh. Diac. lib. 4. c. 60. Quod vero Dulcedo tua in suis epistolis subjunxit, importunam se mihi exsistere, quoadusque scribam mihi esse revelatum, quia peccata tua dimissa sunt, rem difficilem etiam & inutilem postulasti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum cui revelatio fieri debeat: inutilem vero, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cum jam in die vitæ tuæ ultimo plangere eadem peccata minime valebis. Quæ dies quousque veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lavare. Certe Paulus Apostolus jam ad tertium cœlum ascenderat, in paradisum quoque ductus fuerat, arcana verba audierat, quæ homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidans, dicebat: *Castigo corpus meum, & servituti subjicio, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.* Adhuc timet qui jam ad cœlum ducitur, & jam timere non vult qui adhuc in terra conversatur? Perpende, Dulcissima Filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergo in hac vita non debes [b] securitatem, per quam negligens reddaris. Scriptum est enim: *Beatus vir qui semper est pavidus.* Et rursus scriptum est: *Servite Domino in timore, & exsultate ei cum tremore.* In pauco ergo hujus vitæ tempore mentem vestram necesse est ut tremor teneat, quatenus securitatis gaudium sine fine postmodum exsultet. Omnipotens Deus sancti Spiritus sui gratia mentem vestram repleat, & post fletus, quos quotidie in oratione funditis, ad gaudia vos æterna perducat [c].

1. Cor. 9. 27. b Prov. 28. 14. Psal. 2. 11. c

NOTÆ AD EPIST. XXV.

a Cubicularius, Gallice *Camerier*, qui assidet cubiculo vel ad limina: aliquando videtur usurpari pro secretario secretorum, Novel. 8. 24. 26. 27. aut chartario. *Gussanv.* In Vatic. B. legitur, *Gregorius Theotistæ Patriciæ*. In Reg. *Gregoriæ Bubalariæ Augustæ*.

b In Corb. Rem. & Norm. *spem per quam*.

c In Vatic. B. & C. legitur hæc ep. scripta *mense Junio Ind.* xv. In Vatic. A. *mense Julio*.

Al. XXIII.

EPISTOLA * XXVI.

Ad Theoctistam Patriciam.

Gratulatur quod inter hominum tumultus studeat lectioni, atque ad æterna suspiret. Utrum eadem sint Augustæ studia quærit. De compunctione duplici agit fusius. Theoctistam hortatur ut Regiorum puerorum institutioni studiose invigilet; mutuamque illis inspiret caritatem & mansuetudinem in subjectos. Pecuniæ, quam Theoctista miserat, dimidia parte captivos redemit; reliqua fovet moniales, quarum sanctitate servatam censet Romam. Mittit clavem a corpore sancti Petri, de qua miraculum narrat.

a Gregorius [a] Theoctistæ Patriciæ.

QUod in tanto tumultu causarum vestra Excellentia posita, sacri verbi ubertate plena est, atque ad æterna incessanter gaudia suspirat, magnas omnipotenti Deo gratias ago, quia hoc in vobis esse impletum video, quod de electis patribus scriptum est: *Filii autem* Exod. 15. 19.

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

tem Iſrael ambulaverunt per ſiccum per medium mare. At contra: *Ego veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me*. Vos vero ad repromiſſionis patriam inter undas cauſarum ſecularium ſiccis, ut video, greſſibus ambulatis. Agamus ergo gratias ei Spiritui, qui corda quæ implet, levat, qui inter tumultus hominum, [b] ſolitudinem in mente facit. In cujus præſentia [c] nullus locus compunctæ animæ non eſt ſecretus. Æternæ enim ſuavitatis odorem trahitis, atque ideo ſponſum animæ ardenter amatis, itaut cum cœleſti ſponſa ei dicere poſſitis: *Trahe me poſt te*, [d] *in odorem unguentorum tuorum currimus*. In epiſtolis autem Excellentiæ veſtræ hoc minus reperi; [e] quia mihi de sereniſſima Domina indicare noluit, quam ſtudioſe legat, vel in lectione qualiter compungatur. Prodeſſe quippe ei multum debet veſtra præſentia, ut inter cauſarum fluctus, quos aſſidue patitur, ex quibus velit nolit foras trahitur, ſemper ad amorem cœleſtis patriæ interius revocetur: & hoc quoque inveſtigare debetis, quoties ei pro ſua anima lacrymæ dantur, utrum adhuc ex timore, an jam ex amore compungatur.

Pſal. 68. 3.

Cant. 1. 3.

b c d e

Duo quippe ſunt compunctionis genera, ſicut ſcitis. Unum quod æternas pœnas metuit, aliud quod de cœleſtibus præmiis ſuſpirat; quia Deum ſitiens anima, prius timore compungitur, poſt amore. Ante enim ſemetipſam in lacrymis afficit: quia dum malorum ſuorum recolit, pro his perpeti ſupplicia æterna pertimeſcit. At vero cum longa mœroris anxietate fuerit formido conſumta, quædam jam de præſumtione veniæ [f] ſecuritas naſcitur, & in amore cœleſtium gaudiorum animus inflammatur. Et qui prius flebat ne duceretur ad ſupplicium poſtmodum flere amariſſime incipit, quia differtur a regno. Contemplatur etenim mens, qui ſint illi Angelorum chori, quæ ipſa ſocietas beatorum ſpirituum, quæ viſio internæ claritatis Dei: & amplius plangit, quia a bonis perrenibus deeſt, quam flebat prius cum mala æterna metuebat: ſicque fit ut perfecta compunctio formidinis, trahat animum ad compunctionem dilectionis. Quod bene in ſacra veracique hiſtoria figurata narratione deſcribitur, quæ ait: *Axa filia Caleph ſedens ſuper aſinam ſuſpiravit. Cui dixit pater ſuus: Quid habes? At illa reſpondit: Da mihi benedictionem. Terram Auſtralem & arentem dediſti mihi, junge & irriguam. Et dedit ei pater ſuus* [g] *irriguum ſuperius, & irriguum inferius*. Axa quippe quidem ſuper aſinam ſedet, cum irrationabilibus carnis ſuæ motibus anima præſidet. Quæ ſuſpirans a patre terram irriguam petit: quia a Creatore noſtro cum magno deſiderio quærenda eſt lacrymarum gratia. Sunt namque nonnulli, qui jam in dono perceperunt libere pro juſtitia eloqui, oppreſſos tueri, indigentibus propria tribuere, ardorem fidei habere, ſed adhuc gratiam lacrymarum non habent. Hi nimirum terram Auſtralem & arentem habent, ſed adhuc irrigua indigent: quia in bonis operibus poſiti, in quibus magni atque ferventes ſunt, [h] oportet valde ut aut timore ſupplicii, aut amore regni cœleſtis peccata, ſine quibus vivere non poſſunt, quotidie plorent. Sed quia, ut dixi, duo ſunt compunctionis genera, dedit ei pater ſuus irriguum ſuperius, & irriguum inferius. Irriguum quippe ſuperius accipit anima, cum ſe in lacrymis regni cœleſtis deſiderio affligit: irriguum vero inferius accipit, cum inferni ſupplicia flendo pertimeſcit. Et quidem prius inferius, & poſt irriguum ſuperius datur. Sed quia compunctio amoris magna dignitate præeminet, neceſſe fuit ut prius irriguum

Joſ. 1. v. 18. 19. Dial. l. 3. c. 34. Pater. in Joſ. c. 1.

f g h

riguum superius, & post irriguum inferius diceretur. Vos ergo, quæ operante omnipotente Domino utraque compunctionis genera experimento nostis, quantum per verba serenissimæ Dominæ vestræ prodestis, quotidie solicite perscrutari debetis.

Peto autem ut parvulos dominos quos nutritis, præcipue moribus instruere curetis, & gloriosos eunuchos qui eis deputati sunt, admonere, ut ea illis loqui debeant, quæ eorum mentes in caritate circa se invicem, & erga subjectos in mansuetudine compungant; ne si quid odii modo inter se conceperint, in aperto postea erumpat. Verba siquidem nutrientium aut lac erunt, si bona sunt, aut venenum, si mala. Talia ergo nunc eis suggerant, quæ postmodum ostendant quam bona fuerint, quæ a nutritorum suorum ore suxerunt.

Præterea triginta auri libras dilectus filius meus Sabinianus Diaconus ab Excellentia vestra transmissas in redemtionem capitivorum dandas, atque pauperibus erogandas detulit, de quibus gaudeo, sed mihi pertimesco: quia apud tremendum judicem non solum de sancti Petri Apostolorum Principis substantia, sed etiam de vestris rebus rationem redditurus vado. Vobis autem omniptens Deus pro terrenis cœlestia, pro temporalibus æterna restituat. Indico vero quia ex Crotonensi civitate, quæ super Adriaticum mare in terra Italiæ posita, transacto anno a Langobardis capta est, multi viri ac multæ mulieres nobiles in prædam ductæ sunt, & filii a parentibus, parentes a filiis, & conjuges a conjugibus divisi, ex quibus aliqui jam redemti sunt.
i Sed [i] quia gravia pretia eis dicunt, multi apud nefandissimos Langobardos hactenus remanserunt. Mox autem medietatem pecuniæ quam transmisistis, in eorum redemtionem transmisi. De medietate vero ancillis Dei, quas vos Græca lingua monastrias dicitis, lectisternia emere disposui, quia in lectis suis gravi nuditate [k] in hujus hiemis vehementissimo frigore laborant: quæ in hac urbe multæ sunt. Nam juxta notitiam qua dispensantur, tria millia reperiuntur. Et quidem de sancti Petri Apostolorum Principis rebus octoginta annuas libras accipiunt. Sed ad tantam multitudinem ista quid sunt, maxime in hac urbe, ubi omnia gravi pretio emuntur? Harum vero talis vita est, atque in tantum lacrymis & abstinentia districta, ut credamus quia si ipsæ non essent, nullus nostrum jam per tot annos in loco hoc subsistere inter Langobardorum gladios potuisset.

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

Joh. Diac. l. 4. c. 27. k

Præterea benedictionem sancti Petri Apostoli clavem a sacratissimo ejus corpore transmisi, de qua videlicet clavi hoc est gestum quod narro miraculum. Dum eam quidam Langobardus civitatem ingressus in Traspadanis partibus invenisset, quia sancti Petri clavis esset despiciens: sed pro eo quod eam auream vidit, facere sibi ex illa aliquid aliud volens, eduxit cultellum ut eam incideret. Qui mox cultellum cum quo eam per partes mittere voluit, arreptus per spiritum, sibi in gutture defixit, eademque hora exstinctus cecidit. Et dum illic Rex Langobardorum Autharith atque alii multi ejus homines adessent, & is qui se percusserat, seorsum mortuus, clavis vero hæc seorsum jaceret in terra, factus est omnibus vehementissimus timor, ut eamdem clavem de terra levare nullus præsumeret. Tunc quidam Langobardus catholicus, qui sciebatur orationi & eleemasynis deditus, Minulfus nomine, vocatus est, atque ipse hanc levavit de terra.

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

ra. Autharith vero pro eodem miraculo aliam clavem auream fecit, atque cum ea pariter ad sanctæ memoriæ decessorem meum transmisit, indicans quale per eam miraculum contigisset. Ipsam ergo vestræ Excellentiæ transmittere studui; per quam omnipotens Deus superbientem & perfidum hominem peremit; ut per eam vos qui eum timetis & diligitis, & præsentem salutem & æternam habere valeatis.

NOTÆ AD EPIST. XXVI.

a In excusis, *Theotistæ pariter & Andreæ*. In Reg. cod. *Theotistæ Patriciæ & Andreæ*: consentiunt Vaticani A. B. & C. Prætulimus inscriptionem aliorum Mss. scilicet Anglic. Norm. Corb. Rem. Colb.

b In Corb. Norm. & Vatic. A. & C. *solicitudinem*.

c In vulgatis contra S. Gregorii mentem, reluctantibus Mss. *nullus locus . . . est secretus*, sublata negatione. In Vatic. D. legitur, *non est securus*.

d Ita Mss. Norm. Corb. &c. non, *in odorem*. Ita quoque scribebat Bernardus sermon. 21. in Cantica; idque a Mabillonio ibi observatum.

e Gussanv. *quia nihil de . . . noluit*, mendose.

f Ne quis cavilletur in verbis, hancque epistolam præcedenti suspicetur contrariam: ut præsumitionem certitudini opponit Gregorius, ita securitatem quamdam integræ securitati ac intrepidæ, quam priore epistola damnaverat.

g In edit. *irriguum inferius, & irriguum superius*. Lectionem nostram esse optimam, Gregoriumque sic legisse hunc Josue textum, probant sequentia verba: *sed quia compunctio amoris magna dignitate præeminet, necesse fuit ut irriguum superius & post irriguum inferius diceretur*.

h Excusi, *optant valde*. Multa alia emendavimus hac in epistola, ducibus Mss. Anglic. Norm. Vatic. Corb. &c. de quibus correctionibus non præmonuimus, quia levioris sunt momenti.

i Norm. Corb. Reg. Turon. & tres Vatic. *gravibus eos pretiis dicunt*.

k In tribus Vat. Norm. Corb. *in hujus urbis vehementissimo*. *Maur*. Aut ea lectio adoptanda, aut hic locum non habet hæc epist. post mense Majo & Junio datas. E. V.

Al. xxiv.

EPISTOLA * XXVII.

Ad Anastasium Episcopum.

Universalis vocabulum a Constantinopolitano Episcopo usurpari, non magni interesse sentiebat cum Imperatore Anastasius. Gregorius hocce vocabulo universam Ecclesiæ fidem corrumpi contendit.

Gregorius Anastasio Episcopo Antiocheno.

DEsideratam suavissimæ vestræ Sanctitatis epistolam communi filio Sabiniano Diacono deferente suscepi, in qua non linguæ, sed animæ verba profluebant. Et non mirum si bene loquitur qui perfecte vivit. Quia enim per magistrum spiritum in schola cordis [a] præcepta vitæ didicistis, terrena cuncta despicere, ad cœlestem patriam festinare: quantum vos in bono profecistis, tantum bona etiam de aliis sentitis. Dum vero in scriptis vestræ Beatitudinis multa de me dici laudabilia audirem, intellexi studium, qui commemorare voluistis non quid sum, sed quid esse debeam. Illud vero quod me dicitis morum meorum debere reminisci, & maligno spiritui quærenti animas cribrare pro nulla causa locum dare, ego quidem me semper malis moribus fuisse recolo, atque eosdem in me mores si possum vincere ac delere summopere festino. Si tamen, ut vos creditis, aliquid boni habui, in omnipotentis Dei adjutorio confido, quia oblitus non sum. Sed

San-

An. Chr. 596. 597. Greg 7.

Sanctitas vestra, ut video, in præmissis verbis dulcedinis, & subsequenti hoc verbo epistolam suam api esse similem voluit, quæ mel simul & aculeum portat, ut me & melle satiaret, & aculeo pungeret. Sed inter hæc ego ad meditandam Salomonis vocem redeo: *Quia meliora sunt vulnera diligentis, quam inimici blandientis oscula.* Prov 27. 6.

Quod vero dicitis pro nulla causa dare nos locum scandalo debere, hæc mihi & piissimus dominus filius vester, pro cujus vita incessanter orandum est, jam sæpius scripsit; & quod ille ex potestate, scio quia hoc vos ex amore dicitis. Nec miratus sum vos in vestris epistolis imperialia verba posuisse: quia habent inter se maximam cognationem amor & potestas. Nam utraque [b] principaliter præsumunt, utraque per auctoritatem semper loquuntur.

Et quidem in suscipienda fratris & consacerdotis nostri Cyriaci Synodica epistola dignum non fuit, ut pro causa profani vocabuli moras facerem, ne unitatem sanctæ Ecclesiæ perturbarem: sed tamen de eodem superstitioso & superbo vocabulo eum admonere studui, dicens, quia pacem nobiscum habere non posset, nisi elationem prædicti verbi corrigeret, quam primus apostata invenit. Vos tamen eamdem causam nullam esse dicere non debetis: quia si hanc æquanimiter portamus, universæ Ecclesiæ fidem corrumpimus. Scitis enim quanti non solum hæretici, sed etiam hæresiarchæ de Constantinopolitana Ecclesia sunt egressi. Et ut de honoris vestri injuria taceam, si unus Episcopus vocatur universalis, universa Ecclesia corruit, si unus universus cadit. Sed absit hæc stultitia, absit hæc levitas ab auribus meis. In omnipotente autem Domino confido, quia quod promisit, citius impleturus est: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur.* Luc. 14. 18. 11.

Hæc occupatus in multis ad epistolarum vestrarum dicta in brevitate respondi: nam quæ modo loqui per scripta non debeo, in animo signata manent. Peto ut me Beatitudo vestra in suis sanctis orationibus semper ad memoriam reducat, quatenus a malis me temporalibus & æternis vestræ intercessiones eripiant. Pro serenissimo autem domino Imperatore studiose & ferventer orate, quia valde est ejus vita mundo necessaria. Cesso autem amplius dicere, quia & vos non dubito scire.

NOTÆ AD EPIST. XXVII.

a Excusi, *per percepta*.
b Turon. Norm. Corb. Vatic. &c. ita habent, consentiuntque vet. ed. At in recent. legitur, *principaliter præsunt*.

Al. XXV.

EPISTOLA * XXVIII.

Ad Theodorum Medicum.

Missas in captivos & pauperes eleemosynas laudat. Clavem a corpore S. Petri vicissim mittit.

Gregorius Theodoro Medico Constantinopolitano.

Dilectissimus filius meus Sabinianus Diaconus ad me reversus, nullam mihi gloriæ vestræ scripta detulit: sed ea quæ transmissa sunt, captivis & pauperibus deportavit, unde & intellexi causam. Ideo enim

An. Chr. 596. 597. Greg. 7. nim homini loqui per epistolas noluistis, quia omnipotententi Deo verbum in bona operatione feceratis. Habet enim hæc eadem vestra operatio vocem propriam, quæ [a] ad aures Dei secretas clamat, sicut scriptum est: *Absconde eleemosynam in sinu pauperis, & hæc* [b] *pro te exorabit.* Et quidem mihi, fateor, triste est aliena expendere, & super eas quas de substantia Ecclesiastica habeo, adhuc etiam de rebus suavissimi filii mei domni Theodori rationes ponere. Vestræ tamen benignitati congaudeo, quia solicite attenditis, atque custoditis hoc quod Veritas dicit: *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Et hoc quod scriptum est: *Sicut aqua exstinguit ignem, sic eleemosyna exstinguit peccatum.* Paulus quoque Apostolus ait: *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ sit inopiæ supplementum.* Tobias filium admonet, dicens; *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si autem parum, etiam de exiguo libenter impertire.* Vos itaque hæc omnia præcepta servatis; sed pro nobis ut oretis petimus, ne laborum vestrorum fructus indiscrete & non sicut necesse est, dispensemus: ne unde vos peccata minuitis, nos inde cumulemus. Omnipotens autem Deus sua vos protectione custodiat, sicque vobis in terreno palatio humanam gratiam tribuat, ut post longa vos tempora ad cœlestis palatii gaudia æterna perducat.

Eccli. 29. 15. — Luc. 11. 41. — Eccli. 3. 33. — 2. Cor. 8. 14 — Tob. 4. 9.

Benedictionem vero sancti Petri Apostolorum Principis, quem multum diligitis, clavem a sacratissimo ejus corpore vobis transmisimus, in qua ferrum de catenis ejus clausum est: ut quod illius collum ligavit ad martyrium, vestrum ab omnibus peccatis solvat.

NOTÆ AD EPIST. XXVIII.

a Editi, *ad aures Dei secreta.*
b Excusi, *crabit*, quod minus est quam, *exorabit.*

Al. XXVI.

EPISTOLA * XXIX.

Ad Andream.

Contemnendas seculi dignitates, ut cœlestibus liceat studiis vacare.

Gregorius [a] Andreæ.

MAgnitudinis vestræ scripta suscipiens, cognita salute vestra gavisus sum, & de benignitate piissimæ Domnæ, quæ erga vos suam gratiam ostendere dignata est, valde lætatus. Et quod domna Constantina, clarissima puella, priusquam nuptias faceret, ab hujus mundi illecebris est erepta, vehementer exsulto. Illud autem quod vos in militiam sponsi ejus intrasse dixistis, & quod serenissimo domno Imperatori commendari voluistis, ut vobis aliqua injungat, ubi vos utiles esse existimat, mentem meam non modico mœrore tetigit, quia ego bonitatem morum vestrorum in aliud tendere semper existimavi. [b] Multos autem novi, qui in servitio Reipublicæ positi vehementer affliguntur: quia eis non licet vacare, & peccata sua plangere; & vos [c] quare, nescio, implicari desideratis? Cur enim, Magnifice Fili, non consideras quia mundus in fine est? Omnia urgentur quotidie: ad reddendas

das rationes æterno & tremendo judici ducimur. Quid ergo aliud nisi de adventu illius cogitare debemus? Vita enim nostra naviganti est
d similis: [d] is namque qui navigat; stet, sedeat, jaceat. Vadit, qui impulsu navis ducitur. Ita ergo & nos sumus, qui sive vigilantes, sive dormientes, sive tacentes, sive loquentes, sive ambulantes, sive volentes, sive nolentes, per momenta temporum quotidie ad finem tendimus. Cum igitur finis nostri dies advenerit, ubi nobis erit omne quod modo cum tanta cura quæritur, & cum solicitudine congregatur? Non ergo honor, non divitiæ quærendæ sunt, quæ dimittuntur. Sed si bona quærimus, illa diligamus quæ sine fine habebimus. Si autem mala pertimescimus, illa timeamus, quæ a reprobis sine fine tolerantur.

Hoc ipsum vero esse in obsequio piissimi Principis, quanta est mentis occupatio in appetitu terrenæ gratiæ, & quantus est timor ne hæc eadem gratia perdatur, si adepta fuerit? Perpende ergo quæ pœna sit, aut prosperitatis desiderio fatigari, aut adversitatis timore pavescere. Unde magis suadeo, ut Magnitudo vestra in suo proposito quondam, in pauco tempore delectabili [e] receptaculo peregrinationis vivere studeat, & quietam ac tranquillam vitam ducere, sacris lectionibus vacare, cœlestia verba meditari, in æternitatis amore se accendere, de terrenis rebus secundum vires bona opera agere, & regnum perpetuum in eorum remuneratione sperare. Sic autem vivere, jam in æternitatis vita partem habere est. e

Hæc, Magnifice Fili, loquor, quia multum te diligo. Et quia procellas [f] & fluctus tendis, verborum meorum funibus te ad littus revoco: & si trahentem sequi volueris, quæ pericula evaseris, quæ gaudia inveneris, in ipso quietis tuæ littore positus agnosces. f

Præterea gratias ago quia me de duabus personis, quæ [g] cum glorioso Callicino venerunt, cautum reddere studuistis, quamvis personæ ejus quam prius Magnitudo vestra nominavit, jam in malis non modicum experimentum tenemus. Sed quia mala sunt tempora, omnia cum gemitu portamus. Omnipotens autem Deus sua vos protectione custodiat, detque vobis & hic bene agere, & apud se in perpetuum [h] in æterna gloria gaudere. g h

NOTÆ AD EPIST. XXIX.

a In vulgatis additur *Scholastico*, quod minime legitur in Vat. Anglic. Corb. Colb. &c.

b Hæc epistola Andream a fluctibus mundanis ad quietis Christianæ litus revocat. Idipsum fere reperio apud sanctum Augustinum l. de catechizand. rudibus cap. 16. *Nam in hac vita homines magnis laboribus requiem quærunt & securitatem, sed pravis cupiditatibus non inveniunt; volunt enim requiescere in rebus inquietis, & non permanentibus*, &c. Pergat lector ad finem usque capitis. *Gussanv.*

c In vulgatis, *quare nescio occupari.*

d Ita melius Mss. Vat. Norm. Anglic. Reg. Corb. &c. quam excusi, ubi legitur, *is namque qui navigat, stat, sedet, jacet, vadit*. Sensus hic est: qui navigat, sive stet, sive sedeat, sive jaceat, semper vadit, & ad portum properat, navi qua vehitur ventis abrepta. Quæ subjiciuntur: *ita ergo & nos sumus*, &c. mentem piissimi Doctoris satis ostendunt.

e Norm. Reg. Corb. & tres Vatic. *acceptaculo.*

f Editi, *& fluctus cordis.*

g In tribus Vatic. & Reg. *Gallinico*. In editis *Gallitio*. Fortasse Callinicus est quem Italiæ Exarchum fuisse discimus ex ep. nona lib. IX. Ind. II. & ex aliis plurimis monumentis; verum nomina in Mss. varie torquentur; idemque potuit scribi *Callinicus* & *Callicinus*, per levem transpositionem.

h Vulgati, *in æterna vita.*

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

Al. XXVII. Lib. 1. ep. 5.

EPISTOLA * XXX.

Ad Narsam Religiosum.

Afflictum consolatur. A Christiano adversa non recusanda ostendit. Cur Monasteriorum incolis, aliisve Constantinopoli degentibus non scribat. Gaudet de Esychiæ transitu. Domnæ Dominicæ quid agendum. Mittit munuscula. Anatolium commendat.

Gregorius Narsæ Religioso.

CUm Romanum defensorem ad urbem regiam mitterem, diu scripta vestra [a] requisivit, sed inveniri minime potuerunt: postmodum vero inter multas aliorum epistolas sunt inventa, in quibus mihi Dulcedo vestra suas afflictiones & tribulationes spiritus indicat, & adversitates malorum hominum manifestat. Sed rogo, in his omnibus revoca ad mentem hoc quod & credo quia nunquam oblivisceris: *Quia omnes, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur.* (2. Tim. 3. 12.) Qua in re ego fidenter dico, quia minus pie vivis, si minus persecutionem pertuleris. Idem quoque doctor gentium quid aliud discipulis dicat audiamus: *Ipsi scitis, fratres, nostrum introitum ad vos, quia non inanis fuit, sed ante passi & contumeliis affecti.* (1. Thess. 2. 1.) Ecce, Dulcissime Fili, prædicator sanctus ingressum suum vacuum fuisse perhibuit, si contumelias non pertulisset: & tua caritas [b] dicere bona vult, sed mala perpeti recusat. Unde necesse est, ut [c] inter adversa se strictius accingat, ut desiderium ad amorem Dei atque studium [d] bonæ operationis ipsa plus adversitas augeat. Sic semina messium gelu cooperta fertilius germinant: sic ignis flatu premitur ut crescat. Scio quidem quia ex tot malarum linguarum sermonibus perversis tempestatem validam pateris, in mente contradictionum fluctus sustines. Sed redeat ad animum quod per Psalmistam Dominus dicit: *Exaudivi te in abscondito tempestatis, probavi te ad aquas contradictionis.* (Ps. 80. 8.) Si enim inter contradicentes ea quæ Dei sunt egeris, tunc verus operator probaris.

Dulcissima autem vestra Caritas mihi scripsit, ut monasteriis quæ per orationes & magisterium vestrum a filio nostro domno Paulo instituta sunt, aliquid admonendo scriberem. [e] Sed si Dei sunt vasa, scio quia per compunctionis gratiam fontem sapientiæ intus habent, & meæ siccitatis guttas parvulas suscipere non debent. Perfecta vero vestra sapientia recolit, quia in paradiso pluvia non fuit, sed fons ascendebat de medio paradisi, qui irrigaret faciem terræ. Illæ ergo animæ quæ per compunctionis gratiam fontem in semetipsis habent, de aliena lingua pluviam necessariam non habent.

Per scripta autem vestra mihi transitum domnæ Esychiæ nuntiastis: & magna exsultatione gavisus sum, quia illa bona anima feliciter ad suam patriam pervenit, quæ in patria laborabat aliena. Gloriosas autem filias meas domnam Dominicam, & domnam Eudochiam mea vice salutate. Sed quia prædictam domnam Dominicam jam diu est quod audio Præpositam factam, in hoc circa eam vestra Caritas vigilet, ut quia jam servire in labore terreni palatii non compellitur, omnes mundi hujus strepitus perfecte fugiat, to-

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

totam se Deo conferat, nihil de se extra se relinquat: sed & quantas valet animas, in Creatoris sui servitium colligat; ut earum mentes per verbum ejus gratiam compunctionis accipiant, & tanto celerius ipsa ab omnibus peccatis suis absoluta sit, quanto per ejus vitam & linguam etiam aliarum animæ peccatorum suorum nexibus eruperint. Quia autem nemo hominum in hoc mundo sine peccato est; & quid est aliud peccare nisi a Deo fugere; fiducialiter dico etiam eamdem filiam meam peccata aliqua habere. Ut ergo Dominæ suæ, id est æternæ sapientiæ perfecte satisfaciat, quæ sola fugit, cum multis redeat. Aversionis enim suæ culpa nulli imputabitur quæ revertens lucrum reportat.

Domnum autem Alexandrum, & domnum Theodorum mea per vos peto vice salutari. Quod vero scribitis, ut excellentissimæ filiæ meæ [f] domnæ Gurdiæ, & sanctissimæ filiæ ejus domnæ [g] Theoctistæ, & magnificis earum hominibus domno Marino, & domno Christidoro scribere debeam, eosque aliquid de anima sua admonere, bene scit dulcissima vestra Magnitudo, quia hodie in Constantinopolitana civitate, [h] qui de Latino in Græcum dictata bene transferant, non sunt. Dum enim verba custodiunt, & sensus minime attendunt; nec verba intelligi faciunt, & sensus frangunt. Pro qua re prædictæ filiæ meæ domnæ Gurdiæ breviter scripsi: nam cæteris tacui. Duas autem [i] camisias, & quatuor [k] oraria vobis transmisi, quæ prædictis viris ex benedictione sancti Petri peto humiliter offerri. Præterea quidam moriens unum mihi puerulum dimisit: de cujus anima cogitans, eum Dulcedini vestræ transmisi, ut in ejus vivat in hac terra servitio, per quem ad libertatem cœli valeat pervenire. Dilectissimum autem filium meum Anatolium Diaconum, quem ad facienda responsa Ecclesiæ in urbem regiam transmisi, peto ut frequenter dulcissima vestra Caritas visitet; ut post labores quos in causis secularibus patitur, in verbo Dei vobiscum requiem inveniat, & quasi quondam candido linteo ejusdem laboris terreni sudorem detergat. Quem personis omnibus, quæ vobis notæ sunt, commendate: quamvis scio quia si perfecte cognoscitur, commendatione non eget. Vos autem quantum sanctum Petrum Apostolum, quantum me diligitis, in ipso monstrate. Omnipotens autem Deus dulcissimam mihi Caritatem vestram ab interioribus hostibus exterioribusque custodiat; & quando ei placuerit, ad cœlestia vos regna perducat.

NOTÆ AD EPIST. XXX.

a Ita Mss. Vat. Norm. Corb. &c. ubi editi habent, *requisivi*.

b Al. *dici bona*, ut legitur in Norm. Corb. Vatic. D. &c.

c Vatic. A. *inter adversa iis se strictius*.

d Turon. Reg. & tres Vatic. *bonæ admonitionis*.

e In Aud. Pratell. Reg. & tribus Vatic. *sed si de via sunt*. In Vat. B. *sed si de via sunt Dei*.

f Mauricius Imperator sororem habuit nomine Gurdiam sive Gordiam, quæ ex Simocatta l. 8. c. 13. Philippo duci Orientis nuptui data est, post Mauricii necem a Phoca Chrysopolim relegato. Num eadem sit Gurdia quæ Marino primum, deinde Philippo nupserit, inquirant alii.

g Theoctista hæc alia a Theoctista sorore Mauricii Imper. Nam quæ hic commemoratur filia fuit Gurdiæ; Theoctista vero Mauricii Soror, ad quam ep. XXVI. libri hujus, & quinta libri primi, matrem habuit Johannam. Vide Moschum cap. 128.

h In recent. *qui de Græco in Latinum, & de Latino in Græcum*.

i Gre-

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

i Greci recentiores hanc vocem usurpant pro veste, ὁ ἐπὶ καμάτων χιτών. Codinus de Lectoribus loquens: μετὰ τῶν ἱματίων καὶ ἐπιρριπταρίων αὐτῶν φοροῦντες καὶ καμίσια ἐπάνω τῶν ἱματίων. Et alibi de Psaltis: εἰσέρχονται καὶ οἱ ψάλται μετὰ τῶν ἐπιρριπταρίων καὶ καμισίων αὐτῶν, &c. In Dialogis; sancti Gregorii legimus ὑποκαμίσιον, pro tunica interiori. Victor Uticensis de persecutione Vandalica camisias memorat. *Gussanv.* Vide Card. Bona de rebus liturgicis l. 1. c. 24. §. 4.

k Orarium hic sudarium est seu linteum quo facies abstergitur. Longum erat magis quam latum, instar fasciæ. Ex hac autem forma oblonga, translatum hoc vocabulum in Ecclesiam; & sacræ stolæ tributum suspicatur Card. Bona lib. 1. de rebus Liturgicis c. 24. §. 6. ubi de Orario plura.

Al. XXVII.

EPISTOLA XXXI.

Ad Cyriacum Episcopum.

De submovendo profano vocabulo, ut pax Ecclesiæ conservetur, & scandala multorum auferantur.

Gregorius Cyriaco Episcopo Constantinopolitano.

a SCripta Beatitudinis vestræ suscepimus, quæ nobis [a] non linguæ, sed animæ verba loquebantur. Aperiebant etenim mentem, quæ tamen mihi clausa non erat, quia per memetipsum suavitatis ipsius experimentum tenebam. Unde omnipotenti Deo incessanter gratias refero, quia si erga nos in corde vestro virtutum mater caritas permanet, bonorum operum ramos nunquam amittitis, qui ipsam bonitatis radicem tenetis. Oportet ergo ut mihi atque omnibus fratribus vestris ejusdem caritatis pulchritudinem in hoc primum opere monstretis, ut verbum superbiæ, per quod grave scandalum in Ecclesiis generatur, auferre festinetis, hoc modis omnibus implentes quod
Ephes. 4. 3. scriptum est: *Soliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* Et
1. Tim. 5. 14. rursus: *Nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.* Tunc
b enim ostensa caritas vera est, si [b] per typum superbiæ inter nos schisma non fuerit. Ego enim Jesum testem invoco in anima mea, quia a summo usque ad ultimum nulli hominum dare scandali occasionem volo. Omnes magnos esse, & honorabiles cupio, quorum tamen honor honori omnipotentis Dei non detrahat. Nam quisquis se contra Deum honorari appetit, mihi honorabilis non est. Sed ut cognoscatis quam erga vestram Beatitudinem habeam voluntatem, dilectissimum filium meum Anatolium Diaconum ad piissimorum Dominorum vestigia transmisi, qui eorum pietati ac vestræ Fraternitati satisfaciat; quia nulli in hac causa nocere appeto, sed humilitatem Deo placitam, & sanctæ Ecclesiæ concordiam custodire. Et quia hostis omnipotentis Dei Antichristus juxta est, studiose cupio ne proprium quid inveniat non solum in moribus, sed etiam in vocabulo Sacerdotum. Ea ergo quæ novo modo introducta sunt, ipso ordine quo illata sunt, auferantur, & pax nobis illibata in Domino permanebit. Nam quæ erit inter nos dulcedo, quæ caritas, si nosmetipsos voce refovemus, & rebus pungimur? Hoc ergo vestra Sanctitas agat, ut bona quæ dicitis, nos in cordis medulla sentiamus; quatenus dum in unanimitate corda fuerint Sacerdotum, pro piissimorum Dominorum vita deprecantes, tanto citius exaudiri mereamur, quanto & orationes vestras ante Dei oculos pax illuminat, & discordiæ macula non obscurat.

NO-

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

NOTÆ AD EPIST. XXXI.

a Idem epist. 24. nunc l. 1. *Guss.*
b In Norm. & aliis *per typhum*, De hac voce l. 23. Moral. n. 25.

EPISTOLA * XXXII.

Al. XXIX.

Ad Anastasium Presbyterum.

De contentione tolenda quæ inter Patrem monasterii, quod Neas dicitur, & Jerosolymorum Episcopum exorta erat.

a Gregorius [a] Anastasio Presbytero.

b QUia bonus homo de bono thesauro cordis sui bona proferat, hoc tua Caritas & [b] semper vivendo, & modo mihi in epistola sua loquendo monstravit: in qua inveni duos quosdam de virtuibus litigantes, te videlicet pro caritate, atque alium pro timore & humilitate contendere. Et quamvis in multis occupatus, quamvis Græcæ linguæ nescius, in contentione tamen vestra judex resedi: sed requisita veritate, in meo judicio contradictorem tuum ipse vicisti per apostolicam sententiam, quam vobis contendentibus protuli: *Quia timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem. Quoniam timor pœnam habet: qui autem timet, non est perfectus in caritate.* (1. Joh. 4. 18 Johan. Diac. l. 4. c. 61. Grat. dist. 40. c. 4.) Tua itaque Fraternitas, quantum in caritate perfecta sit, scio. Et quia omnipotentem Deum multum diligit, oportet ut de proximo multum præsumat. Non enim loca vel ordines Creatori nostro nos proximos faciunt, sed eis nos aut merita bona jungunt, aut mala disjungunt. Quia ergo adhuc incertum est quis interius qualis sit, cur non audebas scribere, dum inter me & te quis sit superior ignores? Et quidem bene te vivere scio, me autem multis oneratum peccatis novi. Sed etsi ipse peccator es, me tamen multo melior: quia tu tua tantummodo, ego vero & eorum qui mihi commissi sunt peccata porto. In hoc ergo te altum, in hoc te magnum aspicio, quia ante humanos oculos in magno atque in alto loco minime profecisti: in quo sæpe dum exterius ab hominibus honor tribuitur, ad ima animus mergitur, quia curis discerpentibus gravatur. Tibi autem omnipotens Deus juxta hoc quod scriptum est, *Ascensus in corde disposuit, in convalle lacrymarum.* (Ps. 83. 6.) Multo autem me altior, multo sublimior videri poteras, si neque ducatum monasterii, quod Neas dicitur suscepisses: quia in eodem monasterio, sicut audio, Monachorum quidem species tenetur, multa vero sub sanctitatis habitu secularia aguntur. Sed etiam ad hoc te existimabo cœlesti gratia pervenisse, si ea quæ in loco illo omnipotenti Deo displicent, te fuerint duce correcta.

Sed quia inter Patrem ejusdem monasterii, & Pastorem Jerosolymorum Ecclesiæ semper esse jurgia consueverunt, credo quod omnipotens Deus idcirco Dilectionem tuam & sanctissimum fratrem & consacerdotem meum Amos, esse uno tempore Jerosolymis voluit, ut ea quæ prædixi jurgia tollerentur. Nunc ergo ostendite quantum vos prius amastis. Scio quia utrique abstinentes, utrique docti, utrique humiles estis: unde necesse est ut Salvatoris nostri gloria juxta vocem Psalmi in tym- (Ps. 150. 4.) pa-

An.Chr. 596. 597. Greg.7.

c

pano & choro laudetur. [c] In tympano etenim sonus ex pelle sicca est, in choro vero vocum concordia. Quid igitur per tympanum, nisi abstinentia: quid per chorum, nisi unanimitas designatur? Quia ergo per abstinentiam Dominum laudatis in tympano, peto per unanimitatem laudetis in choro. Per semetipsam quoque Veritas dicit: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos.* Quid per sal nisi sapientia designatur, Paulo attestante qui ait: *Sermo vester in gratia semper sale sit conditus?* Quia ergo per doctrinam verbi cœlestis sal habere vos novimus, restat ut per caritatis gratiam etiam inter vos pacem toto corde teneatis. Hæc, Carissime Frater, dico, quia utrosque vos multum diligo, atque omnino pertimesco ne orationum vestrarum sacrificia, ex aliqua inter vos dissensione maculentur.

Marc 9. 49.

Coloss. 4. 6.

Benedictionem vero quam & prius per Exhilaratum [d] Secundicerium, & postmodum per Sabinianum Diaconum transmisistis, cum gratiarum actione suscepi: quia de sancto loco decuit vos sancta transmittere, & cui assidue ministratis, ex vestro ipso munere demonstrare. Omnipotens Deus sua vos dextera protegat, atque a malis omnibus servet illæsos.

d

NOTÆ AD EPIST. XXXII.

a In edit. Guss. *Athanasio*, reluctantibus Mss. & aliis super excusis. Fefellit Gussanvillæum quod in vulgatis legitur *Presbytero Isauriæ*. Nempe non dubitavit quin is esset Athanasius Presbyter, ad quem exstat ep. 67. lib. VI. At ille in Mss. constanter appellatur *Athanasius*, eratque Isauriæ Presbyter: iste vero de quo nunc agimus, miro Mss. consensu appellatur *Anastasius* & quidem Ecclesiæ Jerosolymitanæ potius Presbyter, quam Isauriæ censendus videtur.

b Recent. ed. *spiritualiter vivendo*, contra Mss. fidem, & sancti Scriptoris scopum: qui oponit *semper*, & *modo*; piam vitam qua semper loquebatur Anastasius, & epistolam, qua nuper Gregorium allocutus fuerat.

c Præivit sanctus Augustinus in Ps. 67. *Tympana fiunt ex corio siccato & extento.* Et in Psal. 149. *In tympano corium extenditur, in psalterio chordæ extenduntur, in utroque organo caro crucifigitur.* Et infra: *Extendatur in ligno, & siccetur concupiscentia carnis; nervi quanto plus fuerint extenti, tanto acutius sonant*, &c. *Guss.*

d Supra diximus de primicerio: scilicet l. III. ep. 22. in notis. Alii dicunt secundocerium. Occurrit ea vox in Codino pluries, & in notitia Imperii. *Gussanv.*

Al. XXX.

EPISTOLA * XXXIII.

Ad Mauricium Augustum.

Contendit se temere indiscretum nominatum fuisse, quod Cyriacum Episcopum Constantinopolitanum, qui universalem se nominat, reprehenderit.

Gregorius Mauricio Augusto.

DOminorum Pietas provida ne quid fortasse scandali in unitate sanctæ Ecclesiæ ex Sacerdotum dissensione generari potuisset, semel ac bis me admonere dignata est, ut Responsales fratris & consacerdotis mei Cyriaci benigne susciperem, eosque ad remeandum citius relaxarem. Et licet, Piissime domine, apte & provide cuncta præcipiatis, ego tamen invenio quia eorum judicio indiscretus esse ex hac

ta-

tali admonitione reprehendor. Numquidnam si ex superbo ac profano vocabulo meus non in modico est animus vulneratus, tantæ indiscretionis esse potui ut nescirem [a] quid unitati fidei, quid concordiæ Ecclesiasticæ deberem, & fratris mei Responsales & Synodicam epistolam suscipere cujus libet causæ amaritudine interveniente recusarem? Absit hoc. Nimis mihi fuerat desipuisse sic sapere. Aliud namque est quod conservandæ unitati fidei, atque aliud quod debemus compescendæ elationi. Distinguenda ergo erant tempora, ne prædicti fratris mei ex quolibet articulo [b] novitas turbaretur. Unde & Responsales ejus cum magno affectu suscepi. Quidquid debui caritatis exhibui, meliusque eos quam consuetudo prisca fuerat, honoravi, & mecum feci eos sacra Missarum solemnia celebrare: quia sicut meus Diaconus ad exhibenda sancta mysteria illi non debet ministrare, qui elationis culpam aut commisit, aut commissam ab aliis ipse non corrigit, ita ministri illius in celebratione Missarum mihi adesse debuerunt, qui custodiente Deo, in superbiæ errorem non cecidi. Eumdem vero fratrem & coepiscopum meum studiose admonere curavi; ut si habere pacem omnium concordiamque desiderat, ab stulti vocabuli se appellatione compescat. De qua re mihi in suis jussionibus Dominorum Pietas præcepit, dicens, ut pro appellatione frivoli nominis inter nos scandalum generari non debeat. Sed rogo ut imperialis Pietas penset, quia alia sunt frivola valde innoxia, atque alia vehemeneter nociva. Numquid non cum se Antichristus veniens Deum dixerit, frivolum valde erit, sed tamen nimis perniciosum? Si quantitatem sermonis attendimus, duæ sunt syllabæ: si vero pondus iniquitatis, universa pernicies. Ego autem fidenter dico, quia quisquis se universalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit. Nec dispari superbia ad errorem ducitur, quia sicut perversus ille, Deus videri vult super omnes homines: ita quisquis iste est, qui solus Sacerdos appellari appetit, super reliquos Sacerdotes se extollit. Sed quoniam Veritas dicit: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur*; (Luc. 14. 11. & 18. 14.) scio quia quælibet elatio tanto citius rumpitur, quanto amplius inflatur. Illis ergo Pietas vestra præcipiat, ne quod [c] per appellationem frivoli nominis scandalum gignant, qui in superbiæ [d] typum ceciderunt. Nam peccator ego, qui auctore Deo humilitatem teneo, admonendus ad humilitatem non sum. Omnipotens autem Deus serenissimi domini nostri vitam & ad pacem sanctæ Ecclesiæ, & ad utilitatem Reipublicæ Romanæ per tempora longa custodiat. Certi etenim sumus quia si vos vivitis, qui cœli Dominum timetis, nulla contra veritatem superba prævalere permittetis.

NOTÆ AD EPIST. XXXIII.

a In Vat. B. *quid universitati fidei*. Hæc epistola & sequens omittuntur in Vat. C. Exstant in omnibus nostris.

b Ita vet. editi & Mss. peneomnes. Novitas autem hic dicitur propter recens factam Cyriaci provectionem ad Episcopatum. In recent. ed. pro *novitas* legitur *caritas*.

c Vatic. A. & omnes Vatic. *per elationem frivoli nominis*.

d Aliter *typhum*, de qua voce supra dictum ad ep. 31.

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

Al. XXXI.

EPISTOLA * XXXIV.

Ad Eulogium Episcopum.

Romæ susceptos & ad communionem admissos Cyriaci Responsales: suum vero Diaconum Cyriaco, intolerabilis superbiæ reo, communicare non debuisse. Orthodoxam quidem ejus Synodicam: sed in ea damnari Eudoxium quemdam, hactenus, ut ipse putat, indamnatum. Isauriæ Monachos, sub Johanne Cyriaci decessore, de hæresi inique damnatos ostendit.

a Gregorius Eulogio Episcopo Alexandrino, & Anastasio Episcopo Antiocheno [a].

CAritas qua vobis valde constrictus sum, tacere me minime permittit; ut Sanctitas vestra quæcumque apud nos aguntur agnoscat, & falsis rumoribus non decepta, suæ justitiæ atque rectitudinis viam, sicut perfectæ cœpit, perfectius teneat. Responsales siquidem fratris & consacerdotis nostri Cyriaci venientes, ejus ad me Synodicam detulerunt epistolam. Et quidem inter nos & ipsum, sicut vestra Beatitudo novit, propter appellationem profani nominis, est gravis discordia, sed in causa fidei transmissos Responsales ejus existimavi esse suscipiendos: ne culpa elationis quæ in Constantinopolitana Ecclesia pene contra omnes Sacerdotes exorta est, dissensionem fidei & rixam Ecclesiasticæ faceret unitati. Eosdem vero Responales, quia hoc omnino humiliter precabantur, Missarum solemnia [b] mecum celebrare
b
Sup. ep. 33. feci: quia sicut & serenissimo domno Imperatori intimare studui, Responsales fratris & consacerdotis nostris Cyriaci mihi communicare debuerunt, quia auctore Deo in elationis errorem non cecidi. Meus vero Diaconus cum prædicto fratre nostro Cyriaco Missarum solemnia celebrare non debet: quia per profanum vocabulum culpam superbiæ aut commisit, aut sequitur: ne si, quod absit, [c] procedit ei in tali elatione posito, vanitatem stulti nominis confirmare videamur. Eumdem vero fratrem admonere studui, ut sese a tali elatione corrigat: quia si hanc non correxerit, pacem nobiscum nullo modo habebit.
c

Præterea idem frater noster omnia in suis Synodicis catholice, Deo auctore, locutus est. Quemdam vero [d] Eudoxium damnavit, quem neque in Synodis damnatum invenimus, neque a decessoribus ejus in suis Synodicis reprobatum. Et canones quidem Constantinopolitani Concilii Eudoxianos damnant; sed quis fuerit eorum auctor Eudoxius, minime dicunt. Romana autem Ecclesia eosdem canones vel gesta Synodi illius hactenus non habet, nec [e] accepit: in hoc autem eamdem Synodum accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum. Reliquas vero hæreses, quæ illic memoratæ sunt, ab aliis jam Patribus damnatas reprobat. [f] De Eudoxianis vero nihil hactenus agnovit. In historia autem Sozomeni, de quodam Eudoxio qui Costantinoplitanæ Ecclesiæ Episcopatum arripuisse dicitur, aliqua narrantur. Sed ipsam quoque historiam Sedes apostolica suscipere recusat, quoniam multa mentitur, & Theodorum Mopsuestiæ nimium laudat, atque usque ad diem obitus sui magnum doctorem Ecclesiæ fuisse perhibet. Restat ergo ut si quis illam historiam recipit, Synodo quæ piæ memoriæ Justiniani temporibus de tribus capitulis facta est, contra-
d
e
f

tradicat. Qui vero huic contradicere non valet, illam historiam necesse est ut repellat. In Latina vero lingua de hoc Eudoxio nunc usque, neque in Philastro, neque in beato Augustino, qui multa de hæresibus conscripserunt, neque in aliis Patribus aliquid invenimus. Caritas igitur vestra si quis apud Græcos probatorum Patrum de eo sermonem fecit, suis mihi epistolis [g] innotescat.

g

Præterea ante triennium, cogente causa monachorum Isauriæ, qui hæretici accusabantur, satisfaciens mihi quondam frater & consacerdos meus domnus Johannes litteras misit, quibus nitebatur ostendere eos Ephesinæ Synodi definitionibus contradixisse; & velut ex eadem Synodo certa nobis quibus ipsi obsisterent, [h] capitula destinavit. Inter alia autem scriptum illic continebatur de Adæ anima, quia in peccato mortua non fuerit, eo quod diabolus in cor hominis non ingrediatur; & si quis hoc dixisset, anathema esset. Quæ cum mihi relecta fuissent, valde contristatus sum. Si enim Adæ, qui primus peccavit, anima in peccato mortua non est, quomodo de ligno vetito ei dictum est: *In quacumque die comederitis ex eo, mortem moriemini?* Et certe comedit Adam & Eva de ligno vetito, & tamen in carne sua ultra nongentos annos postmodum vixerunt. Constat itaque quia in carne non est mortuus. Si ergo in anima mortuus non est, quod dici nefas est, falsam sententiam de illo protulit Deus, qui dixit quia qua die comederet, moreretur. Sed absit hic error, absit a vera fide. Nos enim primum hominem, qua die peccavit, anima mortuum dicimus, atque per hunc omne genus humanum in hac mortis & corruptionis pœna damnatum. Per secundum vero hominem, & modo a morte animæ, & postmodum ab omni corruptione carnis in æterna resurrectione liberari nos posse confidimus: [i] Sicut autem & prædictis Responsalibus diximus, Adæ animam peccato mortuam dicimus, non a substantia vivendi, sed a qualitate vivendi. Quia enim aliud est substantia, atque aliud qualitas, non est ejus anima ita mortua, ut non esset: sed ita mortua, ut beata non esset. Qui tamen Adam postmodum per pœnitentiam ad vitam rediit.

h

Genes. 2. 17.

i

Quod vero diabolus cor hominis ingrediatur, si Evangelio creditur, non negatur. Ibi enim scriptum est: *Et post buccellam introivit in eum satanas.* Et rursus ibi dicitur: *Cum diabolus jam se misisset in cor Judæ, ut traderet eum Judas.* Hoc autem qui negat, in Pelagianam hæresim cadit. Quia ergo perscrutantes Ephesinam Synodum, nihil in ea tale invenimus contineri, de Ravennati quoque Ecclesia vetustum valde codicem ejusdem Synodi ad nos deferri fecimus, & Synodo quam habemus, eum ita concordare invenimus, ut in nullo discreparet, & nihil aliud contineret in definitione anathematis & reprobationis, nisi quod duodecim capitula beatæ memoriæ Cyrilli reprobant. Hanc autem totam rationem multo latius subtiliusque prædictis Responsalibus ejus in præsenti positi reddidimus, atque eis plenissime satisfecimus. Igitur ne vel hæc, vel aliqua similia illic surrepant, quæ sanctam Ecclesiam scandalizent: necesse nobis fuit hæc ipsa Sanctitati vestræ indicare. Et quamvis fratrem & coepiscopum nostrum Cyriacum noverimus orthodoxum: tamen propter alios cauti esse debemus, ut antequam ad publicum prodeant, errorum semina conculcentur.

Joh. 13. 27
Ibid. v. 2

Scripta autem vestræ Sanctitatis communi filio Sabiniano Diacono veniente suscepi. Sed quia horum lator jam ad egrediendum paratus, retineri non potuit, ad hæc Responsali meo Diacono veniente respondebo.

NO-

An.Chr. 596. 597. Greg. 7.

NOTÆ AD EPIST. XXXIV.

a In Norm. Corb. Reg. & aliis additur, a paribus.

b Abest *mecum* a Corb. Vatic. D. & Norm. pene omnibus.

c De hujus verbi sensu jam alibi diximus. Consule notam Menardi 471. ad Lib. Sacram.

d De eo sup. ep. 4. ad Cyriacum.

e Constantinopolitanos canones ad disciplinam spectantes & præsertim tertium non acceperat Romana Ecclesia, quod illo canonem Nicænum 6. violari censeret. Eadem de causa Chalcedonenses canones impugnaverat Leo I. quod nempe 28. primarum sedium termini a Nicænis Patribus constituti convellerentur. Vide epist. illius 78. 79. &c. *edit. Quesnel. Maur.* Suspicatur de Marca in Concord. l. 5. c. 21. n. 14. hunc S. Gregorii locum in mendo cubare. Suspicatur, quia superiores Pontifices sine ulla exceptione loquuntur, & Dionysii collectio jam tum recepta erat in Ecclesia Rom. Hincmarus tamen eodem modo hunc locum citat, in opusc. IV. cap. 24. At in dissert. de veter. coll. Can. n. 17. aliter rem explicat, putatque obtinuisse adhuc veterem collectionem auctoritate Leonis Papæ elaboratam post Chalcedonense Concilium, in qua 3. illi Canones CPolitani non erant. E. V.

f Mirum sane, quandoquidem præter Sozomenum, Socrates ac Theodoretus qui ab Eusebio Græcam historiam scripserunt, Eudoxii & Eudoxianorum non semel meminerint. Immo (ut de Basilio, Gregorio Nazian. atque Epiphanio taceamus) Athanasius orat. 1. contra Arian. l. de Synodis. A quibusnam vero Græcam mutuabimur historiam, nisi a Græcis hominibus? Id quidem fecerat Cassiodorus qui tripartitam historiam multis ante S. Gregorium annis Latine ediderat, ex Socrate, Sozomeno, ac Theodoreto compactam, Epiphanii Scholastici versione adjutus quam legere potuerant Romani.

g Id præstitit Eulogius, scilicet Eudoxium a Basilio, Gregorio Naz. atque Epiphanio damnatum ostendit, ut videre est l. 8. ep. 30.

h Ex pseudo-Ephesina Synodo a Johanne Antiocheno & aliis tum Nestorii tum Pelagii & Cœlesti fautoribus celebrata, desumta fuisse capitula hæc, docet ep. 49. l. IX. Vide l. VI. Indict. 14. ep. 14. *Maur.* Baronii sententiam de pseudosynodo Ephesina, quam ille habet ad annum 431. nu. 78. sequuntur Jansenius, Vossius, Usserius, aliique nonnulli. Pelagiana etenim sententia de Anima Adæ, in vera Synodo Ephesina Pelagium non fuisse damnatum peremtorio decreto, ostenderet. Norisius lib. 2. c. 9. H. Pel. putat Ephesinam Synodum hic fuisse ab hæretico quodam vitiatam. Melius Lequienius in notis ad lib. de hær. S. Joh. Dam. nu. 80. *Quamvis catholica sententia sit*, inquit, *animam Adæ peccato mortuam esse, & Diabolum in cor illius qui peccat, ingredi: attamen hæc blasphema sunt, juxta Massilianorum sensum. Scilicet duas in quolibet homine animas ponebant, communem unam, cœlestem alteram: qua per peccatum exclusa, mortuus homo censeretur. Insuper Diabolum cum homine peccatore ὀυσιωδῶς substantialiter conjungi, nec ulla baptismi alteriusve Sacramenti virtute abigi, nisi per orationem. Hæc Gregorium latuerant, cum lues ista ad occiduas partes non penetrasset*. E. V.

i Excusi minus congrue, *sic autem*.

Al. XXXII

EPISTOLA * XXXV.

Ad Dominicum Episcopum.

Corripiat monachos regularem disciplinam fuga eludentes, atque impune vagantes. Episcopos ab illis defensandis deterreat.

Gregorius Dominico Episc. Carthaginensi.

Licet Fraternitatem tuam erga monasteriorum curam pastorali vigilantia credamus esse solicitam: ea tamen quæ de monasterio in Africana provincia posito cognovimus, vobis necessario prævidimus indicare. Queritur autem [a] Cumquodeus Abbas lator præsentium, a

tium, quia siquando Monachos, quibus præesse dignoscitur, sub regulari voluerit disciplina restringere, monasterium temere deserant, & licite quocumque voluerint vagantes exsistant. Quia ergo hoc & ipsis omnino perniciosum est, & aliis perditionis monstrat exemplum, hortamur Fraternitatem vestram, ut si ita est, Ecclesiasticam in illos correptionem exerceat, & congrua eos ultione a tali proculdubio præsumtione [b] suspendat; atque ita ad obediendum salubri provisione superbientes animos jugo disciplinæ subjiciat, ut quos ad hujus pravitatis excessum eorum poterat imitatio provocare, emendatio a culpa revocet, & suis, ut dignum est, doceat præpositis obedire. Quia vero a quibusdam Episcopis excedentes Monachos perhibet defensari; Fraternitas vestra in hoc studeat esse solicita, & eos a tali defensione, sua modis omnibus interminatione compescat. [c] Mense Julio, Indictione xv.

NOTÆ AD EPIST. XXXV.

a Similia nomina a Deo desumta familiaria erant Afris, ut patet ex Augustino & ex notitia Africæ, in qua plurimi recensentur Episcopi *Quod vult Deus* appellati. Consule nostrum Theod. Ruinart, in hist. Vandalicæ persecut.

b Excusi, *coerceat*. Sequimur omnes Vat. Norm. &c.

c Id non legimus nisi in Turon. S. Gat. & in Vatic. A. & B.

Al. xxxiii.

EPISTOLA * XXXVI.

Ad Dynamium & Aureliam.

Orationi, lectioni, & operibus bonis semper intenti, ad meliora proficiant. Codicem pollicetur.

Gregorius [a] Dynamio & Aureliæ per Franciam.

SCriptorum vestrorum pagina lectione percursa magnam nobis studio vestro contulit indicato lætitiam: quia per hoc quod vos sacræ lectionis pabula quærere, & supernæ patriæ desiderare gaudia nuntiavit; Dilectionem vestram religiosam conversationem non solum amare nomine, sed etiam tenere vita monstravit. Et quoniam desiderata vos adepturos esse confidimus, vehementi vobis cor nostrum exsultatione congaudet. Nam quia hujusmodi desiderium gratia divina non deserat, ipsa nos Veritas testimonio suæ vocis informat, dicens: *Omnis qui quærit, invenit: qui petit, accipit; & pulsanti aperietur*. (Matth. 7. 8. Luc. 11. 12.) Hac itaque fulti certudine, de ejusdem Redemtoris nostri misericordia nihil ambigere, sed spe debemus indubitata præsumere. Nec enim muneris sui largitate frustrabitur, sed vires obtinendi prorsus indulget, qui velle concessit. Nam jam hoc ipsum desideranter apetere, donum est. Quia tamen ita de gratia debemus superna præsumere, ut non simus negligentes in oratione vel opere, voce ejusdem Veritatis exprimitur: *Oportet semper orare, & non deficere*. (Luc. 18. 1.) Petamus igitur orando, quæramus legendo, pulsemus operando. Sit igitur mens vigilans, sit undique suspecta, sit ubique solicita, ut insidiantis possit semper laqueos præcavere. Sed quia quanto hostis noster cautum contra se unumquemque cognoscit, tanto corda sibi resistentium subtili molitur arte subvertere, omni-

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

mnipotentem Dominum assiduis lacrymis & deprecatione poscamus, ut nos veneni ejus non sinat infectione corrumpi; sed contra certamina & latentes suggestiones quas ingerit, potentiæ suæ nos scuto circumtegat; in quo jacula illius illisa frangantur, & cor nostrum percussionis ipsius contactus non vulneret, sed gratiæ suæ dono ejus nobis insidias & intelligere donet & vincere. Codicem vero quem dirigeremus, talem qui vos, ut petistis, instrueret, minime paratum habuimus, sed in subsequenti transmittemus.

NOTÆ AD EPIST. XXXVI.

a Sic legitur in omnibus pene Mss. In Vatic. D. tamen in duobus Teller. pro *Dynamio* legitur *Dynamiæ*. Dynamius jam notus ex ep. 33. l. III. & 12. hujusce l. VII. ubi Dynamius jungitur *Aureliano*, vel *Aurelianæ* ut exhibent Mss. fere omnes. An eadem est *Aurelia* de qua hic, & ista *Aureliana*? An pro *Aureliæ* legendum *Aurelio*? Certe l. XI. ep. 75. inscribitur *Aurelio*, quem S. Gregorius de morte fratris Dynamii, ut conjicit Gussanvillæus, consolatur. Conjecturæ Gussanvillæi suffragatur Hadr. Vales. Rerum Francicarum l. XI. p. 137. Attamen in laudata ep. 75. Dynamii nomen dissimulatur, & fortasse legendum *Aureliæ*, non *Aurelio*. Verum ne nodum hunc solvamus obstat Mss. codicum penuria: nam in solo pene Vatic. A. epistola hæc nobis occurrit.

Al. XXXVI.

EPISTOLA * XXXVII.

Ad Dominicam.

Quod ad Ecclesiæ unitatem redierit congaudet, hortatur ut Romam ad virum suum veniat.

Gregorius Dominicæ uxori Johannis.

LÆtos nos vestræ nimis epistolæ reddiderunt, quod vos unitati Ecclesiæ sociatas Deo protegente cognovimus. Et quidem sicut & ipsæ scribitis, ante hoc facere debuistis, quia talis viri conjugem, nec ad modicum esse decuit a communionis unitate disjunctam. Considerare enim debuistis, Gloriosa Filia, quanta multitudo fidelium in matris Ecclesiæ sinu consistat, quantisque virtutibus Sacerdotes, qui in ista fide defuncti
a sunt, corruscarunt, vel [a] quanta ad corpora sua miracula faciant, atque eos nos non dijudicare, sed plus tantis viris ac Sacerdotibus quam tibi credere debuisti. Inter hæc tamen omnipotenti Deo gratias agimus, quia ita cordi vestro lumen suæ veritatis infudit, ut erroris sui pulsa caligine, rectam vobis viam, quam sequi & tenere debeatis, ostenderet. Gloriosum autem conjugem vestrum quousque vivimus, a nobis dimittere nolumus: & ideo eum ad vos reverti nullatenus confidatis. Et quidem ipse ad vos venire desiderat, sed postquam in civitate Romana est, non potest, non ei licet: quia amoris nostri omnino tenetur vinculis alligatus. Melius est ergo ut vos ad eum venire modis omnibus festinetis: quia caput suum potius membra & sequi debent, &
[b] quocumque fuerit, comitari. b

NO-

NOTÆ AD EPIST. XXXVII.

a Ed. recent. *vel quanta adhuc.* b Excusi, *quocumque iverit.*

EPISTOLA * XXXVIII.

*Al. XXXV.

Ad Donum Episcopum.

Faustino quindecim argenti libras, aut ex Ecclesiæ pecunia, aut e sacratis vasis, in filiarum redemtionem tribuat.

a Gregorius [a] Dono Episcopo Messanensi.

Grat. 21. q. 2. c. 14. Et sacrorum. ep. 17. l. 9. ET sacrorum canonum, & legalia statuta permittunt ministeria Ecclesiæ pro captivorum esse redemtione vendenda. Et ideo quoniam Faustinus lator præsentium, ut filias suas de jugo potuisset captivitatis exuere, trecentorum triginta solidorum probatur debitum contraxisse, ex quibus triginta redditis, ad reliquæ quantitatis restitutionem eum certum est non posse sufficere: Fraternitatem tuam his hortamus affatibus, ut de argento Meriensis Ecclesiæ, [b] cujus miles esse dignoscitur, quod apud vos est, quindecim ei libras accepto ab eo [c] desusceptto dare modis omnibus debeatis: ut eo venumdato, & restituto debito, necessitate valeat obligationis absolvi. Sed & illud Fraternitas vestra debet esse solicita, ut si quidem de prædicta Ecclesia [d] usuale argentum est, suprascriptam quantitatem accipiat: alioquin de sacratis vos vasis hac in re eam quam prædiximus quantitatem præbere necesse est. Nam sicut omnino grave est frustra Ecclesiastica ministeria venumdare, sic iterum culpa est, imminenti hujusmodi necessitate, res maxime desolatæ Ecclesiæ captivis suis præponere, & in eorum redemtione cessare. Grat. 12. q. 2. c. 16. Sicut omnino.

NOTÆ AD EPIST. XXXVIII.

a Non fuisse Donum hunc Episcopum Messanensem, sed Misenatem aut Mesenatem contendit Rochus Pirrus in notitia Siciliæ, & successisse Benenato, de quo epistol. 31. libr. 2. Indicton. 10. & l. 11. ep. 32. & 33. Id autem probat multis rationibus, & maxime ex eo quod in hac epistola fit mentio Ecclesiæ Meriensis, quæ non est in Sicilia. Non advertit tamen Rochus Pirrus ep. 22. l. 11. quæ scripta est ad Episcopos Siciliæ, in quorum numero est Donus ille, nec Donum potuisse succedere Benenato, de quo longe post fit mentio bis, scilicet ep. 32. & 33. l. 11. Sed & omnes tam Mss. quam editi codices in quatuor epistolis legunt *Messanensi*, aut *Messano*, quod idem est. *Gussanv.*

b Apud Greg. passim Ecclesiæ miles Clericum denotat: hic forte Dominum. Vide Cangium in Glossario; maxime vero sequentis libri ep. 111. in qua fit mentio *cujusdam Ecclesiæ in possessione* Faustini *positæ, diœcesos Consentinæ*. Hæc ut videtur, ipsa erat Ecclesia Meriensis, quam etsi non in Sicilia, sed in Brutiis fuisse inde appareat, male intulit Pirrus non ad Messanensem diœcesim, sed ad Misenatem pertinere. Neutrius erat; sed Miseno quam Messana distabat longius. Immerito tamen arguit Pirrum Gussanvillæus, quod ad nonnullas S. Gregorii epistolas non attendit. Eas enim sibi objicit Pirrus pag. 289.

c De susceptum, est cautio, apocha, nobis *Riceputa*. E. V.

d Quod nos Galli dicimus, *argent monnoie*. Gussanv.

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

Al. xxxvi.

EPISTOLA * XXXIX.

Ad Johannem Episcopum.

Exortam inter Abbates duos de agrorum finibus contentionem, ipso præsente, agrimensore adhibito finiendam.

Gregorius Johanni Episcopo Syracusano.

a NE religiosorum virorum corda secularium rerum [a] intentio a mutua, quod absit, caritate disjungat, magna est solicitudine studendum; ut facillimum finem res possit in altercationem deducta percipere. Quia ergo indicante Cæsario Abbate monasterii sancti Petri, quod in loco est qui Bajas dicitur constitutum, comperimus inter eum & Johannem Abbatem monasterii sanctæ Luciæ in Syracusana civitate constituti, gravem esse exortam de quibusdam finibus quæstionem, ne ipsa inter eos valeat contentio pro-
b longari, certamina eorum [b] agrimensoris definitione prospeximus finienda. Et ideo scripsimus Fantino defensori, ut Johannem agrimensorem, qui de Romana urbe Panormum profectus est, illuc ad Fraternitatem vestram debeat destinare. Hortamur ergo ut cum eo ad loca de quibus est contentio, debeatis accedere, & utraque parte cominus constituta, loca quæ in lite sunt, vestra faciatis præsentia terminari, [c] quadraginta tamen anno- c
rum utrique parti præscriptione servata. Quæcumque vero definita fuerint, ita servari Fraternitas vestra solicite studioseque provideat, ut denuo nec jurgium exinde aliquod excitari, nec querela aliqua ad nos valeat pervenire.

Cæsarius Abbas venerabilis, quia noster olim fuerit, Fraternitatem vestram credimus non latere, & ideo eum vobis salva æquitate in omnibus commendamus. Et quia in secularibus causis omnino inexpertus est, vestra cum solicitudine necesse est adjuvari; sic tamen, ut in cunctis, sicut decet, rationem & justitiam conservetis.

NOTÆ AD EPIST. XXXIX.

a Recentiores ed. neglectis MSS. & vet. excusis, *contentio*.

b In Vatic. D. Pratell. Audoeno, & nonnullis, *agrimessoris*; hic & deinceps, sed corrupte. Observat Alteserra ad hanc ep. quæstionem de finibus dirimi per agrimensorem, nec desiderare cognitionem præsidis; quod adductis multis legibus probat.

c De ea supra lib. ep. 9. *Gussanv.*

Al. xxxvii.

EPISTOLA * XL.

Ad Eulogium Episcopum.

S. Petri Sedem Romæ, Alexandriæ, & Antiochiæ, unius esse atque unam: inde singularem Episcoporum ibi sedentium unionem. Laudat quod hæreticos oppugnet. Ligna offert. Mittit vicissim munera.

Gregorius Eulogio Episcopo Alexandrino.

SUavissima mihi Sanctitas vestra multa in epistolis suis de sancti Petri Apostolorum Principis Cathedra locuta est, dicens, quod ipse

in

in ea nunc usque in suis successoribus sedeat. Et quidem ego indignum me esse non solum in honore præsidentium, sed etiam in numero stantium agnosco. Sed cuncta quæ dicta sunt, in eo libenter accepi, quod ille mihi de Petri Cathedra locutus est, [a] qui Petri Cathedram tenet. Et cum me specialis honor nullo modo delectet, valde tamen lætatus sum quia vos, Sanctissimi, quod mihi impendistis, vobismetipsis dedistis. Quis enim nesciat sanctam Ecclesiam in Apostolorum principis soliditate firmatam, qui firmitatem mentis traxit in nomine, ut Petrus a petra vocaretur? cui Veritatis voce dicitur: *Tibi dabo claves regni cœlorum*. Cui rursus dicitur: *Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos*. Iterumque: *Simon Johannis, amas me? Pasce oves meas*. Itaque cum multi sint Apostoli, pro ipso tamen principatu sola Apostolorum principis Sedes in auctoritate convaluit, quæ in tribus locis unius est. Ipse enim sublimavit Sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est. Ipse decoravit Sedem, in qua Evangelistam discipulum misit. Ipse firmavit Sedem, in qua septem annis, quamvis discessurus, sedit. Cum ergo unius atque una sit Sedes, cui ex auctoritate divina tres nunc Episcopi præsident, quidquid ego de vobis boni audio, hoc mihi imputo. Si quid de me boni creditis, hoc vestris meritis imputate; quia in illo unum sumus, qui ait: *Ut omnes unum sint, sicut & tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint*. Debitum autem salutationis alloquium persolvens indico, quia magno gaudio exsulto, quod vos contra hæreticorum latratus assidue laborare cognovi; atque omnipotentem Dominum deprecor, ut Beatitudinem vestram sua protectione adjuvet: quatenus per linguam vestram de sinu sanctæ Ecclesiæ omnem radicem amaritudinis evellat, ne rursum germinans impediat multos, & per illam coinquinentur multi. Accepto etenim talento quod præceptum est: *Negotiamini dum venio*. Ego itaque etsi negotiari nihil valeo, lucris tamen negotii vestri congaudeo, hoc videlicet sciens; quia & si me participem operatio non facit, laboris vestri me participem caritas facit. Quia, sicut æstimo, bonum proximi etiam otioso commune fit, qui de alterius actibus gaudere communiter scit.

Matt. 16. 19. — Luc. 22. 32. — Joh. 15. 16. — Joh. 17. 21. — Luc. 19. 13.

Præterea ligna transmittere volui: sed Beatitudo vestra si essent necessaria non indicavit, & majora multo mittere possumus, sed nequaquam talis navis huc mittitur, quæ hæc capere valeat. Minora autem mittere verecundum puto. Quid tamen facere debeam, Beatitudo vestra suis mihi epistolis innotescat.

Parvulam vero benedictionem de amatoris vestri sancti Petri Ecclesia sex minora [b] Aquitanica pallia, & duo oraria transmisi: quia enim multum diligo, etiam de parvis præsumo. Habet enim ipsa dilectio auctoritatem suam; & omnino certa est quia injuria non erit in omne quod amando præsumserit.

Suscepi autem benedictionem sancti Evangelistæ Marci, [c] juxta brevem vestris epistolis insertum. Sed quia [d] colatum ac virtheum non libenter bibo, præsumens cognidium requiro, quod in hac urbe post multa tempora vestra innotescere transacto anno Sanctitas fecit. Nam nos hic a negotiatoribus nomen cognidii, & non substantiam comparamus. Peto autem ut contra omnes amaritudines quas in hac vita patior, vestræ me Sanctitatis oratio fulciat, atque ab his apud omnipotentem Dominum suis intercessionibus defendat.

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

NOTÆ AD EPIST. XL.

a Nempe quia Ecclesia Alexandrina per B. Marcum S. Petri discipulum est fundata. *Gussanv.* In Rem. & Vatic. D. sic legitur hæc periodus: *Indignum me esse non solum agnosco, sed & cuncta quæ dicta sunt in eo libenter accepi, quod ille mihi de Petri Cathedra locutus in honore præsidentium, sed etiam in numero stantium est qui Petri Cathedram sedet*, Vatic. *tenet*.

b Bigerrigas forte vestes a Bigerrionibus Aquitaniæ populis sic dictas intelligit. At illæ vestes vilissimæ erant, ut ex Sulpicii Severi Dialogo II. *De virtutibus B. Martini* c. I. liquet, ac pauperibus magis conveniebant quam Alexandrino Patriarchæ: nam Clericus seu Archidiaconus cui pauperem vestire præceperat Martinus, *a proximis tabernis bigerrigam vestem . . . quinque comparatam argenteis rapuit*; *atque ante Martini pedes iratus exposuit*. Verum forsitan pauperibus vestiendis destinabantur pallia hæc ad Eulogium missa. In Vat. A. legitur *Equitanica*. Inter Aquitanos, Santones etiam sunt, apud quos quædam vestes bardocuculli dictæ olim notissimæ. Hinc Martialis l. 4. Epigram. *Gallia Santonico vestit te bardocucullo*.

c Editi *juxta breve*, invitis MSS. Nostram lectionem firmat Greg. Turon. de vita Pat. c. 9. *Tunc pro auspicio quoddam brevibus conscriptis posuit supra altare*. Et infra, *brevem illum accipere jubet*. Schedulam hic significat.

d Multa exemplaria legunt *collatum*, melius tamen *colatum*, quod succum interpretantur per colum seu colatorium expressum, eliquatum & elutriatum, ut loquuntur medici; de quo videndus Raderus in Martialem. Juritheum forte julus voce Arabica significante syropum, seu Syrum opum, id est Syrium succum, cum additamento Græco θεῖον id est divinum, sive juris divini pretiosi vasculum. Cognidium quasi conditicium vinum vel aromatites. Herbelotius doctissimus & linguarum Orientalium peritissimus conjectabat piperatum ex jacuth & lara in Onomastico vocum obscuriorum. Hanc interpretationem viro doctissimo acceptam refero. Qui plura volet, legat varias lectiones Hieronymi Mercurialis l. 6. c. 29. editionis Venet. an. 1644. ubi de his tribus potionum generibus fuse, curiose, & ex professo tractat, sumta occasione ex hac S. Gregorii epistola. *Gussanv.* Legendum esse *viritheum* probat tres Vat. quatuor Norm. Rem. & tres Corb. In duobus tamen Norm. scilicet Aud. & Lyr. nec non in Regio legitur *juritheum*. In antiquiori Colbertino vero *viritheum*, vel *vitreum*. Quid per *colatum*, vel *collatum*; (sic enim varie scribitur) *viritheum*, & *cognidium*, intelligere debeamus, facile assequi non possumus. Potionis apud Ægyptios aut Alexandrinos requisitæ genus fuisse, docet ex Papia Cangius. Vina fortasse erant quæ ex variis locis ubi abundant, nomina diversa sortiebatur: ut apud Italos olim *Falernum Calenum*, &c. a Poetis celebrata; & apud nos longe plura quæ in Poetarum nostrorum cantilenis laudantur. Apud Epiphanium Κόλλαθον est quædam liquidorum mensura Syris cognita. *Maur.* Macrus erythræum legit. Consule sis. E. V.

Al. XXXVIII.

EPISTOLA * XLI.

Ad Cyprianum Rectorem.

Ecclesiæ Locrensi idoneum Episcopum ordinari procuret.

a Gregorius [a] Cypriano Rectori nostro per Siciliam.

b Habitatores [b] Locrensis civitatis quemdam ad nos Presbyterum adduxerunt, qui eis debuisset Episcopus ordinari. Sed quia minime dignus inventus est: ne diu sine proprio possint consistere Sacerdote, a nobis admoniti [c] in scrinio promiserunt alium studiose se quærere, & ad nos consecrandum Deo adjutore perducere. Et ideo ad Dilectionem tuam latore præsentium veniente, Marcianum Presbyterum diœce- c

ce-

cesceos Taurianensis Ecclesiæ, qui nunc habitat in Ecclesia quæ est [d] in Massalargia constituta, diœcesis Catanensis Ecclesiæ, ad te facito modis omnibus evocari; atque eum studii tui sit de criminibus, quæ ad Episcopatum accedere non permittunt, cum omni subtilitate requirere. Et si eorum se expertem esse responderit, cum presentium portitore eum festina dirigere; ut facto in eum decreto ad nos veniat Deo protegente ordinandus. Si vero est aliquid quod ei possit obsistere, hunc qui ad Dilectionem tuam venit, cum omni cura & celeritate dimitte, ut eo ad loca sua remeante, alter secundum ea quæ præmissa sunt, requiratur. [e] Datum mense Augusti, Indict. xv.

NOTÆ AD EPIST. XLI.

a In Vatic. C. *Cyriaco Notario nostro per Siciliam*. In Rem. *Cypriano*. In Reg. *Diac. regente per Siciliam*.

b Locri a Zephyrio promontorio Epizephyrii dicti, urbs olim ampla & Episcopalis Brutiorum, in magna Græcia ad mare Jonium Ex ipsius ruinis crevit Hieracium, urbs Episcopalis Calabriæ ulterioris, vulgo *Girace*, in Regno Neapolit. *Gussanv.* In Vat. A. B. D. *Lutrensis civitatis*.

c Vatic. A. *in secreto*.

d Vat. A. & D. *in Massa Largia*. Vat. B. *in Massalaria*.

e Ita cum Vatic. Turon. S. Gat. & Colb. vet.

Al. xxxix.

EPISTOLA * XLII.

Ad Marianum Episcopum.

Cum neque lapsum Ediscopum loco suo restitui, neque ultra tres menses Ecclesiam vacare permittant canones, Cornelii ordinet Episcopum.

Gregorius Mariniano Episcopo Ravennæ.

FRaternitatis vestræ epistola nuntiante, comperimus [a] Corneliensis Ecclesiæ filios assidua supplicatione [b] in loco lapsi quondam Episcopi sui consecrandum sibi a vobis poscere Sacerdotem, atque vos quid de ea re fieri debeat dubitare, & nostrum evidens exspectare mandatum. Postquam ergo quemquam criminaliter abscedentem, in locum, de quo lapsus est, nulla permittit ratio revocari; & ultra tres menses Ecclesiam vacare Pontifice statuta sacrorum canonum non permittunt; ne, cadente Pastore, Dominicum gregem antiquus, quod absit, hostis insidiando dilaniet; Fraternitas vestra deprecationi eorum consentire, & loco lapsi debet Episcopum ordinare. Nam dum non petentes eos etiam ante vestris ad hoc debueratis adhortationibus admonere, postulantes nulla vos oportet excusatione differre; quia Ecclesia Dei diu viduata proprio Episcopo remanere non debet.

Grat. dist. 50. cap. 11. Postquam.

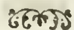
NOTÆ AD EPIST. XLII.

a Cornelium seu forum Cornelii, vulgo *Imola*, urbs Italiæ, olim Senonum in Æmilia, nunc Romandiola dicta, ad fluvium Vatrenum, vulgo *Santereno*, inter Bononiam & Ravennam. subest dominio summi Pontificis, adhuc Episcopalis sub Archiep. Ravennate: *Gussanv.*

b De lapsis supra l. 4. ep. 26. & l. 5. ep. 3. 4.

EPI-

An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

Al. xl.

EPISTOLA * XLIII.

Ad Marinianum Episcopum.

De submovendo Clericorum dominio in monasteriis.

Gregorius Mariniano Episcopo Ravennæ.

Joh. Diac. lib. 2 c. 54. Grat. 18. q. 2. c. 27. Dudum.

DUdum ad nos multorum relatione pervenerat, monasteria in Ravennatibus partibus constituta omnino Clericorum vestrorum dominio prægravari; itaut occasione quasi regiminis ea, quod dici grave est, velut in proprietate possideant. Quibus non modicum condolentes, decessori vestro epistolas misimus, ut hoc emendare per omnia debuisset. Sed quoniam vitæ est termino citius occupatus, ne hoc onus monasteriis remaneret, Fraternitati vestræ hæc eadem nos scripsisse recolimus. Et quia, ut comperimus, in hujus rei hactenus correctione cessatum est, hæc ad vos iterum prævidimus scripta dirigere. Hortamur ergo ut omni mora, omnique excusatione submota, ita monasteria ipsa ab hujusmodi studeatis gravamine relevare; quatenus nullam deinceps in eis Clerici, vel hi qui in sacro sunt ordine constituti, ob aliud habeant, nisi orandi tantummodo causa, accedendi licentiam, aut si forte ad peragenda sacra Missarum fuerint invitati mysteria. Sed ne vel per cujuslibet monachi aut Abbatis promotionem aliquod onus monasteria fortasse sustineant, studendum vobis est, ut si quispiam Abbatum aut Monachorum ex quocumque monasterio ad clericatus officium vel ordinem sacrum accesserit, non illic aliquam habeat ulterius, ut diximus, potestatem; ne monasteria hujus occasionis velamine, quæ prohibemus, sustinere onera compellantur. Hæc itaque omnia vigilanti cura emendare jam secundo commonita Sanctitas vestra non differat; ne si post hæc negligentes vos esse, quod non credimus, senserimus, aliter monasteriorum quieti prospicere compellamur. Nam vobis notum sit, quia tantæ necessitati servorum Dei congregationem amplius subjacere non patimur. Ne vero aliqua vobis excusatio de Monachis oriatur, personam huc quam prævideril utilem ex opere Fraternitas vestra transmittat, & ei nos, qui cum eo ad vos venire possint, Monachos deputabimus: quos ut prospexeritis, debeatis in monasteriis ordinare, si tamen talia loca sunt, ut sit unde ibi subsistere valeant.

Grat. 16. q. 1. c. 37. Per cujuslibet.

EPI-

Al. xli. An. Chr. 596. 597. Greg. 7.

EPISTOLA * XLIV.

Ad Cyprianum Diaconum.

Curet ne Theodorus maleficus, aut Messanensium Clericorum aliquis Paulæ adversetur.

Gregorius Cypriano Diacono.

QUesta nobis est Paula præsentium latrix, quemdam Theodorum
a [a] ex Judæo sibi nimis frustra inimicum exsistere; in tantum ut quod
b dici nefas est, [b] iniquitate maleficiorum eam lædere moliatur, atque ab hominibus Ecclesiæ Messanensis eumdem Theodorum contra hoc facinus
c [c] fortius vindicari. Dilectio igitur tua studeat, ut nullus Ecclesiasticorum prædictæ mulieri in hac causa tentet adversus exsistere. Sed ad investigandum hoc ipse, ut potueris, esto solicitus. Et si suprascriptus Theodorus tantæ iniquitati obnoxius esse patuerit, [d] ita hoc districta ul- d
tione per hos quorum interest, facias vindicari, ut & Deus placari possit, & aliis exemplum coercitionis sit.

NOTÆ AD EPIST. XLIV.

a Beccensis codex, *Exjudæum*.
b Vat. B. & Norm. *maleficorum*.
c Ita MSS. & vet. ed. At recent. *fortius instigari*.
d Vat. D. ac Norm. *in hoc . . . faciat* (sc. dilectio tua) *vindicari*.

Al. lxxii. Indict. iv.

EPISTOLA * XLV.

Ad Claudium Abbatem.

Romam quantocius veniat.

Gregorius Claudio Abbati.

a VEniente [a] viro Reverendissimo Severo Episcopo, tuam quoque Dilectionem credidi ad beati Petri Apostolorum Principis limina pariter venire: quia & ita mihi fuerat nuntiatum, & valde ex eodem nun-
b tio lætabar. Sed credo te [b] occupationibus monasterii præpeditum, & idcirco ad me minime venisse. Epistolas vero quas Dilectio tua ante hoc tempus transmiserat accipientes, sicut voluisti, secreto relegi. Sed de tribus personis de quibus scripseras, nihil vidi esse possibile: de ea maxime persona, quæ hic apud me fuit, non suspicor posse aliquid tale utiliter fieri, quæ aut naturæ simplicitate, aut negligentia torpere mihi visa est. Et ideo Dilectio tua si quid valet illic requirat, & solicite disponat, atque ad me veniat. Si vero venire non valet, vel post aliquantum temporis venire debet: ut usque ad quinque vel sex menses, si vita comes fuerit, mecum faciat, & postea ad propria revertatur. Omnipotens Dei gratia ab omni te adversitate custodiat.

NOTÆ AD EPIST. XLV.

a Vat. A. *viro clarissimo*. Abest a cæteris Vatic. a Norm. Anglic. & plerisque MSS. hæc epistola.
b Idem cod. Vatic. *operationibus*.

FINIS TOMI SEPTIMI.

